

Onderzoeksrapport 2019

Staat van het Nederlands

Over de taalkeuzes van Surinamers in het dagelijks leven en meer over die van Nederlanders en Vlamingen

Kathy Rys (onderzoeker), Wilbert Heeringa (statistiek), Maarten van der Peet (technische ondersteuning) en Frans Hinskens (coördinator) – *Meertens Instituut*, Nederland

Johan De Caluwe (coördinator) – *Universiteit Gent*, België

Sita Doerga Misier (coördinator), Usha Balesar (onderzoeker) en Margareth Rozenblad (onderzoeker) – *Instituut voor de Opleiding van Leraren*, Suriname

taal:
unie

Inhoud

1.	Inleiding	7
1.1.	De Staat van het Nederlands twee jaar later – Een aantal vernieuwingen ten opzichte van StaatNed 2016	7
1.1.1.	Taalkeuze in Suriname voor de eerste keer in kaart gebracht	8
1.1.2.	Selectie van de opnieuw bevroegde domeinen voor Nederland en Vlaanderen	9
1.1.3.	Het Nederlands als ‘paraplubegrip’. Hoe zit het met dialect en regionale taal?	10
1.2.	Enkele algemene gegevens over de enquête en de panelleden van Staat van het Nederlands 2018	12
1.3.	De vitaliteit van het Nederlands volgens de criteria van UNESCO 2003	18
1.4.	Taalsituatie in Suriname	18
2.	Onderzoeksresultaten	23
2.1.	Taalkeuze in de naaste omgeving	23
2.1.1.	Familie, vrienden en bekenden	28
a.	Welke taal spreken StaatNed-panelleden met hun familie, vrienden en bekenden?	29
b.	Zijn er leeftijdsverschillen in het taalgebruik met familie, vrienden en bekenden bij moedertaalsprekers van het Nederlands?	62
c.	Zijn er bij moedertaalsprekers van het Nederlands verschillen in de taalkeuzes tussen mannen en vrouwen wanneer zij met bepaalde familieleden spreken?	91
d.	Welke taal spreken mensen met een andere moedertaal dan het Nederlands met hun familie, vrienden en bekenden?	98
e.	Zijn er leeftijdsverschillen in het taalgebruik met familie, vrienden en bekenden bij niet-moedertaalsprekers van het Nederlands?	106
f.	Zijn er bij niet-moedertaalsprekers van het Nederlands verschillen in de taalkeuzes tussen mannen en vrouwen wanneer zij met bepaalde familieleden spreken?	117
2.1.2.	Taalkeuze in dagelijkse contacten met onbekenden of in formele contexten	120
a.	Welke taal spreken moedertaalsprekers van het Nederlands in dagelijkse contacten buitenshuis?	120

b.	Welke taal spreken mensen met een andere moedertaal dan het Nederlands in dagelijkse contacten buitenshuis?	138
2.1.3.	Taalkeuze in religie	141
2.1.4.	De talen om ons heen: welke talen horen StaatNed-panelleden in dagelijkse situaties in hun naaste omgeving?	149
a.	Welke talen horen moedertaalsprekers om zich heen?	149
b.	Welke talen horen Surinaamse panelleden met andere moedertalen om zich heen?	167
2.1.5.	Attitudes: welke attitudes hebben moedertaalsprekende en niet-moedertaalsprekende StaatNed-panelleden ten opzichte van het Nederlands?	170
2.2.	Taalkeuze op het werk	177
2.2.1.	In welke taal of talen communiceren StaatNed-panelleden op hun werk?	177
2.2.2.	In welke taal of talen presenteren werkgevers zich naar de buitenwereld volgens het StaatNed-panel?	182
a.	Algemeen	182
b.	Flankerende gegevens	187
2.2.3.	Vindt het Surinaamse StaatNed-panel dat mensen alleen een baan mogen krijgen wanneer ze het Nederlands beheersen?	189
2.3.	Taalkeuze in cultuur en media	191
2.3.1.	In welke taal nemen de Surinaamse panelleden nieuws tot zich?	192
2.3.2.	Welke taal gebruiken de panelleden op sociale media?	196
2.3.3.	In welke taal nemen de Surinaamse panelleden deel aan cultuur?	212
2.4.	Taalkeuze in het onderwijs en in de wetenschap	221
2.4.1.	Algemeen	222
a.	Enkele algemene cijfers en gegevens met betrekking tot het Surinaamse onderwijs	222
b.	Onderwijs bij de Surinaamse panelleden	223
2.4.2.	Basisonderwijs	224
2.4.3.	voj-scholen	226
2.4.4.	Middelbaar onderwijs	229
2.4.5.	HBO/ hogeschool	232
2.4.6.	Universiteit	248
2.4.7.	Flankerende gegevens met betrekking tot de taalkeuze in hoger onderwijs en wetenschap	264

3.	Besluit	271
3.1.	Vergelijking met 2016: Engels bij Vlaamse en Nederlandse jeugd en meer Fries in Nederland	271
3.2.	Gebruik van regionale talen: Limburgs (Nederland) en West-Vlaams (België) staan sterk	272
3.3.	Suriname: een smeltkroes van talen met hoofdrollen voor het Nederlands, Sranantongo en Sarnami	273
3.4.	Onderwijs en wetenschap: nog meer Engels in Nederland dan twee jaar geleden, meer Nederlands in Vlaanderen en Suriname dan in Nederland	274
3.5.	Suggesties voor volgende rondes van Staat van het Nederlands	276
	Bijlage: Flankerend onderzoek naar het talengebruik in de wetenschapswereld	277
1.	Inleiding	279
1.1.	Aanleiding	279
1.2.	Opzet	279
1.3.	Werkwijze	280
1.4.	Verslaggeving	281
2.	Verslag Universiteit Utrecht (door Lieke Nijland)	283
2.1.	Organisatie	283
2.2.	Onderwijs	285
2.3.	Activiteiten	296
2.4.	Werking	297
2.5.	Bibliografie	298
3.	Verslag Universiteit Antwerpen (door Sofie Moors)	301
3.1.	Organisatie	301
3.2.	Onderwijs	302
3.3.	Activiteiten	326
3.4.	Werking	328
3.5.	Bibliografie	329

4.	Verslag Anton de Kom Universiteit van Suriname (door Orpheo Robert)	333
4.1.	Organisatie	333
4.2.	Onderwijs	334
4.3.	Activiteiten	335
4.4.	Werking	336
5.	Samenvattingen en vergelijkingen	337
5.1.	Samenvatting van de bevindingen voor de Universiteit Utrecht	337
5.2.	Samenvatting van de bevindingen voor de Universiteit Antwerpen	339
5.3.	Samenvatting van de bevindingen voor de Anton de Kom Universiteit van Suriname	341
5.4.	Vergelijking van de bevindingen voor de vakgebieden	342
5.5.	Vergelijking van de bevindingen voor de universiteiten	342
5.6.	Vergelijking van de bevindingen voor de landen en regio's	343

1. Inleiding

1.1. De Staat van het Nederlands twee jaar later – Een aantal vernieuwingen ten opzichte van StaatNed 2016¹

Om de taalkeuze te onderzoeken die mensen maken in hun dagelijks leven en in verschillende maatschappelijke domeinen, werd in **2016** een grootschalige **online enquête** opgezet waaraan werd deelgenomen door een groot aantal informanten uit Nederland en Vlaanderen. Deze deelnemers – het zogenaamde ‘StaatNed-panel’ – werden geworven door onderzoekers van het Meertens Instituut en de Universiteit Gent. Meer concreet ging het om 3003 Nederlanders (van wie 133 Friezen), 3419 Vlamingen, en 113 Brusselaars (zie ook StaatNed 2016: Rys et al. 2017: 11)². Aan deze panelleden werd gevraagd of zij bereid waren de online enquête om de twee jaar opnieuw in te vullen. Door deze **tweejaarlijkse herhaling** wil de Nederlandse Taalunie de staat van het Nederlands nu en in de toekomst volgen. De **vitaliteit** van een taal, in dit geval het Nederlands, komt immers in het gedrang als sprekers van die taal in één of meer maatschappelijke domeinen een andere taal gaan gebruiken (UNESCO 2003)³: wordt er in de loop der jaren vaker voor een andere taal dan het Nederlands gekozen in traditionele (bijv. in het gezin) en moderne (bijv. op sociale media) maatschappelijke domeinen, dan heeft dat een negatieve invloed op de vitaliteit van het Nederlands. Met dit tweejaarlijkse, langetermijnonderzoek wil de Nederlandse Taalunie op een wetenschappelijk verantwoorde en met betrouwbare cijfers onderbouwde manier veranderingen in de taalkeuze van inwoners van het Nederlandse taalgebied vaststellen.

In de **online enquête** van StaatNed 2016 werden de volgende maatschappelijke domeinen bevroegd:

- taalkeuze in de naaste omgeving:
 - taalkeuze in de communicatie met familie, vrienden en burens
 - taalkeuze in ‘sociale situaties’ zoals in het ziekenhuis, bij de huisarts, aan de kassa in de supermarkt, op de markt, op straat in de buurt waar men woont
 - taalkeuze in de uitoefening van een religie
- taalkeuze op het werk:
 - schriftelijk en mondeling taalgebruik met collega’s en leidinggevenden
 - taalkeuze in jaarverslagen, op websites, in reclameslogans en in vacatures van bedrijven

¹ Opdrachtgever is de Nederlandse Taalunie (www.taalunie.org). Uitvoerders zijn het Meertens Instituut in Nederland (www.meertens.knaw.nl) (Frans Hinskens, Maarten van der Peet, Wilbert Heeringa en Kathy Rys), de Universiteit Gent in België (www.ugent.be) (Johan De Caluwe) en het Instituut voor de Opleiding van Leraren in Suriname (Sita Doerga Misier, Usha Balesar en Margareth Rozenblad).

² Rys, K., M. van der Meulen, F. Van der Gucht, F. Hinskens, J. De Caluwe, W. Heeringa, M. van der Peet. 2017. *Onderzoeksrapport. Staat van het Nederlands. Over de taalkeuzes van Nederlanders en Vlamingen in het dagelijks leven*. Den Haag: Taalunie.

³ UNESCO. 2003. Language Vitality and Endangerment. Document ingediend bij de International Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages. Parijs, 10-12 maart 2003.

- taalkeuze in cultuur en media
 - taalkeuze bij de raadpleging van nieuwsbronnen zoals kranten, tv-journaal of online nieuws
 - taalkeuze bij het gebruik van sociale media zoals Facebook, Twitter, WhatsApp en sms
 - taalkeuze bij het lezen van boeken of tijdschriften
 - taalkeuze bij het beluisteren van muziek
 - taalkeuze bij het kijken naar films of series op tv
- taalkeuze in het onderwijs en de wetenschap
 - taalkeuze binnen de verschillende niveaus van onderwijs (o.a. taal die men spreekt met leerkrachten/docenten, instructietaal, etc.):
 - basisonderwijs
 - voortgezet onderwijs
 - hoger onderwijs
 - taalkeuze in de wetenschap:
 - taalkeuze van verschillende studies volgens de studiegidsen
 - taalkeuze in wetenschappelijke artikelen en proefschriften

Naast de gegevens die de online enquête ons opleverde, werden er in 2016 ook **extra gegevens** verzameld. Voor het domein ‘Cultuur en media’ waren dat bijvoorbeeld de jaarlijkse openbare kijk- en luistercijfers, alsook cijfers met betrekking tot boekenverkoop; voor het domein ‘Werk’ waren dat handmatig verzamelde gegevens over de taalkeuze in vacatureberichten en gegevens over de taalkeuze in jaarverslagen en op websites van grote bedrijven; voor het domein ‘Onderwijs’ werden er gegevens verzameld over de instructietalen op de verschillende meertalige scholen in Nederland en Vlaanderen, en werden er enkele studiegidsen geraadpleegd; en voor het domein ‘Wetenschap’, ten slotte, werden er gegevens verzameld over de taalkeuze in proefschriften en in wetenschappelijke publicaties.

In het najaar van 2018 vond de **eerste herhaling** van het StaatNed-onderzoek plaats. Opnieuw werd aan de StaatNed-panelleden van 2016⁴ gevraagd om een online enquête in te vullen en er werden bovendien nieuwe extra (oftewel ‘flankerende’) gegevens verzameld. In wat volgt, gaan we in op een aantal aspecten van de opzet van **StaatNed 2018** die afwijken van StaatNed 2016, meer specifiek de deelname van Suriname aan de enquête, de selectie van bevraagde domeinen en de bevraging van het gebruik van dialect en regionale taal bij de panelleden.

1.1.1. Taalkeuze in Suriname voor de eerste keer in kaart gebracht

Wereldwijd zijn er ongeveer 24 miljoen **sprekers van het Nederlands**, waarvan zo’n 17 miljoen in Nederland, ongeveer 6,5 miljoen in België, en **541.638 in Suriname**.⁵ In StaatNed 2016 namen alleen sprekers van het Nederlands uit Nederland (inclusief Friesland) en Vlaanderen (inclusief Brussel) deel aan het panel. Voor StaatNed 2018 daarentegen, namen ook sprekers van het Nederlands uit Suriname deel aan de online enquête. Ook voor deze nieuwe panelleden geldt dat ze vanaf nu tweejaarlijks deelnemen aan het onderzoek.

StaatNed 2016 was voor Vlaanderen en Nederland de **nulmeting**, dit wil zeggen de eerste meting van de status van het Nederlands in deze gebieden waarmee alle volgende metingen vergeleken zullen worden om zo eventuele veranderingen in de taalkeuze in kaart te brengen. **Voor Suriname wordt StaatNed 2018 de nulmeting**. Dat betekent dat alle maatschappelijke domeinen en alle situaties binnen die domeinen die reeds voor Vlaanderen en Nederland bevraagd werden, in deze ronde ook voor Suriname bevraagd werden.

⁴ Daarnaast werden er ook aan aantal nieuwe deelnemers geworven.

⁵ Bron: [ABS 2012](#)

Daarnaast werden in StaatNed 2018 de flankerende gegevens die in 2016 handmatig door de onderzoekers verzameld werden voor Nederland en Vlaanderen in de mate van het mogelijke ook voor Suriname verzameld.

De online enquête werd op sommige punten aangepast aan de specifieke taalsituatie in Suriname. Zo werden er, net als in de Nederlandse en Vlaamse enquête, per vraag een aantal vaste opties aangeboden met betrekking tot de taal/talen die men gebruikt in bepaalde situaties. Vanzelfsprekend wijken de mogelijke talen voor de Surinaamse situatie nogal af van de Nederlandse en Vlaamse situatie. Zo kon men talen aankruisen zoals 'Nederlands zoals dat in Suriname wordt gesproken' (vanaf hier korthedshalve (Surinaams) Nederlands), Europees Nederlands, Sranantongo, Sarnami, en dergelijke meer. In paragraaf 1.4 gaan we dieper in op de taalsituatie in Suriname.

1.1.2. Selectie van de opnieuw bevroegde domeinen voor Nederland en Vlaanderen

Behalve het feit dat Suriname ook meedoet in ronde 2 van het StaatNed-onderzoek, is er nog een tweede belangrijk verschil tussen StaatNed 2016 en StaatNed 2018. De tweede ronde is voor Nederland (inclusief Friesland), Vlaanderen en Brussel namelijk geen nulmeting en daarom werden nu **niet alle maatschappelijke domeinen** opnieuw bevroegd. De domeinen die in deze eerste actualisering van StaatNed wel opnieuw bevroegd werden zijn de naaste omgeving (behalve religie), sociale media en onderwijs. In deze paragraaf gaan we op elk van deze (sub-)domeinen nader in.

Concreet werden er in de online enquête voor Nederland en Vlaanderen een aantal vragen **over taalkeuze in de naaste omgeving** herhaald. Meer specifiek ging het om de eigen taalkeuze in de communicatie met de partner, broer of zus, ouders, grootouders, kinderen, vrienden en burens, en om de taalkeuze bij de huisarts, in het ziekenhuis, aan de kassa in de supermarkt, en op de markt. Verder herhaalden we ook de vragen die peilden naar de talen die gehoord werden in de omgeving, namelijk in het ziekenhuis, in de wachtkamer bij de huisarts, aan de kassa in de supermarkt, op de markt, en in de buurt waar men woont. Taalkeuze in de beleving van religie werd in deze ronde niet opgevraagd in Nederland en België. De reden om taalkeuze in de naaste omgeving in deze eerste herhalingsronde opnieuw te bevragen, was het feit dat er in de nieuwe enquête meer mogelijkheden waren om aan te geven dat men (ook) dialect of een regionale taal spreekt. Die mogelijkheden zijn aan de enquête toegevoegd met als doel meer inzicht te verwerven in de niet-standaardtalige taalkeuzes van de panelleden. Aangezien de naaste omgeving doorgaans de omgeving is waar het meest niet-standaardtalige variëteiten gesproken worden, werd dit domein dus opnieuw bevroegd. In de volgende paragraaf gaan we hier uitgebreider op in.

Uit ons onderzoek in 2016 bleek dat vooral het **online gebruik van (sociale) media** een subdomein was waarin het Nederlands minder dan in andere domeinen een monopoliepositie innam (zie o.a. Rys et al. 2017: 172-190), omdat er vooral ook veel Engels werd gebruikt. Aangezien het Nederlands binnen dit domein meer concurrentie ondervindt van het Engels (maar ook van andere, minder courante talen, zie Rys et al. 2017: 177), is het denkbaar dat de status van het Nederlands in dit domein sneller verandert dan in sommige andere domeinen. Daarom hebben wij beslist om de taalkeuze bij het online gebruik van (sociale) media in deze eerste actualisering van StaatNed opnieuw te bevragen. Concreet gaat het om een herhaling van de enquêtevragen die peilden naar de taalkeuze bij het gebruik van Facebook, Twitter, WhatsApp/Telegram/Signal, sms, en andere sociale media.

Meer nog dan online gebruik van sociale media bleek het domein van het **hoger onderwijs** aan invloed van het Engels onderhevig te zijn, met name in Nederland, in de masteropleidingen en aan de technische universiteiten (zie Rys et al. 2017: 239-242, 250-257; KNAW 2017⁶). Aangezien de attitudes ten opzichte van meertaligheid (en vooral verengelsing) in het onderwijs niet alleen maar positief zijn (zie Rys et al. 2017: 237-239), is het voor een instituut als de Nederlandse Taalunie belangrijk om deze ontwikkelingen in het hoger onderwijs nauwlettend op te volgen. Zo kan de Taalunie eventueel suggesties doen voor beleidsmaatregelen omtrent het gebruik van het Nederlands vs. het Engels in het hoger onderwijs. Door de sterke druk van het Engels binnen het domein van het hoger onderwijs en de daaruit volgende aannemelijkheid dat de status van het Nederlands binnen dit domein aan snelle verandering onderhevig is, werden in de meest recente StaatNed-enquête de vragen die betrekking hadden op hoger onderwijs opnieuw gesteld aan panelleden die te kennen gaven dat ze zelf hoger onderwijs volgden of dat hun kinderen hoger onderwijs volgden. Bovendien zijn er in deze ronde van StaatNed ook flankerende gegevens verzameld over de taalkeuzes binnen het hoger onderwijs.

Tegelijkertijd bleek uit de nulmeting in 2016 dat er binnen het domein van de **wetenschap** zowel in Nederland als Vlaanderen een sterke mate van verengelsing waar te nemen valt. Met betrekking tot de taalkeuze in de wetenschap werden in StaatNed 2016 geen vragen gesteld in de online enquête; alle gegevens over taalkeuze in dit subdomein werden door de onderzoekers zelf verzameld als extra gegevens. Concreet werd de taal van een groot aantal proefschriften en wetenschappelijke publicaties onderzocht. Uit de nulmeting bleek dat meer dan 90% van de artikelen en proefschriften in Nederland en België (Vlaanderen en Brussel) in het Engels wordt geschreven (Rys et al. 2017: 252-257). Hieruit zou kunnen worden geconcludeerd dat in de Nederlandstalige wetenschapswereld bijna enkel nog in het Engels wordt gecommuniceerd. Deze conclusie kan echter pas getrokken worden als we ook het **mondelijke talengebruik in de wetenschapswereld** in kaart hebben gebracht. Om een ruimer, gedetailleerder en coherenter beeld van het hele talengebruik in de Nederlandstalige wetenschapswereld te krijgen, werd in het kader van de eerste actualisering van de Staat van het Nederlands bovendien een flankerend onderzoek ingesteld, waarin het onderwijs, de activiteiten en de interne werking van wetenschappelijke instellingen meer in samenhang werden bekeken. In het hoofdstuk over de taalkeuze in het onderwijs en de wetenschap (hoofdstuk 4) zullen we gedetailleerder ingaan op de methode die we hanteerden om deze extra flankerende gegevens te verzamelen. Omdat ook Suriname vanaf deze eerste actualisering aansluit bij de Staat van het Nederlands, werd dit flankerende onderzoek meteen ook in Suriname uitgevoerd. Daarnaast werden in Suriname ook nog de flankerende gegevens over het talengebruik in artikelen en proefschriften verzameld.

Ten slotte werden ook een aantal vragen die peilden naar de **attitude** van de panelleden ten aanzien van (het gebruik van) het Nederlands herhaald in deze ronde, o.a. of men Nederlands een mooie taal vindt, of men vindt dat bepaalde vakken in het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands gegeven mogen worden, etc.

1.1.3. Het Nederlands als ‘paraplubegrip’. Hoe zit het met dialect en regionale taal?

Bij de nulmeting in 2016 werd de term ‘Nederlands’ in de enquête gebruikt als een zogenaamd ‘**paraplubegrip**’ (Rys et al. 2017: 9), dit wil zeggen dat de term alle variëteiten van het Nederlands omvat, zowel dialect als regionale taal, zowel tussentaal als Poldernederlands, enzovoort. Een uitzondering werd gemaakt voor het Fries, dat in Nederland de officiële status heeft van een rijkstaal. Hoewel deze methodologische keuze zeker te rechtvaardigen valt, vonden sommige StaatNed-panelleden het moeilijk om in te vullen dat zij in bepaalde situaties Nederlands gebruiken, wanneer zij eigenlijk een bepaald dialect of regionale taal bedoelden. Zo heeft

⁶ KNAW. 2017. *Nederlands en/of Engels, Taalkeuze met beleid in het Nederlands Hoger Onderwijs*. Amsterdam, KNAW.

het Limburgs in Nederland wel de status van regionale taal (in de zin van het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden*) en beschouwen veel Limburgse informanten het niet als Nederlands in de strikte zin, waardoor zij in moeilijkheden kwamen bij het invullen van de enquête. In de vrij in te vullen ruimte van de enquête werd dan ook meermaals aangegeven dat men bij sommige vragen noodgedwongen Nederlands moest aankruisen terwijl men eigenlijk een regionale of lokale variëteit bedoelde. Dit was voor de betrokken onderzoekers dan ook de belangrijkste reden om in deze eerste actualisering van StaatNed **meer ruimte te bieden voor variëteiten van het Nederlands die afwijken van de standaardnorm, zoals dialect en regionale taal**. Dit werd voor de verschillende regio's op verschillende manieren aangepakt:

- In de enquête voor **Vlaanderen en Brussel** werden aan het begin een aantal vragen gesteld die naar de achtergrond van de panelleden peilden, zoals onder andere leeftijd, beroep, postcode, enzovoort. Een van die vragen luidde: "Spreekt u een dialect of iets tussen het Nederlands en het dialect in?" Indien er op deze vraag positief werd geantwoord, werd men automatisch doorgestuurd naar de vrij in te vullen vraag "Het dialect van ... of iets tussen het Nederlands en het dialect van ... in." Verder werd de Vlaamse enquête zo ingesteld dat wanneer er op bepaalde stellingen (bijv. de stelling 'Met mijn ouders spreek ik Nederlands') geantwoord werd met 'vaak', 'soms', 'zelden', of 'nooit', men automatisch doorgestuurd werd naar de vraag: "In de vorige vraag gaf u aan niet altijd Nederlands te gebruiken. Welke andere taal gebruikt u?" Op deze vraag kon men vervolgens een aantal vaste opties (bijvoorbeeld Frans, Arabisch) aankruisen, waaronder ook de optie 'een andere taal'. In het geval dat men deze laatste optie aankruiste, werd men vervolgens weer automatisch doorgestuurd naar de vrij in te vullen stelling: "Met mijn ouders spreek ik ook...". Op deze manier werd aan de panelleden de mogelijkheid geboden om aan te geven dat ze in bepaalde situaties en met bepaalde personen dialect of tussentaal spreken.
- In tegenstelling tot België, zijn er in Nederland een aantal variëteiten als 'regionale taal' erkend. Op de website van de Rijksoverheid⁷ lezen we dat het gaat om het Nedersaksisch (waaronder Groningse, Drentse en Twentse dialecten) en het Limburgs, respectievelijk als regionale taal erkend in 1996 en 1997. Mede daarom werd de vraagstelling naar het gebruik van dialect of regionale taal in de Nederlandse enquête (inclusief Friesland) iets anders geformuleerd dan in de enquête voor België. In de Nederlandse enquête werd eveneens de mogelijkheid geboden om bij de achtergrondvragen op te geven of men een dialect of iets tussen het Nederlands en een dialect in sprak. Indien men hier bevestigend op antwoordde, werd vervolgens ook gevraagd om in te vullen: "Het dialect van ... of iets tussen het Nederlands en het dialect van ... in." Hierbij werd de volgende opmerking gemaakt: "Vult u de naam in van een plaats in Friesland, in Limburg, in Groningen, Drente, Overijssel of een bepaald deel van Gelderland, dan beschouwen wij uw dialect als een verschijningsvorm van één van de erkende regionale talen Fries, Limburgs, resp. Nedersaksisch." Verder werd er in de Nederlandse enquête (inclusief Friesland) bij elke vraag/stelling (bijv. Met mijn kinderen spreek ik ...) de mogelijkheid geboden om 'dialect of regionale taal' als een van de opties aan te kruisen (naast standaardopties zoals Nederlands, Fries, Engels, Arabisch, enz.).
- In Suriname is de taalsituatie anders (zie paragraaf 1.4) en werd er bij de stellingen standaard een aantal talen als antwoordoptie aangeboden, namelijk 'Nederlands'⁸, 'Europees Nederlands', 'Sranantongo', 'Sranantongo + Nederlands', 'Sarnami', 'Sarnami + Nederlands', 'Surinaams Javaans', 'Aukaans', 'Saramakaans', 'Engels', 'andere taal', en 'meerdere talen'.

Bovenstaande werkwijzen bieden de mogelijkheid om op basis van de nieuwe StaatNed-enquête een aantal conclusies te trekken over de mate van dialect- en streektaalgebruik in verschillende regio's van Nederland en België. Omdat de **naaste omgeving** (vooral familie en vrienden) de omgeving is waarin nog het **meest dialect en regionale taal** gesproken wordt, werd ervoor gekozen om ook dit domein in de eerste actualisering van StaatNed opnieuw te bevragen (zie ook paragraaf 1.1.2).

⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/erkende-talen/vraag-en-antwoord/erkende-talen-nederland>

⁸ Hiermee werd bedoeld: Nederlands zoals dat in Suriname gesproken wordt oftewel 'Surinaams Nederlands'.

Hoewel er dus meer mogelijkheden waren voor deelnemers om aan te geven dat men een niet-standaardtalige variëteit gebruikt in bepaalde situaties, werd het Nederlands ook in StaatNed 2018 als paraplubegrip gebruikt, wat als volgt werd aangekondigd aan het begin van de enquête:

“In dit onderzoek hanteren we het Nederlands vooral als een paraplubegrip. Dat wil zeggen dat we alle mogelijke verschijningsvormen van het Nederlands tot het Nederlands zelf rekenen, of ze nu Standaardnederlands, tussentaal of dialect zijn. Voor de Belgen is dit volkomen duidelijk, voor de Surinamers en Nederlanders niet altijd. Zij beschouwen hun eigen variëteiten soms ook als een aparte taal. Bovendien zijn de Limburgse en de Nedersaksische dialecten ook erkend als regionale talen, zij het van een andere status dan het Fries. Daarom biedt deze enquête vaker de mogelijkheid dat verschil aan te geven.”

Het komt er dus op neer dat de ingevulde enquêtes ons informatie verschaffen over eventueel gebruik van dialect of regionale taal, maar dat we nog steeds in staat zijn om het Nederlands – als overkoepelende variëteit – af te zetten tegen andere talen zoals bijvoorbeeld het Engels, Frans, Duits of Arabisch. Als een panellid immers aangeeft in sommige situaties het dialect van bijvoorbeeld Tilburg te gebruiken, dan geldt dit antwoord tevens als ‘Nederlands’.

1.2. Enkele algemene gegevens over de enquête en de panelleden van Staat van het Nederlands 2018

Van half juni tot en met half september 2018 wierven de onderzoekers van het Meertens Instituut en de Universiteit Gent leden voor het zogenaamde ‘StaatNed-panel’. Leden van dat panel werd gevraagd een online enquête in te vullen en dat in de toekomst tweejaarlijks te herhalen. In Suriname werden deelnemers geworven door het Instituut voor de Opleiding Van Leraren in Paramaribo. Omdat de mogelijkheden om internet te gebruiken in Suriname beperkter zijn dan in Nederland en België, werden studenten met een laptop erop uitgestuurd om deelnemers te bezoeken en bij hun thuis de enquête af te nemen. Dat betekent dat de deelnemers de enquête niet anoniem konden doen wat mogelijk de keuze van hun antwoorden heeft beïnvloed. Daardoor zou het kunnen dat deelnemers bijvoorbeeld vaker een antwoord hebben gegeven waarvan ze denken dat dat van hen verwacht wordt in plaats van het werkelijke antwoord.

Zoals eerder al werd besproken, werd in de enquête gepeild naar de eigen taalkeuze van de panelleden én de taalkeuze die ze observeren in hun omgeving: thuis, op het werk of op school, in cultuur en media. Uiteraard dienen we bij de interpretatie van de resultaten ons steeds bewust te zijn van het feit dat het om gerapporteerd taalgedrag gaat, en dat dit in zekere mate kan afwijken van het werkelijke taalgedrag van de panelleden. Gerapporteerd gedrag wordt immers ook gedeeltelijk door intenties gemotiveerd.

Het StaatNed-panel bestaat uit:

3624 Nederlanders	van wie 317 Friezen	2513 Vlamingen	130 Brusselaars	730 Surinamers
-------------------	---------------------	----------------	-----------------	----------------

Opmerkingen:

- Vanwege het bijzondere statuut van het Fries – Fries en Nederlands zijn de officiële talen in de provincie Fryslân – worden ook de resultaten van de Friese panelleden apart belicht. Het Fries is door de Nederlandse overheid erkend en mag worden gebruikt in het beleid, de rechtspraak en het onderwijs (basisschool tot en met universiteit). Verder wordt het als schrijftaal gebruikt en is het te horen op radio en tv.
- De Brusselaars zijn allemaal inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, hetzij moedertaalsprekers van het Nederlands, hetzij anderstaligen die het Nederlands in meerdere of mindere mate beheersen. Vanwege de bijzondere taalcontext in de Belgische hoofdstad – officieel tweetalig Frans-Nederlands, feitelijk meertalig – was het interessant om Brussel als aparte regio op te nemen. Leden van de Franstalige gemeenschap in Brussel zijn niet bevestigd. Dat betekent dat de onderzoeksresultaten van toepassing zijn op de Nederlandstalige gemeenschap in Brussel en dus niet geëxtrapoleerd mogen worden naar het volledige Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- Dit is de eerste enquête die ook (in aangepaste vorm) in Suriname werd gehouden.

Aanvankelijk vulden 3624 inwoners uit Nederland, waarvan 317 inwoners uit Friesland, 2513 inwoners uit Vlaanderen, 130 inwoners uit Brussel en 730 inwoners uit Suriname de enquête in. Om voor representatieve resultaten te zorgen die alle groeperingen in de Surinaamse, Brusselse, Vlaamse, Nederlandse en Friese bevolking gelijkmatig vertegenwoordigen, werd er gesnoeid in het aantal deelnemers uit oververtegenwoordigde subgroepen - dat heet 'stratificeren' in de statistiek. Stratificatie is in ons geval noodzakelijk omdat de enquête op basis van vrijwilligheid ingevuld wordt, en dat kan een vertekening veroorzaken. De subgroepen werden gevormd door de combinatie van de volgende variabelen: geslacht, leeftijdsgroep, geboorteland en provincie. Voor Suriname kon de variabele 'geboorteland' helaas niet meegenomen worden omdat voor deze variabele – in combinatie met de andere drie variabelen – geen populatiegegevens beschikbaar waren. We bespreken kort elk van de vier variabelen.

Geslacht

In de enquête zijn er drie mogelijkheden: 'man', 'vrouw', 'ik omschrijf mezelf anders'. Zowel het CBS, StatBel en ABS kennen slechts twee mogelijkheden: 'man' en 'vrouw'. Daardoor is het niet mogelijk om te stratificeren over 'ik omschrijf mezelf anders' en is deze groep weggelaten.

Leeftijdsgroep

Deelnemers die geen geboortedatum hadden opgegeven, werden weggelaten. Verder blijkt dat de jongste groep (0 t/m 14 jaar) voor Nederland, Friesland, Vlaanderen en Brussel slecht vertegenwoordigd was. Deze groep is uit de data weggelaten.

Geboorteland

Voor elk van de gebieden hebben we een verdeling gemaakt op basis van de meest frequente geboortelanden. Minder goed vertegenwoordigde geboortelanden zijn samengenomen in de categorie 'overig'. Voor Nederland krijgen we dan de volgende geboortelanden: Nederland, Turkije, Suriname, Marokko, Polen, Indonesië, Duitsland, overig. Voor Friesland zijn dit: Nederland, Duitsland, Indonesië, overig. Voor Vlaanderen zijn dit: België, Marokko, Turkije, Polen, Duitsland, overig. Voor Brussel zijn dit: België, Marokko, Frankrijk, Roemenië, overig. Zoals hierboven genoemd is het geboorteland voor Suriname niet meegenomen.

Provincie

Provincies worden bepaald aan de hand van postcodes (Nederland, België) of plaatsnamen/regio's (Suriname). Deelnemers met ongeldige postcodes of plaatsnamen/regio's worden uit de data weggelaten. Onder 'geldig' wordt verstaan dat een deelnemer aan de Nederlandse enquête een postcode opgeeft die verwijst naar een bestaand woonadres in Nederland, een deelnemer aan de Vlaamse enquête een postcode opgeeft die verwijst naar een bestaand woonadres in het Vlaams Gewest of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en dat een deelnemer aan de Surinaamse enquête een plaatsnaam of regio opgeeft die volgens de gegevens van Global Gazetteer (met name: <http://www.fallingrain.com/world/NS/>) in één van de tien districten valt.

Na bovengenoemde aanpassingen aan de hand van de variabelen blijven voor Nederland 3560 deelnemers over, voor Friesland 315 deelnemers, voor Vlaanderen 2489 deelnemers, voor Brussel 127 deelnemers en voor Suriname 621 deelnemers.

Vervolgens stratificeerden we de data. We hebben zodanig 'gesnoeid' dat voor elk van de gebieden de aantallen van de subgroepen van de enquêtedeelnemers en de aantallen van de corresponderende subgroepen in de populatiegegevens van het CBS (Nederland, Friesland), StatBel (Vlaanderen, Brussel) en ABS (Suriname) een correlatie hebben van $r=0,85$ (of: $R^2 = 0,723$) of hoger. Dat betekent dat de verhoudingen tussen de subgroepen in het panel voor ongeveer driekwart die van de Nederlandstalige bevolking weerspiegelen.

Na het snoeien zijn er voor Nederland 3559 deelnemers overgebleven, voor Friesland zijn dat 315 deelnemers, voor Vlaanderen 2489 deelnemers, voor Brussel 104 deelnemers en voor Suriname 621 deelnemers. De gegevens en grafieken in dit rapport zijn daarop gebaseerd.

Om na te gaan of we voor ieder gebied nog steeds voldoende deelnemers hebben, hebben we voor elk van de gebieden een zogenaamde foutenmarge berekend. Stel in één van de gebieden geeft 47% van de deelnemers een bepaald antwoord op één van de vragen, en de foutenmarge is 3,8%. Dat betekent dat men er voor 95% zeker van kan zijn dat als diezelfde vraag aan alle mensen in dat gebied gevraagd was, tussen de 43,2% (47 - 3,8) en 50,8% (47 + 3,8) datzelfde antwoord gekozen zouden hebben.

Tabel 1 geeft voor elk van de vijf regio's de aantallen leden van de totale populatie, het aantal enquêtedeelnemers vóór en na stratificatie, en de foutenmarge.⁹

⁹ De populatiegegevens gelden voor 1 januari 2017. Gegevens voor Nederland en Friesland zijn verkregen via het CBS. De gegevens voor het Gewest Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn verkregen via StatBel. De gegevens voor Suriname zijn verkregen via het ABS.

	Populatie vanaf 15 jaar, 'mannen' en 'vrouwen'	Aantal geldige deelnemers in enquête vanaf 15 jaar	Aantal deelnemers na stratificatie	Foutenmarge voor een betrouwbaarheidsniveau van 95% ¹⁰
Nederland	14101546	3560	3559	1,64%
Friesland	535977	315	315	5,52%
Vlaams Gewest	5457267	2489	2489	1,96%
Brussels H.G. Tot.	955940			
Brussels H.G. Ned. ¹¹	143391	127	104	9,61%
Suriname	399648	621	621	3,93%

Tabel 1: Overzicht van de populaties

¹⁰ De foutenmarges zijn berekend voor een betrouwbaarheidsniveau van 95% en proportie P=0,5 (normale verdeling). Tabellen met een foutenmarge groter dan 5% kunnen beter genegeerd worden. Voor het berekenen van de foutenmarges is de volgende R code gebruikt:

```

marErr <- function(P, N, n, level)
{
  # P : proportion
  # N : population size
  # n : sample size
  # level: confidence level

  tail <- ((1-level)/2)

  z <- qnorm(tail,lower.tail=FALSE)
  s <- sqrt(P*(1-P))
  nadj <- ((N-1)*n)/(N-n)

  e <- ((z*s)/sqrt(nadj)) * 100

  return(format(round(e, 1), nsmall = 1))
}

marErr(0.50, 14101546, 3559, 0.95)
marErr(0.50, 535977 , 315, 0.95)
marErr(0.50, 5457267 , 2489, 0.95)
marErr(0.50, 143391 , 104, 0.95)
marErr(0.50, 399648 , 621, 0.95)

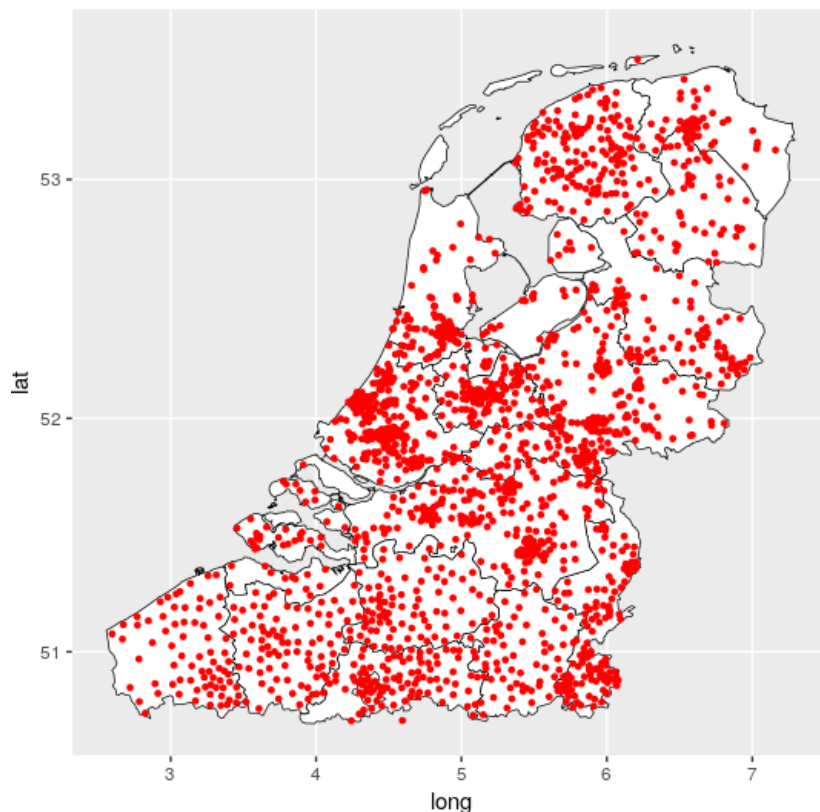
```

¹¹ Volgens de recentste cijfers van Taalbarometer (14 december 2018, vierde editie, zie: <https://www.hln.be/nieuws/binnenland/steeds-minder-brusselaars-kennen-nederlands-ab09501e/>) blijkt dat 15% van de Brusselse bevolking van zichzelf vindt dat die goed tot uitstekend Nederlands spreekt. 15% van 955940 is (afgerond) 143391 inwoners die Nederlands spreken en 15 jaar of ouder zijn.

De berekeningen laten zien dat de foutenmarge voor Nederland en Vlaanderen onder de 2% ligt en voor Suriname onder de 5%. Voor Friesland (als afzonderlijk gebied) en voor Brussel (alleen de Nederlandstaligen) ligt de foutenmarge boven de 5%. De resultaten voor deze gebieden zijn dus minder representatief en moeten daarom met de nodige omzichtigheid worden behandeld. Uit berekeningen van de foutenmarges voor alle afzonderlijke antwoorden in de enquête (het aantal geldige opgaven per antwoord varieert), blijkt dat afzonderlijke antwoorden voor Friesland vaker wel voldoende representatief zijn, maar vooral voor Brussel niet.

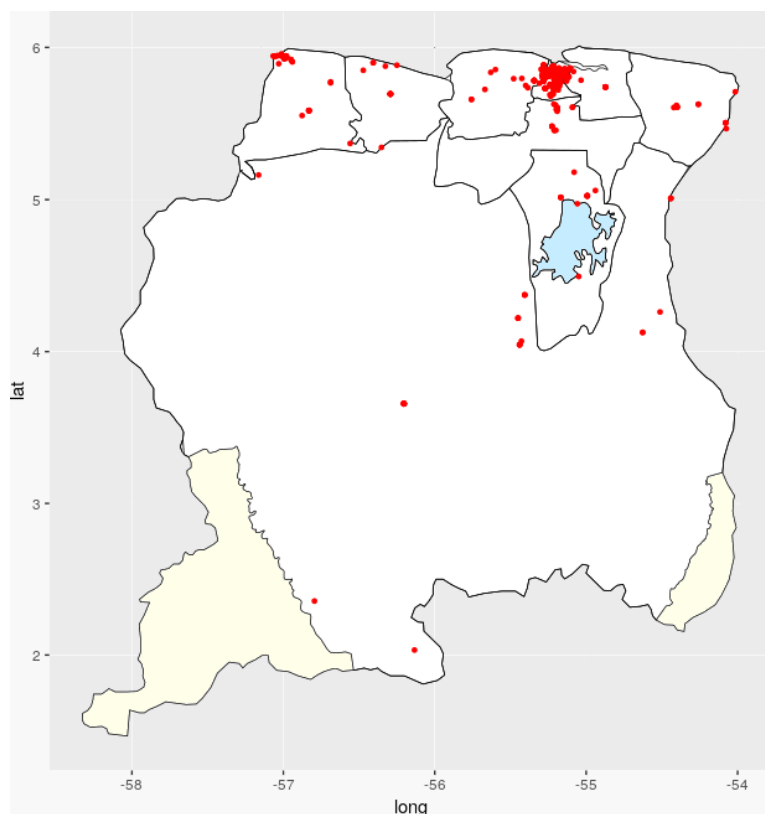
Om de resultaten voor Brussel te presenteren en met meer zekerheid te interpreteren, zullen we ze waar mogelijk aftoetsen aan de resultaten uit de recente vierde Brusselse taalbarometer (Janssens 2018).¹² Voor deze Brusselse taalbarometer worden niet alleen meer Brusselaars bevroegd, deze worden ook persoonlijk geïnterviewd en het betreft Brusselaars met verschillende talige achtergronden. De resultaten voor de Nederlandstalige Brusselaars zijn wel apart beschikbaar en kunnen dus met de resultaten voor de Nederlandstalige Brusselaars uit onze digitale enquête worden vergeleken. Wanneer resultaten met elkaar in lijn blijken te liggen, kunnen we onze resultaten met meer zekerheid naar voren schuiven. Wanneer de resultaten van de vierde Brusselse taalbarometer anders uitwijzen, moeten onze resultaten zo mogelijk met nog meer omzichtigheid worden gepresenteerd.

Wat de geografische ruimte betreft, wordt de verspreiding van de deelnemers weergegeven in de Kaarten 1 en 2.

Kaart 1. Geografische spreiding van de deelnemers in Nederland, Vlaanderen en Brussel. Elke stip representeert (het numerieke deel van) een postcode. Een postcode wordt weergegeven met een stip indien één of meer mensen die die postcode hebben aan de enquête hebben meegedaan

¹² Rudi Janssens (BRIO en VUB), *Meertaligheid als opdracht. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 4*, ASP Editions, 2018, 136 pagina's, verdere verwijzingen als "Janssens (2018: xx)".

Kaart 2. Geografische spreiding van de deelnemers in Suriname. Elke stip representeert een adres (straatnaam + plaatsnaam). Een adres wordt weergegeven indien één of meer mensen op dat adres aan de enquête hebben meegedaan. De lichtgele gebieden in het zuidwesten en zuidoosten zijn de zogenaamde betwiste gebieden. Vooral in Paramaribo en Wanica zijn veel adressen vertegenwoordigd omdat deze gebieden het dichtstbevolkt zijn.¹³

Voor de hernieuwde afname van de enquête in 2018 zijn in Nederland, Friesland, Vlaanderen en Brussel ook nieuwe panelleden geworven. Omdat in de zelfevaluatie van het eerste onderzoek is vastgesteld dat bepaalde doelgroepen nog onvoldoende vertegenwoordigd waren in het testpanel, zijn in Nederland en België een aantal belangenverenigingen gericht aangeschreven met de vraag de enquête breder bekend te maken bij hun eigen achterban, met name jongeren, ouderen en mensen met een migratieachtergrond. Omdat op het eerste onderzoek ook enige kritiek is geuit door enkele Nederlandse streektaalorganisaties (zie ook paragraaf 1.1.3), is de opzet van de enquête in overleg met deze partijen op bepaalde punten bijgesteld, zoals bijvoorbeeld de extra mogelijkheden om aan te geven dat men dialect of regionale taal spreekt. Omdat de bijgestelde enquête meer op hun instemming kon rekenen, hebben ze deze ook met meer instemming onder hun eigen leden verspreid.

¹³ Bijna 2/3 van de Surinaamse bevolking woont in Paramaribo.

1.3. De vitaliteit van het Nederlands volgens de criteria van UNESCO 2003

In het onderzoeksrapport van StaatNed 2016 (Rys et al. 2017) werden de onderzochte maatschappelijke domeinen in verband gebracht met de negen criteria die door UNESCO (2003) zijn geponeerd als cruciaal voor de vitaliteit van een taal. Omdat we in dit onderzoeksrapport verslag uitbrengen over de vitaliteit van het Nederlands in Vlaanderen, Nederland en Suriname in verschillende maatschappelijke domeinen, sommen we deze criteria hieronder nog eens op:

1. de mate waarin een taal X van generatie op generatie wordt doorgegeven.
2. het absoluut aantal sprekers van taal X.
3. het relatief aantal sprekers van taal X in verhouding tot de totale groep waarmee de sprekers zich identificeren.
4. de positie die taal X inneemt in traditionele maatschappelijke domeinen, bijvoorbeeld in het onderwijs.
5. de mate waarin taal X gebruikt wordt in nieuwe maatschappelijke domeinen, bijvoorbeeld in sociale media.
6. de mate waarin taal X wetenschappelijk beschreven is in materiaal voor het onderwijs (bijvoorbeeld spellinggidsen, woordenboeken, grammatica's, enz.) én de mate waarin er literatuur geschreven wordt in taal X. Met andere woorden: de mate waarin het mogelijk is om taal X aan te leren enerzijds en om te lezen in taal X anderzijds.
7. de mate waarin taal X institutioneel en beleidsmatig ondersteund wordt, bijvoorbeeld of taal X de officiële taal is.
8. de attitudes van de sprekers van taal X ten opzichte van hun taal.
9. het soort materiaal en de kwaliteit van het materiaal waarmee taal X kan worden gedocumenteerd (zijn er bijvoorbeeld naast teksten in de bewuste taal in de vorm van grammatica's, woordenboeken, enz., ook audio- en video-opnames van de gesproken variant van die taal?).

Kader 1: Factoren die de vitaliteit van taal X bepalen volgens de UNESCO (2003)

Zoals gezegd worden in dit onderzoeksrapport voor Suriname alle domeinen besproken, meer specifiek taalkeuze in de naaste omgeving (cf. criterium 1), taalkeuze op het werk (cf. criterium 4), taalkeuze in cultuur en media (cf. criteria 5 en 6), en taalkeuze in onderwijs en wetenschap (cf. criteria 4, 6 en 9). Binnen die verschillende domeinen wordt er ook gerapporteerd over attitudes ten opzichte van (de keuze voor) het Nederlands (cf. criterium 8). In verband met criterium 7 geldt voor het Nederlands in Nederland, Vlaanderen en Suriname hetzelfde: het is er een officiële taal.

Voor Nederland en Vlaanderen komt de taalkeuze in de naaste omgeving, afgezien van religie, opnieuw aan de orde (cf. criterium 1). Verder werden de vragen met betrekking tot online gebruik van (sociale) media (cf. criterium 5), alsook de vragen met betrekking tot het hoger onderwijs (cf. criterium 4), en de vragen over attitudes (cf. criterium 8) herhaald in de enquête. Zoals gezegd, werden er ook nieuwe flankerende gegevens verzameld over de talenkeuzes binnen het hoger onderwijs en de wetenschap (cf. criteria 4, 6 en 9).

1.4. Taalsituatie in Suriname

De bedoeling van StaatNed 2018 is vooral een beter inzicht te krijgen in het gebruik **van het Nederlands en andere talen** in Suriname, maar om de in dit rapport gepresenteerde resultaten goed te kunnen interpreteren, is het ons inziens noodzakelijk om eerst een korte geschiedenis van de Surinaamse taalsituatie te schetsen en om de belangrijkste talen van Suriname te bespreken, zonder tot in detail uit te weiden.

In 1650 werd Suriname voor het eerst gekoloniseerd door de Engelsen (Charry et al. 1983: 25).¹⁴ Naast de oorspronkelijke indianenbevolking en de Engelse veroveraars die zich in Suriname vestigden, werden er slaven uit Barbados naar Suriname gebracht om te werken in de suikerrieteteelt. Verder vestigden er zich ook Portugese Joden. Sinds **1667** verwierf de Republiek van de Zeven Verenigde Nederlanden met de Vrede van Breda zeggenschap over Suriname.¹⁵ Het werd een plantagekolonie met een klein aantal blanke slavenhouders tegenover een groot aantal uit Afrika aangevoerde slaven, gekenmerkt door een heel sterke onderdrukking van de slavenbevolking. In 1825 werd de aanvoer van nieuwe slaven stopgezet en in **1863** werd de slavernij in Suriname officieel afgeschaft. Na de afschaffing van de slavernij trokken de plantagehouders en het Nederlands bestuur goedkope arbeidskrachten uit andere landen aan; dat waren achtereenvolgens Chinezen (tot 1870), Hindoestanen (van 1873 tot 1916) en Javanen (van 1890 tot 1939 – zie Charry et al. 1983: 27); vooral de immigratie van Chinezen bleef na de periode van de contractarbeiders doorgaan. Als gevolg van deze geschiedenis van immigratie is er in Suriname een erg diverse samenleving ontstaan. Dat heeft uiteraard zijn weerslag op de taalsituatie in het land. Voor de onderstaande beknopte bespreking van de taalsituatie in Suriname putten we vooral uit de volgende bronnen: Charry et al. 1983, De Kleine 2013¹⁶, Eersel 2012¹⁷ en Kroon en Yagmur 2012¹⁸.

Suriname is een **meertalig land** waar ongeveer 20 verschillende talen gesproken worden en waar het **Nederlands sinds 1667 de officiële taal** is (cf. Kroon & Yagmur 2012: 9). Ook **Engels** wordt er gesproken; niet enkel het feit dat Suriname eerst – zij het kort – door de Engelsen bezet werd, speelt hierbij een rol,¹⁹ ook de invloed van de media en van het Westen zijn belangrijk, alsook de invloed van buurland Guyana, waar Engels de officiële taal is, en ten slotte het feit dat Engels een verplicht schoolvak is in Suriname. De oorspronkelijke **indianenbevolking** had uiteraard **eigen inheemse talen**, zoals onder andere het **Arowaks** en het **Karaïbs**.

In de periode van de **slavenhandel** ontstonden er door het contact tussen Afrikaanse slaven en Europese plantagehouders een heel aantal zogenaamde **creooltalen**, waarvan het **Sranantongo** of **Sranan** de bekendste is. Een creooltaal is een taal die uit een **pidgin** ontstaat. Een pidgin is een taal die ontstaat in situaties van intens taalcontact (bijv. handel) tussen groepen die elkaars taal niet spreken. Het is een taal “die voor niemand als moedertaal fungeert, met een beperkt aantal gebruiksmogelijkheden en een arme structuur en kleine woordenschat” (Charry et al. 1983: 18). Uit een pidgin kan dus een creooltaal ontstaan; dit is een taal die in tegenstelling tot een pidgin wel moedertaalsprekers heeft en die de belangrijkste taal binnen een taalgemeenschap is. Een **creooltaal** is over het algemeen een taal die in een vrij recent verleden ontstaan is. Kenmerkend voor de grammatica van creooltalen zijn vaak de afwezigheid van vervoegingen en verbuigingen en de relatief vaste woordvolgordes (Charry et al. 1983: 35). Het **Sranantongo** is een voorbeeld van een creooltaal die als moedertaal in een taalgemeenschap is blijven bestaan en zich verder ontwikkeld heeft (Bruyn 1995)²⁰. Naast het Sranantongo dat in Suriname de functie heeft van een **lingua franca**, en dat na het Nederlands de tweede meest gesproken taal is in Suriname, vallen onder de creooltalen ook de zogenaamde **marrontalen**.

¹⁴ Charry, E., G. Koefoed, P. Muysken (red.). 1983. *De talen van Suriname*. Muiderberg: Coutinho.

¹⁵ Van 1804 tot 1816 was Suriname opnieuw in handen van de Engelsen (zie Charry et al. 1983: 25).

¹⁶ De Kleine, C. 2013. Dutch in Suriname. In: F. Hinskens en J. Taeldeman (eds.), *Language and space. An international handbook of linguistic variation*. Volume 3: Dutch. Berlijn: De Gruyter Mouton. 841-857.

¹⁷ Eersel, H. 2012. De Surinaamse taalsituatie in 2011. *Academic Journal of Suriname* 3: 227-234.

¹⁸ Kroon, S. en K. Yagmur. 2012. *Meertaligheid in het onderwijs in Suriname. Een onderzoek naar praktijken, ervaringen en opvattingen van leerlingen en leerkrachten als basis voor de ontwikkeling van een taalbeleid voor het onderwijs in Suriname*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

¹⁹ Volgens Mufwene (1996) worden de structurele kenmerken van een creooltaal in sterke mate bepaald door de kenmerken van de taal/talen die gesproken werd(en) door de oprichters van de betreffende kolonie, het zogenaamde ‘founder principle’. (Zie: Mufwene, S. 1996. The founder principle in Creole genesis. *Diachronica* 13:1. 83-134.)

²⁰ Bruyn, A. 1995. *Grammaticalization in creoles: the development of determiners and relative clauses in Sranan*. PhD dissertation, Universiteit van Amsterdam.

Marrons zijn slaven die konden wegvlugten van de plantages en zich zo konden bevrijden van de slavernij. Voorbeelden van marrontalen die in dit rapport aan de orde komen zijn het **Saramakaans** en het **Aukaans** (zie Kroon en Yagmur 2012: 11-12 voor een vollediger overzicht van alle Surinaamse talen).

Naast de inheemse talen en de creooltalen is er ook de aanwezigheid van **Europese talen**, zoals **Nederlands**, **Engels** en **Portugees**, en **Aziatische talen**. Die laatste zijn het resultaat van de vestiging van de vele Chinese, Hindoestaanse en Javaanse contractarbeiders. Voorbeelden van die Aziatische talen in Suriname zijn onder andere het **Hakka** (Chinees)²¹, het **Sarnami** (een variëteit van een mengdialect van het Hindoestaans) en het **Surinaams-Javaans**.

In de Surinaamse enquête van StaatNed 2018 werden de volgende talen in alle gevallen als antwoordopties aangeboden bij de vragen naar taalkeuze: 'Nederlands', 'Europees Nederlands', 'Sranantongo', 'Sranantongo + Nederlands', 'Sarnami', 'Sarnami + Nederlands', 'Surinaams Javaans', 'Aukaans', 'Saramakaans', 'Engels', 'andere taal', en 'meerdere talen'. De keuze voor deze talen als vaste antwoordopties berust onder andere op aantallen sprekers (zie ook Kroon & Yagmur 2012: 14 voor een overzicht van de meest gesproken talen in Surinaamse huishoudens). Omdat deze talen dus vaker gesproken worden dan sommige andere hierboven vermelde talen, zullen we ze in wat volgt in iets meer detail bespreken.

Het **Nederlands** in Suriname (ongeveer 541.638 sprekers) verschilt in enige mate van het **Europees Nederlands**. Men spreekt daarom ook wel van **Surinaams Nederlands**. De grammatica van het Surinaams Nederlands is echter niet beschreven en er is veel discussie over wat het Surinaams Nederlands nu precies onderscheidt van het Europees Nederlands. Volgens De Bies (1997)²² is er vooral lexicale variatie doordat andere contexten een andere woordenschat vereisen. Die woordenschat, maar ook een aantal klanken, zijn volgens De Bies vooral ontleend aan inheemse talen. Ook volgens Charry et al. (1983: 119) heeft het Surinaams Nederlands mede een eigen karakter door de beïnvloeding vanuit andere talen, met name het Sranantongo, maar ook het Engels en het Karaïbs. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het grote aantal leenwoorden en leenvertalingen.

Sinds **1876** is in Suriname de algemene leerplicht ingevoerd en werd het Nederlands de enige officiële **schooltaal**. Volgens Eersel (2012: 228) wordt het gestandaardiseerde Europees Nederlands wel als enige norm gehandhaafd in het onderwijs. Uit het rapport van Kroon en Yagmur (2012) over meertaligheid in het onderwijs in Suriname blijkt dat leerkrachten zich bewust zijn van de meertaligheid van hun leerlingen en dat ze zelf spaarzaam gebruik maken van het Sranantongo als hulptaal in hun klas, maar dat ze over het algemeen van mening zijn dat de leerlingen in de klas hun thuishalen niet mogen gebruiken. Verder blijkt dat Surinaamse leerkrachten – “in het primair meer dan in het secundair onderwijs – veel belang hechten aan het gebruik van Nederlands als instructietaal door de leerkrachten en als schooltaal door de leerlingen met het oog op het bereiken van schoolsucces en maatschappelijk succes van hun leerlingen” (Kroon en Yagmur 2012: 183). Eersel (2012) wijst er dan weer op dat er stemmen opgaan om het Surinaams Nederlands te standaardiseren, maar dat daartoe nog veel onderzoek moet gebeuren (zie ook Charry et al. 1983: 119; Hinskens 2018²³).

²¹ Taalvariëteit in China die vooral gesproken wordt in het zuiden van China, op Taiwan en op Hainan.

²² De Bies, Renata. 1997. Het Nederlands in Suriname. *Vlaanderen*, jaargang 46. 9-15

²³ Hinskens, F. 2018. 1980. Mislukte poging tot uniformering Standaardnederlands. In L. Heerma van Voss et al. (eds), *Wereldgeschiedenis van Nederland*. Amsterdam: Ambo Anthos. 683-688.

Het **Sranantongo** of **Sranan** – dat hierboven ook al besproken werd – is de lingua franca, dit wil zeggen de “algemene contacttaal van het land” (Eersel 2012: 228). Volgens de website Ethnologue²⁴ wordt het Sranantongo in Suriname door 369.300 sprekers gebruikt, waarvan 69.300 sprekers het als eerste taal leerden, en 300.000 als tweede of derde taal. Het is een creooltaal die vooral in de woordenschat op het Engels gebaseerd is.

Het **Sarnami** is verwant aan sommige talen van India (Eersel 2012: 228), het is “de dagelijkse omgangstaal van een heel groot gedeelte van de Hindoestaanse bevolkingsgroep van Suriname” (Charry et al. 1983: 66). Het Sarnami heeft volgens Ethnologue²⁵ 75.500 sprekers in Suriname. Op het gebied van de woordenschat heeft het Sarnami invloed ondergaan van het Nederlands en Sranantongo, maar wat klankaspecten en zinsbouw betreft, is de taal dicht bij de oorspronkelijke Indiase Hindi-dialecten gebleven (zie Charry et al. 1983: 66).

Het **Surinaams Javaans** wordt gesproken door de nazaten van de Javanen die eind 19de en begin 20ste eeuw van Indonesië naar Suriname kwamen om als contractarbeiders op de plantages te werken. De taal is verwant aan het Javaans van Indonesië, maar wijkt er wel van af. Zo bezit het bijvoorbeeld vrij veel leenwoorden uit het Nederlands en Sranantongo. De taal wordt gebruikt door 36.300 sprekers.²⁶

Het **Aukaans** en **Saramakaans** zijn beide marrontalen, dit wil zeggen talen die ontstaan zijn in het kader van communicatie tussen gevluchte slaven onderling (zie ook hierboven). Het Aukaans heeft volgens Ethnologue²⁷ 22.400 sprekers, het Saramakaans 15.100 sprekers.²⁸

Het **Engels** ten slotte is de taal van de eerste kolonistoren van Suriname (1650-1667). Het Engels heeft – vooral bij jongeren – een zeker prestige. Dat blijkt uit het feit dat leerlingen die deelnamen aan het onderzoek waarover Kroon en Yagmur (2012) rapporteren het Engels redelijk vaak als thuistaal opgaven (nl. 4606 keer genoemd, waarmee het op de vierde plaats komt van de top 14 van meest genoemde thuistalen), terwijl uit de resultaten van de thuistaalprofielen van die leerlingen bleek dat er eigenlijk maar weinig Engels gesproken werd in het gezin (Kroon & Yagmur 2012: 40; 63). De conclusie luidt dan ook dat het Engels waarschijnlijk eerder een schooltaal is dan een thuistaal en dat de betreffende leerlingen het Engels als thuistaal “overrapporteren” (2012: 65) vanwege het prestige van die taal. Eersel (2012: 229) wijst erop dat het Engels in Suriname frequent wordt gebruikt in tijdschriften en op tv, maar daar komen we later op terug, wanneer we de taalkeuze in cultuur en media bespreken.

²⁴ <https://www.ethnologue.com/language/srn>, geraadpleegd op 8 februari 2019

²⁵ <https://www.ethnologue.com/language/hns>, geraadpleegd op 8 februari 2019

²⁶ <https://www.ethnologue.com/language/jvn>, geraadpleegd op 8 februari 2019

²⁷ <https://www.ethnologue.com/language/djk>, geraadpleegd op 8 februari 2019

²⁸ <https://www.ethnologue.com/language/srm>, geraadpleegd op 8 februari 2019

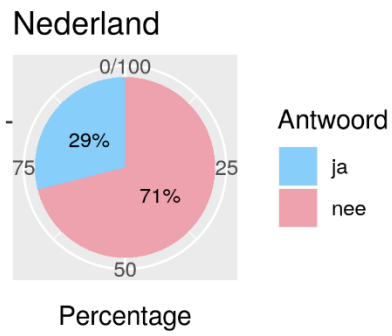
2. Onderzoeksresultaten

2.1. Taalkeuze in de naaste omgeving

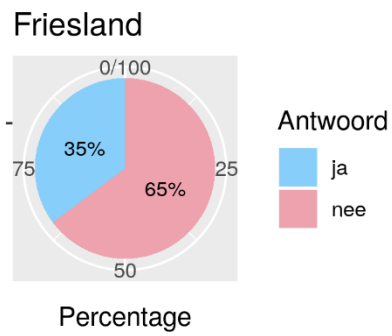
In de online enquête werd een aantal vragen gesteld over de taalkeuzes die de panelleden maken in **persoonlijke contacten** enerzijds, dit wil zeggen de dagelijkse **omgang met mensen uit hun naaste omgeving** – zoals familieleden, vrienden, burens, etc. – en in **dagelijkse contacten met onbekenden of in formele contexten** anderzijds, zoals een bezoek aan de huisarts, het ziekenhuis of de supermarkt. Ook werden er vragen gesteld over de **talen die de panelleden om zich heen horen** in deze **dagelijkse situaties buitenshuis**. Een situatie die in de nulmeting voor Suriname apart belicht wordt, is de taalkeuze bij de beleving van de eigen **religie**. Ten slotte werden de panelleden ook bevraagd over hun **attitudes** ten opzichte van het Nederlands.

Bij de verschillende subdomeinen die in dit hoofdstuk aan de orde komen, met uitzondering van religie, worden de resultaten besproken van de Surinaamse, Nederlandse en Vlaamse panelleden. De taalkeuzes bij de beleving van religie worden enkel voor Suriname besproken. Aangezien het voor de Nederlandse en Vlaamse panelleden om de tweede ronde van de enquête gaat, zullen de nieuwe resultaten systematisch met de vorige resultaten vergeleken worden. Zo kunnen we achterhalen of er binnen het domein van de naaste omgeving reeds veranderingen in de status van het Nederlands waar te nemen vallen na een periode van twee jaar. Aangezien het Nederlands over het algemeen (met uitzondering van Brussel en Friesland) een monopoliepositie innam in dit domein (zie Rys et al. 2017), verwachten wij niet dat er na twee jaar al grote veranderingen zijn opgetreden. De belangrijkste reden om dit domein opnieuw te onderzoeken in deze eerste actualiseringsronde van Staat van het Nederlands is het feit dat er nu, zoals besproken in paragraaf 1.3, ook de mogelijkheid geboden werd om ‘dialect of regionale taal’ op te geven als voorkeursvariëteit in bepaalde situaties. Aangezien mensen over het algemeen het meest dialectisch of regionaal spreken in de naaste omgeving, lijkt het domein van de naaste omgeving ons het meest aangewezen om nuances in gebruik van dialect of regionale taal in kaart te brengen.

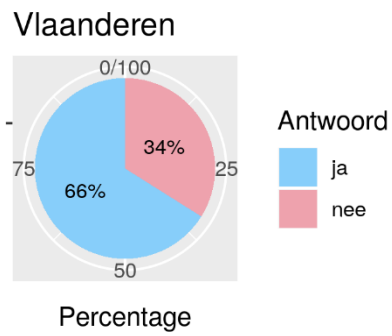
Zoals we in paragraaf 1.3 besproken hebben, werd er in de Nederlandse en Vlaamse enquête onder het kopje van ‘Uw persoonlijke achtergrond’ de volgende vraag gesteld: “Spreekt u een dialect of iets tussen het Nederlands en het dialect in?” De antwoorden op deze vraag resulteren in de grafieken 1, 2, 3 en 4. Indien er op deze vraag positief werd geantwoord, werd men automatisch doorgestuurd naar de vrij in te vullen vraag “Het dialect van ... of iets tussen het Nederlands en het dialect van ... in.” Deze vragen leverden de resultaten op die gerepresenteerd zijn in de grafieken 5, 6, 7 en 8.

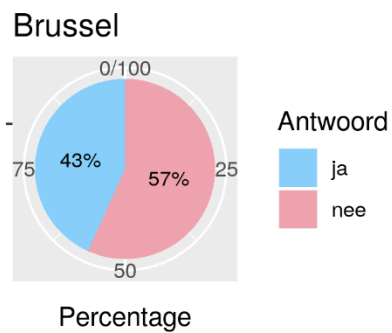
Figuur 1. Spreekt u een dialect of iets tussen het Nederlands en het dialect in?

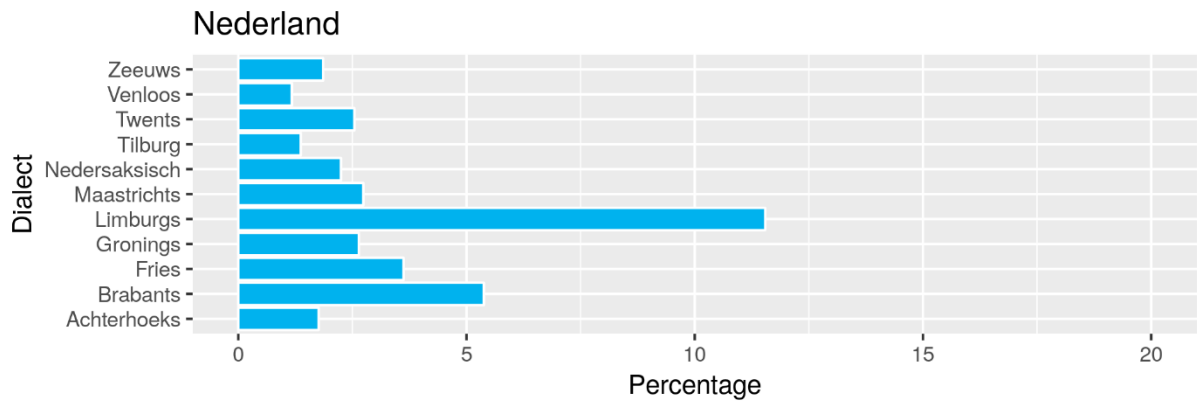
Figuur 2. Spreekt u een dialect of iets tussen het Nederlands en het dialect in?

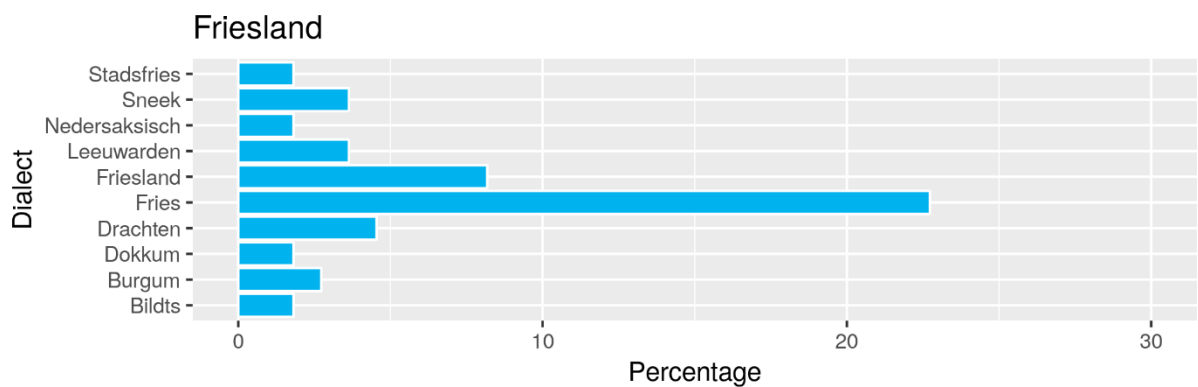
Figuur 3. Spreekt u een dialect of iets tussen het Nederlands en het dialect in?

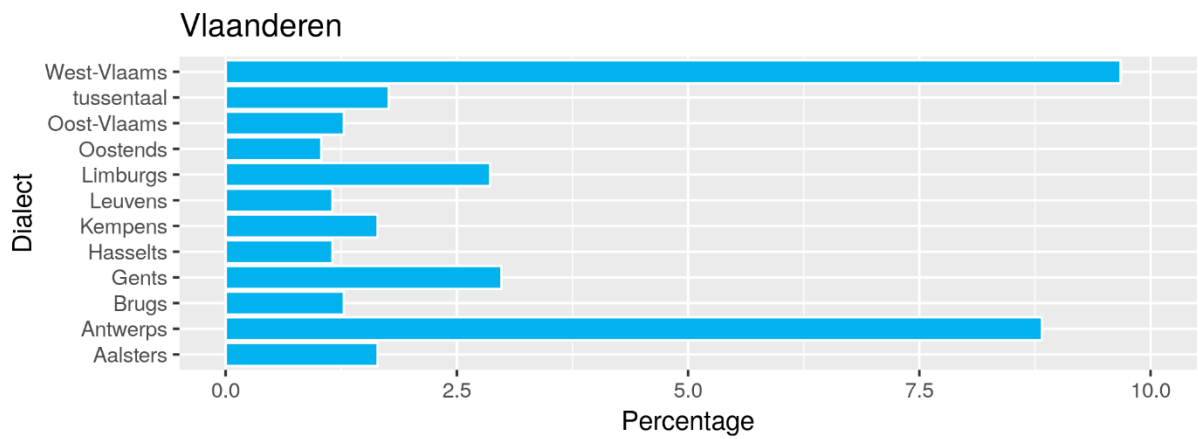
Figuur 4. Spreekt u een dialect of iets tussen het Nederlands en het dialect in?

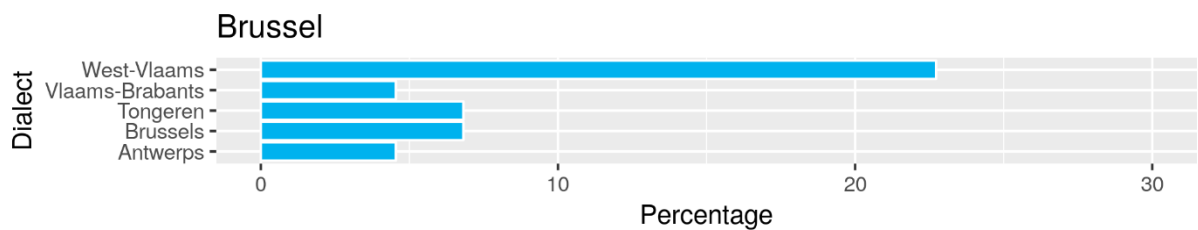
Figuur 5. Het dialect van ... of iets tussen het Nederlands en het dialect van ... in.

Figuur 6. Het dialect van ... of iets tussen het Nederlands en het dialect van ... in.

Figuur 7. Het dialect van ... of iets tussen het Nederlands en het dialect van ... in.

Figuur 8. Het dialect van ... of iets tussen het Nederlands en het dialect van ... in.

Grafiek 1 laat zien dat 29,0% van de Nederlandse deelnemers antwoordde dat ze een dialect of iets tussen dialect en Nederlands spreken. Grafiek 5 maakt duidelijk dat de volgende dialecten werden opgegeven (in volgorde van meeste naar minste voorkomens): Limburgs (11,5%), Brabants (5,4%), Fries (3,6%)²⁹, Twents (2,9%), dialect van Maastricht (2,8%), Gronings (2,7%), Nedersaksisch (2,3%), Achterhoeks (2,0%), Zeeuws (1,9%), dialect van Tilburg (1,4%), dialect van Venlo (1,2%) en dialect van Friesland (1,0%). Op basis van kaart 1 die in paragraaf 2 gepresenteerd werd, zou men kunnen afleiden dat het aantal deelnemers uit Limburg ook hoger lag dan bijvoorbeeld het aantal deelnemers uit Zeeland. Dit klopt, maar vormt geen verklaring voor het hogere percentage voor Limburgs ten opzichte van Zeeuws in figuur 5. De kaart is namelijk gebaseerd op de ongestratificeerde data, terwijl de resultaten in grafiek 5 gebaseerd zijn op de gestratificeerde data. In de statistiek spreekt men over 'stratificeren' wanneer men gaat snoeien in het aantal deelnemers van oververtegenwoordigde subgroepen. Als er meer Limburgers zijn dan bijvoorbeeld Zeeuwen, is als zodanig de kans dat er meer Limburgs dan Zeeuws gesproken wordt groot; maar als van alle Limburgers er 90,0% hebben meegedaan aan de enquête, en van de Zeeuwen slechts 30,0%, beïnvloedt dit de resultaten niet, omdat dit gecorrigeerd wordt door de stratificatie. Concreet betekent dit dat grafiek 5 aanwijzingen bevat over hoe sterk de verschillende dialecten staan in Nederland.³⁰ Zo zien we bijvoorbeeld dat 11,5% van de mensen in Nederland Limburgs spreekt, terwijl het Fries – dat officieel de tweede rijkstaal is – door veel minder mensen gesproken wordt (namelijk 3,6%)^{31,32}. We zien ook dat het Zeeuws met 1,9% eerder slecht scoort ten opzichte van andere dialecten. Hoewel uit zeer recent onderzoek (<https://nos.nl/artikel/2275459-friezen-en-zeeuwen-het-meest-trots-op-hun-provincie.html>) blijkt dat Friezen en Zeeuwen van alle Nederlanders het meest trots zijn op hun provincie, vindt dit niet zijn weerklank in de mate waarin men in die provincies nog respectievelijk de eigen taal en het eigen dialect spreekt.

Grafieken 2 en 6 representeren de antwoorden van de Friese deelnemers. We zien dat in Friesland 35,2% van de panelleden aangeeft dialect of iets tussen dialect en Nederlands te spreken. De volgende dialecten werden opgegeven (in volgorde van meeste naar minste voorkomens): Fries³³ (22,7%), dialect van Friesland³⁴ (9,1%), dialect van Drachten (4,5%), dialect van Leeuwarden (3,6%), dialect van Sneek (3,6%), dialect van Burgum (2,7%), Bildts (1,8%), dialect van Dokkum (1,8%), Klaaifries (1,8%), Nedersaksisch (1,8%) en Stadsfries (1,8%).

²⁹ Mogelijk was deze vraag verwarrend voor de Friezen. Het is niet de bedoeling het Fries als een dialect van het Nederlands te presenteren en veel Friezen zullen dit ook niet van toepassing op het Fries hebben geacht.

³⁰ Door de aanpassingen aan de enquête (zie paragraaf 1.2), is deze in Limburg met meer instemming verspreid. Dit kan er net als in Friesland voor hebben gezorgd dat er meer overtuigde gebruikers hebben deelgenomen en dit kan de resultaten enigszins hebben beïnvloed. Voor het Nedersaksisch geldt hetzelfde, al blijkt dat niet uit de resultaten in grafiek 5.

³¹ Aangezien de resultaten voor Nederland ook altijd die voor Friesland omvatten, is dit resultaat dus zowel van toepassing op Friezen die in Friesland wonen als op Friezen die elders in Nederland wonen.

³² Zie voetnoot 28: er spreken mogelijk meer mensen Fries dan zij die dit op deze vraag hebben gemeld. Daarom dienen we voorzichtig te zijn met de vergelijking tussen Limburgs en Fries.

³³ Voor de Friese deelnemers was deze vraag mogelijk verwarrend. Het was niet de bedoeling het Fries als een dialect van het Nederlands voor te stellen, ook al hebben Friese deelnemers dit zelf zo ingevuld (zie ook voetnoot 28).

³⁴ Met dit antwoord kan de deelnemer opnieuw Fries bedoelen, maar in beginsel evengoed een ander dialect dat in Friesland gesproken wordt, zoals bijvoorbeeld Nedersaksisch, Bildts of Stadsfries.

Grafieken 3 en 7 geven de Vlaamse resultaten weer. Opvallend is dat het percentage Vlaamse deelnemers dat aangeeft dialect of iets tussen dialect en Nederlands te spreken, significant hoger is dan in Nederland³⁵ en Friesland³⁶, namelijk 66,1%. Grafiek 7 maakt duidelijk dat de volgende dialecten werden opgegeven (in volgorde van meeste naar minste voorkomens): West-Vlaams (10,0%), Antwerps (9,0%), Gents (3,1%), Limburgs (2,9%), tussentaal (1,8%), Aalsters (1,6%), Kempens (1,6%), Oost-Vlaams (1,4%), Brugs (1,3%), Hasselts (1,2%), Leuvens (1,2%), Oostends (1,0%) en Vlaams (1,0%). In Vlaanderen staat het West-Vlaams dialect dus het sterkst, gevolgd door het Antwerps.

Grafieken 4 en 8 geven de situatie voor Brussel weer. In Brussel zegt 43,3% van de deelnemers dat ze dialect of iets tussen dialect en Nederlands spreken.³⁷ De volgende dialecten werden opgegeven (in volgorde van meeste naar minste voorkomens): West-Vlaams (22,7%), Brussels (6,8%), dialect van Tongeren (6,8%) en Antwerps (4,5%).

In paragraaf 1.1.3 werd aangegeven dat er voor Nederland en Friesland voor gekozen is om bij de afzonderlijke vragen naar de taalkeuze in de naaste omgeving ook de optie 'dialect of regionale taal' aan te bieden. Zoals hierboven reeds besproken werd, werd aan het begin van de enquête de volgende mededeling gedaan:

“In dit onderzoek hanteren we het Nederlands vooral als een paraplubegrip. Dat wil zeggen dat we alle mogelijke verschijningsvormen van het Nederlands tot het Nederlands zelf rekenen, of ze nu Standaardnederlands, tussentaal of dialect zijn. Voor de Belgen is dit volkomen duidelijk, voor de Surinamers en Nederlanders niet altijd. Zij beschouwen hun eigen variëteiten soms ook als een aparte taal. Bovendien zijn de Limburgse en de Nedersaksische dialecten ook erkend als regionale talen, zij het van een andere status dan het Fries. Daarom biedt deze enquête vaker de mogelijkheid dat verschil aan te geven.”

Concreet betekent dit dat bij alle de resultaten die in dit hoofdstuk besproken worden voor Nederland en Friesland, het percentage panelleden dat aangeeft Nederlands te spreken ook die panelleden omvat die 'dialect of regionale taal' als antwoord opgaven.³⁸ Wel zal er voor Nederland (inclusief Friesland) – maar niet voor de andere regio's³⁹ – steeds een apart cirkeldiagram besproken worden dat aangeeft hoeveel procent van de panelleden dialect of regionale taal, iets tussen dialect en Nederlands, of iets anders spreekt.

³⁵ $z = 28,588$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$. Z-scores werden berekend om de significantie van het verschil tussen twee onafhankelijke proporties te achterhalen. Hiervoor werd gebruik gemaakt van het online programma <http://www.vassarstats.net>. We geven telkens de tweezijdige (two-tailed) probabiliteit weer, waarbij $p < 0,05$ en $p < 0,01$ erop duiden dat een resultaat significant is en $p < 0,0002$ dat een resultaat hoogst significant is.

³⁶ $z = 10,658$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁷ De resultaten voor Brussel zijn slechts op 44 opgaven gebaseerd. Met een betrouwbaarheidsinterval van 95% is er voor de Brusselse data een foutenmarge van 14,8%. In dit rapport hanteren we een foutenmarge van maximum 10,0% als betrouwbaar. Foutenmarges hoger dan 10,0% geven aan dat de resultaten minder representatief zijn.

³⁸ Zelfs als een deelnemer aangaf geen Nederlands te spreken, maar wel een Nederlands dialect, werd dit toch gerekend als 'Nederlands'.

³⁹ Aangezien 'dialect', 'regionale taal' en 'iets tussen dialect en Nederlands' in de Belgische enquête geen standaard antwoordoptie was, was het niet mogelijk via dit soort cirkeldiagrammen het gebruik van niet-standaardtalige variëteiten in Vlaanderen en Brussel in kaart te brengen.

2.1.1. Familie, vrienden en bekenden

In deze paragraaf willen we inzicht bieden in de volgende vragen:

- a. Welke taal spreken moedertaalsprekers van het Nederlands met hun familie, vrienden en bekenden?
- b. Welke taal spreken mensen met een andere moedertaal dan het Nederlands met hun familie, vrienden en bekenden?
- c. Zijn er leeftijdsverschillen in het taalgebruik met familie, vrienden en bekenden bij moedertaalsprekers van het Nederlands?
- d. Zijn er leeftijdsverschillen in het taalgebruik met familie, vrienden en bekenden bij niet-moedertaalsprekers van het Nederlands?
- e. Zijn er bij de moedertaalsprekers verschillen in taalkeuzes tussen mannen en vrouwen als ze met bepaalde familieleden spreken?
- f. Zijn er bij de niet-moedertaalsprekers verschillen in taalkeuzes tussen mannen en vrouwen als ze met bepaalde familieleden spreken?

Vraag a zullen we behandelen voor alle regio's, d.w.z. Nederland, Friesland, Vlaanderen, Brussel en Suriname. Het is immers in dit onderdeel van de analyse dat er ook resultaten over dialectgebruik en het gebruik van regionale taal naar voren komen. Omdat dit niet het geval is voor vraag b en vraag d, en omdat het opnieuw bevragen van de taalkeuze in contacten met de naaste omgeving in deze ronde vooral als doel had om nuances in gebruik van dialect of regionale taal bloot te leggen, zullen we voor deze vragen enkel de bevindingen voor Suriname bespreken. We maken een uitzondering voor vraag c: de leeftijdsverschillen worden voor alle regio's besproken. Voor vraag e en vraag f bespreken we ook alle gebieden, omdat het verschil tussen mannen en vrouwen in de nulmeting nog niet geanalyseerd werd.

a. *Welke taal spreken StaatNed-panelleden met hun familie, vrienden en bekenden?*

Figuur 9 representeert de taalkeuze van de panelleden in de **naaste omgeving in het algemeen** (d.w.z. alle verschillende situaties samen). We zien dat 85,2% van de Nederlandse panelleden⁴⁰ altijd Nederlands spreekt in de naaste omgeving; dat is significant minder dan bij de nulmeting (nl. 88,8%)⁴¹. Op de tweede plaats staat de combinatie Nederlands en Engels met 4,2%, wat niet significant (d.w.z. $p > 0,05$) afwijkt van de nulmeting (nl. 3,9%). Op de derde plaats staat de keuze voor uitsluitend Fries met 3,8%, wat beduidend meer is dan bij de nulmeting (nl. 1,3%)⁴². De optie Nederlands en Fries komt op de vierde plaats met 2,8%, wat beduidend meer is dan bij de nulmeting (nl. 1,5%)⁴³. **We zien dus ten opzichte van de nulmeting een significante toename van het gebruik van uitsluitend Fries ten koste van de optie voor uitsluitend Nederlands, die significant afgenomen is.**

In Friesland is het percentage deelnemers dat altijd Fries spreekt (nl. 37,3% vs. 22,2% in 2016)⁴⁴ precies even hoog als het percentage dat altijd Nederlands spreekt (nl. 37,3% vs. 53,2% in 2016)⁴⁵. **Ten opzichte van de nulmeting is er dus een significant hoger percentage Friese deelnemers dat altijd voor het Fries kiest en een significant lager percentage dat altijd Nederlands spreekt in de naaste omgeving.**⁴⁶ 22,2% van de Friese panelleden spreekt Nederlands en Fries in de naaste omgeving; deze keuze wijkt niet beduidend af van de nulmeting (nl. 20,6%). Verder zegt 1,4% van de panelleden dat ze naast Nederlands ook Engels gebruiken (vgl. 1,9% in 2016).

In Vlaanderen spreekt 90,6% van de panelleden altijd Nederlands in de naaste omgeving; dit wijkt niet significant af van de nulmeting (nl. 91,1%), 2,8% spreekt Nederlands en Frans (vgl. 2,4% in 2016) en 2,5% Nederlands en Engels (vgl. 2,4% in 2016). **Er zijn dus nauwelijks veranderingen in de taalkeuzes van de Vlaamse deelnemers ten opzichte van twee jaar geleden.**

In Brussel zegt 54,8% altijd Nederlands te spreken in de naaste omgeving; dit wijkt niet beduidend af van de nulmeting (nl. 55,3%), net zomin als dat voor de overige talencombinaties het geval is: 20,6% spreekt Nederlands en Frans in de naaste omgeving, 6,1% spreekt Nederlands, Engels en Frans, 5,1% spreekt altijd Frans, 3,8% spreekt Nederlands en Engels, 1,4% spreekt Nederlands, Engels, Frans en Spaans, 1,2% spreekt altijd Spaans en 1,0% spreekt Nederlands, Duits, Engels en Frans. **Net als in Vlaanderen, is de situatie onder de Nederlandstaligen in Brussel dus redelijk stabiel gebleven.**

Van de Surinaamse deelnemers antwoordt 22,8% dat ze altijd Nederlands spreken in de naaste omgeving. In vergelijking met de andere regio's en zeker met Nederland en Vlaanderen, wordt er dus aanzienlijk minder voor uitsluitend Nederlands gekozen in de dagelijkse communicatie. Verder spreekt 14,6% naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands; 12,9% spreekt ook⁴⁷ Sarnami vermengd met Nederlands; 9,7% spreekt ook Sarnami; 9,5% spreekt ook Sranantongo; 6,6% spreekt ook Europees Nederlands^{48,49}; 5,8% spreekt altijd Sarnami; 2,8% spreekt altijd Saramakaans; 2,1% spreekt naast Nederlands ook Saramakaans; 1,9% gebruikt ook Sranantongo en Javaans; 1,6% spreekt altijd Aucaans; 1,6% spreekt Nederlands en ook Aucaans; 1,4% spreekt ook Engels en 1,0% ten slotte spreekt altijd Sranantongo. **In Suriname wordt in de naaste omgeving dus een grote variëteit aan talen gebruikt.**

⁴⁰ De resultaten voor Nederland die in dit rapport besproken worden, bevatten ook telkens de resultaten voor Friesland. Daarnaast worden de resultaten voor Friesland ook telkens apart belicht.

⁴¹ $z = -10,686$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴² $z = 15,394$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴³ $z = 8,877$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁴ $z = 7,815$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

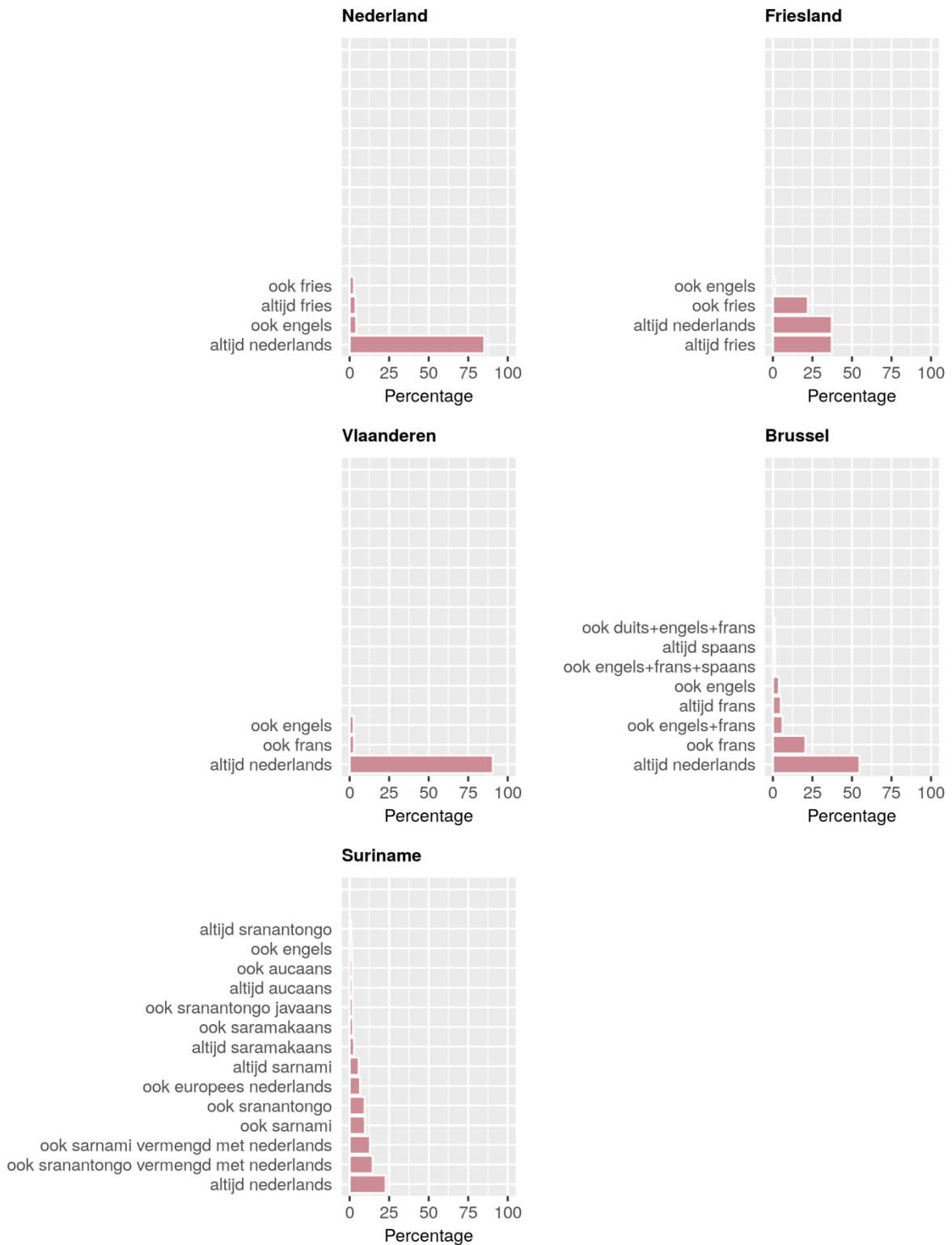
⁴⁵ $z = -7,826$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁶ Verderop in deze paragraaf komen wij op dit resultaat terug en bespreken we enkele mogelijke verklaringen.

⁴⁷ Als er in dit rapport vermeld wordt dat een bepaald percentage van de deelnemers 'ook taal x' spreekt, bedoelen we in principe dat deze deelnemers 'Nederlands en taal x' spreken. 'Ook' duidt dus steeds op de combinatie van een bepaalde taal met Nederlands.

⁴⁸ Het gaat hier meestal om Nederlanders die in Suriname wonen en werken.

⁴⁹ 'Europees Nederlands' was een aparte antwoordoptie die standaard bij elke vraag kon worden gekozen (zie ook paragraaf 1.1.3).

Figuur 9. Wat is de taalkeuze van de deelnemer in de naaste omgeving?

Hangt de taalkeuze in gesprekken met familieleden af van welk type verwantschap men met die familieleden heeft? In Nederland geeft 89,9% van de panelleden aan altijd Nederlands te spreken/gesproken te hebben met de eigen **grootouders** (zie figuur 10); dat is significant minder dan bij de nulmeting (nl. 93,0%)⁵⁰. Op het eerste gezicht is dit verschil toe te schrijven aan het beduidend hoger percentage deelnemers dat nu antwoordt altijd Fries te gebruiken (nu 6,1% vs. 2,4% in StaatNed2016)⁵¹. Verder geeft ook 1,4% aan Nederlands én Fries te combineren (vgl. 1,0% in 2016).⁵²

In Friesland geeft 40,9% van de deelnemers aan altijd Nederlands te spreken met de grootouders, wat significant minder is dan in 2016 (nl. 57,4%)⁵³. 53,0% zegt altijd Fries te spreken, terwijl dat bij de nulmeting 35,2% was.⁵⁴ Verder zegt 5,4% dat ze Nederlands met Fries combineren (vgl. 5,7% in 2016).

In Vlaanderen spreekt het merendeel van de panelleden, namelijk 95,5% (95,0% in 2016) altijd Nederlands met de grootouders. Verder wordt door 1,8% naast Nederlands ook Frans gesproken (2,0% in 2016). Er zijn dus nauwelijks veranderingen ten opzichte van de nulmeting voor Vlaanderen.

In Brussel (foutenmarge = 10,4%) spreekt 80,9% van de Nederlandstaligen altijd Nederlands met de grootouders (vs. 85,8% in 2016), 9,0% spreekt ook Frans (vs. 7,5% in 2016) en 4,5% (vs. 2,8% in 2016) altijd Frans. We zien dus een lichte afname voor altijd Nederlands en lichte toenames voor ook en altijd Frans. Deze evoluties liggen in lijn met de resultaten uit de vierde Brusselse taalbarometer voor de Brusselaars uit ééntalig Nederlandstalige gezinnen, bij wie in het taalgebruik met de grootouders vooral de combinatie van Nederlands en Frans toeneemt (Janssens 2018: 52). Bij de Brusselaars uit traditioneel tweetalige gezinnen, daarentegen, neemt deze combinatie net af, over de vier metingen heen gezien vooral ten voordele van altijd Frans en de combinatie van Frans met andere talen (Janssens 2018: 54).

In Suriname wordt of werd aanzienlijk minder uitsluitend Nederlands gesproken met de grootouders dan in de andere delen van het taalgebied. Slechts 22,3% van de panelleden spreekt altijd Nederlands; dit vormt ten opzichte van de andere talen wel de grootste groep. Na het Nederlands wordt het meest Sarnami gesproken met de grootouders⁵⁵: 16,6% van de deelnemers zegt Nederlands en Sarnami te spreken en 14,9% spreekt altijd Sarnami. Verder spreekt 9,1% behalve Nederlands ook 'Sarnami vermengd met Nederlands', 6,4% spreekt naast Nederlands ook Europees Nederlands, 5,3% spreekt ook Sranantongo, 4,9% spreekt ook Sranantongo en Javaans, 4,7% spreekt altijd Saramakaans, 4,7% spreekt ook Sranantongo vermengd met Nederlands, 3,2% spreekt altijd Aucaans, 1,1% spreekt altijd Engels, 1,1% spreekt altijd Sranantongo en Javaans en 1,1% spreekt naast Nederlands ook Aucaans. Uit deze resultaten blijkt vooral de enorme taaldiversiteit in Suriname.

⁵⁰ $z = -4,205$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁵¹ $z = 6,967$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

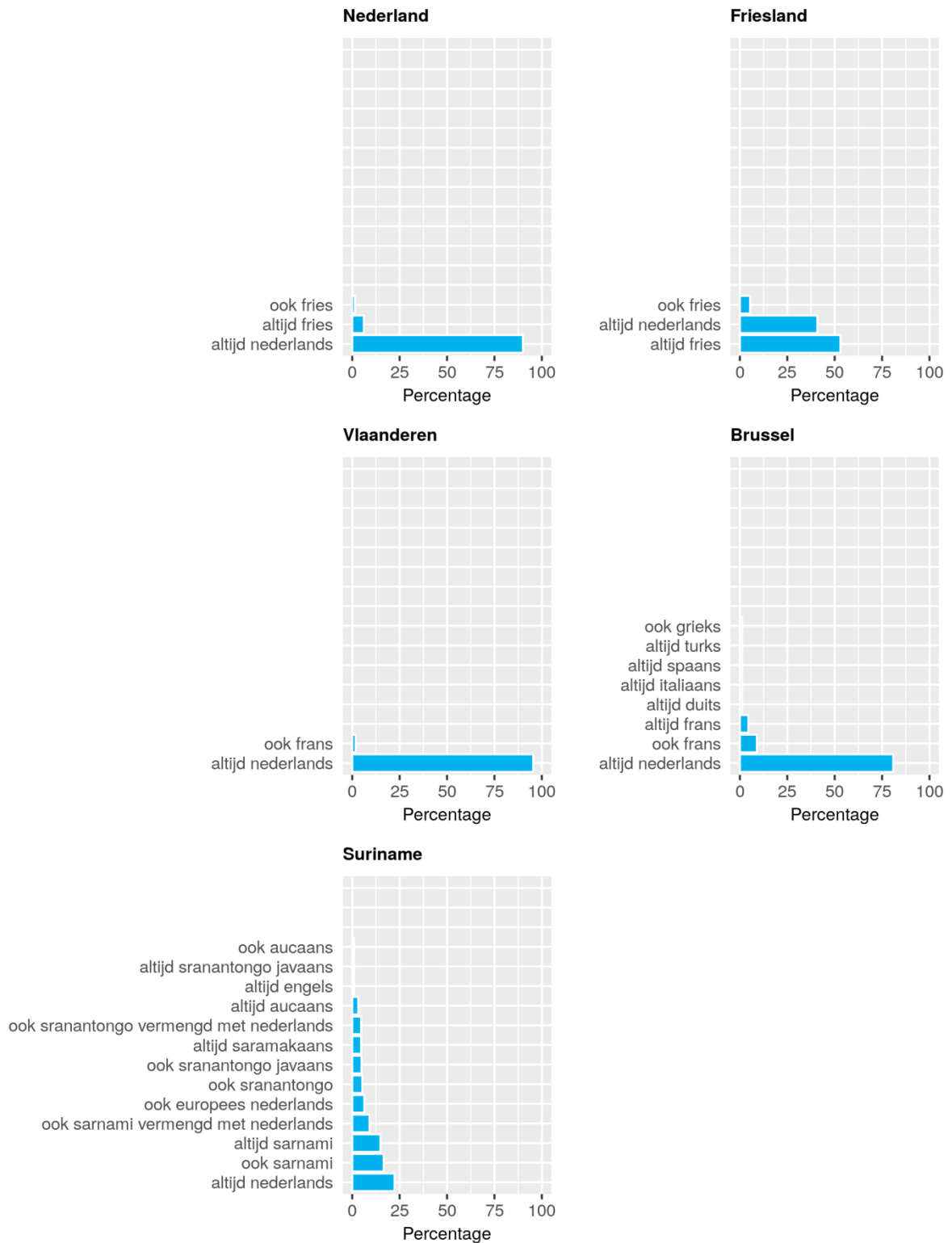
⁵² In de grafieken in dit rapport worden enkel de opgaven weergegeven die door ten minste 1,0% van de panelleden werden opgegeven. Over het algemeen kwamen er dus meer opgaven voor dan die die in de grafieken worden gerepresenteerd. Deze zijn wel allemaal terug te vinden in de tabellen, die te raadplegen zijn op: <https://fryske-akademy.nl/fa-apps/StaatNed/2018/script02.html> en <https://fryske-akademy.nl/fa-apps/StaatNed/2018/script04.html>.

⁵³ $z = -3,054$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁵⁴ $z = 3,284$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

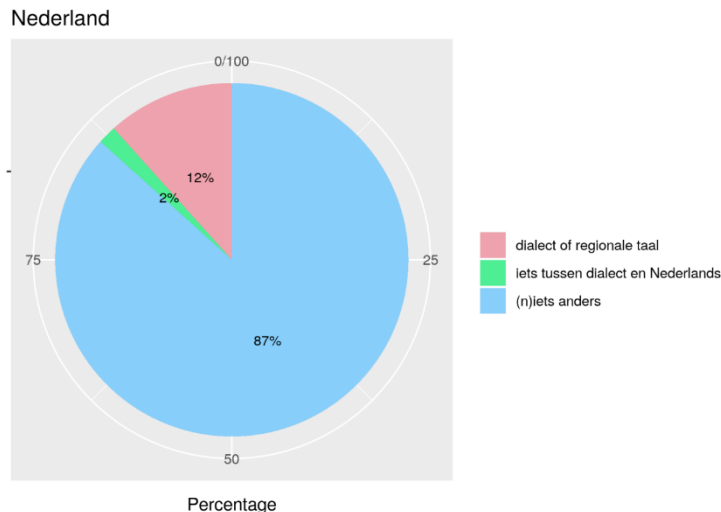
⁵⁵ Er namen relatief veel sprekers van het Sarnami deel aan het onderzoek. Volgens de website van Ethnologue (<https://www.ethnologue.com/>, geraadpleegd op 30 mei 2019) waren er in 2016 75.500 sprekers van het Sarnami in Suriname op een totale populatie (in 2016) van 559.000. Dat betekent dat sprekers van het Sarnami zo'n 13-14% van de totale Surinaamse bevolking vertegenwoordigen. In het Surinaamse StaatNed-panel wordt 58,5% van de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands echter vertegenwoordigd door mensen met het Sarnami als moedertaal. Er is dus sprake van een oververtegenwoordiging van deze groep. Hierbij is het van belang dat Sarnamispreekers over het algemeen tweetalig zijn opgevoed: Nederlands en Sarnami spelen beide een even grote rol in hun dagelijks leven (persoonlijke communicatie Sita Doerga Misier).

Net iets minder dan een kwart van de panelleden spreekt uitsluitend Nederlands met de grootouders; meestal echter wordt er ook nog een andere variëteit naast het Nederlands gesproken. Kroon & Yagmur (2012: 53-54, 100) stelden in hun onderzoek vast dat leerlingen met het Nederlands als thuistaal hoge percentages voor de keuze van het Nederlands rapporteerden wanneer het de interactie met ooms en tantes (79% - 88%), burens (76% - 87%) en beste vrienden (75% - 85%) betrof, maar lagere percentages voor de interactie met grootouders (56% - 63%). Hun hypothese is dat grootouders het Nederlands minder beheersen of gebruiken en dat de leerlingen zich daaraan aanpassen. Wij stellen eveneens een relatief laag percentage van de keuze voor altijd Nederlands vast. Uit de resultaten hieronder zal echter moeten blijken of dit enkel kenmerkend is voor de interactie met grootouders.

Figuur 10. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook)...

De Nederlandse deelnemers (inclusief Friesland) konden bij de verschillende stellingen telkens **dialect of regionale taal** als vaste antwoordoptie aanduiden.⁵⁶ Die antwoorden werden ook apart geanalyseerd en leverden grafieken op zoals hieronder (zie figuur 11). Uit de figuur blijkt dat 12% van de Nederlandse panelleden aangeeft dialect of regionale taal te gebruiken of te hebben gebruikt en dat 2% iets tussen dialect en Nederlands spreekt of sprak met de grootouders. 87% van de Nederlandse panelleden antwoordde dat ze '(n)iets anders' spreken of spraken met hun grootouders.⁵⁷

Figuur 11. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ...

Met de eigen **ouders** (zie figuur 12) zegt 89,5% van de Nederlandse panelleden altijd Nederlands te gebruiken; dat is beduidend minder dan bij de nulmeting (nl. 93,0%)⁵⁸. Opnieuw lijkt het verschil ten aanzien van de nulmeting toe te schrijven aan het (significant) groter aantal deelnemers dat opgeeft altijd Fries te spreken (nu 5,5% vs. 2,1% in 2016)⁵⁹. Verder spreekt ook 2,0% Nederlands én Fries met de ouders (vs. 1,2% in 2016).

Van de Friese deelnemers geeft 38,1% op altijd Nederlands te spreken met de ouders, terwijl 50,5% opgeeft altijd Fries te spreken (tegenover respectievelijk 56,2% en 33,6% bij de nulmeting)⁶⁰. Daarnaast geeft ook 10,7% aan Nederlands met Fries te combineren; dit wijkt niet beduidend af van de nulmeting (nl. 8,6%). **Net als bij de taalkeuze met de grootouders zien we dus voor Nederland en Friesland een algemene tendens dat er meer uitsluitend Fries of Nederlands gecombineerd met Fries gesproken wordt, en wel ten koste van de keuze voor uitsluitend Nederlands.** Zet deze tendens zich ook voort in de taalkeuzes met andere familieleden, en zo ja, hoe kunnen we dit verklaren? Daar komen we in wat volgt nog op terug.

In Vlaanderen zien we geen significante veranderingen ten aanzien van 2016. 95,4% (vs. 94,9% in 2016) van de Vlaamse panelleden spreekt altijd Nederlands met de ouders en 1,9% (vs. 2,0% in 2016) spreekt daarnaast ook Frans. In Brussel (foutenmarge = 10,2%) spreekt 81,5% (vs. 85,3% in 2016) van de Nederlandstaligen altijd Nederlands, 8,7% (vs. 6,4% in 2016) ook Frans, en 3,3% (vs. 3,7% in 2016) altijd Frans met de ouders. Verder worden door enkelingen ook talen als Duits, Engels, Italiaans, Spaans en Turks vermeld.

⁵⁶ Zoals reeds vermeld werd, hanteerden we 'Nederlands' als paraplu-begrip en werden deze antwoorden wel als 'Nederlands' verwerkt in de analyses.

⁵⁷ Doordat de percentages steeds naar boven werden afgerond, kan het zo lijken alsof de som van alle scores meer dan 100,0% is.

⁵⁸ $z = -4,939$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁵⁹ $z = 6,833$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

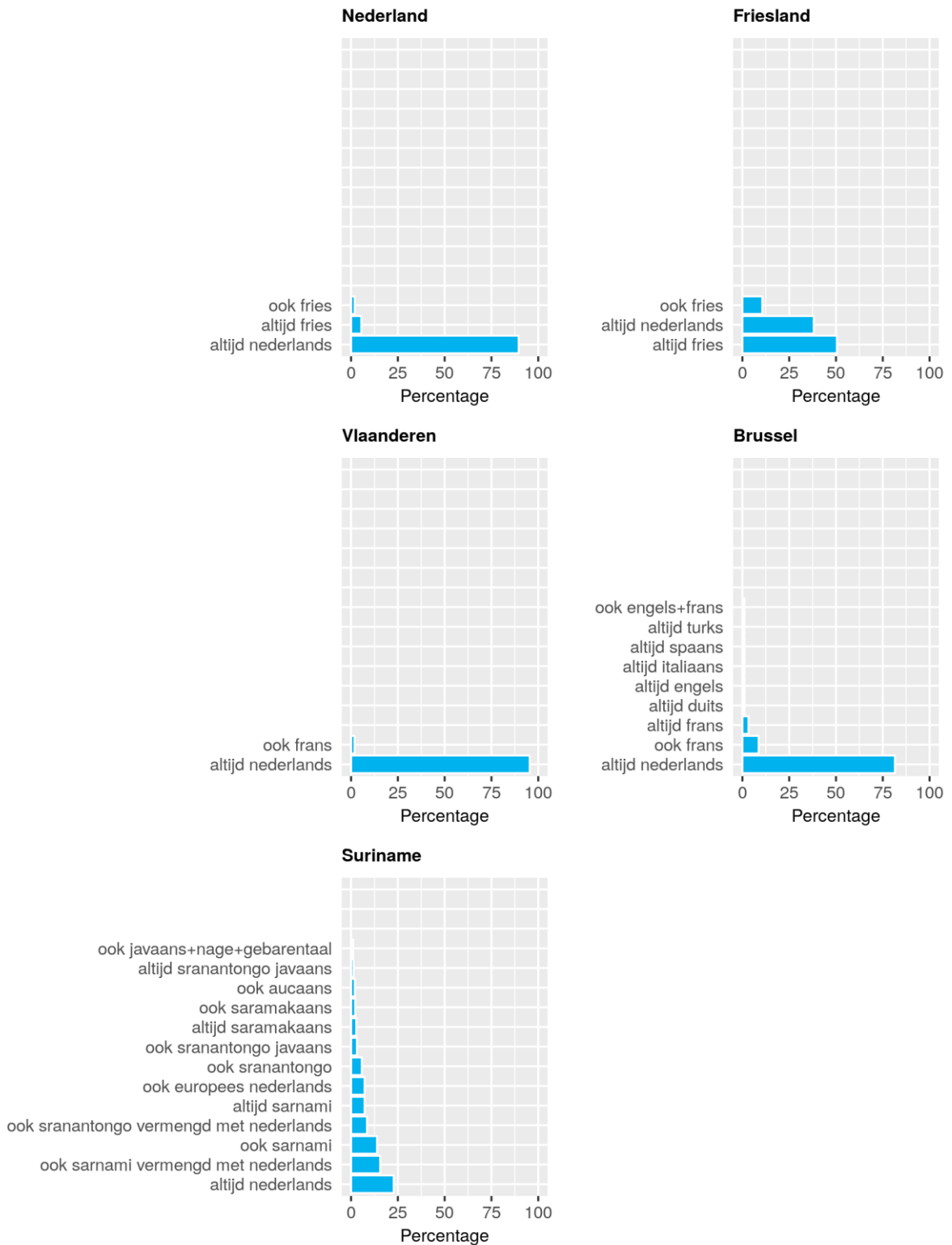
⁶⁰ Respectievelijk: $z = -3,442$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$ en $z = 3,205$, $p < 0,01$

We zien een lichte afname voor altijd Nederlands en een lichte toename voor ook Frans. Uit de vierde Brusselse taalbarometer blijkt vooral dat Brusselaars uit ééntalig Nederlandstalige gezinnen meer Franstalige dan Nederlandstalige partners kiezen en deze met hun ouders ook meer Frans dan Nederlands gaan spreken (Janssens 2018: 53). Dit kan mee verklaren waarom de Nederlandstalige Brusselaars melden dat ze met hun ouders ook zelf meer Frans gaan spreken, naast Nederlands.

Van de Surinaamse deelnemers zegt 22,8% altijd Nederlands te spreken met de ouders. Dat is dus ongeveer gelijk aan het aantal deelnemers die met de grootouders altijd Nederlands spreken. In tegenstelling tot Kroon & Yagmur (2012: 100) lijkt het lage percentage voor de keuze voor Nederlands zich in ons onderzoek niet te beperken tot de interactie met grootouders,⁶¹ ook in de interactie met de ouders gebruikt minder dan een kwart van de deelnemers uitsluitend Nederlands. Op de tweede en derde plaats komen opnieuw de keuzes voor een combinatie van Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands (15,6%) en Nederlands en Sarnami (13,9%). Verder spreekt 8,5% van de panelleden naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands; 7,2% spreekt altijd Sarnami, 7,2% spreekt ook Europees Nederlands, 5,8% gebruikt ook Sranantongo, 3,2% ook Sranantongo en Javaans, 2,8% altijd Saramakaans, 2,2% Nederlands en Saramakaans, 2,0% ook Aucaans, 1,3% altijd Sranantongo en Javaans en 1,1% ook gebarentaal en Javaans. In vergelijking met de grootouders wordt er met de ouders minder uitsluitend Sarnami gesproken, meer Sarnami vermengd met Nederlands, meer Europees Nederlands, minder Sranantongo en Javaans, minder uitsluitend Saramakaans en minder uitsluitend Aucaans.⁶²

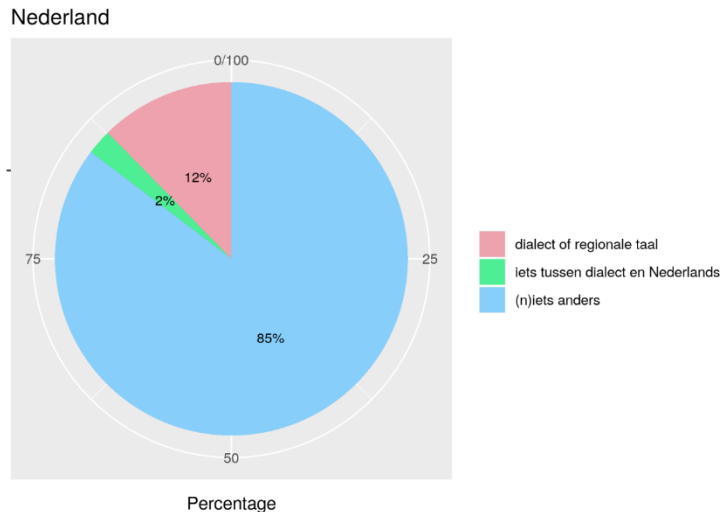
⁶¹ We dienen er echter rekening mee te houden dat het onderzoek van Kroon & Yagmur (2012) zich beperkte tot schoolkinderen, terwijl ons panel voornamelijk uit volwassenen bestond. Over het algemeen wordt het in Suriname meer aanvaard als een volwassene met een oudere in de moedertaal communiceert dan wanneer een jongere dat doet (persoonlijke communicatie Sita Doerga Misier).

⁶² In paragraaf 2.1.1.e zal ook blijken dat de keuze voor uitsluitend Aucaans, uitsluitend Saramakaans en uitsluitend Sarnami aanzienlijk populairder is bij de oudste generatie (nl. 65 plus) niet-moedertaalsprekende panelleden dan bij de jongere generaties (nl. 40-64 jaar en 15-39 jaar).

Figuur 12. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ...

Uit onderstaand cirkeldiagram (figuur 13) blijkt dat 12% van de Nederlandse deelnemers dialect of regionale taal spreekt met de eigen ouders en 2% iets tussen dialect en Nederlands. Er zijn geen significante verschillen met de mate waarin niet-standaardtalige variëteiten gebruikt worden in contacten met de grootouders. 85% van de panelleden geeft aan '(n)iets anders' te spreken met de ouders.

Figuur 13. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ...

Met de eigen **broer of zus** (zie figuur 14) zegt 89,1% van de Nederlandse deelnemers altijd Nederlands te spreken, wat beduidend minder is dan bij de nulmeting (nl. 92,8%)⁶³. Het verschil met de nulmeting lijkt opnieuw verklaard te kunnen worden door het significant grotere aantal deelnemers dat altijd Fries zegt te spreken (nu 5,1% vs. 1,9% in 2016)⁶⁴. Verder geeft 2,2% ook aan Nederlands én Fries te spreken (vs. 1,2% in 2016)⁶⁵.

Van de Friese deelnemers spreekt 37,2% altijd Nederlands, 49,3% altijd Fries, en 12,2% Nederlands én Fries met zijn of haar broer/zus (tegenover respectievelijk 57,3%, 29,0% en 12,1% in 2016)⁶⁶. De hierboven aangetoonde tendens dat de keuze voor uitsluitend Fries significant is toegenomen ten koste van de keuze voor uitsluitend Nederlands komt dus ook hier naar voren.

In Vlaanderen spreekt 95,7% (ook 95,7% bij de nulmeting) van de deelnemers altijd Nederlands met de broer of zus en 1,4% spreekt daarnaast ook Frans (vs. 1,1% in 2016). Ook hierin zien we dus geen significante ontwikkelingen ten opzichte van 2016. Van de Brusselse deelnemers (foutenmarge = 11,0%) zegt 85,0% altijd Nederlands te spreken (vs. 87,5% in 2016) en 6,2% spreekt Nederlands en Frans (vs. 4,2% in 2016) met de eigen broer of zus. We zien dus dezelfde evoluties terug als bij de grootouders en ouders, minder altijd Nederlands en meer ook Frans, maar we beschikken over geen gegevens uit de vierde Brusselse taalbarometer om deze hier verder te controleren.

⁶³ $z = -4,927$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁶⁴ $z = 6,628$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁶⁵ $z = 2,829$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁶⁶ Respectievelijk: $z = -3,779$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$; $z = 3,81$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$ en $z = 0,016$, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$

In Suriname spreekt slechts 19,2% van de panelleden altijd Nederlands met de eigen broer of zus. Dat verschilt niet significant van de interactie met grootouders en ouders (resp. 22,3% en 22,8%). Er wordt wel beduidend meer Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands gesproken, namelijk 18,9%, dan met de grootouders (nl. 9,2%)⁶⁷. 12,6% spreekt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands; dat is beduidend meer dan met de ouders (nl. 8,5%)⁶⁸ en met de grootouders (nl. 4,7%)⁶⁹; 10,9% spreekt Nederlands en Sarnami, wat significant minder is dan met de grootouders (nl. 16,6%)⁷⁰; 8,5% spreekt Nederlands en Sranantongo; dat is significant meer dan met de grootouders (nl. 5,3%)⁷¹; 5,3% gebruikt altijd Sarnami, wat beduidend minder is dan met de grootouders (nl. 14,9%)⁷²; 4,6% spreekt naast (Surinaams) Nederlands ook Europees Nederlands; 2,9% spreekt Nederlands en Aucaans; 2,7% spreekt altijd Saramakaans; 2,7% spreekt Nederlands en Saramakaans; 2,0% spreekt ook Sranantongo en Javaans, wat significant minder is dan met de grootouders (nl. 4,9%)⁷³; 1,4% spreekt altijd Aucaans; dit is beduidend minder dan met de grootouders (3,2%)⁷⁴ en 1,2% spreekt naast Nederlands ook Engels. We kunnen dus besluiten **dat een aantal talen, zoals het Sarnami, het Javaans en het Aucaans, significant meer uitsluitend gesproken worden met de grootouders dan met de broer of zus. Deze talen worden met de broer of zus dan weer vaker met Nederlands vermengd. Ook wordt er met de broer of zus meer Nederlands en Sranantongo gesproken dan met de grootouders.**

⁶⁷ $z = 4,458$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁶⁸ $z = 2,202$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

⁶⁹ $z = 4,447$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

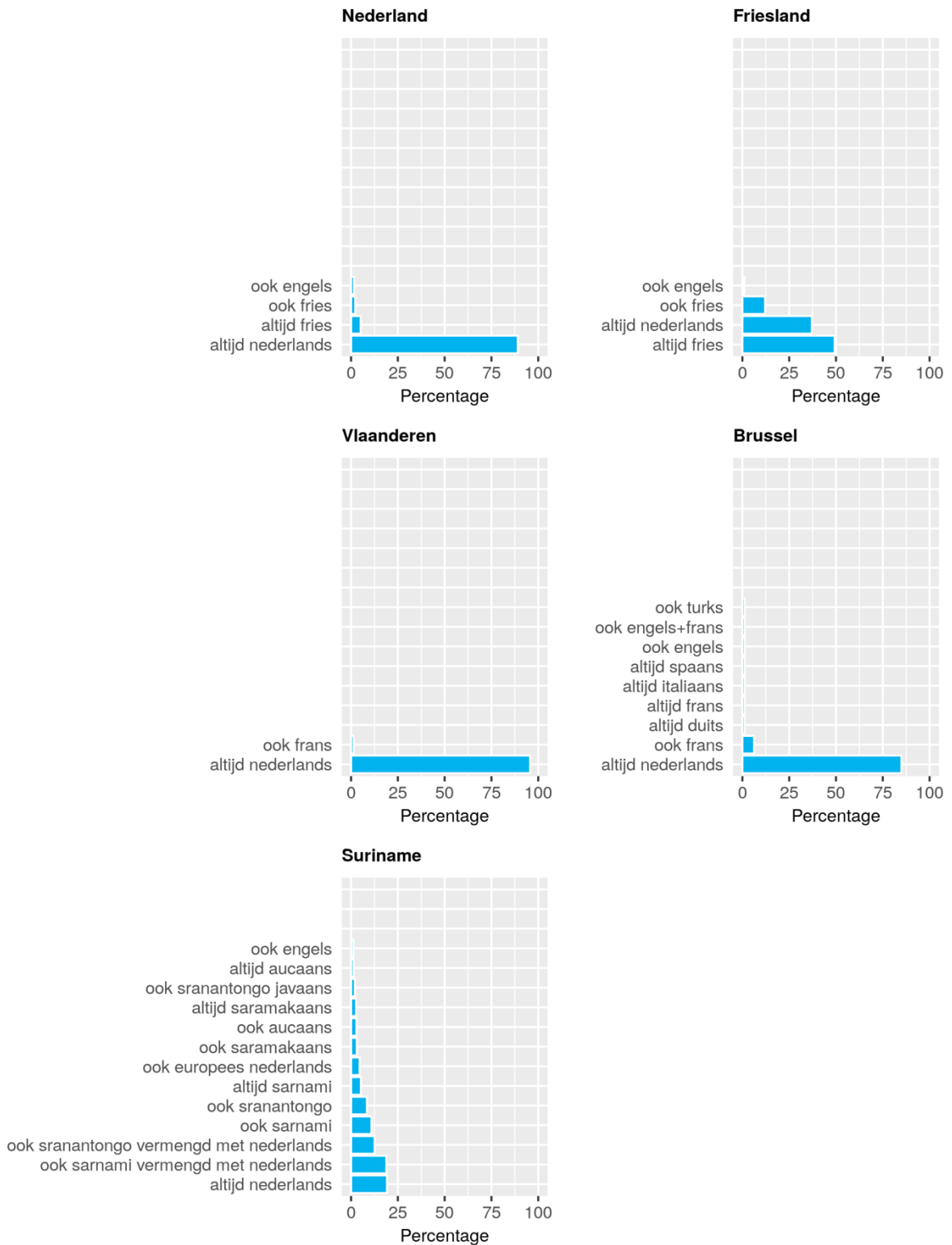
⁷⁰ $z = -2,708$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁷¹ $z = 2,005$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

⁷² $z = -5,292$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

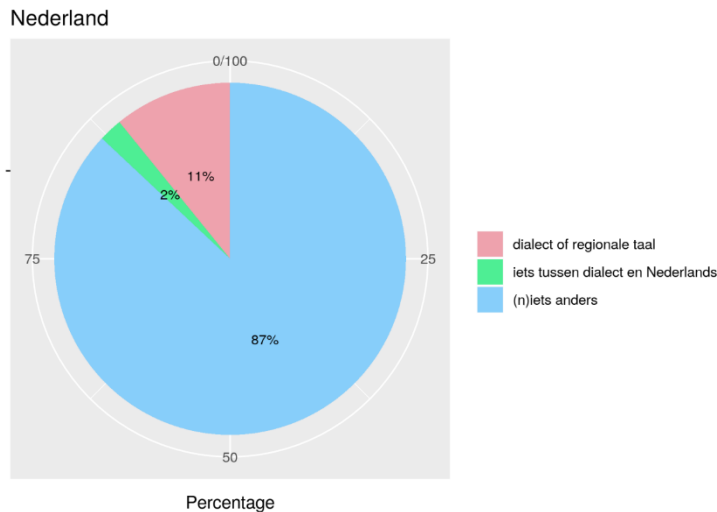
⁷³ $z = -2,578$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁷⁴ $z = -2,029$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

Figuur 14. Met mijn broer of zus spreek ik (ook) ...

Onderstaande figuur (figuur 15) laat zien dat 11% van de Nederlandse deelnemers dialect of regionale taal spreekt met zijn of haar broer/zus. Dat is significant minder dan met de ouders (nl. 12,4%)⁷⁵, maar het verschil met de score voor contacten met de grootouders (nl. 11,7%) is niet significant. Verder spreekt 2% iets tussen dialect en Nederlands met de eigen broer of zus. 87,0% van de Nederlandse deelnemers antwoordt dat ze '(n)iets anders' spreken met hun broer of zus.

Figuur 15. Met mijn broer of zus spreek ik (ook) ...

De hierboven besproken situaties hebben allemaal betrekking op de communicatie met familieleden van het gezin waaruit men komt (grootouders, ouders, broer/zus). Hoe zit het met de taalkeuze in het gezin dat men sticht, meer specifiek de taalkeuze met de **partner en de kinderen**?

In gesprekken met de **partner** (zie figuur 16) gebruikt 84,4% van de Nederlandse deelnemers altijd Nederlands; dit is beduidend minder dan bij de nulmeting (nl. 88,2%)⁷⁶; 4,0% spreekt naast Nederlands ook Engels met de partner (vs. 3,4% in 2016) en 3,2% spreekt altijd Fries, wat significant meer is dan in 2016 (nl. 1,2%)⁷⁷. In Friesland geeft 38,1% op altijd Nederlands te spreken met de partner, 36,5% altijd Fries en 20,4% Nederlands én Fries (tegenover respectievelijk 55,4%, 22,3% en 17,9%)⁷⁸. Net zoals in de communicatie met de grootouders, de ouders en de broer of zus, is dus het aantal Friese deelnemers dat altijd Nederlands spreekt significant lager ten aanzien van 2016, vooral ten gunste van het aantal deelnemers dat altijd Fries zegt te spreken.

In Vlaanderen antwoordt 89,4% van de deelnemers dat ze altijd Nederlands spreken met de partner (vs. 89,8% in 2016), 2,9% spreekt daarnaast ook Engels (vs. 2,7% in 2016) en 2,6% spreekt Nederlands en Frans (vs. 2,0% in 2016). De situatie blijft in Vlaanderen dus nagenoeg hetzelfde als bij de nulmeting. In Brussel (foutenmarge = 11,0%) spreekt 44,3% van de panelleden altijd Nederlands met zijn of haar partner (vs. 45,2% in 2016), 19,0% altijd Frans (vs. 11,9% in 2016), 17,3% Nederlands en Frans (vs. 13,1% in 2016), en verder nog 6,2% Nederlands en Engels, 3,7% Nederlands, Engels en Frans en 2,5% altijd Engels. Het gebruik van altijd Nederlands met de partner neemt dus lichtjes af, maar vooral het gebruik van altijd Frans is toegenomen en is nu groter geworden dan het gecombineerd gebruik van Nederlands en Frans, al neemt ook dit op zich toe. In de vierde Brusselse taalbarometer neemt bij de Brusselaars uit eentalig Nederlandstalige gezinnen het

⁷⁵ $z = -1,998$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

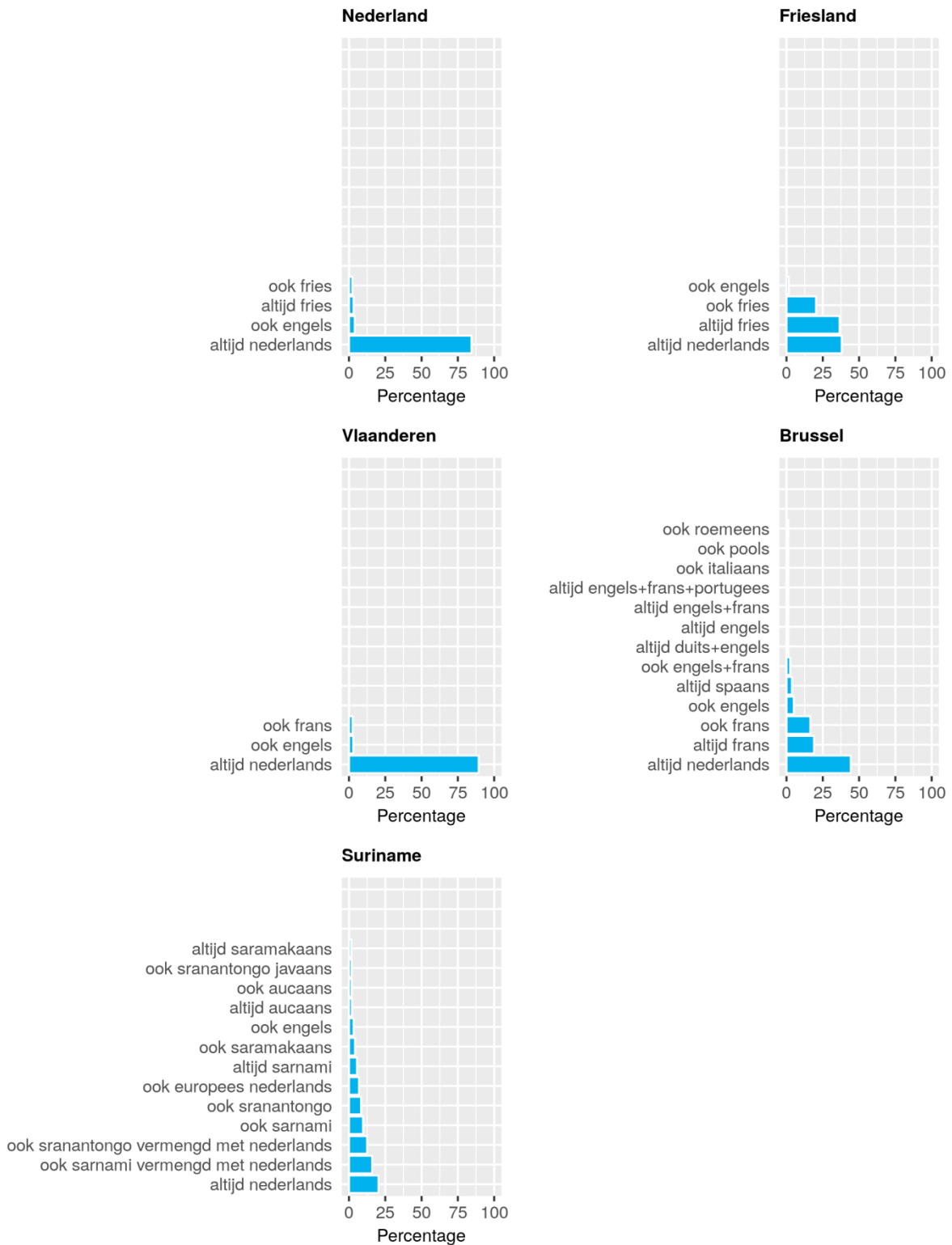
⁷⁶ $z = -3,977$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁷⁷ $z = 5,028$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁷⁸ Respectievelijk: $z = -3,086$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$; $z = 2,691$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$ en $z = 0,563$, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$

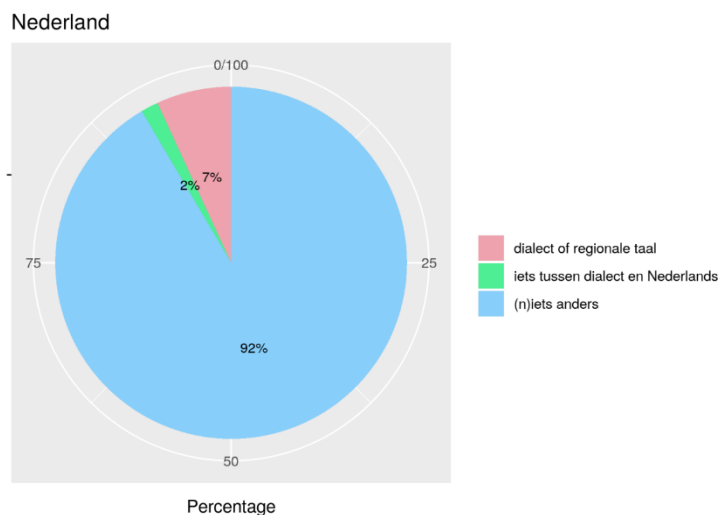
gebruik van altijd Nederlands met de partner veel sterker af en neemt het gebruik van altijd Frans met de partner veel sterker toe, zozeer zelfs dat het aandeel altijd Frans nu groter is geworden dan het aandeel altijd Nederlands (Janssens 2018: 52). Bij de respondenten uit traditioneel tweetalige gezinnen was dit altijd al het geval, maar neemt het hele gebruik van het Nederlands met de partner verder af, vooral ten voordele van het Frans en andere talen (Janssens 2018: 54).

Van de Surinaamse deelnemers gebruikt 20,4% altijd Nederlands in interacties met de partner; 16,0% spreekt behalve Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands; 12,5% spreekt Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands; 9,7% spreekt Nederlands en Sarnami; 8,4% spreekt Nederlands en Sranantongo; 7,0% spreekt ook Europees Nederlands; 5,6% spreekt altijd Sarnami; 3,7% spreekt ook Saramakaans; 3,2% spreekt ook Engels; 2,1% spreekt altijd Aucaans; 1,9% spreekt naast Nederlands ook Aucaans; 1,9% spreekt ook Sranantongo en Javaans; en 1,6% spreekt altijd Saramakaans. In vergelijking met de contacten met de broer of zus – beide interacties tussen personen die over het algemeen van dezelfde generatie zijn – zijn er geen grote (en significante) verschillen.

Figuur 16. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ...

Onderstaand cirkeldiagram (figuur 17) laat zien dat er in vergelijking met de hierboven besproken situaties beduidend minder dialect of regionale taal gesproken wordt door de Nederlandse deelnemers met de eigen partner: het gaat hier om 7%, terwijl dat bij de taalkeuze met grootouders 12%,⁷⁹ met ouders 12%⁸⁰ en met broer of zus 11%⁸¹ is. Dit verschil valt uiteraard te verklaren door het feit dat de partner – in tegenstelling tot andere familieleden – niet noodzakelijk uit dezelfde regio afkomstig is, waardoor men voor de verstaanbaarheid niet altijd het eigen dialect kan spreken met de partner. Verder geeft 2% aan iets tussen dialect en Nederlands te spreken met de partner en 92% geeft aan (n)iets anders te spreken met de partner.

Figuur 17. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ...

In de communicatie met de **kinderen** (zie figuur 18) zegt 88,5% van de Nederlandse panelleden altijd Nederlands te spreken; dit is beduidend minder dan bij de nulmeting (nl. 91,4%)⁸², terwijl 3,4% altijd Fries spreekt, wat significant meer is dan in 2016 (nl. 0,8%)⁸³ en 3,3% naast Nederlands ook Engels (vs. 3,4% in 2016). In Friesland spreekt 43,8% altijd Nederlands met de kinderen, 35,7% altijd Fries en 17,4% Nederlands én Fries (tegenover respectievelijk 62,0%, 16,0% en 19,0% bij de nulmeting)⁸⁴. **Ook bij de taalkeuze met de kinderen zien we dus de tendens dat het aantal deelnemers dat uitsluitend Fries spreekt significant hoger is dan bij de nulmeting, terwijl het aantal deelnemers dat zegt altijd Nederlands te spreken beduidend lager is.**

Deze tendens is dus merkbaar in de taalkeuzes van Nederlandse en Friese panelleden met al hun naaste familieleden. De vraag dringt zich dan ook op waar dit verschil tussen de nieuwe resultaten en die van de nulmeting aan toe te schrijven is. Aan deze eerste actualisering van Staat van het Nederlands namen er 317 Friezen deel, terwijl dat er in 2016 slechts 133 waren. Echter, de resultaten zijn steeds gebaseerd op gestratificeerde gegevens. Door die stratificatie wordt geprobeerd om de verhoudingen tussen de strata van inwoneraantallen binnen de provincies zoveel mogelijk zo te maken als dat ze zijn volgens het CBS.

Daardoor mag er eigenlijk nauwelijks of geen effect zijn van het feit dat er nu meer deelnemers in Friesland zijn dan in 2016, hoewel een grotere steekproef wel voor meer balans in de data kan zorgen. In die zin zijn de gegevens voor Friesland nu dus nog representatiever dan in 2016. Dus moeten we de oorzaak voor het feit dat er nu meer voor het Fries gekozen wordt wellicht elders zoeken. We nemen aan dat hierbij de wijze

⁷⁹ Om precies te zijn 11,7%; $z = -6,947$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁸⁰ Om precies te zijn 12,4%; $z = -7,837$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁸¹ Om precies te zijn 10,8%; $z = -5,88$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁸² $z = -3,183$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁸³ $z = 5,819$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁸⁴ Respectievelijk: $z = -3,035$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$; $z = 3,59$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$ en $z = -0,345$, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$

waarop de extra Friese panelleden geworven zijn een rol speelt. In paragraaf 2 wezen we erop dat voor de hernieuwde afname van de enquête een aantal streektaalorganisaties zijn aangeschreven en dat deze organisaties de enquête met meer instemming hebben verspreid onder hun leden dan in 2016. Dit kan er specifiek in Friesland toe hebben geleid dat er bij deze ronde van StaatNed meer Friezen hebben deelgenomen die de instandhouding van het Fries een warm hart toedragen. Dat zou de hogere percentages voor de keuze voor het Fries kunnen verklaren. In Friesland viel de hernieuwde afname van de enquête bovendien samen met de afronding van het onderzoek van de Fryske Akademy naar contactvariëteiten tussen het Nederlands en het Fries (i.e. Stadsfries, Bildts, Amelands, Midslands, Zuid-Lauwerlands).⁸⁵ Dit kan ertoe hebben geleid dat sprekers van deze contactvariëteiten ook meer hebben deelgenomen aan de bevraging. Uit de inleiding van paragraaf 2.1 bleek dat 1,8% van de Friese deelnemers sprekers zijn van het Stadsfries en nog eens 1,8% sprekers van het Bildts. Als deze deelnemers hebben aangegeven dat ze in bepaalde situaties Stadsfries of Bildts spreken, dan zijn die antwoorden in de analyses verwerkt als 'Fries', net zoals andere dialecten en regionale talen uit Nederland uiteindelijk als 'Nederlands' verwerkt werden (i.e. Nederlands als paraplu-begrip). Dit kan er dus uiteindelijk ook toe geleid hebben dat de percentages voor 'Fries' hoger kwamen te liggen dan bij de nulmeting.

Van de Vlaamse deelnemers spreekt het merendeel altijd Nederlands met de kinderen, namelijk 94,9% (vs. 93,6% in 2016); 1,8% spreekt ook Frans (vs. 2,2% in 2016) en 1,4% spreekt naast Nederlands ook Engels (vs. 1,5% in 2016). Er zijn nauwelijks verschuivingen ten aanzien van de nulmeting.

Voor Brussel was er een erg lage respons op de vraag naar de taalkeuzes die men maakt in gesprekken met de kinderen, met een zeer hoge foutenmarge tot gevolg (nl. 15,3%). Als we toch percentages berekenen, dan gebruikt 68,3% altijd Nederlands met de kinderen (vs. 72,5% in 2016), 21,9% Nederlands en Frans (vs. 12,5% in 2016) en 4,9% Nederlands en Engels (vs. 5,0% in 2016). Een enkeling meldt Spaans of een andere talencombinatie. We zien dus vooral een lichte afname van altijd Nederlands en een flinke toename van de combinatie van Nederlands en Frans. In de vierde Brusselse taalbarometer zien we bij de Brusselaars uit eentalig Nederlandstalige gezinnen een nog veel sterkere afname in het gebruik van altijd Nederlands met de kinderen en een nog veel sterkere toename in het gebruik van zowel Nederlands als Frans (Janssens 2018: 52). Bij de respondenten uit de traditioneel tweetalige gezinnen neemt het hele gebruik van het Nederlands met de kinderen verder af, vooral ten voordele van het Frans en andere talen, net zoals bij het talengebruik met de partner dus (Janssens 2018:54).

Van de Surinaamse deelnemers spreekt 33,5% altijd Nederlands met zijn of haar kinderen. Dat is aanzienlijk (minstens 11,0%-punt) meer dan met de andere familieleden (nl. 22,3% met grootouders, 22,8% met ouders, 19,2% met broer/zus en 20,4% met partner)⁸⁶. Op de tweede plaats komt de combinatie van (Surinaams) Nederlands en Europees Nederlands (14,3%). Ook deze variëteit wordt met de kinderen aanzienlijk meer gesproken dan met andere familieleden (nl. 6,4% met grootouders, 7,2% met ouders, 4,6% met broer/zus en 6,9% met partner)⁸⁷.

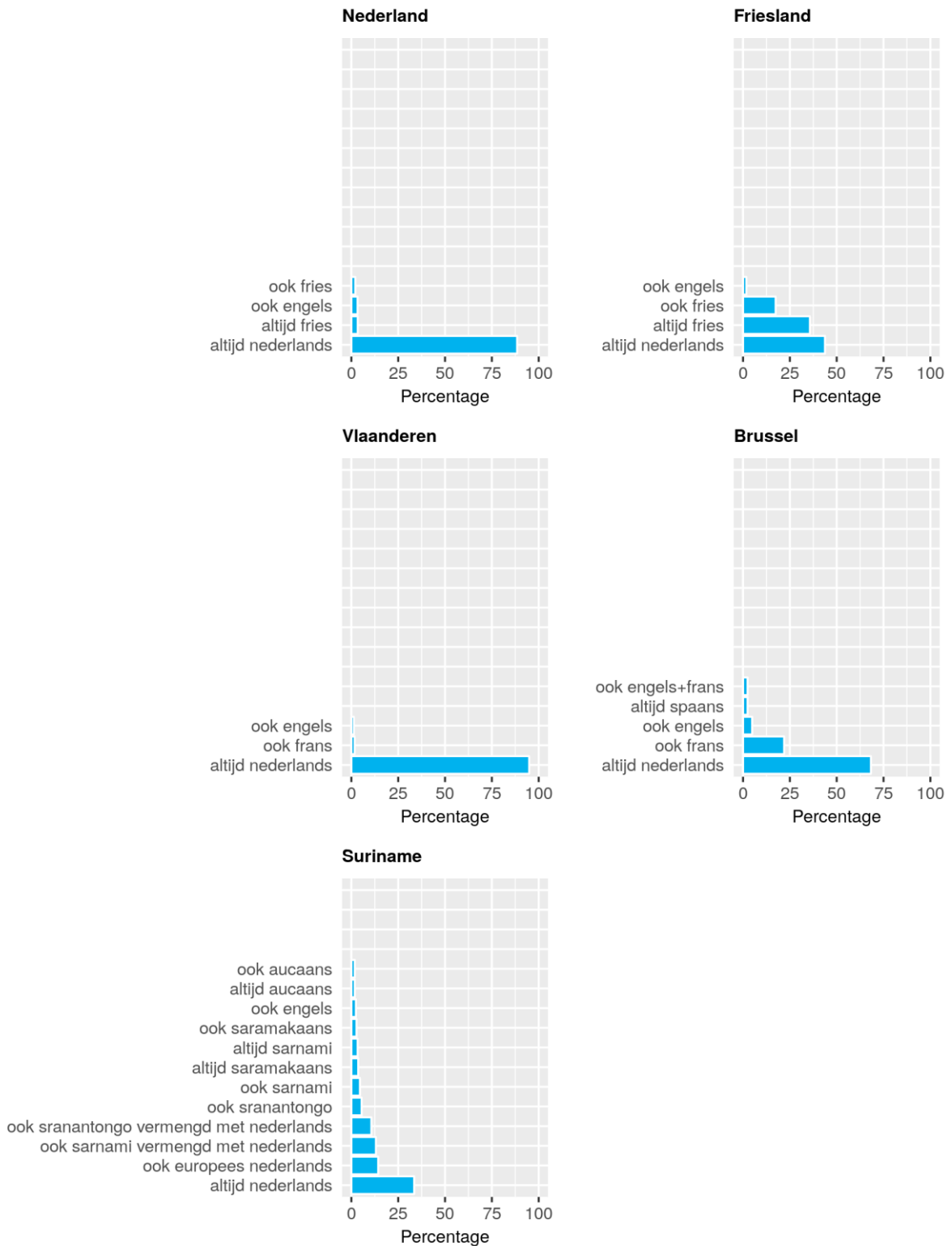
Dit kan erop wijzen dat de Surinaamse deelnemers het belangrijk vinden dat hun kinderen het Nederlands goed beheersen, bijvoorbeeld om socio-economische motieven zoals succes in de loopbaan later.

⁸⁵ Zie Van de Velde, H., P. Duijff, S. Dyk, W. Heeringa & E. Hoekstra. 2019. *Fries-Nederlandse contactvariëteiten in Fryslân. Rapport voor de Nederlandse Taalunie*. Ljouwert/ Leeuwarden: Fryske Akademy. https://www.fryske-akademy.nl/fileadmin/inhoud/beelden/homepage/Undersyk/Undersykstemas/Taaldeskripsje/NTU_2019_-_Fries-Nederlandse_contactvariëteiten_in_Fryslanprintferzje.pdf

⁸⁶ Respectievelijk: $z = 3,508$, $p(2\text{-tailed}) < 0,001$; $z = 3,452$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$; $z = 4,841$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$ en $z = 4,096$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

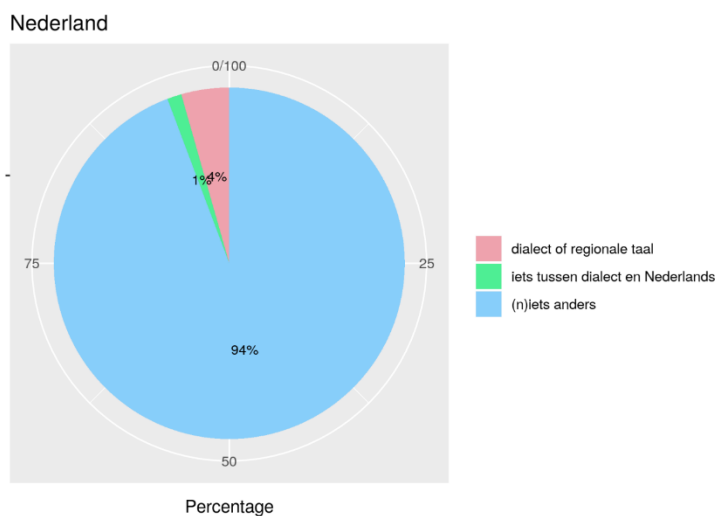
⁸⁷ Respectievelijk: $z = 3,741$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$; $z = 3,389$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$; $z = 5,185$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$ en $z = 3,342$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

Dit kwam bijvoorbeeld naar voren uit het onderzoek van Kroon & Yagmur (2012: 182) die stellen dat “beheersing van het Nederlands van wezenlijk belang geacht [wordt] voor schoolsucces en maatschappelijk succes – veel meer dan beheersing van het Engels, Spaans of Sranan.” Verder geeft 13,1% van de deelnemers aan dat ze naast Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands spreken met hun kinderen; 10,7% spreekt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands; 5,5% spreekt ook Sranantongo; 4,6% spreekt ook Sarnami; 3,7% spreekt altijd Saramakaans; 3,4% spreekt altijd Sarnami; 2,7% spreekt ook Saramakaans; 2,4% spreekt ook Engels; 1,8% spreekt altijd Aucaans en 1,8% spreekt Nederlands en Aucaans. Afgezien van de hogere mate waarin met voor het Nederlands kiest, zijn er geen significante verschillen tussen de taalkeuzes met de kinderen en die met de partner.

Figuur 18. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ...

Het onderstaande cirkeldiagram (figuur 19) laat zien dat het percentage Nederlandse deelnemers dat dialect of regionale taal spreekt met de kinderen, namelijk 4%, significant lager ligt dan het percentage dat dialect of regionale taal spreekt met de partner (nl. 7%)⁸⁸, met de grootouders (nl. 12%)⁸⁹, met de ouders (nl. 12%)⁹⁰ en met de broer/zus (11%)⁹¹. Verder geeft 1% aan iets tussen dialect en Nederlands te spreken met de kinderen en 94% geeft aan (n)iets anders te spreken. **We kunnen dus besluiten dat men van alle contacten met familieleden het minst voor niet-standaardtalige variëteiten kiest met de eigen kinderen.** Dit resultaat viel te verwachten aangezien er al decennialang sprake is van de achteruitgang van het dialect in Nederland.⁹² Volgens de UNESCO (2003) is de mate waarin een taal van generatie op generatie wordt doorgegeven cruciaal voor het voortbestaan van die taal. Als ouders dus stoppen met het doorgeven van hun dialect aan hun kinderen, dan is dat dialect op de lange termijn ten dode opgeschreven. Onze resultaten bevestigen de achteruitgang van het dialectgebruik in Nederland, maar laten ook zien dat de dialecten toch nog in zekere mate door ouders aan hun kinderen worden doorgegeven.

Figuur 19. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook)

In het *Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden* erkent Nederland het **Limburgs** als officiële 'regionale taal' sinds 1997 en het **Nedersaksisch** sinds 1996. Wegens die erkenning en omdat deze regionale talen vitaal zijn in Nederland, willen we op deze plaats ook kort **de patronen van gebruik van dialect of regionale taal voor sprekers van het Limburgs en het Nedersaksisch** bespreken (zie figuren 20-29).

Van de deelnemende Limburgers (N = 158) antwoordt 56% dat ze dialect of regionale taal spreken met de **grootouders** (figuur 20) en 1% zegt iets tussen dialect en Nederlands te spreken. Met de eigen **ouders** (figuur 21) spreekt 61% van de Limburgers die de enquête invulden dialect of regionale taal en 1% spreekt iets tussen dialect en Nederlands. 56% van de Limburgse panelleden spreekt dialect of regionale taal met zijn of haar **broer of zus** (figuur 22) en 1% spreekt een tussenvariëteit. Met de partner (figuur 23) wordt er door de Limburgse panelleden beduidend minder dialect of regionale taal gesproken dan met de grootouders, ouders en broers en zussen, namelijk door 38%.⁹³ In vergelijking met andere familieleden, wordt er dan weer iets

⁸⁸ $z = -4,518$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁸⁹ $z = -11,249$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

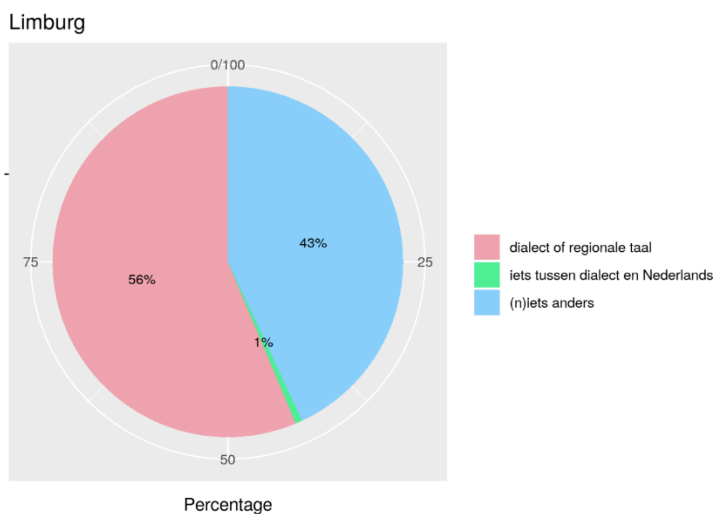
⁹⁰ $z = -12,101$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁹¹ $z = -10,225$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

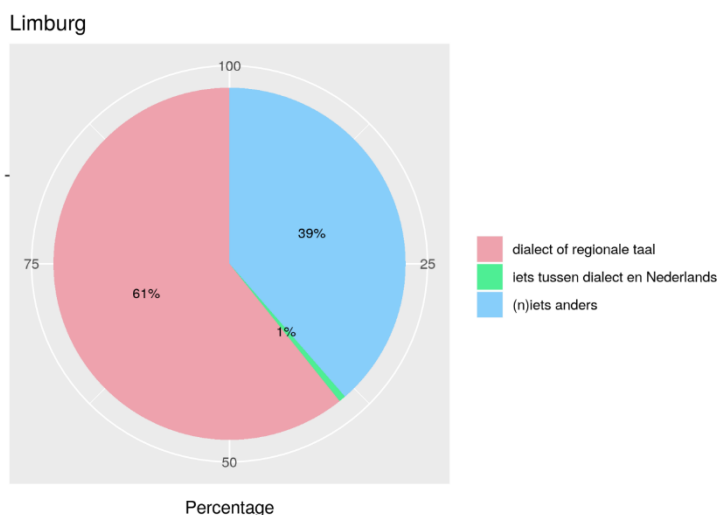
⁹² Zie bijvoorbeeld: <https://www.trouw.nl/home/dialectverlies-is-in-nederland-ernstiger-dan-bij-zuiderburen-afd4d9b1/>

⁹³ Significant verschil met het gebruik van dialect of regionale taal met broer of zus en met grootouders, namelijk in beide gevallen $z = -3,268$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$; en hoog significant verschil met het gebruik van dialect of regionale taal met ouders, namelijk $z = -4,051$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$.

meer een variëteit tussen dialect en Nederlands gesproken met de **partner**, namelijk door 3%. Met de kinderen (figuur 24) ten slotte spreekt 28% van de Limburgers dialect of regionale taal en 1% spreekt iets tussen dialect en Nederlands. Dit wijkt niet significant af van het gebruik van dialect of regionale taal in gesprekken met de partner,⁹⁴ maar wel met het gebruik van dialect of regionale taal in gesprekken met de grootouders, met de broer/zus⁹⁵ en met de ouders.⁹⁶ **We kunnen besluiten dat de Limburgse panelleden in hoge mate nog dialect of regionale taal spreken, vooral met familieleden uit het gezin van origine, maar toch ook nog in aanzienlijke mate met de partner en met de eigen kinderen.** Hierin vormt Limburg een uitzondering op Nederland als geheel; voor de Nederlandse panelleden in het algemeen liggen de scores voor dialect- en regionale taalgebruik namelijk tussen 4% (met de kinderen) en 12% (met ouders). **Variëteiten tussen dialect en Nederlands worden volgens de rapportage van de Limburgse panelleden veel minder vaak gebruikt** (maximaal 3%).

Figuur 20. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ...

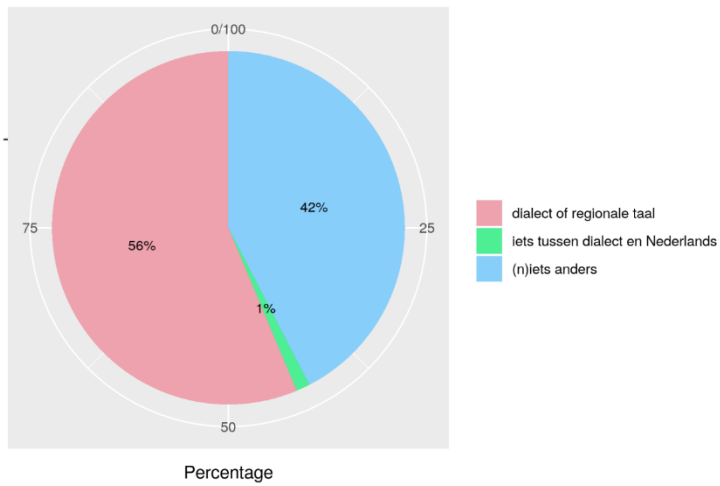
Figuur 21. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ...

⁹⁴ $z = -1,791$, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$

⁹⁵ In beide gevallen: $z = -5,009$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

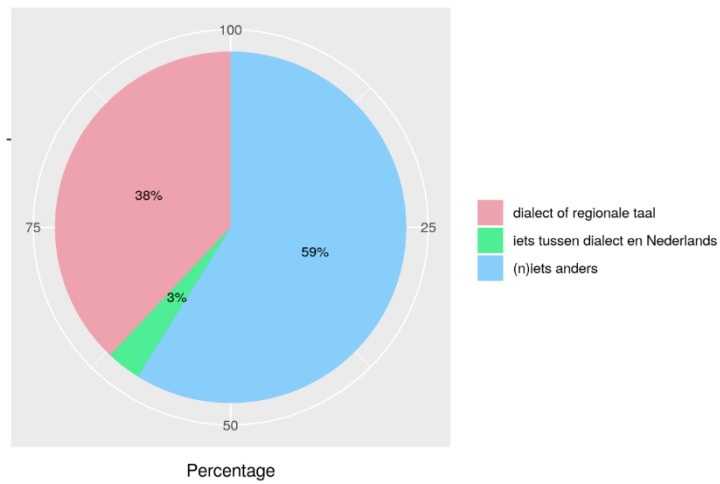
⁹⁶ $z = -5,771$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Limburg

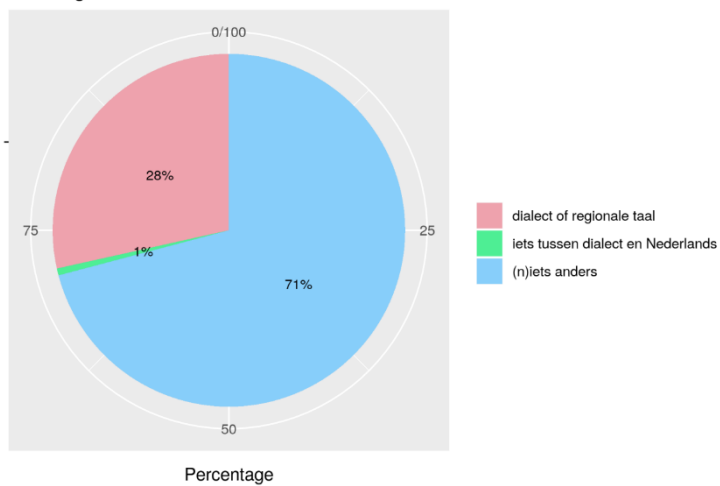
Figuur 22. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ...

Limburg

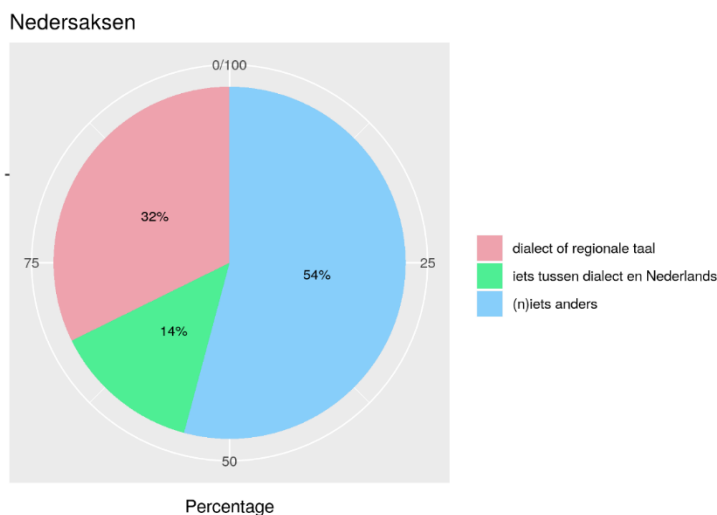
Figuur 23. Met mijn partner spreek/ sprak ik (ook) ...

Limburg

Figuur 24. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ...

Van de sprekers van het Nedersaksisch (N = 96) antwoordt 32% dialect of regionale taal te spreken met de eigen **grootouders** (figuur 25) en 14% spreekt iets tussen dialect en Nederlands. In de communicatie met de eigen **ouders** (figuur 26) zegt 29% van de Nedersaksen dialect of regionale taal te spreken en 16% spreekt iets tussen dialect en Nederlands. Met de eigen **broer of zus** (figuur 27) spreekt 28% van de Nedersaksen dialect of regionale taal, terwijl 10% iets tussen dialect en Nederlands spreekt. Met de **partner** (figuur 28) spreekt 10% van de Nedersaksen dialect of regionale taal, terwijl 7% iets tussen dialect en Nederlands spreekt. Er wordt met de partner dus opvallend minder dialectisch of regionaal gesproken dan met familieleden uit het gezin van origine.⁹⁷ Met de eigen **kinderen** (figuur 29) zegt slechts 6% van de Nedersaksen dialect of regionale taal te spreken; dit wijkt niet significant af van het gebruik van dialect of regionale taal in gesprekken met de partner, maar wel met het gebruik van dialect of regionale taal in gesprekken met de grootouders, ouders en broer of zus.⁹⁸ 3% van de Nedersaksen geeft aan iets tussen dialect en Nederlands te spreken met de kinderen. **De Nedersaksische panelleden spreken met hun kinderen niet beduidend meer dialect of regionale taal dan de Nederlandse panelleden in het algemeen (nl. 4%), maar wel significant minder dan de Limburgse panelleden (nl. 28%)⁹⁹. We kunnen besluiten dat de Nedersaksen vooral meer dialect of regionale taal of een tussenvariëteit spreken met hun grootouders, ouders en broer of zus dan de Nederlandse panelleden in het algemeen, terwijl de verschillen tussen beide groepen minder opvallend zijn in de communicatie met de partner en de kinderen. In vergelijking met de Limburgse panelleden, spreken de Nedersaksen minder dialect of regionale taal, maar wel vaker een variëteit tussen dialect en Nederlands.**

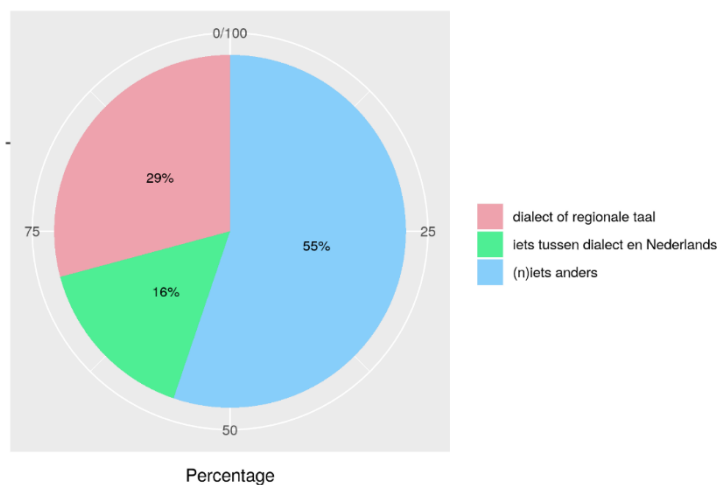
Figuur 25. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ...

⁹⁷ Het gebruik van dialect of regionale taal in gesprekken met de partner wijkt significant af van het gebruik van dialect of regionale taal in gesprekken met de grootouders ($z = -3,698$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$), met de ouders ($z = -3,26$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$) en met de broer/zus ($z = -3,111$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$).

⁹⁸ Respectievelijk: $z = 4,574$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$; $z = 4,159$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$; $z = 4,017$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$.

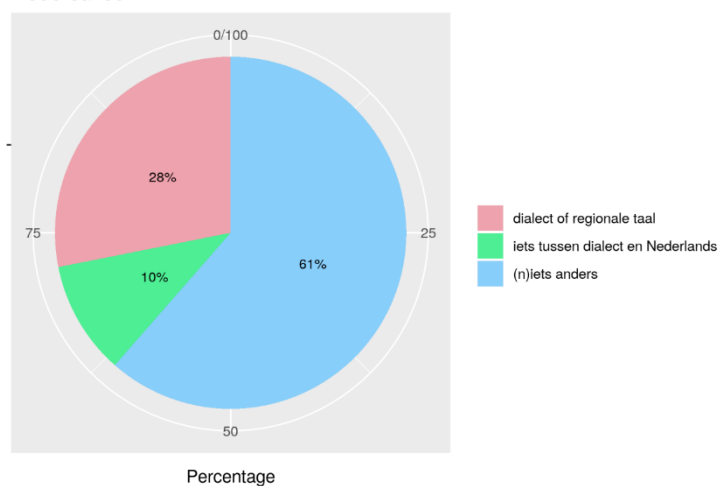
⁹⁹ $z = -4,289$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Nedersaksen

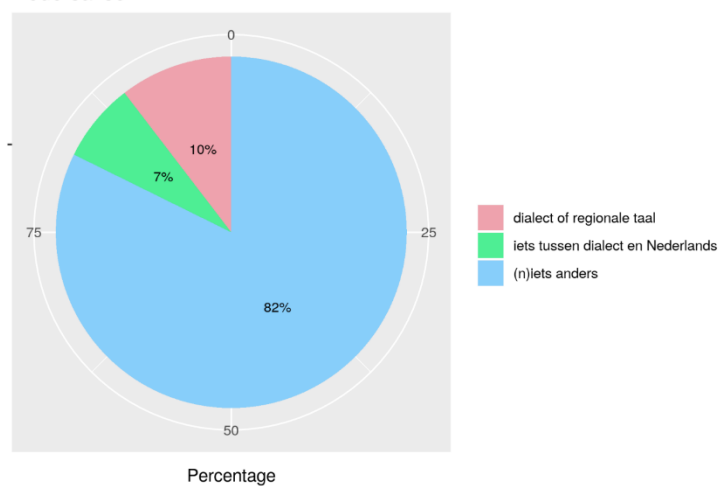
Figuur 26. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ...

Nedersaksen

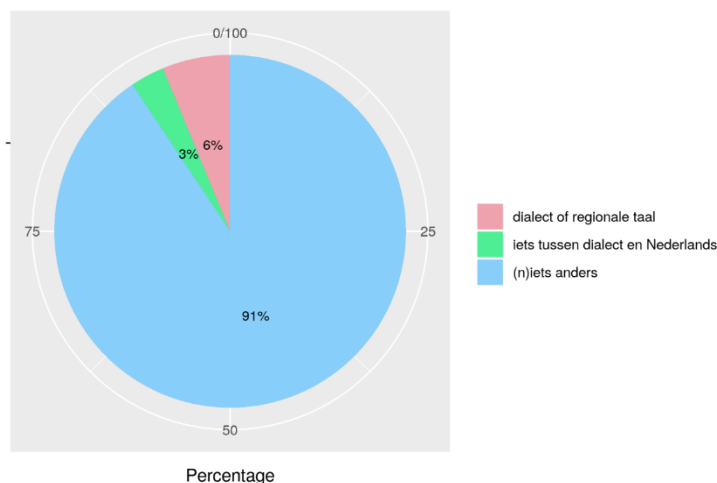
Figuur 27. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ...

Nedersaksen

Figuur 28. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ...

Nedersaksen

Figuur 29. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ...

De naaste omgeving omvat naast familieleden ook vrienden en burens. In de communicatie met vrienden (zie figuur 30) zegt 72,0% van de Nederlandse panelleden altijd Nederlands te spreken; dit is significant minder dan bij de nulmeting (nl. 74,8%)¹⁰⁰. 12,0% gebruikt naast Nederlands ook Engels (vs. 12,2% in 2016); 5,2% naast Nederlands ook Fries, wat beduidend meer is dan in 2016 (nl. 2,4%)¹⁰¹ en 1,0% gebruikt altijd Fries (vs. 0,2% in 2016) in gesprekken met **vrienden**. Verder worden nog de combinaties Nederlands, Duits en Engels (1,3%) en Nederlands en Duits (1,1%) genoemd.

In Friesland zegt 30,8% altijd Nederlands te spreken; dit is beduidend minder dan in 2016 (nl. 43,2%)¹⁰²; 48,8% spreekt naast Nederlands ook Fries met vrienden, wat niet significant afwijkt van de nulmeting (nl. 40,2%); 11,5% spreekt altijd Fries, wat beduidend meer is dan bij de nulmeting (nl. 4,5%)¹⁰³; 4,1% spreekt naast Nederlands ook Engels; hoewel dit meer is dan bij de nulmeting (nl. 7,6%), is het verschil niet significant. Ook de combinaties Nederlands, Duits, Engels en Fries (1,0%) en Nederlands, Engels en Fries (1,0%) worden genoemd. Ook bij de taalkeuze met vrienden is er meer gekozen voor altijd Fries ten koste van de keuze voor altijd Nederlands.

In Vlaanderen spreekt 76,3% van de deelnemers altijd Nederlands met vrienden; dit is significant minder dan in 2016 (nl. 78,5%)¹⁰⁴. Verder zijn er ten aanzien van de nulmeting geen significante verschuivingen: 8,3% gebruikt Nederlands en Engels (vs. 7,9% in 2016), 4,7% Nederlands en Frans (vs. 4,1% in 2016), 2,5% Nederlands, Engels en Frans (vs. 2,2% in 2016) en 1,7% Nederlands, Duits, Engels en Frans (vs. 1,1% in 2016). De lichte afname van altijd Nederlands met vrienden is dus vooral toe te schrijven aan het gebruik van meerdere andere talen naast het Nederlands.

In Brussel (foutenmarge = 9,9%) spreekt het grootste deel van de deelnemers een combinatie van Nederlands en Frans met vrienden, namelijk 26,8% (ook 26,8% in 2016). Verder spreekt 23,7% altijd Nederlands met vrienden; dit is iets meer dan in 2016 (het was toen 18,8%), maar het wijkt er niet significant af. Uit de vierde Brusselse taalbarometer blijkt dat de Brusselaars uit eentalig Nederlandstalige families met vrienden zowel

¹⁰⁰ $z = -2,542$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

¹⁰¹ $z = 5,601$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

¹⁰² $z = -2,475$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

¹⁰³ $z = 2,288$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

¹⁰⁴ $z = -2,007$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

Nederlands als Frans spreken en veel minder uitsluitend Nederlands (Janssens 2018: 91). “Voor alle inwoners samen blijkt het Frans de dominante taal, het Nederlands en het Engels worden in gelijke mate gebruikt, maar volgen op verre afstand” (Janssens 2018: 91).

Een opvallend resultaat voor de Surinaamse deelnemers is dat in de communicatie met vrienden de keuze voor ‘altijd Nederlands’ – die in de voorgaande resultaten telkens de eerste plaats innam – verdrongen wordt door de keuze voor Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands, die door een kwart van de panelleden wordt opgegeven (nl. 24,5%). Dit kan te maken hebben met het feit dat Sranantongo de lingua franca is in Suriname: in gesprekken met personen die een andere moedertaal dan het Nederlands hebben, wordt het Sranantongo ingezet. Terwijl de Nederlandssprekende panelleden naar alle waarschijnlijkheid vooral ook familieleden met het Nederlands als moedertaal hebben, is de kans groot dat ze in hun vriendenkring wel niet-moedertaalsprekers hebben en dus een andere taal dan het Nederlands moeten spreken; die taal is dan veelal het Sranantongo. Zoals Carmen Lie (1983: 53)¹⁰⁵ aangeeft, is “de plaats van het Sranan in de Surinaamse samenleving bijzonder complex: voor een groep sprekers, de creoolse, is het de eerste taal, terwijl [het] voor andere groepen de tweede of derde taal is.”

Op basis van haar onderzoek besluit Lie (1983: 64):

“Samenvattend zou men kunnen zeggen, dat men voor het Sranan kiest wanneer men tot personen spreekt, die geen Nederlands spreken, daar Sranan dan [waarschijnlijk] de enige taal is, die de gesprekspartners met elkaar gemeen hebben. Wanneer echter de gesprekspartner wel Nederlands spreekt en vooral als die het gewoonlijk gebruikt, dan kiest men vrijwel altijd Nederlands.”

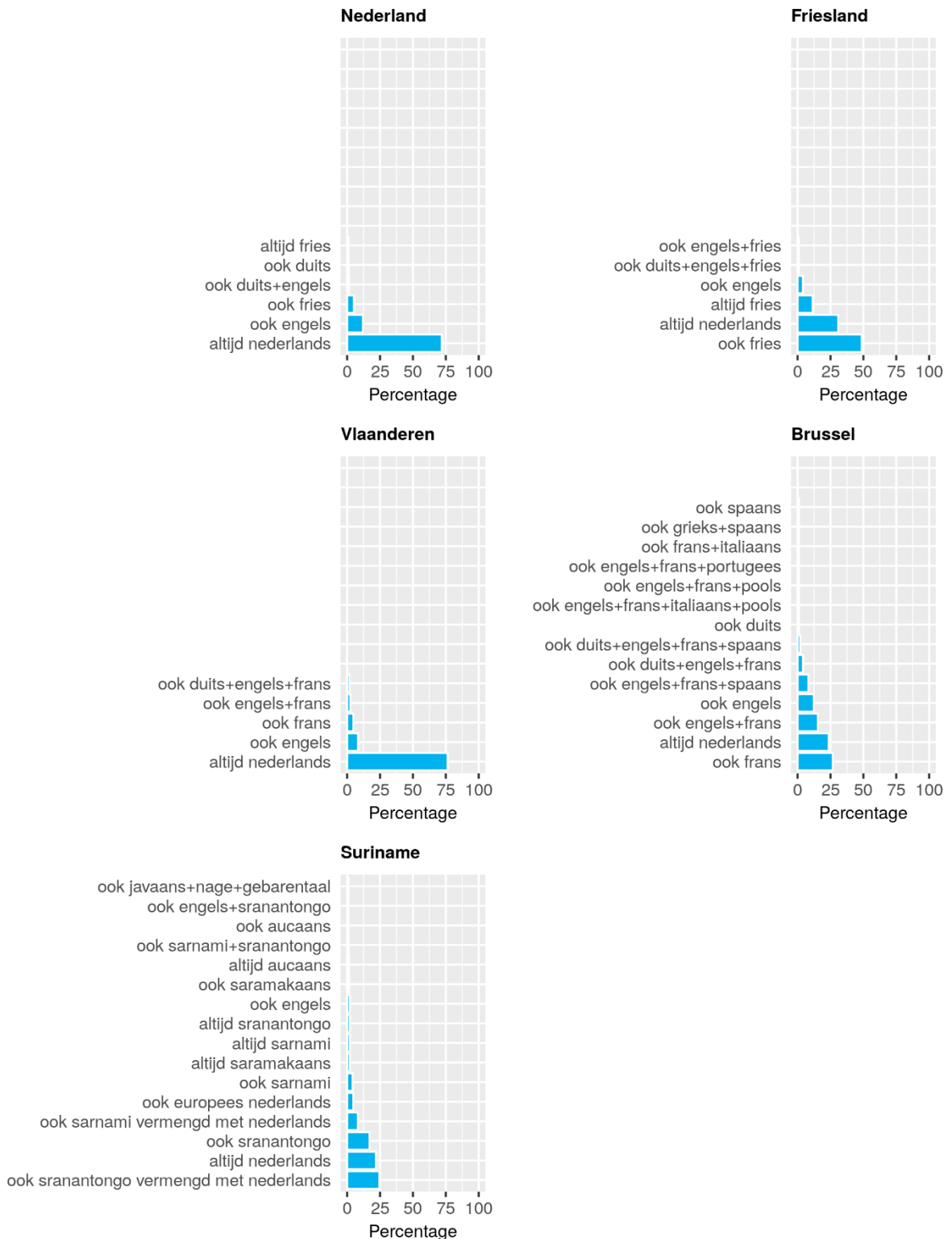
En:

“Uit het voorgaande zou men kunnen afleiden, dat het Sranan voor de meerderheid de functie van lingua franca en spreektaal heeft [...]”

Uiteraard is het plausibel dat er zich sinds het onderzoek van Lie uit 1983 veranderingen hebben voorgedaan in de taalsituatie in Suriname, maar het feit dat onze panelleden het Sranantongo hoog in de lijst hebben staan als taalkeuze voor interactie met vrienden wijst erop dat het Sranantongo nog steeds een functie van lingua franca vervult.

Op de tweede plaats komen de deelnemers die aangeven altijd Nederlands te spreken met vrienden; zij vertegenwoordigen 21,9%. Daarna volgt de combinatie Nederlands en Sranantongo met 17,1%, wat ook weer beduidend hoger is dan de scores in de communicatie met familieleden, die tussen 5,3% en 8,5% variëren. Ook dit bevestigt de functie van het Sranantongo als lingua franca. Verder spreekt 8,2% van de deelnemers behalve Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands, 4,7% ook Europees Nederlands, 4,2% Nederlands en Sarnami, 2,0% altijd Saramakaans, 2,0% altijd Sarnami, 2,0% altijd Sranantongo, 2,0% Nederlands en Engels, 1,5% Nederlands en Saramakaans, 1,3% altijd Aucaans, 1,2% naast Nederlands ook Sarnami en Sranantongo, 1,0% Nederlands en Aucaans, 1,0% Nederlands, Engels en Sranantongo en 1,0% ook gebarentaal en Javaans. Hierbij valt vooral op dat er met vrienden minder Sarnami (zowel ‘uitsluitend Sarnami’, ‘ook Sarnami’ als ‘ook Sarnami vermengd met Nederlands’) gesproken wordt dan met familieleden.

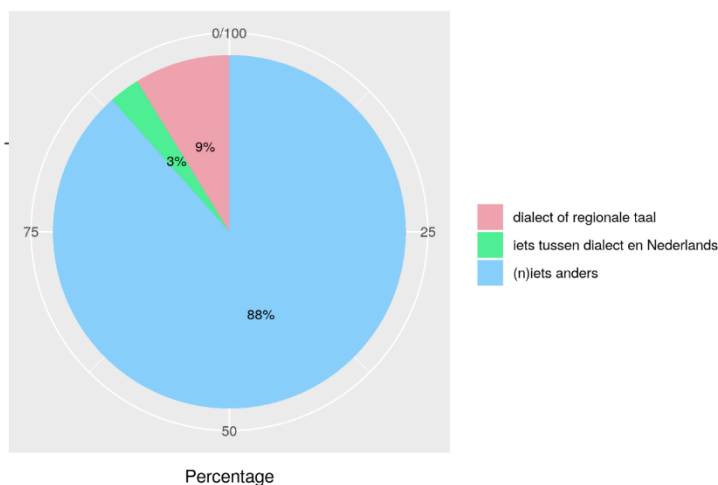
¹⁰⁵ Lie, Carmen. 1983. Het Sranan van de verschillende bevolkingsgroepen: uniform of verschillend? In: E. Charry, G. Koefoed & P. Muysken (red.), *De talen van Suriname*. Muiderberg: Coutinho.

Figuur 30. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ...

Onderstaand cirkeldiagram (figuur 31) laat zien dat 9% van de Nederlandse panelleden dialect of regionale taal gebruikt in gesprekken met vrienden. Dat resultaat ligt tussen het gebruik van dialect of regionale taal met de partner (nl. 7%) en met de eigen broer of zus (nl. 11%). 3% van de deelnemers geeft aan iets tussen dialect en Nederlands te spreken en 88% spreekt (n)iets anders met vrienden.

Nederland

Figuur 31. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ...

Van de Nederlandse panelleden spreekt 84,6 % altijd Nederlands met de **buren** (figuur 32); dit is significant minder dan bij de nulmeting (89,9%)¹⁰⁶. **Opvallend is dat er nu beduidend meer Engels (gecombineerd met Nederlands) gesproken wordt met burenen dan in 2016** (nl. 6,8% vs. 4,8% in 2016)¹⁰⁷. Net als bij de contacten met familieleden, wordt er ook beduidend meer Fries gesproken in vergelijking met de nulmeting: 3,7% spreekt Nederlands en Fries (vs. 1,9% in 2016)¹⁰⁸ en 2,2% spreekt altijd Fries (vs. 0,6% in 2016)¹⁰⁹.

In Friesland is de situatie als volgt: 37,6% spreekt er naast Nederlands ook Fries met burenen (vgl. 38,5% in 2016); 33,9% spreekt er met burenen altijd Nederlands, wat minder is – maar niet significant minder – dan in 2016 (nl. 43,8%); 25,1% spreekt er altijd Fries, wat significant meer is dan in 2016 (nl. 14,6%)¹¹⁰; 1,7% ten slotte, spreekt Nederlands en Engels (vgl. 1,5% in 2016). Ook bij de taalkeuze met burenen is de hierboven besproken tendens aanwezig dat er meer gekozen is voor ‘altijd Fries’ ten koste van de keuze voor ‘altijd Nederlands’.

In Vlaanderen wordt door 89,0% van de panelleden altijd Nederlands gesproken met burenen, wat beduidend minder is dan bij de nulmeting (nl. 91,3%)¹¹¹. 4,6% spreekt behalve Nederlands ook Frans met burenen; dit is significant meer dan in 2016 (nl. 3,4%)¹¹². 3,1% spreekt Nederlands en Engels met burenen; dit wijkt niet significant af van de nulmeting (nl. 2,4%). Verder wordt er ook nog door 1,2% van de Vlaamse panelleden aangegeven dat ze behalve Nederlands ook Engels en Frans met burenen spreken (ook 1,2% in 2016). Er wordt tussen Vlaamse burenen onderling dus beduidend minder altijd Nederlands en vooral meer ook Frans gesproken dan twee jaar geleden. **In tegenstelling tot contacten met naaste familieleden, waar er voor Vlaanderen nauwelijks verschuivingen zijn, is er voor contacten met vrienden en burenen wel een lichte, maar significante, afname van het gebruik van uitsluitend Nederlands. In tegenstelling tot in Nederland, komt deze niet door het Fries, minder door het Engels en meer door het Frans.**

Voor Brussel (foutenmarge = 10,1%) geeft het merendeel van de deelnemers, namelijk 51,6%, aan zowel Nederlands als Frans met de burenen te spreken (vs. 58,6% in 2016). Verder spreekt 16,7% behalve Nederlands

¹⁰⁶ $z = -6,34$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

¹⁰⁷ $z = 3,474$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

¹⁰⁸ $z = 4,392$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

¹⁰⁹ $z = 5,135$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

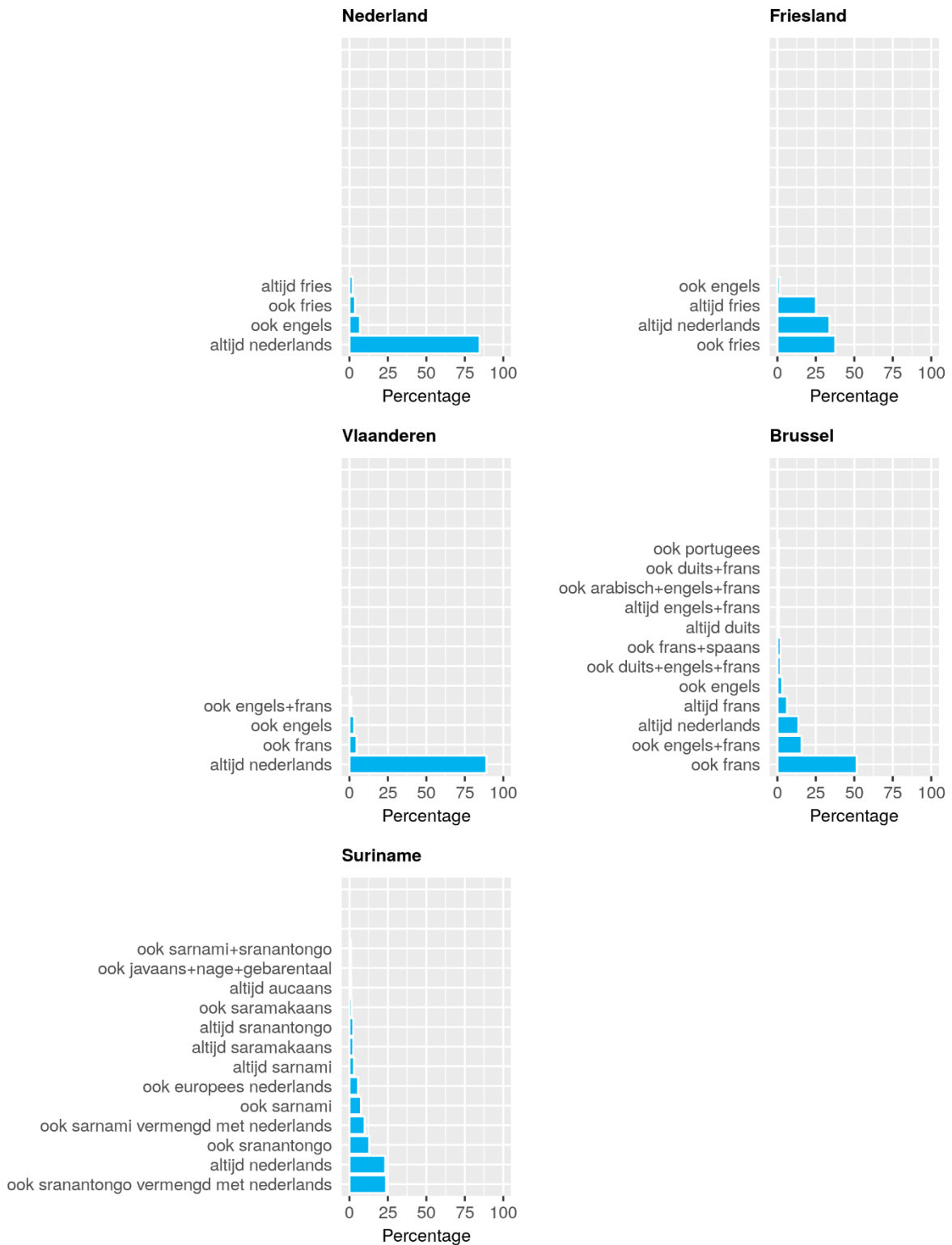
¹¹⁰ $z = 2,405$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

¹¹¹ $z = -2,966$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

¹¹² $z = 2,361$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

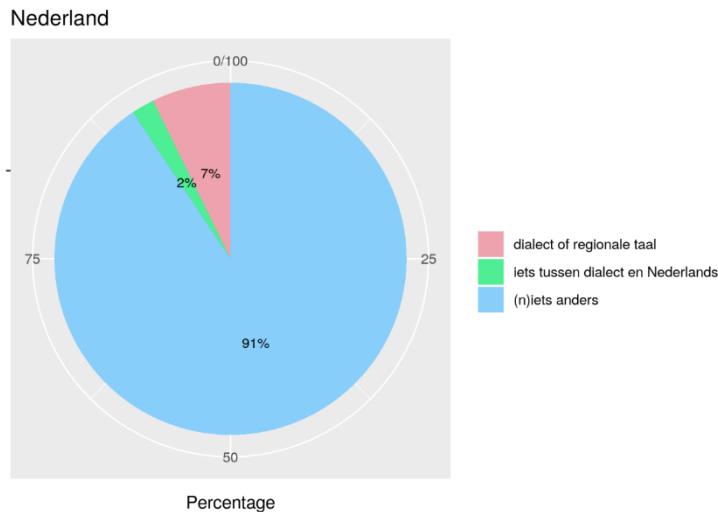
ook Engels en Frans (vs. 10,8% in 2016). 13,7% van de Brusselse deelnemers zegt met de burens altijd Nederlands te spreken (vs. 7,2% in 2016). De tweetalige combinatie Nederlands-Frans lijkt dus lichtjes in te moeten boeten in het voordeel van de drietalige combinatie Nederlands-Frans-Engels en het gebruik van altijd Nederlands. Uit de vierde Brusselse taalbarometer blijkt de optie om altijd Nederlands te spreken met de burens, onder de Nederlandstalige Brusselaars juist verder af te nemen (Janssens 2018: 103-104). Bij de respondenten uit de traditioneel tweetalige gezinnen neemt de combinatie van Nederlands en Frans ook toe. Wat wel wordt bevestigd, is dat het Engels zich in het talengebruik met de burens steeds vaker bij het Frans en het Nederlands voegt, niet alleen bij de Nederlandstalige Brusselaars. In de Brusselse buurten wordt minder uitsluitend Frans gesproken en wordt vaker voor diverse talencombinaties gekozen, met het Frans als basis.

In Suriname vertoont de interactie met burens in grote lijnen hetzelfde patroon als de interactie met vrienden: de combinatie van Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands staat op de eerste plaats met 23,8%, gevolgd door altijd Nederlands (23,3%), ook Sranantongo (12,9%), ook Sarnami vermengd met Nederlands (9,9%), ook Sarnami (7,6%), ook Europees Nederlands (5,7%), altijd Sarnami (3,0%), altijd Saramakaans (2,5%), altijd Sranantongo (2,5%), ook Saramakaans (1,5%), altijd Aucaans (1,2%), ook gebarentaal en Javaans (1,0%) en ook Sarnami en Sranantongo (1,0%). Ook in de communicatie met burens lijkt Sranantongo dus de functie van lingua franca te vervullen, maar ook Nederlands wordt veel gesproken.

Figuur 32. Met mijn burens spreek/sprak ik (ook) ...

Uit het cirkeldiagram (figuur 33) blijkt dat 7% van de Nederlandse deelnemers dialect of regionale taal spreekt met buren en 2% iets tussen dialect en Nederlands. Er wordt met buren significant minder dialect of regionale taal gesproken dan met vrienden (nl. 9%)¹¹³. Dit verschil valt wellicht te verklaren door het feit dat men vrienden zelf kiest terwijl dat bij buren niet het geval is, en dat men zich bij vrienden vaak meer op het gemak voelt en dus meer dialect gaat spreken dan bij buren. Verder spreekt 2% van de Nederlandse panelleden iets tussen dialect en Nederlands en 91% (n)iets anders met buren.

Figuur 33. Met mijn buren spreek/sprak ik (ook) ...

In figuren 34-37 wordt het **gebruik van niet-standaardtalige variëteiten met vrienden en buren door de Limburgse en Nedersaksische panelleden** gerepresenteerd.

Volgens de rapportage van het Limburgse panel spreekt 46% dialect of regionale taal met vrienden en 6% spreekt iets tussen dialect en Nederlands. 42% van de Limburgers zegt dialect of regionale taal te spreken met buren en 4% spreekt iets tussen dialect en Nederlands.

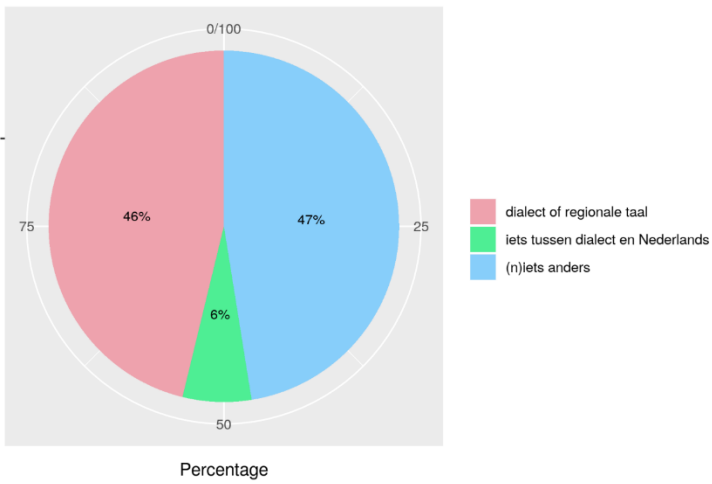
Van de Nedersaksische panelleden spreekt 20% dialect of regionale taal en 9% spreekt iets tussen dialect en Nederlands met vrienden. Met buren spreekt 12% van de Nedersaksen dialect of regionale taal en 7% iets tussen dialect en Nederlands.

We kunnen besluiten dat de Limburgers en Nedersaksen in het Nederlandse panel opvallend meer niet-standaardtalige variëteiten spreken met vrienden en buren dan de Nederlandse panelleden in het algemeen.¹¹⁴ De Limburgse panelleden spreken vooral meer dialect, de Nedersaksische panelleden ook meer tussenvariëteiten. Net als in contacten met familieleden, ligt het gebruik van dialect of regionale taal met vrienden en buren het hoogst bij de Limburgse panelleden.

¹¹³ $z = -2,358$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

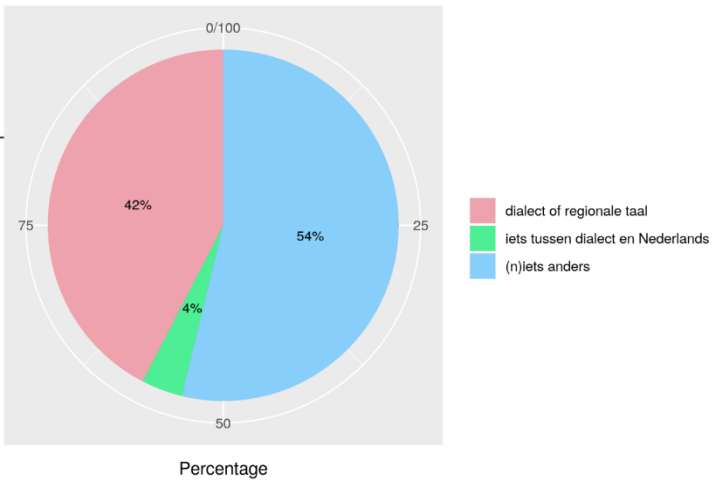
¹¹⁴ Van de Nederlandse panelleden in het algemeen spreekt 9% dialect of regionale taal en 3% een tussenvariëteit met vrienden en 7% dialect of regionale taal en 2% een tussenvariëteit met buren.

Limburg

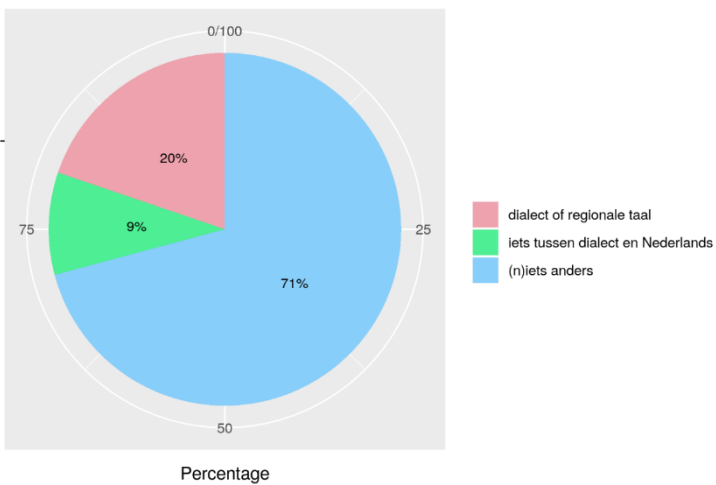
Figuur 34. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook)...

Limburg

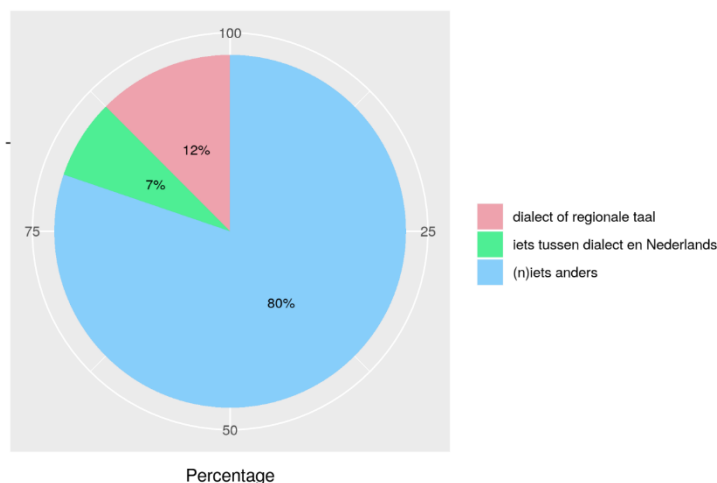
Figuur 35. Met mijn buren spreek/sprak ik (ook) ...

Nedersaksen

Figuur 36. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook)...

Nedersaksen

Figuur 37. Met mijn burens spreek/sprak ik (ook) ...

Besluit

Met betrekking tot de taalkeuzes van de panelleden met hun familie, vrienden en bekenden kunnen we de volgende algemene conclusies formuleren.

Ten aanzien van de nulmeting in 2016, is er in Friesland en in mindere mate in heel Nederland een significante toename van de keuze voor het Fries – al dan niet gecombineerd met Nederlands. Dit gaat ten koste van de keuze voor uitsluitend Nederlands. Mogelijke factoren die een rol spelen in deze toename van het Fries zijn de grotere steekproef, de manier waarop er extra deelnemers geworven zijn met een mogelijke overrepresentatie van ‘overtuigde gebruikers van het Fries’ tot gevolg en het feit dat men elders in de enquête informatie kwijt kon over eventueel gebruik van dialect of regionale taal.

Wat de keuze voor niet-standaardtalige variëteiten betreft, wordt er door de Nederlandse panelleden het minst dialect gesproken met de kinderen en het meest met de ouders. Er worden opvallend meer niet-standaardtalige variëteiten gesproken door de Nedersaksische en vooral de Limburgse panelleden dan door de Nederlandse panelleden in het algemeen. Hoewel ook bij deze groepen het minst dialect of regionale taal gesproken wordt met de kinderen, ligt het percentage voor gebruik van dialect of regionale taal met de kinderen in Limburg toch opvallend hoger.¹¹⁵

Bij de Vlaamse deelnemers aan de enquête stellen wij nauwelijks veranderingen vast in de taalkeuzes die ze maken in de interactie met hun naaste omgeving. Er is wel een lichte, maar significante, afname van de keuze voor uitsluitend Nederlands in de communicatie met vrienden en burens.

Onder de Nederlandstalige Brusselaars zien we een afname in het gebruik van uitsluitend Nederlands met de grootouders, de ouders, de partner en de kinderen, vooral omdat er ook meer Frans bij komt. Met vrienden en vooral met burens voegt het Engels zich bij het Nederlands en het Frans.

¹¹⁵ Door de aanpassingen aan de enquête (zie paragraaf 1.2), is deze in Limburg met meer instemming verspreid. Dit kan er voor hebben gezorgd dat er meer overtuigde gebruikers hebben deelgenomen en dit kan de resultaten enigszins hebben beïnvloed.

Door de Surinaamse panelleden wordt er vaak een heel scala aan talen(combinaties) opgegeven. De marrontalen zoals het Aucaans en Saramakaans enerzijds, en het Sarnami – de taal van de hindoestaanse bevolkingsgroep – anderzijds, worden meer met de oudere generatie (nl. grootouders en ouders) gesproken dan met de eigen of de jongere generatie (nl. broer/zus, partner, vrienden, burens, kinderen). Er wordt aanzienlijk meer Nederlands – ook Europees Nederlands – gesproken met de kinderen. Met vrienden en burens kiest men opvallend vaker voor de lingua franca van Suriname, namelijk het Sranantongo – al dan niet vermengd of gecombineerd met het Nederlands.

b. Zijn er leeftijdsverschillen in het taalgebruik met familie, vrienden en bekenden bij moedertaalsprekers van het Nederlands?

In het rapport van Staat van het Nederlands 2016 hebben we de StaatNed-panelleden in **verschillende leeftijdsgroepen** verdeeld om vervolgens per leeftijdsgroep het taalgebruik met familie, vrienden en bekenden te onderzoeken (Rys et al. 2017: 31). We hebben er toen op gewezen dat er binnen de taalkunde verschillende theorieën bestaan over de betekenis van verschillen in het taalgebruik van verschillende leeftijdsgroepen. Enerzijds wordt vaak de zogenaamde **apparent time-methode** gebruikt: daarbij wordt het taalgebruik van proefpersonen van verschillende leeftijdscategorieën met elkaar vergeleken, uitgaande van de veronderstelling dat de taalvermogens van een individu niet meer wezenlijk veranderen na de adolescentie en dat verschillen tussen leeftijdsgroepen iets zeggen over ontwikkelingen in het taalgebruik van een bepaalde groep (taalverandering). Anderzijds echter, kan er ook sprake zijn van zogenaamde **age graded variatie**. Dat betekent dat de variatie die men observeert tussen verschillende leeftijdsgroepen te maken heeft met het specifieke taalgebruik dat eigen is aan een bepaalde leeftijdsgroep, zoals bijvoorbeeld tieners. Age grading gaat uit van het gegeven dat mensen gedurende hun leven hun taalgebruik aanpassen. We hebben er bij de nulmeting op gewezen dat er **longitudinaal** of **real time** onderzoek nodig is om te kunnen nagaan of er sprake is van taalverandering of van **age grading**. De herhalingen van de metingen binnen het Staat van het Nederlands-project bieden een ideale mogelijkheid om longitudinaal onderzoek te doen, waarbij eenzelfde groep deelnemers over een langere periode wordt opgevolgd. Hoewel een periode van twee jaar te kort is om te controleren of de resultaten van de nulmeting een effect waren van age grading, presenteren we in deze paragraaf toch al opnieuw de bevindingen over leeftijdsverschillen bij de Nederlandse, Vlaamse, Friese en Brusselse panelleden. Uiteraard worden ook de Surinaamse resultaten hieromtrent besproken. Voor de overzichtelijkheid, bespreken we achtereenvolgens per regio alle bevindingen voor Nederland, Friesland, Vlaanderen, Brussel en Suriname. Enkel statistisch significante verschillen tussen de leeftijdsgroepen komen in deze paragraaf aan bod. Voor het testen van de significantie werd de Fisher's exact test gebruikt.¹¹⁶

De volgende leeftijdsgroepen werden onderscheiden:

1. 65 jaar en ouder
2. 40 tot en met 64 jaar
3. 15 tot en met 39 jaar

Nederland

In de communicatie met de **grootouders** (figuren 38-40) is er een beduidende **afname in de keuze voor 'altijd Nederlands'**, namelijk van 95,0% bij de oudste groep naar 93,2% bij de middelste groep en naar 88,0% bij de jongste deelnemers.¹¹⁷ De **keuze voor 'altijd Fries' neemt significant toe** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 3,0% naar 6,0%,¹¹⁸ en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 3,9% naar 6,0%.¹¹⁹ Ten slotte **neemt de keuze voor Nederlands en Fries significant toe** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 1,1% naar 2,4%.¹²⁰

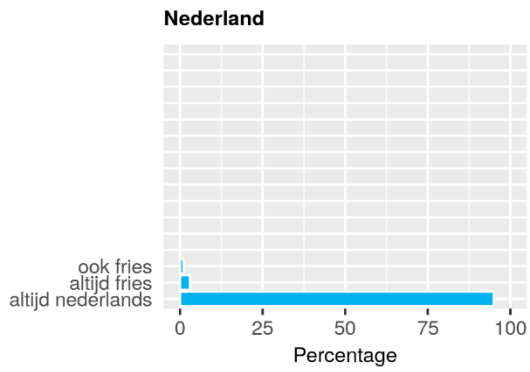
¹¹⁶ Voor het vergelijken van de proporties in deze paragraaf is Fisher's exact test gebruikt. Er werd steeds éénzijdig getoetst. Als de proportie van de eerste leeftijdsgroep groter was dan die van de tweede leeftijdsgroep, werd er rechtszijdig getoetst en was de alternatieve hypothese $p > p$. Als de proportie van de eerste leeftijdsgroep kleiner was dan die van de tweede leeftijdsgroep, werd er linkszijdig getoetst en was de alternatieve hypothese $p < p$.

¹¹⁷ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,05$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,001$

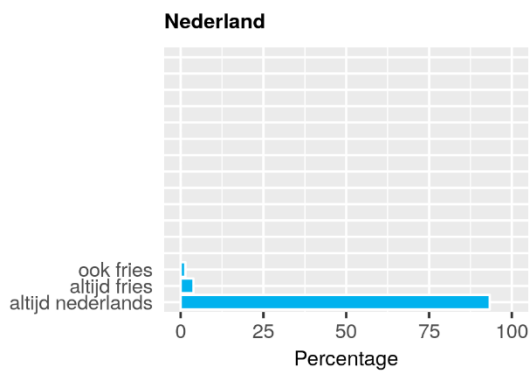
¹¹⁸ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

¹¹⁹ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

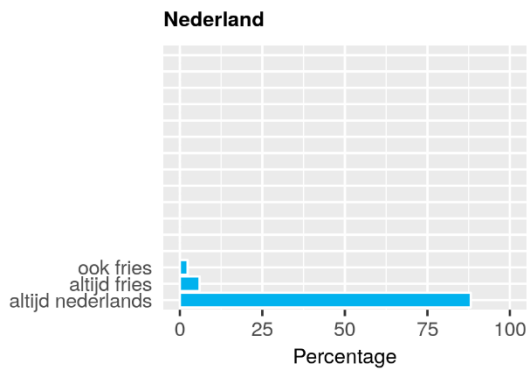
¹²⁰ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

Figuur 38. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

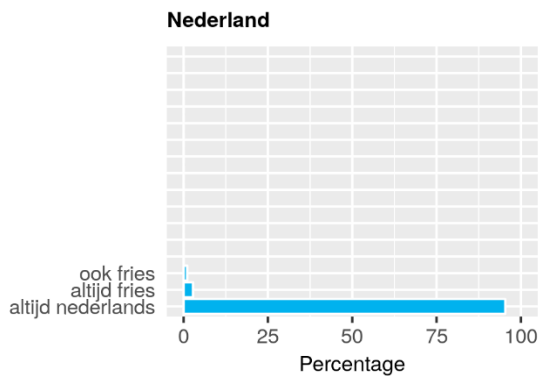

Figuur 39. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

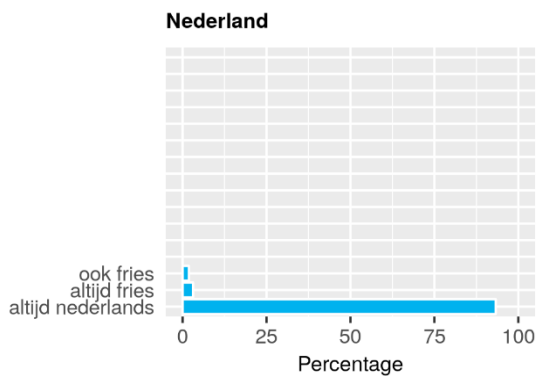

Figuur 40. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

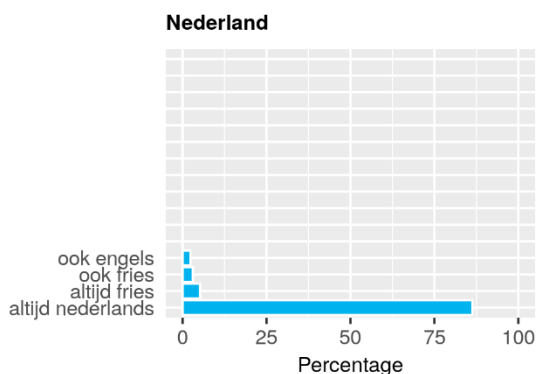
In gesprekken met de **ouders** (figuren 41-43) is er bij de Nederlandse panelleden een **afname in de keuze voor 'altijd Nederlands'** van 95,4% bij de oudste groep naar 93,2% bij de middelste groep en naar 86,2% bij de jongste groep.¹²¹ Verder is er een significante **toename van de keuze voor altijd Fries** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 2,8% naar 5,2%,¹²² en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 3,1% naar 5,2%.¹²³ De **keuze voor Nederlands en Fries neemt beduidend toe** tussen de oudste en de jongste groep, namelijk van 1,1% naar 3,1%.¹²⁴ Ten slotte is er een **toename in de keuze voor Nederlands en Engels** tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 0,4% naar 2,3%.¹²⁵

Figuur 41. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 42. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

Figuur 43. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

¹²¹ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,01$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,0001$

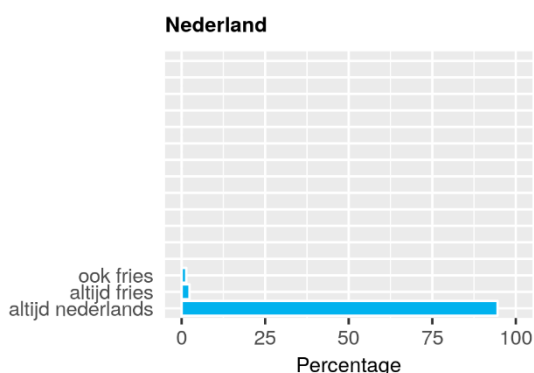
¹²² $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

¹²³ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

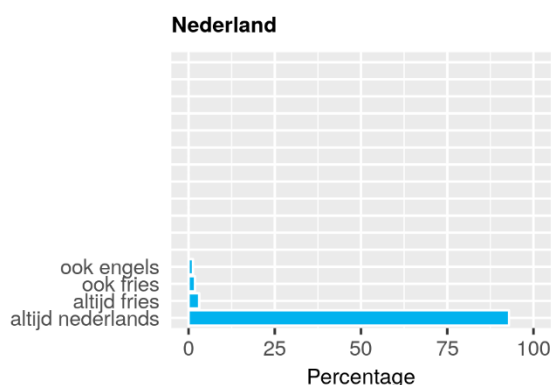
¹²⁴ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

¹²⁵ $p(1\text{-tailed}) < 0,001$

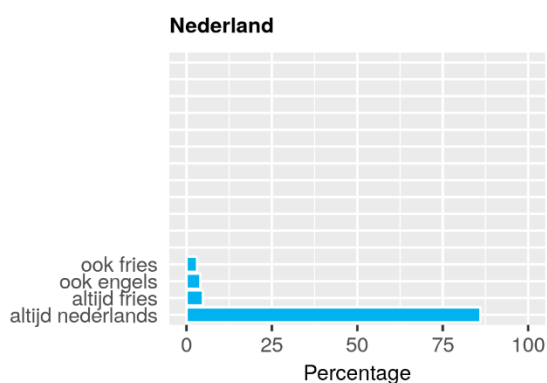
In de communicatie met de eigen **broer of zus** (figuren 44-46) zien we voor Nederland de volgende verschillen tussen de leeftijdsgroepen. Er is een significante **afname in de keuze voor 'altijd Nederlands'** van 94,6% bij de 65-plussers, naar 92,9% bij de 40- tot 64-jarigen, naar 86,0% bij de 15- tot 39-jarigen.¹²⁶ Verder is er een **toename in de keuze van Nederlands en Fries** van 1,4% bij de oudste groep naar 3,1% bij de jongste groep.¹²⁷ **De keuze voor 'altijd Fries' neemt significant toe** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 2,4% naar 4,9%¹²⁸, en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 3,1% naar 4,9%.¹²⁹ Ten slotte **neemt de keuze voor Nederlands en Engels** beduidend toe tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 0,8% naar 3,9%,¹³⁰ en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 1,3% naar 3,9%.¹³¹

Figuur 44. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 45. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

Figuur 46. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

¹²⁶ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,05$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,0001$

¹²⁷ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

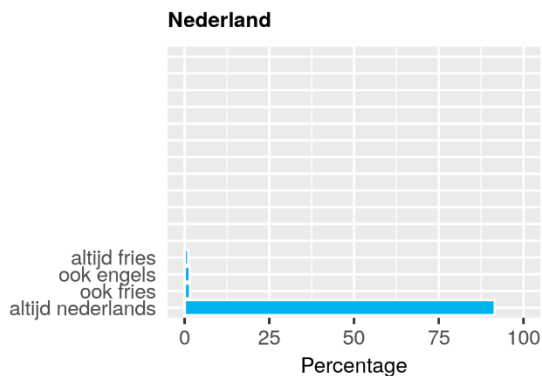
¹²⁸ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

¹²⁹ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

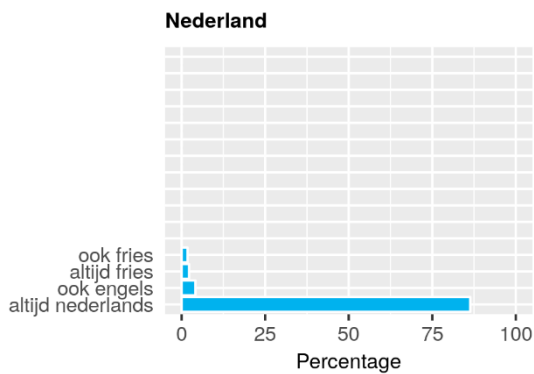
¹³⁰ $p(1\text{-tailed}) < 0,0001$

¹³¹ $p(1\text{-tailed}) < 0,001$

In gesprekken met de **partner** (figuren 47-49) zien we bij de Nederlandse panelleden een hoogst significante **afname van de keuze voor ‘altijd Nederlands’** van 91,5% bij de 65-plussers naar 86,4% bij de 40- tot 64-jarigen, naar 76,1% bij de 15- tot 39-jarigen.¹³² Tussen de oudste en middelste groep is er een **toename van de keuze voor ‘altijd Fries’** van 1,1% bij de oudste groep naar 2,2% bij de middelste groep.¹³³ De **keuze voor Nederlands én Fries neemt significant toe** tussen de oudste en de jongste groep van 1,6% naar 3,3%¹³⁴ en tussen de middelste en de jongste groep van 1,8% naar 3,3%.¹³⁵ Er is een **toename van de keuze voor Nederlands én Engels** van 1,5% bij de oudste groep naar 4,1% bij de middelste groep en naar 10,3% bij de jongste groep.¹³⁶ Ten slotte is er een significante **toename van de keuze voor altijd Engels** tussen de oudste en jongste groep van 0,3% naar 2,2%¹³⁷ en tussen de middelste en jongste groep van 0,8% naar 2,2%.¹³⁸

Figuur 47. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 48. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

¹³² Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,0001$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,0001$

¹³³ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

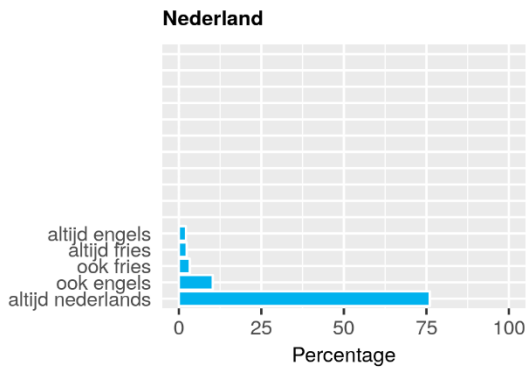
¹³⁴ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

¹³⁵ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

¹³⁶ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,0001$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,0001$

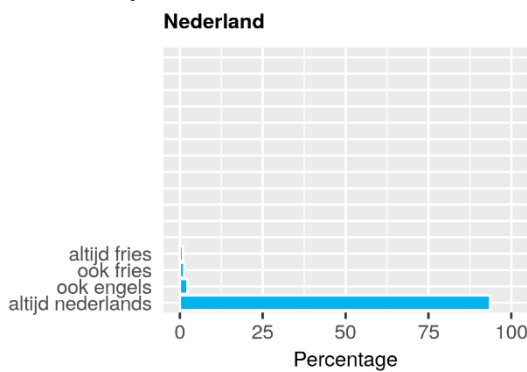
¹³⁷ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

¹³⁸ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

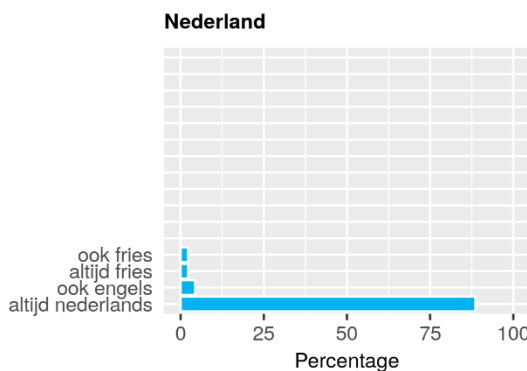

Figuur 49. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

Voor de communicatie met de **kinderen** (figuren 50-52) doen er zich enkel significante verschillen voor tussen de oudste en middelste groep, namelijk een **afname in de keuze voor 'altijd Nederlands'** van 93,6% naar 88,6%,¹³⁹ een **toename in de keuze voor Nederlands en Engels** van 2,3% naar 4,4%,¹⁴⁰ en een **toename in de keuze voor 'altijd Fries'** van 1,0% naar 2,3%.¹⁴¹

Figuur 50. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

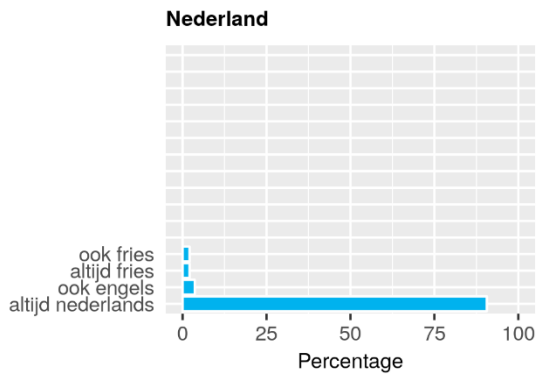

Figuur 51. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

¹³⁹ p(1-tailed) < 0,0001

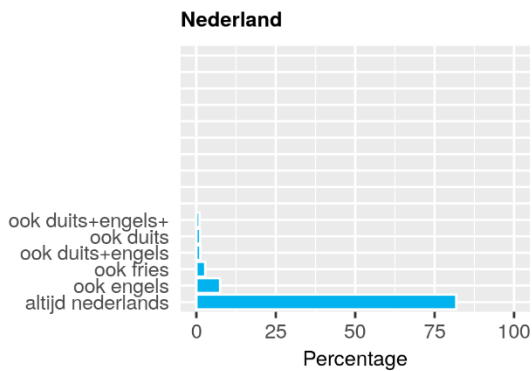
¹⁴⁰ p(1-tailed) < 0,01

¹⁴¹ p(1-tailed) < 0,05

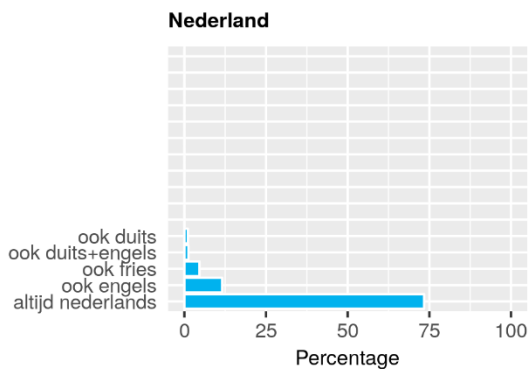

Figuur 52. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

De communicatie van Nederlandse panelleden met **vrienden** (figuren 53-55) kenmerkt zich door een significante **afname van de keuze voor 'altijd Nederlands'** van 81,8% bij de oudste groep naar 73,4% bij de middelste groep en naar 56,8% bij de jongste groep.¹⁴² Verder is er een beduidende **toename in de keuze voor Nederlands en Engels**, namelijk van 7,5% bij de oudsten naar 11,5% bij de middelste groep en naar 25,8% bij de jongste groep.¹⁴³ De **keuze voor Nederlands en Fries neemt significant toe** tussen de oudste en middelste groep, namelijk van 2,8% naar 4,6%,¹⁴⁴ en tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 2,8% naar 6,0%.¹⁴⁵

Figuur 53. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

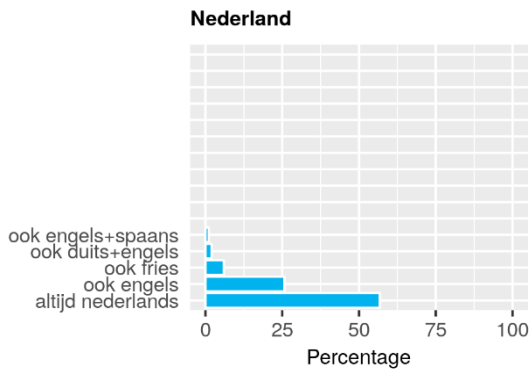
Figuur 54. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

¹⁴² Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,0001$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,0001$

¹⁴³ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,001$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,0001$

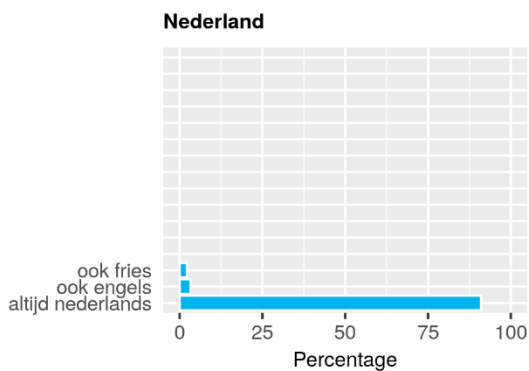
¹⁴⁴ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

¹⁴⁵ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

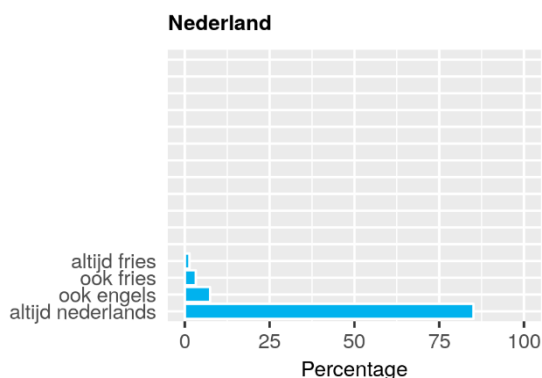

Figuur 55. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

De communicatie met **buren** (figuren 56-58) vertoont een beduidende **afname in de keuze voor 'altijd Nederlands'**, namelijk van 91,0% bij de oudste groep naar 85,1% bij de middelste groep en naar 79,2% bij de jongste deelnemers.¹⁴⁶ Verder is er een significante **toename in de keuze voor Nederlands en Engels**, namelijk van 3,4% bij de oudsten naar 7,5% bij de middelste groep en naar 13,3% bij de jongste groep.¹⁴⁷ Ten slotte **neemt de keuze voor Nederlands en Fries beduidend toe** tussen de oudste en jongste generatie, namelijk van 2,2% naar 4,2%.¹⁴⁸

Figuur 56. Met mijn buren spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

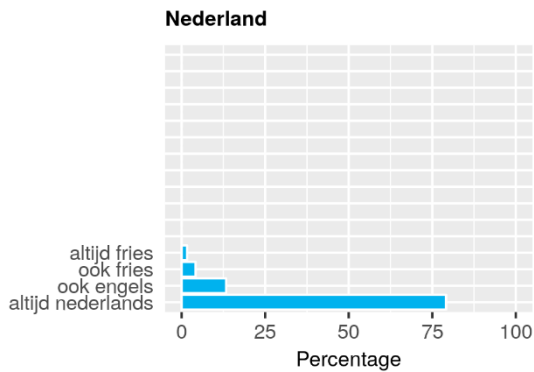

Figuur 57. Met mijn buren spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

¹⁴⁶ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,0001$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,01$

¹⁴⁷ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,0001$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,0001$

¹⁴⁸ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

Figuur 58. Met mijn burens spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

Samenvattend kunnen we stellen dat de communicatie van de Nederlandse panelleden in de naaste omgeving over de generaties heen zich kenmerkt door een algemene afname in de keuze voor uitsluitend Nederlands, terwijl de keuzes voor ‘altijd Fries’, ‘Nederlands en Fries’, ‘Nederlands en Engels’ en in mindere mate ‘altijd Engels’ een toename kennen van oud naar jong. Uit de eerder besproken resultaten omtrent de taalkeuzes in de naaste omgeving in 2018 ten opzichte van de nulmeting (paragraaf 2.1.1) bleek ook herhaaldelijk dat de keuze voor ‘altijd Nederlands’ is afgenomen en de keuze voor het Fries (al dan niet gecombineerd met Nederlands) is toegenomen onder de Nederlandse deelnemers.

Die bevindingen en de resultaten die hierboven besproken werden, komen overeen en bevestigen dat er inderdaad sprake is van een afname van uitsluitend Nederlands en een toename van (Nederlands en) Fries onder de Nederlandse deelnemers aan de enquête.¹⁴⁹ De toename in de keuze voor het Engels, die we in deze paragraaf zien, kwam uit de vergelijking van StaatNed 2016 en 2018 niet meteen naar voren. We stellen dus vast dat jongeren meer Engels gebruiken. De vraag of ze dit zullen blijven doen naarmate ze ouder worden, zullen volgende rondes van het onderzoek moeten uitwijzen.

Friesland

De communicatie van de Friese deelnemers met de **grootouders** (figuren 59-61) kenmerkt zich door een sterke en significante **afname in de keuze voor ‘altijd Nederlands’** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 54,9% naar 29,3%,¹⁵⁰ en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 57,6% naar 29,3%.¹⁵¹ Verder **neemt de keuze voor ‘altijd Fries’ beduidend toe** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 39,4% naar 61,0%,¹⁵² en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 34,3% naar 61,0%.¹⁵³

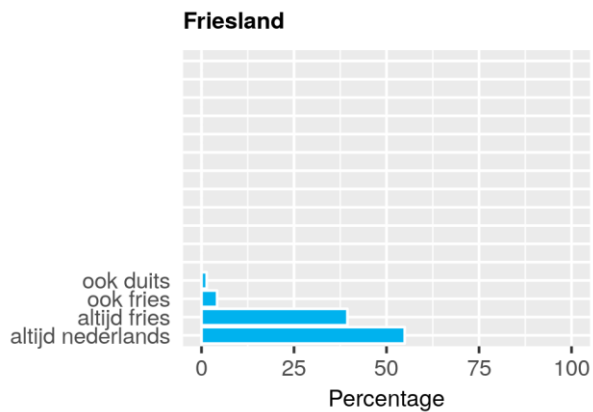
¹⁴⁹ Hoewel de toename van de keuze voor het Fries wellicht voor een groot deel te wijten is aan de grotere steekproef van Friese deelnemers en aan de manier waarop die Friezen geworven werden (nl. via streektaalorganisaties), is er allicht ook sprake van een toename van het Fries in ‘real time’.

¹⁵⁰ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

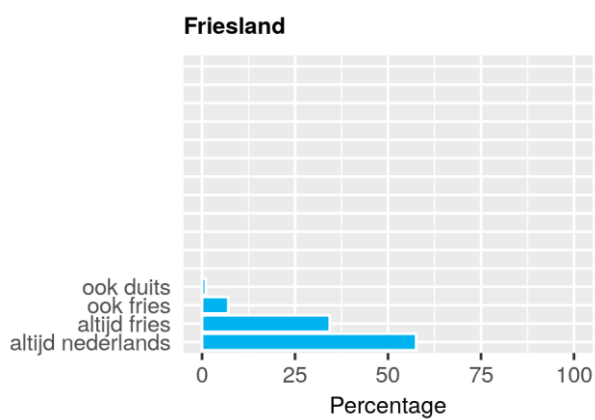
¹⁵¹ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

¹⁵² $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

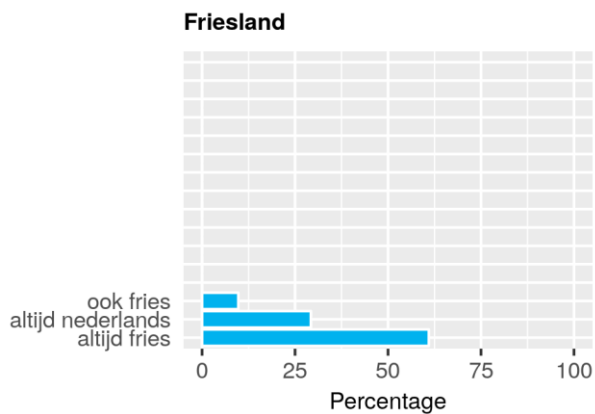
¹⁵³ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

Figuur 59. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 60. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

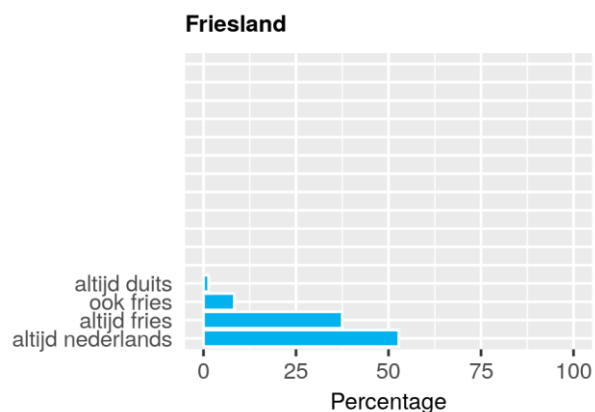
Figuur 61. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

In gesprekken met de **ouders** (figuren 62-64) zien we een beduidende **afname van de keuze voor ‘altijd Nederlands’** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 52,8% naar 25,0%,¹⁵⁴ en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 57,3% naar 25,0%.¹⁵⁵

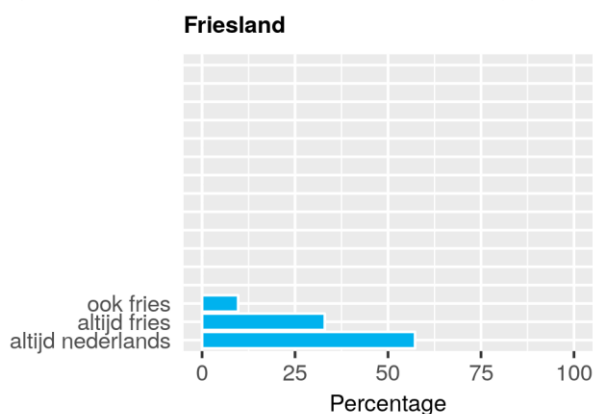
¹⁵⁴ p(1-tailed) < 0,01

¹⁵⁵ p(1-tailed) < 0,001

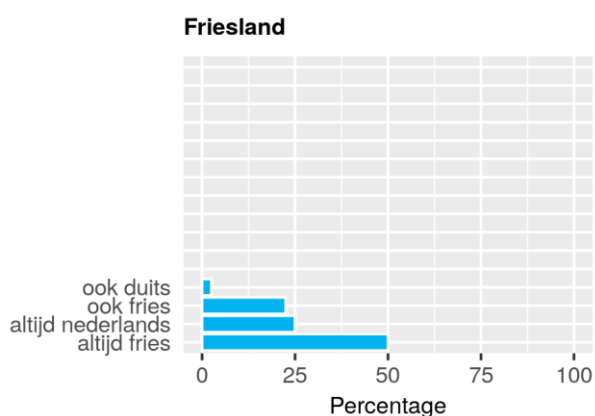
De keuze voor Nederlands en Fries neemt significant toe tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 8,3% naar 22,5%,¹⁵⁶ en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 9,7% naar 22,5%.¹⁵⁷ De keuze voor 'altijd Fries', ten slotte, neemt sterk toe tussen de middelste en jongste generatie, namelijk van 33,0% naar 50,0%.¹⁵⁸

Figuur 62. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 63. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

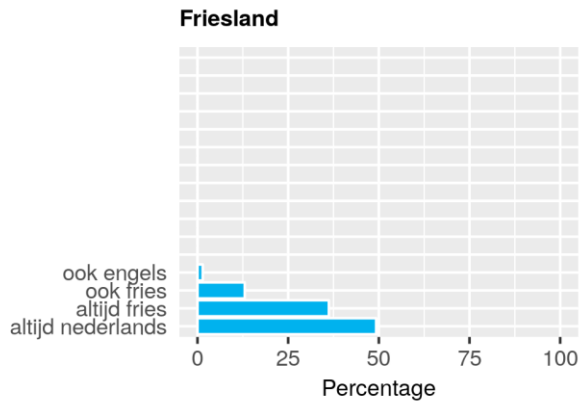
Figuur 64. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

¹⁵⁶ p(1-tailed) < 0,05

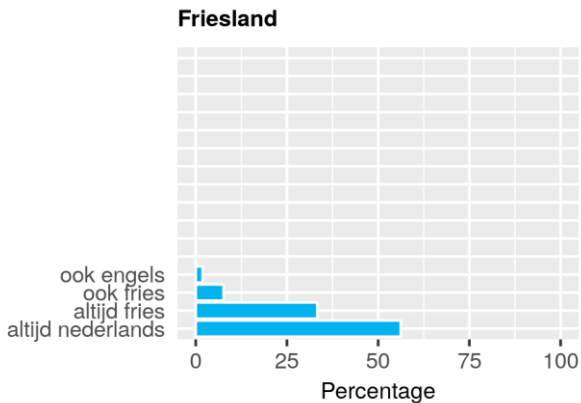
¹⁵⁷ p(1-tailed) < 0,05

¹⁵⁸ p(1-tailed) < 0,05

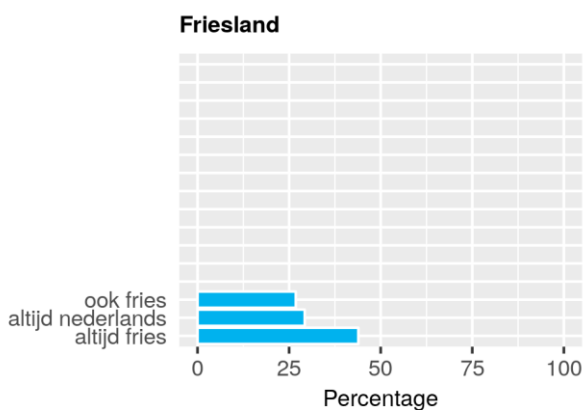
In de communicatie met de eigen **broer of zus** (figuren 65-67) is er een **significante afname in de keuze voor 'altijd Nederlands'** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 49,3% naar 29,3%,¹⁵⁹ en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 56,2% naar 29,3%.¹⁶⁰ De **keuze voor Nederlands en Fries neemt beduidend toe** tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 7,6% naar 26,8%.¹⁶¹

Figuur 65. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 66. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

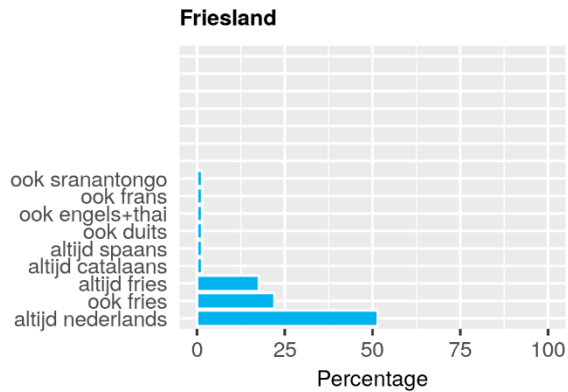
Figuur 67. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

¹⁵⁹ p(1-tailed) < 0,05

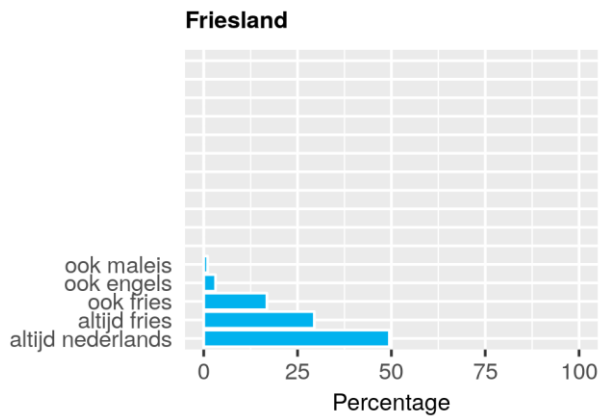
¹⁶⁰ p(1-tailed) < 0,01

¹⁶¹ p(1-tailed) < 0,01

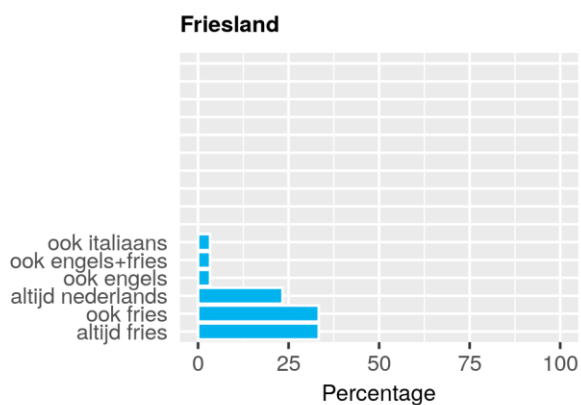
In gesprekken met de **partner** (figuren 68-70) zien we eveneens een significante **afname in de keuze voor 'altijd Nederlands'** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 51,5% naar 23,3%,¹⁶² en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 49,5% naar 23,3%.¹⁶³ De **keuze voor Nederlands en Fries neemt beduidend toe** tussen de middelste en jongste generatie, namelijk van 16,8% naar 33,3%.¹⁶⁴

Figuur 68. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 69. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

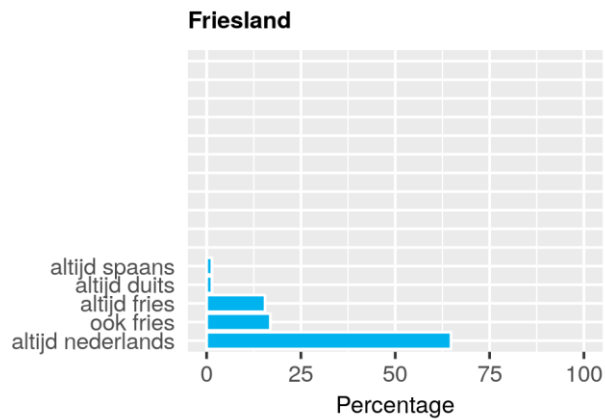
Figuur 70. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

¹⁶² p(1-tailed) < 0,01

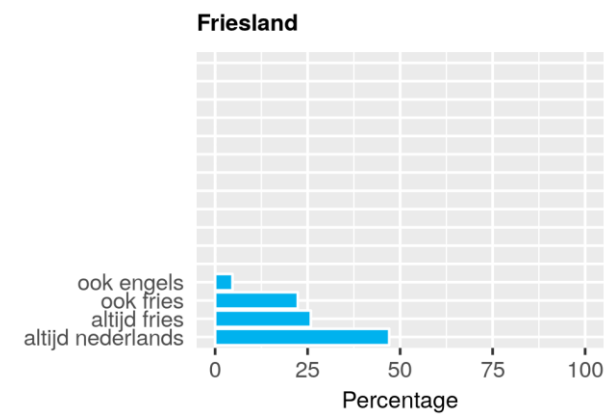
¹⁶³ p(1-tailed) < 0,01

¹⁶⁴ p(1-tailed) < 0,05

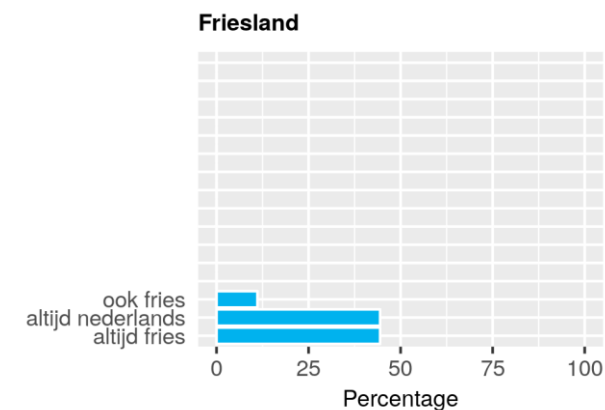
Terwijl de interactie van de Friese panelleden met andere familieleden enkel verschillen laat zien tussen de oudste en jongste groep enerzijds en de middelste en jongste groep anderzijds, zien we bij de communicatie met de **kinderen** (figuren 71-73) enkel significante verschillen tussen de oudste en middelste groep: er is een **afname van de keuze voor 'altijd Nederlands'** van 64,8% bij de 65-plussers naar 47,1% bij de 40- tot 64-jarigen.¹⁶⁵

Figuur 71. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

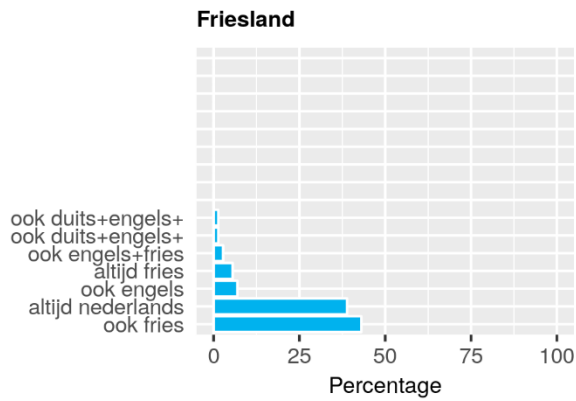
Figuur 72. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

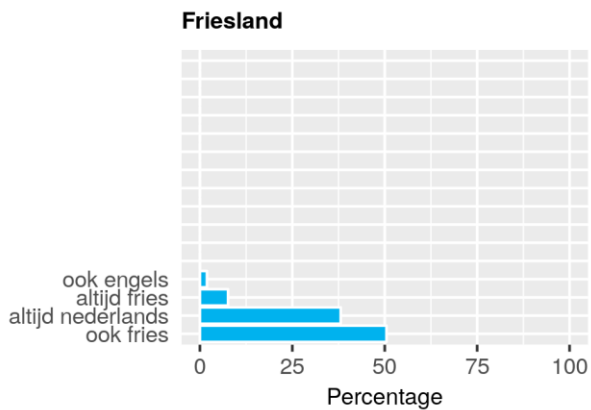
Figuur 73. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

¹⁶⁵ p(1-tailed) < 0,05

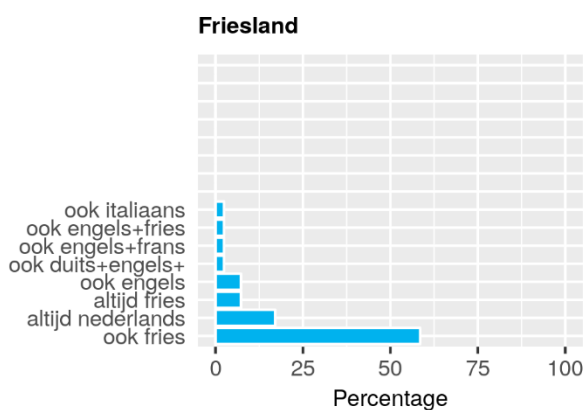
De communicatie van de Friese panelleden met **vrienden** (figuren 74-76) kenmerkt zich door een significante **afname in de keuze voor 'altijd Nederlands'** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 38,9% naar 17,1%,¹⁶⁶ en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 38,1% naar 17,1%.¹⁶⁷

Figuur 74. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 75. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

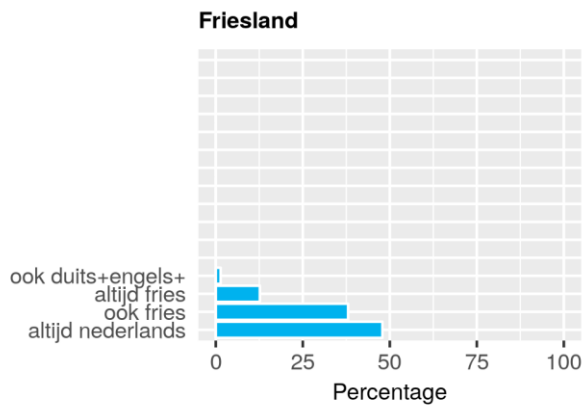

Figuur 76. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

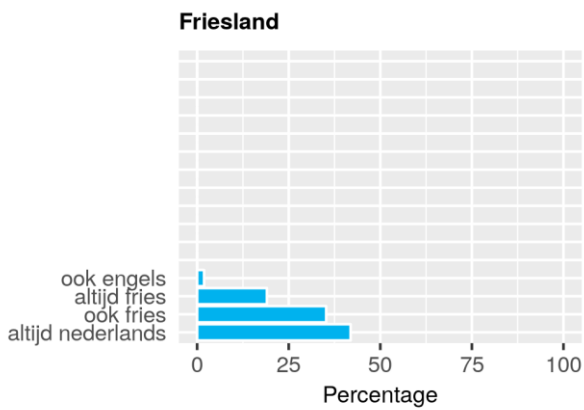
¹⁶⁶ p(1-tailed) < 0,05

¹⁶⁷ p(1-tailed) < 0,05

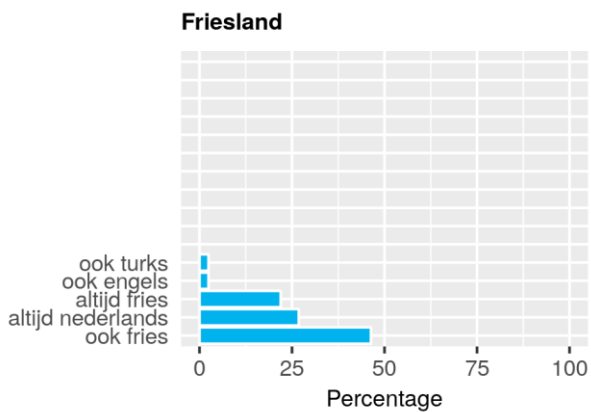
De communicatie met **buren** (figuren 77-79) laat eveneens een beduidende **afname van de keuze voor ‘altijd Nederlands’** zien tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 47,9% naar 26,8%.¹⁶⁸

Figuur 77. Met mijn buren spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 78. Met mijn buren spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

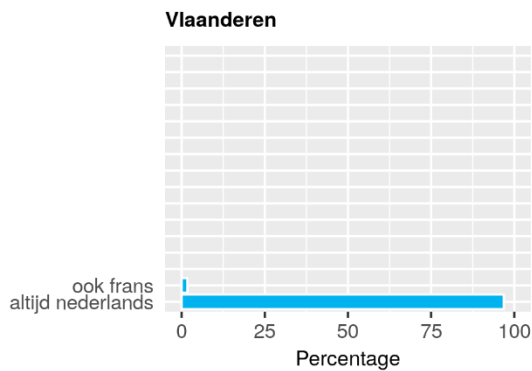
Figuur 79. Met mijn buren spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

¹⁶⁸ p(1-tailed) < 0,05

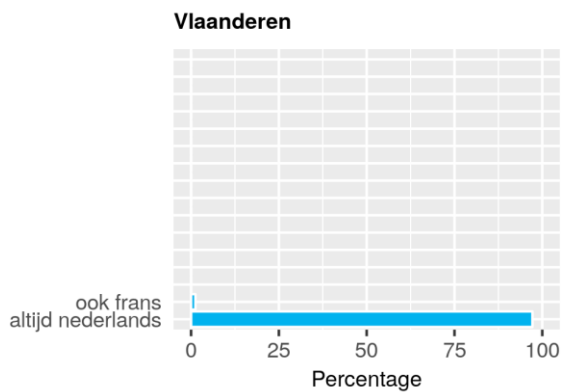
Samenvattend kunnen we stellen dat er bij de Friese deelnemers sprake is van een beduidende afname in de keuze voor uitsluitend Nederlands en een toename in de keuze voor Nederlands en Fries.¹⁶⁹ Ook hier geldt dat de ‘apparent time’ bevindingen uit deze paragraaf en de ‘real time’ bevindingen die naar voren kwamen uit de vergelijking met de nulmeting (paragraaf 2.1.1.) elkaar versterken. We zien in Friesland, behalve in de interactie met de kinderen, de sterkste verschillen tussen de twee oudste leeftijdsgroepen enerzijds en de jongste groep anderzijds, wat aangeeft dat er vooral in de jongste groep (15 tot 39 jaar) een tendens bestaat om minder uitsluitend Nederlands en meer Fries te spreken.

Vlaanderen

De communicatie van de Vlaamse deelnemers met de **grootouders** (figuren 80-82) kenmerkt zich door een beduidende **afname in de keuze voor ‘altijd Nederlands’** tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 96,8% naar 94,4%,¹⁷⁰ en tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 97,1% naar 94,4%.¹⁷¹

Figuur 80. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

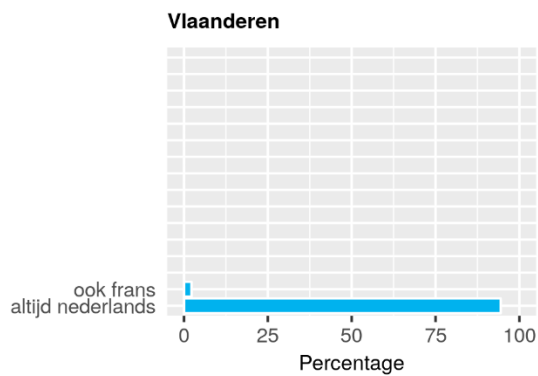

Figuur 81. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

¹⁶⁹ De toename in de keuze voor ‘ook Fries’ doet zich echter niet voor in de communicatie met de kinderen, met vrienden en met bureu.

¹⁷⁰ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

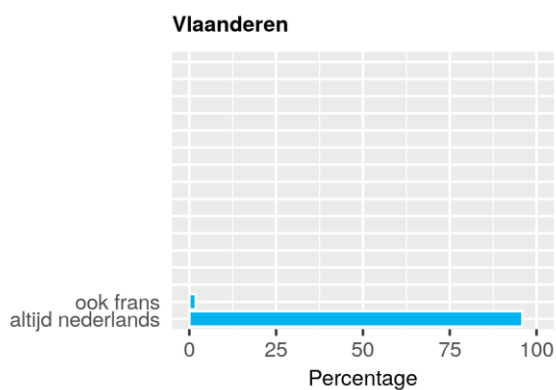
¹⁷¹ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

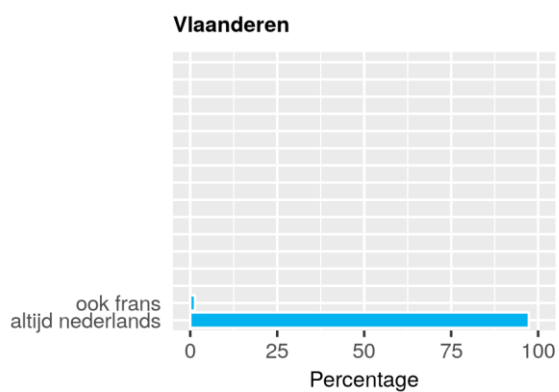
Figuur 82. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

In de interactie van de Vlaamse panelleden met de **ouders** doen er zich geen significante verschillen voor tussen de verschillende leeftijdsgroepen.

In de communicatie met de eigen **broer of zus** (figuren 83-85) is er enkel een beduidende **toename van de keuze voor Nederlands en Engels** tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 0,5% naar 1,7%.¹⁷²

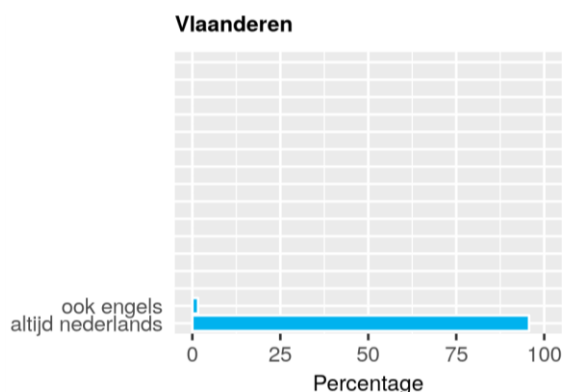

Figuur 83. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 84. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

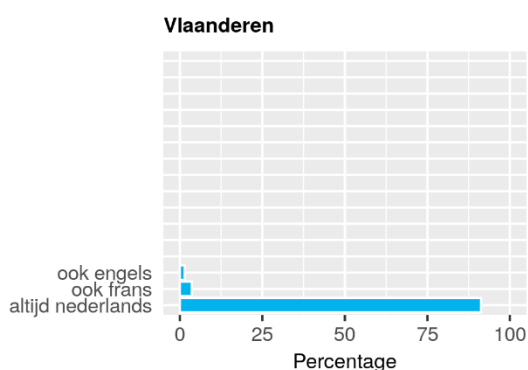
¹⁷² p(1-tailed) < 0,05

Figuur 85. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

In gesprekken met de **partner** (figuren 86-88) is er een significante **afname van de keuze voor Nederlands en Frans** tussen de oudste en middelste leeftijdsgroep, namelijk van 3,6% naar 2,0%,¹⁷³ en tussen de oudste en jongste groep, namelijk van 3,6% naar 1,5%.¹⁷⁴ **Het is dus duidelijk de oudere generatie van Vlaamse panelleden die meer Frans spreekt met de partner.**

De keuze voor **'altijd Nederlands'** neemt significant af tussen de oudste en de jongste groep enerzijds, namelijk van 91,3% naar 86,9%,¹⁷⁵ en tussen de middelste en jongste groep anderzijds, namelijk van 91,2% naar 86,9%.¹⁷⁶ Ten slotte neemt de keuze voor **Nederlands en Engels** beduidend toe tussen de oudste en jongste groep enerzijds, namelijk van 1,5% naar 5,6%,¹⁷⁷ en tussen de middelste en jongste groep anderzijds, namelijk van 2,2% naar 5,6%.¹⁷⁸ **Het is dus duidelijk de jongere generatie van Vlaamse panelleden die meer Engels spreekt met de partner.**

Figuur 86. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

¹⁷³ p(1-tailed) < 0,05

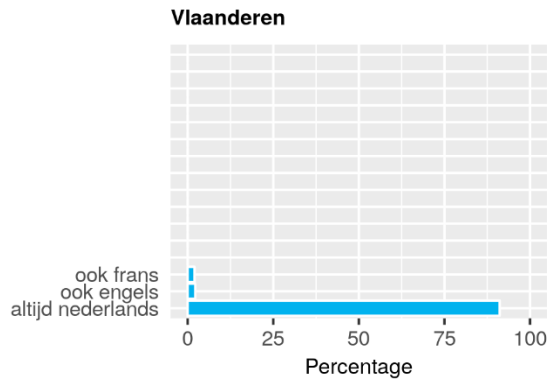
¹⁷⁴ p(1-tailed) < 0,05

¹⁷⁵ p(1-tailed) < 0,05

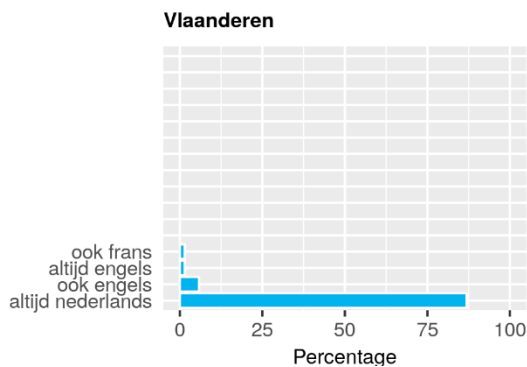
¹⁷⁶ p(1-tailed) < 0,01

¹⁷⁷ p(1-tailed) < 0,0001

¹⁷⁸ p(1-tailed) < 0,001

Figuur 87. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

Figuur 88. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

In de communicatie van de Vlaamse panelleden met hun **kinderen** zien we geen significante verschillen tussen de verschillende leeftijdsgroepen.

De communicatie van de Vlaamse panelleden met hun vrienden (figuren 89-91) vertoont een beduidende **afname in de keuze voor 'altijd Nederlands'** van 82,9% bij de oudste groep naar 78,4% bij de middelste groep en naar 69,1% bij de jongste deelnemers.¹⁷⁹ Verder is er een sterke **toename van de keuze voor Nederlands en Engels** van 3,2% bij de oudste groep naar 6,7% bij de middelste groep en naar 15,8% bij de jongste groep.¹⁸⁰ Ook de **keuze voor Nederlands, Engels en Frans neemt beduidend toe** van oud naar jong: er is een significant verschil tussen de oudste en middelste groep enerzijds, namelijk van 1,1% naar 2,4%,¹⁸¹ en tussen de oudste en jongste groep anderzijds, namelijk van 1,1% naar 3,5%.¹⁸² De **keuze voor Nederlands en Frans** ten slotte, **neemt beduidend af** tussen de oudste en jongste groep enerzijds, namelijk van 6,5% naar 2,1%,¹⁸³ en tussen de middelste en jongste groep anderzijds, namelijk van 5,0% naar 2,1%.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,05$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,0001$

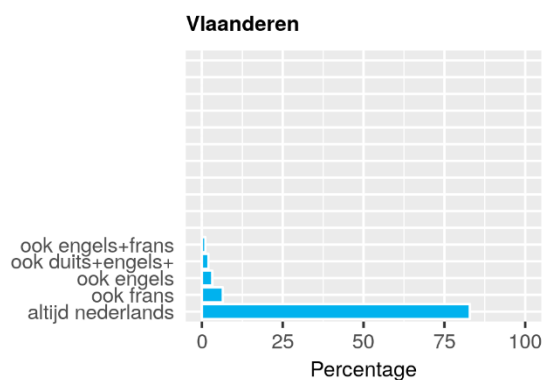
¹⁸⁰ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,01$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,0001$

¹⁸¹ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

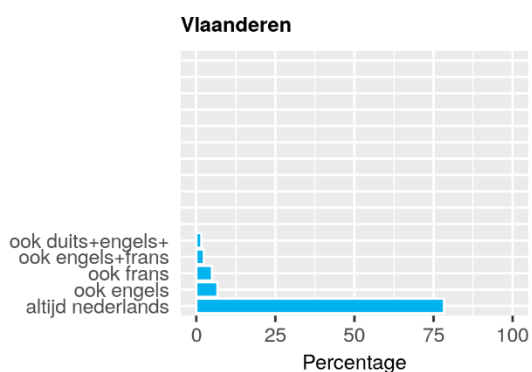
¹⁸² $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

¹⁸³ $p(1\text{-tailed}) < 0,0001$

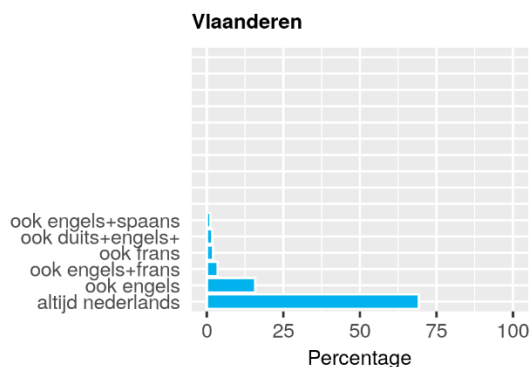
¹⁸⁴ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

Figuur 89. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 90. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

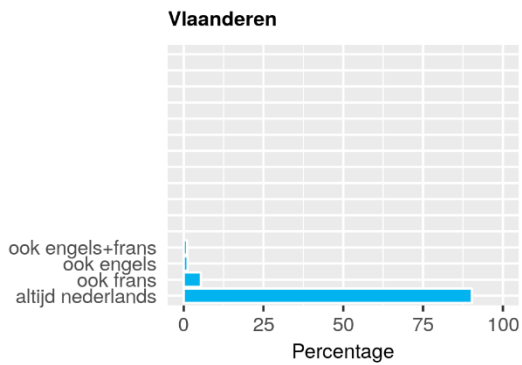
Figuur 91. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

De communicatie van de Vlaamse deelnemers met hun **buren** (figuren 92-94) kenmerkt zich door een beduidende **toename van de keuze voor Nederlands en Engels** tussen de oudste en middelste groep enerzijds, namelijk van 1,2% naar 3,3%,¹⁸⁵ en tussen de oudste en jongste groep anderzijds, namelijk van 1,2% naar 4,6%.¹⁸⁶ De **keuze voor Nederlands en Frans neemt significant af** tussen de oudste en jongste generatie, namelijk van 5,4% naar 3,3%.¹⁸⁷

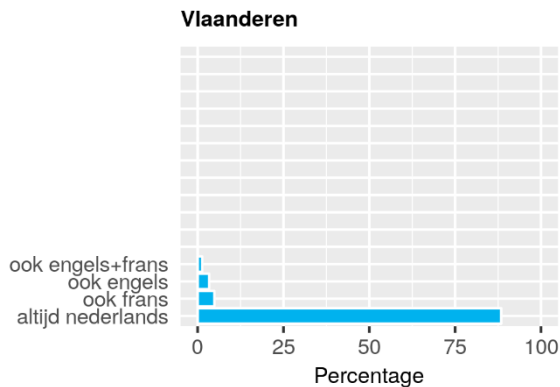
¹⁸⁵ p(1-tailed) < 0,01

¹⁸⁶ p(1-tailed) < 0,001

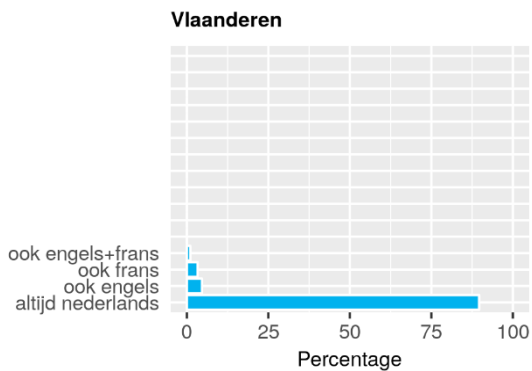
¹⁸⁷ p(1-tailed) < 0,05

Figuur 92. Met mijn burens spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 93. Met mijn burens spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

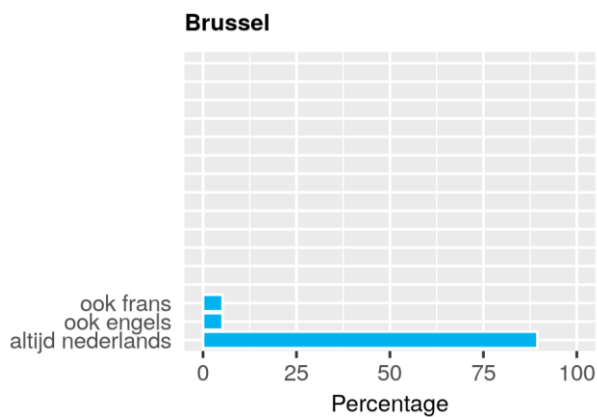

Figuur 94. Met mijn burens spreek/sprak ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

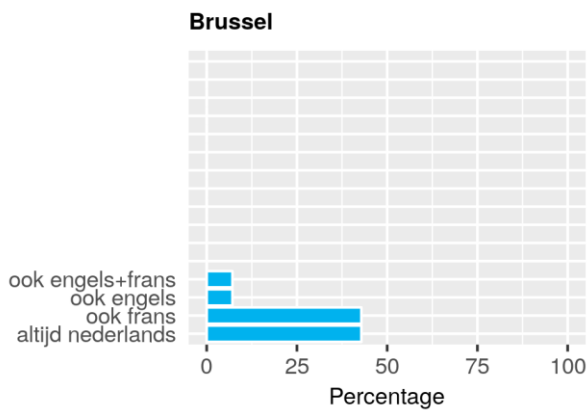
Samenvattend kunnen we stellen dat er in Vlaanderen minder uitsluitend Nederlands gesproken wordt in de naaste omgeving door de jongere dan door de oudere generatie. De oudste generatie spreekt ook meer Frans, de jongste generatie ook meer Engels. De meeste verschillen vinden we in de interactie met de partner en met vrienden, terwijl er zich bij de communicatie met de ouders en met de kinderen geen significante verschillen voordoen tussen de verschillende leeftijdsgroepen. Uit de vergelijking van StaatNed 2016 en 2018 in paragraaf 2.1.1, bleek dat er zich onder de Vlaamse panelleden nauwelijks veranderingen hadden voorgedaan, behalve een lichte maar significante afname van uitsluitend Nederlands. Die afname in 'real time' wordt hier bevestigd door een afname in 'apparent time'. Verder stellen we vast dat Vlaamse jongeren meer Engels gebruiken. Of ze dit blijven doen naarmate ze ouder worden, zullen volgende rondes van het onderzoek moeten uitwijzen.

Brussel

Bij de Brusselse panelleden zien we geen significante verschillen tussen de leeftijdsgroepen voor wat betreft de communicatie met grootouders, ouders, broer of zus, de partner, vrienden en bureu.¹⁸⁸ In de interactie met de **kinderen** (figuren 95-97) zien we een sterke en significante **afname van de keuze voor ‘altijd Nederlands’** tussen de oudste en middelste groep, namelijk van 89,5% naar 42,9%.¹⁸⁹ Verder is er een beduidende **toename in de keuze voor Nederlands en Frans** tussen de oudste en middelste groep, namelijk van 5,3% naar 42,9%.¹⁹⁰ De keuze voor een tweetalige opvoeding van de kinderen in zowel het Nederlands als het Frans, zoals ook blijkt uit de vierde Brusselse taalbarometer (Janssens 2018: 52), blijkt onder de Nederlandstalige Brusselaars dus geen recent verschijnsel te zijn, maar al door de middengroep te zijn ingezet.

Figuur 95. Met mijn kinderen spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

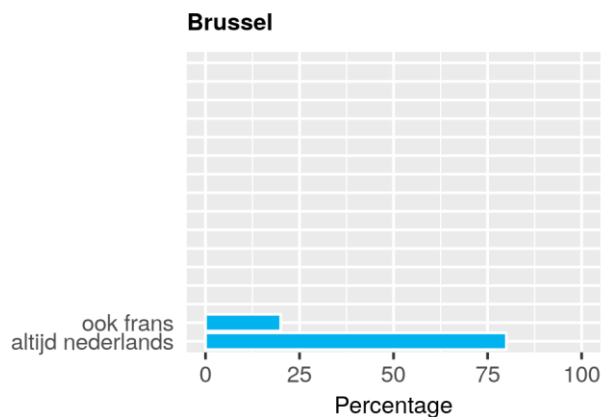

Figuur 96. Met mijn kinderen spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

¹⁸⁸ Zoals gezegd worden de Brusselse resultaten gekenmerkt door relatief hoge foutenmarges doordat ze op kleine groepen deelnemers gebaseerd zijn. Een grotere steekproef had waarschijnlijk meer significante leeftijdsverschillen blootgelegd.

¹⁸⁹ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

¹⁹⁰ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

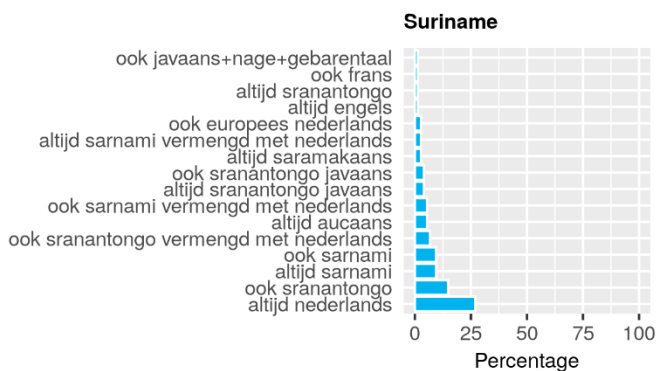

Figuur 97. Met mijn kinderen spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

Suriname

Voor de groep van 65 jaar en ouder waren er in de Surinaamse data ten opzichte van de andere twee groepen aanzienlijk minder deelnemers: het aantal antwoorden per vraag varieerde tussen 6 en 12, met foutenmarges tussen 28,3% en 40,0% tot gevolg. Voor de middelste leeftijdsgroep variëren de foutenmarges steeds rond 10,0% en bij de jongste leeftijdsgroep blijven alle foutenmarges onder 10,0%. Daardoor werden er enkel significante leeftijdsverschillen vastgesteld tussen de leeftijdsgroep van 40 tot en met 64 jaar enerzijds en van 15 tot en met 39 jaar anderzijds.

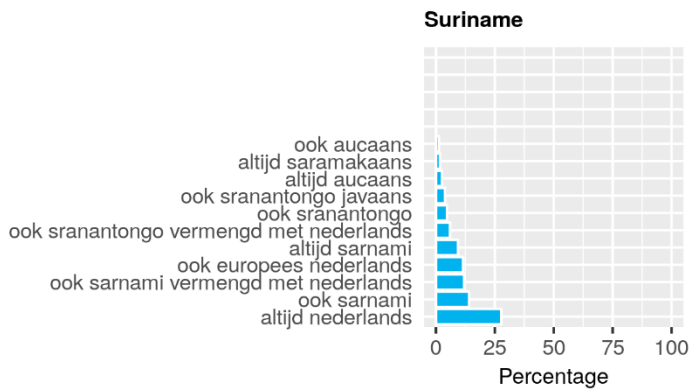
In de communicatie met de **grootouders** (figuren 98 en 99) gaat de keuze voor **Nederlands en Sranantongo significant achteruit** tussen de middelste en jongste leeftijdsgroep: van 14,9% naar 4,7%.¹⁹¹ Verder doet zich er een significante **toename** voor van de combinatie **Nederlands en Europees Nederlands** van 2,7% bij de middelste groep naar 11,5% bij de jongste deelnemers.¹⁹²

Figuur 98. Met mijn grootouders spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

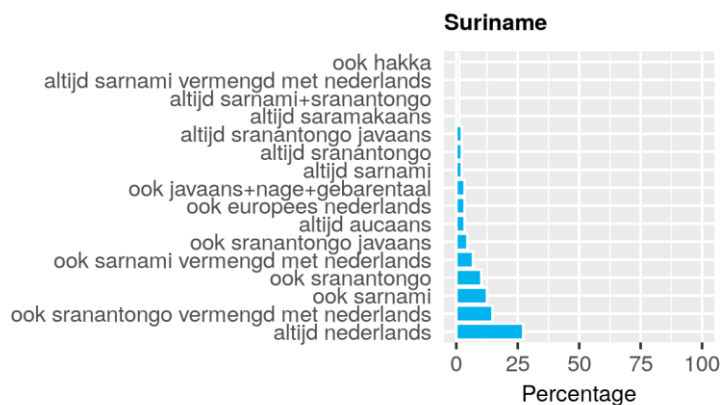
¹⁹¹ p(1-tailed) < 0,01

¹⁹² p(1-tailed) < 0,05

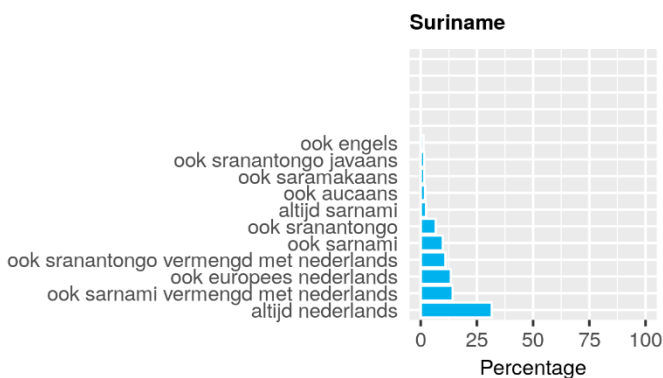

Figuur 99. Met mijn grootouders spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

In gesprekken met de **ouders** (zie figuren 100 en 101) zien we een significante **toename van de keuze voor 'ook Sarnami vermengd met Nederlands'** (van 6,8% naar 14,2%)¹⁹³ en een significante **toename van de keuze voor 'ook Europees Nederlands'** (van 3,4% naar 13,4%)¹⁹⁴. Ten slotte wordt er enkel door de jongste deelnemers ook voor Nederlands en Engels gekozen (1,2%), terwijl deze keuze bij de middelste leeftijdsgroep niet voorkomt.

Figuur 100. Met mijn ouders spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

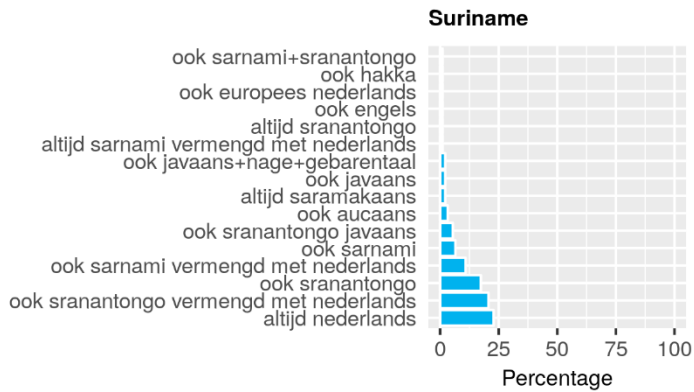

Figuur 101. Met mijn ouders spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

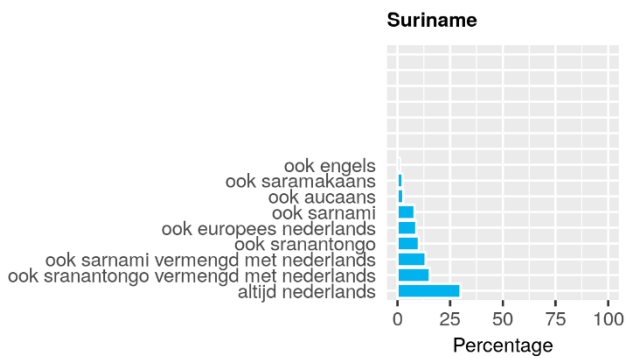
¹⁹³ p(1-tailed) < 0,05

¹⁹⁴ p(1-tailed) < 0,01

In contacten met de **broer of zus** (figuren 102 en 103) zien we een significante **afname van de keuze voor Nederlands, Sranantongo en Javaans** van 5,4% bij de middelste groep naar 0,4% bij de jongste groep.¹⁹⁵ Er is een significante **toename van de keuze voor Nederlands en Europees Nederlands** van 1,1% naar 8,9%.¹⁹⁶

Figuur 102. Met mijn broer of zus spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

Figuur 103. Met mijn broer of zus spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

De taalkeuze in gesprekken met de **partner** (figuren 104 en 105) over de twee jongste generaties heen vertoont de volgende significante tendensen. De **keuze voor Nederlands en Sranantongo gaat erop achteruit**: van 16,7% bij de middelste groep naar 7,5% bij de jongsten.¹⁹⁷ Er wordt met de partner significant **meer Europees Nederlands** gebruikt door de **jongste deelnemers** (13,0%) dan door de groep van 40 tot en met 64 jaar (5,6%).¹⁹⁸ Ten slotte wordt er door de jongste deelnemers opvallend meer Engels gebruikt, namelijk 6,8% tegenover 1,1% bij de middelste groep.¹⁹⁹

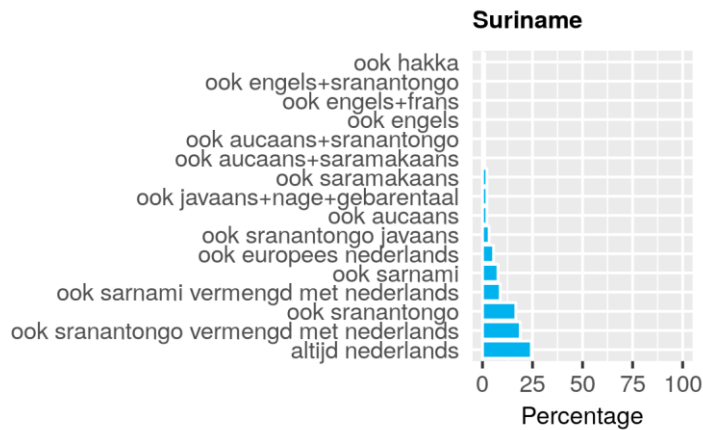
¹⁹⁵ p(1-tailed) < 0,01

¹⁹⁶ p(1-tailed) < 0,01

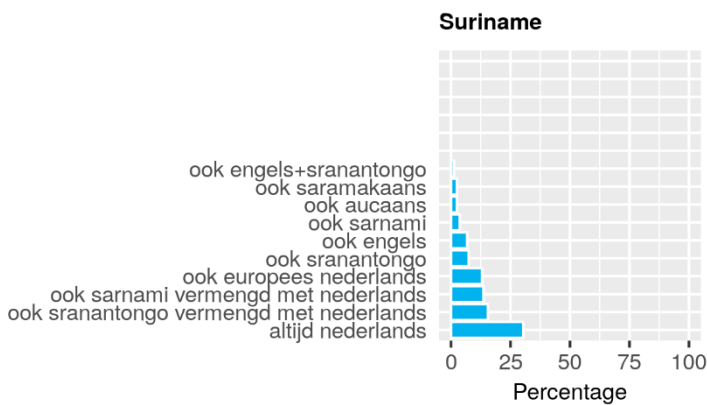
¹⁹⁷ p(1-tailed) < 0,05

¹⁹⁸ p(1-tailed) < 0,05

¹⁹⁹ p(1-tailed) < 0,05

Figuur 104. Met mijn partner spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

Figuur 105. Met mijn partner spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

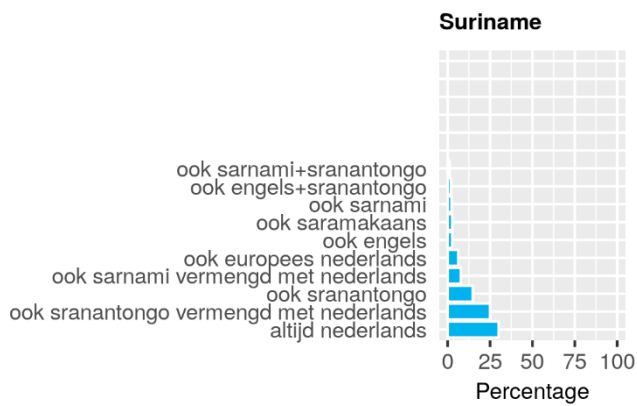
Voor wat gesprekken met de **kinderen** betreft, doen er zich geen significante verschillen voor tussen de middelste en jongste leeftijdsgroep.

In de interactie met **vrienden** (figuren 106 en 107) zien we voor de keuze **Nederlands en Sranantongo** een **significante achteruitgang** van 25,5% bij de 40- tot 64-jarigen naar 14,8% bij de 15- tot 39-jarigen.²⁰⁰

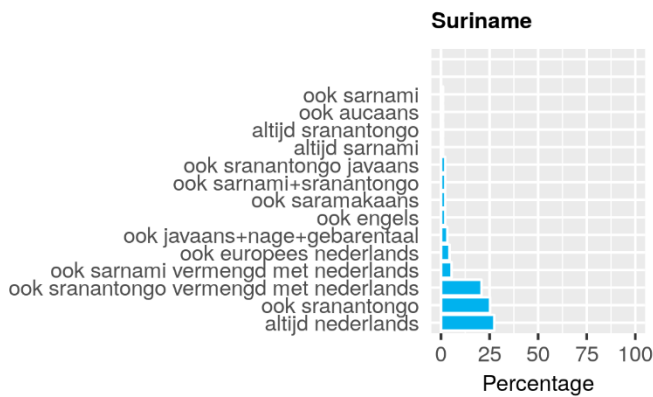
Figuur 106. Met mijn vrienden spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

²⁰⁰ p(1-tailed) < 0,05

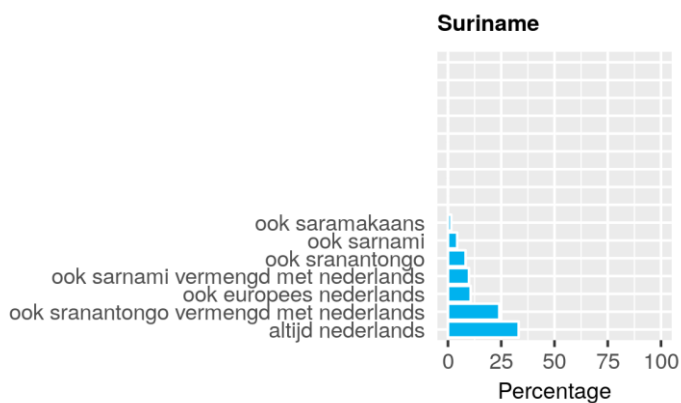

Figuur 107. Met mijn vrienden spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

In gesprekken met **buren** (figuren 108 en 109) vertoont de keuze voor **Nederlands en Sranantongo** een hoogst significante **afname** van 25,3% bij de middelste groep naar 8,3% bij de jongste groep.²⁰¹

Figuur 108. Met mijn burens spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

Figuur 109. Met mijn burens spreek ik (ook) ... Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

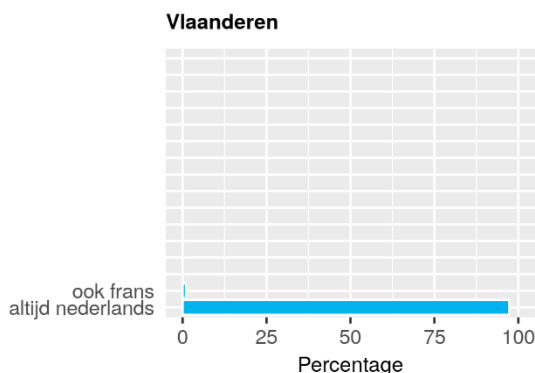
²⁰¹ p(1-tailed) < 0,0001

De opvallendste 'apparent time' verschillen in de communicatie van de Surinaamse panelleden met de naaste omgeving zijn een afname in de keuze voor Nederlands en Sranantongo en een toename in de keuze voor (Surinaams) Nederlands en Europees Nederlands. Uit paragraaf 2.1.1 bleek dat de panelleden opvallend meer Europees Nederlands spreken met hun kinderen in vergelijking met andere familieleden of bekenden. Dit stemt overeen met de bevinding dat vooral de jonge generatie (15-39 jaar) meer Europees Nederlands spreekt.

c. *Zijn er bij moedertaalsprekers van het Nederlands verschillen in de taalkeuzes tussen mannen en vrouwen wanneer zij met bepaalde familieleden spreken?*

Uit sociolinguïstisch onderzoek (Trudgill 1972: 179-195²⁰², Van Bree 1985: 204-203, Labov 2001: 261-293²⁰⁴, Brouwer 2011²⁰⁵) blijkt dat er genderverschillen bestaan in taalgebruik. Zo zouden vrouwen over het algemeen meer de neiging hebben om in bepaalde situaties of omgevingen ‘netter’, d.w.z. standaardtaliger, te praten dan mannen.²⁰⁶ Ook blijkt er soms een verschil te zijn in de mate waarin vrouwen en mannen respectievelijk dialect en standaardtaal gebruiken binnen het gezin, waarbij vrouwen eerder geneigd zijn om met hun kinderen meer standaardtaal te spreken (zie bijvoorbeeld Nobels 2008: 71)²⁰⁷. Daarom hebben we in deze ronde van Staat van het Nederlands²⁰⁸ onderzocht of er verschillen zijn in taalkeuzes naargelang van het geslacht van de deelnemer. Dit hebben we gedaan voor alle contacten binnen de naaste omgeving (dus familie, vrienden en burenen), maar in de bespreking in deze paragraaf beperken we ons tot de communicatie met de ouders, de partner, de kinderen en vrienden.²⁰⁹ Enkel de verschillen die statistisch significant zijn²¹⁰ worden besproken.

Voor de communicatie met de **ouders** hebben we enkel significante verschillen vastgesteld voor de Vlaamse (figuren 110 en 111) en Surinaamse (figuren 112 en 113) panelleden. In **Vlaanderen** spreekt 97,3% van de mannelijke deelnemers altijd Nederlands met de ouders, wat significant meer is dan de vrouwen, namelijk 95,6%.²¹¹ Door de Vlaamse mannen wordt dan weer minder Nederlands en Frans gesproken met de ouders dan door de vrouwen: respectievelijk 1,0% en 2,2%.²¹² In **Suriname** spreken bijna dubbel zoveel mannen als vrouwen met de ouders naast (Surinaams) Nederlands ook Europees Nederlands, respectievelijk 15,4% vs. 8,0%.²¹³

Figuur 110. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Mannen

²⁰² Trudgill, P. 1972. Sex, covert prestige and linguistic change in the Urban British English of Norwich. *Language in society*. Cambridge: Cambridge University Press.

²⁰³ Van Bree, C. 1985. Onderzoek naar de invloed van de standaardtaal op het dialect. Enige methodische overwegingen. In: J. Taeldeman, H. Dewulf (red.), *Dialect, standaardtaal en maatschappij*. Leuven: Acco.

²⁰⁴ Labov, W. 2001. *Principles of linguistic change, Vol. 2: Social factors*. Malden, MA: Blackwell Publishers inc.

²⁰⁵ Brouwer, D. 2001. *Gender variation in Dutch. A sociolinguistic study of Amsterdam speech*. De Gruyter. Berlijn: De Gruyter Mouton.

²⁰⁶ Zie ook: <https://taaluniebericht.org/artikel/vrouwen-zijn-linguistische-trendsetters>

²⁰⁷ Nobels, J. 2008. *Taalvariatie en 'Tussentaal' in het gezin. Een case study in Sint-Niklaas*. Gent, ongepubliceerde masterscriptie.

²⁰⁸ Dit werd bij de nulmeting niet onderzocht.

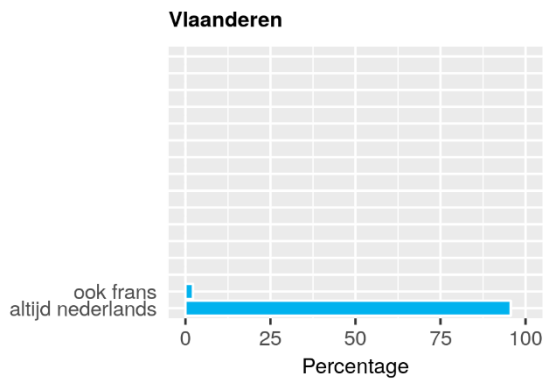
²⁰⁹ Er waren nauwelijks significante verschillen tussen mannen en vrouwen in de interactie met andere familieleden of burenen.

²¹⁰ Dit wil zeggen: $p(1\text{-tailed}) < 0,05$ volgens een Fisher's exact test.

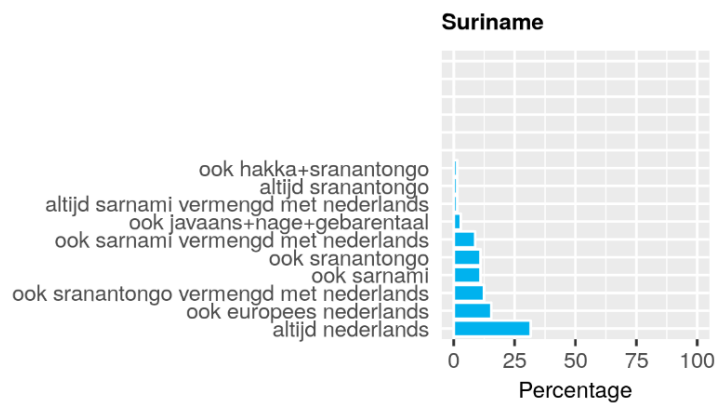
²¹¹ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

²¹² $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

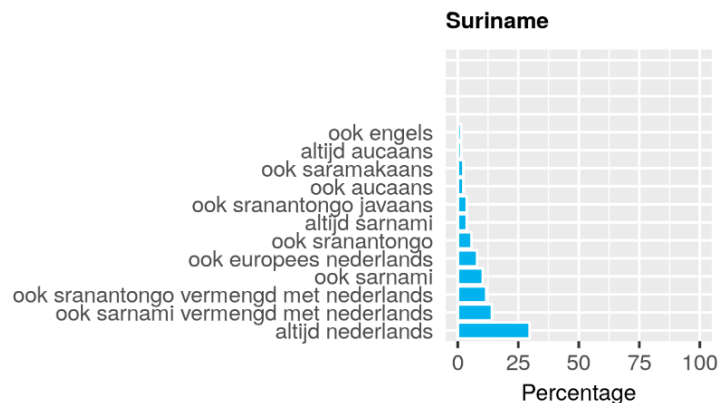
²¹³ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

Figuur 111. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Vrouwen

Figuur 112. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Mannen

Figuur 113. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Vrouwen

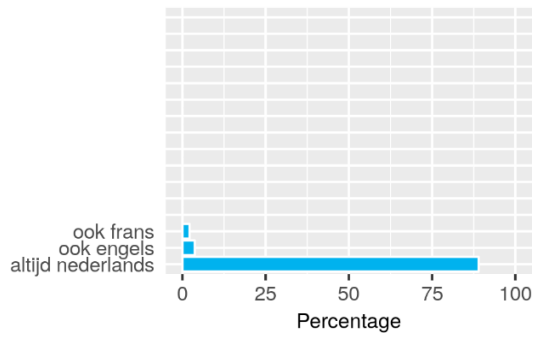
Ook voor de interactie met de **partner** vallen er enkel significante verschillen waar te nemen tussen Vlaamse mannen en vrouwen (figuren 114 en 115) enerzijds en Surinaamse mannen en vrouwen (figuren 116 en 117) anderzijds. In **Vlaanderen** spreken mannen beduidend meer Nederlands en Engels met hun partner (nl. 3,7%) dan vrouwen (nl. 2,3%).²¹⁴ Hetzelfde geldt voor de combinatie Nederlands en Duits: 1,0% van de mannen versus 0,2% van de vrouwen kiest voor deze combinatie.²¹⁵ Voor de **Surinaamse** deelnemers is er een verschil in de keuze voor ‘altijd Nederlands’: 36,7% van de mannen spreekt altijd Nederlands met de partner en dat is significant meer dan de vrouwen, namelijk 23,8%.²¹⁶

²¹⁴ p(1-tailed) < 0,05

²¹⁵ p(1-tailed) < 0,05

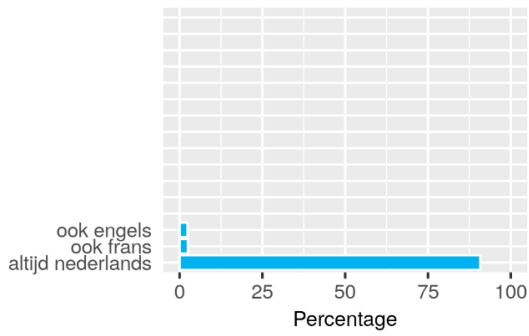
²¹⁶ p(1-tailed) < 0,05

Vlaanderen

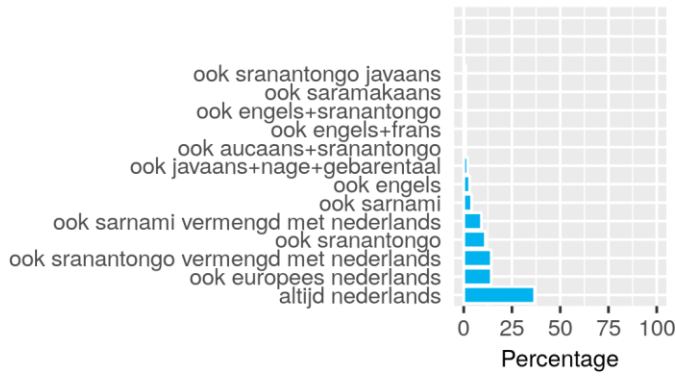
Figuur 114. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Mannen

Vlaanderen

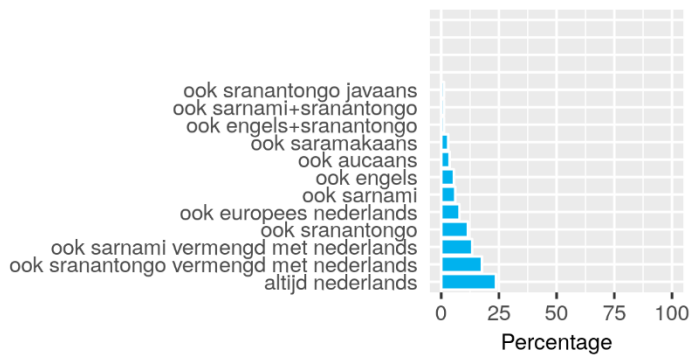
Figuur 115. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Vrouwen

Suriname

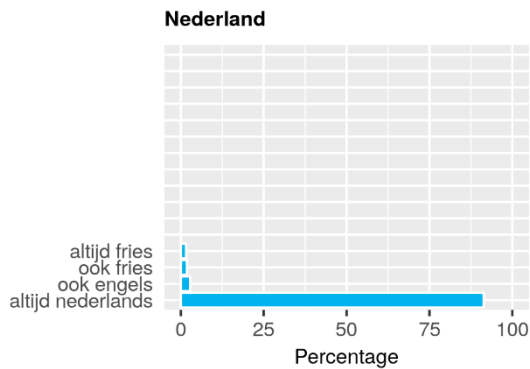
Figuur 116. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Mannen

Suriname

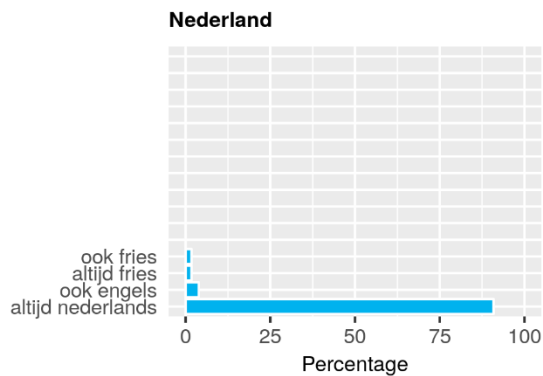

Figuur 117. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Vrouwen

Wat de communicatie met de **kinderen** (figuren 118 en 119) betreft, stellen we enkel een significant verschil vast tussen Nederlandse mannen en vrouwen in de keuze voor Nederlands en Duits: significant meer mannen dan vrouwen kiezen ervoor om ook Duits te spreken met hun kinderen (nl. resp. 0,6% vs. 0,1%).²¹⁷

Figuur 118. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Mannen

Figuur 119. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Vrouwen

De interactie met **vrienden** ten slotte laat een aantal significante verschillen zien tussen mannen en vrouwen in Nederland (figuren 120 en 121), Vlaanderen (figuren 122 en 123) en Suriname (figuren 124 en 125). Van de **Nederlandse** mannen kiezen er significant meer voor om met vrienden altijd Nederlands te spreken: 75,4% van de mannen vs. 72,6% van de vrouwen spreekt uitsluitend Nederlands.²¹⁸

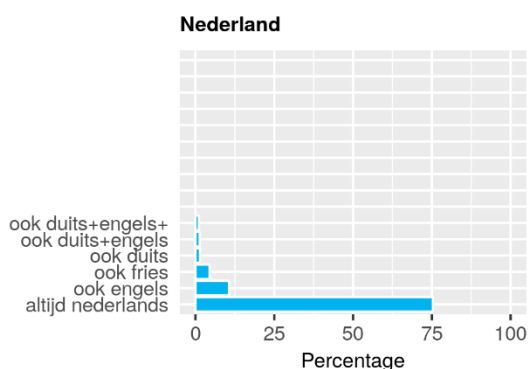
²¹⁷ p(1-tailed) < 0,05

²¹⁸ p(1-tailed) < 0,05

Er zijn ook beduidend meer mannen dan vrouwen die Nederlands met Duits combineren als ze met vrienden praten: 1,4% van de mannen vs. 0,6% van de vrouwen spreekt Nederlands en Duits.²¹⁹ Er zijn dan weer significant minder mannen dan vrouwen die Nederlands met Engels combineren in gesprekken met vrienden: 10,6% van de mannen vs. 13,9% van de vrouwen spreekt ook Engels.²²⁰ Ook de combinatie Nederlands, Engels en Spaans komt minder voor bij Nederlandse mannen dan vrouwen: 0,2% van de mannen vs. 0,7% van de vrouwen spreekt deze talen met vrienden.²²¹ Ten slotte spreken Nederlandse mannen ook minder Nederlands en Frans met vrienden: 0,1% van de mannen vs. 0,5% van de vrouwen spreekt deze talen met vrienden.²²²

Onder de **Vlaamse** panelleden zien we dezelfde patronen als in Nederland. Er zijn eveneens significant meer mannen dan vrouwen die kiezen voor uitsluitend Nederlands in de communicatie met vrienden: 79,4% van de Vlaamse mannen vs. 75,4% van de vrouwen spreekt altijd Nederlands met vrienden.²²³ Opvallend is dat ook in Vlaanderen de vrouwen significant meer Engels spreken met vrienden dan de mannen: 6,0% van de Vlaamse mannen vs. 9,9% van de vrouwen combineert Nederlands met Engels als ze met vrienden spreken.²²⁴ Net als in Nederland, spreken de mannen dan weer meer Nederlands en Duits met vrienden dan de vrouwen: 0,8% van de Vlaamse mannen vs. 0,2% van de vrouwen spreekt ook Duits met vrienden.²²⁵

Bij de **Surinaamse** panelleden wordt er door de mannen juist minder dan door de vrouwen uitsluitend Nederlands gesproken met vrienden, in tegenstelling tot ons Nederlands en Vlaams panel: 22,5% van de Surinaamse mannen vs. 32,4% van de vrouwen spreekt altijd Nederlands met vrienden.²²⁶ Er wordt opvallend meer Nederlands en Sranantongo gesproken door mannen dan door vrouwen als ze onder vrienden zijn:²²⁷ 26,8% van de mannen vs. 12,3% van de vrouwen spreekt ook Sranantongo met vrienden.²²⁸ De Surinaamse vrouwen spreken dan weer meer Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands als ze met vrienden praten: 3,5% van de mannen vs. 8,7% van de vrouwen spreekt deze talen met vrienden.²²⁹

Figuur 120. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Mannen

²¹⁹ p(1-tailed) < 0,05

²²⁰ p(1-tailed) < 0,01

²²¹ p(1-tailed) < 0,05

²²² p(1-tailed) < 0,05

²²³ p(1-tailed) < 0,05

²²⁴ p(1-tailed) < 0,001

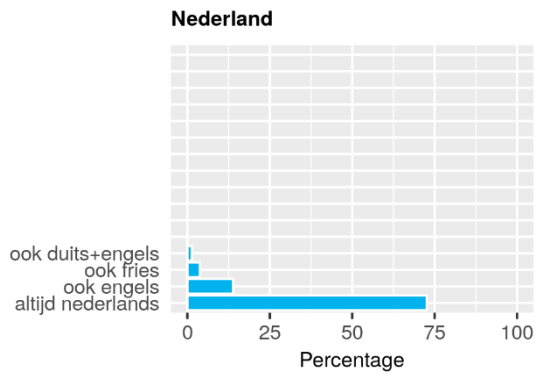
²²⁵ p(1-tailed) < 0,05

²²⁶ p(1-tailed) < 0,05

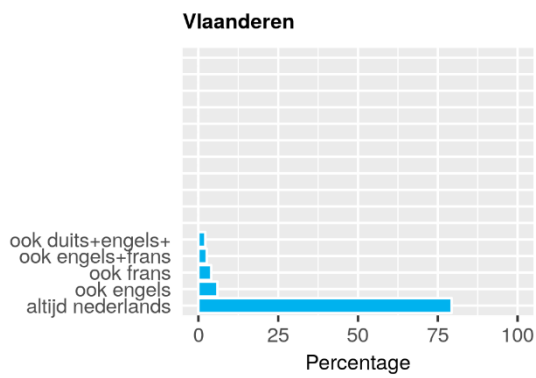
²²⁷ Uit ander onderzoek blijkt (ongepubliceerde scripties van studenten) ook dat mannen het Sranan als een stoere taal ervaren en het om die reden meer spreken dan vrouwen (persoonlijke communicatie Sita Doerga Misier).

²²⁸ p(1-tailed) < 0,001

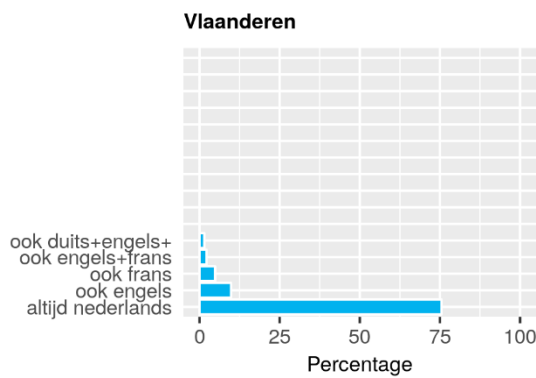
²²⁹ p(1-tailed) < 0,05

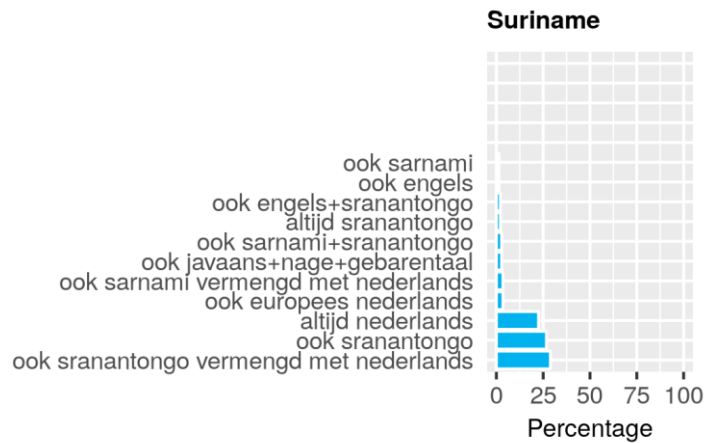
Figuur 121. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Vrouwen

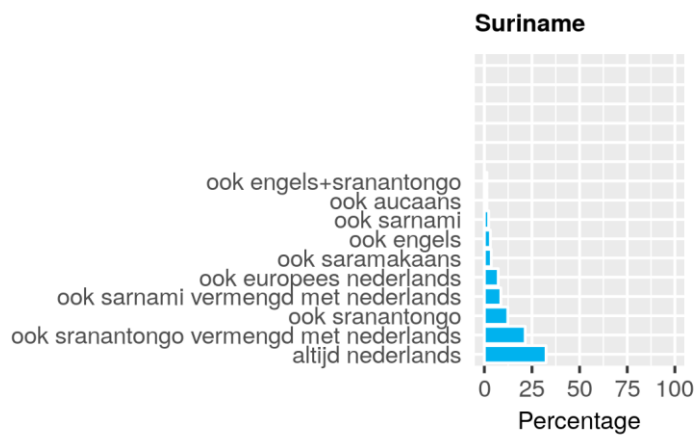
Figuur 122. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Mannen

Figuur 123. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Vrouwen

Figuur 124. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Mannen

Figuur 125. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Vrouwen

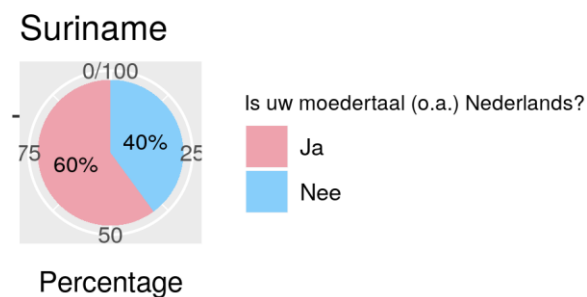
Samenvattend kunnen we zeggen dat de Nederlandse en Vlaamse mannen over het algemeen significant meer voor uitsluitend Nederlands kiezen dan de vrouwen. Verder spreken zowel de Nederlandse als Vlaamse mannen meer Nederlands en Duits, maar minder Nederlands en Engels, minder Nederlands en Frans en ook minder Nederlands en Spaans. De Nederlandse en Vlaamse vrouwen zijn dus meestal meer divers in taalkeuze dan de mannen, behalve in Duits.

In Suriname is de situatie complexer: in gesprekken met de partner spreken de mannen beduidend meer uitsluitend Nederlands dan de vrouwen, terwijl ze in gesprekken met vrienden beduidend minder altijd Nederlands spreken en in de plaats daarvan vaker voor Nederlands en Sranantongo kiezen dan de vrouwen. De Surinaamse vrouwen, ten slotte, spreken met vrienden beduidend vaker dan de mannen Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands.

d. Welke taal spreken mensen met een andere moedertaal dan het Nederlands met hun familie, vrienden en bekenden?

In deze paragraaf komen enkel de resultaten van de niet-Nederlandstalige panelleden in Suriname aan bod. Verschillen in het gebruik van dialect of regionale taal zijn minder relevant voor niet-moedertaalsprekers van het Nederlands: aangezien deze het Nederlands niet als moedertaal hebben, is de kans dat ze een Nederlands dialect beheersen eerder klein. In de analyses van de niet-moedertaalsprekers kwamen dan ook geen aspecten van het gebruik van dialect of regionale taal aan bod. Aangezien het blootleggen van verschillen in het gebruik van dialect of regionale taal de belangrijkste reden was om naaste omgeving opnieuw te bevragen in Nederland, Friesland, Vlaanderen en Brussel, is het dan ook minder relevant om de resultaten van de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands voor deze gebieden opnieuw te bespreken.

In de onderstaande grafiek (figuur 126) wordt weergegeven hoeveel procent van de Surinaamse deelnemers het Nederlands wel of niet als moedertaal hebben.

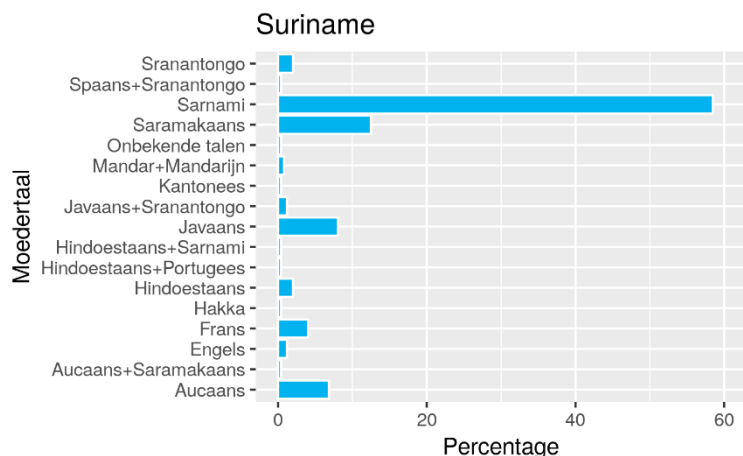
Figuur 126. Is het Nederlands uw moedertaal of een van uw moedertalen?

Figuur 126 laat zien dat 40% van de Surinaamse deelnemers een andere taal dan het Nederlands als moedertaal heeft. Welke talen dit zijn, wordt gerepresenteerd in figuur 127. Uit deze figuur blijkt dat Sarnami met 58,5% de meest voorkomende moedertaal is onder de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands die aan de enquête deelnamen.²³⁰ Op grote afstand volgt het Saramakaans met 12,5%. Daarna volgen het Javaans (8,1%), Aucaans (6,9%), Frans (4,0%), Sranantongo (2,0%), Hindoestaans (1,6%), Engels (1,2%) en Javaans + Sranantongo (1,2%).^{231,232}

²³⁰ Er namen relatief veel sprekers van het Sarnami deel aan het onderzoek. Volgens de website van Ethnologue (<https://www.ethnologue.com/>, geraadpleegd op 30 mei 2019) waren er in 2016 75.500 sprekers van het Sarnami in Suriname op een totale populatie (in 2016) van 559.000. Dat betekent dat sprekers van het Sarnami zo'n 13-14% van de totale Surinaamse bevolking vertegenwoordigen. In het Surinaamse StaatNed-panel wordt 58,5% van de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands echter vertegenwoordigd door mensen met het Sarnami als moedertaal. Er is dus sprake van een oververtegenwoordiging van deze groep. Hierbij is het van belang dat Sarnamisprekers over het algemeen tweetalig zijn opgevoed: Nederlands en Sarnami spelen beide een even grote rol in hun dagelijks leven (persoonlijke communicatie Sita Doerga Misier).

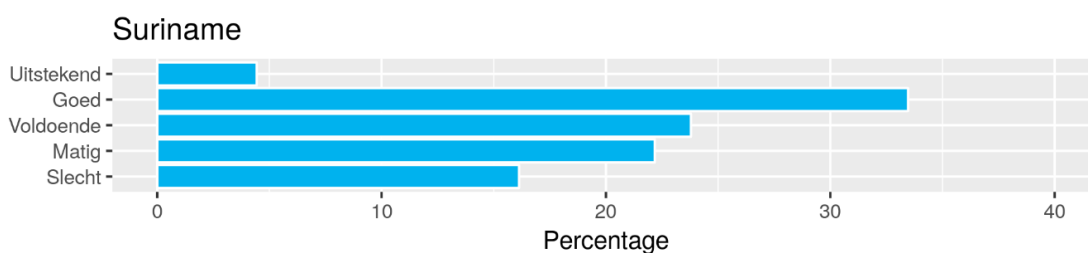
²³¹ Zowel het Engels als het Javaans + Sranantongo wordt vertegenwoordigd door 3 panelleden op een totaal van 248 opgaven.

²³² De andere talen worden door minder dan 1,0% van de deelnemers als moedertaal opgegeven.

Figuur 127. Wat is uw moedertaal (indien niet Nederlands)?

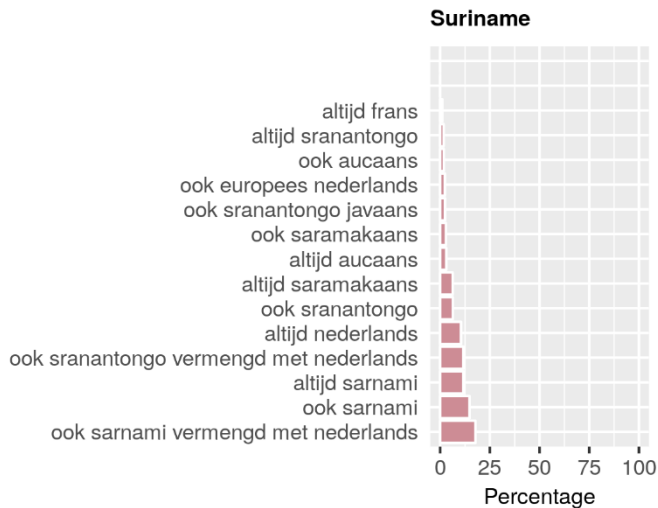
Ten slotte blijkt uit figuur 128 dat van de Surinaamse niet-moedertaalsprekers van het Nederlands (N = 248) er 4,4% (N = 11) zijn die aangeven een uitstekende kennis van het Nederlands te hebben, 33,5% (N = 83) zeggen een goede kennis van het Nederlands te hebben, 23,8% (N = 59) geeft aan voldoende kennis van het Nederlands te hebben, 22,2% (N = 55) zegt een matige kennis van het Nederlands te hebben en 16,1% (N = 40) geeft aan een slechte kennis van het Nederlands te hebben.

Figuur 128. U gaf aan een andere moedertaal dan Nederlands te hebben. Hoe goed beheerst u het Nederlands?

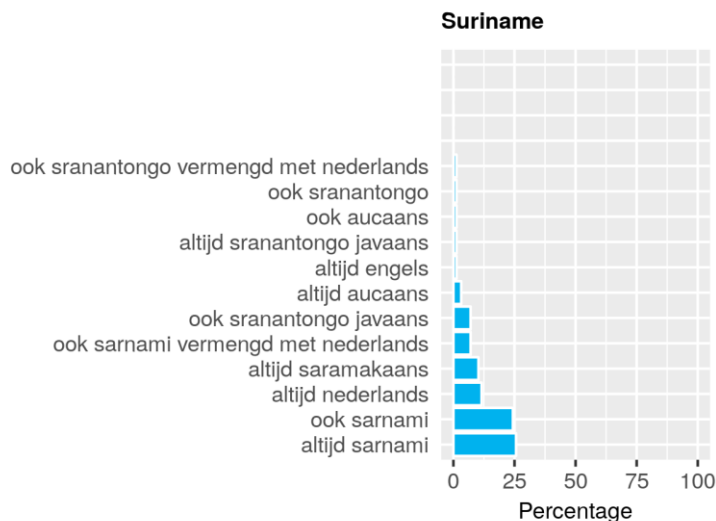
In figuur 129 wordt weergegeven welke taal/talen niet-moedertaalsprekers van het Nederlands in Suriname in het algemeen spreken **in de naaste omgeving**. Dat de grootste groep niet-moedertaalsprekers het Sarnami als moedertaal heeft, blijkt uit het feit dat de eerste plaats ingenomen wordt door de combinatie Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands (17,8%), de tweede plaats door Nederlands en Sarnami (14,8%) en de derde plaats door uitsluitend Sarnami (11,6%). Hoewel het Saramakaans de tweede meest gesproken moedertaal is bij de Surinaamse niet-moedertaalsprekers die de vragenlijst invulden, wordt deze taal qua populariteit toch voorbijgestoken door het Sranantongo (al dan niet vermengd of gecombineerd met het Nederlands) en het Nederlands. 11,6% van de panelleden spreekt Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands in de naaste omgeving; 10,5% spreekt altijd Nederlands en 6,4% spreekt Nederlands en Sranantongo. Dan pas volgt de keuze voor 'altijd Saramakaans' met 6,3%.

Dan volgen nog de volgende talen(combinaties): altijd Aucaans (3,1%), Nederlands en Saramakaans (2,9%), Nederlands, Sranantongo en Javaans (2,5%), Nederlands en Europees Nederlands (2,4%), Nederlands en Aucaans (1,9%), altijd Sranantongo (1,8%) en altijd Frans (1,2%).

Figuur 129. Wat is de taalkeuze van de deelnemer in de naaste omgeving? Moedertaal is anders

In figuur 130 wordt weergegeven welke taal niet-moedertaalsprekers van het Nederlands met de eigen **grootouders** spreken/spraken. De grootste groep niet-Nederlandstaligen spreekt altijd Sarnami met de grootouders (nl. 25,6%) en nog eens 24,4% spreekt Nederlands en Sarnami. Verder spreekt 11,5% altijd Nederlands, 10,3% altijd Saramakaans, 7,1% naast Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands, 7,1% ook Sranantongo en Javaans en 3,2% altijd Aucaans.²³³

Figuur 130. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders

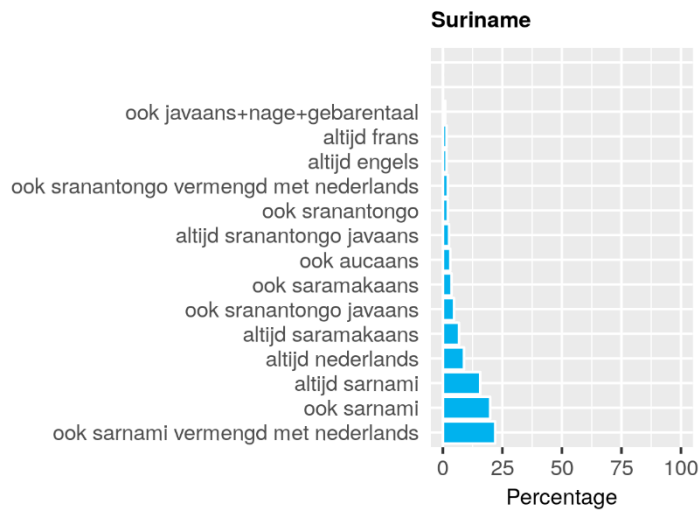
Ten opzichte van de interactie met de grootouders, is in contacten met de **ouders** (figuur 131) de keuze voor 'altijd Sarnami' beduidend lager (nl. 15,7% vs. 25,6% met grootouders)²³⁴. 19,9% spreekt met de ouders Nederlands en Sarnami, wat niet significant afwijkt van gesprekken met de grootouders (nl. 24,4%); het percentage dat ook Sarnami vermengd met Nederlands spreekt, ligt wel significant hoger in gesprekken met de ouders (nl. 22,0%) dan met grootouders (nl. 7,1%)²³⁵.

²³³ De keuzes 'altijd Engels', 'altijd Sranantongo en Javaans', 'ook Aucaans', 'ook Sranantongo' en 'ook Sranantongo vermengd met Nederlands' worden telkens door 2 deelnemers (= 1,3%) opgegeven.

²³⁴ $z = -2,294$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

²³⁵ $z = 3,848$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Overige verschillen tussen de taalkeuzes met ouders versus grootouders zijn niet significant. 8,9% van de niet-moedertaalsprekers spreekt altijd Nederlands met de ouders (vs. 11,6% met de grootouders). 6,8% spreekt uitsluitend Saramakaans met de ouders (vs. 10,3% met de grootouders). 4,7% spreekt Nederlands, Sranantongo en Javaans met de ouders (vs. 7,1% met de grootouders). Verder worden nog de volgende talen(combinaties) opgegeven: ook Saramakaans (3,7%), ook Aucaans (3,1%), altijd Sranantongo en Javaans (2,6%), ook Sranantongo (2,1%), ook Sranantongo vermengd met Nederlands (2,1%), altijd Engels (1,6%), altijd Frans (1,6%) en ook gebarentaal en Javaans (1,0%).

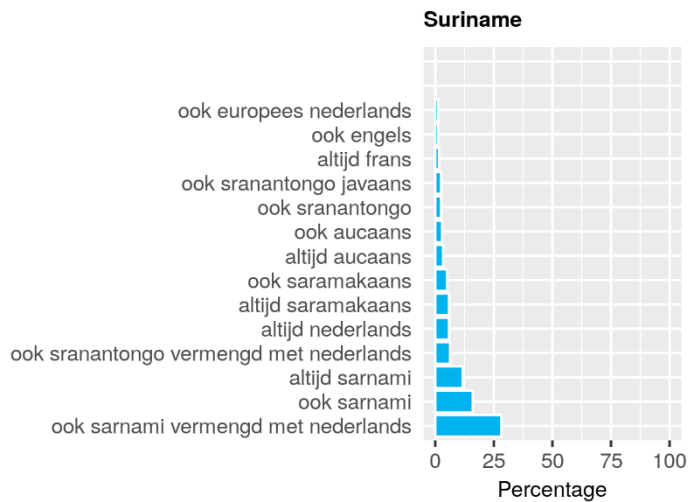

Figuur 131. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders

Met de eigen **broer of zus** (figuur 132) spreekt 28,3% van de niet-Nederlandstalige panelleden Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands. De keuzes voor 'ook Sarnami' (nl. 16,0%) en 'altijd Sarnami' (nl. 11,8%) in de interactie met broer of zus wijken niet beduidend af van gesprekken met de ouders (respectievelijk 19,9% en 15,7%). Er wordt beduidend meer gekozen voor Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands (nl. 6,3%) als men met de broer of zus praat dan wanneer men met de ouders praat (nl. 2,1%).²³⁶ Er wordt in gesprekken met de broer of zus aanzienlijk minder voor uitsluitend Nederlands gekozen (nl. door 5,9%) dan in gesprekken met de grootouders (11,5%)²³⁷. De volgende keuzes worden verder nog opgegeven: altijd Saramakaans (5,9%), ook Saramakaans (5,1%), altijd Aucaans (3,4%), ook Aucaans (3,0%), ook Sranantongo (2,5%), ook Sranantongo en Javaans (2,5%), altijd Frans (1,7%), ook Engels (1,3%) en ook Europees Nederlands (1,3%).

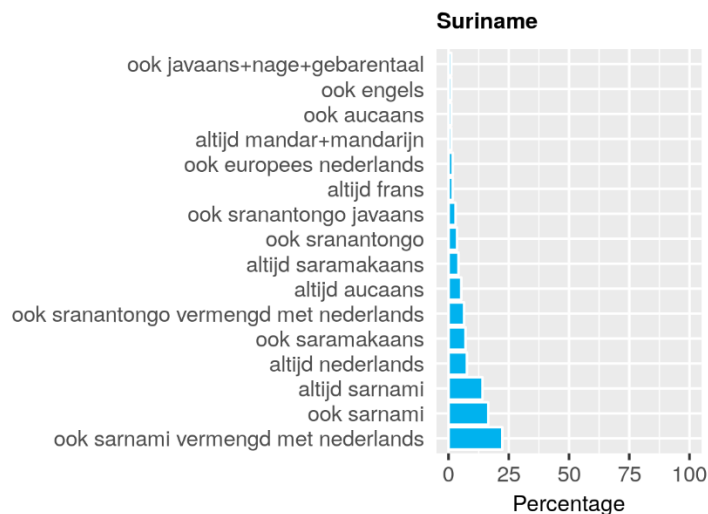
²³⁶ (Eenzijdige) Fisher's exact test: $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

²³⁷ $z = -1,997$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

Figuur 132. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders

In gesprekken met de **partner** (figuur 133) spreekt 22,4% van de niet-moedertaalsprekers naast Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands, 16,5% Nederlands en Sarnami en 14,1% altijd Sarnami. De keuze voor altijd Nederlands in gesprekken met de partner wijkt met 7,6% niet beduidend af van gesprekken met de broer of zus (nl. 5,9%). Verder worden de volgende keuzes opgegeven: ook Saramakaans (7,1%), ook Sranantongo vermengd met Nederlands (6,5%), altijd Aucaans (5,3%), altijd Saramakaans (4,1%), ook Sranantongo (3,5%), ook Sranantongo en Javaans (2,9%), altijd Frans (1,8%) en ook Europees Nederlands (1,8%).²³⁸

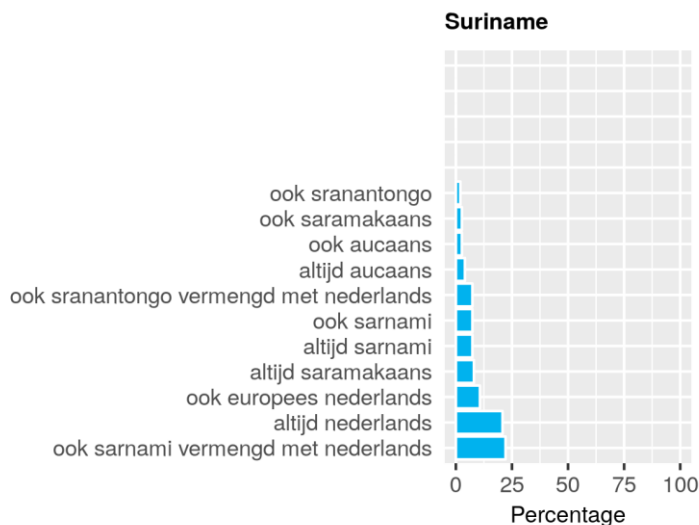
Figuur 133. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders

De grootste groep niet-Nederlandstaligen, namelijk 22,1%, spreekt met de **kinderen** (figuur 134) Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands. Dit percentage is ongeveer hetzelfde als bij gesprekken met de partner (nl. 22,4%). Er is wel een beduidend groter aantal niet-moedertaalsprekers van het Nederlands dat er toch voor kiest om met de kinderen altijd Nederlands te spreken, namelijk 20,8% (vgl. met de partner is dat 7,6%)²³⁹. Op de derde plaats komt de combinatie van Nederlands en Europees Nederlands (10,7%).

²³⁸ De andere talen(combinaties) worden telkens door 2 deelnemers (= 1,2%) opgegeven.

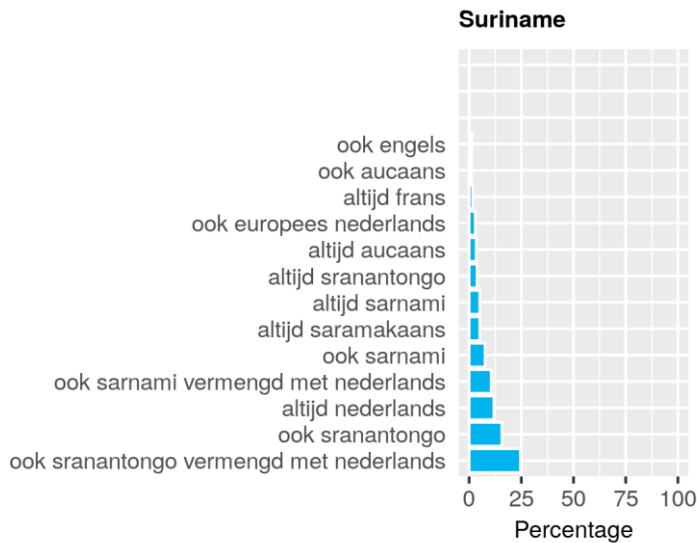
²³⁹ $z = 3,4$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

Deze hogere percentages voor (Europees) Nederlands wijzen wellicht op het belang dat ouders hechten aan de schoolloopbaan van hun kinderen. Omdat Nederlands in Suriname de officiële taal is en in sterke mate de taal van het onderwijs (zie Kroon & Yagmur 2012), is het voor kinderen belangrijk om Nederlands te beheersen. Verder spreekt 8,1% van de niet-moedertaalsprekers altijd Saramakaans met hun kinderen; dat is meer, maar niet significant meer, dan met de partner (nl. 4,1%). Er wordt daarentegen aanzienlijk minder uitsluitend Sarnami gesproken met de kinderen dan met de partner (resp. 7,4% vs. 14,1%), maar ook dit verschil is niet significant. Verder spreekt men nog de volgende talen(combinaties) met de kinderen: ook Sarnami (7,4%), ook Sranantongo vermengd met Nederlands (7,4%), altijd Aucaans (4,0%), ook Aucaans (2,7%), ook Saramakaans (2,7%) en ook Sranantongo (2,0%).

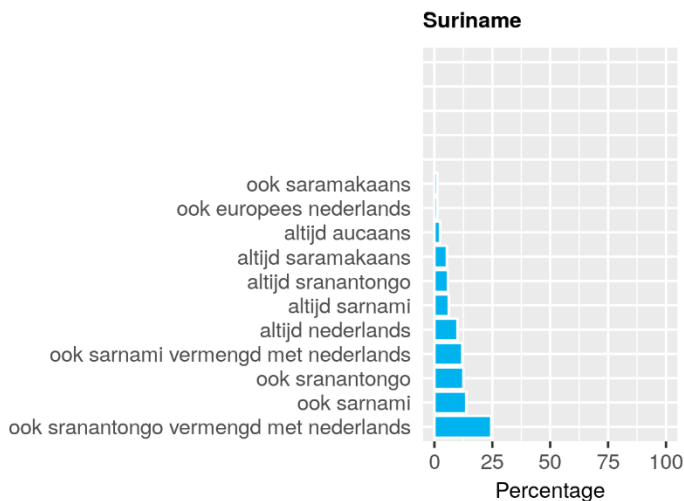
Figuur 134. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders

Net als bij de moedertaalsprekers van het Nederlands, is de meest opvallende tendens bij niet-moedertaalsprekers in gesprekken met **vrienden** (figuur 135) dat er meer dan met andere gesprekspartners Sranantongo (al dan niet gecombineerd of vermengd met Nederlands) gesproken wordt. Zoals we eerder argumenteerden, is het Sranantongo dan ook de lingua franca in Suriname, d.w.z. de taal die over het algemeen gesproken wordt tussen gesprekspartners met een verschillende moedertaal. De grootste groep deelnemers, namelijk 24,6%, spreekt met vrienden Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands. Op de tweede plaats staat de keuze voor Nederlands en Sranantongo met 15,7%. Verder spreekt 11,9% van de niet-Nederlandstaligen uitsluitend Nederlands met vrienden. Aangezien het merendeel van de niet-moedertaalsprekers het Sarnami als moedertaal heeft, komen de keuzes voor 'ook Sarnami vermengd met Nederlands' (10,6%), 'ook Sarnami' (7,6%) en 'altijd Sarnami' (5,1%) relatief vaak voor. Verder worden de volgende talen(combinaties) opgegeven: altijd Saramakaans (5,1%), altijd Sranantongo (3,8%), altijd Aucaans (3,4%), ook Europees Nederlands (3,0%), altijd Frans (1,7%), ook Aucaans (1,3%) en ook Engels (1,3%).

Figuur 135. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders

Ook in de interactie met **buren** (figuur 136) is het Sranantongo als lingua franca populair: 24,6% spreekt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands, 12,5% spreekt Nederlands en Sranantongo en 5,8% spreekt altijd Sranantongo. De combinatie van Nederlands en Sarnami wordt onder buren significant meer gesproken dan onder vrienden (nl. 13,8% vs. 7,6% met vrienden)²⁴⁰. Verder spreekt 12,1% Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands en 6,2% spreekt altijd Sarnami. 10,0% van de niet-moedertaalsprekers geeft aan uitsluitend Nederlands te spreken met buren. Verder spreekt 5,4% van de niet-moedertaalsprekers altijd Saramakaans met buren; 2,5% spreekt altijd Aucaans; 1,2% spreekt naast Nederlands ook Europees Nederlands en 1,2% spreekt Nederlands en Saramakaans.

Figuur 136. Met mijn buren spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders

²⁴⁰ $z = 2,159$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

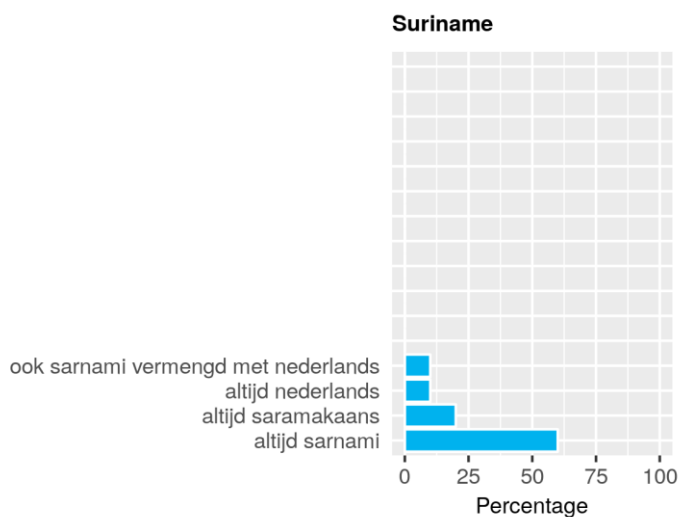
Besluit

We kunnen de taalkeuzes van Surinaamse niet-moedertaalsprekers van het Nederlands in de naaste omgeving als volgt samenvatten. Er wordt met de oudere generatie (vooral grootouders) meer Sarnami gesproken dan met de jongere generatie. Er wordt minder uitsluitend Nederlands gesproken met familieleden van de eigen generatie (nl. partner en broer/zus) dan van de oudere generatie (nl. ouders en vooral grootouders), maar het meest Nederlands (inclusief Europees Nederlands) wordt gesproken met de kinderen. Met vrienden en burens wordt – vergeleken met andere gesprekspartners – aanzienlijk meer Sranantongo (al dan niet gecombineerd of vermengd met Nederlands) gesproken.

e. *Zijn er leeftijdsverschillen in het taalgebruik met familie, vrienden en bekenden bij niet-moedertaalsprekers van het Nederlands?*

Aangezien we in de vorige paragraaf enkel de resultaten van de niet-Nederlandstaligen uit Suriname hebben besproken (om de daar aangegeven redenen), beperken we ons in de bespreking van de ‘apparent time’ verschillen bij de niet-moedertaalsprekers ook tot Suriname. Let wel: aangezien de foutenmarges voor de oudste leeftijdsgroep relatief hoog liggen, kan het zo zijn dat niet alle werkelijke verschillen worden blootgelegd. Een grotere steekproef van 65-plussers zou mogelijk tot meer significante leeftijdsverschillen leiden.

In de communicatie met de **grootouders** (figuren 137-139) zien we een aanzienlijke en significante **afname in de keuze voor ‘altijd Sarnami’** tussen de oudste en jongste groep enerzijds, namelijk van 60,0% naar 11,3%,²⁴¹ en tussen de middelste en jongste groep anderzijds, namelijk van 55,0% naar 11,3%.²⁴² De keuze voor Nederlands én Sarnami’ daarentegen, neemt beduidend toe tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 2,5% naar 34,9%.²⁴³

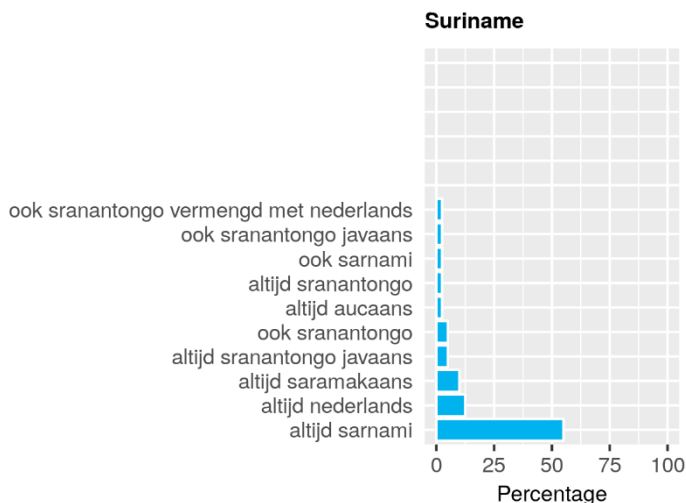

Figuur 137. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

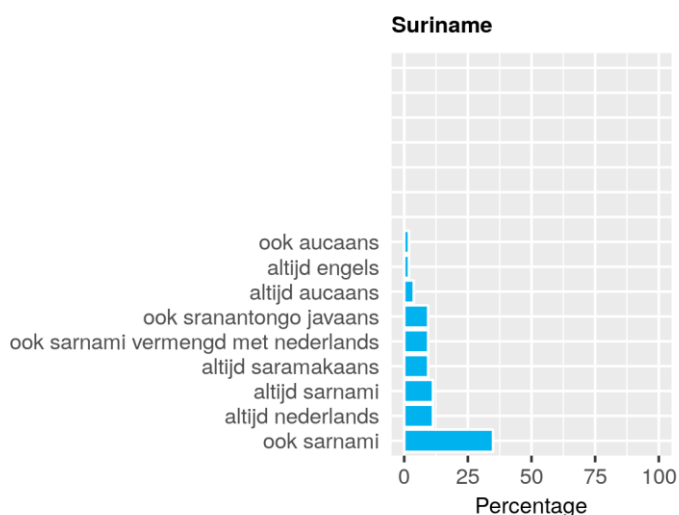
²⁴¹ p(1-tailed) < 0,001

²⁴² p(1-tailed) < 0,0001

²⁴³ p(1-tailed) < 0,0001

Figuur 138. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

Figuur 139. Met mijn grootouders spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

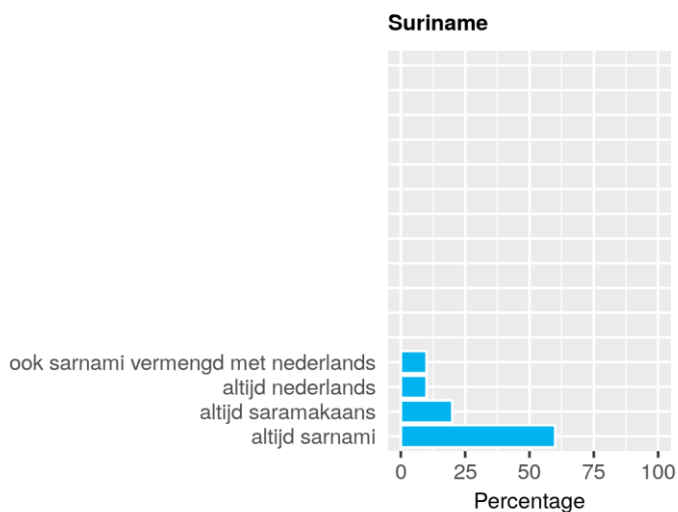
In gesprekken met de **ouders** (figuren 140-142) zien we een beduidende **afname van de keuze voor uitsluitend Sarnami** tussen de oudste en jongste deelnemers enerzijds, namelijk van 60,0% naar 4,9%,²⁴⁴ en tussen de middelste en jongste groep anderzijds, namelijk van 31,0% naar 4,9%.²⁴⁵ Verder doet er zich een beduidende **afname voor van de keuze voor 'altijd Sranantongo en Javaans'** van 6,9% bij de middelste groep naar 0,8% bij de jongste groep.²⁴⁶ Ten slotte zien we tussen de middelste en jongste groep een significante **toename van de keuze voor Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands**, namelijk van 8,6% naar 29,3%.²⁴⁷

²⁴⁴ p(1-tailed) < 0,0001

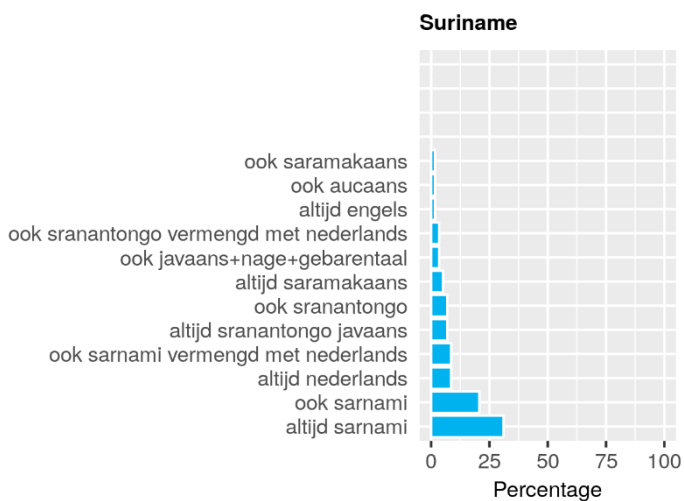
²⁴⁵ p(1-tailed) < 0,0001

²⁴⁶ p(1-tailed) < 0,05

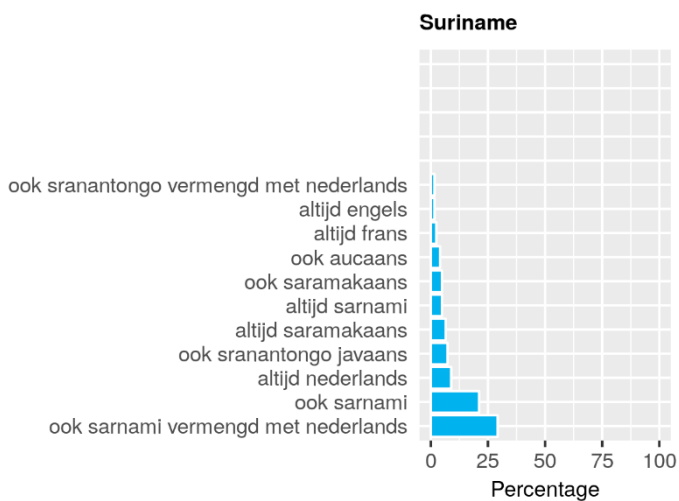
²⁴⁷ p(1-tailed) < 0,01

Figuur 140. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

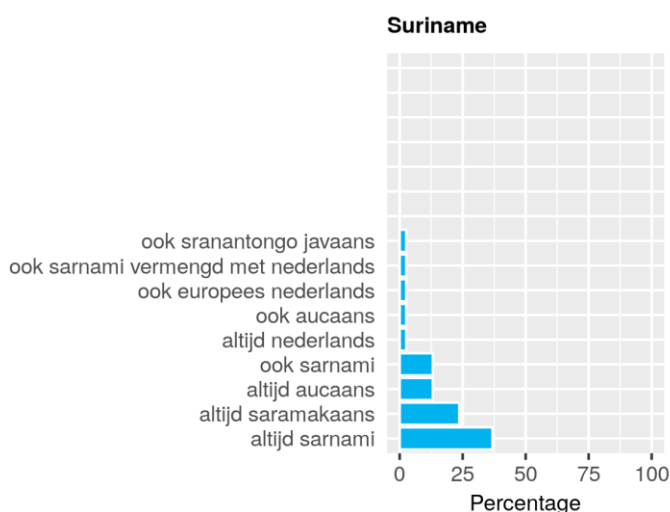

Figuur 141. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

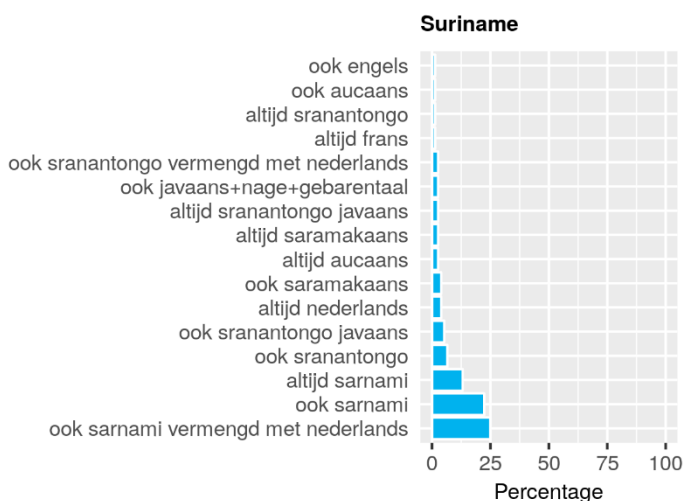

Figuur 142. Met mijn ouders spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

In de interactie met de **broer of zus** (figuren 143-145) zien we de volgende verschillen tussen de leeftijdsgroepen. De **keuze voor 'altijd Sarnami'** gaat er flink op achteruit: van 36,8% bij de oudste deelnemers naar 13,2% bij de middelste groep en naar 3,3% bij de jongste deelnemers.²⁴⁸ De **keuze voor Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands** daarentegen, **neemt** significant **toe** tussen de oudste en middelste groep enerzijds, namelijk van 2,6% naar 25,0%,²⁴⁹ en tussen de oudste en jongste groep anderzijds, namelijk van 2,6% naar 38,2%.²⁵⁰ De **keuze voor 'altijd Saramakaans'** neemt af tussen de oudste en middelste groep enerzijds, namelijk van 23,7% naar 2,6%,²⁵¹ en tussen de oudste en jongste groep anderzijds, namelijk van 23,7% naar 2,4%.²⁵² Er is ook een significante **afname van de keuze voor uitsluitend Aucaans** tussen de oudste en middelste groep enerzijds, namelijk van 13,2% naar 2,6%,²⁵³ en tussen de oudste en jongste groep anderzijds, namelijk van 13,2% naar 0,8%.²⁵⁴ De **keuze voor Nederlands en Sranantongo neemt** beduidend **af** tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 6,6% naar 0,8%,²⁵⁵ maar de **keuze voor Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands** neemt dan weer beduidend **toe** tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 2,6% naar 10,6%.²⁵⁶

Figuur 143. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 144. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

²⁴⁸ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,01$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,01$

²⁴⁹ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

²⁵⁰ $p(1\text{-tailed}) < 0,0001$

²⁵¹ $p(1\text{-tailed}) < 0,001$

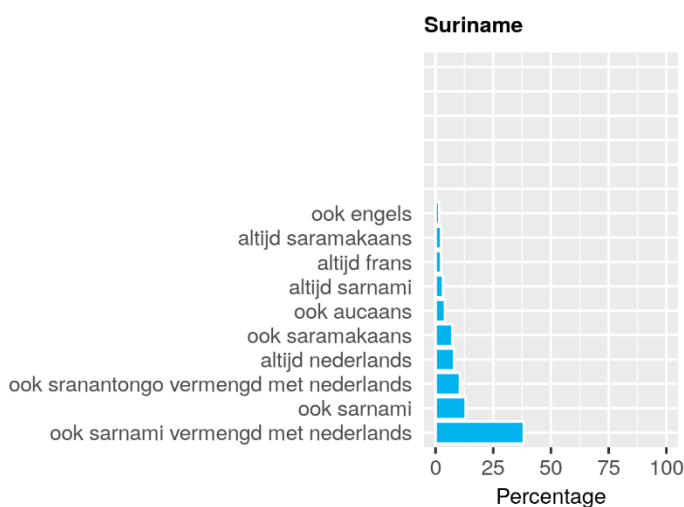
²⁵² $p(1\text{-tailed}) < 0,001$

²⁵³ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

²⁵⁴ $p(1\text{-tailed}) < 0,01$

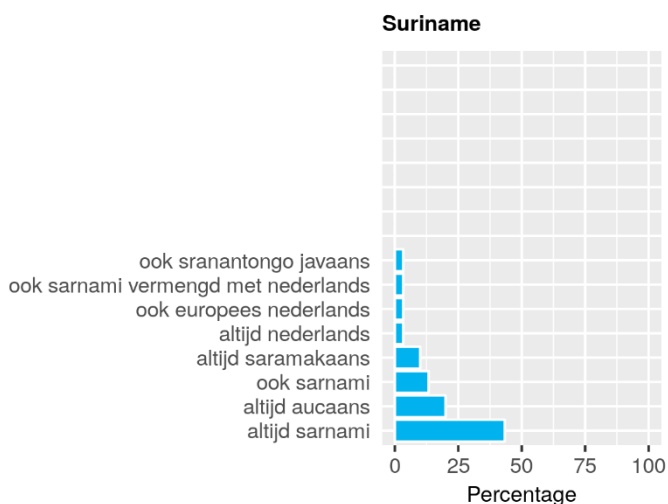
²⁵⁵ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

²⁵⁶ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

Figuur 145. Met mijn broer of zus spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

In gesprekken met de **partner** (figuren 146-148) zien we bij niet-moedertaalsprekers de volgende verschillen tussen de leeftijdsgroepen. Er is een enorme **achteruitgang in de keuze voor 'altijd Sarnami'**: van 43,3% bij de oudste deelnemers naar 13,5% bij de middelste groep en naar 1,5% bij de jongste deelnemers.²⁵⁷ Er is ook een aanzienlijke **afname in de keuze voor 'altijd Aucaans'**: van 20,0% bij de oudste groep naar 2,7% bij de middelste groep en naar 1,5% bij de jongste groep.²⁵⁸ De **keuze voor 'ook Sarnami vermengd met Nederlands' neemt toe** van oud naar jong: van 3,3% bij de oudste groep naar 27,0% bij de middelste groep en naar 25,8% bij de jongsten.²⁵⁹ Verder duiken er bij de jongste groep talen op die we bij de andere groepen niet zien; zo kiest 3,0% van de jongste niet-moedertaalsprekers van het Nederlands altijd voor het Frans, 1,5% altijd voor Engels en 3,0% voor Nederlands en Engels.

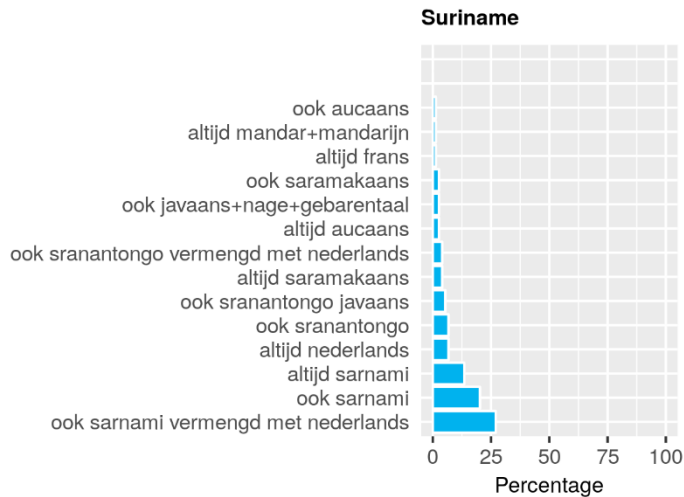

Figuur 146. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

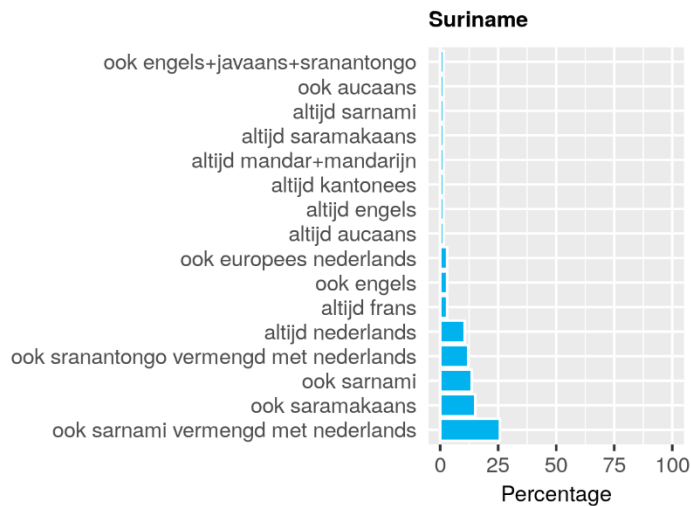
²⁵⁷ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,01$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,0001$; tussen middelste en jongste groep: $p < 0,01$

²⁵⁸ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,01$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,01$; tussen middelste en jongste groep: $p > 0,05$

²⁵⁹ Verschil tussen oudste en middelste groep: $p < 0,01$; tussen oudste en jongste groep: $p < 0,01$; tussen middelste en jongste groep: $p > 0,05$

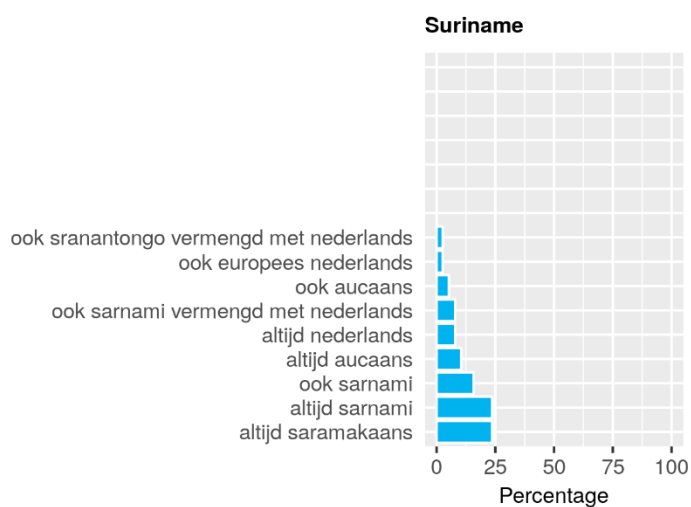
Figuur 147. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

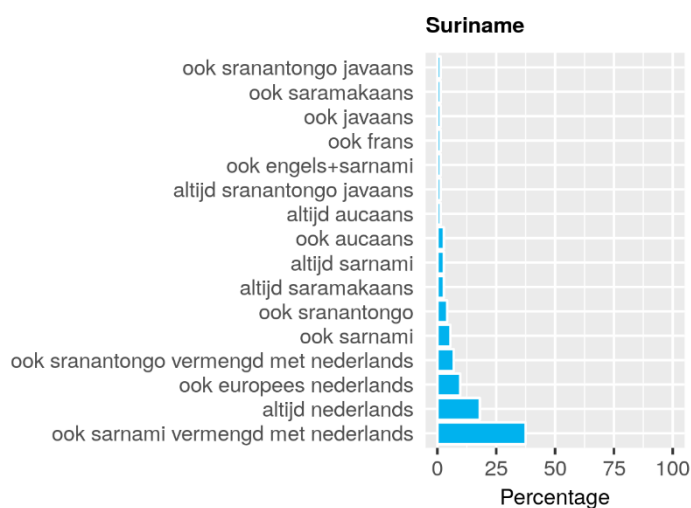
Figuur 148. Met mijn partner spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

Het meest opvallend in de interactie met de **kinderen** bij niet-moedertaalsprekers van het Nederlands (figuren 149-151) is de **aanzienlijke toename van de keuze om altijd Nederlands te spreken bij de jongste generatie**: er is een significante toename tussen de oudste en jongste groep enerzijds, namelijk van 7,9% naar 38,5%,²⁶⁰ en tussen de middelste en jongste groep anderzijds, namelijk van 18,1% naar 38,5%.²⁶¹ Verder is er tussen de oudste en jongste groep ook een beduidende **toename van de keuze voor ‘ook Europees Nederlands’**, namelijk van 2,6% naar 20,5%.²⁶² Tussen de oudste en middelste groep zien we een significante **afname van de keuze voor uitsluitend Aucaans**, namelijk van 10,5% naar 1,4%,²⁶³ **en van de keuze voor ‘altijd Sarnami’**, namelijk van 23,7% naar 2,8%.²⁶⁴ De **keuze voor ‘altijd Saramakaans’ neemt beduidend af** tussen de oudste en middelste groep enerzijds, namelijk van 23,7% naar 2,8%,²⁶⁵ en tussen de oudste en jongste groep anderzijds, namelijk van 23,7% naar 2,6%.²⁶⁶ Ten slotte is er een significante toename in de keuze voor Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands tussen de oudste en middelste groep, namelijk van 7,9% naar 37,5%,²⁶⁷ maar een beduidende afname van deze keuze tussen de middelste en jongste groep, namelijk van 37,5% naar 7,7%.²⁶⁸

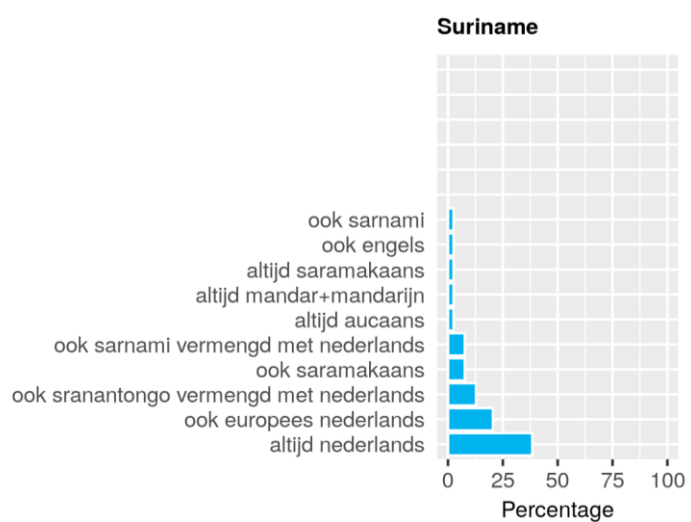
²⁶⁰ p(1-tailed) < 0,01
²⁶¹ p(1-tailed) < 0,05
²⁶² p(1-tailed) < 0,05
²⁶³ p(1-tailed) < 0,05
²⁶⁴ p(1-tailed) < 0,01
²⁶⁵ p(1-tailed) < 0,01
²⁶⁶ p(1-tailed) < 0,01
²⁶⁷ p(1-tailed) < 0,001
²⁶⁸ p(1-tailed) < 0,001

Figuur 149. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

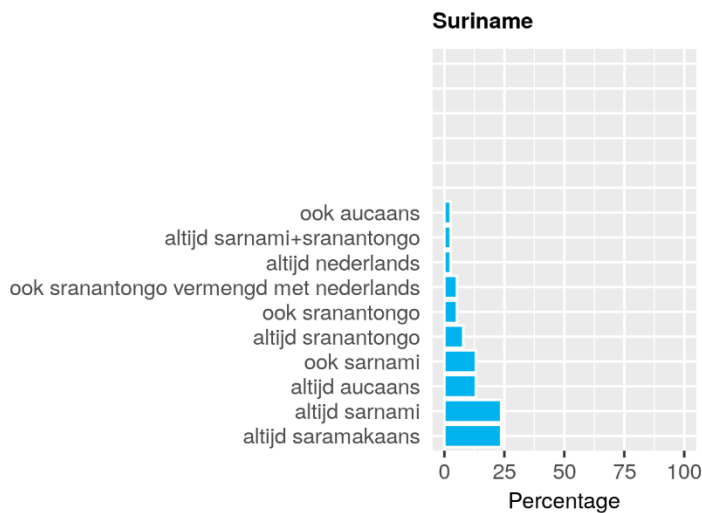

Figuur 150. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

Figuur 151. Met mijn kinderen spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

Kenmerkend voor de communicatie van Surinaamse niet-Nederlandstaligen met **vrienden** (figuren 152-154) is een beduidende **afname in de keuze voor ‘altijd Aucaans’** tussen de oudste en middelste generatie enerzijds, namelijk van 13,2% naar 2,7%,²⁶⁹ en tussen de oudste en jongste groep anderzijds, namelijk van 13,2% naar 0,8%.²⁷⁰ Dit is **ook zo voor de keuze voor ‘altijd Saramakaans’**: deze keuze neemt beduidend af tussen de oudste en middelste groep enerzijds, namelijk van 23,7% naar 1,4%,²⁷¹ en tussen de oudste en jongste groep anderzijds, namelijk van 23,7% naar 1,6%.²⁷² De **keuze voor ‘altijd Sarnami’ laat hetzelfde patroon zien**: een significante afname tussen de oudste en middelste groep enerzijds, namelijk van 23,7% naar 2,7%,²⁷³ en tussen de oudste en jongste groep anderzijds, namelijk van 23,7% naar 0,8%.²⁷⁴ Verder zien we een aanzienlijke **toename in de keuze voor ‘altijd Nederlands’** tussen de oudste en middelste groep, namelijk van 2,6% naar 16,4%.²⁷⁵ De **keuze voor Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands neemt beduidend toe** tussen de oudste en jongste generatie enerzijds, namelijk van 5,3% naar 36,0%,²⁷⁶ en tussen de middelste en jongste groep anderzijds, namelijk van 15,1% naar 36,0%.²⁷⁷ Ten slotte doet er zich ook een aanzienlijke **toename voor in de keuze voor Nederlands en Sranantongo** tussen de oudste en jongste leeftijdsgroep, namelijk van 5,3% naar 17,6%.

Figuur 152. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

²⁶⁹ p(1-tailed) < 0,05

²⁷⁰ p(1-tailed) < 0,01

²⁷¹ p(1-tailed) < 0,001

²⁷² p(1-tailed) < 0,0001

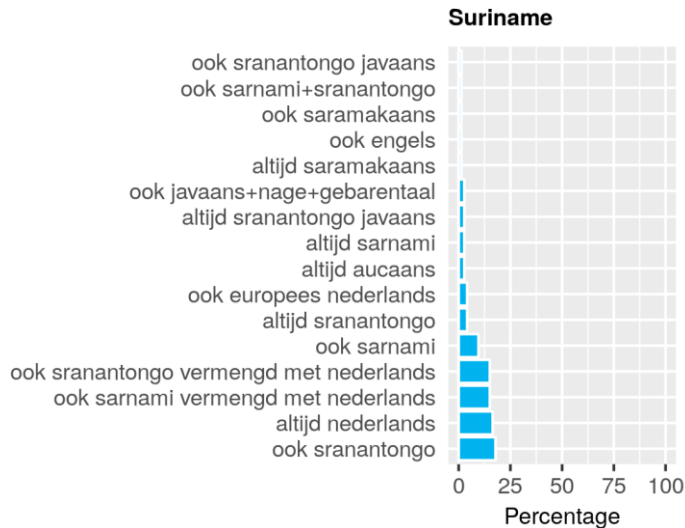
²⁷³ p(1-tailed) < 0,001

²⁷⁴ p(1-tailed) < 0,0001

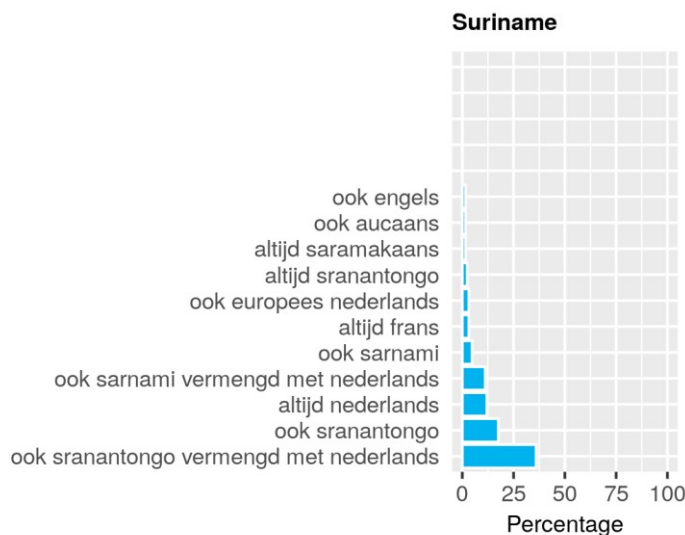
²⁷⁵ p(1-tailed) < 0,05

²⁷⁶ p(1-tailed) < 0,0001

²⁷⁷ p(1-tailed) < 0,01

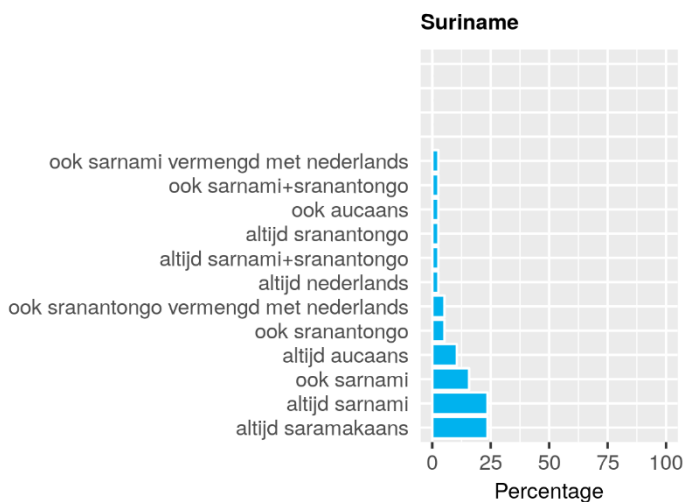
Figuur 153. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

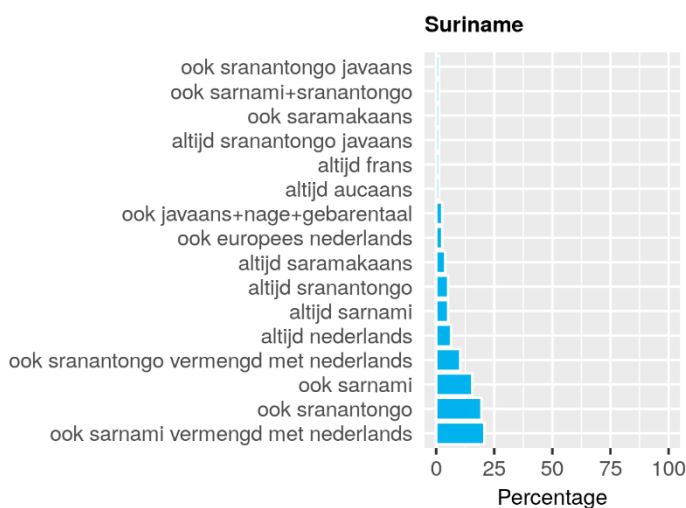
Figuur 154. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

De communicatie met **buren** (figuren 155-157) vertoont in grote lijnen **dezelfde patronen als de interactie met vrienden** (nl. afname in de keuze voor ‘altijd Aucaans’, ‘altijd Saramakaans’, ‘altijd Sarnami’, toename in de keuze voor ‘ook Sranantongo (al dan niet vermengd met Nederlands)'). Alleen doet de significante toename in de keuze voor ‘altijd Nederlands’ zich met buren voor tussen de oudste en jongste groep (nl. van 2,6% naar 14,4%)²⁷⁸, terwijl dat in de interactie met vrienden tussen de oudste en middelste groep is (nl. van 2,6% naar 16,4%).

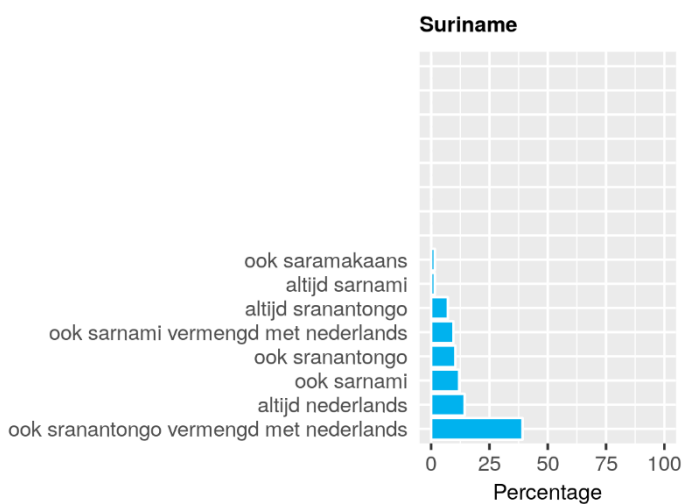
²⁷⁸ p(1-tailed) < 0,05

Figuur 155. Met mijn burensprek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 65 jaar en ouder

Figuur 156. Met mijn burensprek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 40 t/m 64 jaar

Figuur 157. Met mijn burensprek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Leeftijdsgroep: 15 t/m 39 jaar

Besluit

Tot besluit kunnen we stellen dat de leeftijdsverschillen bij niet-moedertaalsprekers van het Nederlands de volgende evoluties laten zien. Bij de oudste generatie zijn vooral het Sarnami, het Saramakaans en het Aucaans (in deze volgorde) belangrijke talen in de communicatie met de naaste omgeving. Deze talen verliezen echter aanzienlijk aan populariteit in de volgende twee generaties. In de communicatie met vrienden en burens speelt het Sranantongo – al dan niet gecombineerd of vermengd met het Nederlands – een belangrijke rol bij de jongere generatie. De interactie met de kinderen wijkt af van de communicatie met andere familieleden of bekenden in die zin dat de keuze voor uitsluitend Nederlands aanzienlijk toeneemt bij de jongste leeftijdsgroep. Er wordt eveneens meer Europees Nederlands met de kinderen gesproken door deze groep. Deze bevinding sluit aan bij Eersels (2012: 230) observatie dat Surinaamse jongeren meer Nederlands spreken. Over de generaties heen is er blijkbaar een steeds sterker wordende tendens onder niet-moedertaalsprekers van het Nederlands om wél uitsluitend Nederlands te spreken met de eigen kinderen. Waarschijnlijk spelen socio-economische motieven, zoals succes op school en in de carrière, hierbij een cruciale rol.

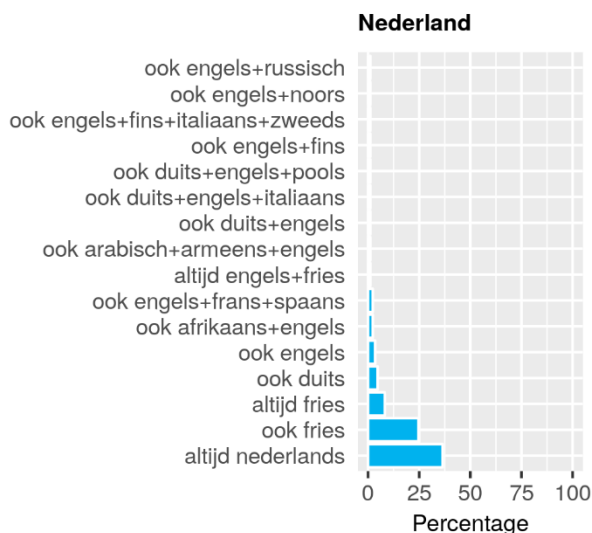
f. Zijn er bij niet-moedertaalsprekers van het Nederlands verschillen in de taalkeuzes tussen mannen en vrouwen wanneer zij met bepaalde familieleden spreken?

Bij de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands doen er zich geen significante verschillen voor tussen de taalkeuzes van mannen versus vrouwen in gesprekken met de ouders, met de partner of met de kinderen. Enkel in de communicatie met vrienden stellen wij de volgende verschillen vast:²⁷⁹

De **Nederlandse** (figuren 158 en 159) niet-Nederlandstalige mannen spreken significant meer dan de vrouwen uitsluitend Fries met hun vrienden: 19,7% van de mannen vs. 8,2% van de vrouwen spreekt altijd Fries met vrienden.^{280, 281} Ze spreken dan weer beduidend minder dan de vrouwen altijd Nederlands met vrienden: 21,2% van de mannen vs. 36,5% van de vrouwen spreekt altijd Nederlands.²⁸²

Figuur 158. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Mannen

Figuur 159. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Vrouwen

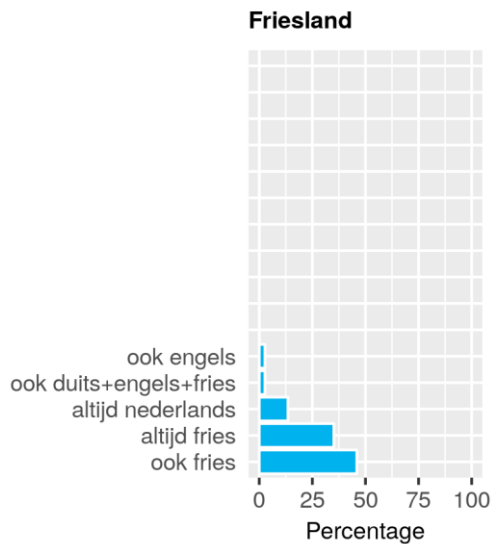
²⁷⁹ Voor Vlaanderen en Brussel waren er geen significante gendergerelateerde verschillen.

²⁸⁰ $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

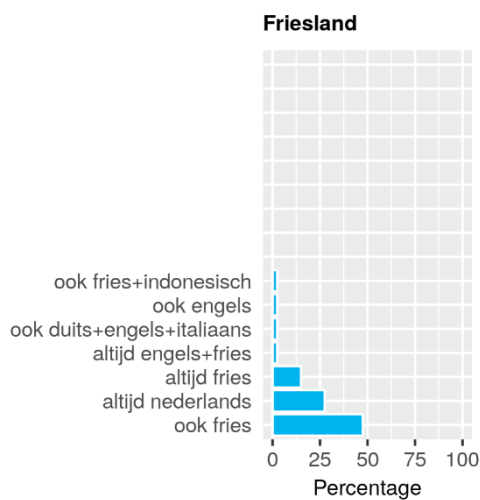
²⁸¹ 90,0% van de niet-moedertaalsprekers onder onze Nederlandse panelleden heeft het Fries als moedertaal.

²⁸² $p(1\text{-tailed}) < 0,05$

De **Friese** (figuren 160 en 161) niet-Nederlandstalige mannen spreken significant meer dan de vrouwen uitsluitend Fries met hun vrienden: 35,1% van de mannen vs. 15,0% van de vrouwen spreekt altijd Fries met vrienden.²⁸³

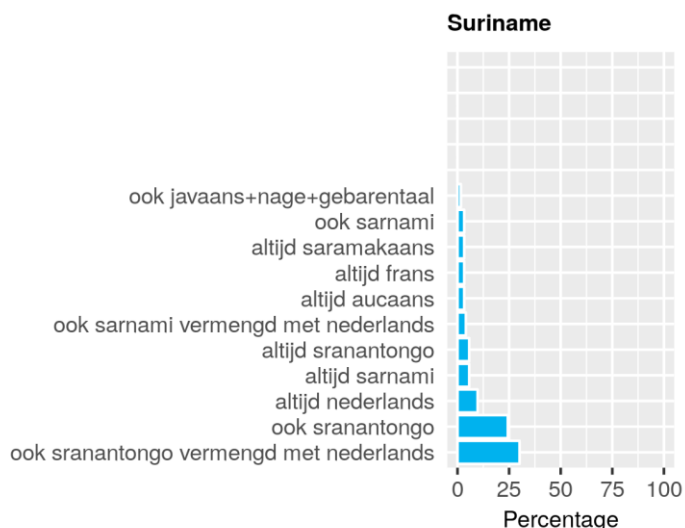
Figuur 160. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Mannen

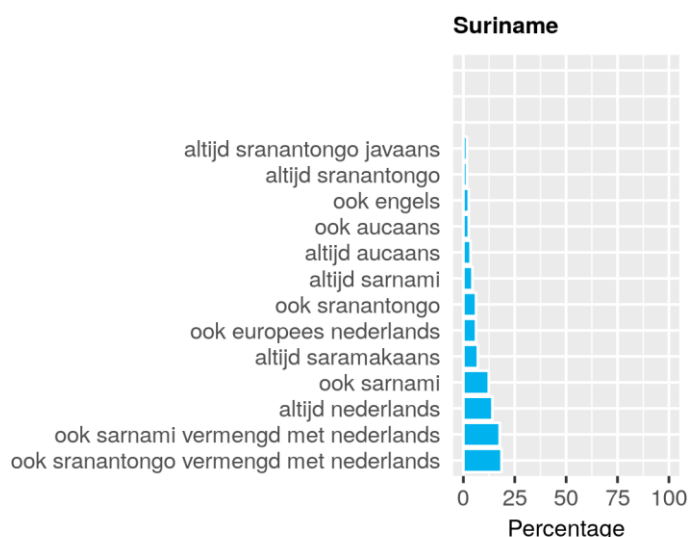
Figuur 161. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Vrouwen

De verschillen tussen **Surinaamse** (figuren 162 en 163) niet-Nederlandstalige mannen en vrouwen kunnen we kort samenvatten als: meer Sranantongo bij de mannen en meer Sarnami bij de vrouwen. De mannen spreken significant meer dan de vrouwen Nederlands en Sranantongo (nl. respectievelijk 24,4% vs. 6,2%)²⁸⁴ en Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands (nl. respectievelijk 30,1% vs. 18,6%).²⁸⁵ De mannen spreken echter beduidend minder dan de vrouwen Nederlands en Sarnami (nl. respectievelijk 3,3% vs. 12,4%)²⁸⁶ en Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands (nl. respectievelijk 4,1% vs. 17,7%).²⁸⁷

²⁸³ p(1-tailed) < 0,05
²⁸⁴ p(1-tailed) < 0,0001
²⁸⁵ p(1-tailed) < 0,05
²⁸⁶ p(1-tailed) < 0,01
²⁸⁷ p(1-tailed) < 0,001

Figuur 162. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Mannen

Figuur 163. Met mijn vrienden spreek/sprak ik (ook) ... Moedertaal is anders – Vrouwen

Samenvattend kunnen we stellen dat er zich enkel significante verschillen tussen mannen en vrouwen die het Nederlands niet als moedertaal hebben voordoen in gesprekken met vrienden. Nederlandse en Friese mannelijke niet-moedertaalsprekers spreken beduidend meer dan vrouwen uitsluitend Fries met vrienden. Verder spreken Nederlandse mannelijke niet-moedertaalsprekers significant minder dan vrouwen uitsluitend Nederlands met vrienden. Surinaamse mannen met een andere taal dan het Nederlands als moedertaal kiezen aanzienlijk meer voor Sranantongo (al dan niet vermengd met Nederlands) in gesprekken met vrienden, terwijl de vrouwen er beduidend meer voor Sarnami (al dan niet vermengd met Nederlands) kiezen.

2.1.2. Taalkeuze in dagelijkse contacten met onbekenden of in formele contexten

Ook de taalkeuzes in **sociale contacten met onbekenden of in formelere contexten** – in het vervolg van dit rapport ook wel **dagelijkse contacten buitenshuis genoemd** – zoals aan de kassa in de supermarkt, in het ziekenhuis, met de huisarts of op de markt – werden in de eerste actualiseringsronde van de StaatNed-enquête bevestigd voor Nederland, Friesland, Vlaanderen, Brussel en Suriname. We bespreken achtereenvolgens de resultaten voor de moedertaalsprekers en voor de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands. Omdat verschillen in het gebruik van dialect of regionale taal niet aan bod komen in de analyses van de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands, wordt bij die resultaten enkel Suriname besproken.

a. Welke taal spreken moedertaalsprekers van het Nederlands in dagelijkse contacten buitenshuis?

Figuur 164 geeft de taalkeuzes weer van de panelleden in **dagelijkse contacten in het algemeen**. We zien dat het merendeel van de Nederlandse deelnemers, namelijk 93,0% aangeeft dat ze in dagelijkse contacten altijd Nederlands spreken; dit is significant minder dan bij de nulmeting (nl. 96,7%)²⁸⁸. Verder geeft 4,9% van de Nederlanders aan dat ze behalve Nederlands ook Fries spreken; ook deze keuze wijkt beduidend af van de nulmeting (nl. 1,8%)²⁸⁹. **Net als bij de taalkeuzes van de Nederlandse panelleden met familie en kennissen, is er ten opzichte van 2016 een afname van de mate waarin men uitsluitend voor het Nederlands kiest in dagelijkse contacten met onbekenden of in formele contexten, die gecompenseerd wordt door een significante toename in het gebruik van het Fries.**

In Friesland geeft 53,4% aan dat ze Nederlands en Fries spreken in dagelijkse contacten buitenshuis, wat significant meer is dan in 2016 (nl. 36,4%)²⁹⁰; 37,3% zegt altijd Nederlands te spreken en dat is beduidend minder dan bij de nulmeting (vs. 55,8%)²⁹¹; 8,8% ten slotte spreekt altijd Fries (vs. 6,3% in 2016). De aanzienlijk sterkere aanwezigheid van het Fries in Friesland kan wederom verklaard worden (vgl. paragraaf 2.1.1.a) vanuit het feit dat men nu wellicht meer geneigd was om Fries te antwoorden in plaats van andere (regionale) talen of variëteiten en doordat er waarschijnlijk meer Friezen deelnamen die zich inzetten voor de belangen van de Friese taal. Het feit dat er meer dan dubbel zoveel deelnemers voor Friesland zijn als bij de nulmeting maakt de data bovendien in bepaalde opzichten representatiever.

In Vlaanderen zegt 96,3% van de panelleden altijd Nederlands te spreken in dagelijkse contacten buitenshuis (vgl. 97,0% in 2016). 2,5% gebruikt daarnaast ook Frans (vgl. 2,2% in 2016). **De Vlaamse situatie is dus gelijk gebleven.**

In Brussel spreekt 54,3% naast Nederlands ook Frans in dagelijkse contacten; dit wijkt niet beduidend af van de nulmeting (nl. 47,9% in 2016). 34,4% spreekt er altijd Nederlands in dagelijkse contacten, wat significant minder is dan in 2016 (nl. 43,6%)²⁹². Ten slotte spreekt 8,5% er altijd Frans (vgl. 5,8% in 2016). **Op twee jaar tijd lijkt de keuze voor uitsluitend Nederlands in het openbaar leven bij onze Brusselse deelnemers te zijn afgenomen ten gunste van ook of zelfs uitsluitend Frans.**

²⁸⁸ $z = -11,402$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

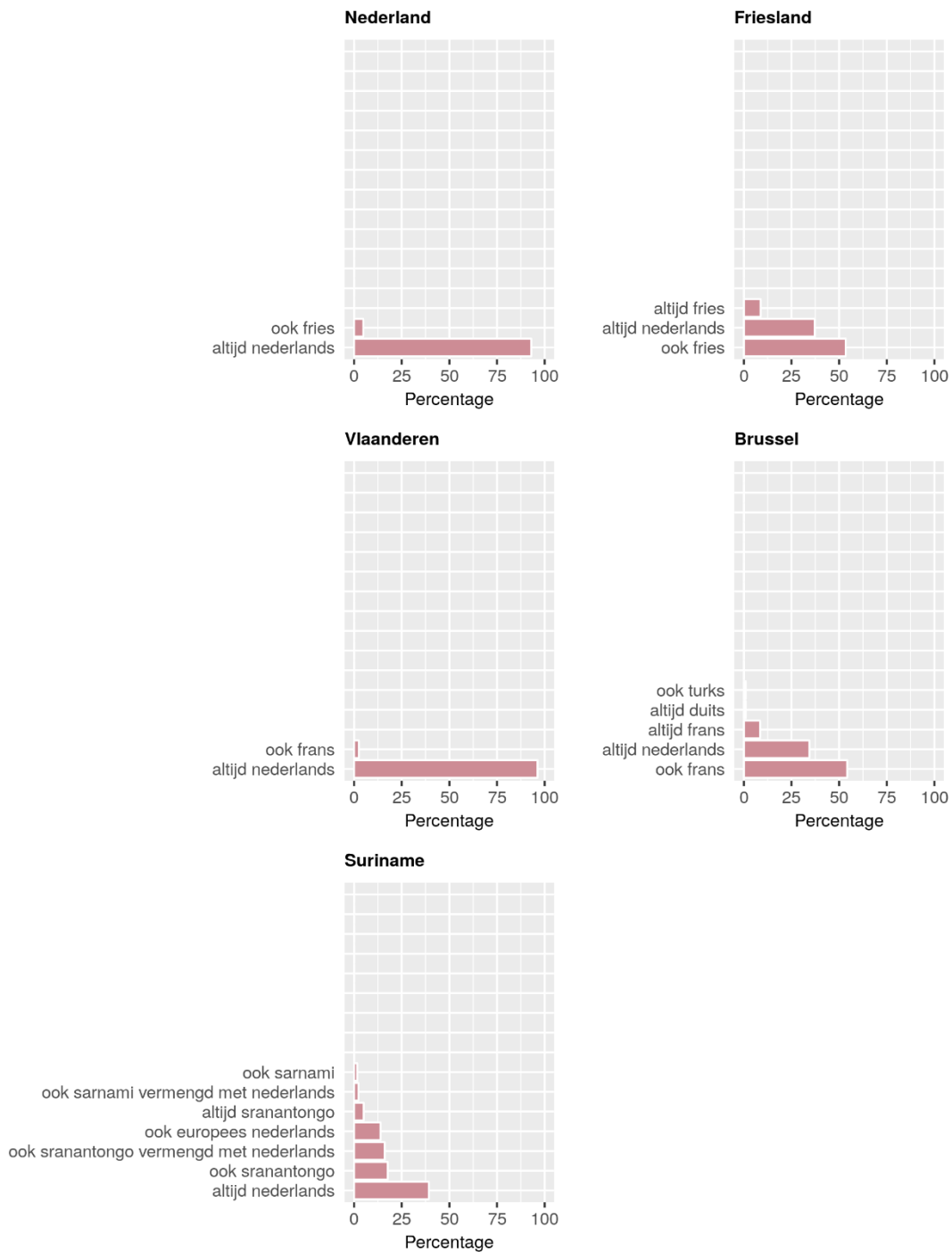
²⁸⁹ $z = 11,531$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

²⁹⁰ $z = 5,625$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

²⁹¹ $z = -6,169$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

²⁹² $z = -2,332$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

In Suriname gebruikt het merendeel van de panelleden, namelijk 39,3%, altijd Nederlands in het dagelijks leven. Gezien het enorme scala aan talen in Suriname, is het te verwachten dat dit aanzienlijk minder is dan in Nederland, Vlaanderen, Friesland of Brussel. Terwijl het Sranantongo niet zo'n belangrijke rol speelt als taal binnen de familie (maar wel onder vrienden en burens), wordt deze lingua franca wel veel gebruikt in dagelijkse contacten met onbekenden: 17,7% van de deelnemers geeft aan Nederlands en Sranantongo te spreken, 16,1% spreekt Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands en 5,0% spreekt altijd Sranantongo. De combinatie van Nederlands en Europees Nederlands doet het ook goed in het dagelijkse leven (nl. 13,9%). Verder geeft 2,4% aan 'ook Sarnami vermengd met Nederlands' te gebruiken en 1,7% spreekt Nederlands en Sarnami.

Figuur 164. Wat is de taalkeuze van de deelnemer in het dagelijks leven?

Als we de dagelijkse contacten buitenshuis, die in de voorgaande grafiek samengenomen werden, afzonderlijk bekijken, dan zien we het volgende.

In Nederland zegt 92,5% altijd Nederlands te spreken **in het ziekenhuis** (zie figuur 165) en 5,9% spreekt Nederlands en Fries. Bij de nulmeting weken beide scores beduidend af (nl. respectievelijk 96,3% en 2,1%)²⁹³. Er is dus, ten opzichte van 2016, een significante daling van het percentage deelnemers dat uitsluitend Nederlands spreekt ten gunste van het aantal dat naast Nederlands ook Fries spreekt. De **tendens om meer 'Fries' op te geven**, die in de communicatie met naaste familie naar voren kwam, is dus ook hier aanwezig, met dit verschil dat er bij de naaste familie vaak voor uitsluitend Fries gekozen wordt, terwijl men blijkbaar in een sociale situatie zoals ziekenhuisbezoek vaker kiest voor een combinatie van Nederlands met Fries.

Ook in Friesland zelf wordt er ten aanzien van de nulmeting bij ziekenhuisbezoek beduidend vaker voor gekozen om Nederlands en Fries te spreken (nl. 65,8% vs. 43,5% in 2016)²⁹⁴ en beduidend minder om uitsluitend Nederlands te spreken (nl. 31,7% vs. 53,4% in 2016)²⁹⁵. Voor uitsluitend Fries wordt niet zo vaak gekozen in het ziekenhuis (nl. 1,8%). Er wordt dus meer gekozen voor het Fries in het ziekenhuis dan bij de panelleden van 2016, maar het Fries wordt wel meer met het Nederlands gecombineerd dan in gesprekken met familieleden.

Van de Vlaamse deelnemers spreekt 96,4% altijd Nederlands (vgl. 97,0% in 2016) in het ziekenhuis en 2,1% ook Frans (vgl. 1,9% in 2016). Er zijn dus nauwelijks veranderingen in de Vlaamse situatie.

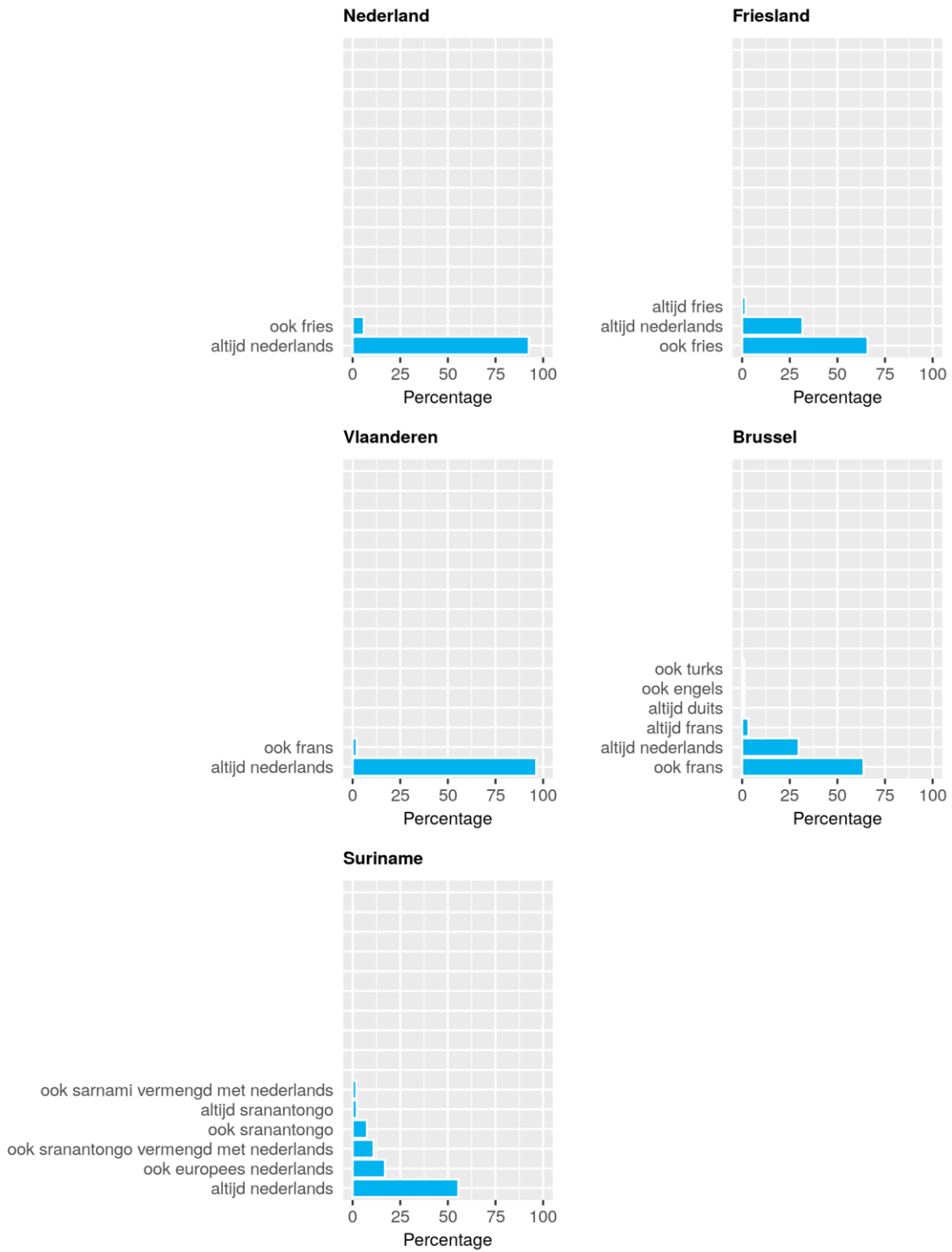
In Brussel (foutenmarge = 10,3%) spreekt 63,7% (N = 58 op een totaal van 91) van de panelleden naast Nederlands ook Frans in het ziekenhuis (vgl. 61,3% in 2016); 29,7% (N = 27) spreekt er altijd Nederlands (vgl. 30,2% in 2016), en 3,3% (N = 3) spreekt er altijd Frans (vgl. 4,7% in 2016). Er zijn geen significante verschuivingen ten opzichte van 2016, al zien we een lichte stijging in het gebruik van zowel Nederlands als Frans en lichte dalingen in het gebruik van één van beide talen. Deze evoluties liggen in lijn met de resultaten uit de vierde Brusselse taalbarometer (Janssens 2018: 84-85). Ook het exclusieve gebruik van het Frans neemt in de Brusselse ziekenhuizen af, maar vooral het Nederlands wordt er door de Nederlandstaligen zelf minder exclusief gebruikt. Janssens zoekt hiervoor een verklaring in de toegenomen tweetaligheid binnen de gezinnen zelf en koppelt dit familiale gebruik aan diversere ziekenhuissituaties.

In Suriname wordt door meer dan de helft van de panelleden, namelijk 55,5%, altijd Nederlands gesproken in het ziekenhuis. Op de tweede plaats, met 17,0%, komt de combinatie van (Surinaams) Nederlands en Europees Nederlands. Verder is ook het Sranantongo een belangrijke taal in het ziekenhuis: 11,0% spreekt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands, 7,5% spreekt Nederlands en Sranantongo, en 2,2% spreekt altijd Sranantongo. Ten slotte geeft 1,9% van de deelnemers aan dat ze 'ook Sarnami vermengd met Nederlands' spreken in het ziekenhuis.

²⁹³ Respectievelijk $z = -6,438$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$ en $z = 7,431$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

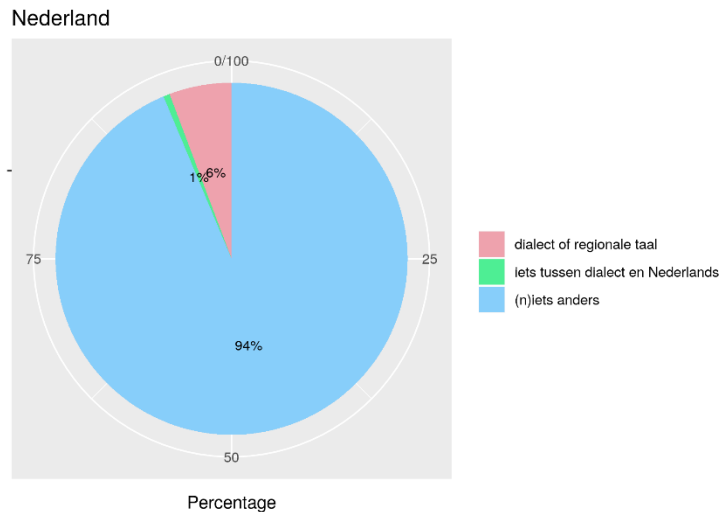
²⁹⁴ $z = 4,286$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

²⁹⁵ $z = -4,226$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Figuur 165. In het ziekenhuis spreek ik (ook) ...

In het onderstaande cirkeldiagram (figuur 166) zien we dat 6% van de Nederlandse panelleden aangeeft dialect of regionale taal te spreken in het ziekenhuis, terwijl 1% iets tussen dialect en Nederlands spreekt. Het dialect is dus ook in het openbare leven nog aanwezig.

Figuur 166. In het ziekenhuis spreek ik (ook) ...

Van de Nederlandse panelleden geeft 95,0% aan dat ze **met de huisarts** (figuur 167) altijd Nederlands spreken; dit is significant minder dan bij de nulmeting (nl. 98,1%)²⁹⁶; 3,2% zegt naast Nederlands ook Fries te spreken, wat beduidend meer is dan in 2016 (nl. 1,1%)²⁹⁷; 1,0% ten slotte, spreekt uitsluitend Fries met de huisarts (vs. 0,4% in 2016)²⁹⁸. We zien dezelfde tendens als bij taalkeuze in het ziekenhuis: minder uitsluitend Nederlands ten gunste van meer ook Fries ten opzichte van de nulmeting.

In Friesland spreekt 51,2% van de deelnemers altijd Nederlands met de huisarts (vs. 67,4% in 2016)²⁹⁹, 36,6% spreekt Nederlands en Fries (vs. 22,7% in 2016)³⁰⁰ en 11,8% spreekt altijd Fries met de huisarts (vs. 8,3% in 2016)³⁰¹. Ook in Friesland wordt het Fries, weliswaar gecombineerd met het Nederlands, ten opzichte van 2016 significant meer gebruikt met de huisarts. Er wordt in Friesland significant meer uitsluitend Fries gepraat met de huisarts dan in het ziekenhuis (nl. respectievelijk 11,8% vs. 1,8%).³⁰² Het contact met de huisarts is dan ook meestal een stuk persoonlijker dan de contacten in het ziekenhuis.

In Vlaanderen spreken bijna alle (nl. 98,9%) deelnemers altijd Nederlands met de huisarts, net als twee jaar geleden (nl. 99,5%).

²⁹⁶ $z = -6,663$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

²⁹⁷ $z = 5,856$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

²⁹⁸ $z = 2,823$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

²⁹⁹ $z = -3,107$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

³⁰⁰ $z = 2,82$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

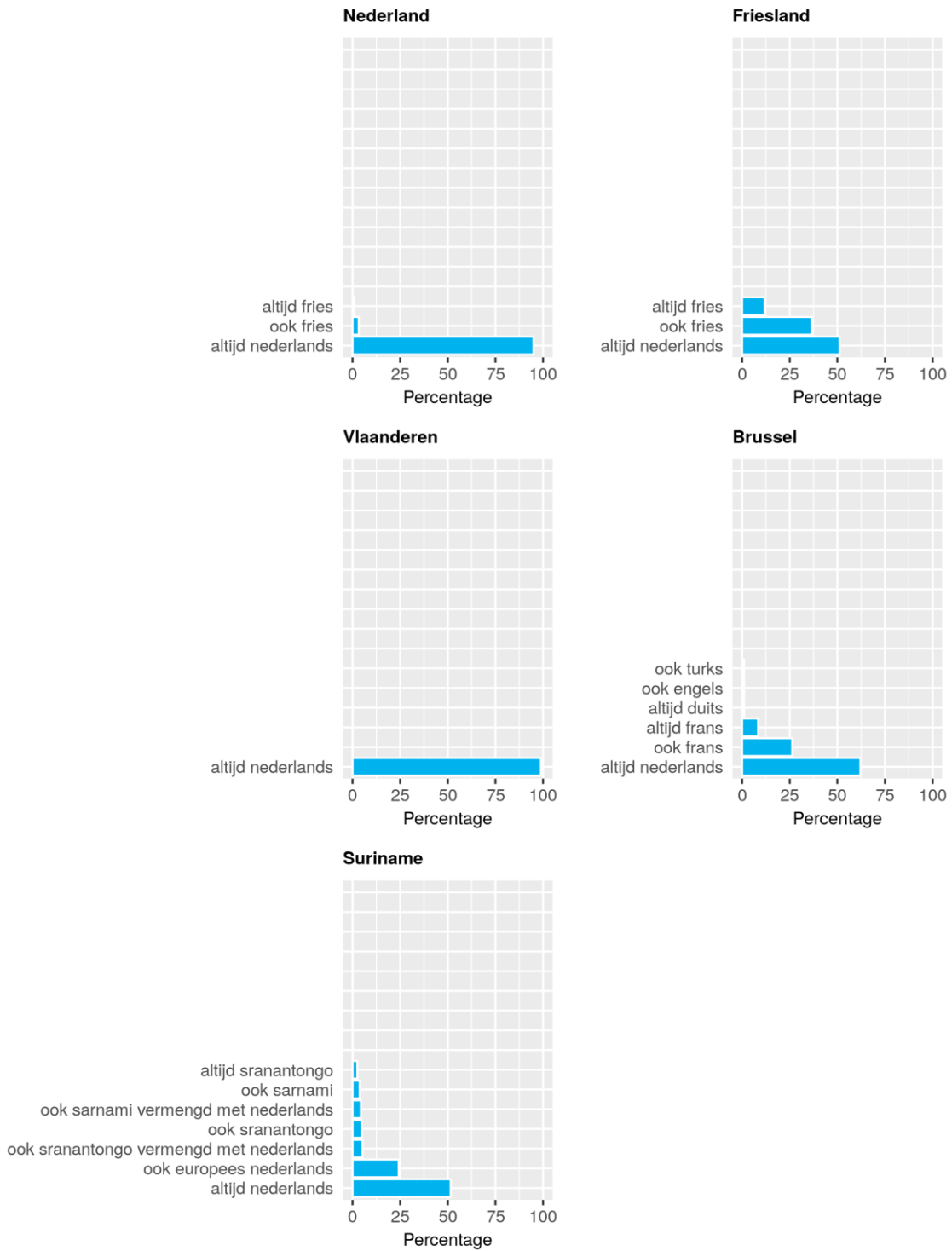
³⁰¹ $z = 1,079$, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$

³⁰² $z = 4,744$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Van de Brusselse deelnemers (foutenmarge = 10,1%) spreekt 62,1% (N = 59 op een totaal van 95) altijd Nederlands met de huisarts (vs. 97,3% in 2016)³⁰³. We zien dus een opvallende afname in het exclusieve gebruik van Nederlands. 26,3% spreekt met de huisarts zowel Nederlands als Frans en 8,4% zelfs altijd Frans. Ook uit de vierde Brusselse taalbarometer bleek een opvallende daling in het gebruik van het Nederlands met de huisarts, zelfs bij Brusselaars uit eentalig Nederlandstalige gezinnen (Janssens 2018: 84). Een verdere verklaring wordt hiervoor niet gegeven, al zou het familiale gebruik van zowel Nederlands als Frans net als bij de ziekenhuizen ook aan diversere huisartssituaties kunnen worden gekoppeld.

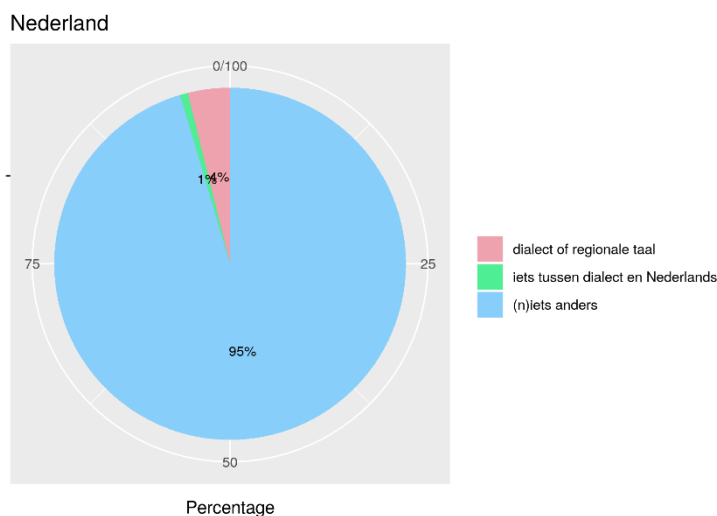
In Suriname gebruikt iets meer dan de helft van de deelnemers, namelijk 51,5%, altijd Nederlands met de huisarts. 24,2% spreekt (Surinaams) Nederlands en Europees Nederlands met de huisarts. Het Sranantongo functioneert met de huisarts ook weer als lingua franca: 5,2% spreekt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands, 4,9% spreekt Nederlands en Sranantongo en 2,5% spreekt altijd Sranantongo. Verder wordt ook het Sarnami gebruikt in gesprekken met de huisarts: 4,4% spreekt naast Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands en 3,7% spreekt Nederlands en Sarnami. Zowel in het ziekenhuis als met de huisarts wordt dus vooral veel Nederlands gebruikt. Met de huisarts zien we minder Sranantongo dan in het ziekenhuis, maar meer Sarnami.

³⁰³ De z-score kon niet berekend worden doordat niet aan alle voorwaarden was voldaan (nl. $n(p)$ en $n(1-p)$ moeten beide groter dan of gelijk zijn aan 5'). Daarom werd hier een (eenzijdige) Fisher's exact test uitgevoerd, die resulteerde in $p(1\text{-tailed}) < 0,0001$.

Figuur 167. Met de huisarts spreek ik (ook) ...

Het onderstaande cirkeldiagram (figuur 168) laat zien dat 4% van de Nederlandse deelnemers aangeeft dialect of regionale taal te spreken met de huisarts en dat 1% iets tussen dialect en Nederlands spreekt. Het percentage dat dialect of regionale taal spreekt met de huisarts is significant lager dan het percentage deelnemers dat dialect of regionale taal spreekt in het ziekenhuis (nl. 6%)³⁰⁴. Misschien valt dit resultaat te verklaren vanuit het feit dat men in het ziekenhuis niet enkel in contact komt met artsen, maar ook met administratief en verzorgend personeel. Er zijn dus meer verschillende en ook laagdrempeliger contacten in het ziekenhuis dan met de huisarts. Het lijkt ons plausibel dat de hiërarchische relatie tussen arts en patiënt, zoals die vooral door de patiënt zal ervaren worden, ervoor zorgt dat de drempel hoger is voor de patiënt om in het eigen dialect te spreken met de huisarts. Bovendien komt de huisarts niet noodzakelijk uit de plaats zelf, wat tot verstaanbaarheidsproblemen zou kunnen leiden als men het eigen dialect spreekt. Voor het spreken van het Fries³⁰⁵ vormt dit minder een hindernis, omdat dit meer gestandaardiseerd is en lokale kleuring en (on)verstaanbaarheid minder een rol spelen.

Figuur 168. Met de huisarts spreek ik (ook) ...

Aan de kassa in de supermarkt (figuur 169) spreekt 91,4% van de Nederlanders altijd Nederlands, wat significant minder is dan bij de nulmeting (nl. 95,6%)³⁰⁶; 5,5% spreekt naast Nederlands ook Fries, wat dan weer beduidend meer is dan in 2016 (nl. 2,3%)³⁰⁷; 1,1% van de Nederlandse panelleden spreekt altijd Fries in de supermarkt; dit is ook beduidend meer dan in 2016 (nl. 0,4%)³⁰⁸; 1,0% ten slotte, spreekt behalve Nederlands ook Engels in de supermarkt en dat is significant meer dan bij de nulmeting (nl. 0,5%)³⁰⁹. In Friesland spreekt het grootste deel van de panelleden een combinatie van Nederlands en Fries in de supermarkt, namelijk 58,1% (vs. 42,9% in 2016)³¹⁰; 28,9% spreekt altijd Nederlands (vs. 46,6% in 2016)³¹¹ en 12,7% spreekt altijd Fries (vgl. 9,0% in 2016). Er is dus opnieuw een significant groter aandeel van het Fries in deze sociale situatie vergeleken met de nulmeting. Mogelijke oorzaken hiervan haalden we hierboven reeds aan.

³⁰⁴ Om precies te zijn 5,7%; $z = -3,658$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

³⁰⁵ We hebben hierboven aangetoond dat er relatief veel uitsluitend Fries gesproken wordt met de huisarts.

³⁰⁶ $z = -6,819$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁰⁷ $z = 6,661$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁰⁸ $z = 3,138$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

³⁰⁹ $z = 2,386$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³¹⁰ $z = 2,914$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

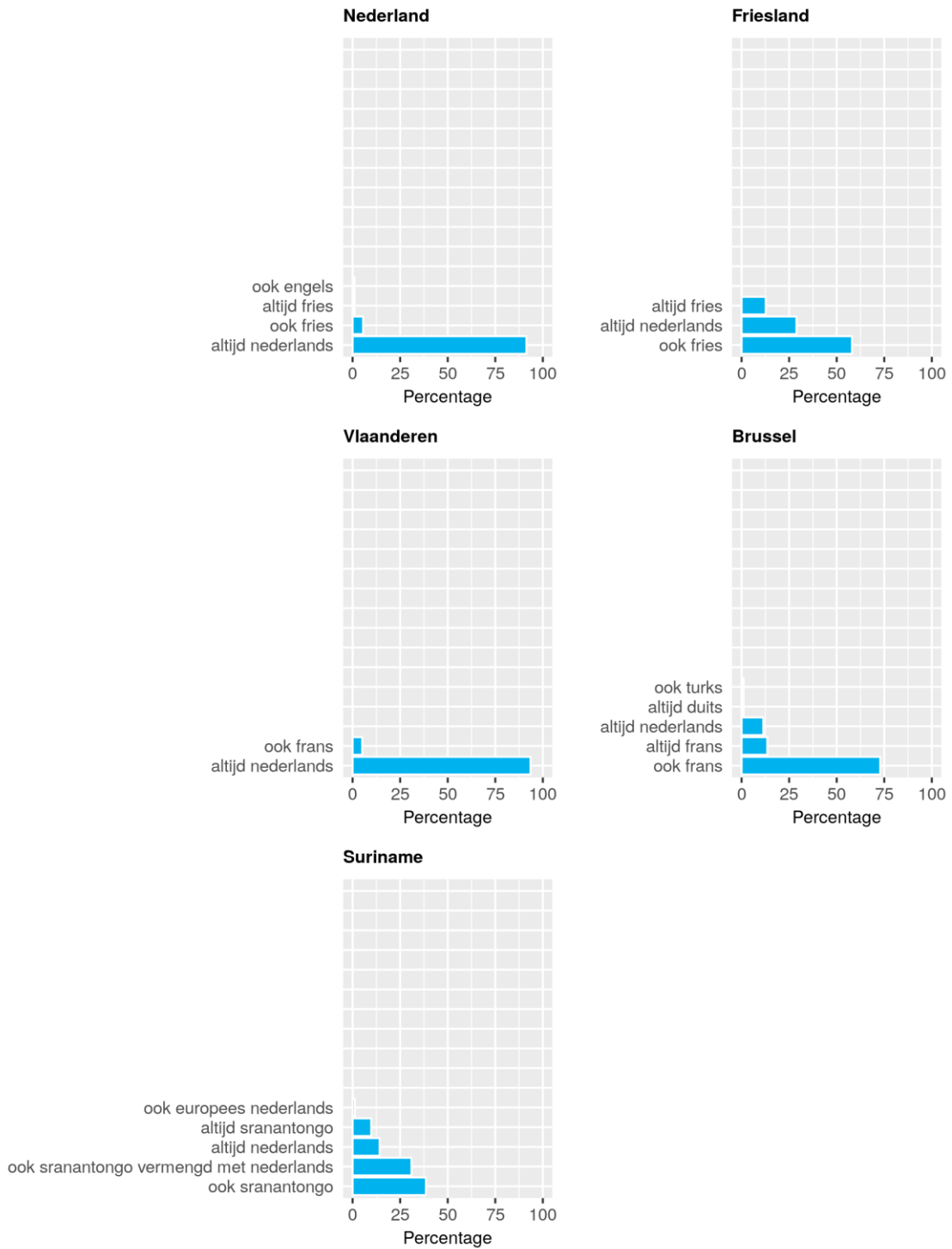
³¹¹ $z = -3,216$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

In Vlaanderen zegt 93,6% van de panelleden altijd Nederlands te spreken aan de kassa in de supermarkt (vs. 94,6% in 2016), terwijl 5,1% aangeeft ook Frans te spreken (vs. 4,5% in 2016). De verschillen met de nulmeting zijn niet significant.

In Brussel (foutenmarge = 10,0%) spreekt 72,9% van de deelnemers naast Nederlands ook Frans in de supermarkt (vs. 82,3% in 2016); 13,5% spreekt er zelfs altijd Frans (vs. 12,4% in 2016), en 11,5% spreekt er altijd Nederlands (vs. 3,5% in 2016)³¹². Ten opzichte van de nulmeting lijkt er door de Brusselse panelleden dus minder zowel Nederlands als Frans te worden gesproken aan de kassa in de supermarkt en meer uitsluitend Nederlands. Deze resultaten stroken echter niet met de vierde Brusselse taalbarometer: in heel Brussel neemt het gebruik van meerdere talen bij het winkelen juist toe en onder de Nederlandstalige Brusselaars neemt het exclusieve gebruik van het Nederlands juist af (Janssens 2018: 93-94).

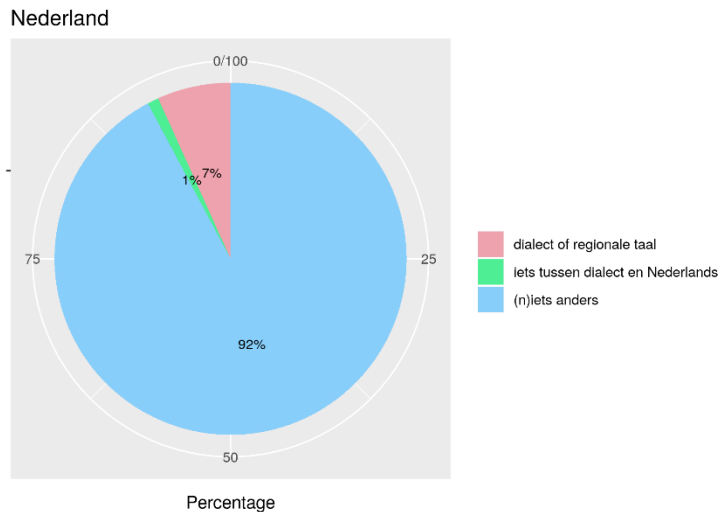
Terwijl in Suriname de keuze voor ‘altijd Nederlands’ eerst komt in de communicatie in het ziekenhuis en met de huisarts, komt deze met 14,2% pas op de derde plaats in de communicatie aan de kassa in de supermarkt en komt de keuze voor ‘ook Europees Nederlands’ met 1,2% slechts op de vijfde plaats. Dat er in het ziekenhuis en bij de dokter aanzienlijk meer Nederlands gesproken wordt, heeft te maken met het feit dat het hier over formele contexten gaat. Dat is niet het geval wanneer men iemand aanspreekt in de supermarkt; dan kan er naast Nederlands nog meer Sranantongo worden gesproken: 38,6% spreekt Nederlands en Sranantongo, 31,0% spreekt Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands en 9,8% spreekt altijd Sranantongo.

³¹² (Eenzijdige) Fisher's exact test: $p < 0,05$

Figuur 169. Aan de kassa in de supermarkt spreek ik (ook) ...

Wat het gebruik van niet-standaardtalige variëteiten in Nederland betreft, zien we in het onderstaande diagram (figuur 170) dat 7% dialect of regionale taal spreekt aan de kassa in de supermarkt; dit wijkt niet significant af van het gebruik van dialect of regionale taal in het ziekenhuis (nl. 6%), maar is wel beduidend meer dan het gebruik van dialect of regionale taal met de huisarts (nl. 4%).³¹³ Verder geeft 1% aan iets tussen dialect en Nederlands te spreken in de supermarkt. Ook hieruit blijkt dat dialect en regionale taal nog in het Nederlandse openbare leven aanwezig zijn.

Figuur 170. Aan de kassa in de supermarkt spreek ik (ook) ...

In de StaatNed-enquête van 2018 werd ook gevraagd naar de taalkeuze van de panelleden op de markt (zie figuur 171). Aangezien deze situatie niet werd bevestigd bij de nulmeting, kunnen we de volgende resultaten niet vergelijken met oudere resultaten. Onder de Nederlandse panelleden zegt 91,8% altijd Nederlands te spreken op de markt, 5,0% spreekt Nederlands en Fries en 1,0% spreekt naast Nederlands ook Engels. De taalkeuze van de Nederlandse deelnemers op de markt is dus erg vergelijkbaar met hun taalkeuze in het ziekenhuis (nl. 92,5% altijd Nederlands en 5,9% Nederlands en Fries) en aan de kassa in de supermarkt (nl. 91,4% altijd Nederlands en 5,5% Nederlands en Fries). Alleen met de huisarts wordt er iets meer uitsluitend Nederlands gesproken (nl. 98,1%) en iets minder Nederlands en Fries (nl. 3,2%).

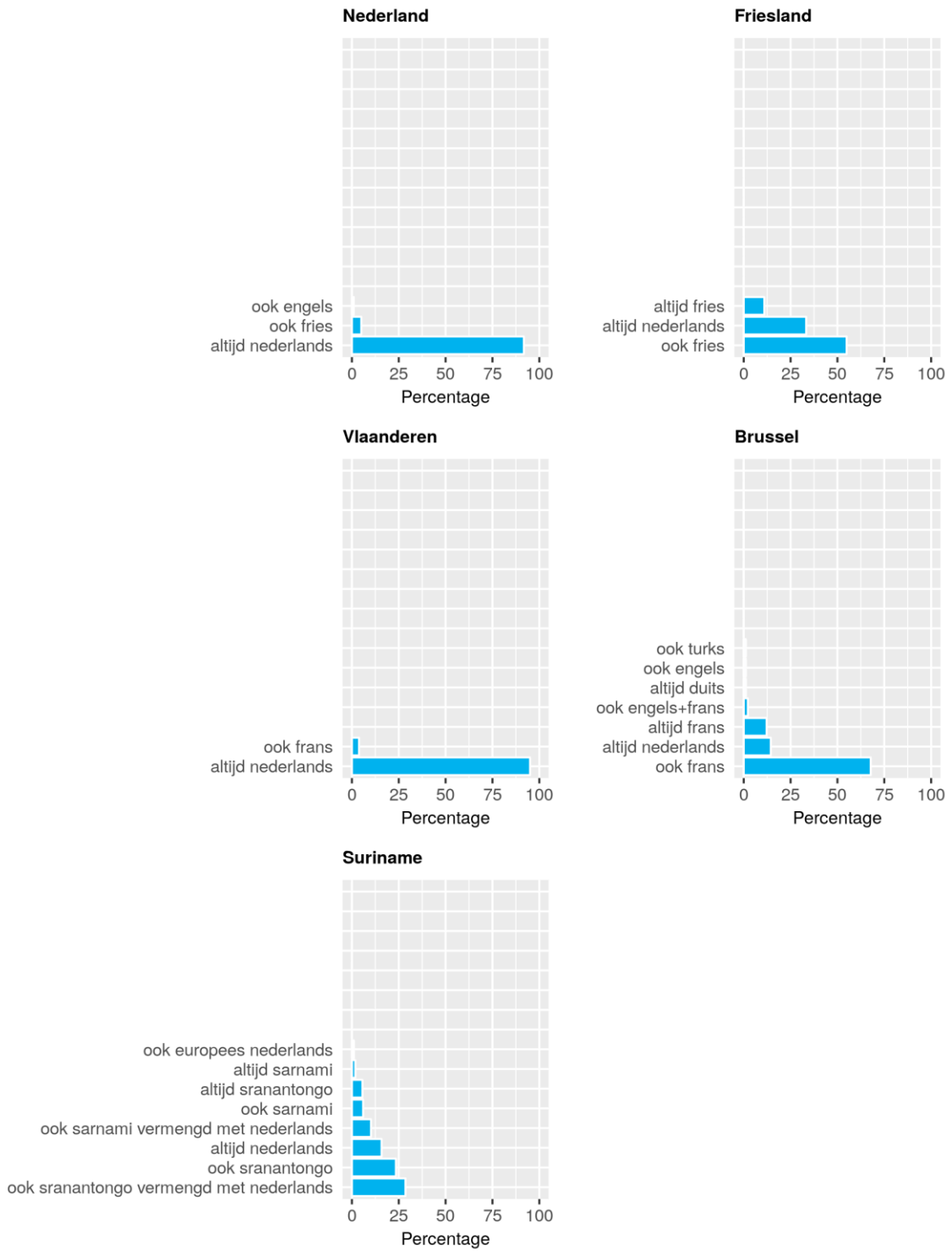
In Friesland gebruikt 54,9% van de deelnemers naast Nederlands ook Fries op de markt; 33,3% spreekt er altijd Nederlands en 11,0% spreekt er altijd Fries.

Van de Vlaamse deelnemers spreekt 95,1% uitsluitend Nederlands op de markt en 3,8% spreekt er Nederlands en Frans.

³¹³ $z = 5,391$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

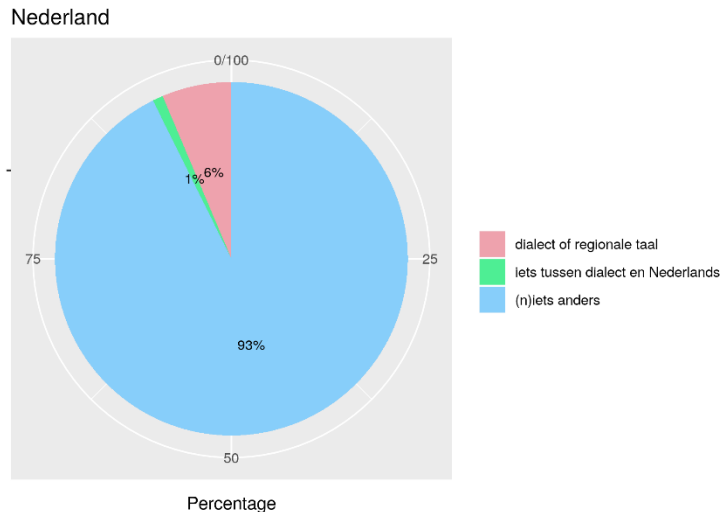
In het tweetalige Brussel (foutenmarge = 10,3%) zegt het merendeel van de panelleden, namelijk 67,8% (61 op een totaal van 90), Nederlands en Frans te spreken op de markt; 14,4% (N = 13) zegt er altijd Nederlands te spreken en 12,2% (N = 11) altijd Frans. Deze cijfers liggen dicht bij die voor het talengebruik aan de kassa in de supermarkt en moeten op basis van de vierde Brusselse taalbarometer misschien wel evenzeer worden gewantrouwd.

Net als aan de kassa in de supermarkt, wordt ook op de markt in Suriname nog meer Sranantongo gebruikt dan in het ziekenhuis en met de huisarts: 28,6% van de Surinaamse deelnemers spreekt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands, 23,5% spreekt Nederlands en Sranantongo en 5,6% spreekt altijd Sranantongo. De keuze voor altijd Nederlands komt op de derde plaats terecht met 15,8% en slechts 1,1% combineert Nederlands met Europees Nederlands op de markt. Er is een opvallend verschil tussen de taalkeuzes op de markt en aan de kassa in de supermarkt; terwijl er in die laatste situatie nauwelijks Sarnami voorkomt, wordt er op de markt wel relatief veel Sarnami gesproken: 10,2% spreekt naast Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands, 6,0% spreekt Nederlands en Sarnami en 1,8% spreekt altijd Sarnami. De markt biedt met meerdere verkopers natuurlijk ook meer talige mogelijkheden dan een enkele verkoper aan de kassa in de supermarkt.

Figuur 171. Op de markt spreek ik (ook) ...

Figuur 172 laat zien dat 6% van de Nederlandse deelnemers dialect of regionale taal spreekt op de markt en dat 1% iets tussen dialect en Nederlands spreekt. Het gebruik van dialect en regionale taal op de markt is dus in sterke mate vergelijkbaar met de taalkeuze in de supermarkt. Van alle dagelijkse contacten buitenshuis wordt er met de huisarts het minst dialect of regionale taal gesproken (nl. 4%).

Figuur 172. Op de markt spreek ik (ook) ...

Ook hier bespreken we kort het gebruik van niet-standaardtalige variëteiten door de Limburgse en Nedersaksische panelleden (figuren 173-180).

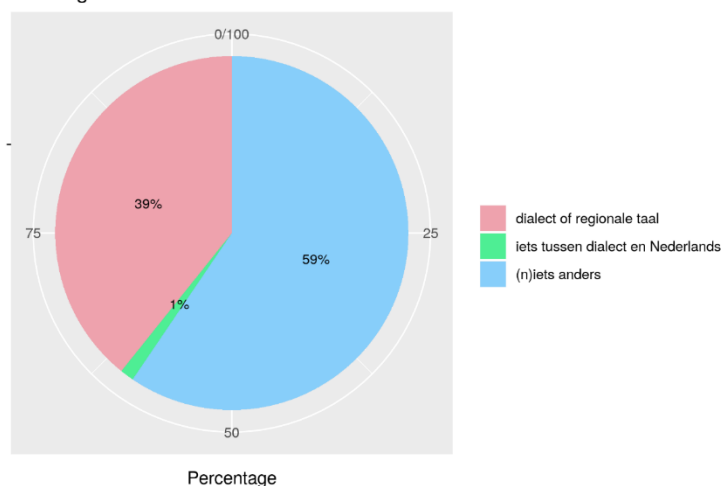
Van de Limburgse deelnemers (figuren 173-176) zegt 39% dialect of regionale taal te spreken in het ziekenhuis; met de huisarts spreekt 27% dialect of regionale taal; aan de kassa in de supermarkt is dat 39% en op de markt is dat 35%. Voor al deze situaties geeft 1% aan iets tussen dialect en Nederlands te spreken. **De percentages voor het gebruik van dialect en regionale taal liggen voor de Limburgse deelnemers beduidend hoger dan voor de Nederlandse deelnemers in het algemeen,**³¹⁴ voor wie we percentages tussen 4% en 7% optekenen.

Volgens het Nedersaksische panel (figuren 177-180) spreekt 3% dialect of regionale taal in het ziekenhuis; 0% zegt er een tussenvariëteit te spreken. Met de huisarts spreekt slechts 1% van de Nedersaksen dialect of regionale taal en ook 1% spreekt er een tussenvariëteit. Aan de kassa in de supermarkt spreekt 6% van de Nedersaksen dialect of regionale taal en 7% spreekt er iets tussen dialect en Nederlands. Ten slotte zegt 9% van de Nedersaksen dialect of regionale taal te spreken op de markt, terwijl 5% er iets tussen dialect en Nederlands spreekt. **Voor de contacten in de dagelijkse situaties buitenshuis wijkt het gebruik van dialect of regionale taal bij de Nedersaksische panelleden niet significant af van het gebruik van dialect of regionale taal bij de Nederlandse panelleden in het algemeen.**

We kunnen besluiten dat er in dagelijkse situaties buitenshuis niet beduidend meer dialect, regionale taal of tussenvariëteiten gebruikt worden door de Nedersaksische deelnemers in vergelijking met de Nederlandse panelleden in het algemeen, maar de Limburgse panelleden spreken wel beduidend meer dialect en regionale taal.

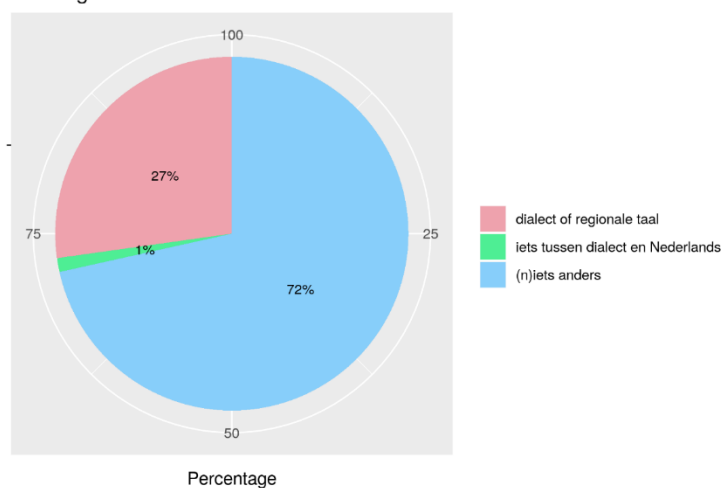
³¹⁴ Voor alle situaties noteren we hoog significante verschillen, d.w.z. $p < 0,0002$.

Limburg

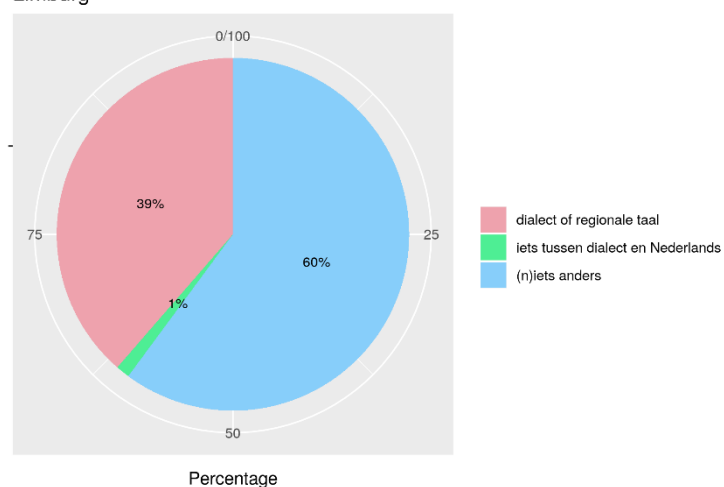
Figuur 173. In het ziekenhuis spreek ik (ook) ...

Limburg

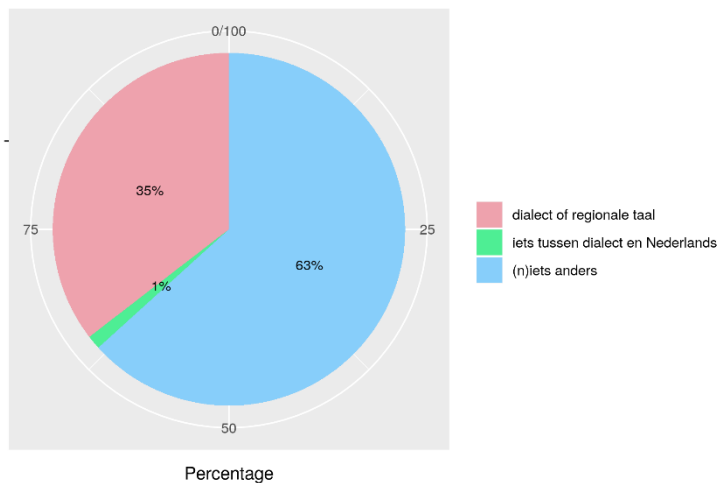
Figuur 174. Met de huisarts spreek ik (ook) ...

Limburg

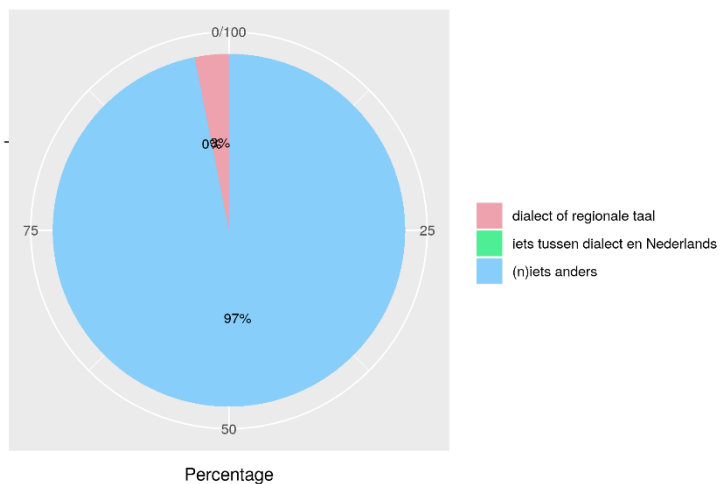
Figuur 175. Aan de kassa in de supermarkt spreek ik (ook) ...

Limburg

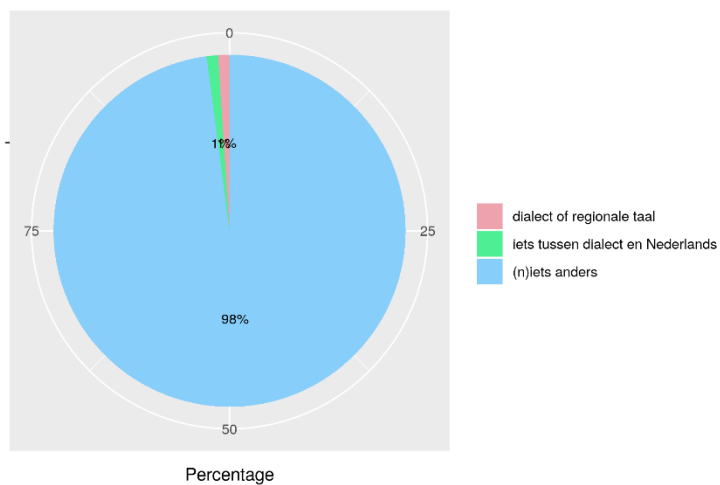
Figuur 176. Op de markt spreek ik (ook) ...

Nedersaksen

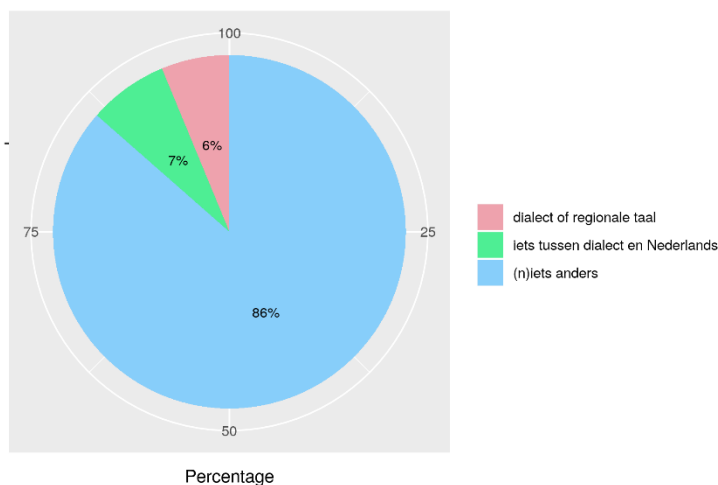
Figuur 177. In het ziekenhuis spreek ik (ook) ...

Nedersaksen

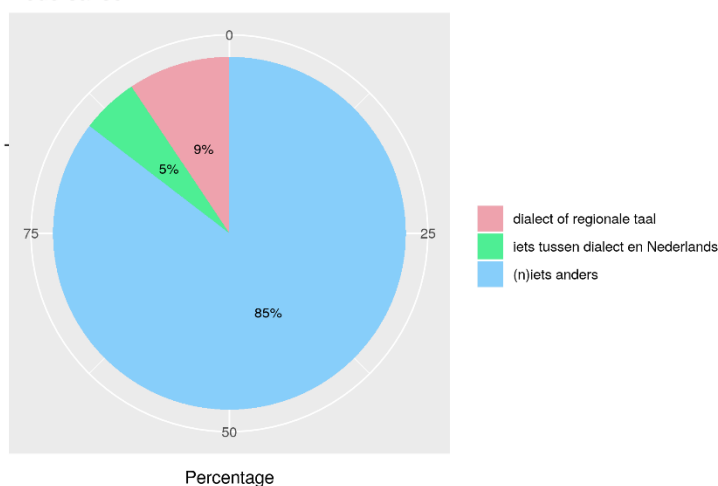
Figuur 178. Met de huisarts spreek ik (ook) ...

Nedersaksen

Figuur 179. Aan de kassa in de supermarkt spreek ik (ook) ...

Nedersaksen

Figuur 180. Op de markt spreek ik (ook) ...

Besluit

Met betrekking tot de taalkeuzes in dagelijkse contacten buitenshuis kunnen we de volgende tendensen signaleren.

In dagelijkse contacten in het algemeen is er onder Nederlandse en Friese deelnemers een significante afname in de mate waarin uitsluitend Nederlands gebruikt wordt ten opzichte van de nulmeting, maar die wordt gecompenseerd door een beduidende toename in het gebruik van het Fries (meestal gecombineerd met Nederlands). Deze tendens zien we ook steeds terug in de aparte situaties (d.w.z. in het ziekenhuis, met de huisarts, aan de kassa in de supermarkt, op de markt).

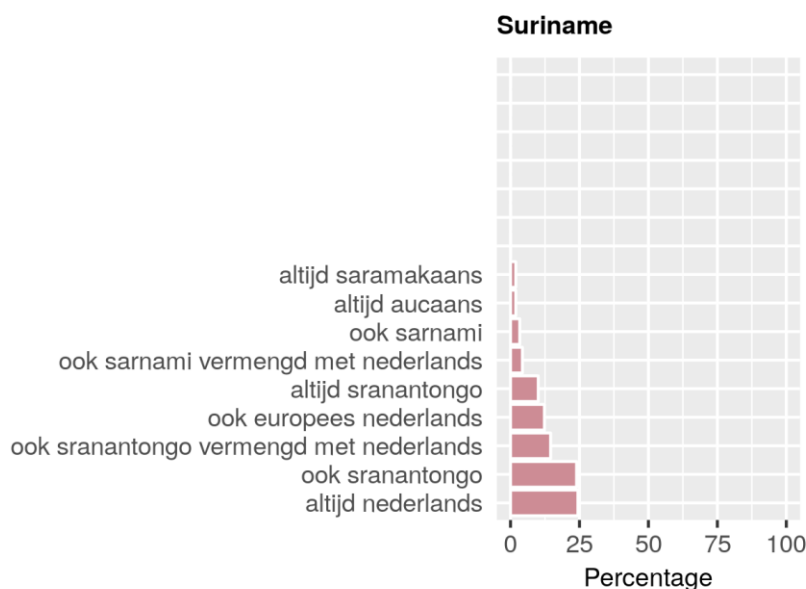
Voor Vlaanderen zien we in de dagelijkse contacten buitenshuis geen significante verschillen ten opzichte van de nulmeting. Voor Brussel zien we net zoals in de vierde Brusselse taalbarometer een daling in het gebruik van uitsluitend Nederlands in het ziekenhuis en met de huisarts.

Terwijl het Sranantongo in Suriname niet zo'n belangrijke rol speelt als taal binnen de familie, wordt deze lingua franca wel veel gebruikt in dagelijkse contacten in het algemeen. Zowel in het ziekenhuis als met de huisarts, wordt er door de Surinaamse deelnemers aanzienlijk meer Nederlands gesproken dan in de andere dagelijkse contacten buitenshuis, wat aangeeft dat men het Nederlands als een prestigevariëteit beschouwt. In de supermarkt en op de markt wordt er in Suriname veel meer Sranantongo gesproken dan in de andere situaties. Terwijl er in de supermarkt nauwelijks Sarnami voorkomt, wordt deze taal op de markt wel relatief veel gesproken.

Wat het gebruik van niet-standaardtalige variëteiten in Nederland betreft, kunnen we het volgende besluiten. Het gebruik van dialect en regionale taal door de Nederlandse panelleden in het algemeen is vergelijkbaar voor het ziekenhuis, de supermarkt en de markt, maar ligt beduidend lager met de huisarts. De resultaten voor de Nedersaksische panelleden zijn vergelijkbaar met die voor de Nederlandse panelleden in het algemeen. De Limburgse panelleden, daarentegen, gebruiken significant meer dialect en regionale taal in dagelijkse situaties dan de Nedersaksische panelleden en de Nederlandse panelleden in het algemeen.

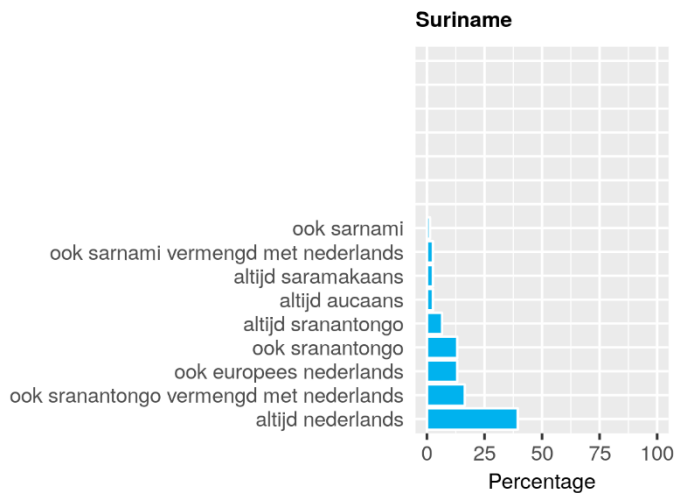
b. Welke taal spreken mensen met een andere moedertaal dan het Nederlands in dagelijkse contacten buitenshuis?

Van de Surinaamse niet-moedertaalsprekers geeft 24,4% aan altijd Nederlands te spreken in het **dagelijks leven in het algemeen** (figuur 181). Dat is ongeveer even veel als het aantal deelnemers dat naast Nederlands ook Sranantongo spreekt (nl. 24,0%). Op de derde plaats staat de combinatie van Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands (14,5%), gevolgd door Nederlands en Europees Nederlands (12,3%). Verder spreekt 10,1% van de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands altijd Sranantongo in het dagelijks leven; 4,3% spreekt 'ook Sarnami vermengd met Nederlands', 3,4% spreekt 'ook Sarnami', 1,9% spreekt altijd Aucaans en 1,9% spreekt altijd Saramakaans. **Hoewel het Sarnami de moedertaal is van het merendeel van de niet-moedertaalsprekers, gebruiken zij deze taal in het dagelijks leven dus relatief weinig vergeleken met het Nederlands of Sranantongo.**

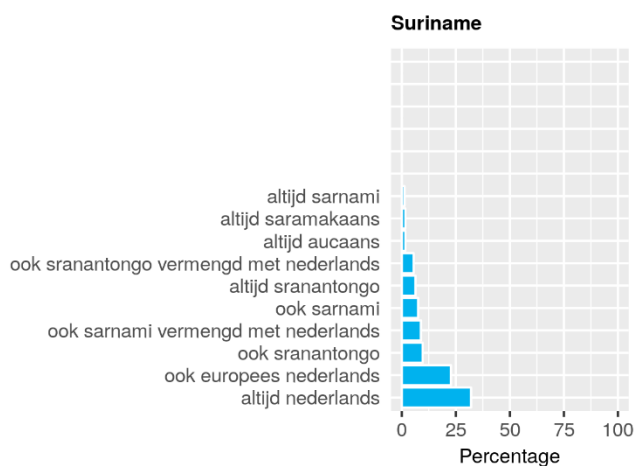
Figuur 181. Wat is de taalkeuze van de deelnemer in het dagelijks leven? Moedertaal is anders

In het ziekenhuis (figuur 182) wordt er zelfs door niet-moedertaalsprekers relatief veel uitsluitend Nederlands gesproken, namelijk door 39,5% van de deelnemers. De combinatie met Europees Nederlands komt op de derde plaats met 13,2%. Op de tweede plaats staat de combinatie van Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands met 16,4%. Verder spreekt 13,2% Nederlands en Sranantongo en 6,6% altijd Sranantongo. De minder courante talen worden ook in het ziekenhuis gebruikt: 2,6% (= 4 deelnemers) spreekt er altijd Aucaans, 2,6% spreekt altijd Saramakaans, 2,6% spreekt ook Sarnami vermengd met Nederlands en 1,3% (= 2 deelnemers) spreekt ook Sarnami.

Figuur 182. In het ziekenhuis spreek ik (ook) ... Moedertaal is anders

Met de huisarts (figuur 183) spreekt 32,1% van de niet-moedertaalsprekers altijd Nederlands en 22,8% ook Europees Nederlands, wat significant meer is dan in het ziekenhuis (nl. 13,2%)³¹⁵. De combinatie van Nederlands en Sranantongo komt op de derde plaats met 9,7%, 6,3% spreekt altijd Sranantongo met de huisarts en 5,5% spreekt ook Sranantongo vermengd met Nederlands. Het Sarnami wordt opvallend vaker gesproken met de huisarts dan in het ziekenhuis: 8,9% spreekt behalve Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands (vs. 2,6% in het ziekenhuis)³¹⁶, 7,6% spreekt ook Sarnami (vs. 1,3% in het ziekenhuis)³¹⁷ en 1,3% spreekt altijd Sarnami (komt niet voor in het ziekenhuis). Ten slotte spreekt 1,7% (= 4 deelnemers) van de niet-moedertaalsprekers altijd Aucaans en ook 1,7% altijd Saramakaans met de huisarts. Voor het Aucaans en Saramakaans ligt het talengebruik met de huisarts dus meer in lijn met dat in het ziekenhuis.

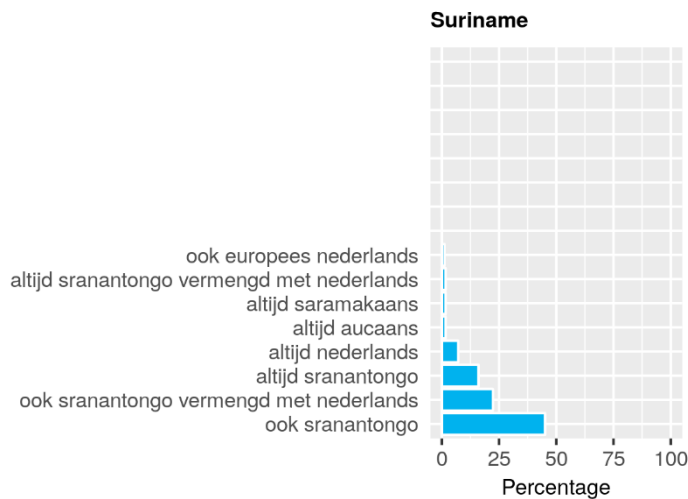
Figuur 183. Met de huisarts spreek ik (ook) ... Moedertaal is anders

³¹⁵ $z = 4.221$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³¹⁶ Omdat k minimum 5 moet zijn bij het berekenen van de z -score, werd hier een (eenzijdige) Fisher's exact test toegepast die tot een significante p -waarde leidde, nl. $p < 0,01$.

³¹⁷ Omdat k minimum 5 moet zijn bij het berekenen van de z -score, werd hier een (eenzijdige) Fisher's exact test toegepast die tot een significante p -waarde leidde, nl. $p < 0,01$.

Aan de kassa in de supermarkt ten slotte (figuur 184)³¹⁸ wordt het Nederlands van de eerste, tweede en derde plaats verdrongen door het Sranantongo: 45,1% spreekt er Nederlands en Sranantongo, 22,4% spreekt er Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands en 16,0% spreekt er altijd Sranantongo. Voor niet-moedertaalsprekers is het Sranantongo dus dé lingua franca voor de communicatie in de supermarkt. Op de vierde plaats komt de keuze voor uitsluitend Nederlands met 7,2%. Tenslotte spreekt 1,7% (= 4 deelnemers) altijd Aucaans, 1,7% altijd Saramakaans, 1,7% altijd Sranantongo vermengd met Nederlands en 1,3% (= 3 deelnemers) (Surinaams) Nederlands en Europees Nederlands.

Figuur 184. Aan de kassa in de supermarkt spreek ik (ook) ... Moedertaal is anders

Besluit

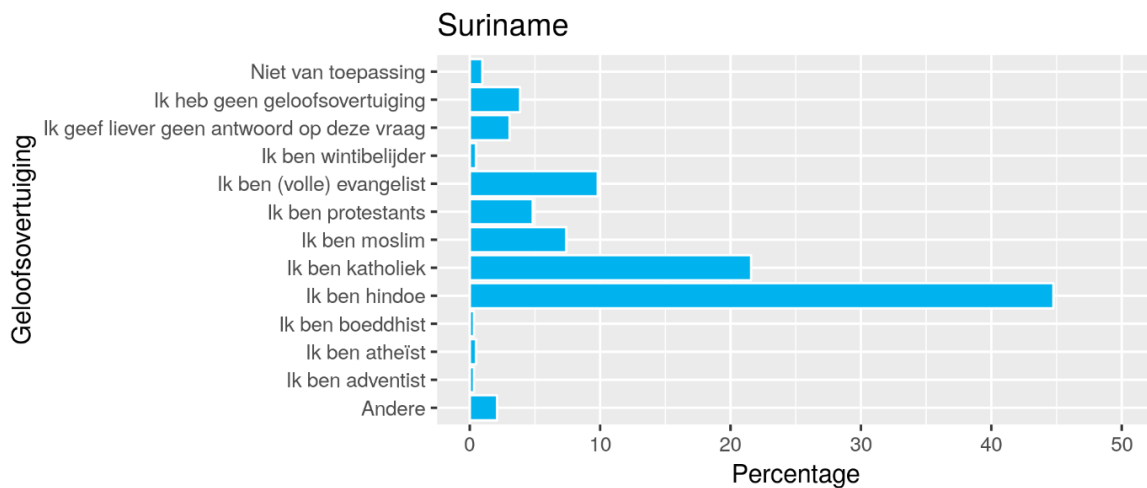
Niet-moedertaalsprekers van het Nederlands in Suriname kiezen in dagelijkse contacten buitenshuis meestal voor het Nederlands of Sranantongo. Vooral in het ziekenhuis wordt relatief veel Nederlands gesproken. Met de huisarts wordt dan weer relatief veel Sarnami – de moedertaal van de grootste groep niet-Nederlandstaligen in dit onderzoek, namelijk de Hindoestani – gesproken. Aan de kassa in de supermarkt wordt er vooral Sranantongo gesproken – al dan niet gecombineerd of vermengd met Nederlands.

³¹⁸ Er zijn geen gegevens voor de taalkeuzes van niet-moedertaalsprekers op de markt.

2.1.3. Taalkeuze in religie

Omdat de religie die men aanhangt, vaak samenhangt met de etnische afkomst die men heeft, en aangezien Suriname een smeltkroes van culturen is, is het plausibel om aan te nemen dat er een grotere verscheidenheid aan talen naar boven komt bij de vragen over taalkeuzes in dit subdomein dan in de hiervoor besproken subdomeinen. Omdat er binnen het kader van religie meer contact is met mensen die dezelfde achtergrond en afkomst hebben, kan men verwachten dat niet-moedertaalsprekers van het Nederlands in Suriname hun eigen moedertaal meer zullen gebruiken bij religieuze aangelegenheden.

In deze paragraaf wordt nagegaan welke taal Surinaamse moedertaalsprekers versus niet-moedertaalsprekers van het Nederlands gebruiken in de beoefening en beleving van hun specifieke geloofsovertuiging. Figuur 185 hieronder laat zien welke verschillende geloofsovertuigingen de panelleden hebben: 44,8% van de deelnemers is hindoe,³¹⁹ 21,6% is katholiek, 9,8% is (volle) evangelist, 7,4% is moslim, 4,8% is protestants, 3,9% heeft geen geloofsovertuiging, 3,1% geeft liever geen antwoord op deze vraag en 2,1% heeft een andere – in de enquête niet gespecificeerde – geloofsovertuiging.

Figuur 185. Heeft u een geloofsovertuiging?

De vier verschillende vragen die in verband met religie gesteld werden in de online enquête zijn:

- In een religieuze ceremonie gebruik ik...
- Met mijn religieuze leider spreek ik...
- Met geloofsgenoten spreek ik...
- Literatuur van mijn religie is in het...

Ze zijn in de bespreking hieronder steeds samengevat in één overzichtsgrafiek (per geloof en per moedertaal)³²⁰, omdat een bespreking van elke vraag apart voor de verschillende geloofsovertuigingen en voor de moedertaal- vs. niet-moedertaalsprekers van het Nederlands de leesbaarheid van dit rapport negatief zou beïnvloeden.

³¹⁹ Zoals al eerder werd vermeld (paragraaf 2.1.1.e), namen er relatief veel sprekers van het Sarnami deel aan het onderzoek. Deze sprekers van het Sarnami zijn Hindoestani; vandaar dat het hindoeïsme ook relatief sterk vertegenwoordigd is in dit onderzoek. Volgens de website van Ethnologue (<https://www.ethnologue.com/>, geraadpleegd op 30 mei 2019) waren er in 2016 75.500 sprekers van het Sarnami in Suriname op een totale populatie (in 2016) van 559.000. Dat betekent dat sprekers van het Sarnami zo'n 13-14% van de totale Surinaamse bevolking vertegenwoordigen. In het Surinaamse StaatNed-panel wordt 58,5% van de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands echter vertegenwoordigd door mensen met het Sarnami als moedertaal. Er is dus sprake van een oververtegenwoordiging van deze groep.

³²⁰ Dus één grafiek die de taalkeuze bij de beleving van het geloof in het algemeen representeert en die de verschillende situaties binnen die geloofsbeleving omvat (d.w.z. taalkeuze in religieuze ceremonies, in gesprekken met de religieuze leider, in gesprekken met geloofsgenoten, taal van de literatuur).

Indien relevant echter, zullen wij naar specifieke resultaten bij deze vragen verwijzen. De volgende geloofsovertuigingen komen aan bod:

- hindoeïsme
- rooms-katholicisme
- volle evangelie (gemeente)
- islam
- protestantisme
- adventisme
- winti

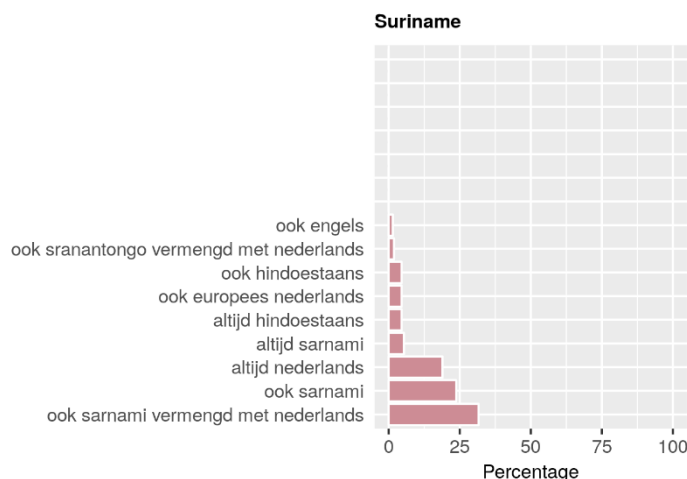
Hindoeïsme

Van de moedertaalsprekers van het Nederlands die het hindoeïsme aanhangen (figuur 186), **gebruikt het grootste deel naast Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands** in de beleving van het geloof in het algemeen (nl. 31,1%), **gevolgd door de groep die Nederlands en Sarnami gebruikt** (nl. 22,3%); 5,3% gebruikt altijd Sarnami. **Sarnami is dan ook dé taal van de hindoestaanse bevolkingsgroep in Suriname.** Er wordt door de hindoestanen ook redelijk vaak gekozen voor **uitsluitend Nederlands**, namelijk door 18,6%.³²¹ Verder gebruikt 5,9% naast Nederlands ook **Hindi** en 4,5% gebruikt altijd Hindi.³²² De volgende taalkeuzes worden verder ook nog opgegeven: ook Europees Nederlands (4,5%), ook Sranantongo vermengd met Nederlands (1,8%), ook Engels (1,2%) en ook Hindi en Sarnami (1,2%).

Bij de niet-Nederlandstalige hindoës (figuur 187) wordt het Sarnami minder vermengd met Nederlands.

De grootste groep, namelijk 29,6%, combineert weliswaar Nederlands met Sarnami, maar deze groep wordt op de voet gevolgd door de groep die altijd Sarnami gebruikt (nl. 28,4%). Op de derde plaats komt de groep die naast Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands spreekt (nl. 16,9%). De groep die uitsluitend Nederlands gebruikt, namelijk 7,4%, is significant kleiner dan bij de moedertaalsprekers (nl. 18,6%)³²³.

De keuze voor **uitsluitend Hindi** ligt dan weer beter hoger bij de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands (nl. 7,1%) dan bij de moedertaalsprekers (nl. 4,5%), maar het verschil is niet significant; bovendien combineert 5,3% Nederlands en Hindi.³²⁴ Ten slotte geeft 1,2% aan naast Nederlands ook Engels te gebruiken.

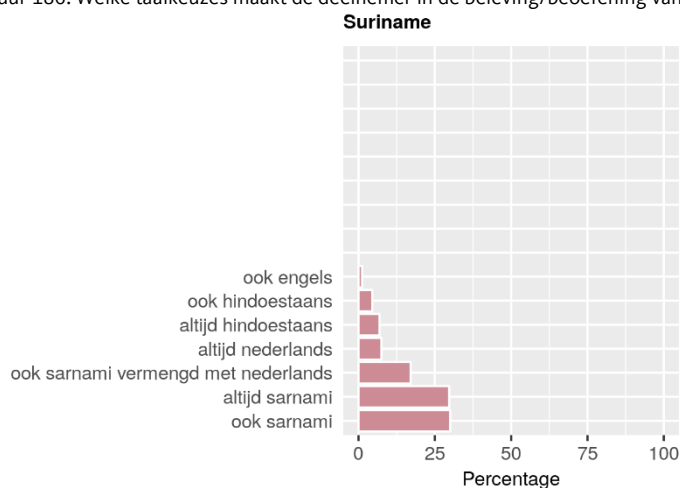
³²¹ Het aandeel van de taalkeuze 'altijd Nederlands' is het hoogst in contacten met geloofsgenoten (nl. 22,1%) en het laagst als taal van de literatuur van de religie (nl. 11,3%).

³²² De keuzes 'ook Hindi' en 'altijd Hindi' zijn het best vertegenwoordigd als taal van de literatuur van de religie (nl. resp. 19,1% en 15,7%).

³²³ $z = -4,565$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³²⁴ Net als bij de moedertaalsprekers van het Nederlands, zijn ook bij de niet-Nederlandstalige hindoës de keuzes 'altijd Hindi' en 'ook Hindi' het best vertegenwoordigd als taal van de literatuur van de religie (nl. resp. 40,0% en 18,2%).

Figuur 186. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie?

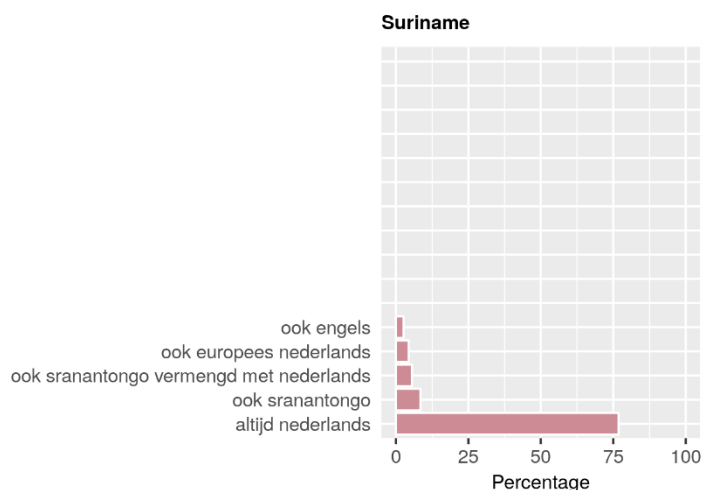
Figuur 187. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie? Moedertaal is anders

Rooms-katholicisme

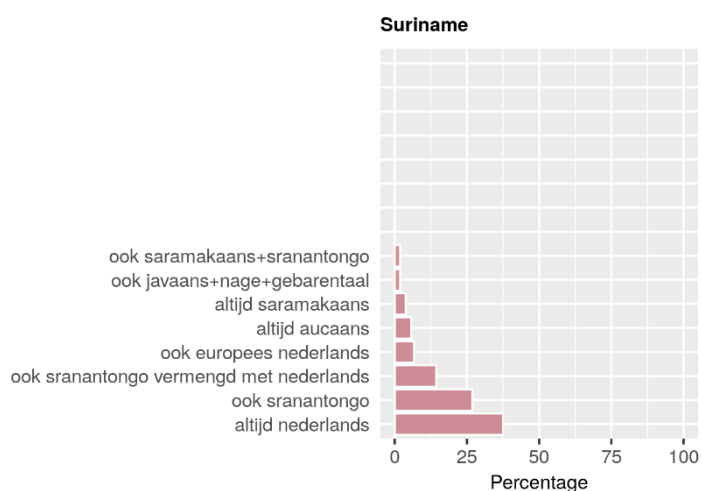
Figuur 188 laat de taalkeuzes zien van katholieken in Suriname die Nederlands als (een) moedertaal hebben. Het merendeel, namelijk **76,8% van de katholieken gebruikt bij de beleving van zijn of haar religie altijd Nederlands**.³²⁵ Dit is een erg hoog percentage in vergelijking met de mate waarin moedertaalsprekers het Nederlands gebruiken in het verdere openbaar leven (bijv. in het ziekenhuis, op de markt). In paragraaf 2.1.2.a bespreken we de taalkeuzes van de deelnemers in het dagelijks leven. Daaruit bleek dat slechts 39,3% van de Surinaamse moedertaalsprekers altijd Nederlands gebruikt in het dagelijks leven, heel wat minder dan het aantal katholieken dat altijd Nederlands gebruikt bij religieuze aangelegenheden. We zien verder dat er ook Sranantongo wordt gebruikt bij katholieke aangelegenheden: 8,5% van de deelnemers gebruikt naast Nederlands ook Sranantongo en 5,6% gebruikt ook Sranantongo vermengd met Nederlands. Verder gebruikt 4,4% ook Europees Nederlands en 2,6% ook Engels.

Bij de katholieken voor wie het Nederlands niet een/de moedertaal is (figuur 189), ligt het percentage dat altijd Nederlands gebruikt aanzienlijk lager, namelijk 37,5%. Daarentegen ligt het percentage dat ook Sranantongo gebruikt heel wat hoger: 26,9% gebruikt naast Nederlands ook Sranantongo en 14,4% gebruikt ook Sranantongo vermengd met Nederlands. Niet-moedertaalsprekers van het Nederlands zeggen wel zelf **meer Europees Nederlands** te gebruiken (nl. 6,7%) dan moedertaalsprekers (nl. 4,4%). Ten slotte komen bij de niet-moedertaalsprekers ook **minder courante talen** aan bod bij de religieuze beleving: 5,8% gebruikt altijd Aucaans, 3,8% gebruikt altijd Saramakaans, 1,9% gebruikt ook gebarentaal en Javaans, 1,9% gebruikt ook Saramakaans en Sranantongo en 1,0% gebruikt altijd Sranantongo.

³²⁵ Het aandeel voor 'altijd Nederlands' is het hoogst bij de taalkeuze die men maakt als men met de religieuze leider spreekt (nl. 82,7%) en als taal van de literatuur van de religie (nl. 76,9%).

Figuur 188. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie?

Figuur 189. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie? Moedertaal is anders

Volle Evangelie (Gemeenten)³²⁶

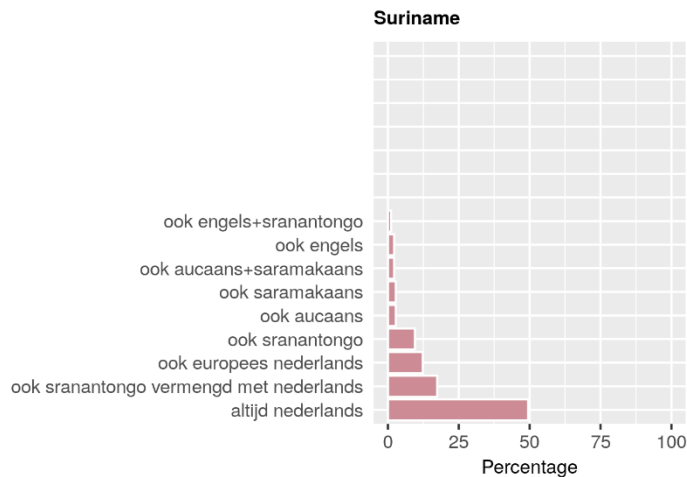
Van de evangelisten die Nederlands als moedertaal hebben (figuur 190), geeft 49,4% aan altijd Nederlands te gebruiken; dit percentage ligt significant lager dan bij de katholieken (nl. 76,8%)³²⁷. **Sranantongo is onder evangelisten ook een populaire taal:** op de tweede plaats komt de groep evangelisten die naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands gebruikt (nl. 17,4%) en verder gebruikt 9,6% naast Nederlands ook Sranantongo. **Een redelijk hoog percentage gebruikt ook Europees Nederlands** (nl. 12,4%). Verder gebruikt 2,8% ook Aucaans, 2,8% ook Saramakaans, 2,2% (= 4 deelnemers) ook Aucaans en Saramakaans en 2,2% ook Engels.³²⁸

³²⁶ Volle Evangelie Gemeenten worden ook wel Pinksterkerken genoemd.

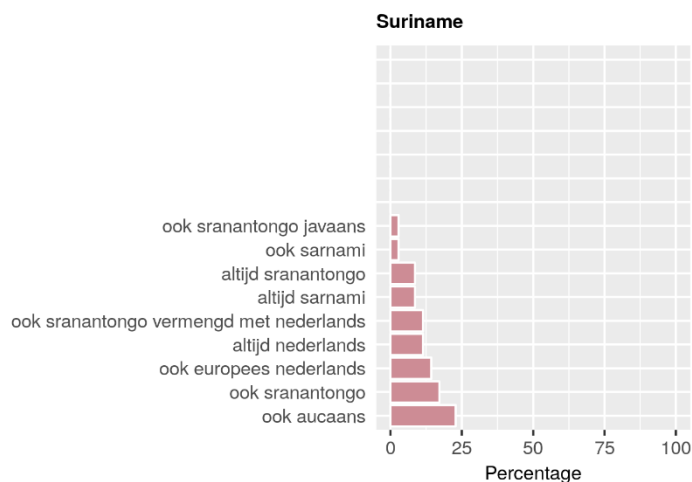
³²⁷ $z = -6,322$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³²⁸ De keuze voor 'altijd Nederlands' wordt het best vertegenwoordigd als taal van de literatuur van de religie (nl. 60,0%) en als taal die men spreekt met de religieuze leider (nl. 56,8%).

Bij de niet-moedertaalsprekende evangelisten (figuur 191, foutenmarge = 16,6%) wijken de taalkeuzes aanzienlijk af van die van de moedertaalsprekers. **De grootste groep, namelijk 22,9% (N = 8 op een totaal van 35), gebruikt bij religieuze aangelegenheden naast Nederlands ook Aucaans, een van de marrontalen die in andere subdomeinen doorgaans slechts een kleine rol speelt.**³²⁹ Op de tweede plaats volgt de groep die naast Nederlands ook Sranantongo gebruikt met 17,1% (N = 6); verder gebruikt 11,4% (N = 4) ook Sranantongo vermengd met Nederlands en 8,6% (N = 3) altijd Sranantongo. Een relatief grote groep, namelijk 14,3% (N = 5), gebruikt naast (Surinaams) Nederlands ook Europees Nederlands in zijn of haar beleving van het evangelisme. Verder gebruikt 11,4% (N = 4) altijd Nederlands, 8,6% (N = 3) altijd Sarnami en 8,6% altijd Sranantongo.

Figuur 190. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie?

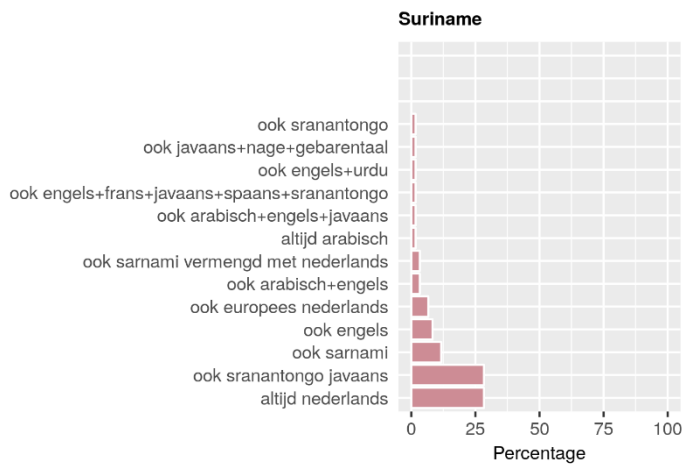
Figuur 191. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie? Moedertaal is anders

³²⁹ Oorspronkelijk vestigden de Marrons (d.w.z. gevluchte slaven) zich in het oerwoud. Ze hadden hun eigen religies, zoals het Winti. De laatste decennia zijn ze echter in toenemende mate naar de steden, zoals Paramaribo, verhuisd. Dit bracht met zich mee dat ze overstapten naar het Christendom, en dan met name naar het Volle Evangelie. Ook missionarisering heeft ongetwijfeld een rol gespeeld in de beleving van de Marrons tot het Christendom.

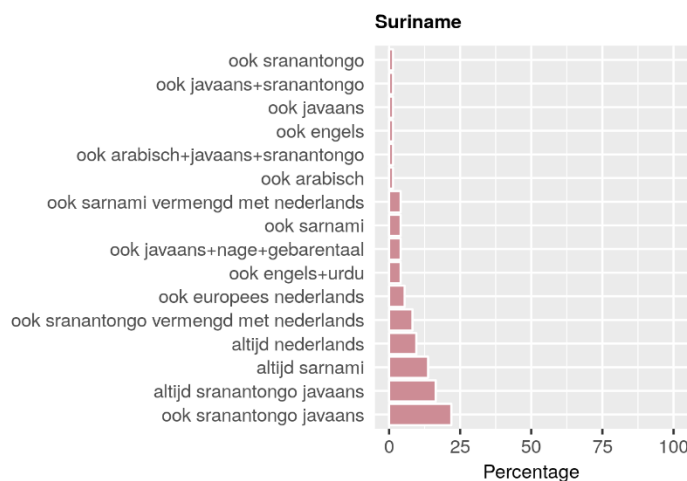
Islam

Bij de Surinaamse moedertaalsprekers van het Nederlands die moslim zijn (figuur 192, foutenmarge = 12,7%) ligt het **gebruik van uitsluitend Nederlands** met 28,3% (N = 17 op een totaal van 60) aanzienlijk **lager dan bijvoorbeeld bij de katholieke moedertaalsprekers** (nl. 76,8%).³³⁰ **Een even groot deel** (nl. 28,3%) **gebruikt naast Nederlands ook Sranantongo en Javaans bij religieuze aangelegenheden**. Verder gebruikt 11,7% (N = 7) ook Sarnami, 8,3% (N = 5) ook Engels, 6,7% (N = 4) ook Europees Nederlands, 3,3% (N = 2) ook Arabisch en Engels en 3,3% ook Sarnami vermengd met Nederlands.

Het gebruik van uitsluitend Nederlands ligt bij de niet-moedertaalsprekende moslims (figuur 193, foutenmarge = 11,5%) **nog een stuk lager dan bij de moedertaalsprekers**; slechts 9,6% (N = 7 op een totaal van 73) gebruikt altijd Nederlands bij religieuze aangelegenheden. **Het meest gebruikt is de combinatie van Nederlands, Sranantongo en Javaans** (21,9%, N = 16), gevolgd door altijd Nederlands, Sranantongo en Javaans (16,4%, N = 12). Op de derde plaats komt de groep die altijd Sarnami gebruikt (13,7%, N = 10). Verder gebruikt 8,2% (N = 6) ook Sranantongo vermengd met Nederlands, 5,5% (N = 4) ook Europees Nederlands, 4,1% (N = 3) ook Engels en Urdu, 4,1% ook gebarentaal en Javaans, 4,1% ook Sarnami en 4,1% ook Sarnami vermengd met Nederlands.

Figuur 192. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie?

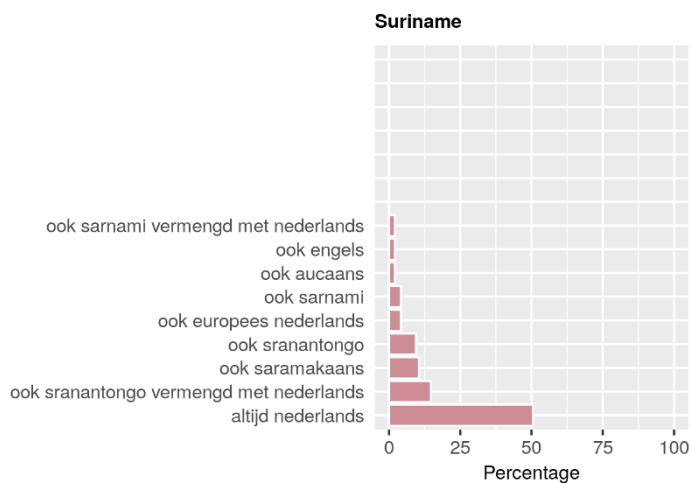
Figuur 193. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie? Moedertaal is anders

³³⁰ Het aandeel voor de keuze 'altijd Nederlands' is het hoogst in contacten met de religieuze leider (nl. 35,7%).

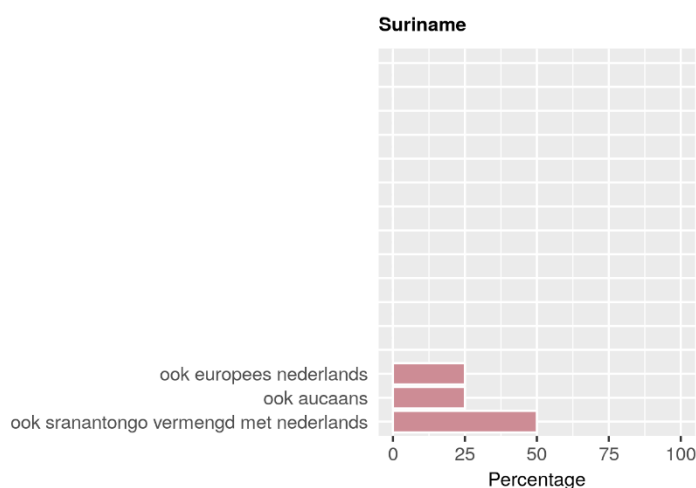
Protestantisme

Bij de Surinaamse protestanten die Nederlands als (een) moedertaal hebben (figuur 194, foutenmarge = 10,1%) ligt het percentage deelnemers dat altijd Nederlands gebruikt met 50,5% (N = 48 op een totaal van 95) zo'n 26,0%-punt lager dan het aantal katholieken dat altijd Nederlands gebruikt. **Het katholicisme is dus meer dan het protestantisme (en ook meer dan de andere religies) een religie waarbij de officiële taal van Suriname – het Nederlands – gebruikt wordt.** Bij de beleving van de protestantse religie is er een **grotere rol voor het Sranantongo** weggelegd: 14,7% (N = 14) van de protestanten gebruikt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands en 9,5% (N = 9) gebruikt Nederlands en Sranantongo. Verder gebruikt 10,5% (N = 10) ook Saramakaans, 4,2% (N = 4) ook Europees Nederlands, 4,2% ook Sarnami, 2,1% (N = 2) ook Aucaans, 2,1% ook Engels en 2,1% ook Sarnami vermengd met Nederlands.³³¹

Er namen slechts 4 niet-moedertaalsprekende protestanten deel aan de enquête (figuur 195, foutenmarge = 49,0%), van wie er 2 Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands gebruiken, 1 Nederlands en Aucaans gebruikt en 1 ook Europees Nederlands gebruikt.

Figuur 194. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie?

Figuur 195. Welke taalkeuzes maakt de deelnemer in de beleving/beoefening van zijn/haar religie? Moedertaal is anders

³³¹ Het aandeel voor uitsluitend Nederlands ligt lager als taal die men spreekt met geloofsgenoten (nl. 39,1%) dan in de andere situaties (nl. ongeveer 50,0%).

Adventisme³³²

Onder de Surinaamse panelleden namen 8 personen deel die aanhangers zijn van het adventisme (foutenmarge = 34,6%). Allen zijn moedertaalsprekers van het Nederlands. 4 van hen gaven aan altijd Nederlands te gebruiken bij religieuze aangelegenheden en de andere 4 gaven aan naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands te gebruiken.

Winti³³³

Er namen 8 personen deel aan de enquête die wintibelijder zijn (foutenmarge = 34,6%).³³⁴ Allen hebben een andere moedertaal dan het Nederlands. 4 van hen gebruiken altijd Sranantongo, 3 gebruiken altijd Nederlands en 1 gebruikt altijd Saramakaans bij religieuze aangelegenheden.

Besluit

Het hindoeïsme is de sterkst vertegenwoordigde religie onder onze Surinaamse panelleden. De meest gebruikte taal bij religieuze aangelegenheden, is bij hen het Sarnami, al dan niet gecombineerd of vermengd met Nederlands. Behalve Sarnami en Nederlands, wordt er door de hindoeïstische panelleden ook redelijk veel Hindi gebruikt. Het Sarnami en Hindi worden meer gebruikt door de niet-moedertaalsprekers dan door de moedertaalsprekers van het Nederlands.

Het Rooms-katholicisme is de op één na best vertegenwoordigde religie onder onze Surinaamse panelleden. Opvallend is het erg hoge percentage moedertaalsprekende katholieken dat altijd Nederlands gebruikt bij religieuze aangelegenheden. Bij de niet-moedertaalsprekende katholieken wordt er aanzienlijk minder uitsluitend Nederlands en vooral meer Sranantongo gebruikt.

Ook door de moedertaalsprekende evangelisten wordt er betrekkelijk veel uitsluitend Nederlands gebruikt, maar minder dan bij de katholieken. Bij deze groep is ook het Sranantongo een populaire taal. Bij de niet-moedertaalsprekende evangelisten wordt het meest gekozen voor een combinatie van Nederlands en Aucaans.

Bij de moslims die aan de enquête deelnemen, zowel de moedertaalsprekers van het Nederlands als de niet-moedertaalsprekers, zijn naast het Nederlands het Javaans en het Sranantongo de meest gebruikte talen bij religieuze aangelegenheden.

Onder de protestantse deelnemers aan de enquête – bijna uitsluitend moedertaalsprekers van het Nederlands – is het Nederlands de populairste taal bij religieuze aangelegenheden, maar wel in mindere mate dan bij de katholieken. Het Sranantongo wordt dan weer meer gebruikt.

Er nam slechts een klein aantal adventisten en wintibelijders deel aan de enquête. Daarom trekken we verder geen conclusies over hun taalkeuzes bij deze religies.

³³² Het Adventisme is een protestants-christelijke stroming die in de 19de eeuw ontstaan is en waarin de wederkomst van Christus centraal staat (bron: <https://christipedia.miraheze.org/wiki/Adventisme>).

³³³ Winti is de traditionele Afro-Surinaamse religie van de weggelopen slaven of Marrons.

³³⁴ Deze steekproef is te klein om representatief te zijn. Zo wordt bijvoorbeeld het Kromanti – de religieuze taal voor Winti – niet genoemd in onze resultaten.

2.1.4. De talen om ons heen: welke talen horen StaatNed-panelleden in dagelijkse situaties in hun naaste omgeving?

In het rapport Staat van het Nederlands 2016 brachten we verslag uit over de talen die de panelleden om zich heen horen in verschillende situaties die zich buitenshuis voordoen. Aangezien er in de StaatNed-enquête van 2018 bij de antwoordopties meer ruimte was voor dialect, regionale taal en tussentaal, leek het ons aangewezen om bij de eerste actualisering van het StaatNed-onderzoek ook de vragen over de talen om ons heen te herhalen voor de Nederlandse en Vlaamse deelnemers. Zo kunnen we immers inzicht verkrijgen in de mate waarin niet-standaardtalige variëteiten gehoord worden door de panelleden. Ook voor Suriname werden uiteraard de ‘talen om ons heen’ bevraagd. In wat volgt, bespreken we eerst de resultaten voor moedertaalsprekers van het Nederlands voor alle regio's en vervolgens de resultaten voor de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands voor Suriname alleen.

a. Welke talen horen moedertaalsprekers om zich heen?

Figuur 196 geeft weer welke talen moedertaalsprekers van het Nederlands **in het algemeen** (d.w.z. in alle dagelijkse situaties buitenshuis) om zich heen horen. Voor Nederland zegt 49,2% van de deelnemers dat ze altijd Nederlands om zich heen horen; dit wijkt niet beduidend af van de nulmeting (nl. 47,9%). 13,2% hoort behalve Nederlands ook onbekende talen, wat significant minder is dan in 2016 (nl. 16,9%)³³⁵. 7,4% hoort naast Nederlands ook Fries en dat is significant meer dan bij de nulmeting (nl. 3,5%)³³⁶. 4,7% van de Nederlandse panelleden hoort ook Engels om zich heen, wat beduidend meer is dan in 2016 (nl. 3,7%)³³⁷. 3,6% hoort ook Arabisch (vgl. 3,9% in 2016), 3,2% hoort ook Turks (vgl. 3,8% in 2016), 2,5% hoort Nederlands, Arabisch en Turks; dit is beduidend minder dan in 2016 (nl. 3,2%)³³⁸. 1,9% hoort Nederlands, Arabisch, Engels en Turks (vgl. 2,2% in 2016) en 1,0% hoort behalve Nederlands ook Pools (vgl. 0,8% in 2016). Behalve een sterkere aanwezigheid van het Fries, waarvoor we hierboven al mogelijke verklaringen hebben gegeven, valt vooral de significante toename in de perceptie van het Engels (met 1,0%-punt) ten opzichte van de nulmeting op. **Er wordt in het dagelijks leven dus vooral meer Fries en iets meer Engels gehoord door de Nederlandse panelleden dan twee jaar geleden.**

Voor Friesland antwoordt 81,4% van de deelnemers dat ze ook Fries horen in hun omgeving, wat beduidend meer is dan in 2016 (nl. 69,7%)³³⁹. 9,9% van de Friese deelnemers zegt altijd Nederlands te horen in de naaste omgeving; dit wijkt niet significant af van de nulmeting (nl. 12,7%), 3,1% hoort ook onbekende talen, wat beduidend minder is dan bij de nulmeting (nl. 7,3%)³⁴⁰. 1,0% ten slotte, zegt altijd Fries te horen (vgl. 0,4% in 2016). **Het aandeel van het Fries in de perceptie van de Friese deelnemers zelf is dus significant hoger in vergelijking met de nulmeting.**

³³⁵ $z = -7,949$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³³⁶ $z = 12,958$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³³⁷ $z = 3,888$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³³⁸ $z = -3,052$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

³³⁹ $z = 5,223$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁴⁰ $z = -3,813$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

In Vlaanderen geeft 48,0% van de panelleden aan dat ze altijd Nederlands horen in hun naaste omgeving; dit is significant minder dan in 2016 (nl. 50,6%)³⁴¹. verder hoort 13,4% ook onbekende talen (vs. 12,4% in 2016)³⁴². 10,2% van de Vlaamse deelnemers hoort behalve Nederlands ook Frans in de naaste omgeving en dat is significant meer dan bij de nulmeting (nl. 8,1%)³⁴³. 4,1% hoort naast Nederlands ook Turks (vs. 3,6% in 2016)³⁴⁴, 3,8% ook Arabisch (vs. 4,0% in 2016), 1,4% ook Engels (vs. 1,0% in 2016)³⁴⁵, 1,3% ook Arabisch en Frans (vgl. 1,3% in 2016), 1,3% ook Engels en Frans (vs. 1,4% in 2016), 1,1% ook Arabisch, Engels en Frans (vs. 1,2% in 2016), 1,0% ook Arabisch en Turks (vs. 1,2% in 2016) en 1,0% ook Arabisch, Engels, Frans en Turks (vgl. 1,0% in 2016). **Er wordt ten opzichte van de nulmeting ruim 2,5%-punt minder uitsluitend Nederlands gehoord in Vlaanderen en ongeveer 2,0%-punt meer Frans. Voor de andere talen(combinaties) zijn er slechts kleine, maar soms ook significante, verschillen.**

Van de Brusselse deelnemers hoort het grootste deel, namelijk 33,7%, Nederlands en Frans in de naaste omgeving; dit wijkt niet significant af van de nulmeting (nl. 36,4%). Verder hoort 15,7% ook onbekende talen (vs. 13,0% in 2016), 7,3% ook Engels en Frans (6,6% in 2016), 5,1% altijd Nederlands (vs. 3,9% in 2016), 4,5% ook Arabisch en Frans (vs. 7,3% in 2016), 2,5% ook Arabisch, Frans en Turks (vs. 0,7% in 2016) en 2,0% ook Arabisch, Engels en Frans (vs. 5,5% in 2016). Hoewel de verschillen ten opzichte van de nulmeting groter lijken dan bij de andere regio's, zijn ze niet significant. Afhankelijk van de grootte van de steekproef, kunnen kleine verschillen wel significant zijn en grote verschillen niet. **Voor Brussel kunnen we dus geen significante wijzigingen vaststellen.**

De talencombinatie die Surinaamse moedertaalsprekers van het Nederlands het meest horen in hun omgeving is Nederlands en Sranantongo: 27,9% hoort Nederlands en Sranantongo en nog eens 27,9% hoort Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands. 17,0% van de moedertaalsprekers hoort uitsluitend Nederlands om zich heen. Verder hoort 7,0% naast Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands, 3,0% ook Sarnami, 2,0% ook Sarnami en Sranantongo, 1,6% ook Europees Nederlands, 1,3% ook Aucaans en 1,1% ook Javaans, Sarnami en Sranantongo.

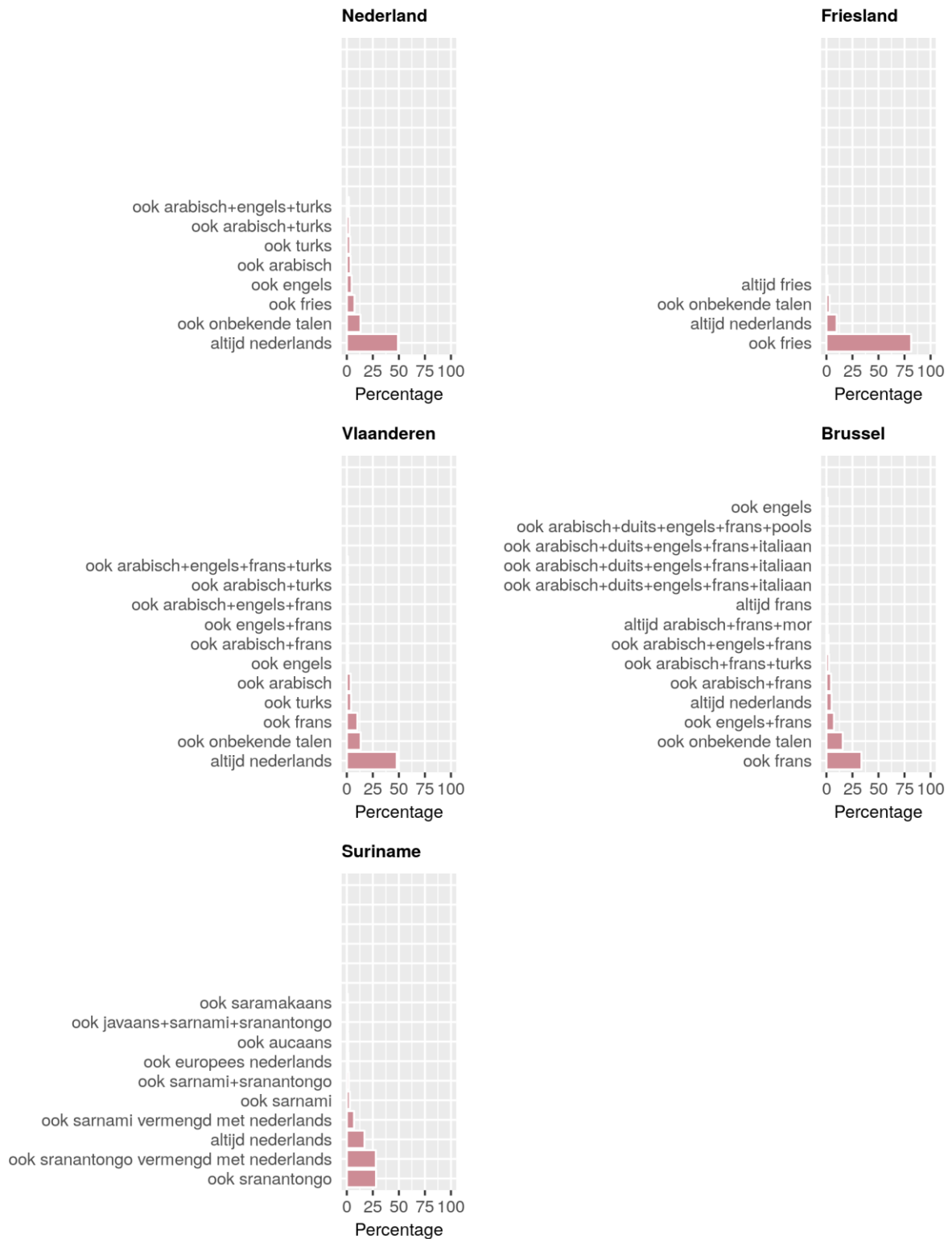
³⁴¹ $z = -3,834$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁴² $z = 2,187$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁴³ $z = 5,315$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁴⁴ $z = 2,024$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁴⁵ $z = 3,106$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

Figuur 196. Welke talen horen de deelnemers om zich heen?

Hierboven werd een algemene schets gegeven van de talen die de panelleden om zich heen horen. In wat volgt, bekijken we dit nog eens per situatie.

Figuur 197 laat zien dat 43,6% van de Nederlandse deelnemers aangeeft dat ze altijd Nederlands om zich heen horen **in het ziekenhuis**, wat niet significant afwijkt van de nulmeting (nl. 44,0%). 15,8% geeft aan dat ze naast Nederlands ook onbekende talen horen (vs. 19,3% in 2016), 7,7% hoort naast Nederlands ook Fries in het ziekenhuis; dit is significant meer dan bij de nulmeting (nl. 3,5%)³⁴⁶. 4,2% hoort Nederlands en Engels (vs. 3,6% in 2016), 4,0% hoort ook Arabisch (vs. 4,4% in 2016), 3,6% hoort ook Turks (vs. 4,1% in 2016), 3,6% hoort Nederlands, Arabisch, Engels en Turks (vs. 3,5% in 2016), 3,5% hoort naast Nederlands Arabisch en Turks (vs. 3,7% in 2016), 1,4% hoort Nederlands, Engels en Turks (vs. 0,7% in 2016)³⁴⁷, en 1,2% hoort Nederlands, Arabisch en Engels (vs. 1,3% in 2016). Ten opzichte van 2016 zijn er bij de talen die de Nederlandse panelleden in het ziekenhuis horen, dus geen al te grote verschuivingen, behalve een significante toename in de mate waarin de deelnemers Fries horen; er is sprake van meer dan een verdubbeling van het percentage dat behalve Nederlands ook Fries hoort (nl. 7,7% vs. 3,5%). **Net als bij de taalkeuzes van de panelleden in de naaste omgeving, is er dus ook bij de talen die ze om zich heen horen een groter aandeel voor het Fries.** Mogelijke oorzaken hiervoor werden in paragraaf 2.1.1.a reeds aangekaart.

In Friesland zegt 80,1% van de panelleden dat ze in het ziekenhuis naast Nederlands ook Fries om zich heen horen, wat significant meer is dan in 2016 (nl. 69,4%)³⁴⁸, 10,0% geeft aan dat ze altijd Nederlands horen in het ziekenhuis (vs. 9,7% in 2016), 3,4% dat ze ook onbekende talen horen (vs. 8,1% in 2016), en 1,1% dat ze ook Arabisch horen (vs. 0,8% in 2016)³⁴⁹. **Er is dus ook in Friesland een aanzienlijke toename van het percentage deelnemers dat ook Fries hoort in het ziekenhuis.**

Van de Vlaamse deelnemers hoort 40,0% altijd Nederlands in het ziekenhuis, wat beduidend minder is dan bij de nulmeting (nl. 45,8%)³⁵⁰. Verder hoort 15,5% ook onbekende talen (vs. 13,6% in 2016)³⁵¹. 9,3% hoort naast Nederlands ook Frans in het ziekenhuis; dit is meer dan in 2016 (nl. 7,8%), maar de afwijking is niet significant ($p > 0,05$). 4,7% hoort behalve Nederlands ook Arabisch (vs. 4,6% in 2016), 4,4% ook Turks (vs. 3,6% in 2016), 2,0% ook Arabisch, Engels en Frans (vs. 2,1% in 2016), 2,0% ook Arabisch en Frans (vs. 1,5% in 2016) en 2,0% ook Engels en Frans (vs. 1,9% in 2016). **De afname van de perceptie van uitsluitend Nederlands in de Vlaamse ziekenhuizen (- 5,8%-punt) komt vooral doordat er meer andere talen worden gehoord, in verschillende combinaties.**

Voor de Brusselse resultaten was er een foutenmarge van 10,5%, wat aangeeft dat de steekproef minder representatief was. Daarom moeten we voorzichtig zijn met het trekken van conclusies uit de vergelijking met de nulmeting (toen was de foutenmarge 9,4%). In Brussel hoort 25,3% (N = 22 op een totaal van 87) van de panelleden Nederlands en Frans in het ziekenhuis; dit wijkt niet significant af van de nulmeting (nl. 35,2%); ook de overige verschillen tussen 2016 en 2018 zijn niet significant: 4,6% (N = 4) van de Brusselse deelnemers geeft aan uitsluitend Nederlands te horen in het ziekenhuis (vs. 1,9% in 2016). 18,4% (N = 16) hoort behalve Nederlands ook onbekende talen (vs. 14,8% in 2016). Verder hoort 6,9% (N = 6) ook Engels en Frans (vs. 5,6% in 2016), 4,6% (N = 4) ook Arabisch en Frans (vs. 7,4% in 2016), 2,3% (N = 2) ook Arabisch, Engels en Frans (vs. 7,4% in 2016), 2,3% ook Arabisch, Frans en Turks (voor deze keuze zijn er geen gegevens uit 2016) en 2,3% ook Engels (geen gegevens uit 2016). **In de perceptie van talen bij de Brusselse panelleden zien we dus geen significante verschuivingen.**

³⁴⁶ $z = 6,763$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁴⁷ $z = 2,558$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁴⁸ $z = 2,323$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁴⁹ In de resultaten van 2016 kwam de combinatie Nederlands en Arabisch niet voor, maar de combinaties van Nederlands, Arabisch en andere talen zoals Afrikaans, Engels, Frans, Turks, Italiaans, namen toen elk 0,8% voor hun rekening.

³⁵⁰ $z = -4,216$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

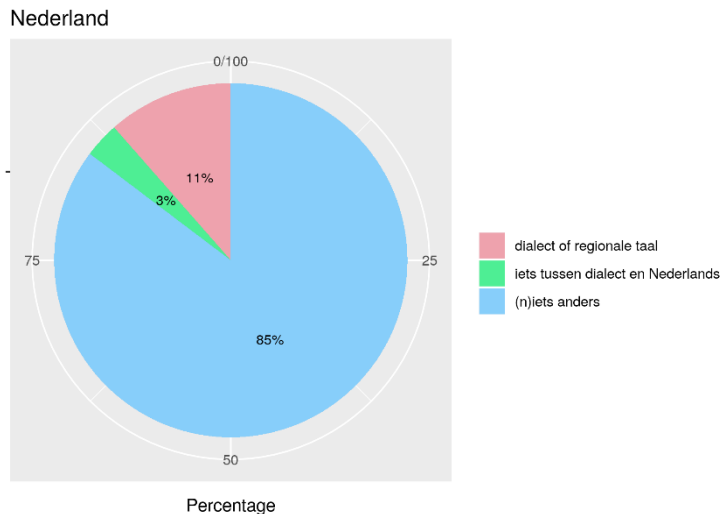
³⁵¹ $z = 1,972$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

Van de Surinaamse panelleden hoort ongeveer een kwart (25,8%) altijd Nederlands in het ziekenhuis, een ander kwart (25,1%) hoort Nederlands en Sranantongo, en bijna een kwart (23,7%) hoort Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands. Verder merkt 3,8% ook Europees Nederlands op, 2,4% ook Sarnami en Sranantongo, 2,2% ook Javaans, Sarnami en Sranantongo, 1,7% ook Sarnami, 1,7% ook Sarnami vermengd met Nederlands, 1,2% ook gebarentaal, Javaans en Sarnami, 1,0% ook Engels, 1,0% ook Javaans en Sarnami en 1,0% ook onbekende talen. Er wordt dus een ruim scala aan talen gehoord in het ziekenhuis, maar de meest gehoorde zijn het Nederlands en Sranantongo.

Figuur 197. In het ziekenhuis hoor ik (ook) ...

De mate waarin de Nederlandse deelnemers aangeven **niet-standaardtalige variëteiten** te horen **in het ziekenhuis** wordt gerepresenteerd in figuur 198. Dit diagram laat zien dat 11% van de deelnemers aangeeft dialect of regionale taal te horen en dat 3% zegt dat ze iets tussen dialect en Nederlands horen. **Er wordt significant meer dialect of regionale taal gehoord in het ziekenhuis dan dat men het zelf zegt te spreken in die situatie** (nl. 6%, zie paragraaf 2.1.1.a)³⁵²; dat geldt ook voor variëteiten tussen dialect en Nederlands (nl. 3% vs. 1%)³⁵³.

Figuur 198. In het ziekenhuis hoor ik (ook) ...

In **de wachtkamer bij de huisarts** (figuur 199) horen de Nederlandse panelleden de volgende talen om zich heen: 54,3% hoort altijd Nederlands (vs. 54,4% in 2016); 12,3% hoort ook onbekende talen (vs. 14,9% in 2016)³⁵⁴; 7,7% hoort ook Fries, wat significant meer is dan in 2016 (nl. 3,7%)³⁵⁵; 3,9% hoort Nederlands en Engels (vs. 3,5% in 2016), 3,8% hoort Nederlands en Turks (vs. 4,5% in 2016), 3,8% hoort ook Arabisch (vs. 3,9% in 2016), 3,3% hoort Nederlands, Arabisch en Turks (vs. 4,1% in 2016), en 1,5% hoort Nederlands, Arabisch, Engels en Turks (vs. 1,7% in 2016). Het enige opvallende verschil betreft opnieuw het Fries: **het percentage deelnemers dat ook Fries hoort bij de huisarts is significant verdubbeld ten opzichte van 2016**.

In Friesland hoort het merendeel van de panelleden Nederlands en Fries bij de huisarts, namelijk 84,2%. Er is een significante verschuiving ten aanzien van de nulmeting van ongeveer 11%-punt (nl. 73,6% in 2016)³⁵⁶. Verder hoort 9,4% altijd Nederlands (vs. 10,9% in 2016); 2,6% ook onbekende talen, wat significant minder is dan bij de nulmeting (nl. 7,0%)³⁵⁷, en 1,1% altijd Fries (vs. 0,8% in 2016). **In Friesland hoort men dus meer Nederlands gecombineerd met Fries bij de huisarts dan twee jaar geleden**.

In Vlaanderen hoort 57,8% van de deelnemers altijd Nederlands bij de huisarts; dat is beduidend minder dan bij de nulmeting (nl. 61,0%)³⁵⁸. 10,3% van de deelnemers geeft aan behalve Nederlands ook Frans te horen, wat significant meer is dan twee jaar geleden (nl. 8,1%)³⁵⁹. **Er wordt dus minder uitsluitend Nederlands en meer Frans gehoord in de wachtkamer van de huisarts in Vlaanderen**. Dit resultaat komt overeen met de tendens die we in de Vlaamse ziekenhuizen zien (zie hierboven). Verder hoort 10,0% ook onbekende talen (vs. 9,0% in 2016), 3,8% ook Arabisch (vs. 3,6% in 2016) en 3,8% ook Turks (vs. 3,2% in 2016).

³⁵² $z = 8,661$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁵³ $z = 8,139$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁵⁴ $z = -2,925$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

³⁵⁵ $z = 6,487$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁵⁶ $z = 2,499$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

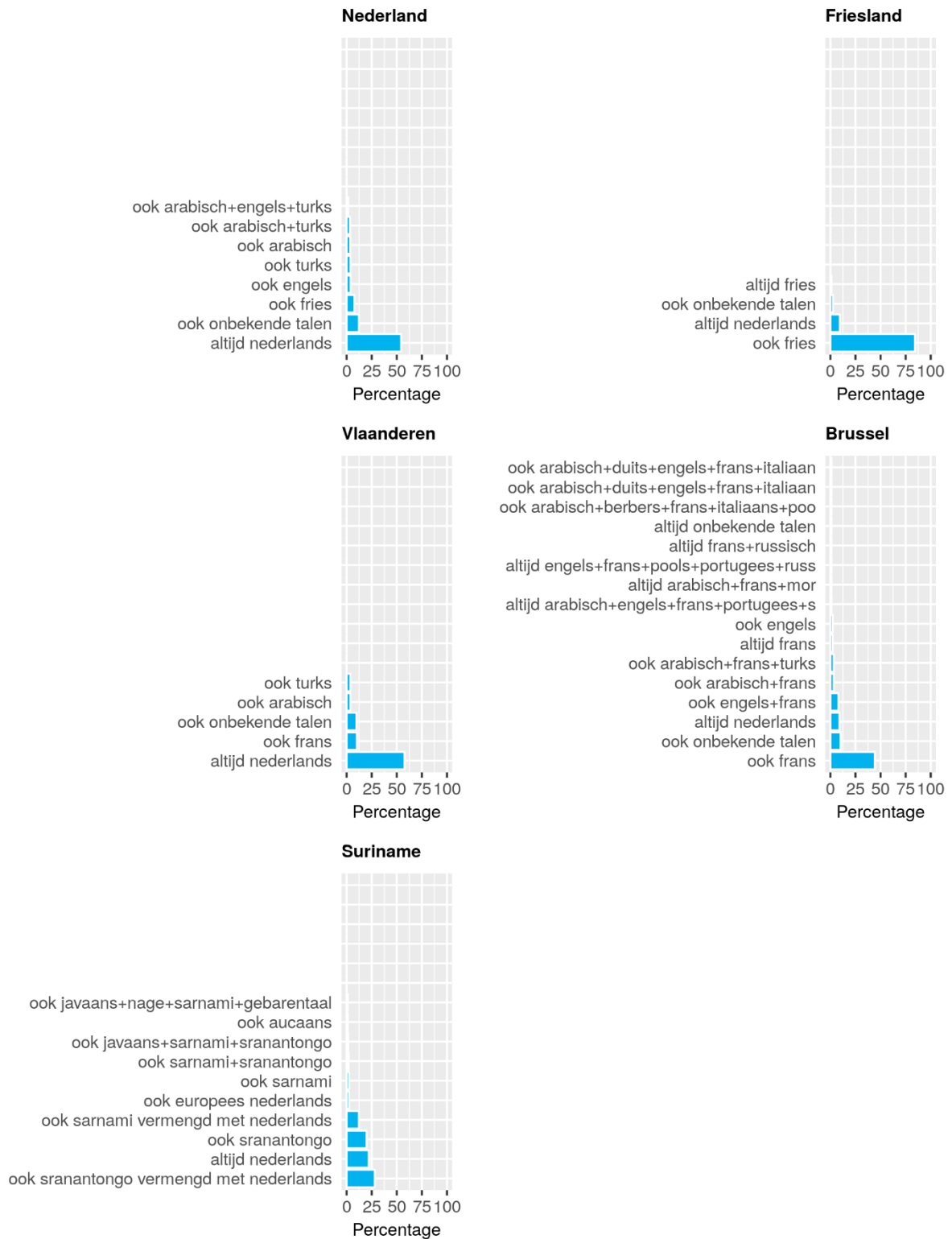
³⁵⁷ $z = -2,054$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁵⁸ $z = -2,401$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁵⁹ $z = 2,779$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

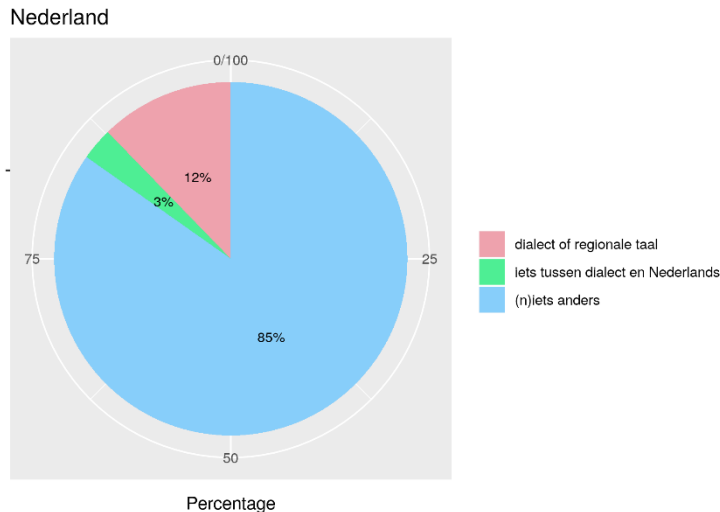
In Brussel (foutenmarge = 10,4%) hoort 44,3% (N = 39 op een totaal van 88) van de deelnemers naast Nederlands ook Frans in het ziekenhuis (vs. 45,4% in 2016); 10,2% (N = 9) hoort er ook onbekende talen (vs. 6,5% in 2016), 9,1% (N = 8) hoort er altijd Nederlands (vs. 8,3% in 2016), 8,0% (N = 7) hoort ook Engels en Frans (vs. 11,1% in 2016), 3,4% (N = 3) hoort ook Arabisch en Frans (vs. 9,3% in 2016), 3,4% hoort ook Arabisch, Frans en Turks (vs. 0,9% in 2016), 2,3% (N = 2) hoort altijd Frans (vs. 2,8% in 2016) en 2,3% hoort altijd Engels (voor deze taalkeuze zijn er geen gegevens in 2016). Geen van de verschillen met 2016 is significant en omdat we te maken hebben met een beperkte steekproef, willen we er ook verder geen conclusies aan verbinden.

Bij de huisarts hoort 28,1% van de Surinaamse moedertaalsprekers naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands. Op de tweede plaats komt de groep deelnemers die altijd Nederlands hoort (22,2%). Voor de perceptie van talen in het ziekenhuis kwam deze groep op de eerste plaats; **er wordt dus iets minder uitsluitend Nederlands gehoord in de wachtkamer bij de huisarts dan in het ziekenhuis**. 19,9% hoort naast Nederlands ook Sranantongo. **Ook in de wachtkamer van de huisarts doet het Sranantongo dus dienst als lingua franca**. Een redelijk groot percentage (nl. 12,3%) hoort bij de huisarts ook Sarnami vermengd met Nederlands. Verder hoort 2,4% ook Europees Nederlands, 2,4% ook Sarnami, 2,0% ook Sarnami en Sranantongo, 1,5% ook Javaans, Sarnami en Sranantongo, 1,1% ook Aucaans en 1,1% ook gebarentaal, Javaans en Sarnami.

Figuur 199. In de wachtkamer bij de huisarts hoor ik (ook) ...

Net als in het ziekenhuis, is het ook in de wachtkamer van de huisarts zo dat de Nederlandse deelnemers **beduidend meer dialect of regionale taal horen (nl. 12%) dan dat ze het er zelf zeggen te spreken (nl. 4%, zie par. 2.4.1.a)³⁶⁰** (zie figuur 200), en dat geldt ook voor variëteiten tussen dialect en Nederlands (nl. 3% vs. 1%)³⁶¹.

Figuur 200. In de wachtkamer bij de huisarts hoor ik (ook) ...

Aan de **kassa in de supermarkt** (figuur 201) hoort 44,8% van de Nederlandse panelleden altijd Nederlands, wat beduidend meer is dan bij de nulmeting (nl. 41,7%)³⁶². 14,3% hoort ook onbekende talen en dat is significant minder dan in 2016 (nl. 19,1%)³⁶³. 7,2% hoort naast Nederlands ook Fries, wat significant meer is dan twee jaar geleden (nl. 3,4%)³⁶⁴. Er wordt ook significant meer Engels (in combinatie met Nederlands) gehoord dan twee jaar geleden, namelijk 5,9% in 2018 vs. 4,0% in 2016.³⁶⁵ Verder hoort 3,5% naast Nederlands ook Arabisch (vs. 4,0% in 2016), 3,1% ook Turks (vs. 3,6% in 2016), 2,0% ook Arabisch en Turks (vs. 3,1% in 2016)³⁶⁶, 1,9% ook Pools (vs. 1,8% in 2016) en 1,6% ook Arabisch, Engels en Turks (2,3% in 2016)³⁶⁷. Het grootste verschil met de nulmeting betreft weer het Fries: **opnieuw is het percentage deelnemers dat naast Nederlands ook Fries hoort verdubbeld ten aanzien van 2016. Verder is er een significante toename van 1,9%-punt in het aantal deelnemers dat aangeeft ook Engels te horen in de supermarkt, al wordt er ook met 3,1%-punt meer uitsluitend Nederlands waargenomen.**

In Friesland hoort het merendeel van de deelnemers Nederlands en Fries in de supermarkt, namelijk 81,8%. Dat is ongeveer 15,0%-punt meer dan in 2016 (nl. 66,9%)³⁶⁸. Deze toename gaat ten koste van de perceptie van uitsluitend Nederlands, die afneemt (maar niet significant) van 13,5% in 2016 naar 8,9% in 2018. Verder hoort 3,3% ook onbekende talen (vs. 7,5% in 2016) en 1,5% ook Arabisch, Fries en Turks (geen gegevens in 2016) in de supermarkt.

³⁶⁰ $z = 13,006$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁶¹ $z = 7,081$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁶² $z = 2,451$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁶³ $z = -5,037$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁶⁴ $z = 6,633$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁶⁵ $z = 3,36$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

³⁶⁶ $z = -2,62$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

³⁶⁷ $z = -1,997$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

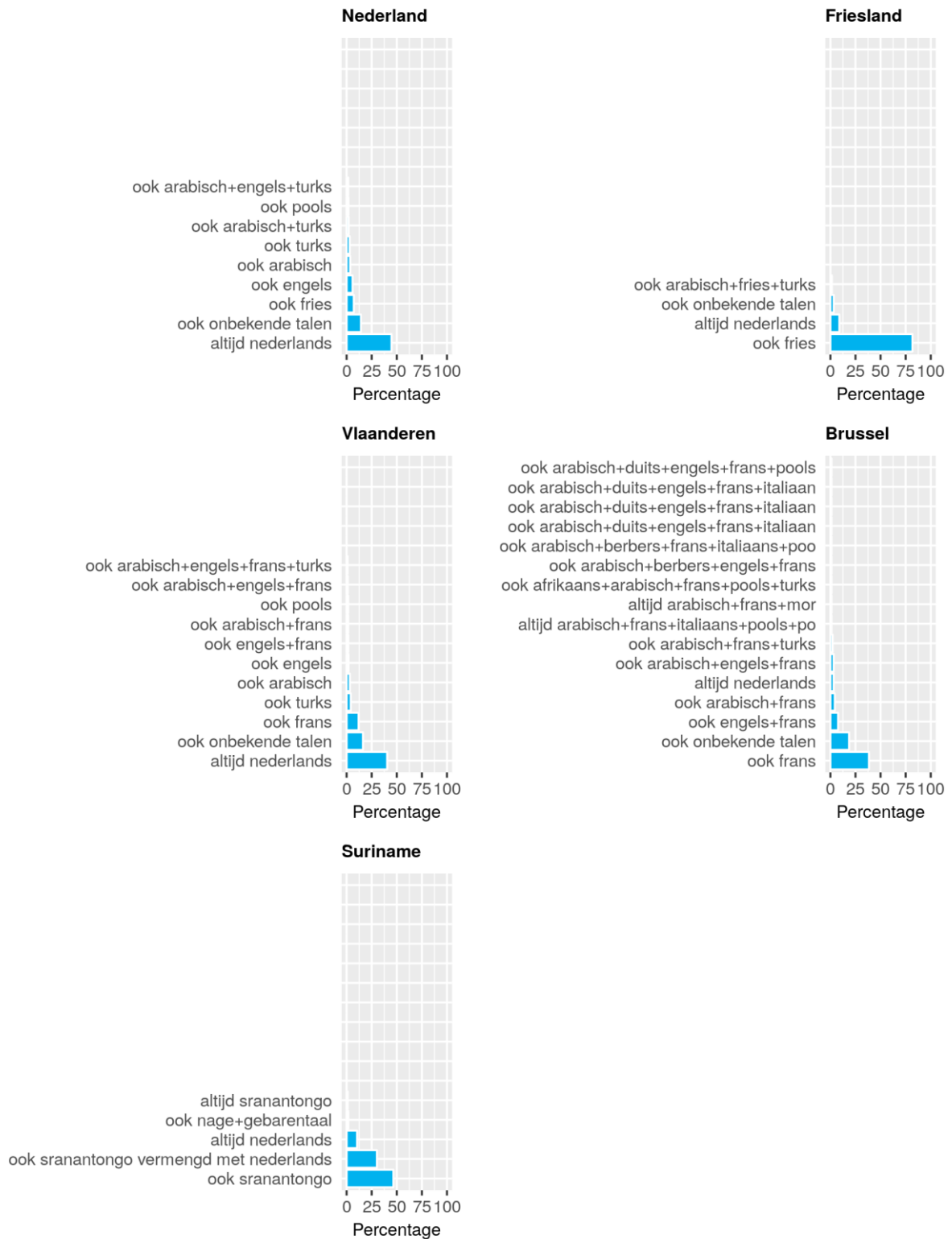
³⁶⁸ $z = 3,326$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

In Vlaanderen wordt door 40,4% van de panelleden uitsluitend Nederlands gehoord in de supermarkt (vs. 42,3% in 2016); 16,4% hoort ook onbekende talen (vs. 15,3% in 2016); 12,0% hoort behalve Nederlands ook Frans, wat significant meer is dan bij de nulmeting (nl. 9,4%)³⁶⁹; 4,2% hoort ook Turks (vs. 3,6% in 2016) en 3,2% ook Arabisch (vs. 4,2% in 2016). **In de Vlaamse supermarkt wordt dus vooral minder uitsluitend Nederlands en meer ook Frans gehoord.**

Van de Brusselse deelnemers (foutenmarge = 10,3%) hoort 38,5% (N = 35 op een totaal van 91) Nederlands en Frans in de supermarkt (vs. 39,6% in 2016), 18,7% (N = 17) ook onbekende talen (vs. 13,5% in 2016), 7,7% (N = 7) ook Engels en Frans (vs. 8,1% in 2016), 4,4% (N = 4) ook Arabisch en Frans (vs. 4,5% in 2016), 3,3% (N = 3) uitsluitend Nederlands (vs. 1,8% in 2016), 3,3% ook Arabisch, Engels en Frans (vs. 6,3% in 2016) en 2,2% ook Arabisch, Frans en Turks (vs. 0,9% in 2016). De steekproef is te klein om aan de vergelijking met de nulmeting verdere conclusies te verbinden.

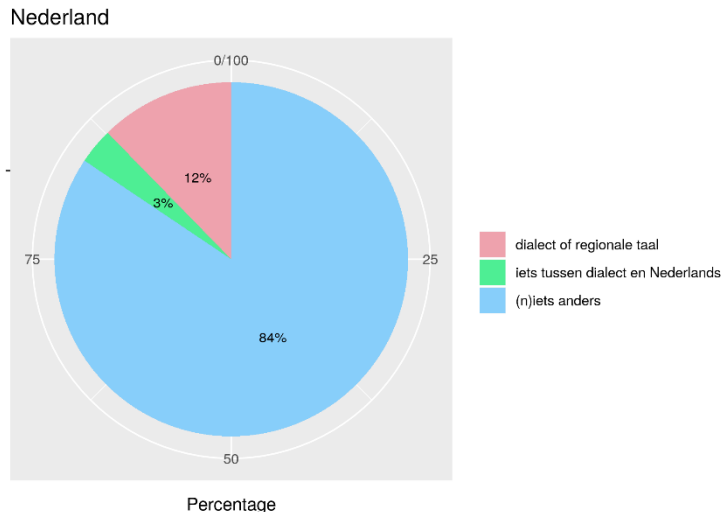
Net als bij de talen die men spreekt, is ook bij de talen die men hoort behalve het Nederlands, het Sranantongo de meest voorkomende taal aan de kassa in Surinaamse supermarkten: 45,8% van de moedertaalsprekers hoort naast Nederlands ook Sranantongo, 30,2% hoort ook Sranantongo vermengd met Nederlands en 1,1% hoort altijd Sranantongo. Verder hoort 10,4% altijd Nederlands en 1,3% neemt ook gebarentaal waar in de supermarkt.

³⁶⁹ $z = 3,032$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

Figuur 201. Aan de kassa in de supermarkt hoor ik om me heen (ook) ...

Het onderstaande cirkeldiagram (figuur 202) laat zien dat 12% van de Nederlandse panelleden aangeeft dialect of regionale taal te horen aan de kassa in de supermarkt, terwijl 3% zegt iets tussen dialect en Nederlands te horen. **Ook nu scoren de niet-standaartelijke variëteiten beduidend hoger wat het horen betreft dan wat het spreken betreft** (nl. 7% dialect/regionale taal³⁷⁰ en 1% tussenvariëteit³⁷¹).

Figuur 202. Aan de kassa in de supermarkt hoor ik om me heen (ook) ...

Ook **de markt** is een omgeving waar de panelleden allerlei verschillende talen horen (figuur 203). Van de Nederlandse deelnemers zegt 42,1% dat ze altijd Nederlands horen op de markt, 16,6% hoort ook onbekende talen, 6,9% hoort ook Fries, 4,6% hoort ook Turks, 4,6% hoort ook Arabisch, 4,0% hoort naast Nederlands ook Arabisch en Turks, 2,5% hoort ook Engels, 1,9% hoort ook Arabisch, Engels en Turks en 1,5% hoort op de markt ook Duits. We kunnen deze resultaten niet vergelijken met de nulmeting aangezien deze situatie in 2016 niet bevestigd werd.

In Friesland wordt uiteraard veel meer Fries gehoord op de markt (nl. 76,3% voor Nederlands + Fries), 11,0% hoort er altijd Nederlands, 5,3% hoort er ook onbekende talen en 1,2% hoort er ook Arabisch.

In Vlaanderen hoort 43,9% van de panelleden altijd Nederlands op de markt; dat is vergelijkbaar met de situatie in Nederland (nl. 42,1%). Verder hoort 15,0% van de Vlaamse deelnemers ook onbekende talen, 10,0% hoort ook Frans, 5,6% hoort ook Arabisch en 4,9% hoort ook Turks.

Van de Brusselse deelnemers (foutenmarge = 10,7%) geeft 28,6% (N = 24 op een totaal van 84) aan dat ze Nederlands en Frans horen op de markt, 23,8% (N = 20) hoort ook onbekende talen, 6,0% hoort ook Arabisch, Engels en Frans (N = 5), 6,0% hoort Nederlands, Arabisch en Frans, 3,6% (N = 3) hoort altijd Nederlands en 3,6% hoort Nederlands, Engels en Frans.

Net als bij de kassa in de supermarkt, is het Sranantongo naast het Nederlands de meest gehoorde taal op de markt in Suriname: 28,3% hoort er naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands en 26,2% hoort er Nederlands en Sranantongo. **Anders dan in de supermarkt, wordt op de markt ook vrij veel Sarnami gehoord:** 13,6% hoort er ook Sarnami vermengd met Nederlands en 6,1% hoort er naast Nederlands ook Sarnami. 2,8% hoort bovendien Sarnami en Sranantongo.

³⁷⁰ $z = 8,029$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

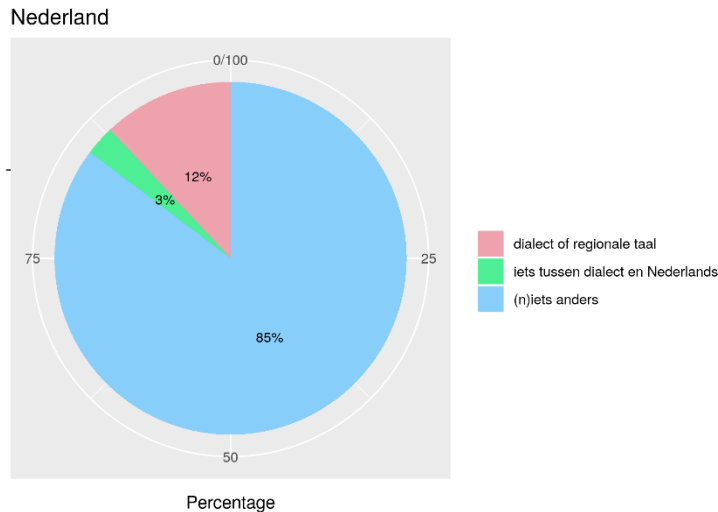
³⁷¹ $z = 6,457$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Het aandeel dat altijd Nederlands hoort op de markt (nl. 10,2%) is ongeveer gelijk aan het aantal deelnemers dat altijd Nederlands hoort in de supermarkt (nl. 10,4%). Verder hoort 2,0% ook Aucaans op de markt en 1,8% ook Javaans, Sarnami en Sranantongo en 1,2% neemt ook gebarentaal, Javaans en Sarnami waar.

Figuur 203. Op de markt hoor ik (ook) ...

Op de markt wordt er ongeveer evenveel dialect en regionale taal gehoord als in de andere dagelijkse situaties (zie figuur 204), namelijk door 12% van de Nederlandse deelnemers. Dit geldt ook voor de variëteiten tussen dialect en Nederlands (nl. 3%). **Opnieuw worden er meer niet-standaardtalige variëteiten gehoord op de markt dan dat er gesproken worden** (nl. 6% dialect/regionale taal³⁷² en 1% tussenvariëteit³⁷³).

Figuur 204. Op de markt hoor ik (ook) ...

Ten slotte werd er in de enquête ook gepeild naar de talen die de panelleden horen **op straat in de buurt waar ze wonen** (figuur 205). Van de Nederlandse panelleden zegt 53,8% dat ze altijd Nederlands horen in die omgeving (vs. 51,7% in 2016). 10,5% hoort ook onbekende talen, wat significant minder is dan in 2016 (nl. 14,3%)³⁷⁴. 7,1% hoort naast Nederlands ook Fries en dat is beduidend meer dan twee jaar geleden (nl. 3,6%)³⁷⁵. 4,7% hoort behalve Nederlands ook Engels in de buurt, wat significant meer is dan bij de nulmeting (nl. 3,6%)³⁷⁶. Verder hoort 3,5% ook Arabisch (vs. 3,4% in 2016), 2,3% ook Turks (vs. 3,1% in 2016), 1,5% ook Arabisch en Turks (vs. 2,2% in 2016), 1,2% ook Pools (vs. 0,8% in 2016) en 1,1% ook Arabisch, Engels en Turks (vs. 1,3% in 2016). **De opvallendste verschillen met de nulmeting zijn dus een significante toename met ongeveer 1,0%-punt van het Engels en een verdubbeling van het percentage deelnemers dat op straat ook Fries hoort.**

In Friesland geeft 79,6% van de deelnemers aan naast Nederlands ook Fries te horen op straat; dit is beduidend meer dan bij de nulmeting (nl. 69,2%)³⁷⁷. 11,2% zegt altijd Nederlands te horen; dat is minder dan in 2016 (nl. 16,5%), maar wijkt niet significant af. 3,0% hoort behalve Nederlands ook onbekende talen (vs. 6,8% in 2016), 2,6% hoort altijd Fries (vs. 0,8% in 2016) en 1,1% hoort Nederlands, Fries en Arabisch³⁷⁸. In Vlaanderen hoort 53,7% van de deelnemers altijd Nederlands op straat in de buurt waar ze wonen. Na de wachtkamer van de huisarts is dit de omgeving waar Vlamingen het meest uitsluitend Nederlands horen. De situatie is ook stabiel gebleven ten opzichte van de nulmeting (nl. 53,3% in 2016). Verder hoort 11,6% ook onbekende talen (vs. 11,5% in 2016), 9,3% ook Frans (vs. 7,1% in 2016)³⁷⁹, 4,1% ook Turks (vs. 4,0% in 2016) en 3,5% ook Arabisch (vs. 3,7% in 2016). **Het enige significante verschil met de nulmeting is dus een toename van de perceptie van de combinatie Nederlands en Frans op straat met ruim 2,0%-punt.**

³⁷² $z = 8,207$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁷³ $z = 5,447$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁷⁴ $z = -4,525$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁷⁵ $z = 6,029$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁷⁶ $z = 2,197$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

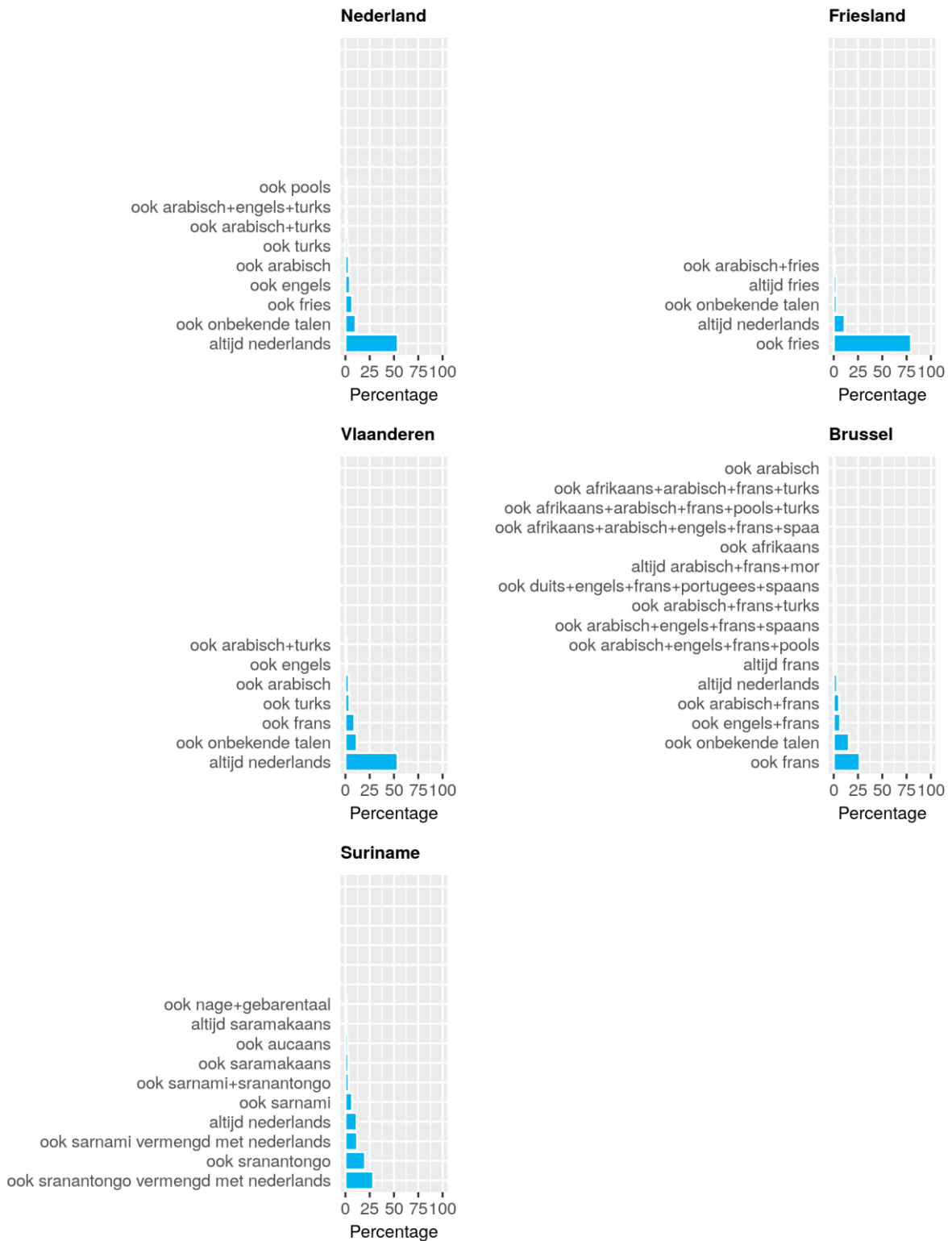
³⁷⁷ $z = 2,297$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁷⁸ Deze combinatie kwam niet voor in de resultaten van de nulmeting.

³⁷⁹ $z = 2,859$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

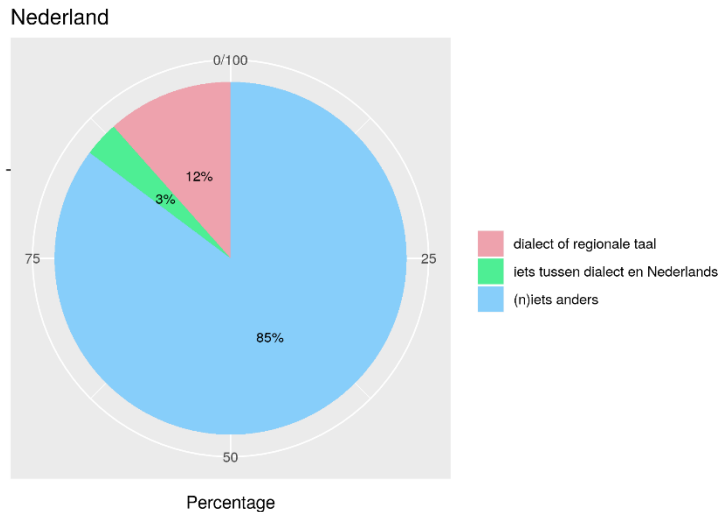
Van de Brusselse deelnemers (foutenmarge = 10,3%) hoort 26,7% (N = 24 op een totaal van 90) naast Nederlands ook Frans in de buurt waar men woont (vs. 25,5% in 2016). 15,6% (N = 14) hoort ook onbekende talen (vs. 17,3% in 2016), 6,7% (N = 6) ook Engels en Frans (vs. 1,8% in 2016), 5,6% (N = 5) ook Arabisch en Frans (vs. 8,2% in 2016) en 3,3% (N = 3) altijd Nederlands (vs. 3,6% in 2016). Voor Brussel kunnen we geen significante wijzigingen vaststellen.

Sranantongo is naast Nederlands de meest gehoorde taal in de buurten waar de Surinaamse panelleden wonen: 28,7% van de moedertaalsprekers hoort in hun buurt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands en 20,2% hoort Nederlands en Sranantongo. Er wordt ook relatief veel Sarnami gehoord: 12,0% hoort ook Sarnami vermengd met Nederlands en 6,9% hoort ook Sarnami. Bovendien hoort 3,3% ook Sarnami en Sranantongo. Door 11,5% van de panelleden wordt altijd Nederlands gehoord in de buurt waar ze wonen. Verder hoort 3,0% ook Saramakaans, 2,4% ook Aucaans. 1,3% altijd Saramakaans en 1,1% neemt ook gebarentaal waar.

Figuur 205. In de buurt waar ik woon, hoor ik op straat (ook)...

Onderstaand cirkeldiagram (figuur 206) representeert de mate waarin de Nederlandse deelnemers niet-standaardtalige variëteiten horen in de buurt waar ze wonen. De resultaten stemmen overeen met de andere omgevingen: 12% van de deelnemers hoort dialect of regionale taal op straat en 3% hoort iets tussen dialect en Nederlands.³⁸⁰

Figuur 206. In de buurt waar ik woon, hoor ik op straat (ook)...

Besluit

In Nederland hoort men in dagelijkse situaties in het algemeen iets meer Engels ten opzichte van de nulmeting en ook de perceptie van het Fries is fors toegenomen. In Vlaanderen wordt ten opzichte van de nulmeting minder uitsluitend Nederlands en meer ook Frans gehoord. In Suriname is het Sranantongo naast het Nederlands de meest gehoorde taal in dagelijkse situaties buitenshuis.

Ten opzichte van 2016 wordt er door de Nederlandse en vooral de Friese panelleden meer Fries (gecombineerd met Nederlands) gehoord in het ziekenhuis. Verder zien we in Vlaanderen een redelijk sterke afname van de perceptie van uitsluitend Nederlands in ziekenhuizen. In Suriname zijn het Nederlands en Sranantongo de meest gehoorde talen in het ziekenhuis.

In Nederland is het percentage deelnemers dat ook Fries hoort bij de huisarts verdubbeld ten opzichte van 2016. In Vlaanderen wordt minder uitsluitend Nederlands en meer Frans gehoord in de wachtkamer van de huisarts, zoals ook het geval is in de ziekenhuizen. In Suriname is naast het Nederlands het Sranantongo de meest gehoorde taal, hoewel ook het Sarnami relatief veel gehoord wordt.

In de perceptie van de Nederlandse panelleden is er in Nederlandse supermarkten een toename van het Engels. In Friesland wordt ook in de supermarkt aanzienlijk meer Fries en minder uitsluitend Nederlands waargenomen. In Vlaamse supermarkten wordt er meer ook Frans gehoord dan twee jaar geleden. In Suriname wordt behalve Nederlands het meest Sranantongo gehoord in de supermarkt. Op de markt wordt er opvallend meer Sarnami gehoord dan in de supermarkt.

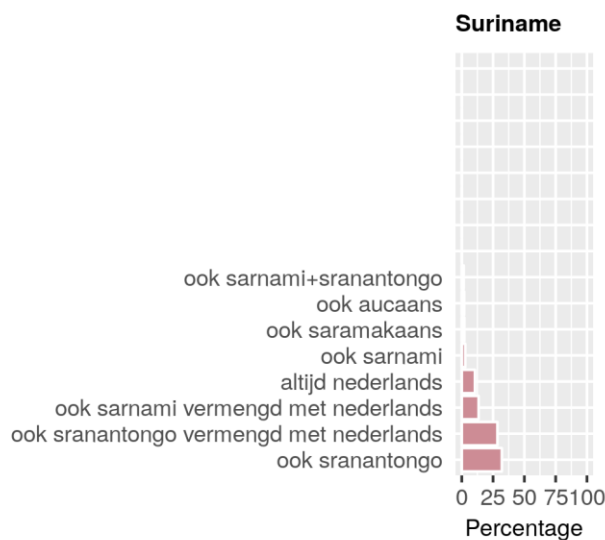
³⁸⁰ De productie van niet-standaardtalige variëteiten in deze omgeving werd niet bevroegd in de enquête.

Ook op straat in de buurt waar men woont, horen Nederlandse deelnemers meer Engels ten aanzien van de nulmeting. Verder is er een verdubbeling van het percentage deelnemers dat ook Fries hoort. In Vlaanderen wordt er op straat meer Nederlands gecombineerd met Frans waargenomen. In Suriname worden naast het Nederlands het meest Sranantongo en Sarnami gehoord op straat.

Wat de perceptie van niet-standaardtalige variëteiten betreft, zien we voor alle situaties een perceptie van ongeveer 3% voor variëteiten tussen dialect en Nederlands en van ongeveer 12% voor dialect of regionale taal. De percentages voor de perceptie van deze variëteiten liggen significant hoger dan die voor de productie ervan.

b. Welke talen horen Surinaamse panelleden met andere moedertalen om zich heen?

Figuur 207 representeert de talen die de Surinaamse panelleden met een andere moedertaal dan het Nederlands om zich heen horen. Na het Nederlands, is de meest gehoorde taal – net als bij de moedertaalsprekers – het Sranantongo: 32,0% hoort Nederlands en Sranantongo om zich heen, wat significant meer is dan de moedertaalsprekers (nl. 27,9%)³⁸¹; 28,5% hoort Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands (vs. 27,9% bij de moedertaalsprekers). Een (hoogst) significant verschil met de moedertaalsprekers betreft de perceptie van Sarnami:³⁸² bijna dubbel zoveel deelnemers, namelijk 13,5%, hoort om zich heen ook Sarnami vermengd met Nederlands (vs. 7,0% van de moedertaalsprekers)³⁸³. Er wordt dan weer beduidend minder uitsluitend Nederlands gehoord, namelijk door 10,5% van de niet-moedertaalsprekers (vs. 17,0% van de moedertaalsprekers)³⁸⁴. Verder hoort 2,8% behalve Nederlands ook Sarnami (vs. 3,0% van de moedertaalsprekers), 2,1% ook Saramakaans (vs. 1,0% van de moedertaalsprekers), 1,9% ook Aucaans (vs. 1,3% van de moedertaalsprekers), en 1,6% ook Sarnami en Sranantongo (vs. 2,0% van de moedertaalsprekers).

Figuur 207. Welke talen horen de deelnemers om zich heen? Moedertaal is anders

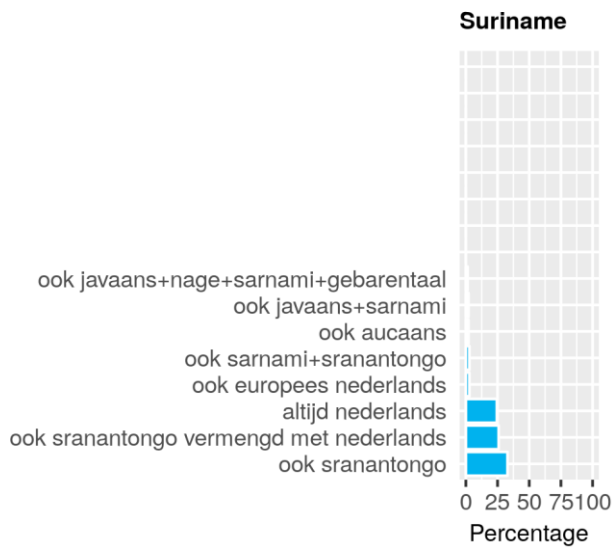
Het **ziekenhuis** (figuur 208) is een omgeving waar ook de Surinaamse niet-moedertaalsprekers relatief veel Nederlands horen: bijna een kwart (nl. 24,5%) hoort er altijd Nederlands. Daarmee komt deze groep op de derde plaats. De grootste groep deelnemers, namelijk 32,9%, hoort naast Nederlands ook Sranantongo en nog eens 25,9% hoort Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands. Verder hoort 2,8% van de niet-moedertaalsprekers ook Europees Nederlands in het ziekenhuis, 2,8% ook Sarnami en Sranantongo, 2,1% ook Aucaans, 2,1% ook Javaans en Sarnami en 1,4% neemt ook gebarentaal, Javaans en Sarnami waar.

³⁸¹ $z = 2,185$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁸² Zoals al eerder aangegeven werd, is de groep Sarnamisprekers licht oververtegenwoordigd in dit onderzoek. Bovendien is het voor moedertaalsprekers van het Sarnami niet verwonderlijk dat ze hun eigen taal sneller herkennen.

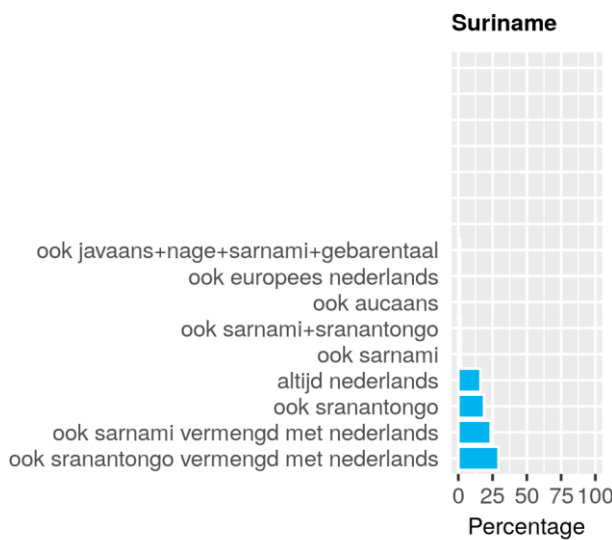
³⁸³ $z = 5,513$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁸⁴ $z = -4,35$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

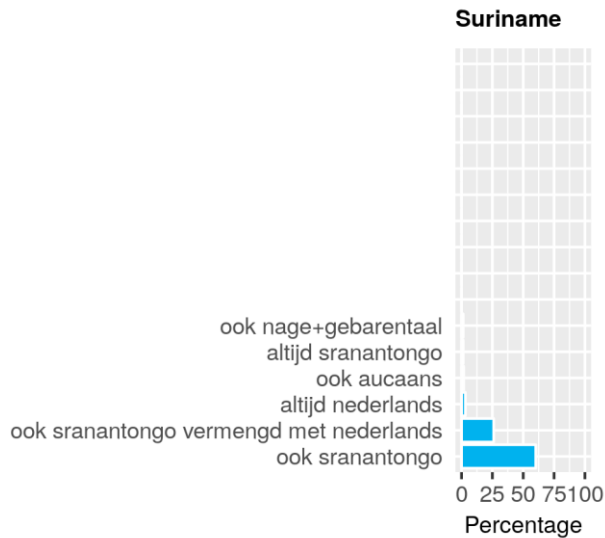
Figuur 208. In het ziekenhuis hoor ik (ook) ... Moedertaal is anders

In de **wachtkamer van de huisarts** (figuur 209) wordt er minder uitsluitend Nederlands gehoord dan in het ziekenhuis, namelijk door 16,2% van de niet-moedertaalsprekers (vs. 24,5% in het ziekenhuis), maar het verschil is niet significant. De grootste groep, namelijk 29,4%, hoort naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands. Op de tweede plaats komt de groep die ook Sarnami vermengd met Nederlands hoort (nl. 23,7%). Een relatief groot percentage (nl. 18,9%) hoort naast Nederlands ook Sranantongo. Verder hoort 1,8% ook Sarnami, 1,8% ook Sarnami en Sranantongo, 1,3% ook Aucaans, 1,3% ook Europees Nederlands en 1,3% neemt ook gebarentaal, Javaans en Sarnami waar.

Figuur 209. In de wachtkamer bij de huisarts hoor ik (ook) ... Moedertaal is anders

Aan de kassa in de supermarkt (figuur 210) wordt er door niet-moedertaalsprekers beduidend minder uitsluitend Nederlands gehoord dan door moedertaalsprekers, namelijk respectievelijk 3,1% vs. 10,4%.³⁸⁵ Het aantal niet-moedertaalsprekers dat naast Nederlands ook Sranantongo hoort, is significant hoger dan het aantal moedertaalsprekers, namelijk respectievelijk 59,9% vs. 45,8%.³⁸⁶ Verder hoort 26,0% van de niet-moedertaalsprekers ook Sranantongo vermengd met Nederlands, 1,8% ook Aucaans en 1,3% altijd Sranantongo.

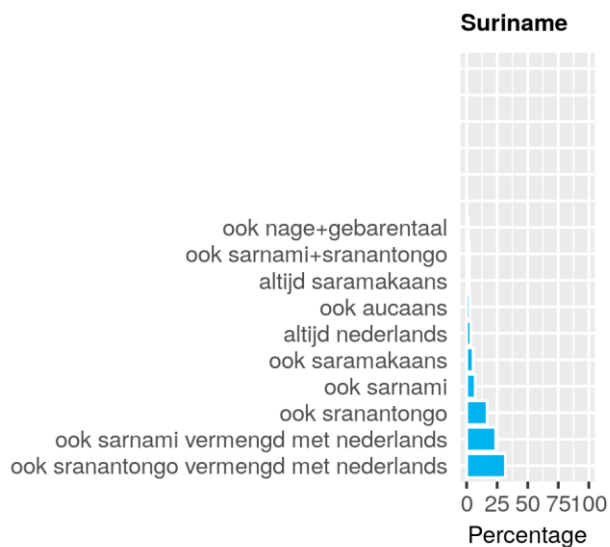

Figuur 210. Aan de kassa in de supermarkt hoor ik (ook) ... Moedertaal is anders

Ten slotte representeert figuur 211 de talen die niet-moedertaalsprekers in Suriname om zich heen horen **op straat in de buurt waar ze wonen**. De lingua franca, het Sranantongo, wordt ook hier vaak gehoord: 31,7% zegt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands te horen en 16,7% hoort Nederlands en Sranantongo. In deze omgeving wordt door 23,8% ook Sarnami vermengd met Nederlands gehoord, wat vergelijkbaar is met de perceptie in de wachtkamer van de huisarts (nl. 23,7%). Nederlands en Sarnami wordt door 7,0% gehoord, terwijl deze combinatie in de andere omgevingen nauwelijks gehoord wordt (behalve bij de huisarts door 1,8% van de deelnemers). Verder hoort men op straat nog de volgende talen(combinaties): 5,3% hoort Nederlands en Saramakaans, slechts 3,5% hoort altijd Nederlands, 2,6% hoort naast Nederlands ook Aucaans, 2,2% hoort altijd Saramakaans, 2,2% hoort ook Sarnami en Sranantongo en 1,3% neemt ook gebarentaal waar.

³⁸⁵ $z = -3,373$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

³⁸⁶ $z = 3,563$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

Figuur 211. In de buurt waar ik woon, hoor ik op straat (ook) ... Moedertaal is anders

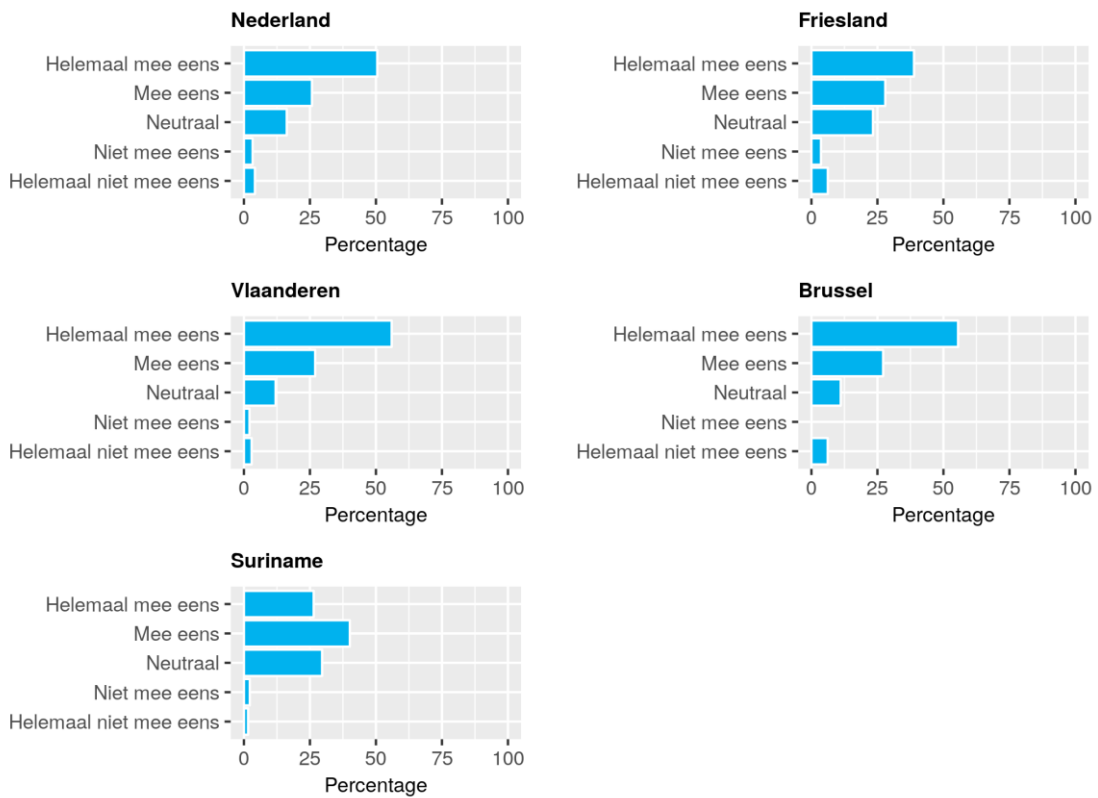
Besluit

Nederlands en Sranantongo worden ook door niet-moedertaalsprekers in Suriname veel gehoord in dagelijkse situaties buitenshuis. In vergelijking met moedertaalsprekers van het Nederlands rapporteren niet-moedertaalsprekers wel dubbel zoveel Sarnami. Verder horen ze minder uitsluitend Nederlands, behalve in het ziekenhuis waar wel een relatief grote groep uitsluitend Nederlands hoort. In de supermarkt horen ze opvallend meer Sranantongo dan de moedertaalsprekers. Op straat in de buurt waar men woont horen de niet-moedertaalsprekers opvallend meer Sarnami (met Nederlands) dan in de andere situaties, terwijl er nauwelijks deelnemers zijn die aangeven er alleen Nederlands te horen.

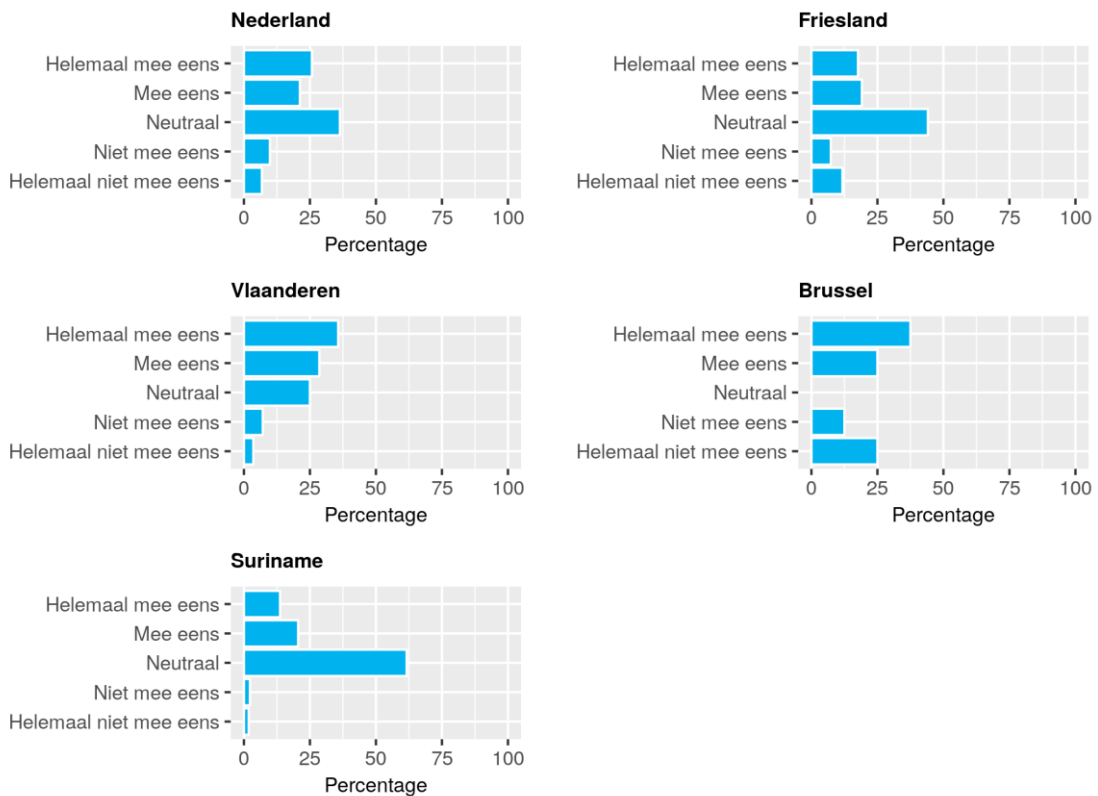
2.1.5. Attitudes: welke attitudes hebben moedertaalsprekende en niet-moedertaalsprekende StaatNed-panelleden ten opzichte van het Nederlands?

Een van de criteria die UNESCO belangrijk acht voor de vitaliteit van een taal, betreft de attitudes van sprekers van die taal ten opzichte van hun taal. Net als bij de nulmeting legden we in de online enquête van 2018 een aantal stellingen voor aan de panelleden die bedoeld waren om hun attitudes ten opzichte van het Nederlands na te gaan. Het gaat om de volgende stellingen: “Ik vind Nederlands een mooie taal” en “Ik vind het belangrijk dat kinderen het Nederlands beheersen”. In wat volgt, bespreken we de antwoorden van zowel moedertaalsprekers als niet-moedertaalsprekers van het Nederlands uit Nederland, Friesland, Vlaanderen, Brussel en Suriname.

Figuur 212 geeft de mate weer waarin moedertaalsprekers het eens zijn met de stelling “Ik vind Nederlands een mooie taal”; in figuur 213 worden de antwoorden van de niet-moedertaalsprekers op deze stelling gepresenteerd. Voor de overzichtelijkheid van de resultaten en om de vergelijking met de nulmeting zichtbaarder te maken, presenteren we alle resultaten ook in tabel 2. Let wel: de resultaten van de Brusselse moedertaalsprekers vertonen een foutenmarge van 10,9% en moeten dus met de nodige omzichtigheid worden bekeken. Bij de niet-moedertaalsprekers liggen de foutenmarges nog hoger voor Friesland (nl. 11,9%), Vlaanderen (nl. 18,5%) en Brussel (nl. 34,6%). Bij de interpretatie van de resultaten van de Friese, Vlaamse en Brusselse niet-moedertaalsprekers, dienen we dus helemaal indachtig te zijn dat de steekproeven relatief klein waren.

Figuur 212. Ik vind Nederlands een mooie taal / Moedertaal is Nederlands

Figuur 213. Ik vind Nederlands een mooie taal / Moedertaal is anders

"Ik vind Nederlands een mooie taal"						
Jaartal enquête	Moedertaalsprekers					
	(helemaal) eens		neutraal		(helemaal) oneens	
	2016	2018	2016	2018	2016	2018
Nederland	74,9%	76,3%	18,6%	16,2%	6,5%	7,5%
Friesland	78,0%	66,9%	17,6%	23,3%	4,4%	9,8%
Vlaanderen	78,0%	83,0%	16,1%	12,0%	5,9%	5,0%
Brussel	79,8%	82,8%	17,2%	11,1%	3,0%	6,2%
Suriname	geen gegevens	66,5%	geen gegevens	29,6%	geen gegevens	3,8%
Jaartal enquête	Niet-moedertaalsprekers					
	(helemaal) eens		neutraal		(helemaal) oneens	
	2016	2018	2016	2018	2016	2018
Nederland	59,2%	47,0%	29,9%	36,4%	10,9%	16,6%
Friesland	57,1%	36,7%	35,7%	44,1%	7,1%	9,8%
Vlaanderen	67,8%	64,3%	24,1%	25,0%	8,0%	10,7%
Brussel	71,5%	62,5%	21,4%	0,0%	7,1%	37,5%
Suriname	geen gegevens	34,2%	geen gegevens	61,6%	geen gegevens	4,1%

Tabel 2. "Ik vind Nederlands een mooie taal": moedertaalsprekers vs. niet-moedertaalsprekers in 2016 en 2018

Uit het rapport van de nulmeting (Rys et al. 2017: 131) bleek er een verschil te zijn tussen moedertaal- en niet-moedertaalsprekers in die zin dat de laatste groep over het algemeen een minder positieve houding had ten opzichte van het Nederlands. Dat blijkt ook bij de nieuwe meting het geval te zijn: voor de moedertaalsprekers variëren de percentages van de deelnemers die het met de stelling (helemaal) eens zijn tussen 66,5% en 83,0%, terwijl dat bij de niet-moedertaalsprekers tussen 34,2% en 64,3% is. Daarbij wordt de meest positieve attitude vastgesteld bij de Vlaamse moedertaalsprekers (nl. 83,0%) en de meest negatieve bij de Surinaamse niet-moedertaalsprekers (34,2%).

Een verschil met de nulmeting is dat de attitudes van sommige groepen veel sterker uitgesproken negatief zijn. Bij de Friese deelnemers met Nederlands als moedertaal zien we een achteruitgang van 78,0% naar 66,9% in het aantal deelnemers dat het eens is met de stelling dat het Nederlands een mooie taal is; deze afname is significant.³⁸⁷ Daartegenover staat dat het aantal Friese moedertaalsprekers dat het niet eens is met deze stelling toegenomen is van 4,4% naar 9,8%, maar deze toename is niet significant. Bij de Friese niet-moedertaalsprekers (foutenmarge = 11,9%)³⁸⁸ lijkt die negatieve evolutie nog veel sterker; hier is er een significante afname van 57,1% naar 36,7% van de panelleden die het met de stelling eens zijn.³⁸⁹ Ook bij de niet-moedertaalsprekers uit de andere regio's zien we een negatieve evolutie ten aanzien van 2016. Bij de Nederlandse niet-moedertaalsprekers is het aantal deelnemers dat het eens is met de stelling significant gezakt van 59,2% naar 47,0%.³⁹⁰ Er is ook een afname in het aantal Vlaamse niet-moedertaalsprekers dat het met de stelling eens is, van 67,8% naar 64,3%, maar dit verschil is niet significant. In Brussel is het aantal niet-moedertaalsprekers dat het Nederlands een mooie taal vindt beduidend gezakt van 71,5% naar 62,5%.³⁹¹

Er lijkt zich een tendens af te tekenen waarbij niet-moedertaalsprekers van het Nederlands – en in Friesland ook moedertaalsprekers – negatiever ten opzichte van het Nederlands komen te staan. Omdat de steekproeven van niet-moedertaalsprekers relatief klein waren (vooral in Vlaanderen en Brussel), moeten we deze bevinding met de nodige voorzichtigheid interpreteren. Volgende metingen van de Staat van het Nederlands, die gebaseerd dienen te zijn op grotere steekproeven, met name voor niet-moedertaalsprekers, zullen moeten uitwijzen of er hier werkelijk sprake is van een evolutie.

³⁸⁷ Volgens een Fisher's exact test, eenzijdig getoetst: $p < 0,05$.

³⁸⁸ Van de Friese niet-moedertaalsprekers heeft 99,0% het Fries als moedertaal.

³⁸⁹ $p < 0,05$

³⁹⁰ $p < 0,05$

³⁹¹ $p < 0,001$

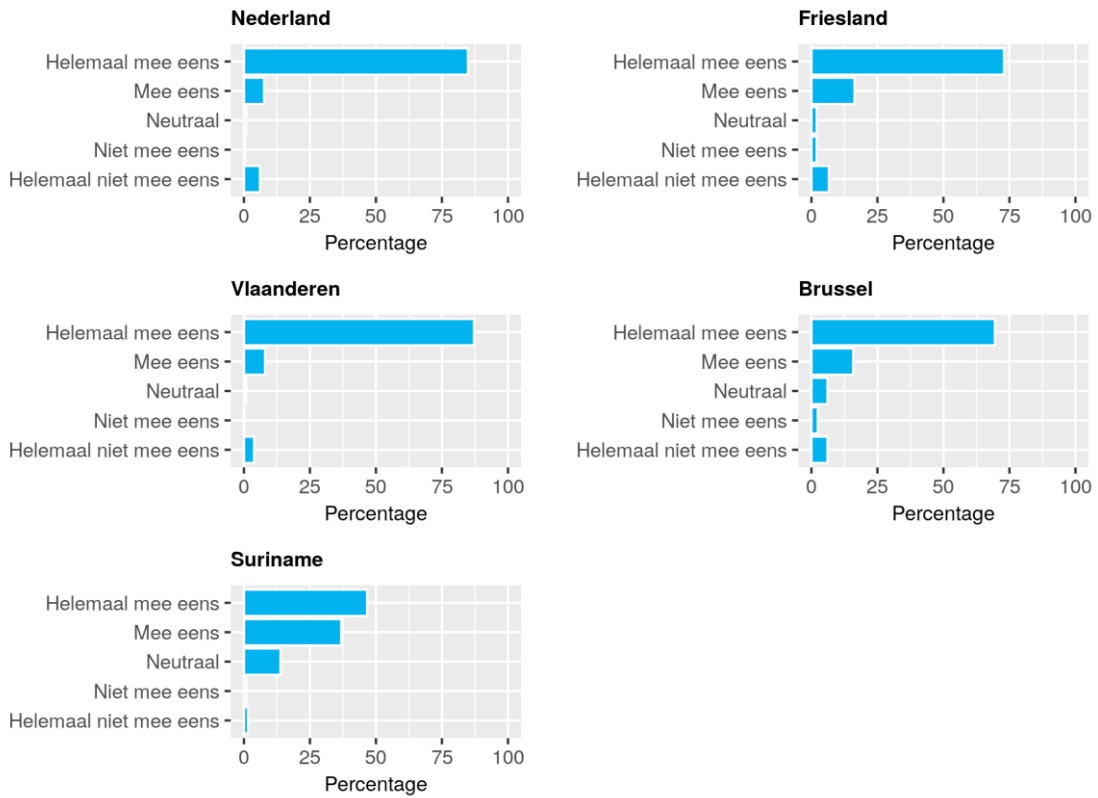
Het feit dat de ontwikkeling naar negatievere attitudes ten aanzien van het Nederlands het sterkst is onder Friese moedertaal- en niet-moedertaalsprekers, kan mede een verklaring vormen voor de in dit hoofdstuk herhaaldelijk vastgestelde evolutie in Friesland dat er meer Fries en minder uitsluitend Nederlands gesproken wordt. Bovendien kunnen we deze negatievere houding ten aanzien van het Nederlands bij de Friezen wellicht voor een deel verklaren door het feit dat er nu meer Friese panelleden zijn die de belangen van het Fries behartigen.

De gegevens voor Suriname kunnen uiteraard nog niet vergeleken worden met de nulmeting, maar verdienen toch de nodige aandacht. We kunnen stellen dat **de attitudes van de Surinaamse deelnemers het meest vergelijkbaar zijn met die van de Friese deelnemers**. Van de Surinaamse moedertaalsprekers heeft 66,5% een positieve attitude ten aanzien van het Nederlands, terwijl dat in Friesland 66,9% is. Van de Surinaamse niet-moedertaalsprekers is dat 34,2%, terwijl dat bij de Friese niet-moedertaalsprekers 36,7% is.

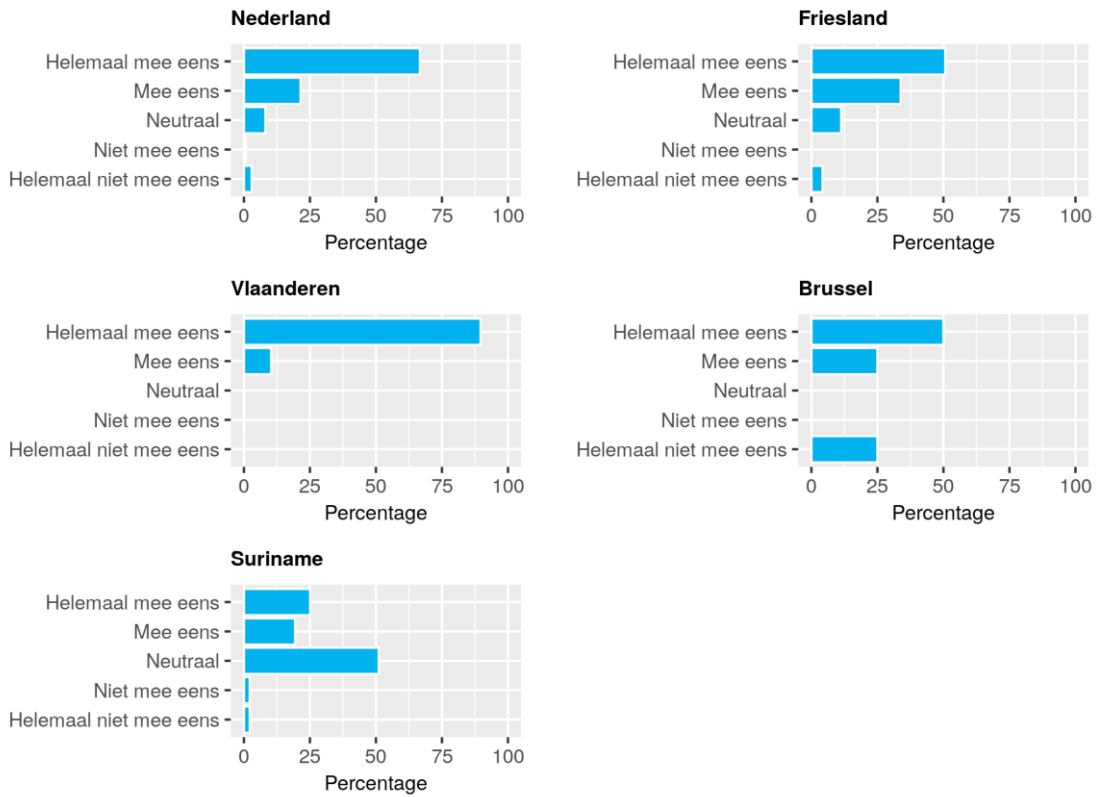
Een verschil is wel dat er in Suriname relatief meer panelleden met een neutrale houding zijn (nl. 29,6% van de moedertaalsprekers en 61,6% van de niet-moedertaalsprekers) dan in Friesland (nl. resp. 23,3% en 44,1%) en dat er in Friesland meer panelleden met een negatieve houding zijn (nl. 9,8% van de moedertaalsprekers en 9,8% van de niet-moedertaalsprekers) dan in Suriname (nl. resp. 3,8% en 4,1%). **Al bij al hebben de Surinaamse panelleden – en dan met name de niet-moedertaalsprekers van het Nederlands – geen uitgesproken positieve houding ten opzichte van het Nederlands. Dit kan te maken hebben met het feit dat de andere talen in Suriname vaak ook erg gewaardeerd worden.** Kroon & Yagmur (2012: 196) stellen immers vast:

“Een van de resultaten van het onderzoek is dat leerlingen en leerkrachten een groot aantal thuishalen noemen en daarmee het meertalige karakter van het Surinaamse taallandschap perfect weerspiegelen. Veel van deze talen worden in de interactie binnen het gezin als communicatiemiddel gebruikt en veel van deze talen worden door hun gebruikers, onafhankelijk van de mate waarin ze die talen beheersen, in hoge mate gewaardeerd.”

Figuur 214 representeert de mate waarin moedertaalsprekers het eens zijn met de stelling “Ik vind het belangrijk dat kinderen het Nederlands beheersen”; in figuur 215 worden de antwoorden van de niet-moedertaalsprekers op deze stelling weergegeven. De antwoorden worden samengevat in tabel 3. Let wel: de resultaten van de Brusselse moedertaalsprekers vertonen een foutenmarge van 10,8%. De foutenmarges van de niet-moedertaalsprekers liggen nog hoger voor Friesland (nl. 11,6%), Vlaanderen (nl. 18,2%) en Brussel (nl. 34,6%). We presenteren opnieuw alle resultaten, maar de resultaten van de Friese, Vlaamse en Brusselse niet-moedertaalsprekers dienen we alweer met de nodige omzichtigheid te interpreteren.

Figuur 214. Ik vind het belangrijk dat kinderen het Nederlands beheersen / Moedertaal is Nederlands.

Figuur 215. Ik vind het belangrijk dat kinderen het Nederlands beheersen / Moedertaal is anders.

“Ik vind het belangrijk dat kinderen het Nederlands beheersen”						
Jaartal enquête	Moedertaalsprekers					
	(helemaal) eens		neutraal		(helemaal) oneens	
	2016	2018	2016	2018	2016	2018
Nederland	93,9%	92,6%	1,1%	0,9%	4,9%	6,5%
Friesland	97,8%	89,3%	0,0%	2,0%	2,2%	8,6%
Vlaanderen	94,4%	95,1%	1,1%	0,8%	4,6%	4,0%
Brussel	95,9%	85,4%	4,0%	6,1%	0,0%	8,5%
Suriname	geen gegevens	83,6%	geen gegevens	13,9%	geen gegevens	2,5%
Jaartal enquête	Niet-moedertaalsprekers					
	(helemaal) eens		neutraal		(helemaal) oneens	
	2016	2018	2016	2018	2016	2018
Nederland	93,8%	88,2%	2,7%	8,1%	3,4%	3,7%
Friesland	95,2%	84,5%	2,4%	11,3%	2,4%	4,2%
Vlaanderen	94,3%	100,0%	1,1%	0,0%	4,5%	0,0%
Brussel	92,8%	75,0%	7,1%	0,0%	0,0%	25,0%
Suriname	geen gegevens	44,5%	geen gegevens	51,1%	geen gegevens	4,4%

Tabel 3. “Ik vind het belangrijk dat kinderen het Nederlands beheersen”: moedertaalsprekers vs. niet-moedertaalsprekers in 2016 en 2018

Bij de nulmeting stonden zowel moedertaalsprekers als niet-moedertaalsprekers uit alle regio's uitermate positief tegenover de stelling dat kinderen het Nederlands moeten beheersen; percentages van deelnemers die het daarmee eens waren, varieerden tussen 92,8% en 97,8%, met de hoogste score voor Friese moedertaalsprekers en de laagste voor Brusselse niet-moedertaalsprekers. Voor de nieuwe ronde van StaatNed (2018) lijkt het erop dat de attitudes met betrekking tot deze stelling achteruitgegaan zijn voor moedertaal- en niet-moedertaalsprekers in Nederland, Friesland en Brussel, maar vooruitgegaan zijn voor moedertaal- en niet-moedertaalsprekers van het Nederlands in Vlaanderen, maar de verschillen zijn niet allemaal statistisch significant. Er is een significant verschil voor de Nederlandse moedertaalsprekers, namelijk het aantal panelleden dat het eens is met de stelling is significant gedaald van 93,9% naar 92,6%.³⁹² Verder is er ook een significante afname van het aantal Friese moedertaalsprekers dat het met de stelling eens is, namelijk van 97,8% naar 89,3%.³⁹³ Ook hier zullen toekomstige rondes van de StaatNed-enquête, gebaseerd op grotere steekproeven van niet-moedertaalsprekers, moeten uitwijzen of deze ontwikkeling naar negatievere attitudes zich doorzet. Mogelijke verklaringen voor de negatievere attitudes tegenover de stelling dat kinderen het Nederlands moeten beheersen zijn (1) de groei van de Friese steekproef met een groot aandeel overtuigde gebruikers van het Fries en (2) het inruimen op verschillende punten in de enquête van plaats voor dialecten en regionale talen.

Terwijl het aantal Surinaamse moedertaalsprekers dat het (helemaal) eens is met de stelling niet veel afwijkt ten opzichte van de andere regio's (nl. 83,6% vs. van 85,4% tot 95,1% in de andere regio's), is er wel een groot verschil bij de niet-moedertaalsprekers: slechts 44,5% van de Surinaamse niet-moedertaalsprekers is het (helemaal) eens met de stelling dat kinderen het Nederlands moeten beheersen, terwijl dat voor de andere regio's tussen de 75,0% en 100,0% varieert. Verder zijn er opvallend veel meer Surinaamse deelnemers – zowel moedertaalsprekers als niet-moedertaalsprekers van het Nederlands – die een neutrale houding hebben ten aanzien van deze stelling in vergelijking met de andere regio's. **Het feit dat Surinaamse niet-moedertaalsprekers relatief weinig belang hechten aan een goede beheersing van het Nederlands door hun kinderen, is waarschijnlijk mede verantwoordelijk voor de taalproblemen waar, volgens Eersel (2012: 229), het Surinaamse onderwijs van oudsher mee worstelt.** Het rapport van Kroon & Yagmur (2012) had dan ook als opzet met een gedegen plan van aanpak te komen voor een hervorming van het taalbeleid in het Surinaamse onderwijs. Het lijkt gezien bovenstaande bevindingen, raadzaam daarbij ook aandacht te besteden aan de attitudes.

³⁹² $p < 0,05$

³⁹³ $p < 0,01$

2.2. Taalkeuze op het werk

In dit hoofdstuk worden de taalkeuzes die Surinaamse werknemers en werkgevers maken op de werkvloer in kaart gebracht. We zullen onder andere de volgende vragen beantwoorden:

- In welke talen communiceren de Surinaamse panelleden op hun werk, wanneer ze met collega's en leidinggevendenden praten en e-mailen? (de 'interne communicatie')
- In welke talen presenteert hun bedrijf of organisatie zich naar de buitenwereld via slogans, reclame, websites en jaarverslagen? (de 'externe communicatie')
- In welke talen communiceert hun werkgever met 'klanten'³⁹⁴?
- In welke talen werft hun werkgever kandidaat-werknemers?

Sommige van de observaties op basis van de online enquête werden ook vergeleken met een extra, handmatige gegevensverzameling door de onderzoekers bij een aantal Surinaamse bedrijven.

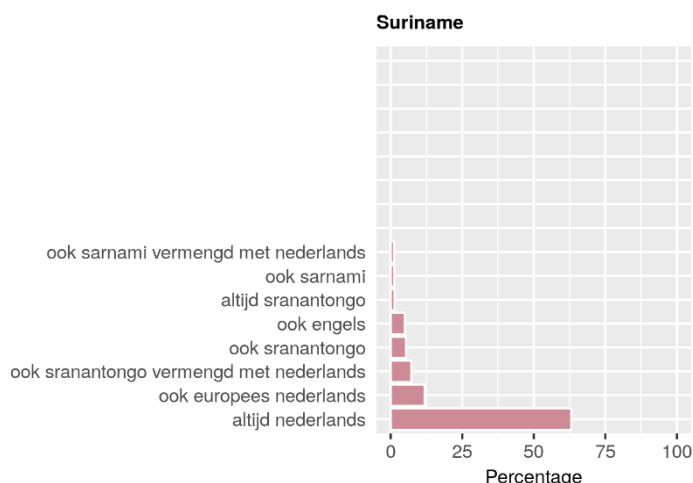
Tot slot werd via de enquête gepeild naar attitudes: hoe open staan de Surinaamse panelleden voor mensen die géén Nederlands beheersen en toch een baan willen?

2.2.1. In welke taal of talen communiceren StaatNed-panelleden op hun werk?

Om de taalkeuzes bij de **interne communicatie** op het werk van de panelleden te onderzoeken, werden er in de enquête vragen gesteld over mondelinge en schriftelijke communicatie met collega's en leidinggevendenden. Deze vragen komen in deze paragraaf aan bod.

Figuur 216 representeert de **taalkeuzes op het werk in het algemeen**. Het merendeel van de Surinaamse panelleden, namelijk 63,1%, geeft aan altijd Nederlands te gebruiken bij de communicatie op het werk. Naast (Surinaams) Nederlands wordt ook Europees Nederlands gemeld door 11,9% van de panelleden. Ook in de formelere context van de werkomgeving speelt het Sranantongo toch een rol als lingua franca: 7,2% van de deelnemers geeft aan naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands te gebruiken en 5,4% zegt Nederlands en Sranantongo te spreken. Ook het Engels heeft een noemenswaardig aandeel in de communicatie op het werk: 5,0% van de panelleden gebruikt naast Nederlands ook Engels. Kleinere percentages zijn er voor de volgende taalkeuzes: altijd Sranantongo (1,4%), ook Sarnami (1,3%) en ook Sarnami vermengd met Nederlands (1,2%). **We kunnen dus besluiten dat het Nederlands – de officiële taal van Suriname – de belangrijkste taal is bij de communicatie van werknemers en werkgevers op het werk en dat er in geringere mate vooral ook Sranantongo wordt gebruikt.**

³⁹⁴ We hanteren 'klanten' als een ruim begrip dat in het onderwijs bijvoorbeeld ook 'studenten' kan betekenen.

Figuur 216. Hoe communiceert de deelnemer in het werk?

Er is een opvallend verschil tussen gesproken en geschreven taalgebruik op het werk bij de Surinaamse deelnemers, in die zin dat er veel meer Sranantongo gebruikt wordt bij de mondelinge communicatie (figuur 217) en veel meer uitsluitend Nederlands bij de schriftelijke communicatie (figuur 218). Op de stelling **‘Met collega’s praat ik...’** antwoordt 48,3% met ‘altijd Nederlands’, terwijl er maar liefst 16,6% naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands zegt te spreken en 12,8% Nederlands en daarnaast ook Sranantongo zegt te spreken. Verder geeft 3,7% aan dat ze naast Nederlands ook Engels spreken met collega’s; 3,4% spreekt ook Sarnami vermengd met Nederlands, 3,0% ook Sarnami, 2,4% altijd Sranantongo, 2,4% ook Europees Nederlands, 1,7% ook Saramakaans en 1,0% ook Sranantongo en Javaans. **Mondeling wordt er met de collega’s niet alleen meer Sranantongo gebruikt dan schriftelijk, er worden in het algemeen meer verscheidene talen gebruikt.** Op de stelling **‘Met collega’s e-mail ik in het...’** antwoordt 70,1% van de panelleden met ‘altijd Nederlands’, terwijl dat in de mondelinge communicatie significant minder was (nl. 48,3%)³⁹⁵. Nog eens 16,4% zegt daarnaast ook Europees Nederlands te gebruiken in e-mails aan collega’s, wat significant meer is dan in gesprekken met collega’s (nl. 2,4%)³⁹⁶. **Nederlands is dus veruit de meest gebruikte taal in de schriftelijke communicatie op het werk.** Verder heeft het Engels (naast het Nederlands) nog een aandeel van 7,9%, wat significant meer is dan in gesproken communicatie (nl. 3,7%)³⁹⁷. Slechts 2,3% van de deelnemers geeft aan ook Sranantongo vermengd met Nederlands te gebruiken in e-mail, terwijl dat 16,6% is in mondelinge contacten met collega’s.³⁹⁸ **Schriftelijke en mondelinge communicatie met collega’s vertonen dus onderling significante verschillen, waarbij er meer Nederlands (inclusief Europees Nederlands) en meer Engels wordt gebruikt in e-mails dan in gesprekken met collega’s en meer Sranantongo (al dan niet vermengd met Nederlands) in gesprekken³⁹⁹ dan in e-mails.**

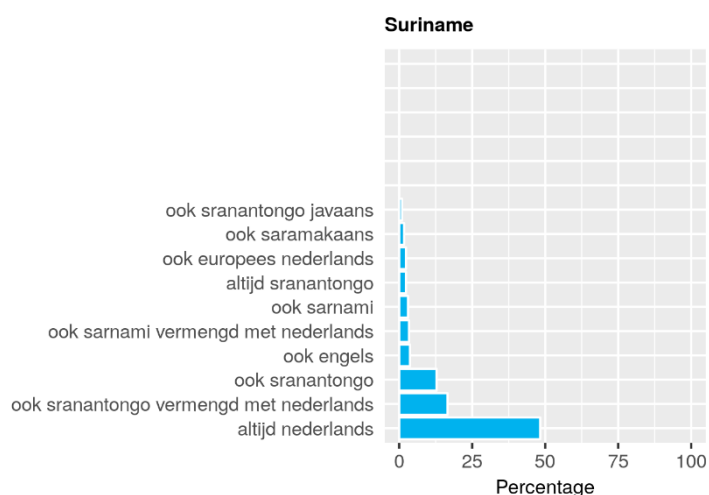
³⁹⁵ $z = -4,91$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁹⁶ $z = 5,672$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

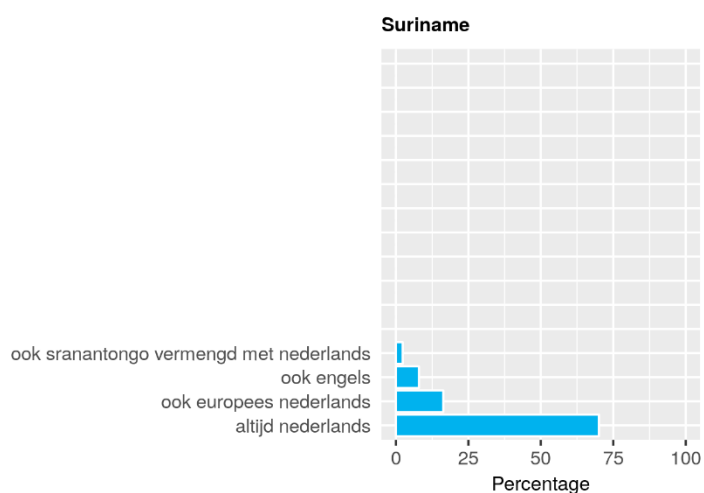
³⁹⁷ $z = 2,068$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

³⁹⁸ $z = -5,15$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

³⁹⁹ Hoewel de keuze voor ‘uitsluitend Nederlands’ ook bij gesprekken van alle taalkeuzes het best vertegenwoordigd is.

Figuur 217. Met collega's praat ik ...

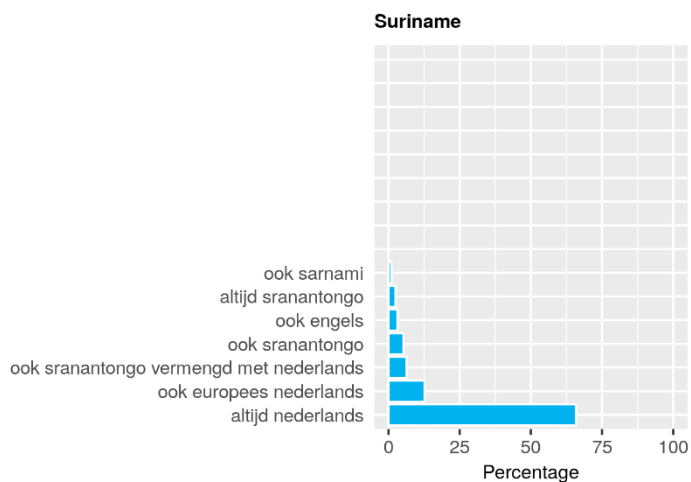

Figuur 218. Met collega's e-mail ik in het ...

Naast het onderscheid tussen mondelinge en schriftelijke communicatie kan ook de vraag met wie je communiceert op het werk een rol spelen in de taalkeuzes. **Het is aannemelijk dat de taalkeuzes in de communicatie met leidinggevendenden zullen afwijken van de taalkeuzes in de communicatie met collega's.** Daarom vergelijken we de resultaten van de twee stellingen die hierboven besproken werden (nl. 'Met collega's praat ik...' en 'Met collega's e-mail ik in het ...') met de antwoorden op de stellingen 'Met mijn leidinggevende praat ik ...' (figuur 219; en 'Met mijn leidinggevende e-mail ik in het ...' (figuur 220).

Het valt meteen op dat er met de leidinggevende veel minder Sranantongo en meer Nederlands gesproken wordt dan met collega's: 65,8% van de deelnemers geeft aan altijd Nederlands te spreken met zijn of haar leidinggevende, terwijl dit 48,3% is in het geval van gesprekken met collega's. Dit verschil blijkt significant te zijn.⁴⁰⁰ Met de leidinggevende spreekt 12,7% ook Europees Nederlands; dat is significant meer dan in gesprekken tussen collega's onderling (nl. 2,4%).⁴⁰¹ 6,3% spreekt met de leidinggevende naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands, wat significant minder is dan in gesprekken tussen collega's onderling (nl. 16,6%)⁴⁰² en 5,3% spreekt Nederlands en Sranantongo met de leidinggevende, wat ook significant minder is dan in gesprekken met collega's (nl. 12,8%).⁴⁰³ Verder zegt 3,2% ook Engels te spreken met de leidinggevende; 2,5% spreekt altijd Sranantongo en 1,1% spreekt ook Sarnami. **De mondelinge communicatie met de leidinggevende vertoont dus significante verschillen met de mondelinge communicatie tussen collega's, in die zin dat er met de leidinggevende meer Nederlands (inclusief Europees Nederlands) en minder Sranantongo (al dan niet vermengd met Nederlands) gesproken wordt dan met collega's.**

Hetzelfde onderscheid tussen mondelinge en schriftelijke communicatie is ook aanwezig in de contacten tussen werknemer en werkgever, maar doordat er in de mondelinge communicatie met de leidinggevende sowieso al meer Nederlands wordt gebruikt, zijn de verschillen veel kleiner en blijken ze dan ook niet significant te zijn. **Er wordt vooral in het Nederlands gemaïld met de leidinggevende:** 72,9% van de panelleden geeft aan altijd Nederlands te gebruiken in e-mails aan zijn of haar leidinggevende; 19,6% gebruikt ook Europees Nederlands. Verder wordt door 6,1% van de panelleden aangegeven dat ze ook Engels gebruiken in e-mails aan de leidinggevende. Terwijl er in e-mails onder collega's door 2,3% van de panelleden ook Sranantongo (vermengd met Nederlands) wordt gebruikt, komt deze taalkeuze helemaal niet voor in e-mails aan leidinggevendens.

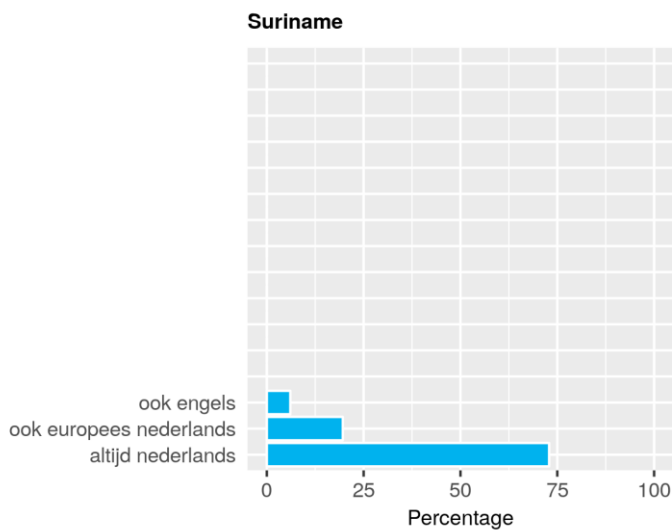
Figuur 219. Met mijn leidinggevende praat ik...

⁴⁰⁰ $z = 4,263$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁰¹ $z = 4,738$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁰² $z = -3,848$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁰³ $z = -3,157$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

Figuur 220. Met mijn leidinggevende e-mail ik in het ...

Over de mondelinge communicatie op de werkvloer deden Charry et al. (1983: 177) de volgende observatie:

“Dat er geen zuivere diglossie meer in Suriname voorkomt, merkt men vooral op de kantoren. Ofschoon er nog overwegend Nederlands wordt gesproken, neemt het gebruik van Sranan vooral onder het manlijk personeel langzamerhand toe. Het komt tegenwoordig ook voor dat chefs (die dat vroeger nooit zouden doen) af en toe Sranan spreken tegen ondergeschikten die het Nederlands onvoldoende beheersen. Doen ze dit bewust, dan schijnen allerlei motieven een rol te spelen, die meestal erop neerkomen dat ze van de andere partij iets verlangen [...]. Een dergelijke beïnvloeding van personen door het overschakelen op Sranan is mogelijk doordat een hoger geplaatste door het gebruik van deze taal tegen een ondergeschikte een zekere kamerraadschap [sic] – die meestal niet reëel is – t.o.v. de laatste suggereert, waardoor deze zich laat (mis)leiden.”

We kunnen ons niet uitspreken over de vraag of het Sranantongo door werkgevers nog steeds op deze wijze en met deze bedoelingen wordt aangewend, maar het feit dat Sranantongo veelvuldig gebruikt wordt in de mondelinge communicatie onder collega's, maar niet met de leidinggevende, geeft aan dat het Sranantongo op de werkvloer nog steeds wordt aangewend om 'kameraadschap' uit te drukken.

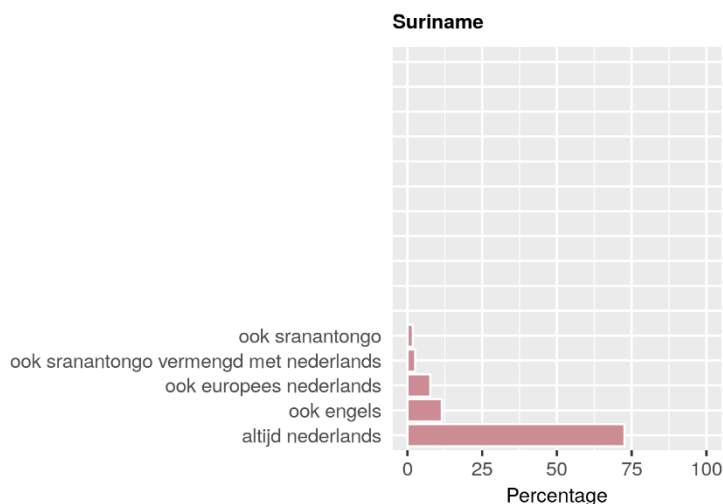
2.2.2. In welke taal of talen presenteren werkgevers zich naar de buitenwereld volgens het StaatNed-panel?

a. Algemeen

In deze paragraaf komt de **externe communicatie van werkgevers met de buitenwereld** aan bod. Om meer inzicht te krijgen in de externe communicatie op het werk werden in de enquête vragen gesteld over:

- de taalkeuze in de mondelinge en schriftelijke communicatie met klanten;
- de talen die werkgevers gebruiken in hun jaarverslag, op hun website, in reclameboodschappen, in slogans en in vacatureberichten.

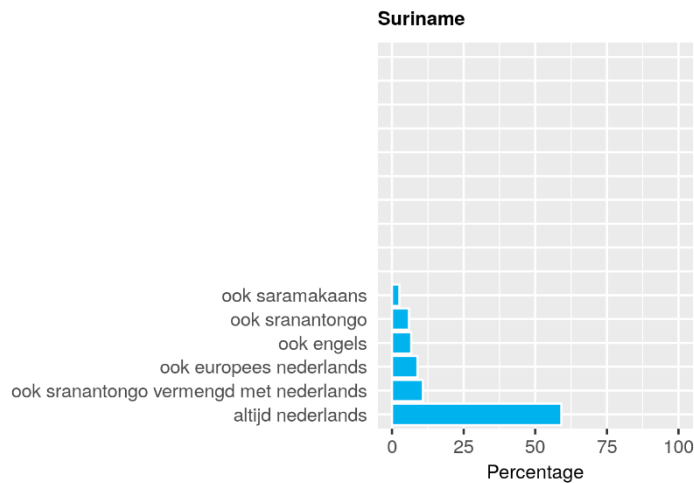
Figuur 221 representeert **in welke taal bedrijven communiceren in het algemeen. Volgens de rapportage van onze panelleden is het Nederlands in Suriname de belangrijkste taal bij de externe communicatie van bedrijven: 72,6%** van de deelnemers geeft aan dat er altijd Nederlands gebruikt wordt in de communicatie van de werkgever met de buitenwereld. **Daarnaast heeft het Engels ook een relatief groot aandeel in de externe communicatie: 11,5%** geeft aan dat zijn of haar werkgever ook Engels gebruikt. Ook het Europees Nederlands wordt door 7,7% van de panelleden genoemd als taal van externe communicatie. Ten slotte wordt door 2,6% aangegeven dat er ook Sranantongo vermengd met Nederlands wordt gebruikt en door 1,8% dat er Nederlands en Sranantongo wordt gebruikt.

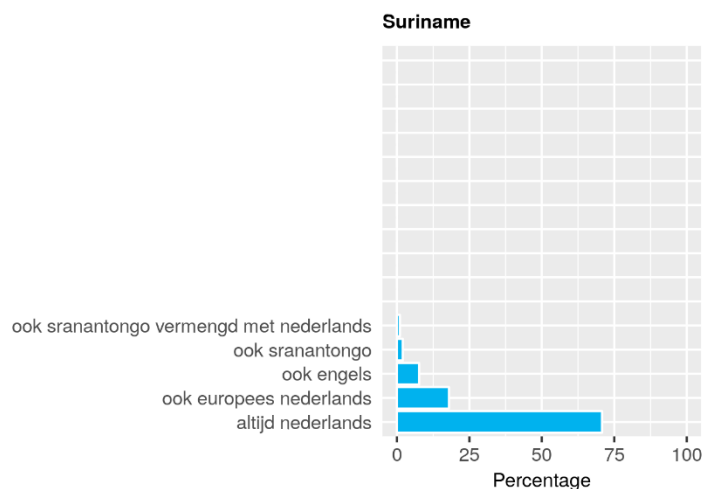
Figuur 221. In welke taal communiceren bedrijven?

Zijn er verschillen tussen de verschillende vormen van externe communicatie op het werk? In figuur 222 wordt getoond wat de taalkeuzes zijn van de panelleden **wanneer zij met klanten praten**: 59,1% geeft aan altijd Nederlands te spreken met klanten. Dat is een groot aandeel, maar het laat toch ruimte voor andere talen: 10,8% van de deelnemers zegt ook Sranantongo vermengd met Nederlands te gebruiken in gesprekken met klanten. **Wellicht kan het Sranantongo soms aangewend worden om een zekere vertrouwelijkheid uit te stralen en op die manier gemoedelijk om te gaan met klanten**, net zoals het ook de taal is van vriendschappelijkheid onder collega's (zie slot paragraaf 2.2.1 hierboven). **Maar ook in het geval van een taalbarrière kan het Sranantongo als lingua franca ingezet worden.** Verder geeft 8,9% aan ook Europees Nederlands te spreken met klanten; 6,7% spreekt ook Engels, 5,9% ook Sranantongo en 2,6% ook Saramakaans.

Net zoals in de interne communicatie, is er een onderscheid tussen mondelinge en schriftelijke communicatie in die zin dat er in **e-mails met klanten** (zie figuur 223) **veel meer (uitsluitend) Nederlands en minder Sranantongo** gebruikt wordt **dan in mondelinge communicatie**: 70,8% van de panelleden zegt altijd Nederlands te gebruiken in e-mails aan klanten; 17,9% gebruikt daarnaast ook Europees Nederlands. Er wordt ook redelijk veel in het Engels gemaïld met klanten, namelijk door 7,7% van de deelnemers. Slechts 2,1% (= 4 deelnemers) geeft aan ook Sranantongo te gebruiken in e-mails aan klanten.

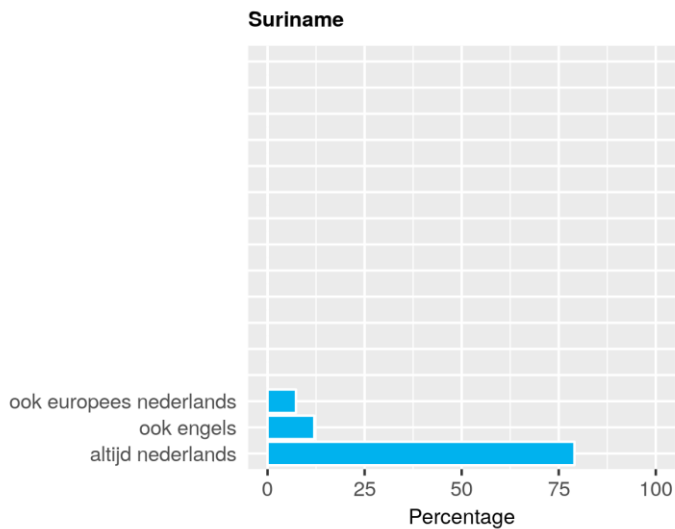

Figuur 222. Met klanten praat ik...

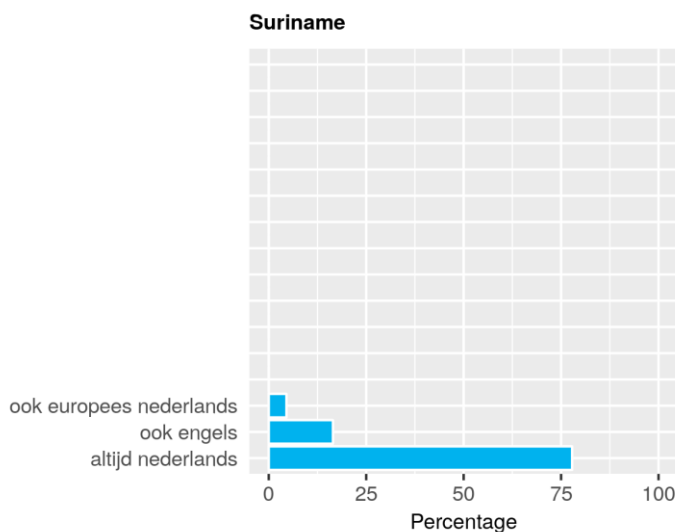
Figuur 223. Met klanten e-mail ik in het ...

Op de vraag ‘**Het jaarverslag van mijn bedrijf of organisatie is (ook) in het ...**’ (figuur 224) antwoordt het merendeel van de panelleden, namelijk 79,1%, met ‘altijd Nederlands’. Ook Engels wordt veel gebruikt in jaarverslagen: 12,0% van de panelleden geeft aan dat er naast Nederlands ook Engels gebruikt wordt. Ten slotte wordt er ook nog Europees Nederlands gebruikt in jaarverslagen (nl. 7,3%). Deze resultaten komen overeen met wat Eersel (2012: 230) rapporteert over het Surinaamse bedrijfsleven, namelijk dat er naast het Nederlands veel Engels gebruikt wordt in “schriftelijke stukken”.

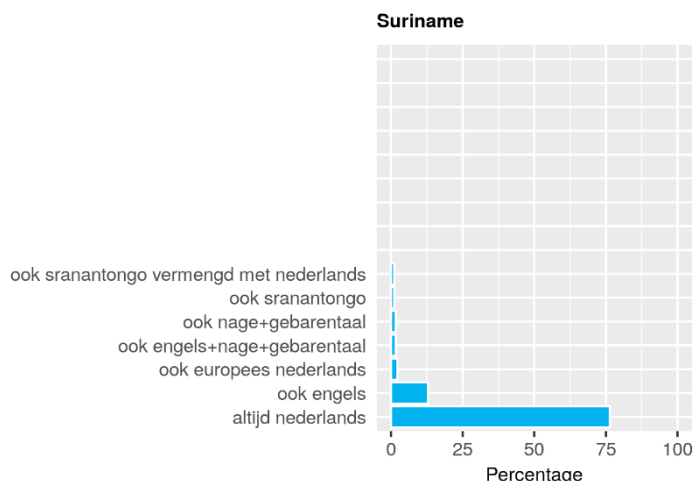
Figuur 224. Het jaarverslag van mijn bedrijf of organisatie is (ook) in het...

Op de website van het bedrijf van de panelleden (figuur 225) wordt er iets minder uitsluitend Nederlands en iets meer Engels gebruikt dan in jaarverslagen, maar deze verschillen zijn niet significant ($p > 0,05$): 77,8% geeft aan dat er altijd Nederlands gebruikt wordt op de website van het bedrijf en 16,5% dat er ook Engels gebruikt wordt. Verder geeft 4,5% aan dat er ook Europees Nederlands wordt gebruikt.

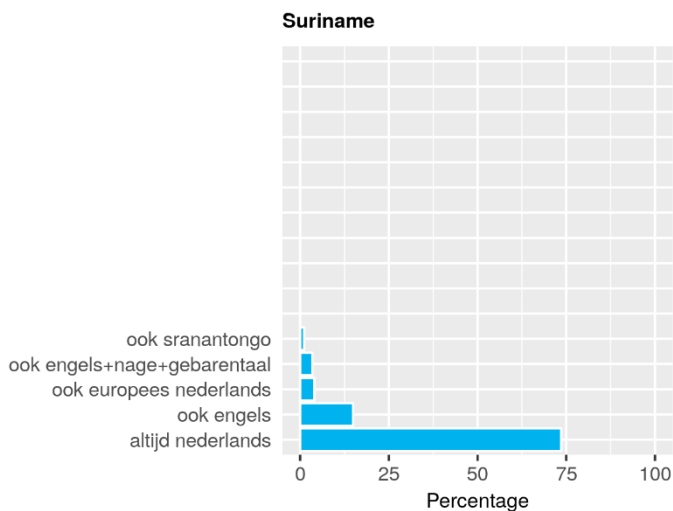
Figuur 225. De website van mijn bedrijf of organisatie is (ook) in het...

Terwijl er in jaarverslagen en op de websites van bedrijven maar drie opties worden aangewend, namelijk Surinaams en Europees Nederlands en Engels, worden er in **reclameboodschappen** (figuur 226) ook nog andere talen gebruikt, zij het in geringe mate, zoals Engels, gebarentaal en Sranantongo. De meest gebruikte talen zijn ook in dit subdomein het Nederlands (76,4%), Nederlands en Engels (12,9%) en het (Surinaams) Nederlands en Europees Nederlands (2,2%).

Figuur 226. Reclame maakt mijn bedrijf of organisatie (ook) in het... .

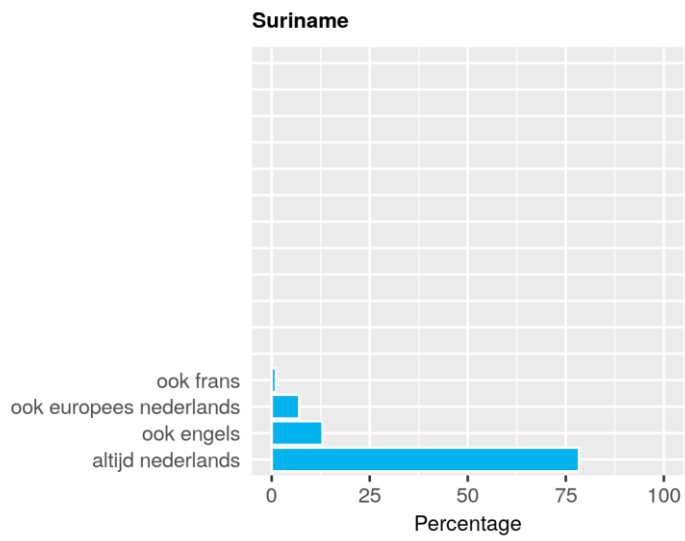
De talenkeuzes bij **slogans van bedrijven** (figuur 227) komen erg goed overeen met die in reclameboodschappen: 72,7% van de panelleden geeft aan dat zijn of haar bedrijf altijd Nederlands gebruikt in slogans; 14,8% zegt dat er ook Engels gebruikt wordt en 4,0% geeft aan dat er ook Europees Nederlands gebruikt wordt. Hoewel slechts 2 deelnemers (op een totaal van 176) aangeven dat er behalve Nederlands ook Sranantongo gebruikt wordt in slogans, leert de praktijk ons⁴⁰⁴ dat er juist wel heel veel slogans in het Sranantongo zijn; ook vanuit de overheid worden slogans vaak in het Sranantongo gebruikt.

Figuur 227. De slogan van mijn bedrijf of organisatie is (ook) in het... .

De drie courante opties komen ook weer naar voren in **vacatureberichten** (figuur 228): 78,4% van de panelleden geeft aan dat hun werkgever vacatures altijd in het **Nederlands** uitschrijft; 13,0% zegt dat ze dat ook in het **Engels** doen en volgens 7,0% doen ze dat ook in het **Europees Nederlands**. Opvallend is dat in dit subdomein **ook het Frans genoemd** werd: 1,1% (= 2 deelnemers) geeft aan dat hun bedrijf ook vacatures in het Frans uitschrijft.

⁴⁰⁴ Persoonlijke communicatie Sita Doerga Misier.

Figuur 228. Vacatures schrijft mijn bedrijf of organisatie (ook) uit in het...

b. Flankerende gegevens

De gegevens over de externe communicatie van bedrijven die we verkregen hebben aan de hand van de enquête, kunnen vergeleken worden met de extra gegevens die door de Surinaamse onderzoekers verzameld werden.

Om erachter te komen hoe bedrijven in Suriname zich aan de buitenwereld presenteren, hebben de onderzoekers samengewerkt met **acht bedrijven** en gesproken met enkele werknemers van die bedrijven. Meer specifiek ging het over 6 middelgrote tot grote bedrijven (naar Surinaamse begrippen) en 2 multinationals in verschillende sectoren, namelijk verzekeringsmaatschappijen, een telecombedrijf, een melkverwerkingsbedrijf, een fastfood bedrijf, een bakkerij, een olieverwerkingsbedrijf en een goudverwerkingsbedrijf. Het precieze aantal werknemers is niet bekend, maar naar schatting zijn er (gemiddeld) tussen 200 en 300 werknemers bij deze bedrijven.⁴⁰⁵ Er werd gekeken naar hun jaarverslagen, reclameboodschappen, sollicitatieoproepen en websites. Daaruit konden we het volgende besluiten:

Niet alle bedrijven maken jaarverslagen en van de bedrijven die dat wel doen, doet 37,5% dat in het Nederlands en 62,5% in het Engels. **Deze bevindingen komen niet overeen met de rapportage van de panelleden:** volgens hen wordt het jaarverslag van hun bedrijf meestal in het Nederlands (79,1%) en soms ook in het Engels (12,0%) geschreven, terwijl er volgens de flankerende gegevens een groter aandeel voor het Engels is in jaarverslagen dan voor het Nederlands.

Van de acht bedrijven is de website van 62,5% in het Engels en de rest in het Nederlands. **Ook dit resultaat contrasteert met de bevindingen van de panelleden,** die een gebruik van uitsluitend Nederlands van 77,8% rapporteren en een gebruik van ook Engels van 16,5%.

Volgens de extra verzamelde gegevens maken vrijwel alle bedrijven enkel reclame in het Nederlands. Hoewel de panelleden ook een hoge mate van het gebruik van het Nederlands noemen (nl. 76,4%), geeft 12,9% op dat er ook Engels wordt gebruikt in reclameboodschappen. **Ook hier komen de flankerende gegevens en de enquêtegegevens dus niet volledig overeen.**

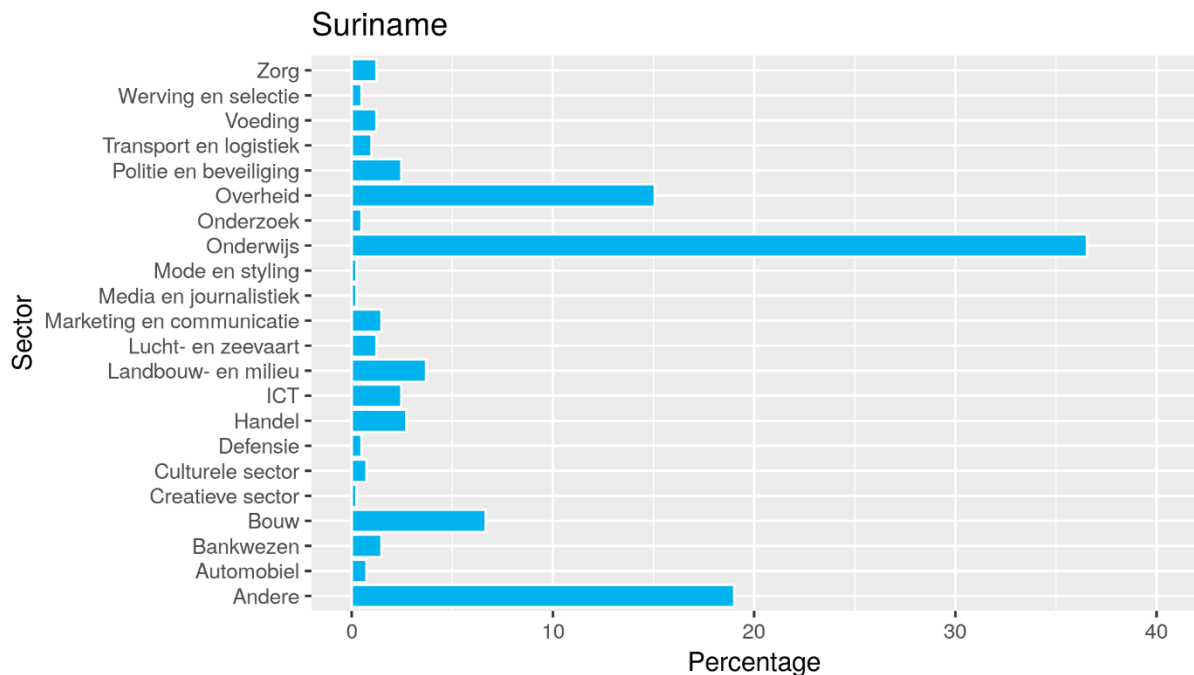
Ten slotte bleek uit navraag bij de acht bedrijven dat 50,0% van die bedrijven voor hun sollicitatieoproepen zowel het Nederlands als het Engels gebruiken. Uit de enquêtegegevens bleek dat 13,0% van de panelleden aangaf dat hun bedrijf Nederlands en Engels gebruikt in vacatures. **Daarmee ligt het aandeel voor het Engels volgens het panel lager dan volgens de gecontacteerde bedrijven.**

Uit de extra verzamelde gegevens bleek ook nog dat binnen de bedrijven (= interne communicatie) de werknemers over het algemeen in het Nederlands communiceren. Enkele bedrijven hebben nogal wat buitenlanders in dienst waardoor communiceren in het Engels niet uitgesloten kan worden. Over het gebruik van het Sranantongo, wat volgens onze enquêtegegevens in gesproken taal onder collega's relatief veel gebruikt wordt (zie paragraaf 2.2.1), wordt in de extra verzamelde gegevens niets vermeld.

Ook in de resultaten van de nulmeting met betrekking tot Nederlandse en Vlaamse bedrijven (Rys et al. 2017: 149) was er een **discrepancie tussen de rapportage van de panelleden en de extra gegevens** over jaarverslag en website van de 50 grootste bedrijven. Ook toen bleek er **minder (uitsluitend) Nederlands en meer Engels** gebruikt te worden **in jaarverslagen en op websites van bedrijven** dan dat dit volgens de panelleden het geval was.

⁴⁰⁵ Persoonlijke communicatie Sita Doerga Misier.

Een verklaring werd toen gezocht in het feit dat de flankerende gegevens afkomstig waren van grote multinationals die uiteraard erg internationaal gericht communiceren, terwijl een groot deel van de panelleden wellicht in kleinschaliger bedrijven werkzaam was, die dus ook minder in het Engels hoeven te communiceren. Een dergelijke verklaring is mogelijk ook nu aan de orde, aangezien 2 van de 8 gecontacteerde bedrijven multinationals waren. De volgende grafiek (figuur 229) geeft een overzicht van de verschillende sectoren waarin de Surinaamse panelleden werkzaam zijn.

Figuur 229. In welke sector werkt u?

Uit figuur 229 blijkt dat de grootste groep van de werkende panelleden (36,5%) werkzaam is in het onderwijs en dat ook nog eens 19,0% bij de overheid werkt. Aangezien het Nederlands de officiële taal is in het Surinaamse onderwijs (zie ook Kroon & Yagmur 2012) en bij de overheid, is het begrijpelijk dat de betreffende panelleden hoge percentages opgeven voor het gebruik van (uitsluitend) Nederlands en lagere percentages voor het gebruik van het Engels. De flankerende gegevens daarentegen, zijn afkomstig van grote tot middelgrote bedrijven en multinationals, die logischerwijs meer Engels gebruiken in de externe communicatie.

Hangt de taalkeuze in vacatures, jaarverslagen en websites af van de bedrijfssector?

Uit de hierboven besproken vergelijking tussen enquêtegegevens en flankerende gegevens voor Suriname blijkt dat de mate waarin de werkgever in het Nederlands of het Engels communiceert naar de buitenwereld afhangt van de sector. Daarom is het interessant hieronder iets gedetailleerder in te gaan op verschillen in taalkeuzes in jaarverslagen en op websites van werkgevers uit de verschillende sectoren. De cijfers die gepresenteerd worden in tabel 4 zijn de cijfers voor externe communicatie in het algemeen, waarbij de resultaten voor vacatures, jaarverslagen en websites zijn samengenomen. Omdat er voor het merendeel van de bedrijfssectoren slechts een handvol panelleden was die in de betreffende sector werkzaam zijn, zijn de meeste gegevens in tabel 4 niet voldoende representatief (foutenmarge > 10,0%) om er verdere conclusies aan te verbinden, maar we kunnen uit de tabel wel afleiden dat er op de Surinaamse arbeidsmarkt eigenlijk maar drie opties een rol spelen, waarbij het (Surinaams) Nederlands de eerste plaats inneemt, gevolgd door

het Engels en het Europees Nederlands.⁴⁰⁶ Bovendien bevestigt tabel 4 wat we hierboven al suggereerden: het grote aantal panelleden dat werkzaam is bij de overheid en in het onderwijs is mede verantwoordelijk voor de hoge percentages voor het Nederlands en de lage percentages voor het Engels bij de vragen naar de externe communicatie van werkgevers: in het onderwijs wordt de keuze ‘ook Engels’ maar door 9,9% opgegeven en bij de overheid is dat zelfs maar door 1,2%.

	altijd Nederlands	ook Engels	ook Europees Nederlands	andere ⁴⁰⁷
ICT	75,0%	25,0%	-	-
onderwijs	82,3%	9,9%	5,4%	2,5%
andere	66,9%	29,8%	2,5%	0,8%
overheid	96,4%	1,2%	2,4%	-
creatieve sector	g.g. ⁴⁰⁸	g.g.	g.g.	g.g.
landbouw en milieu	75,0%	16,7%	-	8,3% ⁴⁰⁹
zorg	40,0%	20,0%	40,0%	-
handel	100,0%	-	-	-
werving en selectie	50,0%	16,7%	33,3%	-
bouw	100,0%	-	-	-
bankwezen	94,4%	5,6%	-	-
lucht- en zeevaart	37,5%	50,0%	12,5%	-
onderzoek	16,7%	33,3%	33,3%	16,7% ⁴¹⁰
marketing en communicatie	42,9%	21,4%	35,7%	-
culturele sector	100,0% ⁴¹¹	-	-	-
automobiel	100,0%	-	-	-
voeding	90,9%	9,1%	-	-
media en journalistiek	100,0%	-	-	-
transport en logistiek	100,0%	-	-	-
politie en beveiliging	64,3%	-	35,7%	-
mode en styling	100,0%	-	-	-
reisbranche	g.g.	g.g.	g.g.	g.g.
defensie	100,0%	-	-	-
horeca	g.g.	g.g.	g.g.	g.g.
vastgoed	g.g.	g.g.	g.g.	g.g.

Tabel 4. Welke taal wordt gebruikt in externe communicatie in welke sectoren?

2.2.3. Vindt het Surinaamse StaatNed-panel dat mensen alleen een baan mogen krijgen wanneer ze het Nederlands beheersen?

Bij de attitudevragen in de enquête werd aan de Surinaamse panelleden ook de volgende stelling voorgelegd: **‘Mensen in Suriname mogen alleen een baan krijgen wanneer ze het Nederlands beheersen.’** De resultaten bij deze stelling worden gepresenteerd in figuur 230. De figuur laat zien dat 13,5% van de Surinaamse panelleden het (helemaal) eens is met deze stelling, dat 14,4% neutraal staat tegenover deze stelling en dat het merendeel, namelijk 72,2% van de panelleden het (helemaal) niet met de stelling eens is. **Het grootste deel van de Surinaamse panelleden vindt dus dat kennis van het Nederlands geen voorwaarde hoeft te zijn voor het krijgen van een baan.** Vergeleken met de resultaten van de nulmeting (Rys et al. 2017: 162), is Suriname de regio waar men het minst met deze stelling eens is (gevolgd door Brussel: 46,9%, Nederland: 32,1%, Friesland: 31,6% en Vlaanderen: 27,2%).

⁴⁰⁶ Uit het rapport *Over de economische betekenis van taal. Een verkenning van de taalsector in het Nederlandse taalgebied* (2018) van de Nederlandse Taalunie blijkt uit de resultaten voor Suriname “dat talige producten en diensten aan zowel consumenten/particulieren als ondernemingen/ organisaties worden geleverd. De ICT-sector scoort het hoogst als sector waaraan talige diensten verleend worden” (p. 68).

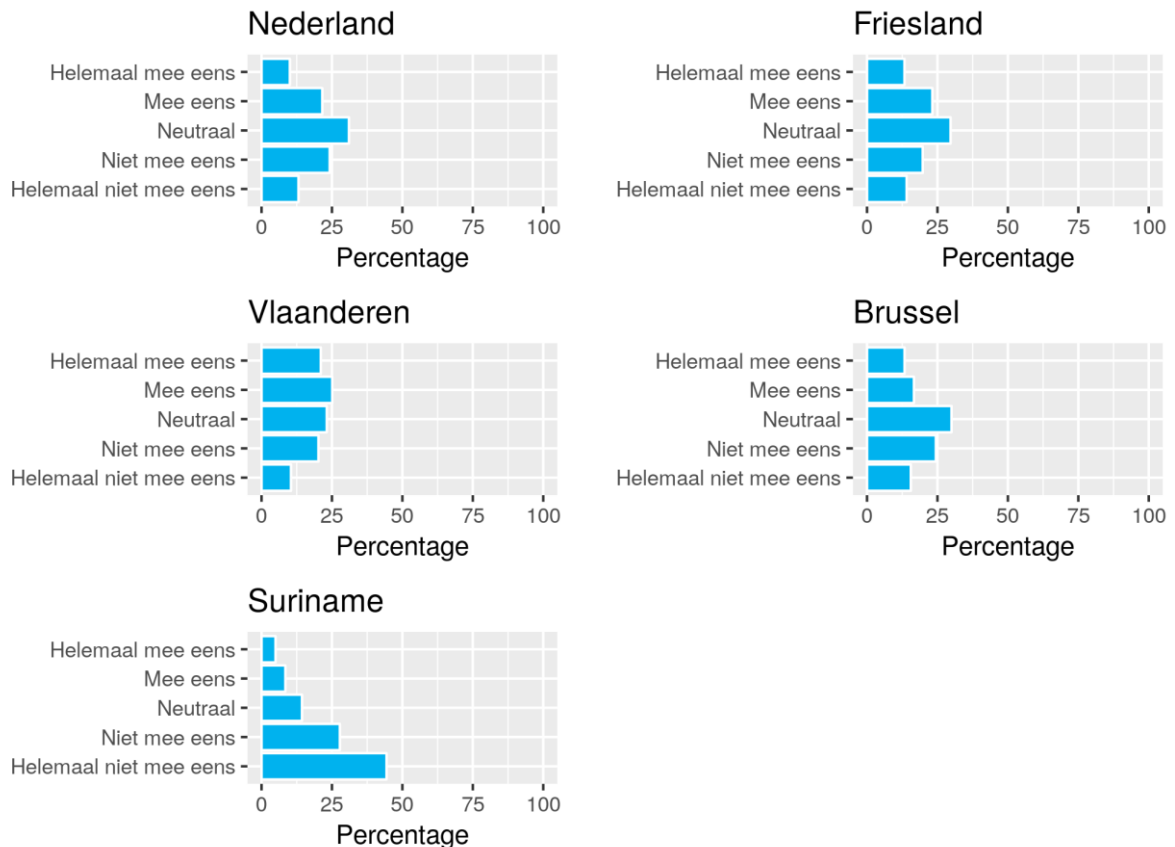
⁴⁰⁷ ‘Andere’ is bijna uitsluitend Frans of Sranantongo (al dan niet gecombineerd of vermengd met Nederlands).

⁴⁰⁸ g.g. = geen gegevens

⁴⁰⁹ 8,3% ook Frans

⁴¹⁰ 16,7% ook Sranantongo vermengd met Nederlands

⁴¹¹ De gegevens voor de culturele sector zijn slechts gebaseerd op 3 panelleden; dit geldt eveneens voor de volgende sectoren: automobiel, media en journalistiek, transport en logistiek, mode en styling en defensie.

Figuur 230. Mensen in Nederland/Vlaanderen/Brussel/Suriname mogen alleen een baan krijgen wanneer ze het Nederlands beheersen.

Besluit

We kunnen besluiten dat het Nederlands – de officiële taal van Suriname – de belangrijkste taal is bij de (interne) communicatie van werknemers en werkgevers op het werk. In de mondelinge communicatie tussen collega's onderling wordt er vrij veel Sranantongo (al dan niet vermengd met Nederlands) gebruikt, maar in de schriftelijke communicatie en in de communicatie met leidinggevenden wordt deze taal nauwelijks gebruikt. In schriftelijke communicatie en in de communicatie met leidinggevenden wordt bijna altijd gekozen voor het Nederlands (soms ook de Europese variëteit).

Volgens de rapportage van onze panelleden is het Nederlands in Suriname de belangrijkste taal bij de externe communicatie van bedrijven, dit wil zeggen in jaarverslagen, op websites, in vacatureberichten, reclameboodschappen en slogans van bedrijven. Daarnaast heeft het Engels ook een relatief groot aandeel in de externe communicatie; overigens is het aandeel van het Engels volgens de extra verzamelde gegevens bij bedrijven groter dan volgens de panelleden. Dit komt waarschijnlijk mede doordat een groot aantal panelleden in het onderwijs of bij de overheid werkzaam zijn – twee sectoren waar opvallend veel Nederlands gebruikt wordt. Als de panelleden met klanten communiceren, doen ze dat hoofdzakelijk in het Nederlands en daarnaast ook in het Engels. Bij mondeling contact met klanten wordt soms ook Sranantongo gebruikt.

Surinaamse moedertaalsprekers en in nog sterkere mate niet-moedertaalsprekers van het Nederlands vinden het beheersen van het Nederlands geen erg belangrijke voorwaarde voor het krijgen van een baan. Ze staan dus open voor het gebruik van andere talen op de werkvloer, hoewel er in de praktijk hoofdzakelijk Nederlands wordt gebruikt op de Surinaamse arbeidsmarkt.

2.3. Taalkeuze in cultuur en media

In dit hoofdstuk komen zowel de traditionelere vormen van cultuur en media, zoals kranten, literatuur, radio en televisie, als de modernere vormen, zoals met name online (sociale) media, aan bod. Wat de traditionele vormen van cultuur en media betreft, werden in deze ronde van Staat van het Nederlands enkel de Surinaamse panelleden bevestigd. De Nederlandse en Vlaamse panelleden kregen wél enquêtevragen over online gebruik van (sociale) media. De reden om dit subdomein in deze eerste actualisering van Staat van het Nederlands opnieuw te bevestigen voor het hele Nederlandstalige gebied is het feit dat uit StaatNed 2016 bleek dat het Nederlands voor dit domein minder dan voor andere domeinen een monopoliepositie innam. De panelleden bleken naast het Nederlands vooral ook veel Engels te gebruiken (Rys et al. 2017: 176-177), met name op Facebook en Twitter. Omdat het domein van de sociale media sowieso voortdurend evolueert, en omdat er via de sociale media vaak met een erg heterogeen publiek gecommuniceerd wordt (bijv. veel mensen hebben op Facebook een internationale vriendenkring), is het plausibel dat de positie van het Nederlands binnen dit domein ook aan snelle veranderingen onderhevig is. Is de druk van het Engels op een periode van twee jaar reeds toegenomen? Om dit te weten te komen, zullen we in dit hoofdstuk de resultaten voor Nederland, Friesland, Vlaanderen en Brussel vergelijken met de resultaten van twee jaar geleden en met die voor Suriname.

Uit het vorige rapport bleek ook dat sociale media, vooral Facebook, een platform bieden voor het gebruik van 'kleinere', minder courante talen (cf. Rys et al. 2017: 177, zie ook Van Oostendorp 2012⁴¹²). Met het oog hierop is het interessant dat we in de StaatNed-enquête van 2018 aan de Nederlandse en Friese panelleden de mogelijkheid boden om aan te geven dat ze in bepaalde situaties voor hun dialect of voor regionale taal kiezen en voor 'iets tussen dialect en Nederlands'. Door deze vernieuwing kunnen we nu een beter inzicht krijgen in het gebruik van dialect en regionale taal op sociale media voor de betreffende gebieden. Door onze enquête kunnen we bovendien inzicht krijgen in de situatie in Suriname: in de naaste omgeving wordt door de Surinaamse panelleden hoofdzakelijk voor Nederlands en Sranantongo gekozen, en in sommige situaties ook voor Sarnami. Krijgen de andere, minder courante talen van Suriname meer ruimte op sociale media zoals Facebook, of behouden het Nederlands en in mindere mate het Sranantongo er hun dominante positie?

Dit hoofdstuk behandelt achtereenvolgens de taalkeuzes bij het raadplegen van nieuws en andere informatie (tv, online nieuws, kranten), bij het gebruik van sociale media (sms, WhatsApp, Twitter, Facebook) en bij het beleven van cultuur (boeken, tijdschriften, muziek, films)?

De volgende vragen komen aan bod:

- In welke taal nemen de Surinaamse panelleden nieuws (in kranten, tv-journaal en online berichten) tot zich?
- Welke taal gebruiken de panelleden (van alle regio's) op sociale media?⁴¹³
- In welke taal nemen de Surinaamse panelleden deel aan cultuur?

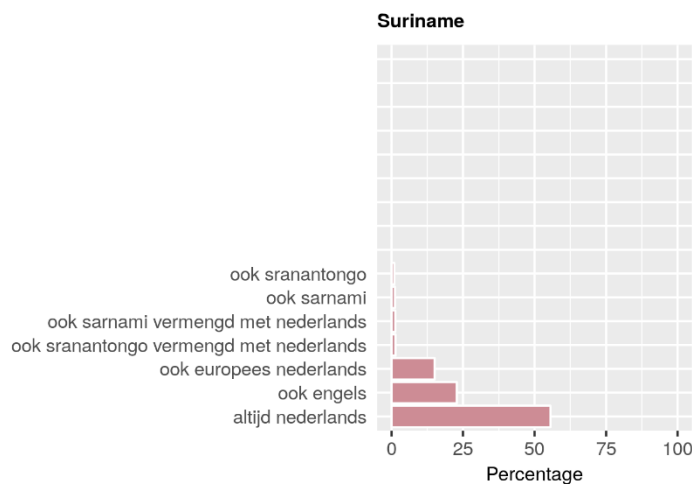
⁴¹² Van Oostendorp, M. 2012. Het internet: de taalversnipperaar? *Taalpeil* 2012-2013, p. 6.

⁴¹³ In tegenstelling tot de nulmeting, waarbij een onderscheid gemaakt werd tussen moedertaalsprekers en niet-moedertaalsprekers, beperken we onze bespreking van de taalkeuzes op sociale media tot de resultaten van de moedertaalsprekers van het Nederlands, aangezien de resultaten voor de niet-moedertaalsprekers over het algemeen (met slechts enkele uitzonderingen voor Nederland en Suriname) op een te klein aantal antwoorden gebaseerd blijken te zijn, met grotere foutmarges (> 10,0%) tot gevolg.

2.3.1. In welke taal nemen de Surinaamse panelleden nieuws tot zich?

In het rapport van StaatNed 2016 maakten we de vergelijking tussen enerzijds de taalkeuzes van panelleden bij het raadplegen van traditionele nieuwsbronnen zoals kranten en het radio- of tv-journaal, en anderzijds digitale nieuwsbronnen (nl. online nieuws). In deze paragraaf doen we dit ook voor de Surinaamse deelnemers aan de enquête van 2018. Gebruiken ook deze panelleden bijvoorbeeld meer Engels als ze nieuws raadplegen dan in andere domeinen (zie Rys et al. 2017: 165)?

Figuur 231 laat zien in welke taal/ talen(combinaties) de Surinaamse panelleden **nieuws (in het algemeen) raadplegen**. Meer dan de helft van de panelleden, namelijk 55,6%, raadpleegt nieuws altijd in het Nederlands, terwijl 22,8% naast het Nederlands ook Engelstalig nieuws raadpleegt. **Deze percentages zijn redelijk goed vergelijkbaar met de resultaten van de Nederlandse en Vlaamse deelnemers in 2016:** het nieuws werd door 52,2% van de Nederlandse en 56,8% van de Vlaamse panelleden uitsluitend in het Nederlands geraadpleegd en door 28,3% van de Nederlandse en 21,0% van de Vlaamse panelleden ook in het Engels. Als we deze resultaten voor Suriname vergelijken met bijvoorbeeld de taalkeuzes die men maakt in de naaste omgeving (in het algemeen, zie figuur 9, hoofdstuk 1), dan valt het op **dat de Surinaamse deelnemers bij de raadpleging van nieuwsbronnen veel meer op het Nederlands en het Engels terugvallen dan in het dagelijkse taalgebruik in de omgeving** (nl. ‘altijd Nederlands’: 55,6% vs. 22,8%⁴¹⁴; ‘ook Engels’: 22,8% vs. 1,4%⁴¹⁵). Verder raadpleegt 15,1% van de Surinaamse deelnemers het nieuws ook in het Europees Nederlands, 1,4% ook in het Sranantongo vermengd met Nederlands, 1,3% ook in het Sarnami vermengd met Nederlands, 1,2% ook in het Sarnami en 1,0% ook in het Sranantongo.

Figuur 231. In welke taal neemt de deelnemer nieuws tot zich?

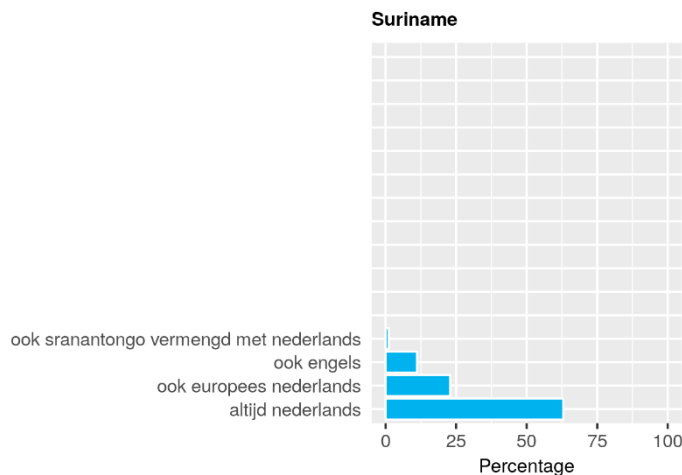
⁴¹⁴ $z = 22,714$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴¹⁵ $z = 25,99$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

In zijn artikel over ‘de Surinaamse taalsituatie in 2011’ schrijft Eersel (2012: 229) het volgende over de taalkeuzes in de gedrukte media:

“De dagbladen hanteren in 2011 nog als norm het EN [= Europees Nederlands], maar de dagelijkse kolommen zijn doorspekt met SN [= (Surinaams) Nederlands] en er komen veel citaten voor, soms hele zinnen, in het Sranan. Het Dagblad Suriname en de Times van Suriname hebben regelmatig⁴¹⁶ Engelstalige bijdragen met internationale berichten. In de advertenties kom je veel Sranan, Engels en Portugees tegen, terwijl in de overlijdensberichten in De Ware Tijd citaten in sacrale talen als het Sanskriet en het Koranische Arabisch voorkomen.”

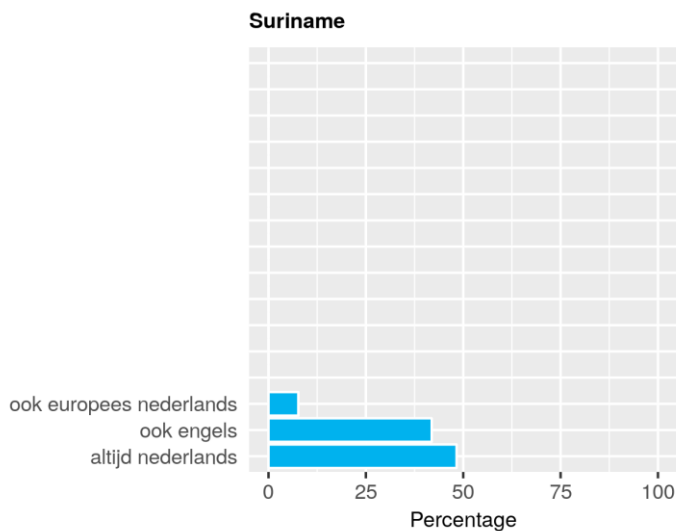
In figuur 232 representeren we de taalkeuzes van de Surinaamse panelleden bij de raadpleging van **kranten**. Daaruit **blijkt dat het Europees Nederlands** – dat volgens het citaat uit Eersel (2012) een belangrijke rol speelt in de Surinaamse kranten – **inderdaad een vrij groot aandeel heeft bij de raadpleging van kranten**: de groep deelnemers die kranten naast het (Surinaams) Nederlands ook in het Europees Nederlands raadpleegt, neemt met 22,9% de tweede plaats in, na de groep die kranten uitsluitend in het Nederlands raadpleegt (nl. 63,0%). Verder raadpleegt 11,2% van de panelleden kranten ook in het Engels en 1,2% ook in het Sranantongo vermengd met Nederlands.

Figuur 232. Kranten lees ik in het...

⁴¹⁶ In de praktijk worden er elke dag wel enkele artikelen in het Engels geplaatst. (persoonlijke communicatie Sita Doerga Misier)

Figuur 233 representeert de taalkeuzes van de Surinaamse panelleden bij de raadpleging van **online nieuws**. De groep die online nieuws enkel in het Nederlands raadpleegt, namelijk 48,3% van de deelnemers, is significant kleiner dan de groep die kranten enkel in het Nederlands raadpleegt (nl. 63,0%)⁴¹⁷. De keuze voor ook Engels (naast Nederlands) daarentegen, scoort in het geval van online nieuws significant hoger dan bij kranten: 41,9% van de Surinaamse deelnemers leest ook online nieuws in het Engels, terwijl maar 11,2% ook voor Engels kiest bij het lezen van kranten ($z = 11,036$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$). Een dergelijk verschil in taalkeuzes tussen kranten en online nieuws viel ook waar te nemen bij de Nederlandse en Vlaamse panelleden van StaatNed 2016 (zie Rys et al. 2017: 168). Het Europees Nederlands speelt in vergelijking met kranten een significant kleinere rol bij het raadplegen van online nieuws: 7,7% raadpleegt online nieuws ook in het Europees Nederlands (vs. 22,9% in het geval van kranten)⁴¹⁸.

Figuur 233. Online nieuws lees ik in het...

Omtrent de taalkeuzes bij het Surinaamse tv-journaal schrijft Eersel (2012: 229) het volgende:

“Bij de tv worden ook vele talen gebruikt. De internationale invloed is daar indringender merkbaar. Zo wordt het nieuws van NOS-tv, NOVA en RTL dagelijks op verschillende stations uitgezonden. [...] Heel veel tv-nieuws komt in het Engels op de beeldbuis, en wel zonder ondertiteling: CNN, BBC, CARICOM, China Today en zelfs Al Jazeera is er in het Engels te zien en te horen. Er is af en toe ook nieuws in het Arabisch van Libanon. Al de Surinaamse talen worden gebruikt bij de traditionele etnisch gerichte tv-zenders. Bijzonder zijn de uitzendingen van Luku Dosu (en Poku Dosu) in de Marrontalen, waar een naar elkaar toegroeien van deze talen merkbaar is.”

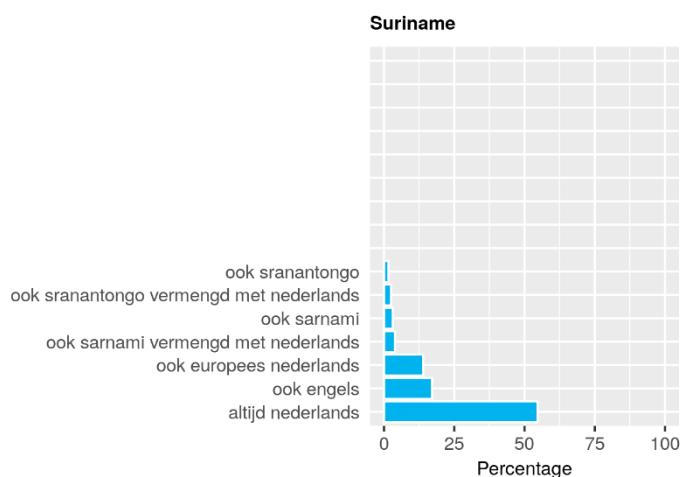
⁴¹⁷ $z = -4,654$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴¹⁸ $z = -6,596$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Figuur 234 laat zien wat de taalkeuzes van de Surinaamse panelleden zijn bij het raadplegen van het **tv-journaal**. Ondanks het feit dat volgens Eersel alle Surinaamse talen gebruikt worden op tv, komen in deze grafiek toch weer vooral de meest voor de hand liggende opties terug. Meer dan de helft, namelijk 54,7%, van de deelnemers kijkt het tv-journaal altijd in het Nederlands; 17,1% kijkt daarnaast ook in het Engels en 14,0% kijkt ook in het Europees Nederlands (bijvoorbeeld de door Eersel genoemde programma's zoals NOS-journaal en NOVA⁴¹⁹). De andere talen van Suriname spelen een veel kleinere rol: 3,9% van de deelnemers kijkt het tv-journaal behalve in het Nederlands ook in het Sarnami vermengd met Nederlands, 3,1% ook in het Sarnami, 2,6% ook in het Sranantongo vermengd met Nederlands en 1,6% ook in het Sranantongo.⁴²⁰ We stellen vast dat talen zoals het Sarnami en het Sranantongo toch nog relatief hoge scores hebben in het geval van het tv-journaal, in vergelijking met kranten⁴²¹ en online nieuws, waarbij deze talen doorgaans door minder dan 1,0% van de deelnemers genoemd werden. Dit heeft te maken met het feit dat kranten niet verschijnen in de betreffende talen, terwijl er wel tv-zenders zijn die het journaal ook in andere talen dan het Nederlands uitzenden. Deze zenders worden gepresenteerd in tabel 5.

TV Station	Dagjournaal	Weekjournaal
Trishul	(TBN) Nederlands (Dainiek Samachar) Sarnami	Nederlands
SBS TV	zendt zowel een journaal in het Nederlands uit als een journaal in het Sarnami	zendt zowel een journaal in het Nederlands uit als een journaal in het Sarnami
RBN	“Halaat” in het Nederlands	Sarnami
Rasonic	Rasonic nieuws in het Hindi	

Tabel 5: tv-zenders die het journaal in andere talen dan het Nederlands uitzenden

Figuur 234. Het tv-journaal kijk ik in het...

⁴¹⁹ Tegenwoordig *Nieuwsuur*.

⁴²⁰ Ook Marrontalen zoals Aucaans en Saramakaans werden genoemd door de panelleden, maar aangezien die door minder dan 1,0% van de deelnemers werden opgegeven, komen ze niet voor in de grafiek (bijv. 4 deelnemers (0,8%) gaven 'ook Aucaans' op en 1 deelnemer (0,2%) 'altijd Saramakaans').

⁴²¹ Omdat kranten niet verschijnen in die talen. (persoonlijke communicatie Sita Doerga Misier)

Besluit

Samenvattend kunnen we stellen dat het (Surinaams) Nederlands en Europees Nederlands en het Engels de belangrijkste keuzes zijn waarin de Surinaamse deelnemers nieuws raadplegen. Er is een significant verschil tussen geschreven en online nieuws in die zin dat er bij online nieuws aanzienlijk meer Engels en minder uitsluitend Nederlands gebruikt wordt. De andere talen van Suriname, zoals vooral het Sarnami en Sranantongo, hebben enkel een noemenswaardig aandeel in de taalkeuzes van de Surinaamse deelnemers bij het kijken naar het tv-journaal.

2.3.2. Welke taal gebruiken de panelleden op sociale media?

In het rapport van de nulmeting (Rys et al. 2017:182) luidde het besluit over taalkeuzes bij het gebruik van sociale media als volgt:

“We kunnen besluiten dat het Nederlands de taal bij uitstek is bij het gebruik van sociale media. Engels komt er het vaakst bij, maar komt zelden tot nooit in de plaats van het Nederlands. Facebook en Twitter zijn de sociale media waarin het meest frequent ook Engels wordt gebruikt.”

Aangezien er binnen dit domein toch meer concurrentie van andere talen bleek te zijn dan bijvoorbeeld in de domeinen van de naaste omgeving of het werk, hebben wij besloten om in deze eerste actualisering van het StaatNed-onderzoek de taalkeuzes op sociale media opnieuw te bevragen voor het hele Nederlandse taalgebied. In deze paragraaf bespreken we de taalkeuzes van Nederlanders, Vlamingen, Friezen, Brusselaars en Surinamers die het Nederlands als moedertaal hebben op sociale media. Ook verschillen in het gebruik van dialect en regionale taal komen in deze bespreking aan bod.

Figuur 235 representeert de taalkeuzes van de panelleden bij het gebruik van **sociale media in het algemeen**. We zien dat in Nederland 61,8% van de panelleden altijd Nederlands gebruikt op sociale media; dit wijkt niet significant af van de nulmeting (nl. 60,6% in 2016, $z = -1,833$, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$). 23,6% gebruikt naast Nederlands ook Engels op sociale media, wat significant minder is dan bij de nulmeting (nl. 27,0% in 2016)⁴²². 5,5% gebruikt Nederlands en Fries op sociale media; dat is significant meer dan in 2016 (nl. 1,7%)⁴²³ en 1,4% gebruikt Nederlands, Duits en Engels. **Het gebruik van uitsluitend Nederlands is dus ongeveer gelijk gebleven ten aanzien van de nulmeting. Opvallend is dat het gebruik van het Engels significant achteruitgegaan is (van 27,0% naar 23,6%), terwijl we het omgekeerde verwachtten.** Een mogelijke verklaring zou het grotere aandeel in de enquête van panelleden met sympathie voor de streektaal (met name Friezen en Limburgers) kunnen zijn.

⁴²² $z = -5,677$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴²³ $z = 14,122$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

In Friesland gebruikt slechts 31,2% van de deelnemers altijd Nederlands op sociale media, wat significant minder is dan bij de nulmeting (nl. 41,0% in 2016)⁴²⁴. Het merendeel, namelijk 51,7%, gebruikt Nederlands en Fries, terwijl dat bij de nulmeting slechts 30,1% was.⁴²⁵ Verder gebruikt 7,1% naast Nederlands ook Engels, terwijl dat bij de nulmeting significant meer was (nl. 15,0%)⁴²⁶. Ten slotte gebruikt 3,7% altijd Fries, 2,2% Nederlands, Engels en Fries en 1,0% Nederlands, Duits, Engels en Fries. **Bij de Friese panelleden is het aandeel van het Fries op sociale media in deze ronde aanzienlijk groter dan bij de nulmeting.** Waarschijnlijk kan ook hier weer een drievoudige verklaring genoemd worden. Ten eerste hebben er meer dan dubbel zoveel Friezen geparticipeerd aan de enquête van 2018. Er was dus een grotere steekproef dan in 2016. Een kleinere steekproef, zoals die van de nulmeting, is eerder uit balans dan een grotere steekproef. De gegevens voor Friesland zijn nu dus nog representatiever voor de hele populatie. Ten tweede hebben de extra antwoordmogelijkheden er allicht toe geleid dat men bij de antwoorden op de verschillende stellingen minder vaak ‘andere variëteit’ en vaker ‘Fries’ als antwoord gaf. Ten derde hebben het feit dat er nieuwe panelleden geworven werden via streektaalorganisaties en het feit dat een aantal vernieuwingen in de enquête de goedkeuring van deze streektaalorganisaties konden wegdragen er waarschijnlijk toe geleid dat er in het bijzonder Friezen deelnamen die zich inzetten voor het behoud van de Friese taal. **Verder valt het op dat bij de Friese deelnemers het gebruik van het Engels op sociale media ongeveer gehalveerd is. Mogelijk heeft de keuze voor het Engels hier geleden onder een grotere motivatie voor het Fries.**

In Vlaanderen gebruikt 61,5% van de deelnemers altijd Nederlands op sociale media. Dit is bijna hetzelfde aandeel als in Nederland (nl. 61,8%). Ten opzichte van de nulmeting is dit aandeel vrij stabiel gebleven (nl. 59,7% in 2016). Verder zegt 22,7% van de Vlaamse deelnemers naast Nederlands ook Engels te gebruiken; dit is significant minder dan bij de nulmeting (nl. 24,6% in 2016)⁴²⁷. **Er is dus – net als in Nederland – een afname van het gebruik van Engels op sociale media, wat tegen de verwachtingen ingaat.** Verder gaf ook 3,7% van de Vlaamse panelleden aan Nederlands en Frans te gebruiken op sociale media; 3,2% gebruikt Nederlands, Engels en Frans en 1,1% gebruikt Nederlands, Duits, Engels en Frans.

In Brussel (foutmarge = 5,5%) gebruikt 24,7% van de panelleden naast Nederlands ook Engels op sociale media. Er is geen significant verschil met de nulmeting (was 20,2% in 2016), al verdringt deze optie nu wel de combinatie van Nederlands, Engels en Frans van de eerste plaats (24,0%, was 24,3% in 2016). **In Brussel is dus – in tegenstelling tot Nederland, Friesland en Vlaanderen – het gebruik van het Engels op sociale media redelijk stabiel gebleven.** Op de derde plaats komt de optie Nederlands en Frans (20,8%, was 15% in 2016) en de keuze voor uitsluitend Nederlands komt pas op de vierde plaats met 13,8%, wat significant minder is dan bij de nulmeting (nl. 19,7% in 2016)⁴²⁸. Verder worden er ook nog allerlei andere talen opgegeven door (een klein aantal) panelleden uit het meertalige Brussel, zoals onder andere Spaans, Turks en Duits. In het algemeen lijkt het exclusieve gebruik van het Nederlands op sociale media in Brussel verder in te moeten leveren ten voordele van het gebruik van andere talen naast het Nederlands, zowel Engels als Frans. Uit de vierde Brusselse taalbarometer weten we dat Brusselaars uit eentalig Nederlandstalige gezinnen vooral Nederlands op sociale media gebruiken, gevolgd door Frans, Engels en een beperkt aantal andere talen (Janssens 2018: 98). Brusselaars uit traditioneel tweetalige gezinnen, gebruiken op sociale media in meer dan de helft van de gevallen Frans en in veel mindere mate Nederlands, Engels of andere talen. Onze panelpopulatie sluit dus het meest aan bij de Brusselaars uit eentalig Nederlandstalige gezinnen.

⁴²⁴ $z = -3,583$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁴²⁵ $z = 7,532$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴²⁶ $z = -4,667$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴²⁷ $z = -2,896$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

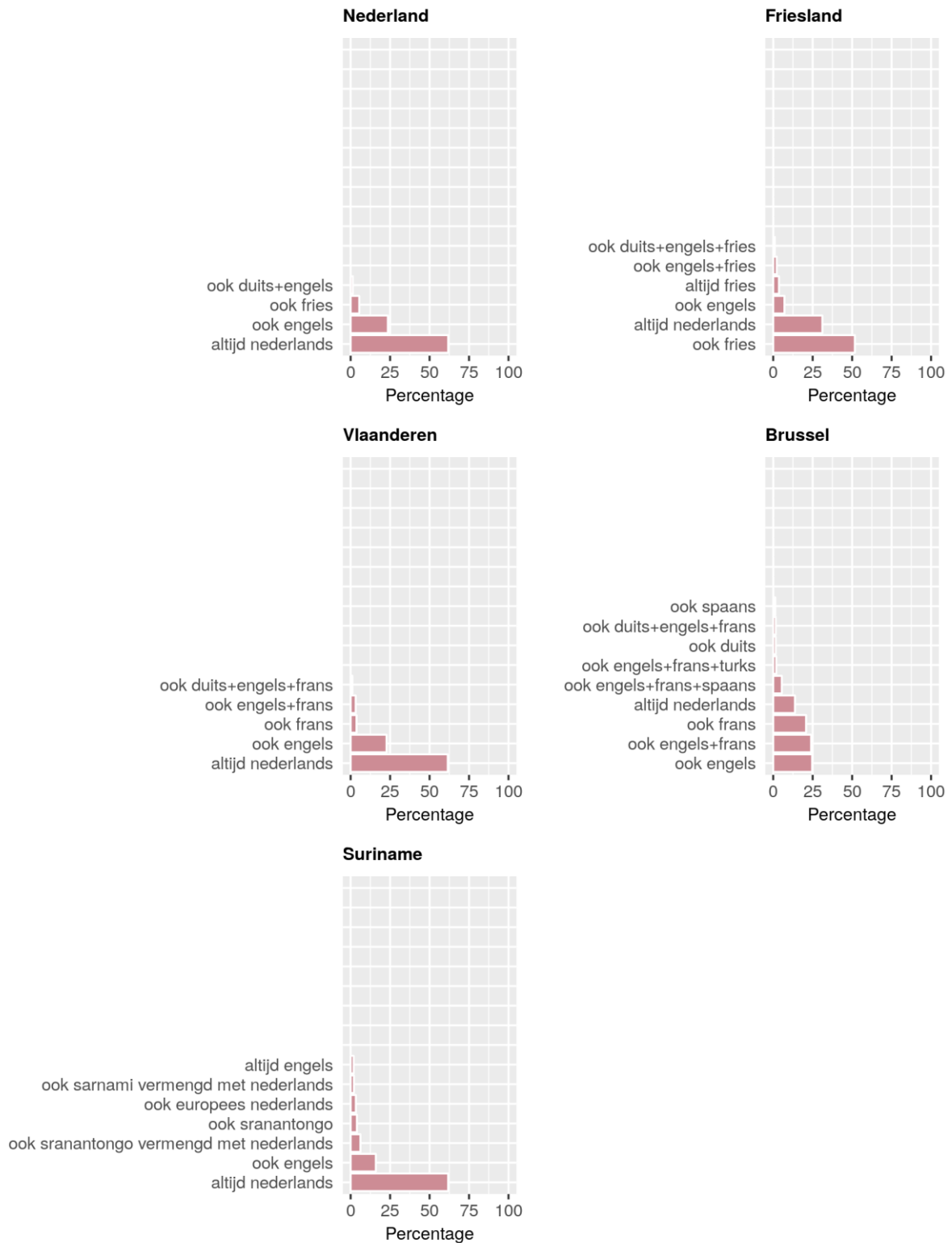
⁴²⁸ $z = -2,008$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

In Nederland, Vlaanderen en Friesland is het gebruik van het Engels op sociale media dus significant afgenomen. In Brussel is de keuze voor het Engels redelijk stabiel gebleven, maar er wordt wel minder uitsluitend Nederlands gebruikt. Vooraleer we hier echter over een tendens kunnen spreken, moeten we de volgende rondes van de StaatNed-enquête afwachten. Er zijn twee methodologische verklaringen denkbaar: (1) voor bepaalde regio's zijn er veel meer deelnemers van wie er bovendien een groot aantal zijn die streektalen genegen zijn en deze wellicht voor hebben laten gaan op het Engels en (2) doordat de enquête nu ook antwoordopties als 'dialect of regionale taal' en 'iets tussen dialect en Nederlands' bevatte, werd er misschien ook meer voor die opties en minder vaak voor 'ook Engels' gekozen. Een andere verklaring ligt in het gebruik van sociale media: uit het Nationale Social Media Onderzoek 2019⁴²⁹ blijkt namelijk dat ruim een half miljoen Nederlanders (640.000) in 2018 is afgehaakt van Facebook. "In 2017 stopten al veel jongeren, maar nu daalt het gebruik over de hele linie."⁴³⁰ Het feit dat er in eerste instantie vooral jongeren hebben afgehaakt van Facebook, kan de hierboven beschreven afname van het gebruik van het Engels op sociale media in het algemeen ten opzichte van de nulmeting wellicht gedeeltelijk verklaren. Hieronder zullen we ingaan op de verschillende sociale media en kunnen we dus nagaan of er voor Facebook in het bijzonder een afname in de keuze voor het Engels is.

Ook in Suriname gebruikt het merendeel van de panelleden, namelijk 61,8%, altijd Nederlands op sociale media. **Het Nederlands is ook in dit subdomein dus dominant.** Bevindingen uit de literatuur dat het Nederlands in Suriname dominant is, worden hiermee bevestigd (zie Charry et al. 1983, Eersel 2012, Kroon & Yagmur 2012). **Opvallend is wel dat de tweede plaats** – die bijvoorbeeld in de naaste omgeving meestal werd ingenomen door Sranantongo (al dan niet gecombineerd of vermengd met Nederlands) – **nu ingenomen wordt door de combinatie van Nederlands met Engels** (namelijk 16,0%). Op de derde en vierde plaats volgen dan de combinaties met Sranantongo: 6,2% van de deelnemers geeft aan Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands te gebruiken op sociale media en 4,0% geeft aan Nederlands en Sranantongo te gebruiken. Verder gebruikt 3,3% naast Nederlands ook Europees Nederlands op sociale media; 2,1% gebruikt ook Sarnami vermengd met Nederlands en 1,9% gebruikt altijd Engels op sociale media. **Voor de Surinaamse deelnemers is de grotere rol van het Engels in het gebruik van sociale media (in vergelijking met andere domeinen) dus het meest opvallend.**

⁴²⁹ Hoekstra, H. 2019. Social Media Onderzoek 2019. <https://www.newcom.nl/socialmedia2019?page=socialmedia2019>

⁴³⁰ zie: <https://www.marketingfacts.nl/berichten/social-media-in-nederland-2019-facebook-verliest-meer-dan-een-half-miljoen>

Figuur 235. Welke taal gebruikt de deelnemer op sociale media?

Facebook

De hierboven besproken grafiek geeft de resultaten weer voor sociale media in het algemeen. In wat volgt, gaan we na wat de taalkeuzes van de deelnemers zijn voor elk sociaal medium afzonderlijk. Op Facebook (zie figuur 236) gebruikt 51,1% van de Nederlandse deelnemers altijd Nederlands. Dit wijkt niet significant af van de nulmeting (was 48,5% in 2016). Verder gebruikt 29,9% Nederlands en Engels op Facebook, wat wel significant minder is (was 35,5% in 2016)⁴³¹. Ook voor het gebruik van Nederlands en Fries zien we een (hoog) significant verschil: 6,8% gebruikt Nederlands en Fries op Facebook, terwijl dat bij de nulmeting 1,8% was.⁴³² Ten slotte gebruikt 1,5% Nederlands, Duits en Engels en 1,0% Nederlands, Engels en Frans op Facebook.

De taalkeuzes van de Nederlandse panelleden op Facebook vertonen dus een significante afname van de combinatie Nederlands en Engels (- 5,6%-punt) en een hoog significante toename van de combinatie Nederlands en Fries (+ 5,0%-punt). De toename van het Fries hebben we in voorgaande paragrafen al herhaaldelijk beschreven en verklaard. Zoals ook reeds gesuggereerd werd, kan de afname van het Engels samenhangen met de liefde voor het Fries.

Van de Friese deelnemers gebruikt 55,8% Nederlands en Fries op Facebook, terwijl deze combinatie in 2016 significant minder voorkwam (nl. 28,9% in 2016⁴³³; foutenmarge = 10,3%). 25,1% gebruikt altijd Nederlands; deze taalkeuze is ten aanzien van 2016 vrij stabiel gebleven (33,3% in 2016). 8,0% van de Friese panelleden gebruikt Nederlands en Engels op Facebook, wat significant minder is dan bij de nulmeting (nl. 21,1%)⁴³⁴. Verder gebruikt 2,5% altijd Fries op Facebook, 2,0% gebruikt Nederlands, Duits, Engels en Fries en 2,0% gebruikt Nederlands, Engels en Fries. **Ten opzichte van de nulmeting zijn er dus bijna dubbel zoveel Friese deelnemers die Nederlands en Fries zeggen te gebruiken op Facebook, terwijl de combinatie van Nederlands en Engels een significante afname kent van 13,1%-punt.** Factoren die de aanzienlijke toename van het Fries kunnen verklaren, werden al eerder besproken.

Van de Vlaamse deelnemers gebruikt 51,9% altijd Nederlands op Facebook, 29,2% gebruikt ook Engels, 4,1% gebruikt Nederlands, Engels en Frans, 3,5% gebruikt Nederlands en Frans en 1,3% gebruikt Nederlands, Duits, Engels en Frans. **Ten aanzien van de nulmeting is de mate waarin al deze talencombinaties gekozen worden min of meer stabiel gebleven.**

De taalkeuzes bij Facebookgebruik door Brusselse deelnemers worden niet besproken omdat de resultaten op een te klein aantal antwoorden gebaseerd zijn (foutenmarge = 11,6%).

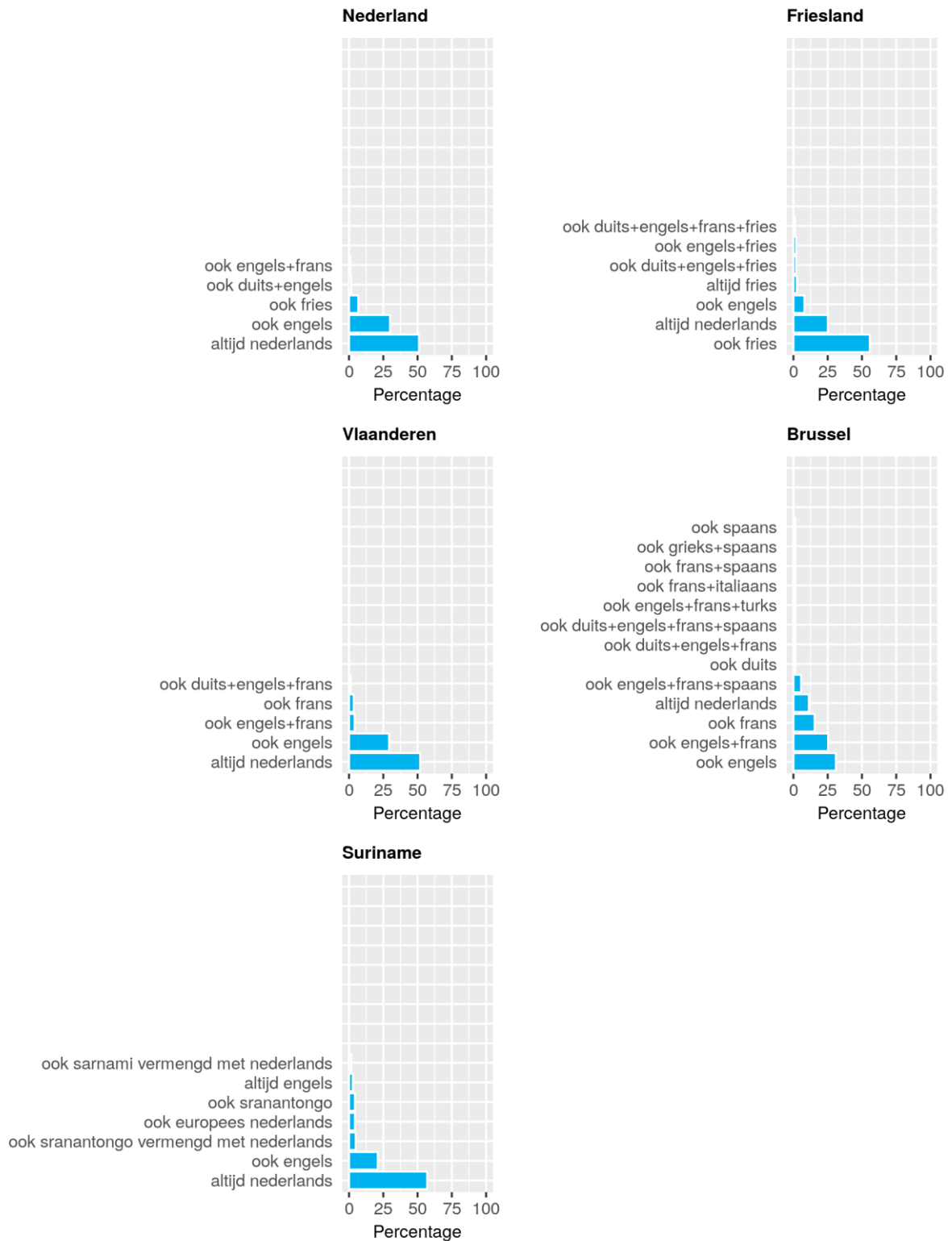
In Suriname is Nederlands ook de meest gebruikte taal op Facebook, gevolgd door het Engels: 57,0% van de Surinaamse deelnemers antwoordt dat ze altijd Nederlands gebruiken op Facebook, 21,0% gebruikt Nederlands en Engels. Verder gebruikt 4,9% behalve Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands, 4,3% gebruikt ook Europees Nederlands, 4,3% gebruikt ook Sranantongo, 2,8% gebruikt altijd Engels en 1,5% gebruikt ook Sarnami vermengd met Nederlands op Facebook.

⁴³¹ $z = -3,69$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁴³² $z = 7,567$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴³³ $z = 4,239$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

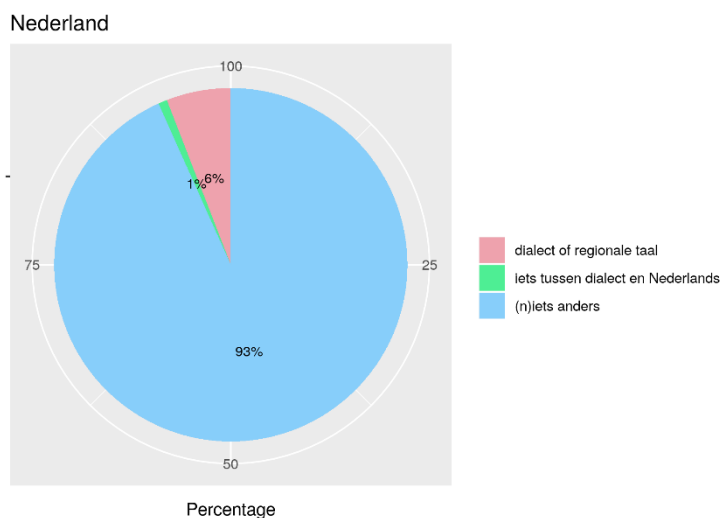
⁴³⁴ $z = -3,154$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

Figuur 236. Op Facebook gebruik ik (ook) ...

De Nederlandse deelnemers (inclusief Friesland) konden bij de verschillende stellingen telkens dialect of regionale taal als vaste antwoordoptie aanduiden.⁴³⁵ Die antwoorden werden ook apart geanalyseerd en leverden grafieken op zoals figuur 237 hieronder. Dit cirkeldiagram laat zien dat 6% van de Nederlandse panelleden antwoordt dat ze op Facebook naast Nederlands ook dialect of regionale taal gebruiken. Een variëteit tussen dialect en Nederlands is minder populair op Facebook en wordt maar door 1% gebruikt. In het rapport van de nulmeting (Rys et al. 2017: 196-197) wezen we erop dat Facebook volgens de literatuur een goed platform biedt voor het gebruik van kleinere, minder courante talen (cf. Van Oostendorp 2012)⁴³⁶.

Het percentage Nederlanders dat zegt dialect of regionale taal te gebruiken op Facebook is vergeleken met andere situaties gemiddeld: het is lager dan het percentage Nederlanders dat met de eigen ouders dialect of regionale taal spreekt (nl. 12%), maar hoger dan het percentage Nederlanders dat met de kinderen dialect of regionale taal spreekt (nl. 4%). We zullen dit resultaat ook vergelijken met de mate van gebruik van dialect of regionale taal op andere sociale media, die hieronder besproken worden.

Figuur 237. Op Facebook gebruik ik (ook) ...

Twitter

Uit het rapport van de nulmeting bleek dat Facebook en Twitter de sociale media waren waarop het Nederlands het meest concurrentie ondervond van het Engels. **Uit de hierboven besproken resultaten met betrekking tot Facebook blijkt dat de druk van het Engels tegen de verwachtingen in is afgenomen in plaats van toegenomen in Nederland en Friesland en dat de keuze voor het Engels bij de Vlaamse panelleden min of meer stabiel is gebleven.** Zien we op **Twitter** (zie figuur 238) wel een toename van de keuze voor het Engels?

In Nederland gebruikt 55,0% van de panelleden altijd Nederlands op Twitter; dat is vergelijkbaar met de keuze voor uitsluitend Nederlands in 2016 (nl. 58,1%). Ook de keuze voor Nederlands en Engels wijkt met 32,1% niet veel af van de resultaten van de nulmeting (nl. 31,5%). Zoals ook elders bij de Nederlandse resultaten, zien we ten opzichte van de nulmeting wel een significant hoger gebruik van Nederlands en Fries (nl. 5,6% vs. 2,2% in 2016)⁴³⁷. Verder gebruikt 1,3% van de Nederlandse panelleden altijd Engels en 1,2% Nederlands, Engels en Duits.

⁴³⁵ Zoals reeds vermeld werd, hanteerden we 'Nederlands' als paraplu begrip en werden deze antwoorden wel als 'Nederlands' verwerkt in de analyses.

⁴³⁶ Van Oostendorp, M. 2012. Het internet: de taalversnipperaar? *Taalpeil* 2012-2013, p. 6. zie: http://taalunieversum.org/sites/tuv/files/downloads/taalpeil_2012_0.pdf

⁴³⁷ $z = 3,669$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

In tegenstelling tot de taalkeuzes op Facebook, waarvoor we in Nederland een afname van het gebruik van het Engels en een toename van de keuze voor uitsluitend Nederlands zagen, zijn zowel de keuze voor Nederlands en Engels als de keuze voor uitsluitend Nederlands op Twitter redelijk stabiel gebleven. Er is weliswaar een lichte toename van het Engels, maar die is niet significant. De combinatie Nederlands en Fries kent een toename (+ 3,4%-punt) op Twitter, maar die is geringer dan op Facebook (+ 5,0%-punt).

Van de Friese deelnemers zegt 49,0% dat ze op Twitter naast Nederlands ook Fries gebruiken; ten aanzien van de nulmeting (foutenmarge = 15,1%) wijkt dit niet significant⁴³⁸ af (nl. 35,7%). 31,4% gebruikt er altijd Nederlands op Twitter (33,3% in 2016), 11,8% gebruikt Nederlands en Engels (9,5% in 2016), 2,9% gebruikt altijd Fries en 2,9% gebruikt Nederlands, Engels en Fries. **Hoewel er onder de Friese deelnemers – net als bij de Nederlandse deelnemers – dus ook een lichte toename van het Engels op Twitter is, is die niet significant.** Ook de overige verschillen met de nulmeting zijn niet significant, dus ook niet de toename van het Fries naast het Nederlands.

In Vlaanderen gebruikt 56,6% van de panelleden altijd Nederlands op Twitter (55,5% in 2016), 32,3% gebruikt ook Engels (34,6% in 2016), 2,2% gebruikt altijd Engels, 2,2% gebruikt ook Engels en Frans, 1,3% gebruikt ook Frans en 1,1% ook Duits, Engels en Frans. **Er zijn geen significante afwijkingen ten opzichte van de nulmeting.**

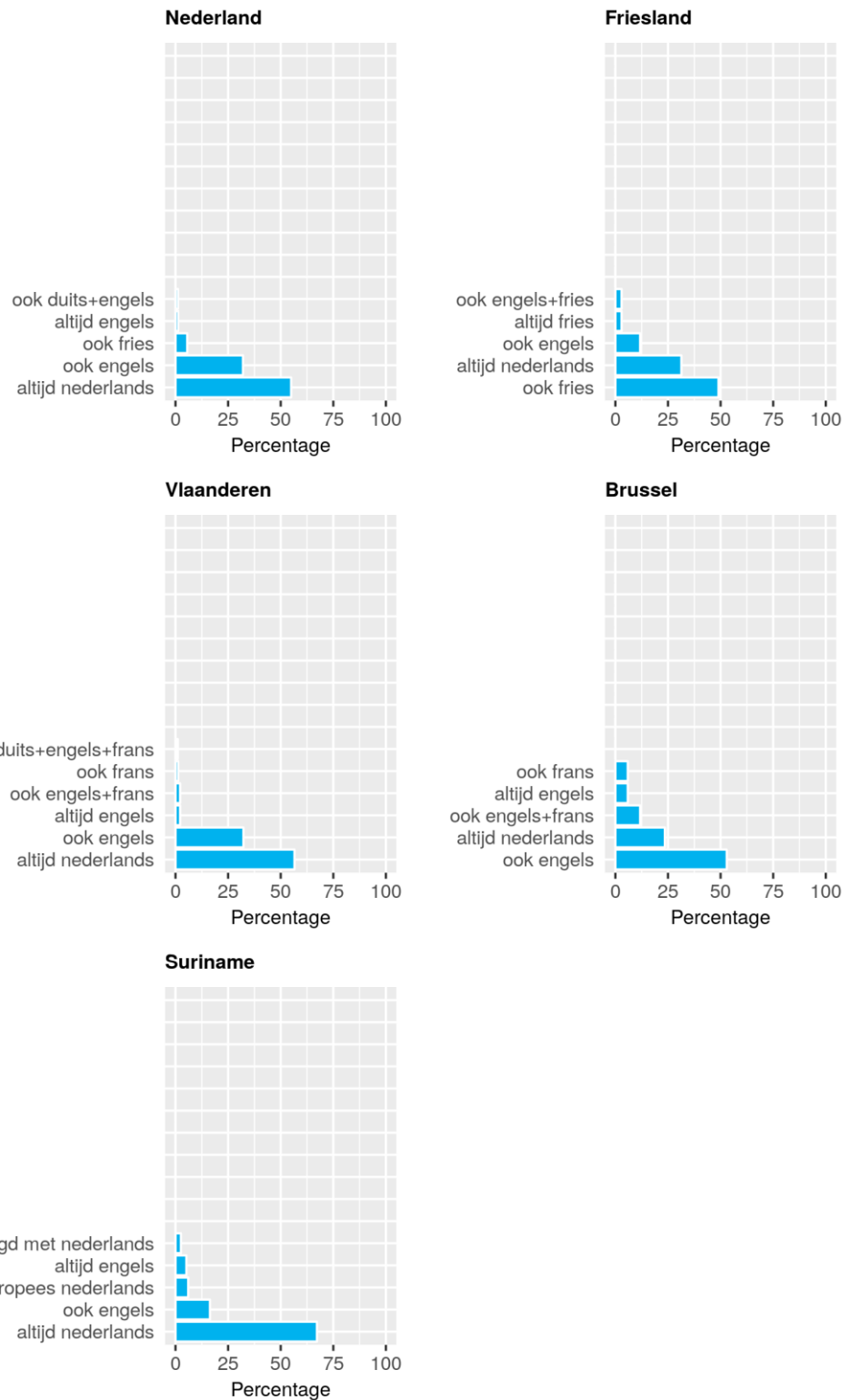
Voor Brussel waren er te weinig antwoorden op deze vraag (foutmarge = 23,8%) en daarom worden de resultaten hier niet besproken.

Van de Surinaamse deelnemers die actief zijn op Twitter, gebruikt 67,2% altijd Nederlands. Dat is significant meer dan op Facebook (nl. 57,0%)⁴³⁹. Ook het gebruik van Nederlands en Engels op Twitter (nl. 16,4%) ligt significant lager dan op Facebook (nl. 21,0%)⁴⁴⁰. Het gebruik van Europees Nederlands is weliswaar hoger voor Twitter (nl. 6,0%) dan voor Facebook (nl. 4,3%), maar dit verschil is niet significant ($p > 0,05$). Ook de andere talencombinaties vertonen geen significante verschillen tussen Twitter en Facebook: 5,2% van de Surinaamse deelnemers zegt altijd Engels te gebruiken op Twitter; 2,6% combineert Nederlands met Sranantongo vermengd met Nederlands.

⁴³⁸ $z = 1,458$, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$

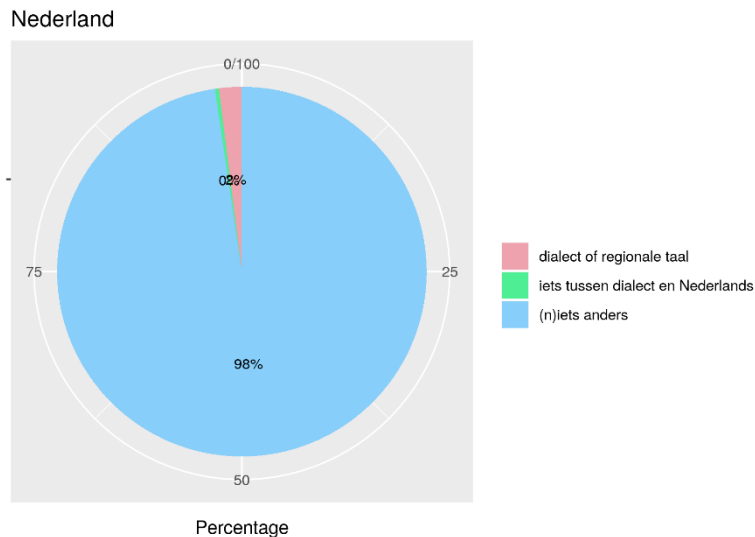
⁴³⁹ $z = 1,966$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

⁴⁴⁰ $z = -9,417$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Figuur 238. Op Twitter gebruik ik (ook) ...

Het onderstaande cirkeldiagram (figuur 239) representeert de mate waarin de Nederlandse deelnemers voor niet-standaardtalige variëteiten kiezen op Twitter. We zien dat 2% voor dialect of regionale taal kiest en 0% voor iets tussen dialect en Nederlands.⁴⁴¹ **Het gebruik van dialect en regionale taal op Twitter (nl. 2%) ligt heel wat lager dan op Facebook (nl. 6%). Dit bevestigt de bevindingen uit de literatuur (Vandekerckhove 2009, Van Oostendorp 2012) dat vooral Facebook een forum is voor het gebruik van minder courante talen, zoals dialect en regionale talen.**

Figuur 239. Op Twitter gebruik ik (ook) ...

WhatsApp

Op WhatsApp (figuur 240) gebruikt 60,6% van de Nederlandse deelnemers altijd Nederlands en 22,9% Nederlands en Engels; beide taalkeuzes wijken niet significant af van de nulmeting (resp. 63,0 en 24,2%). 5,9% van de Nederlandse panelleden geeft aan Nederlands en Fries te gebruiken op WhatsApp, wat significant meer is dan in 2016 (nl. 1,8%)⁴⁴². Ten slotte geeft 1,6% van de panelleden Nederlands, Duits en Engels op als taalkeuze op WhatsApp en 1,0% geeft Nederlands en Duits op. **De enige significante afwijking ten opzichte van de nulmeting betreft dus de keuze voor Nederlands en Fries op WhatsApp (+ 4,1%-punt).**

In Friesland gebruikt het grootste deel van de panelleden, namelijk 56,1%, Nederlands en Fries op WhatsApp; dit is significant meer dan bij de nulmeting (nl. 31,7% in 2016)⁴⁴³. Er wordt dan weer significant minder uitsluitend Nederlands gebruikt (nl. 26,8% vs. 40,6% in 2016)⁴⁴⁴, alsook significant minder Engels (nl. 7,1% vs. 14,9% in 2016)⁴⁴⁵. Verder gebruikt 2,5% altijd Fries (4,0% in 2016) en 2,1% Nederlands, Engels en Fries op WhatsApp. **De grootste verschuivingen ten opzichte van de nulmeting zijn een (hoogst) significante toename van de combinatie Nederlands en Fries (+ 24,4%-punt), een significante afname van de keuze voor uitsluitend Nederlands (- 13,8%-punt) en een halvering van het aantal deelnemers dat voor Nederlands en Engels kiest (van 14,9% naar 7,1%). Net als bij de taalkeuzes op Facebook, zien we dus voor de Friese deelnemers een afname van de keuze voor het Engels, terwijl we verwachtten dat de druk van het Engels zou toegenomen zijn ten aanzien van de nulmeting.**

⁴⁴¹ De precieze percentages zijn: dialect of regionale taal: 1,99%; iets tussen dialect en Nederlands: 0,34%; (n)iets anders: 97,67%.

⁴⁴² $z = 7,263$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁴³ $z = 4,11$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁴⁴ $z = -2,52$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

⁴⁴⁵ $z = -2,233$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

Van de Vlaamse panelleden kiest 63,3% ervoor om op WhatsApp altijd Nederlands te gebruiken (64,1% in 2016); 20,0% gebruikt daarnaast ook Engels (21,0% in 2016), 3,2% Nederlands, Engels en Frans, 3,2% Nederlands en Frans en 1,2% Nederlands, Duits, Engels en Frans. De verschillen met de nulmeting zijn niet significant.

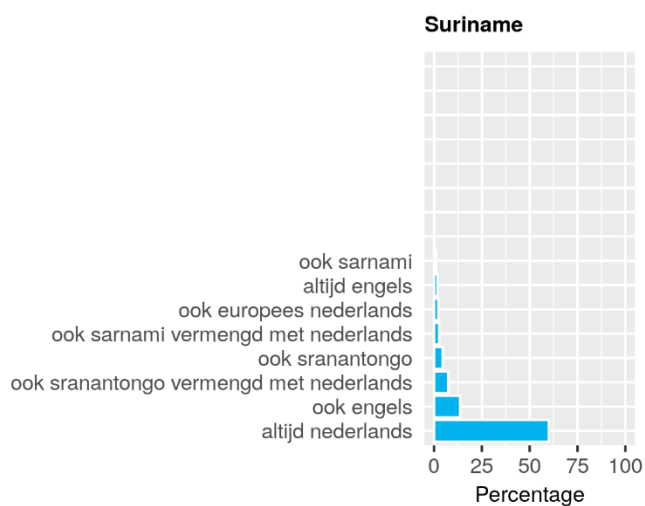
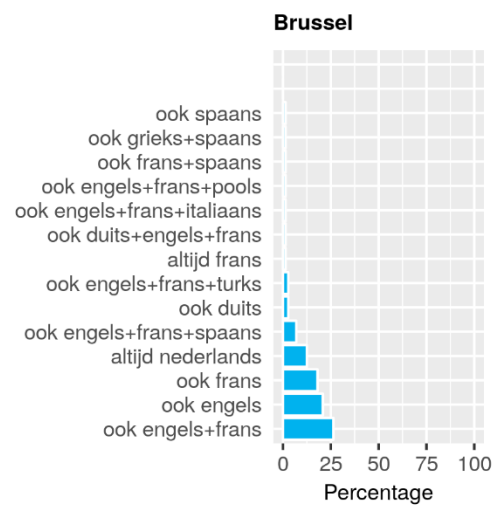
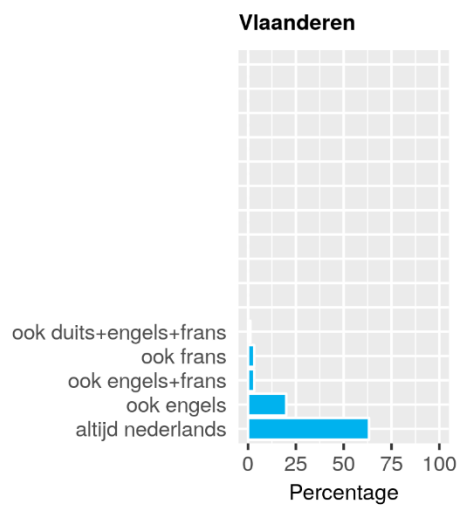
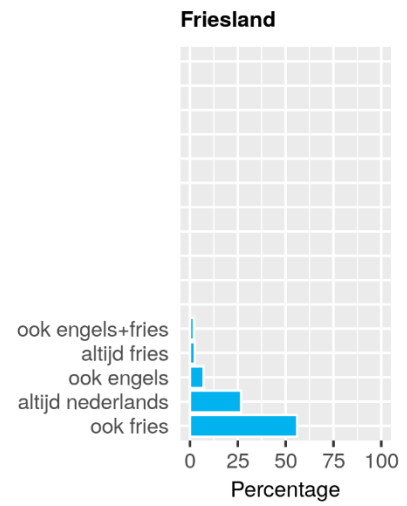
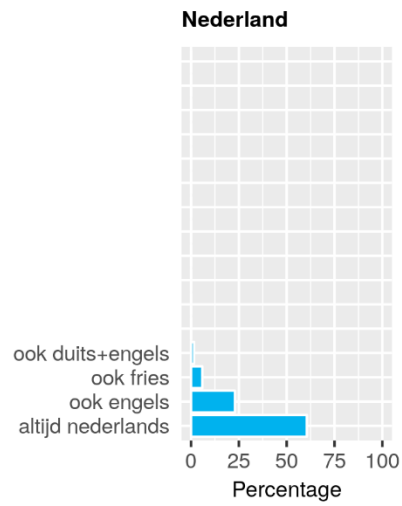
Bij de Brusselse panelleden was de respons op de betreffende vraag te klein om representatief te zijn (foutmarge = 11,5%). Om die reden worden de resultaten niet besproken.

Bij de Surinaamse panelleden blijft Nederlands ook op WhatsApp de dominante taal: 60,0% gebruikt uitsluitend Nederlands. **De keuze voor Nederlands en Engels is met 13,7% significant lager dan op Facebook** (nl. 21,0%)⁴⁴⁶, en ook lager – maar niet significant – dan op Twitter (nl. 16,4%). Er wordt dan weer meer Sranantongo gebruikt dan bij de andere sociale media, maar niet alle verschillen zijn significant:⁴⁴⁷ 7,5% gebruikt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands op WhatsApp (vgl. Facebook: 4,9%; Twitter: 2,6%⁴⁴⁸) en 4,6% gebruikt Nederlands en Sranantongo (vgl. Facebook: 4,3%; Twitter: 0,9%). Verder wordt er ook meer Sarnami gebruikt op WhatsApp dan op andere media, maar ook deze verschillen zijn niet significant: 2,7% gebruikt ook Sarnami vermengd met Nederlands (vgl. Facebook: 1,5%; Twitter: 0,9%) en 1,0% gebruikt Nederlands en Sarnami (vgl. Facebook: 0,8%; Twitter: 0,0%). Tot slot gebruikt 2,3% ook Europees Nederlands en 1,9% altijd Engels op WhatsApp. Dit zijn lage percentages die waarschijnlijk samenhangen met het informelere karakter van een medium als WhatsApp.

⁴⁴⁶ $z = -2,864$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

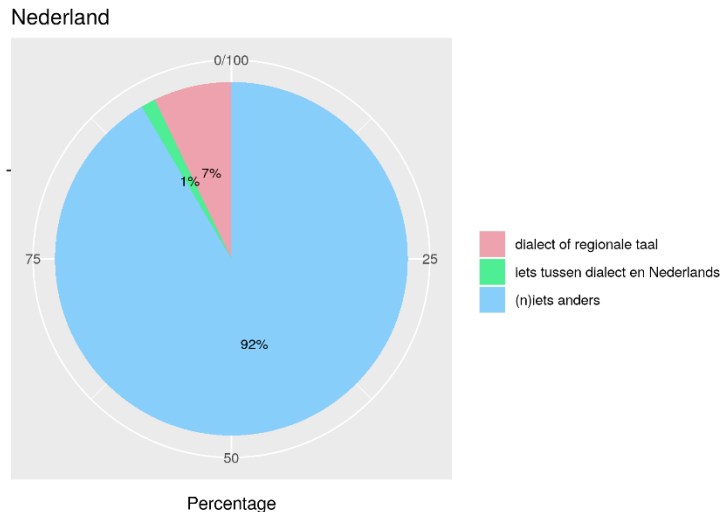
⁴⁴⁷ Enkel van significante verschillen melden we de p-waarde.

⁴⁴⁸ Omdat niet voldaan werd aan de voorwaarde dat k minimaal 5 moet zijn, werd in plaats van de z-score een (eenzijdige) Fisher's exact test uitgevoerd, die leidde tot een significante p-waarde, nl. $p < 0,05$.

Figuur 240. Op WhatsApp/Telegram/Signal gebruik ik (ook)...

Het schijfdiagram hieronder (figuur 241) maakt duidelijk dat een aanzienlijk deel van de Nederlandse deelnemers dialect of regionale taal gebruikt op WhatsApp (of Telegram/Signal), namelijk 7%. **Dat is 1%-punt meer dan op Facebook en 5%-punt meer dan op Twitter.** Het percentage deelnemers dat iets tussen dialect en Nederlands gebruikt op WhatsApp is hetzelfde als het aantal die dit op Facebook doen, namelijk 1,0%.

Figuur 241. Op WhatsApp/Telegram/Signal gebruik ik (ook)...

Sms

Op de vraag welke taal men gebruikt in **sms'jes** (figuur 242) antwoordt maar liefst 72,2% van de Nederlandse deelnemers dat ze altijd Nederlands gebruiken. Dat is significant meer (in alle gevallen $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$) dan bij Facebook, Twitter en WhatsApp, waarbij de score voor 'altijd Nederlands' tussen de 51,1% en 60,6% lag. Ook ten opzichte van de nulmeting wordt er significant meer uitsluitend Nederlands gebruikt in sms'jes (nl. 68,4% in 2016)⁴⁴⁹. Verder gebruikt 15,6% van de Nederlandse panelleden ook Engels in hun sms'jes, wat significant minder is dan in 2016 (nl. 20,2%)⁴⁵⁰. Er wordt dan weer significant meer Nederlands en Fries gebruikt (nl. 4,8% vs. 1,7% in 2016)⁴⁵¹. Ten slotte geeft 1,1% van de Nederlandse panelleden aan Nederlands, Duits en Engels te gebruiken in sms'jes. **In vergelijking met de nulmeting wordt er door de Nederlandse panelleden dus significant meer uitsluitend Nederlands (+ 3,8%-punt), en meer Nederlands en Fries (+ 3,1%-punt), maar minder Nederlands en Engels (- 4,6%-punt) gebruikt in sms'jes. De afname van de keuze voor het Engels zagen we ook bij het Facebookgebruik van de Nederlandse en Friese deelnemers en bij het WhatsAppgebruik van de Friese panelleden.**

In Friesland gebruikt het grootste deel van de panelleden een combinatie van Nederlands en Fries in sms'jes, namelijk 49,2%, wat significant meer is dan bij de nulmeting (nl. 30,4%)⁴⁵². Verder gebruikt 35,6% van de Friese deelnemers altijd Nederlands; dat is minder – maar niet significant – dan bij de nulmeting (nl. 46,1%, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$). Er wordt nu significant minder Nederlands en Engels opgegeven dan in 2016 (nl. 3,6% vs. 13,9% in 2016)⁴⁵³. Ten slotte zegt 6,8% van de Friese panelleden altijd Fries te gebruiken in sms'jes, en 2,0% Nederlands, Engels en Fries. **Ten opzichte van de nulmeting zijn er nu dus significant meer Friese deelnemers die ook Fries (+ 18,8%-punt) gebruiken in hun sms'jes, terwijl ze significant minder Nederlands en Engels (- 10,3%-punt) gebruiken. Dit is dezelfde ontwikkeling als bij het Facebook- en WhatsAppgebruik van de Friese deelnemers en het Facebookgebruik van de Nederlandse deelnemers.**

⁴⁴⁹ $z = 3,104$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁴⁵⁰ $z = -4,536$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁵¹ $z = 6,404$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁵² $z = 3,361$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁴⁵³ $z = -3,624$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

In Vlaanderen zegt 68,5% van de deelnemers altijd Nederlands te gebruiken in sms'jes. Dat is significant minder dan in Nederland (nl. 72,2%)⁴⁵⁴. Ten opzichte van de nulmeting (nl. 66,2%) is er geen significant verschil. Verder gebruikt 14,9% van de Vlaamse deelnemers naast Nederlands ook Engels, 6,0% Nederlands en Frans en 3,2% Nederlands, Engels en Frans in sms'jes. Ook wat deze talencombinaties betreft zijn er **geen significante afwijkingen ten aanzien van de nulmeting**.

Voor Brussel waren de data niet voldoende representatief (foutenmarge = 10,1%) en daarom worden ze hier niet besproken.

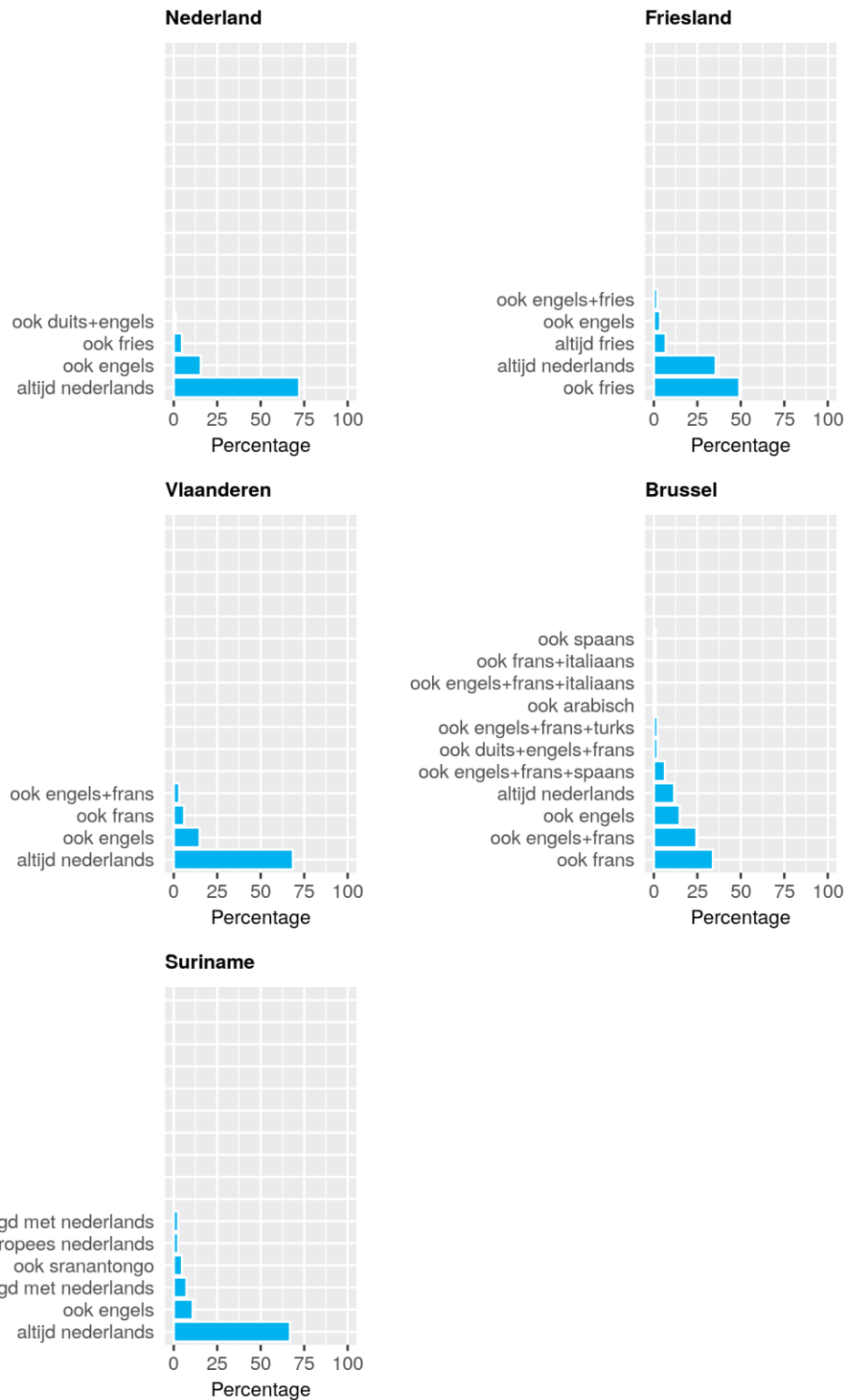
De Surinaamse panelleden gebruiken in hoge mate uitsluitend Nederlands in sms'jes, namelijk 66,9% van de deelnemers kiest hiervoor. De keuze voor 'altijd Nederlands' bij sms is daarmee iets (maar niet significant) lager dan bij Twitter, wat het hoogst scoorde voor deze keuze (nl. 67,2%). **De keuze voor Nederlands en Engels scoort opvallend laag voor sms**: slechts 10,9% van de panelleden geeft dit als antwoord op; **dit is lager dan bij alle andere sociale media, maar alleen significant lager vergeleken met Facebook** (vgl. Facebook: 21,0%⁴⁵⁵; Twitter: 16,4%⁴⁵⁶; WhatsApp: 13,7%⁴⁵⁷). Het gebruik van Sranantongo bij sms is vergelijkbaar met het gebruik ervan op WhatsApp: 7,3% gebruikt naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands (vgl. 7,5% bij WhatsApp) en 4,8% gebruikt Nederlands en Sranantongo (vgl. 4,6% bij WhatsApp). Verder gebruikt 2,6% ook Europees Nederlands en 2,6% ook Sarnami vermengd met Nederland bij sms'jes, wat min of meer vergelijkbaar is met de taalkeuzes voor WhatsApp.

⁴⁵⁴ $z = -2,885$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

⁴⁵⁵ $z = -4,146$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

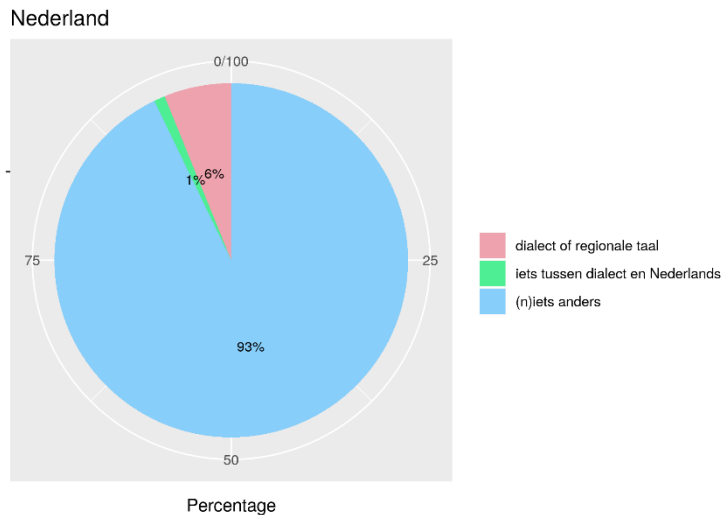
⁴⁵⁶ $z = -1,637$, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$

⁴⁵⁷ $z = -1,318$, $p(2\text{-tailed}) > 0,05$

Figuur 242. Sms'jes stuur ik (ook) in het...

Figuur 243 laat zien dat 6% van de Nederlandse deelnemers ook dialect of regionale taal gebruikt in sms'jes en dat 1% een variëteit tussen dialect en Nederlands gebruikt. De mate van gebruik van dialect of regionale taal en van tussenvariëteiten in sms'jes is vergelijkbaar met de situatie op Facebook.

Figuur 243. Sms'jes stuur ik (ook) in het...

Besluit

De belangrijkste conclusies met betrekking tot de taalkeuzes van moedertaalsprekers op sociale media vatten we hieronder samen.

Erg opvallend is dat alle sociale media aparte – en soms aan elkaar tegengestelde – ontwikkelingen vertonen ten aanzien van de nulmeting. We zullen deze verschillende ontwikkelingen hier niet allemaal herhalen. Een ontwikkeling die bij nagenoeg alle sociale media naar voren komt, maar het sterkst bij Facebook, is een afname in het gebruik van Nederlands en Engels bij de Nederlandse en Friese panelleden. Hierboven wezen we al op het Nationale Sociale Media Onderzoek 2019, waaruit bleek dat het afgelopen jaar een half miljoen Nederlanders van Facebook hebben afgehaakt. Bovendien waren jongeren de eersten die dat massaal deden. Dat de afname van het gebruik van het Engels ten opzichte van de nulmeting zo sterk is op Facebook heeft hoogstwaarschijnlijk met deze afname in het aantal Facebookleden, en dan vooral in het aantal jongere leden, te maken. Er zijn ook twee methodologische verklaringen denkbaar: (1) voor bepaalde regio's zijn er veel meer (en vaak gesensibiliseerde) deelnemers en (2) doordat de enquête nu ook antwoordopties als 'dialect of regionale taal' en 'iets tussen dialect en Nederlands' bevatte, werd er misschien ook meer voor die opties en minder vaak voor 'ook Engels' gekozen.

Twitter vormt een uitzondering op deze ontwikkeling aan Nederlandse en Friese zijde: de keuze voor Nederlands en Engels is er stabiel gebleven, zoals die in Vlaanderen voor alle sociale media apart niet veel is veranderd.

De taalkeuzes van de Surinaamse panelleden op sociale media onderscheiden zich van hun taalkeuzes in het domein van de naaste omgeving in het feit dat ze op sociale media meer Nederlands met Engels combineren. Erg opvallend is de sterkere mate waarin Surinaamse deelnemers altijd Nederlands en Europees Nederlands gebruiken op Twitter. Dit zou kunnen duiden op een sterkere gerichtheid op Nederland bij de Surinaamse deelnemers die actief zijn op Twitter. Het Sranantongo en het Sarnami doen het relatief goed bij WhatsApp en sms.

Wat het gebruik van niet-standaardtalige variëteiten op sociale media in Nederland betreft, zien we dat op WhatsApp het meest dialect of regionale taal wordt gebruikt, gevolgd door Facebook en sms op een gedeelde tweede plaats en Twitter op de derde plaats.

2.3.3. In welke taal nemen de Surinaamse panelleden deel aan cultuur?

Onder cultuur verstaan we in dit onderzoek het lezen van boeken en tijdschriften, het beluisteren van muziek en het kijken naar films en tv-series. In deze paragraaf gaan we de taalkeuzes na van de Surinaamse StaatNed-panelleden in het domein cultuur. We proberen onder andere een antwoord te krijgen op de volgende vragen: In welke talen lezen de deelnemers boeken en tijdschriften? Stemt de rapportering van de panelleden overeen met de rapportering van boekhandelaars over de verkoop van hun boeken en de taalvoorkeuren van de klanten? Lezen mensen het liefst een boek in de originele taal?

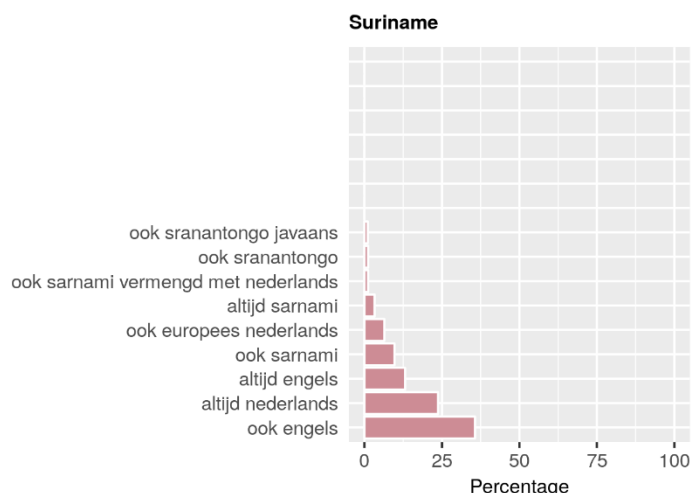
- In welke talen luisteren de deelnemers naar muziek? Stemt de rapportering van de panelleden overeen met de rapportering van muziekhandelaars over de verkoop van cd's en singles en de taalvoorkeuren van hun klanten?
- In welke talen kijken de deelnemers naar films en series? Stemmen hun taalkeuzes overeen met de talen die voorkomen in de programma-overzichten van de verschillende tv-stations? Kiezen de deelnemers voor Nederlandstalige ondertiteling als ze naar buitenlandse films of series kijken?

Figuur 244 toont de taalkeuzes van de Surinaamse panelleden in het domein cultuur. Deze grafiek geeft een overzicht van alle in de enquête opgevraagde vormen van cultuur, meer specifiek van de volgende vragen:

- Boeken lees ik (ook) in het ...
- Tijdschriften lees ik (ook) in het ...
- De muziek die ik beluister is (ook) ...
- Naar buitenlandse films kijk ik (ook) met ... ondertiteling.
- Naar buitenlandse series kijk ik (ook) met ... ondertiteling.

Bij de beleving van cultuur geeft 35,6% van de panelleden aan naast het Nederlands ook voor Engels te kiezen als zij boeken of tijdschriften lezen, muziek beluisteren of tv kijken. Bijna een kwart, namelijk 23,7%, van de panelleden geeft aan altijd Nederlands te kiezen bij deze culturele activiteiten, maar een vrij hoog percentage, namelijk 13,1%, geeft zelfs aan altijd Engels te kiezen bij deze activiteiten. **Deze keuze voor uitsluitend Engels vinden we tot nog toe in andere (sub)domeinen nergens zo sterk terug voor de Surinaamse panelleden. Het Sarnami wordt in het domein van cultuur ook veel sterker vertegenwoordigd dan in andere domeinen:** maar liefst 9,7% van de panelleden kiest naast Nederlands ook voor Sarnami bij de beleving van cultuur, 3,3% kiest zelfs altijd voor Sarnami en 1,2% kiest voor Nederlands en Sarnami vermengd met Nederlands. Verder kiest 6,4% ook voor Europees Nederlands, 1,2% ook voor Sranantongo en 1,0% ook voor Sranantongo en Javaans.⁴⁵⁸

⁴⁵⁸ Hoewel alle andere talen(combinaties) door minder dan 1,0% van de panelleden vertegenwoordigd worden, werden er in vergelijking met andere (sub)domeinen veel meer verschillende talen(combinaties) opgegeven. Zo scoort de keuze voor 'ook Hindi' bijvoorbeeld net geen 1,0% (nl. 0,9%).

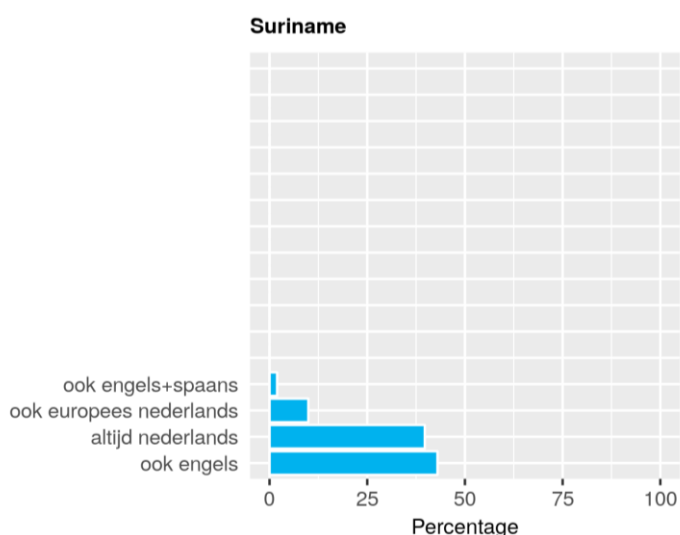

Figuur 244. In welke taal consumeren deelnemers cultuur?

Boeken en tijdschriften

In deze paragraaf komen zowel gegevens aan bod die we verzameld hebben op basis van de enquête als gegevens die aanvullend door de onderzoekers werden verzameld in andere bronnen.

Figuur 245 representeert de taalkeuzes van de Surinaamse panelleden bij **het lezen van boeken**. Net als bij cultuur in het algemeen, **is – na het Nederlands – het Engels de populairste taal voor het lezen van boeken**: 42,9% van de deelnemers geeft aan naast Nederlandse ook Engelse boeken te lezen. Een bijna even grote groep, namelijk 39,7% van de deelnemers, geeft aan altijd Nederlandse boeken te lezen. Verder leest 9,9% ook boeken in het Europees Nederlands en 1,9% ook in het Engels en Spaans.

Figuur 245. Boeken lees ik (ook) in het...

In het rapport van StaatNed 2016 werden de taalvoorkeuren van de deelnemers die naar voren kwamen op basis van de hierboven besproken stelling (nl. 'Boeken lees ik (ook) in het...') vergeleken met de verkoopcijfers van boeken in Nederland en Vlaanderen. Ook door de Surinaamse onderzoekers werden voor deze eerste actualisering van Staat van het Nederlands **aanvullende gegevens** verzameld. In Suriname zijn de cijfers met betrekking tot boekenverkoop echter niet te verkrijgen, omdat de administrateurs aangeven dat het confidentiële informatie is. Daarom werd **navraag gedaan bij twee grote en bekende boekenwinkels**.

Daaruit bleek dat de meeste boeken die verkocht en besteld worden Nederlandstalig zijn. Er is geen grote vraag naar vertaalde boeken. Toeristen kopen over het algemeen Surinaamse literatuur wel graag in het Engels: vertaalde werken van Cynthia McLeod⁴⁵⁹ doen het bijvoorbeeld heel goed. Specifieke (technische en medische) studieboeken die besteld worden, zijn wel in het Engels. Uit de hierboven gepresenteerde resultaten (figuur 245) blijkt dat de StaatNed-panelleden de voorkeur geven aan lezen in het Nederlands én het Engels. Op het eerste gezicht, vinden we deze voorkeur voor het Engels niet terug in de informatie die de boekhandelaars ons geven. Volgens hen zijn het vooral toeristen en studenten die Engelstalige boeken kopen. **Dat het merendeel van de verkochte boeken Nederlandstalig is, strookt dan weer wel met onze resultaten:** als we de deelnemers die uitsluitend in het Nederlands lezen en degenen die daarnaast ook in het Europees Nederlands lezen samennemen, krijgen we een totaal van 49,6%. Bovendien is het zo dat de groep die in het Nederlands en Engels leest en die 42,9% vertegenwoordigt, **ook** in het Nederlands leest en niet aangeeft hoeveel er precies in het Engels wordt gelezen. Het kan in principe zo zijn dat de deelnemers die ‘ook Engels’ opgaven, slechts af en toe een boek in het Engels lezen.⁴⁶⁰ In dat geval, komen onze resultaten beter overeen met de informatie van boekhandelaars. Om hieromtrent een beter inzicht te verkrijgen, presenteren we hieronder de resultaten van de stelling ‘Boeken lees ik in het Nederlands’, waarbij er met ‘altijd’, ‘vaak’, ‘soms’, ‘zelden’ en ‘nooit’ geantwoord kon worden.

	Absoluut aantal (N)	Procent
Altijd	217	46,8%
Vaak	199	42,9%
Soms	36	7,8%
Zelden	10	2,2%
Nooit	2	0,4%

Tabel 6. Boeken lees ik in het Nederlands.

Uit tabel 6 blijkt dat 89,7% van de panelleden aangeeft altijd of vaak boeken in het Nederlands te lezen.

Dit percentage stemt wel overeen met het feit dat boekhandelaars aangeven dat er vooral Nederlandstalige boeken verkocht worden.

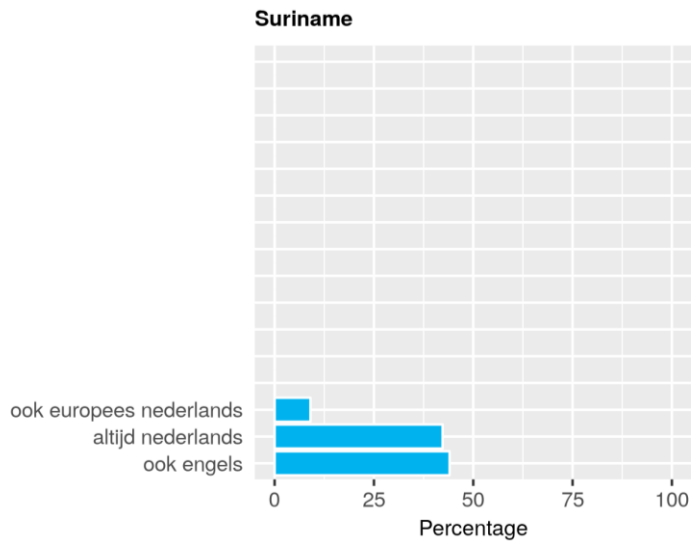
In de enquête vroegen we de deelnemers ook te antwoorden op de volgende stelling: ‘Ik lees een boek het liefst in de originele taal, als ik die taal beheers.’ 46,4% van de panelleden was het met deze stelling (helemaal) eens, 22,8% stond neutraal tegenover deze stelling en 30,8% was het (helemaal) oneens met deze stelling. **Bijna de helft van de Surinaamse deelnemers leest dus het liefst boeken in de originele taal.**⁴⁶¹

Naast de vragen over boeken, werd er in de enquête ook gevraagd naar de talenvoorkeuren bij het **lezen van tijdschriften**. Volgens Eersel (2012: 229) hanteren de “glossy-achtige tijdschriften” in Suriname vooral het Europees Nederlands en het Engels. Uit figuur 246 blijkt dat 42,3% van de panelleden uitsluitend Nederlandstalige tijdschriften leest. Een iets grotere groep, namelijk 44,1%, geeft aan naast Nederlandstalige ook Engelstalige tijdschriften te lezen. Verder geeft 9,0% ook aan tijdschriften in het (Surinaams) Nederlands en Europees Nederlands te lezen.

⁴⁵⁹ Cynthia McLeod schrijft historische romans in het Nederlands.

⁴⁶⁰ Zeker studenten zijn verplicht Engelstalige boeken te lezen bij het examen.

⁴⁶¹ Dit impliceert niet noodzakelijk dat de panelleden ook daadwerkelijk vaak boeken in andere talen lezen. Ze kunnen deze vraag immers ook hypothetisch invullen: ‘Als ik meertalig zou zijn, dan zou ik het liefst boeken in de originele taal lezen’. Bovendien kan ook het feit dat studenten voor het examen verplicht zijn in het Engels en Spaans te lezen een rol spelen in dit relatief hoge percentage.

Figuur 246. Tijdschriften lees ik (ook) in het...

Muziek (en radio)

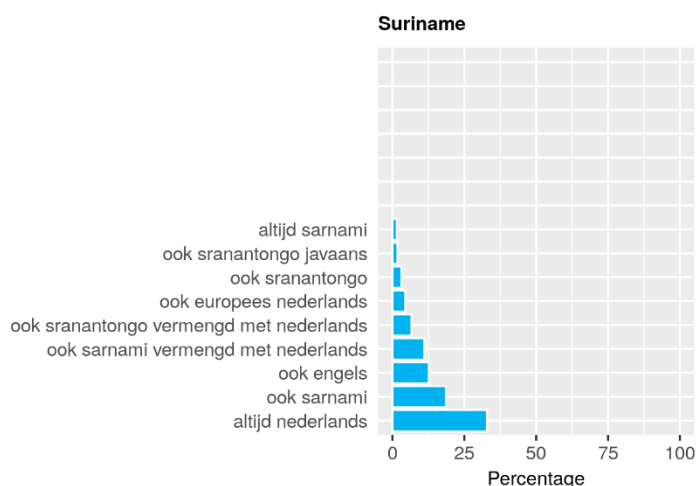
Eersel (2012: 229) meldt het volgende over de Surinaamse radio:

“De vele radiostations gebruiken alle talen die in Suriname gesproken worden. De stations gericht op bepaalde regio’s of etnische groepen zijn bijna uitsluitend in de talen van de betreffende doelgroepen te beluisteren. Het (Surinaams-) Nederlands hoor je in het nieuws en in de algemene voorlichtingsprogramma’s van de overheid; [...]. Over de radio hoor je veel liederen in de talen van India (Bollywood), Indonesië en China en de populaire liederen in de talen van het internationale repertoire (vooral Amerikaans-Engels). Verder zijn er de popliedertjes in de talen van Suriname, waarin het Sranan (Suripop) een belangrijk aandeel heeft. Nederlandse liederen zijn niet zo populair op de Surinaamse radio. De Surinaamse radio is boeiend veeltalig.”

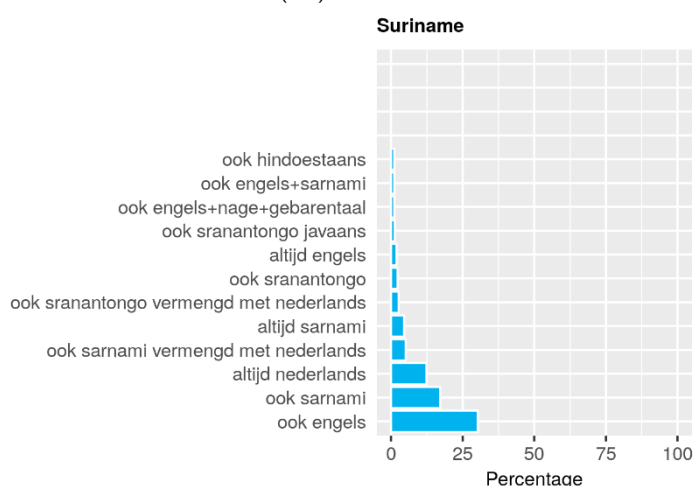
In de online enquête werd de stelling ‘**Naar de radio luister ik ook in het...**’ aan de deelnemers voorgelegd. De antwoorden op deze stelling worden gerepresenteerd in figuur 247. Omdat de talen(combinaties) die voor deze stelling werden genoemd, niet uitsluitend betrekking hebben op taalkeuzes bij muziek maar eventueel ook op taalkeuzes bij praatprogramma’s en journaals, bespreken we hieronder ook de stelling ‘**De muziek die ik beluister is...**’ (figuur 248).

Figuur 247 laat zien dat 32,9% van de panelleden altijd naar Nederlandstalige **radio** luistert. Opvallend is de tweede plaats voor de combinatie Nederlands en Sarnami met een score van 18,4%. **Een dergelijk groot aandeel voor het Sarnami zagen we tot nog toe in geen enkel ander (sub)domein.** Op de derde plaats staat de combinatie van Nederlands en Engels, met 12,7%. Nog eens 11,2% luistert naar de radio in het Nederlands en het Sarnami vermengd met Nederlands. **Het Sranantongo doet het ook goed op de radio:** 6,7% van de deelnemers luistert naar de radio in het Nederlands en het Sranantongo vermengd met Nederlands en 3,1% luistert in het Nederlands en Sranantongo. Verder luistert 4,5% van de deelnemers ook naar de radio in Europees Nederlands, 1,8% ook in Sranantongo en Javaans, 1,6% altijd in het Sarnami en 1,0% ook in het Aucaans. **De radio wordt dus meer dan andere subdomeinen gekenmerkt door een rijke verscheidenheid aan talen, zoals Eersel ook beweert in het citaat hierboven.**

Figuur 248 representeert dan specifiek de taalkeuzes van de Surinaamse panelleden bij het **luisteren naar muziek**. **Het populairst is Engelstalige muziek**: 29,8% van de panelleden geeft aan naast Nederlandstalige ook Engelstalige muziek te beluisteren. Engels was ook dé voorkeurstaal voor muziek bij de Nederlandse, Friese, Vlaamse en Brusselse panelleden uit de nulmeting (zie Rys et al. 2017: 197). Opvallend is weer **de tweede plaats voor Sarnami** met een score van 17,1%. **Het Sarnami – de taal van de Hindoestaanse bevolkingsgroep in Suriname – is dus een erg populaire muziektaal voor die groep moedertaalsprekers**. Volgens de Surinaamse onderzoekers⁴⁶² echter, lijkt het zo te zijn dat de panelleden bij het invullen van de enquête Sarnami met Hindi hebben verward. Muziek die voornamelijk wordt beluisterd door de Sarnamisprekers is namelijk Hindi (afkomstig uit Bollywood; India), terwijl er lokaal, in het Sarnami, nauwelijks wordt gezongen. **De groep deelnemers die aangeven altijd Nederlandstalige muziek te beluisteren, komt op de derde plaats met 12,4%**. **Verder is het ruime scala aan verschillende talen kenmerkend voor het subdomein muziek**: 5,1% geeft aan behalve in het Nederlands ook muziek te beluisteren in het Sarnami vermengd met Nederlands; 4,6% luistert altijd muziek in het Sarnami; 2,7% luistert behalve naar Nederlandstalige muziek ook naar muziek in het Sranantongo vermengd met Nederlands en 2,3% in het Sranantongo; 1,9% beluistert altijd Engelstalige muziek; 1,3% luistert ook naar muziek in het Hindi en 1,3% luistert ook naar muziek in het Sranantongo en Javaans.

Figuur 247. Naar de radio luister ik (ook) in het...

Figuur 248. De muziek die ik beluister is (ook)...

⁴⁶² persoonlijke communicatie Sita Doerga Misier

In het rapport van de nulmeting werden de taalkeuzes van de panelleden vergeleken met de top 100 best verkochte singles en de top 100 best verkochte albums uit 2015 voor Nederland en met de top 200 best verkochte singles en de top 200 best verkochte albums in 2015 voor Vlaanderen. In Suriname worden de verkoopcijfers van albums en singles echter niet online geregistreerd. Daarom deden de Surinaamse onderzoekers **navraag bij een aantal grote muziekhandels** (de zogenaamde ‘musicshops’). Uit die navraag bleek dat zij op geen enkele manier de verkoopcijfers registreren. **Uit korte gesprekken met de managers van de musicshops bleek dat er in Suriname een grote vraag is naar muziek in het Engels, Nederlands (hip-hop), Sranantongo (Kaseko) en Hindi (Bollywoodsongs; ook wel nagezongen). Deze informatie komt wel overeen met de resultaten die gepresenteerd werden in figuur 248:** deze vier talen worden allemaal genoemd en drie ervan (behalve het Hindi) worden door redelijk grote tot grote groepen deelnemers vertegenwoordigd. **Een taal die wel ontbreekt in de informatie van de muziekhandelaars en die in onze resultaten een belangrijke plaats inneemt is het Sarnami.**⁴⁶³

Verder konden de muziekhandelaars niet aangegeven dat de muziek van één specifieke taal wordt geprefereerd; volgens hun informatie wordt de muziek in alle talen evenveel verkocht. Vanwege het ontbreken van een recente wet op auteursrechten, wordt er in Suriname ook heel veel muziek gedownload van het internet (Youtube en andere sites).

TV (series en films)

Eersel (2012: 229) schrijft over de tv het volgende:

“Bij de tv worden ook vele talen gebruikt. De internationale invloed is daar indringender merkbaar. [...] Films zijn in het Engels, in de een of andere Chinese taal, met ondertiteling in Chinese karakters, veel films uit Indonesië en India. De Indiase films hebben soms ondertiteling in het Engels. Afrikaanse soaps (in het Nigeriaanse Engels?) zijn elke week te zien. [...] Het Sranan speelt een belangrijke rol in de tv-advertenties en in het volkstoneel.”

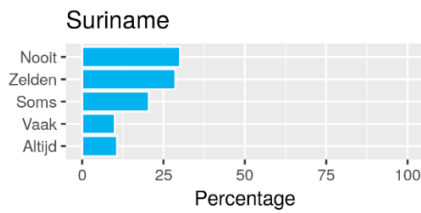
In de StaatNed-enquête van 2018 informeerden wij naar de taalkeuzes bij het kijken naar de tv door de stelling ‘Buitenlandse films kijk ik met Nederlandse ondertiteling’ (figuur 249) voor te leggen.⁴⁶⁴ Op de eerste stelling antwoordt 10,7% met ‘altijd’, 10,0% met ‘vaak’, 20,5% met ‘soms’, 28,6% met zelden en 30,1% met ‘nooit’. **De groep panelleden die dus zelden of nooit naar films kijkt met Nederlandse ondertiteling vertegenwoordigt samen 58,7% en is aanzienlijk groter dan de groep die altijd of vaak Nederlandse ondertitels hanteert** (nl. 20,7%).

Op de vraag in welke talen de deelnemers verder nog ondertiteling bekijken (figuur 250), antwoordt 48,2% dat ze naast Nederlandse ook Engelse ondertiteling gebruiken; 23,6% kijkt buitenlandse films zelfs altijd met Engelse ondertiteling. 21,5% bekijkt films altijd met Nederlandse ondertiteling. Verder worden er ook nog ondertitels verkozen in het Europees Nederlands (2,4%) en het Sarnami (1,0%). **Het Engels is dus net niet de populairste taal bij de keuze van ondertiteling bij films.**⁴⁶⁵

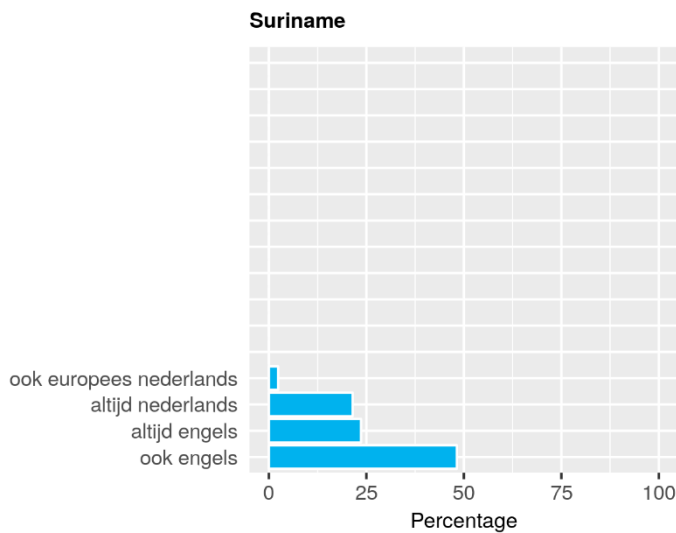
⁴⁶³ Zie vorige voetnoot.

⁴⁶⁴ Hierbij was er ook ruimte om te antwoorden op de stelling ‘Buitenlandse films kijk ik (ook) met ... ondertiteling’ (figuur 250).

⁴⁶⁵ Hierbij kan het feit dat downloaden van films gratis is, een rol spelen.

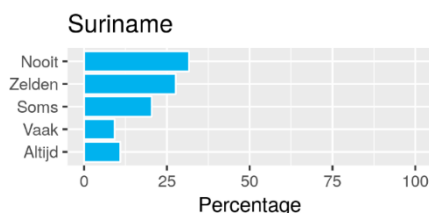
Figuur 249. Buitenlandse films kijk ik met Nederlandse ondertiteling.

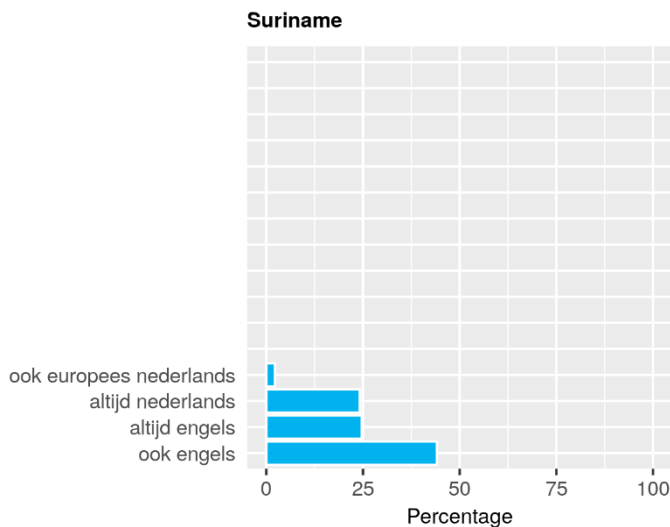
Figuur 250. Buitenlandse films kijk ik (ook) met ... ondertiteling.

Dezelfde stellingen werden ook bevroegd met betrekking tot buitenlandse series, dus ‘Buitenlandse series kijk ik met Nederlandse ondertiteling’ (figuur 251) en ‘Buitenlandse series kijk ik (ook) met ... ondertiteling’ (figuur 252). Op de eerste stelling antwoordt 11,0% van de panelleden met ‘altijd’, 9,2% met ‘vaak’, 20,4% met ‘soms’, 27,7% met ‘zelden’ en 31,7 % met ‘nooit’. **De groep deelnemers die zegt zelden of nooit Nederlandse ondertitels te kiezen (nl. 59,4%) is aanzienlijk groter dan de groep die dat vaak of altijd doet (nl. 20,2%).**

Engels is ook bij de ondertiteling van series net niet de populairste keuze: 44,1% van de deelnemers kiest naast Nederlands ook voor Engels en 24,7% kiest altijd voor Engelse ondertiteling. Verder kiest 24,2% altijd Nederlandse ondertiteling; 2,2% kiest ook voor Europees Nederlands; 1,0% kiest ook voor Sarnami en 1,0% kiest ook voor Sranantongo vermengd met Nederlands.

Figuur 251. Buitenlandse series kijk ik met Nederlandse ondertiteling.

Figuur 252. Buitenlandse series kijk ik (ook) met ... ondertiteling.

De taalvoorkeuren bij het kiezen van ondertiteling kunnen niet vergeleken worden met officiële kijkcijfers, zoals dat bij de nulmeting wel het geval was, omdat de televisiekijkcijfers niet worden bijgehouden in Suriname. Wel is er dagelijks een programma-overzicht dat in de krant of op de website of Facebookpagina van het station verschijnt. Bij gebrek aan officiële kijkcijfers, hebben de Surinaamse onderzoekers het **programma-overzicht van de verschillende televisiestations over een periode van een maand** bijgehouden. **De meeste films die worden vertoond, blijken films in het Engels en het Hindi te zijn. De meeste films in het Hindi hebben Engelstalige ondertiteling. Het komt zelden voor dat een film een Nederlandstalige ondertiteling heeft.**

De programma's van lokale zenders zijn veelal wel in het Nederlands, met soms een overstap naar een andere Surinaamse taal. **Deze aanvullende informatie die door de onderzoekers verzameld werd, verklaart dus de hoge percentages in de keuze voor Engelstalige ondertiteling.**

Besluit

In wat volgt, vatten we de bevindingen omtrent de taalkeuzes van de Surinaamse panelleden in hun beleving van cultuur en ook onze bevindingen uit flankerende gegevens samen. De algemene bevinding is dat het Nederlands in het domein van de cultuur naar de kroon gestoken wordt door het Engels. De keuze voor uitsluitend Engels, vinden we tot nog toe in andere (sub)domeinen nergens zo sterk terug. Verder is ook het Sarnami in het domein van cultuur veel sterker vertegenwoordigd dan in andere domeinen, maar dit heeft ook te maken met het feit dat er proportioneel veel Sarnamisprekers aan de enquête hebben deelgenomen. Boeken worden door de panelleden het meest gelezen in het Nederlands en Engels. Uit informatie die ons ter beschikking werd gesteld door boekhandelaren, blijkt dat de meeste boeken die verkocht en besteld worden Nederlandstalig zijn en dat Engelstalige boeken vooral populair zijn bij toeristen en studenten. Dit komt overeen met de antwoorden van de Surinaamse panelleden, aangezien bijna 90,0% aangeeft altijd of vaak boeken in het Nederlands te lezen. Tijdschriften worden ook het meest in het Nederlands en het Engels gelezen.

De Surinaamse radio wordt meer dan de andere subdomeinen gekenmerkt door een rijke verscheidenheid aan talen. Onder onze panelleden is het Sarnami erg populair bij het luisteren naar de radio. Ook het Sranantongo is redelijk populair in het subdomein van de radio. Wat muziekkeuze betreft, is Engelstalige muziek het populairst; dit was ook het geval bij de panelleden uit de andere regio's bij de nulmeting. Na het Engels is het Sarnami de populairste taal bij het luisteren van muziek door onze Surinaamse panelleden; daarna volgt het Nederlands. Uit informatie van muziekhandelaars blijkt dat er in Suriname een grote vraag is naar muziek in het Engels, Nederlands, Sranan en Hindi. Deze informatie komt grotendeels overeen met de resultaten van het panel, dat met Sarnami mogelijk vooral Hindi heeft bedoeld.

Ten slotte blijkt het Engels de populairste taal te zijn bij het kiezen van ondertitels voor buitenlandse films en series. Dit strookt met de informatie uit programma-overzichten van de tv-stations: de meeste films die worden vertoond, zijn in het Engels en Hindi en deze laatste hebben Engelstalige ondertiteling. Het komt daarentegen zelden voor dat films een Nederlandstalige ondertiteling hebben.

2.4. Taalkeuze in het onderwijs en in de wetenschap

In dit hoofdstuk bespreken we de taalkeuzes van de Surinaamse panelleden op verschillende niveaus van onderwijs en van de Vlaamse, Brusselse, Nederlandse, Friese en Surinaamse panelleden op het niveau van hoger onderwijs. We belichten daarbij de taalkeuze in uiteenlopende communicatieve situaties, zoals onder andere taal tussen docent en leerling, taal in en buiten de les met medeleerlingen, taal van het studiemateriaal, taal van de gemaakte werken, taal gebruikt voor de communicatie met de ouders. In de online enquête werden de taalkeuzes binnen het onderwijs op twee manieren bevraagd: enerzijds werden er data verzameld bij de leerlingen/ studenten zelf⁴⁶⁶, en anderzijds waren sommige vragen gericht aan ouders van leerlingen.

We bespreken achtereenvolgens de volgende **onderwijsvormen**:⁴⁶⁷

- basisonderwijs (enkel Suriname)
- voj-scholen (= Voortgezet Onderwijs voor Junioren) (enkel Suriname)
- voortgezet/ middelbaar onderwijs (enkel Suriname)
- hbo/ hogeschool (alle regio's)
- universitair onderwijs (alle regio's)

Uit de nulmeting in 2016 bleek dat het domein van het **hoger onderwijs** aan invloed van het Engels onderhevig is, met name in Nederland maar in mindere mate ook in Vlaanderen, en vooral in de masteropleidingen en aan de technische universiteiten (zie Rys et al. 2017: 239-242, 250-257). Wegens de sterke druk van het Engels binnen het domein van het hoger onderwijs is het plausibel dat de status van het Nederlands binnen dit domein aan snelle verandering onderhevig is. Daarom werden in de StaatNed-enquête van 2018 de vragen die betrekking hadden op hoger onderwijs opnieuw gesteld aan de Vlaamse en Nederlandse panelleden voor wie dit relevant was.

Tegelijkertijd bleek uit de nulmeting in 2016 dat er binnen het domein van de **wetenschap** zowel in Nederland als Vlaanderen een zeer sterke mate van verengelsing waar te nemen valt. Met betrekking tot de taalkeuze in de wetenschap werden in StaatNed 2016 geen vragen gesteld in de online enquête; alle gegevens over taalkeuze in dit subdomein werden door de onderzoekers zelf verzameld als extra gegevens. Concreet werd de taal van een groot aantal proefschriften en wetenschappelijke publicaties onderzocht. Uit de nulmeting bleek dat meer dan 90,0% van de artikelen en proefschriften in Nederland en België (Vlaanderen en Brussel) in het Engels wordt geschreven (Rys et al. 2017: 252-257). Hieruit zou men kunnen besluiten dat in de Nederlandstalige wetenschapswereld bijna enkel nog in het Engels wordt gecommuniceerd, maar we kunnen dit pas concluderen als we **het volledige talengebruik in de wetenschapswereld** nader hebben bekeken. Om een gedetailleerder beeld van het talengebruik in de Nederlandstalige wetenschapswereld te krijgen, werd bij de eerste actualisering van de Staat van het Nederlands een extra, flankerend onderzoek uitgevoerd, waarin het onderwijs, de activiteiten en de interne werking (o.a. vergaderstukken, deliberaties, communicatie tussen collega's in de wandelgangen of op een personeelsuitje) van wetenschappelijke instellingen meer in samenhang werden bekeken. In dit hoofdstuk worden deze extra flankerende gegevens voor Nederland, Vlaanderen en Suriname besproken.

⁴⁶⁶ Bij de leerlingen uit het basisonderwijs konden nog geen gegevens verzameld worden; zodoende werden voor deze groep gegevens bij de ouders verzameld.

⁴⁶⁷ Het totale aantal Surinaamse panelleden dat kinderen op de kinderopvang had, het aantal deelnemers dat mbo volgde en het aantal deelnemers dat cursusonderwijs of volwassenenonderwijs volgde, was zo laag dat de resultaten niet representatief waren. Om die reden bespreken we de resultaten voor deze vormen van onderwijs niet.

2.4.1. Algemeen

a. Enkele algemene cijfers en gegevens met betrekking tot het Surinaamse onderwijs

In Suriname zijn er in totaal 558 scholen, waarvan er 348 basisonderwijs aanbieden, 143 voortgezet onderwijs op juniorenniveau (= voj), 43 voortgezet onderwijs op senioreniveau en 24 scholen maken deel uit van het hoger onderwijs. In het schooljaar 2017-2018 zaten er 82.345 leerlingen in het basisonderwijs, 36.001 in het voortgezet onderwijs op junioren niveau, 19.705 in het onderwijs op senioren niveau. In totaal zaten 138.051 leerlingen in de schoolbanken in het schooljaar 2017-2018. Het totaal aantal leerlingen van het hoger onderwijs is niet bekend.⁴⁶⁸

Eersel (2012: 229-230) schrijft over het Surinaamse onderwijs het volgende:

“Het Surinaamse onderwijs worstelt van oudsher met taalproblemen, waaronder de veeltaligheid. De regel is sinds de koloniale tijd dat de enige onderwijstaal het Nederlands is, van de kleuterschool tot het universitair onderwijs. Maar we zien de laatste jaren, dat men bij het hoger onderwijs langzaam opschuift in de richting van het Engels. (...) Er gaan al enige tijd stemmen op om radicaal op het Engels als voertaal bij het gehele onderwijs over te stappen. (...) Een gedegen plan van invoering van het Engels in het Surinaamse onderwijs is nog niet gepresenteerd. (...) De positie van het Nederlands blijft voorlopig nog sterk in het lager en het voortgezet onderwijs. Maar juist daar zijn de problemen heel groot. Er is geen duidelijk beleid met betrekking tot de standaard. Moet het het EN [= Europees Nederlands] zijn of het te standaardiseren SN [= Surinaams Nederlands]?”⁴⁶⁹

In 2012 werd in opdracht van de Nederlandse Taalunie een onderzoek uitgevoerd naar “praktijken, ervaringen en opvattingen van leerlingen en leerkrachten” in Suriname (zie Kroon & Yagmur 2012), met als doel een taalbeleid te ontwikkelen voor het onderwijs in Suriname. Concreet werd er onderzocht “of en zo ja in hoeverre en op welke wijze het onderwijs in Suriname rekening zou moeten houden met de thuistalen van zijn leerlingen” (Kroon & Yagmur 2012: 16). Daartoe werd er empirische informatie verzameld over de thuistalen van leerlingen en leerkrachten in het lager en voortgezet onderwijs, alsook informatie over hun attitudes ten opzichte van meertaligheid op school. Een van de voornaamste bevindingen van dit onderzoek is dat “bijna 100% van de leerkrachten, onafhankelijk van de thuistaal en conform de richtlijnen in Suriname, aangeeft het Nederlands te gebruiken in de klas” en dat naast het Nederlands ook het Sranan “door alle leerkrachten uit alle thuistaalgroepen [...] in de klas gebruikt [wordt] als hulptaal of instructietaal” (Kroon & Yagmur 2012: 190). Bij de bespreking van de resultaten in dit hoofdstuk zullen we in de mate van het mogelijke verwijzen naar de bevindingen van dit onderzoek.

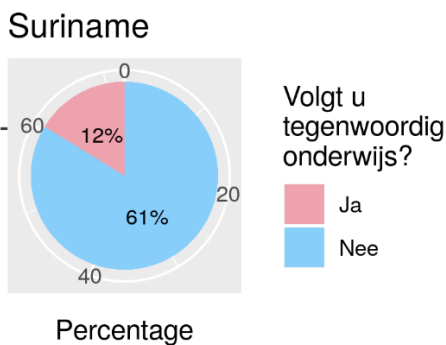
⁴⁶⁸ Deze gegevens zijn afkomstig van de afdeling Onderzoek en Planning van het Ministerie van Onderwijs Wetenschap en Cultuur (MinOWC).

⁴⁶⁹ Er wordt hiertoe wel een poging ondernomen door het Engels als vak aan te bieden in het basisonderwijs.

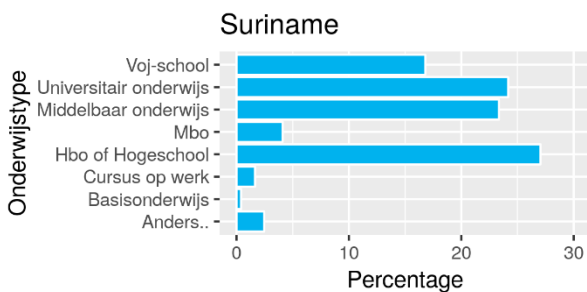
b. Onderwijs bij de Surinaamse panelleden

Onder het kopje ‘Uw persoonlijke achtergrond’ werd er in de enquête informatie verzameld over de onderwijsachtergronden van de panelleden. Figuur 253 laat zien dat 12% van de Surinaamse panelleden op het moment van het invullen van de enquête onderwijs volgde. Volgens figuur 254 volgt het grootste deel van deze panelleden, namelijk 27,0%, hbo of hogeschool. Dit wordt gevolgd door het universitair onderwijs (24,2%), het middelbaar onderwijs (23,4%), voj-school (16,8%), mbo (4,1%), cursus op het werk (1,6%), anders (2,5%) en basisonderwijs (0,4%).

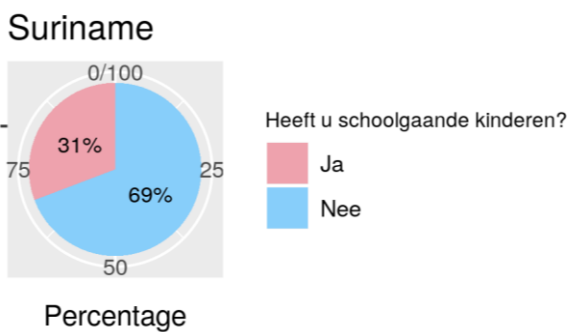
Uit figuur 255 blijkt dat 31% van de Surinaamse panelleden aangeeft schoolgaande kinderen te hebben. Van die kinderen gaat het merendeel naar de basisschool (zie figuur 256) (38,0%), gevolgd door de voj-school (24,3%), middelbare school (13,8%), universiteit (7,9%), kinderopvang (5,9%), hbo (5,2%), mbo (3,0%) en andere (1,3%).

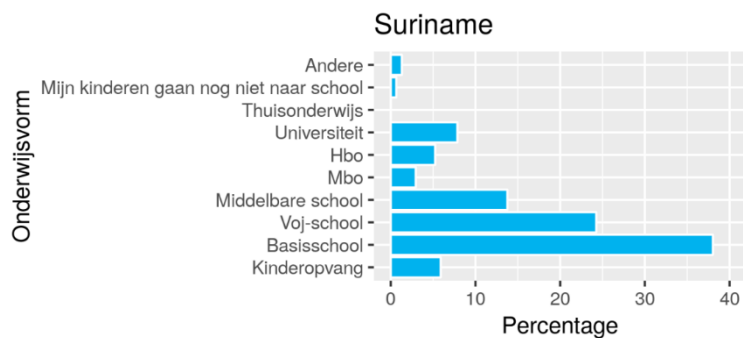
Figuur 253. Volgt u onderwijs?

Figuur 254. Wat voor soort onderwijs volgt u?

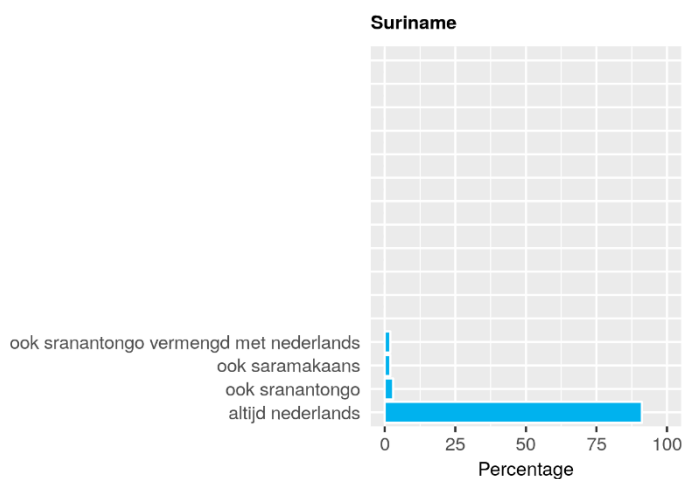
Figuur 255. Heeft u schoolgaande kinderen?

Figuur 256. Mijn kind(eren) gaat (gaan) naar de...

2.4.2. Basisonderwijs

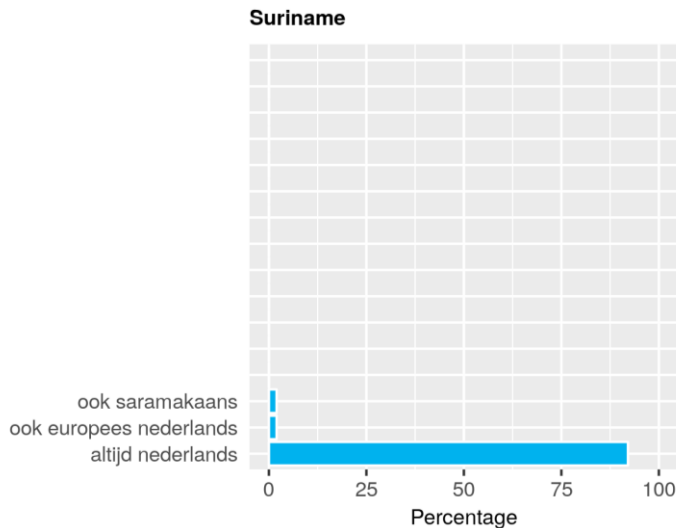
In figuur 257 worden de antwoorden op de stelling ‘De school communiceert met mij (ook) in het ...’ gepresenteerd. De communicatie tussen basisscholen en ouders verloopt grotendeels uitsluitend in het Nederlands; 91,1% van de ouders geeft ‘altijd Nederlands’ als antwoord. Er wordt ook een aantal andere talen genoemd – namelijk Sranantongo, Saramakaans en Engels – zij het door geringe aantallen deelnemers.⁴⁷⁰

Figuur 257. De school communiceert met mij (ook) in het ...

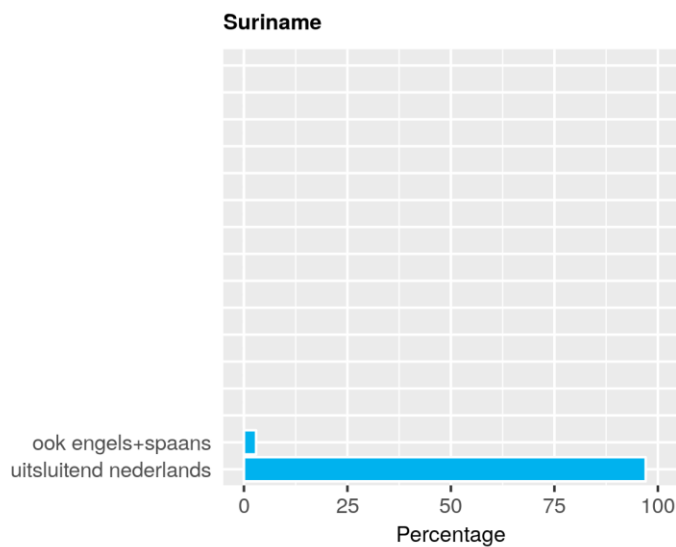
Basisschoolkinderen **communiceren met leerkrachten** hoofdzakelijk in het Nederlands volgens de rapportage van de ouders (zie figuur 258): 92,1% geeft aan dat hun kinderen op school altijd Nederlands spreken met de leerkrachten. De andere taalkeuzes die genoemd worden, worden slechts door weinig panelleden vertegenwoordigd.

⁴⁷⁰ 3,0% komt overeen met 3 deelnemers, etc.

Figuur 258. Met leraren praten mijn kinderen (ook)...

De **website van de school** (figuur 259) is volgens de ouders bijna uitsluitend in het Nederlands (volgens 97,1%).

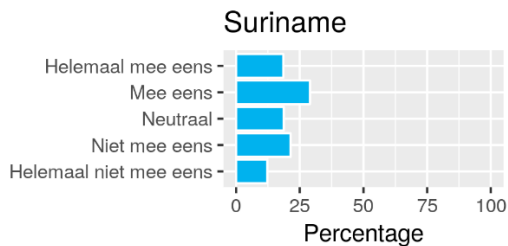

Figuur 259. De website van de school is (ook) in het...

Ten slotte werd er in de enquête ook gepeild naar de **attitudes van de panelleden ten opzichte van tweetalig (of bij uitbreiding: meertalig) onderwijs** aan de hand van de stelling 'In het basisonderwijs mogen een aantal niet-taalvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven' (figuur 260). De figuur representeert de antwoorden van 523 panelleden. Met deze stelling is 47,6% het (helemaal) eens, 33,6% het (helemaal) oneens en 18,7% staat neutraal tegenover deze stelling. **Er zijn dus meer panelleden die positief staan ten opzichte van meertalig basisonderwijs dan panelleden die er negatief tegenover staan. Dit is kenmerkend voor meertalige regio's**, zoals ook bleek uit de nulmeting (Rys et al. 2017: 217): bij de nulmeting bleek dat Nederlandse en Vlaamse deelnemers grotendeels negatief stonden tegenover deze stelling, terwijl panelleden uit het meertalige Brussel en Friesland voor het merendeel positief stonden ten aanzien van deze stelling.⁴⁷¹ Suriname is van alle betrokken regio's het meest meertalig, wat de overwegend positieve attitudes verklaart.

⁴⁷¹ Van de Nederlandse panelleden was maar 22,1% het (helemaal) eens met de stelling; bij de Vlaamse panelleden was dat 31,8%. In Brussel daarentegen, was 53,1% van de panelleden het (helemaal) eens met de stelling en in Friesland was dat 45,2%.

De overwegend positieve houding van de Surinaamse panelleden staat in contrast met de attitudes van leerkrachten ten aanzien van meertalig onderwijs, zoals blijkt uit de conclusies van Kroon & Yagmur (2012: 194-195) in hun onderzoek naar meertaligheid in het Surinaamse onderwijs. Uit hun bevraging van leerkrachten blijkt dat deze geen voorstander zijn van de introductie van andere thuistalen naast het Nederlands als instructietaal op school.⁴⁷² Bovendien zijn ze ook geen voorstander van het gebruik van Engels, Portugees of Spaans als extra instructietaal. Uit het onderzoek bleek wel dat leerkrachten in het primair onderwijs (= basisonderwijs) doorgaans meer positieve aandacht besteden aan de thuistalen van hun leerlingen dan leerkrachten in het secundair onderwijs.

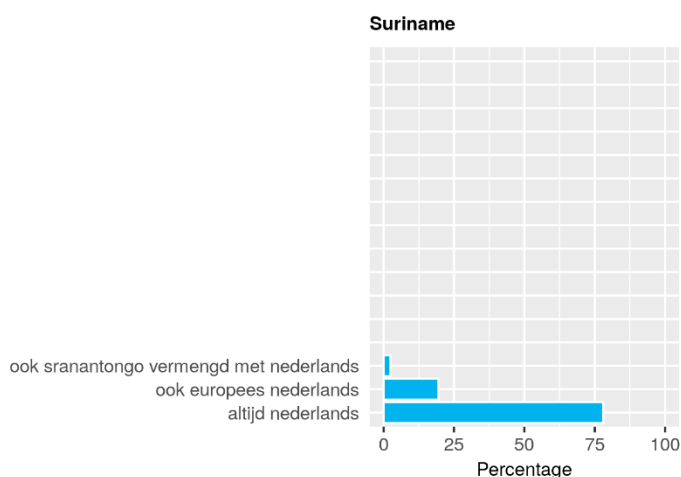

Figuur 260. In het basisonderwijs mogen een aantal niet-taalvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

2.4.3. voj-scholen

Voor de leerlingen van voj-scholen (= voortgezet onderwijs op juniorenniveau)⁴⁷³ bespreken we de enquêtevragen die aan de kinderen zelf gericht werden. Er was slechts een lage respons van deelnemers die voj-onderwijs volgden,⁴⁷⁴ waardoor de betreffende resultaten hoge foutenmarges (meer dan 15,0%) vertonen. Daarom geven we enkel een beknopt overzicht van de resultaten, waarbij we de absolute aantallen in plaats van de percentages geven.

Aan de voj-leerlingen werd gevraagd wat hun **taalkeuzes** waren **in gesprekken met leerkrachten** (figuur 261) (foutenmarge = 15,3%): 32 van de 41 deelnemers antwoorden altijd Nederlands te spreken en 8 deelnemers antwoorden ook Europees Nederlands te spreken. Verder geeft 1 deelnemer aan naast Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands te spreken.

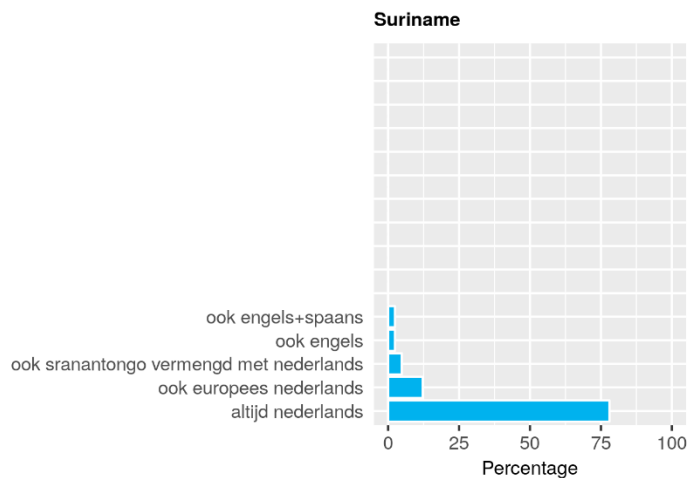
Figuur 261. Met de leerkracht(en) praat ik

⁴⁷² Een exact percentage kan niet gegeven worden omdat dit een algemene conclusie is die Kroon & Yagmur (2012) doen op basis van een groot aantal vergelijkingen en T-testen.

⁴⁷³ Voortgezet Onderwijs voor Junioren sluit aan op de basisschool en heeft een duur van 18 maanden tot 4 jaar. (Bron: <http://taalunieversum.org/onderwijs/termen/term/573/voj/>).

⁴⁷⁴ Ook op de vragen gericht aan ouders met kinderen in het voj-onderwijs was de respons erg laag.

Op de stelling ‘Mijn leerkracht(en) geeft (geven) niet-taalvakken (ook) in het...’ (figuur 262) (foutenmarge = 15,3%) antwoorden 32 van de 41 deelnemers met ‘altijd Nederlands’ en 5 met ‘ook Europees Nederlands’. Verder noemen 2 leerlingen ook Sranantongo vermengd met Nederlands.

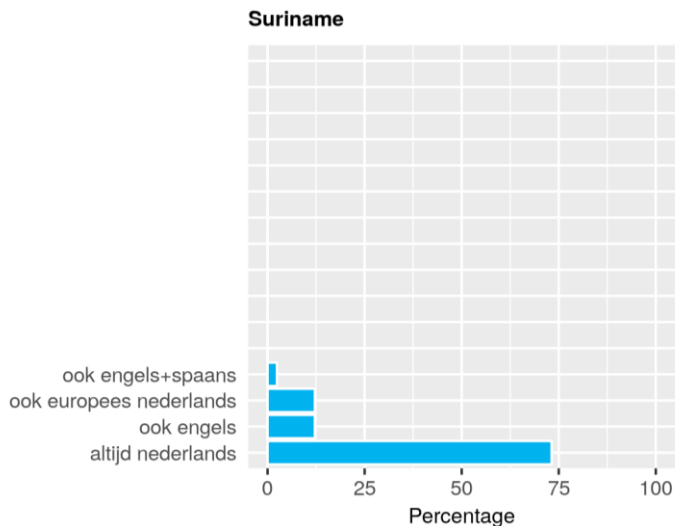
Figuur 262. Mijn leerkracht(en) geeft (geven) niet-taalvakken (ook) in het...

In hun rapport over de meertaligheid in het Surinaamse onderwijs schrijven Kroon & Yagmur (2012: 194):

“Niet alleen in de thuissituatie worden andere thuistalen dan Nederlands veelvuldig gebruikt, ook in de school komen ze voor. Zowel leerkrachten als leerlingen maken er in de klassensituatie gebruik van. Leerkrachten doen dit overigens meer dan leerlingen en ze zijn tegelijkertijd van mening dat het leerlingen in principe ook niet is toegestaan, andere talen dan Nederlands in de klas te gebruiken. Hoewel alle thuistalen in het rijtje van in de klas gebruikte talen voorkomen, gaat het in dezen toch vooral om het Sranan. Leerkrachten geven aan dat het gebruik van thuistalen in de klas als instructietaal of hulptaal ter facilitering van het onderwijsleerproces vooral incidenteel en zeker niet systematisch gebeurt.” [eigen nadruk – Kathy Rys]

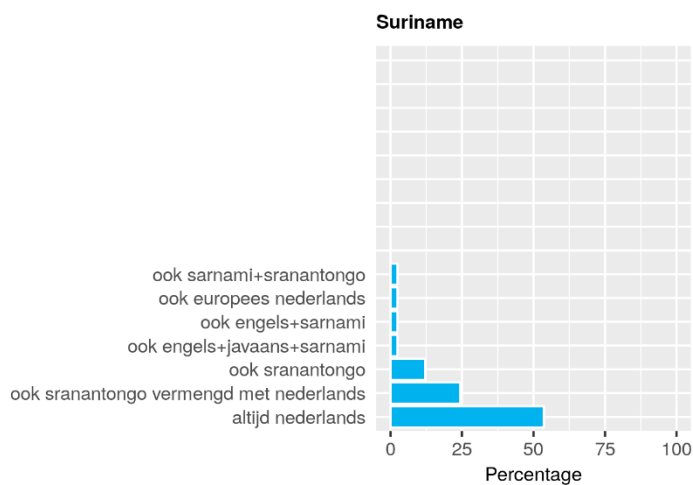
In de twee hierboven besproken situaties (figuren 261 en 262), wordt Sranantongo weliswaar genoemd, maar door zo weinig panelleden, dat we op basis van onze bevindingen niet kunnen toetsen of er meer Sranantongo wordt gebruikt als instructietaal door leerkrachten dan door leerlingen als ze met leraren praten. **Zowel in de interactie van leerlingen met hun leerkrachten als in de instructie van leerkrachten aan hun leerlingen, lijkt het Nederlands (inclusief Europees Nederlands) de belangrijkste taal te zijn.** Ook uit het onderzoek van Kroon & Yagmur (2012: 192) bleek dat het Nederlands dominant is op school.

Er werd in de enquête ook gevraagd naar de **taal/ talen van lesboeken** (figuur 263) (foutenmarge = 15,3%). 30 van de 41 panelleden geven aan dat hun lesboeken uitsluitend Nederlandstalig zijn; 5 vo-j-leerlingen zeggen dat hun boeken in het Nederlands én Engels zijn en 5 vo-j-leerlingen antwoorden dat er ook Europees Nederlands gehanteerd wordt in lesboeken.

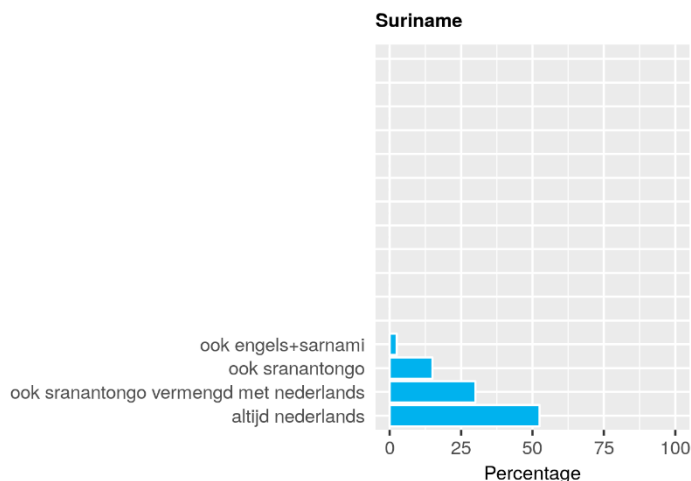
Figuur 263. Lesboeken zijn (ook) in het...

Figuur 264 (foutenmarge = 15,3%) representeert de taalkeuzes van voj-leerlingen wanneer zij **tijdens de les met klasgenoten praten**: 22 van de 41 voj-leerlingen zeggen altijd Nederlands te spreken met klasgenoten tijdens de les; een redelijk groot aantal, namelijk 10, zegt ook Sranantongo vermengd met Nederlands te gebruiken en 5 deelnemers spreken Nederlands en Sranantongo met klasgenoten. Het lijkt er op dat het Sranantongo functioneert als omgangstaal tussen klasgenoten onderling.

Figuur 264. In de les praat ik met klasgenoten (ook)...

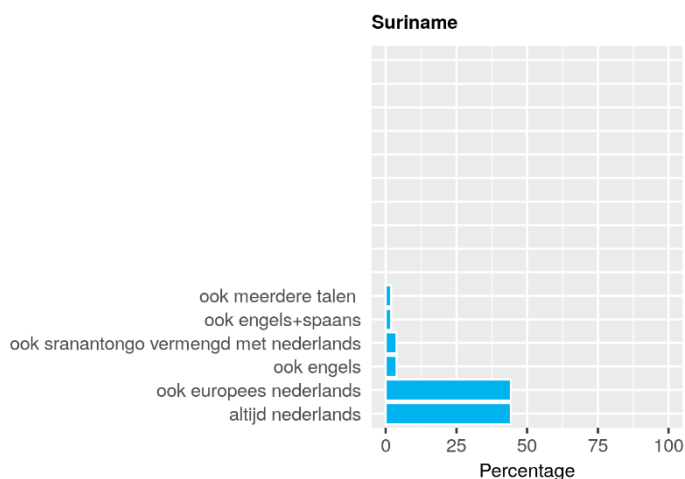
De **taalkeuzes van leerlingen onderling buiten de les** (figuur 265) (foutenmarge = 15,5%) wijken niet erg veel af van hun taalkeuzes tijdens de les: 21 van de 40 deelnemers kiezen voor uitsluitend Nederlands, 12 geven aan ook Sranantongo vermengd met Nederlands te praten met medeleerlingen buiten de les en 6 panelleden zeggen Nederlands en Sranantongo te spreken.

Figuur 265. Buiten de les praat ik met klasgenoten (ook)...

2.4.4. Middelbaar onderwijs

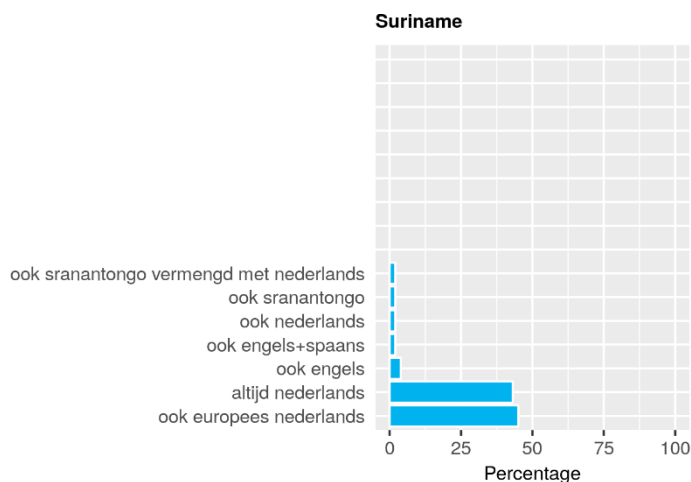
Ook door de leerlingen van middelbare scholen werden de enquêtevragen zelf ingevuld. Ook deze groep is niet zo sterk vertegenwoordigd, waardoor de foutenmarges hoger dan 10,0% zijn. Op de vraag '**Met de docenten praat ik (ook)...**' (figuur 266) (foutenmarge = 13,6%) antwoorden 23 van de 52 deelnemers dat ze uitsluitend Nederlands spreken; ook 23 leerlingen antwoorden dat ze Nederlands en Europees Nederlands spreken; 2 middelbare schoolleerlingen zeggen ook Engels te spreken met leerkrachten en 2 leerlingen geven aan dat ze ook Sranantongo vermengd met Nederlands spreken. In het middelbaar onderwijs duikt het Engels voor het eerst op in de communicatie.

Figuur 266. Met de docenten praat ik (ook)...

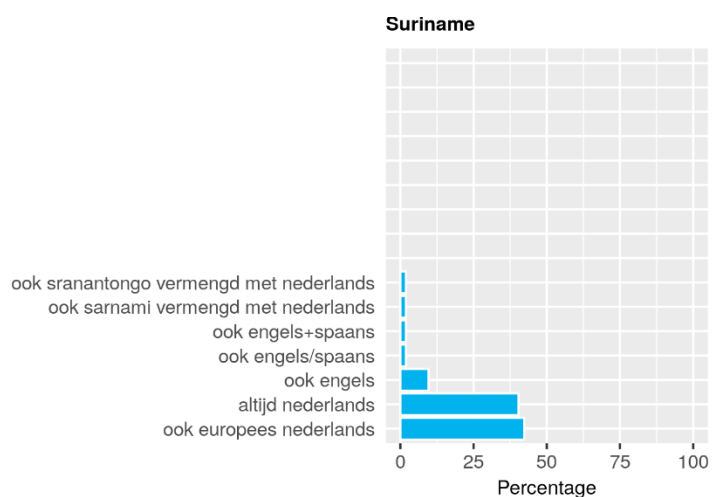
Op de vraag '**Mijn docent(en) geeft (geven) niet-taalvakken (ook) in het...**' (figuur 267) (foutenmarge = 13,7%) antwoorden 23 van de 51 leerlingen dat vakken behalve in het Nederlands ook in het **Europees Nederlands** gegeven worden, 22 leerlingen geven aan dat er uitsluitend Nederlands wordt gebruikt als instructietaal en 2 deelnemers geven aan dat docenten ook Engels gebruiken.⁴⁷⁵

⁴⁷⁵ De overige talen(combinaties) worden telkens door 1 deelnemer genoemd.

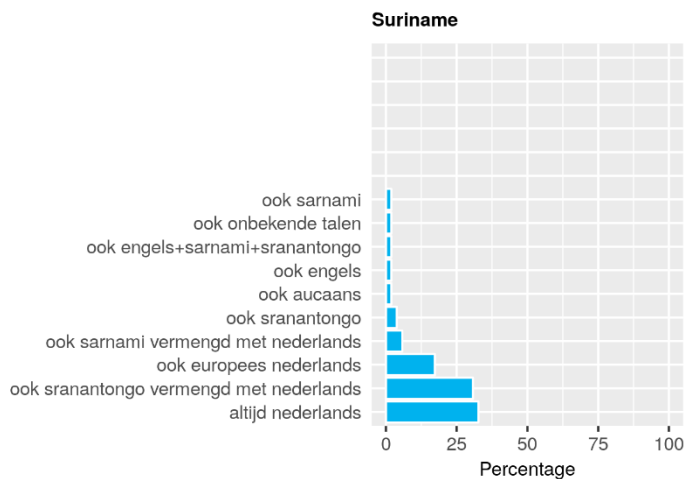
Figuur 267. Mijn docent(en) geeft (geven) niet-taalvakken (ook) in het...

Wat de **taal/ talen van lesboeken in het middelbaar onderwijs** (figuur 268) (foutenmarge = 13,6%) betreft, antwoorden 22 van de 52 deelnemers dat lesboeken in het Nederlands en Europees Nederlands zijn; 21 deelnemers antwoorden dat lesboeken altijd in het Nederlands zijn en 5 leerlingen geven aan dat lesboeken ook in het Engels zijn.

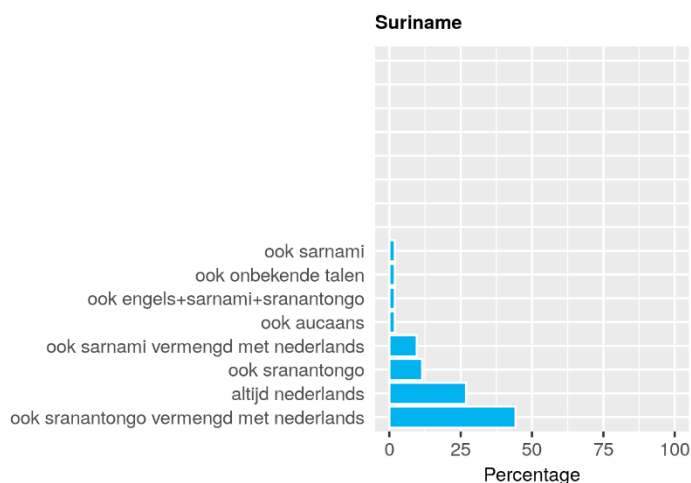
Figuur 268. Lesboeken zijn (ook) in het...

Onder klasgenoten tijdens de les (figuur 269) (foutenmarge = 13,6%) wordt door 17 van de 52 leerlingen altijd Nederlands gesproken; 16 deelnemers geven aan ook Sranantongo vermengd met Nederlands te spreken; 9 deelnemers spreken ook Europees Nederlands met klasgenoten in de les; 3 leerlingen zeggen ook Sarnami vermengd met Nederlands te spreken en 2 deelnemers spreken Nederlands en Sranantongo.

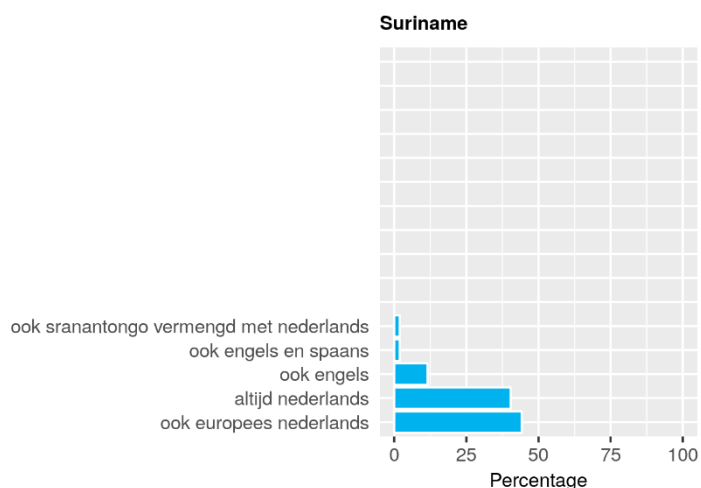
Figuur 269. In de les praat ik met klasgenoten (ook)...

In **contacten met klasgenoten buiten de les** (figuur 270) (foutenmarge = 13,6%) lijken middelbare schoolleerlingen iets meer Sranantongo te spreken dan tijdens de les: 23 van de 52 deelnemers zeggen Nederlands en Sranantongo vermengd met Nederlands te spreken en 6 leerlingen spreken Nederlands en Sranantongo. **Op de middelbare school functioneert Sranantongo duidelijk als omgangstaal tussen leerlingen onderling buiten de les (en in mindere mate ook tijdens de les).** Verder geven 14 panelleden aan altijd Nederlands te spreken en 5 deelnemers spreken behalve Nederlands ook Sarnami vermengd met Nederlands.

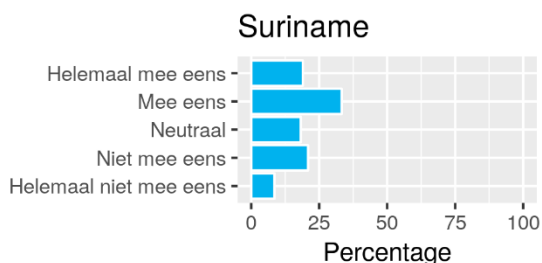
Figuur 270. Buiten de les praat ik met klasgenoten (ook)...

Aan leerlingen van de middelbare school werd bijkomend ook gevraagd naar hun **taalkeuzes in werkstukken** (figuur 271) (foutenmarge = 13,6%). Voor werkstukken gebruiken de panelleden overwegend Nederlands gecombineerd met Europees Nederlands (N = 23 op een totaal van 52) en uitsluitend Nederlands (N = 21). Verder geven 6 deelnemers aan dat ze behalve Nederlands ook Engels gebruiken in werkstukken.

Figuur 271. Werkstukken schrijf ik (ook) in het...

Voor het middelbaar onderwijs werd ook gepeild naar de **attitudes ten opzichte van meertalig onderwijs** door middel van de stelling ‘In het middelbaar onderwijs mogen een aantal niet-taalvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven’ (figuur 272). De resultaten representeren de antwoorden van 526 panelleden, zowel leerlingen zelf als hun ouders. Met deze stelling is 52,3% van de panelleden het (helemaal) eens; 18,3% staat neutraal tegenover deze stelling en 38,5% is het met de stelling (helemaal) niet eens. **De grootste groep panelleden is dus van mening dat er op de middelbare school vakken in andere talen dan het Nederlands gegeven mogen worden. De attitudes van leerlingen en hun ouders wijken dus nogal af van de houding van leerkrachten ten aanzien van meertalig onderwijs.** In paragraaf 2.4.2 wezen we er al op dat uit het onderzoek van Kroon & Yagmur (2012) bleek dat leerkrachten – en dan met name leraren uit het secundair onderwijs – doorgaans negatief staan tegenover het invoeren van andere talen dan het Nederlands als instructietaal.

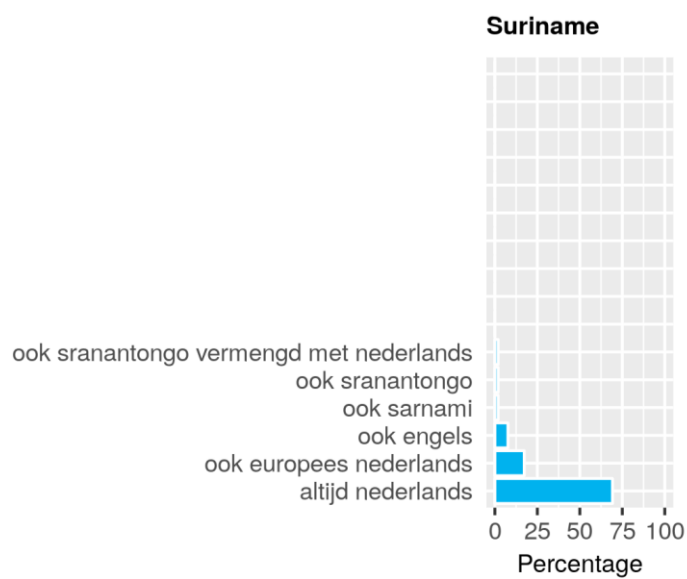
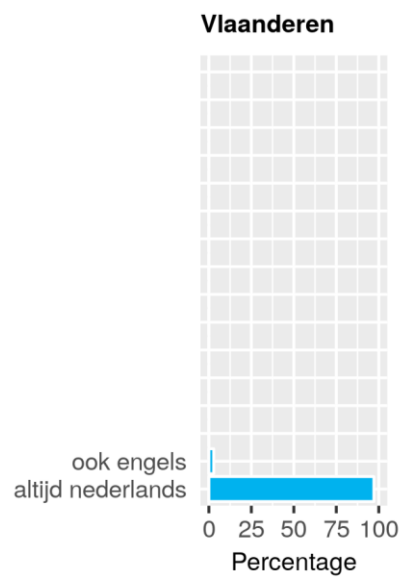
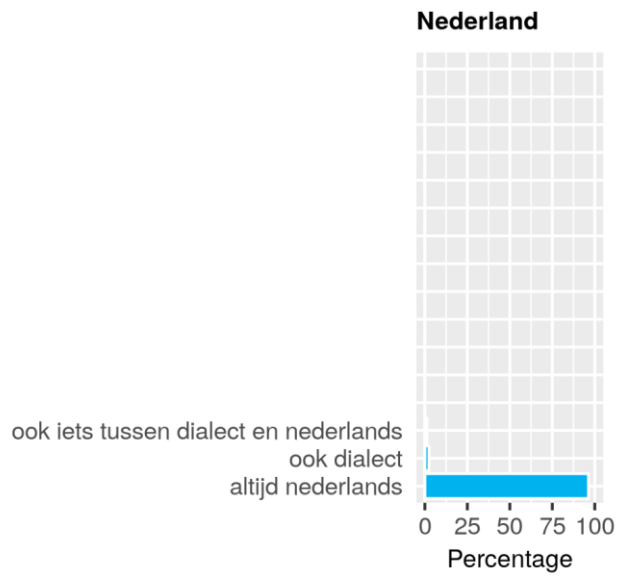
Figuur 272. In het middelbaar onderwijs mogen een aantal niet-taalvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

2.4.5. HBO/ hogeschool

In deze paragraaf presenteren we de resultaten van **alle regio's** en vergelijken we – indien mogelijk – de nieuwe resultaten met de resultaten uit 2016. Net als bij de nulmeting, worden de resultaten voor Friesland en Brussel niet besproken: het aantal hbo-studenten uit Friesland dat deelnam aan de enquête was zo laag dat de resultaten niet representatief zijn en voor Brussel waren er helemaal geen panelleden die hoger onderwijs volgen. Ook de resultaten voor Nederland, Vlaanderen en Suriname zijn niet voor alle vragen even representatief (d.w.z. foutenmarges > 10,0%). We presenteren de resultaten wel, maar geven per vraag informatie over de foutenmarge en we geven behalve percentages ook informatie over absolute aantallen deelnemers die een bepaalde taalkeuze vertegenwoordigen, zodat duidelijk is in hoeverre de resultaten representatief zijn voor de volledige populatie. Omdat in het geval van de Nederlandse en Vlaamse hogeschoolstudenten de respons groter was bij de vragen die aan de ouders gesteld werden, worden die specifieke vragen hier ook besproken (maar niet voor Suriname).

Aan panelleden die hoger onderwijs volgen, is gevraagd **welke taal ze spreken met docenten** (figuur 273). Van de Nederlandse panelleden (foutenmarge = 10,8%) geven er 79 op een totaal van 82 aan altijd Nederlands te spreken; 2 deelnemers antwoorden dat ze ook dialect spreken met docenten en 1 deelnemer spreekt ook iets tussen dialect en Nederlands. In Vlaanderen (foutenmarge = 16,6%) geven 34 (van in totaal 35) panelleden aan dat ze altijd Nederlands spreken en 1 deelnemer spreekt naast Nederlands ook Engels. **Op basis van de respons van de Nederlandse en Vlaamse hogeschoolstudenten zelf kunnen we dus besluiten dat zij met hun docenten bijna altijd Nederlands spreken.**

Van de Surinaamse panelleden (foutenmarge = 13,6%) die hbo volgen, zeggen er 36 (op een totaal van 52) altijd Nederlands te spreken met docenten; 9 panelleden zeggen behalve Nederlands ook Europees Nederlands te spreken en 4 panelleden zeggen ook Engels te spreken met docenten. Sarnami en Sranantongo worden door een enkeling genoemd.

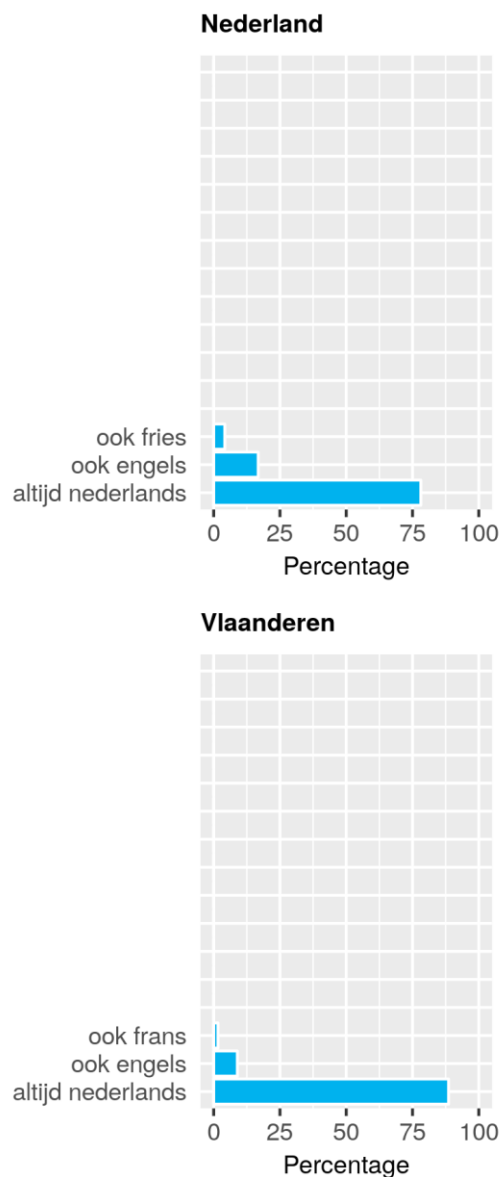

Figuur 273. Met docenten praat ik (ook)...

In Nederland en Vlaanderen was de respons van de ouders van hogeschoolstudenten groter dan de respons van de studenten zelf. Aan de ouders werd de volgende vraag voorgelegd: “**Met docenten praten mijn kinderen (ook)...**” (figuur 274). Van de Nederlandse panelleden (foutenmarge = 9,0%) antwoordt 78,2% dat hun kinderen altijd Nederlands spreken met docenten; 16,8% geeft aan dat hun kinderen behalve Nederlands ook Engels spreken. Verder wordt er volgens 5 panelleden ook Fries gesproken met docenten.

De Nederlandse ouders rapporteren dus een geringer gebruik van uitsluitend Nederlands en een groter gebruik van Nederlands en Engels dan de studenten zelf. Van de Vlaamse panelleden (foutenmarge = 8,8%) antwoordt 88,6% dat hun kinderen altijd Nederlands spreken met hun docenten; volgens 8,9% van de ouders wordt er Nederlands en Engels gesproken en 2 deelnemers noemen de combinatie Nederlands en Frans.

Ook de Vlaamse ouders schatten de mate waarin hun kinderen Nederlands én Engels spreken met docenten hoger in dan de studenten zelf. Het verschil tussen Nederland en Vlaanderen voor de keuze ‘altijd Nederlands’ is significant; **er wordt dus door de Vlaamse hogeschoolstudenten beduidend meer uitsluitend Nederlands gesproken met docenten dan door de Nederlandse studenten.**

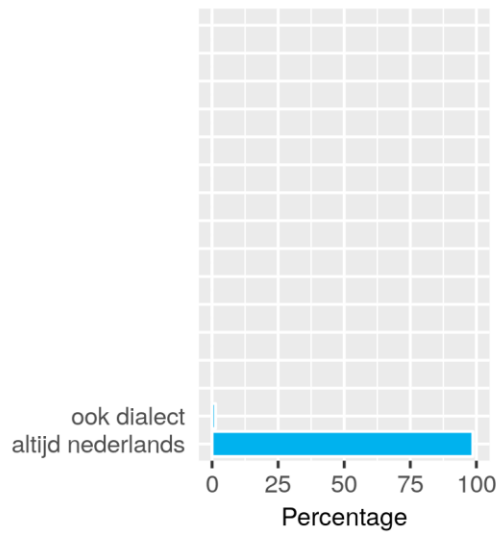

Figuur 274. Met docenten praten mijn kinderen (ook)...

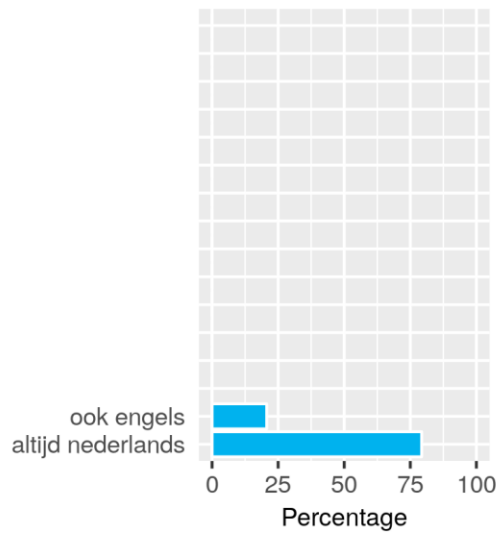
In Nederland (foutenmarge = 11,3%) is de **instructietaal** (figuur 275) in het hoger onderwijs volgens een absolute meerderheid uitsluitend het Nederlands (N = 74 op een totaal van 75 antwoorden). Het Engels wordt helemaal niet genoemd, terwijl er bij de nulmeting 7 (van de 54; foutenmarge = 13,3%) panelleden aangaven dat er ook in het Engels werd onderwezen. Zowel de resultaten uit 2016 als die uit 2018 zijn echter op te kleine steekproeven gebaseerd om een betrouwbare vergelijking tussen beide enquêterondes te maken. In Vlaanderen (foutenmarge = 18,2%) antwoorden 23 (op een totaal van 29) van de deelnemende hbo-studenten dat hun vakken altijd in het Nederlands gegeven worden, terwijl 6 studenten ook Engels noemen. Bij de nulmeting (foutenmarge = 11,2%) werd voor Vlaanderen door 100,0% van de hbo-studenten uitsluitend Nederlands opgegeven. De huidige resultaten zijn dus tegengesteld aan die van de nulmeting in die zin dat er in 2016 uitsluitend Nederlands werd opgegeven als instructietaal door 100,0% van de Vlaamse studenten, terwijl de Nederlandse studenten ook de combinatie van Nederlands en Engels opgaven; in deze ronde van StaatNed, daarentegen, geeft bijna 100,0% van de Nederlandse studenten 'altijd Nederlands' op als instructietaal, terwijl de Vlaamse studenten ook de combinatie van Nederlands en Engels noemen. Omdat de resultaten voor de hbo-studenten in beide rondes van Staat van het Nederlands te hoge foutenmarges vertonen en bijgevolg niet zo representatief zijn, kunnen we aan dit verschil tussen beide rondes verder geen sluitende conclusies verbinden.

Van de Surinaamse panelleden (foutenmarge = 14,1%) antwoorden er 32 (op een totaal van 48) dat hun vakken uitsluitend in het Nederlands gegeven worden; 8 deelnemers geven aan dat er ook Europees Nederlands gebruikt wordt als instructietaal; 6 zeggen ook vakken in het Engels te krijgen; Sranantongo, ten slotte, wordt door een enkeling genoemd als instructietaal.

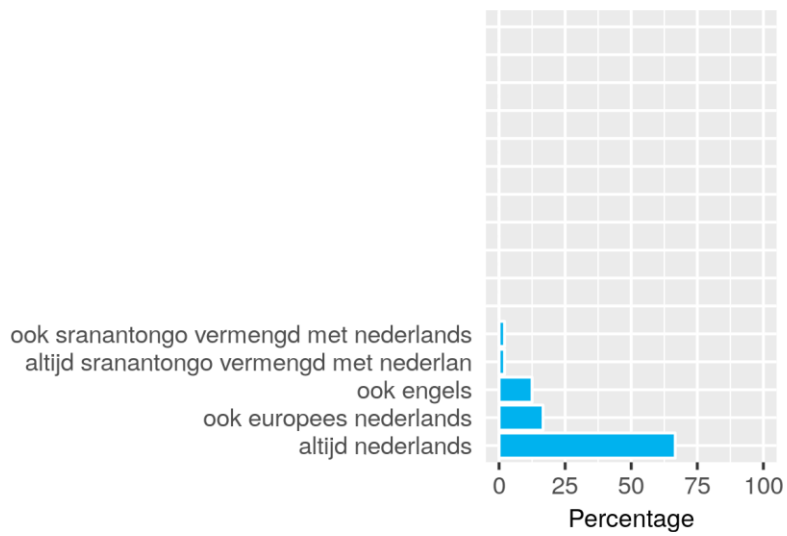
Nederland

Vlaanderen

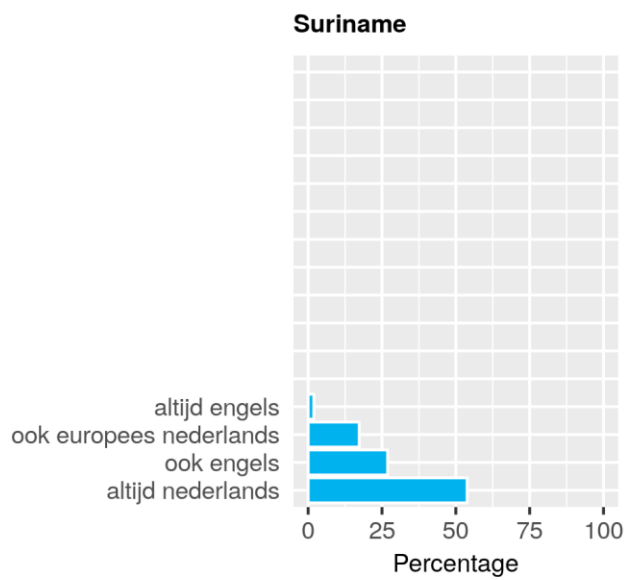
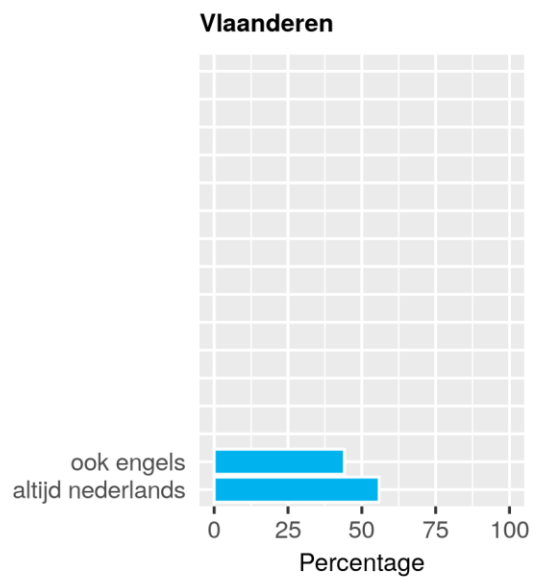
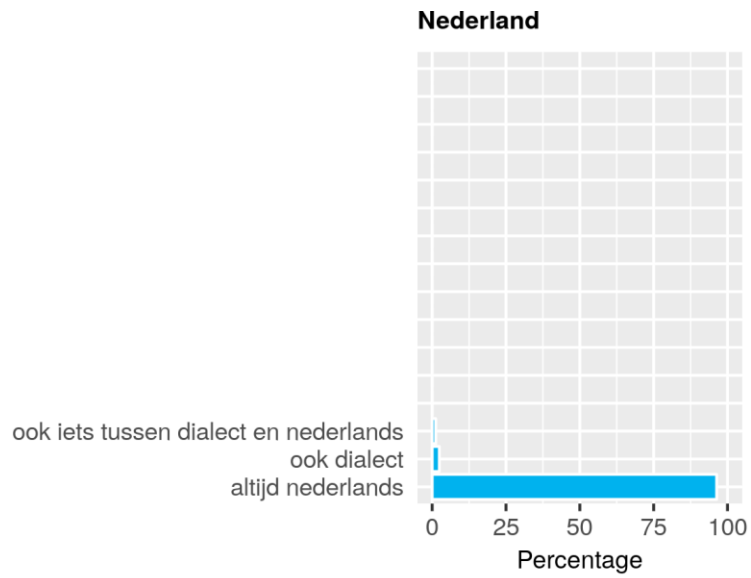

Suriname

Figuur 275. Mijn docent(en) geeft (geven) niet-taalvakken (ook) in het...

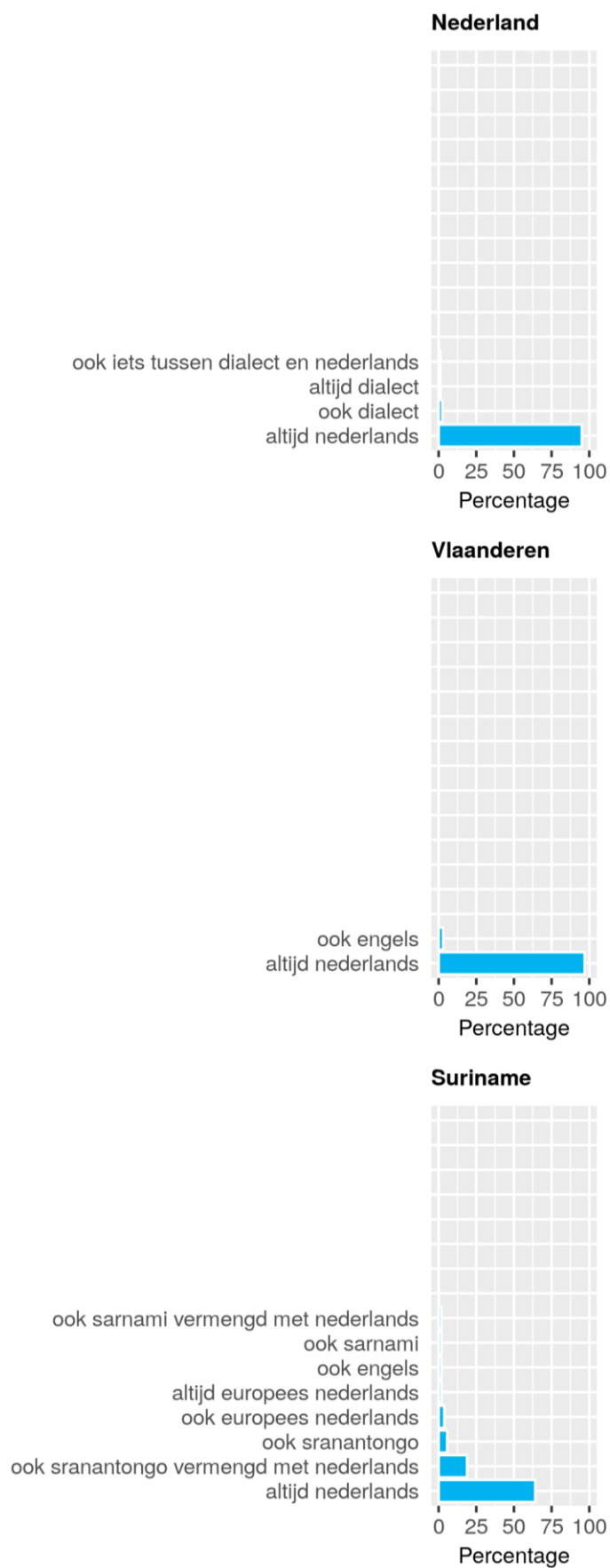
De **taal van het studiemateriaal** (figuur 276) is volgens 79 (op een totaal van 82) van de Nederlandse panelleden (foutenmarge = 10,8%) altijd Nederlands, terwijl er in 2016 (foutenmarge = 13,1%) slechts door 28 deelnemers (op een totaal van 56) altijd Nederlands werd genoemd en door 21 ook Engels werd genoemd. Beide steekproeven zijn echter te klein voor een betrouwbare vergelijking. In Vlaanderen (foutenmarge = 16,8%) wordt door 19 (van in totaal 34) deelnemers altijd Nederlands genoemd als taal van studiemateriaal en door 15 deelnemers wordt ook Engels genoemd. In Suriname (foutenmarge = 13,6%) antwoorden 28 (op een totaal van 52) panelleden dat het studiemateriaal altijd in het Nederlands is; 14 deelnemers geven aan dat er ook Engels studiemateriaal beschikbaar is en 9 deelnemers noemen ook het Europees Nederlands.

Figuur 276. Studiemateriaal is (ook) in het...

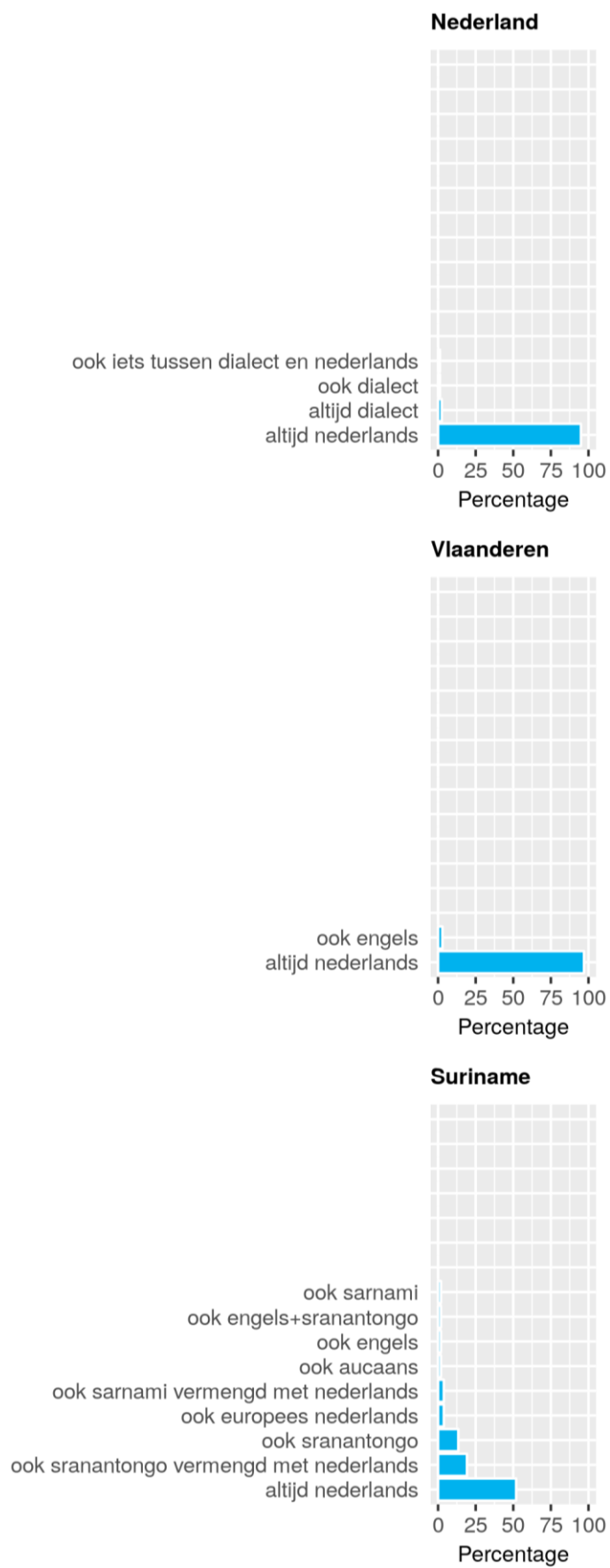
Van de Nederlandse panelleden (foutenmarge = 10,9%) antwoorden er 77 (op een totaal van 81) dat ze altijd Nederlands spreken **met studiegenoten in de les** (figuur 277). Een handvol deelnemers zegt ook wel dialect of iets tussen dialect en Nederlands te spreken. Bij de nulmeting (foutenmarge = 13,1%) antwoordde het merendeel van de panelleden (nl. N = 46 op een totaal van 56) ook dat ze altijd Nederlands spraken met studiegenoten, maar 4 deelnemers gaven toen aan ook Engels te spreken. In Vlaanderen (foutenmarge = 17,1%) zeggen 32 van in totaal 33 panelleden dat ze altijd Nederlands spreken met studiegenoten in de les. In 2016 (foutenmarge = 11,1%) waren dat er 77 op een totaal van 78.

Van de Surinaamse deelnemers die hbo volgen (foutenmarge = 13,5%), geeft 64,2% (N = 34 op een totaal van 53) aan altijd Nederlands te spreken met studiegenoten in de les. Opvallend is de tweede en derde plaats voor Sranantongo al dan niet vermengd met Nederlands: 18,9% (N = 10) geeft aan behalve Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands te spreken en 5,7% (N = 3) spreekt Nederlands en Sranantongo. **De functie van Sranantongo als omgangstaal in gesprekken met studiegenoten/ medeleerlingen in** (en nog sterker buiten) de les, kwam ook naar voren in de resultaten van de voj-leerlingen en de middelbare schoolleerlingen.

Figuur 277. Met studiegenoten praat ik in de les (ook)...

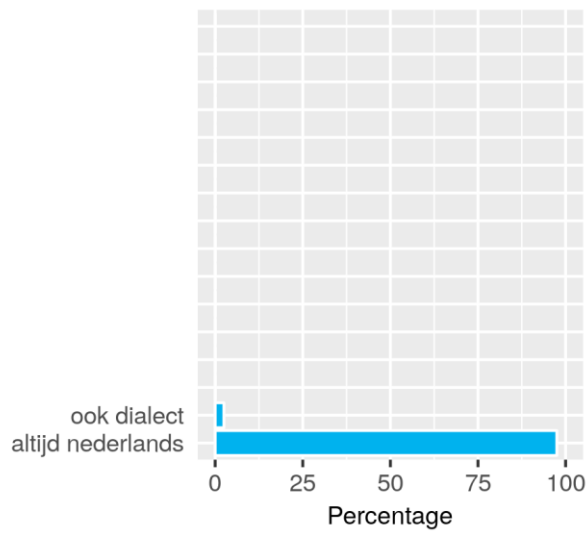
De **taalkeuzes met studiegenoten buiten de les** (figuur 278) van de Nederlandse (foutenmarge = 11,0%) en de Vlaamse (foutenmarge = 31,0%) panelleden komen zeer sterk overeen met hun keuzes in contacten met studiegenoten in de les en worden daarom niet besproken. Van de Surinaamse deelnemers (foutenmarge = 13,6%) zijn er iets minder (nl. N = 27 op een totaal van 52) die altijd Nederlands zeggen te spreken; er zijn eveneens 10 deelnemers die aangeven ook Sranantongo vermengd met Nederlands te spreken, maar er zijn iets meer deelnemers (N = 7) die Nederlands en Sranantongo zeggen te spreken buiten de les dan in de les. Verder geven 2 deelnemers aan dat ze ook Europees Nederlands spreken en 2 deelnemers dat ze ook Sarnami vermengd met Nederlands spreken. Aucaans en Engels, ten slotte, worden door een enkeling genoemd.

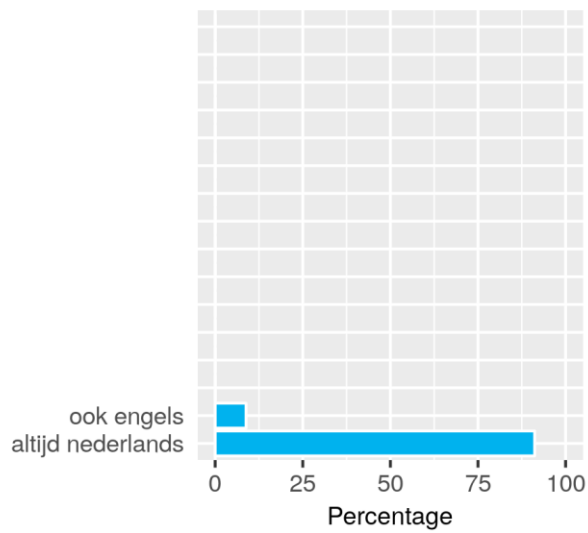
Figuur 278. Met studiegenoten praat ik buiten de les (ook)...

Van de Nederlandse panelleden (foutenmarge = 11,0%) geven er 78 (op een totaal van 80) aan dat ze **papers** (figuur 279) uitsluitend in het Nederlands schrijven. Bij de nulmeting (foutenmarge = 13,6%) waren er 5 (op een totaal van 52) deelnemers die aangaven behalve Nederlands ook Engels te gebruiken in papers en 2 deelnemers die altijd Engels gebruikten. Van de Vlaamse panelleden (foutenmarge = 16,8%) geven er 31 (op een totaal van 34) aan altijd Nederlandstalige papers te schrijven en 3 deelnemers zeggen ook Engels te gebruiken. Bij de nulmeting (foutenmarge = 11,1%) gaven alle Vlaamse deelnemers (N = 78) uitsluitend Nederlands op als taal van papers. Van de Surinaamse panelleden (foutenmarge = 13,6%) geven er 34 (op een totaal van 52) aan altijd Nederlandstalige papers te schrijven; 12 gebruiken behalve Nederlands ook Europees Nederlands; 4 deelnemers gebruiken ook Engels en 2 deelnemers schrijven hun papers altijd in het Engels.

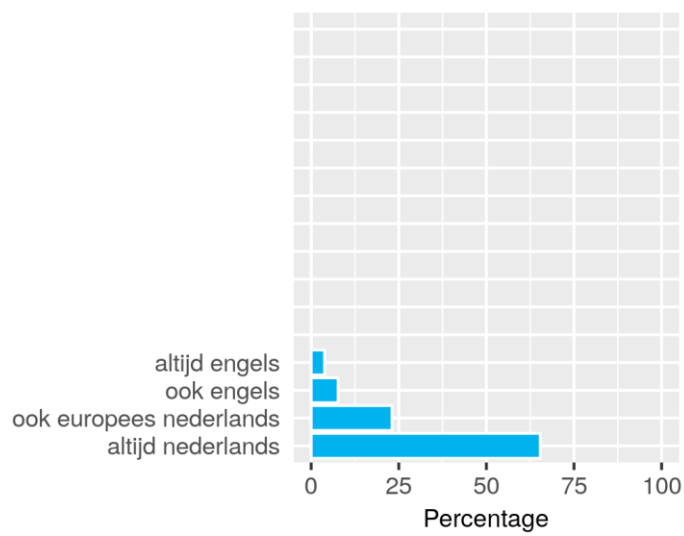
Nederland

Vlaanderen

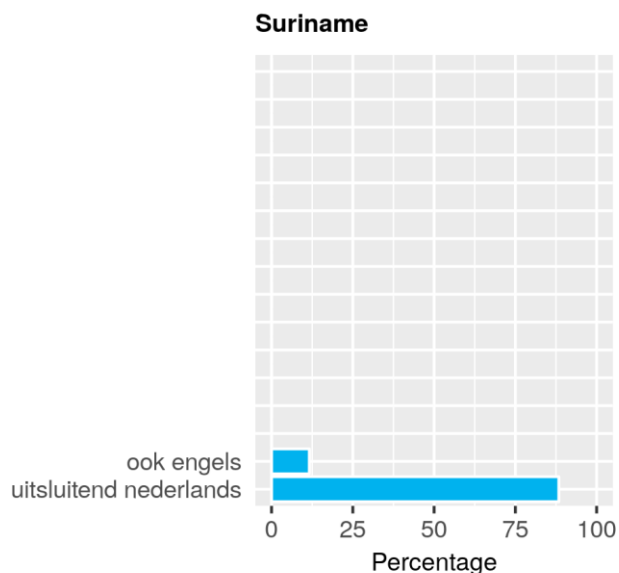
Suriname

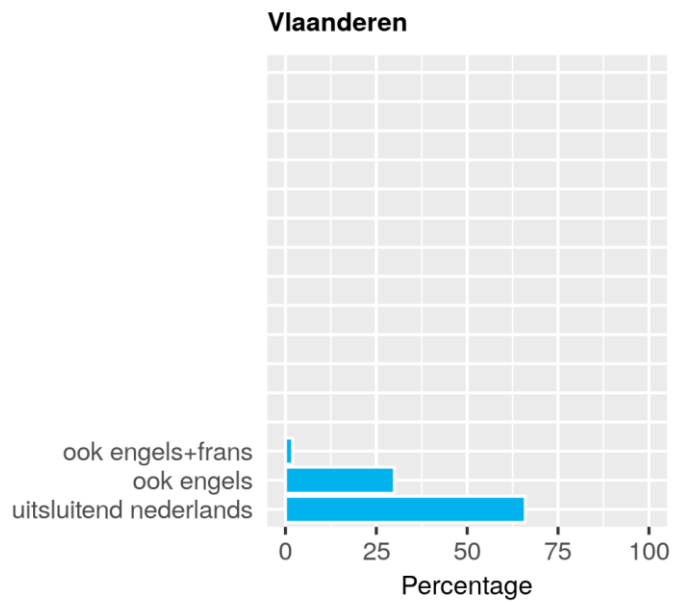
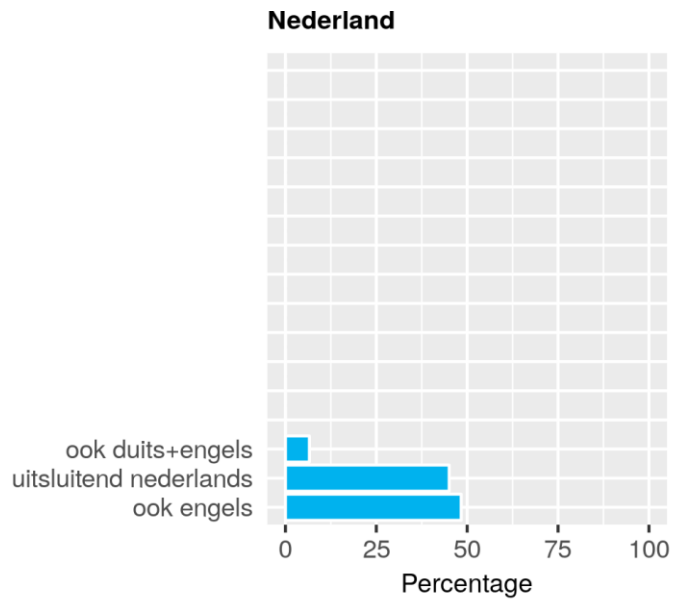
Figuur 279. Papers schrijf ik (ook) in het...

Omdat de resultaten van de deelnemende hogeschoolstudenten zelf slechts gebaseerd zijn op erg kleine steekproeven en omdat er voor Nederland en Vlaanderen ook naar de taalkeuze op websites werd gevraagd bij de ouders van hogeschoolstudenten, worden de Nederlandse en Vlaamse gegevens hier niet besproken. In Suriname (figuur 280) (foutenmarge = 14,9%) is de website van hogescholen volgens 38 (op een totaal van 43) uitsluitend in het Nederlands. 5 panelleden noemen ook het Engels.

De taalkeuzes op de websites van hogescholen werden ook bevraagd bij de ouders van hogeschoolstudenten (figuur 281). Voor Nederland en vooral Vlaanderen leverde dit resultaten op die een betrekkelijk betrouwbaardere foutenmarge vertonen. Volgens de Nederlandse panelleden (foutenmarge = 10,3%) komt de combinatie van Nederlands en Engels het meest voor op de websites van de hogescholen van hun kinderen, namelijk volgens 48,4%. Dit wordt op de voet gevolgd door de keuze voor uitsluitend Nederlands met 45,1%. Volgens de Vlaamse ouders (foutenmarge = 9,7%) wordt er op de websites van hogescholen hoofdzakelijk uitsluitend Nederlands gebruikt, namelijk volgens 66,0%. Volgens 30,0% van de ouders wordt er op de website Nederlands en Engels gebruikt.

Figuur 280. De website van de school is (ook) in het...

Figuur 281. De website van de hogeschool is (ook) in het...

2.4.6. Universiteit

In deze eerste vervolgmeting van het StaatNed-onderzoek zijn er voor het universitair onderwijs grotere steekproeven dan voor de andere vormen van onderwijs. De resultaten zijn daardoor representatiever (foutenmarges < 10,0%) en beter vergelijkbaar met de resultaten van de nulmeting.

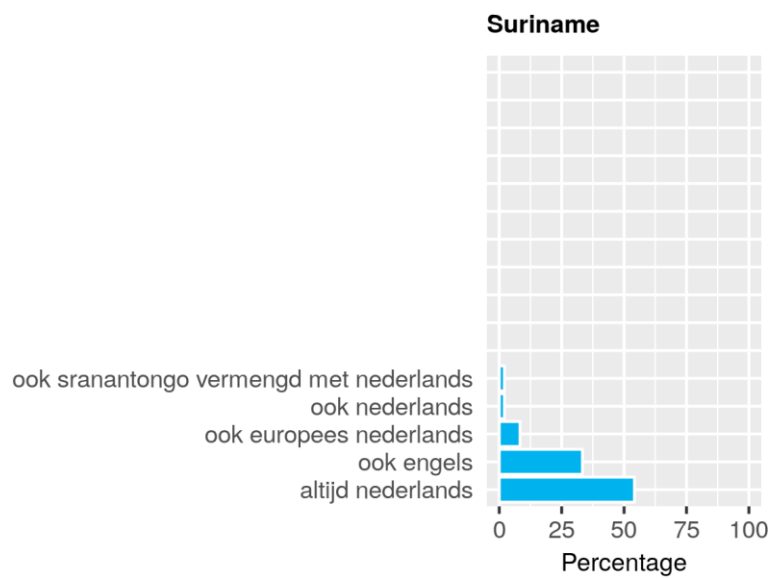
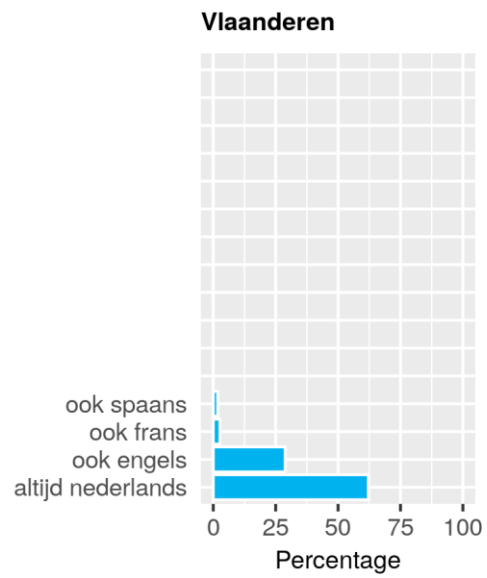
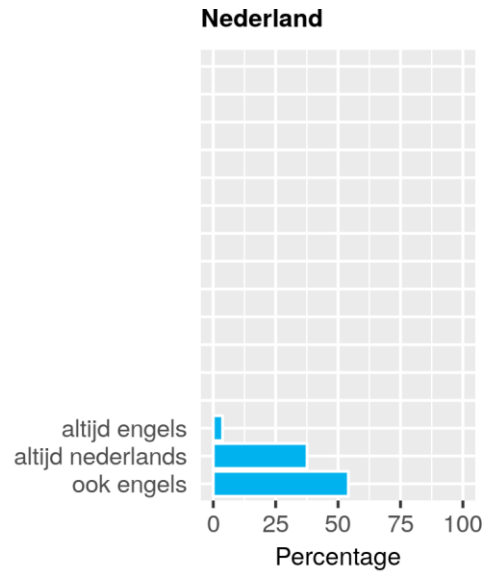
Op de vraag welke **taal** men spreekt **met docenten aan de universiteit** (figuur 282) antwoordt 54,1% van de Nederlandse panelleden dat ze behalve Nederlands ook Engels spreken; 37,6% geeft aan altijd Nederlands te spreken en 3,8% zegt altijd Engels te spreken. Bij de nulmeting antwoordde 51,8% van de Nederlandse panelleden dat ze Nederlands en Engels spraken met docenten, 43,2% dat ze altijd Nederlands spraken en 1,4% dat ze altijd Engels spraken. Geen van deze verschillen met 2016 is significant. **Ten opzichte van de nulmeting zijn er dus geen significante veranderingen in de taalkeuzes die Nederlandse universiteitsstudenten maken als ze met hun docenten praten.**

Van de Vlaamse panelleden geeft 62,2% aan dat ze altijd Nederlands spreken met docenten en 28,8% zegt Nederlands en Engels te spreken. Beide scores verschillen niet significant van de scores uit 2016. Verder antwoorden 3 deelnemers (2,7%) dat ze behalve Nederlands ook Frans spreken en 2 deelnemers (1,8%) dat ze ook Spaans spreken met docenten. **Tussen Vlaamse en Nederlandse studenten zijn er wel significante verschillen: de Vlaamse deelnemers spreken beduidend meer uitsluitend Nederlands⁴⁷⁶ en beduidend minder Nederlands en Engels⁴⁷⁷ met hun docenten dan de Nederlandse deelnemers.**

Voor Suriname was er een kleinere steekproef en bijgevolg is de foutenmarge hoger dan 10,0%, namelijk 14,1%. Daarom geven we bij de bespreking vooral de absolute aantallen, zodat de lezer zelf een inschatting kan maken over de representativiteit van de gegevens. Van de deelnemende universiteitsstudenten zijn er 26 (op een totaal van 48; 54,2%) die aangeven altijd Nederlands te spreken met docenten en 16 (33,3%) die antwoorden behalve Nederlands ook Engels te spreken. Ten slotte geven 4 deelnemers (8,3%) aan ook Europees Nederlands te spreken.

⁴⁷⁶ $z = 4,925$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁷⁷ $z = -5,57$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Figuur 282. Met docenten praat ik (ook)...

Van de Nederlandse panelleden geeft 52,8% aan dat docenten niet-taalvakken ook in het Engels geven. Daarmee is de combinatie van Nederlands en Engels de meest voorkomende **instructietaal** (figuur 283) volgens de Nederlandse universiteitsstudenten die deelnamen. Op de tweede plaats komt de keuze 'altijd Nederlands' met 24,0%, gevolgd door de keuze 'altijd Engels' met 20,0%. Bij de nulmeting zagen we dezelfde rangorde: toen gaf 57,0% aan dat vakken ook in het Engels gegeven werden, wat niet beduidend verschilt met de nieuwe resultaten. 28,9% gaf bij de nulmeting de keuze 'altijd Nederlands' op; ook hier zien we geen significant verschil. De keuze voor 'altijd Engels' werd in 2016 door 10,4% van de deelnemers vertegenwoordigd, terwijl dat nu 20,0% is. Hier is wel sprake van een significant verschil.⁴⁷⁸ **Afgaand op de respons van de Nederlandse deelnemers die naar de universiteit gaan, worden er nu beduidend meer niet-taalvakken uitsluitend in het Engels gegeven dan ten tijde van de nulmeting.**

Van de Vlaamse panelleden geeft het grootste deel, net als in Nederland, de combinatie Nederlands en Engels op als instructietaal, namelijk 46,2%. **Ook in Vlaanderen komt de keuze voor 'altijd Nederlands' op de tweede plaats met 44,3%, wat wel beduidend meer is dan in Nederland (nl. 24,0%)⁴⁷⁹. De keuze voor 'altijd Engels' als instructietaal aan Vlaamse universiteiten komt dan weer beduidend minder voor dan in Nederland (nl. 2,8% vs. 10,4% in Nederland)⁴⁸⁰.** Als we vergelijken met de Vlaamse resultaten uit 2016, valt op dat 'altijd Nederlands' bij de nulmeting nog het meest werd opgegeven als instructietaal, namelijk door 51,7% van de panelleden. Het verschil met de nieuwe gegevens (nl. 44,3%) is echter niet significant (d.w.z. $p > 0,05$). Bij de nulmeting werd de keuze 'ook Engels' door 39,6% van de Vlaamse deelnemers opgegeven als instructietaal aan de universiteit, wat ook niet significant afwijkt van de nieuwe resultaten (nl. 46,2%). De keuze voor 'altijd Engels' is min of meer stabiel gebleven (nl. 2,8% vs. 2,5% in 2016). **In Vlaanderen wordt er aan de universiteit dus beduidend meer dan in Nederland uitsluitend in het Nederlands en beduidend minder uitsluitend in het Engels gedoceerd. Ten opzichte van twee jaar geleden is de situatie aan Vlaamse universiteiten niet significant veranderd.**

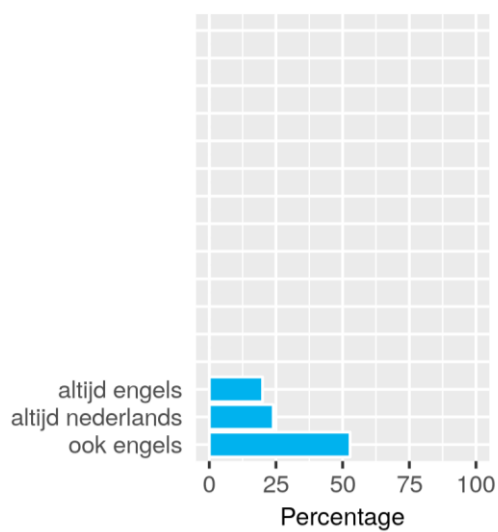
Voor de Surinaamse deelnemers, zijn de resultaten iets minder representatief (nl. foutenmarge = 14,1%). 24 van de 48 panelleden geven aan dat er behalve in het Nederlands ook in het Engels gedoceerd wordt op de universiteit. 21 panelleden antwoorden dat er altijd in het Nederlands gedoceerd wordt. Ten slotte noemen 2 deelnemers ook nog Europees Nederlands en 1 deelnemer Sranantongo vermengd met Nederlands als instructietalen.

⁴⁷⁸ $z = 2,173$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

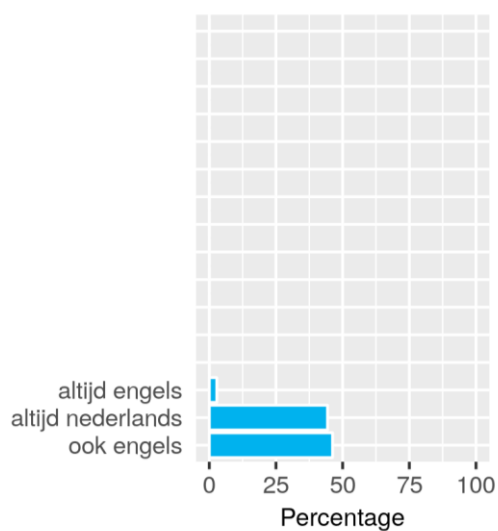
⁴⁷⁹ $z = 2,485$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

⁴⁸⁰ Omdat er slechts 3 Vlaamse panelleden de keuze 'altijd Engels' opgaven en aangezien er voor het berekenen van een z-score minimum 5 waarden moeten zijn, hebben we een (eenzijdige) Fisher's exact test uitgevoerd, die tot een hoogst significante p-waarde leidde, nl. $p < 0,0001$.

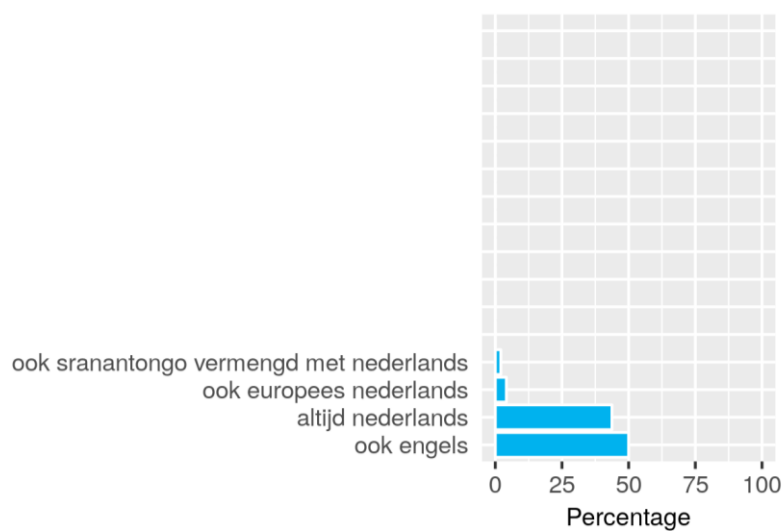
Nederland

Vlaanderen

Suriname

Figuur 283. Docenten geven niet-taalkvakken (ook) in het...

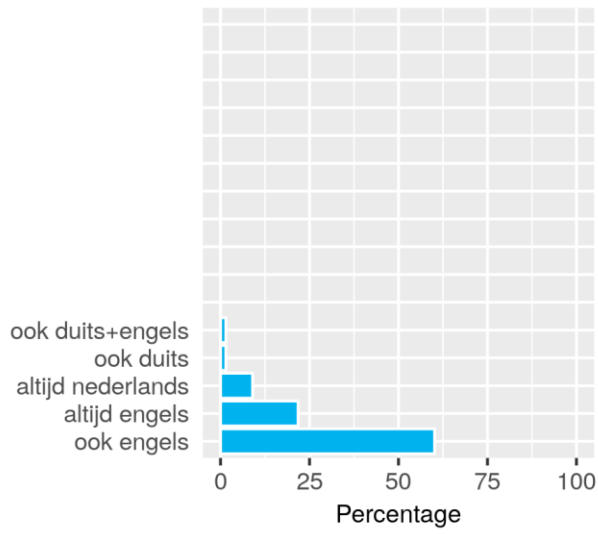
Het **studiemateriaal** (figuur 284) aan de universiteit is volgens ons Nederlands panel grotendeels Engelstalig: 59,7% geeft aan dat het studiemateriaal in het Nederlands én Engels is en 21,6% antwoordt dat het studiemateriaal altijd in het Engels is. Deze twee talenkeuzes stonden bij de nulmeting ook bovenaan de lijst; het aandeel studiemateriaal in het Nederlands en Engels is min of meer stabiel gebleven, maar **het aandeel studiemateriaal dat uitsluitend in het Engels wordt aangeboden is significant toegenomen ten aanzien van de nulmeting** (nl. 21,6% vs. 12,0% in 2016)⁴⁸¹. Volgens 9,0% van de panelleden is het studiemateriaal altijd in het Nederlands (vgl. 9,9% in 2016). Verder antwoorden 2 panelleden dat er Nederlands en Duits wordt gebruikt in het studiemateriaal en 2 panelleden dat er Nederlands, Engels en Duits wordt gebruikt.

Het grootste deel van het studiemateriaal aan Vlaamse universiteiten is volgens ons panel Nederlands- en Engelstalig, namelijk 56,8%. Op de tweede plaats staat de keuze voor uitsluitend Nederlandstalig studiemateriaal met 21,6%, terwijl dit bij het Nederlandse panel slechts 9,0% is. Slechts 5 deelnemers antwoorden dat hun studiemateriaal altijd in het Engels is. Deze drie scores wijken niet significant af van de resultaten van de nulmeting. Ten slotte wordt het Frans door kleine aantallen deelnemers genoemd als taal van het studiemateriaal.

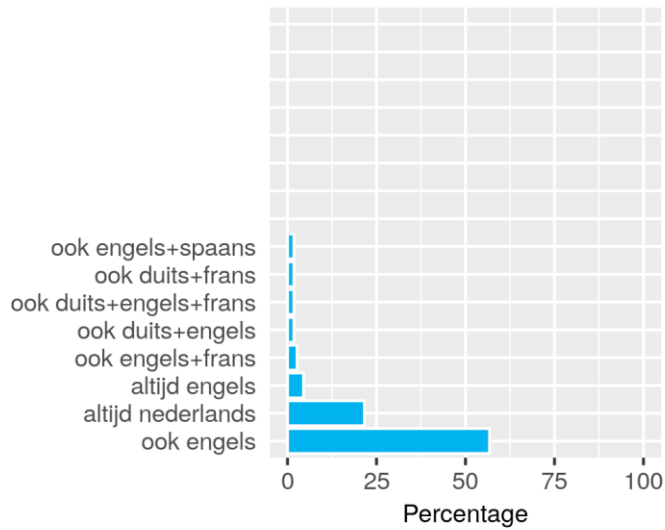
Van de Surinaamse panelleden (foutenmarge = 14,3%) zijn er 28 (van de 47) die aangeven dat het studiemateriaal in het Nederlands én Engels is, 16 die zeggen altijd Nederlandstalig studiemateriaal te hebben, 2 die ook Europees Nederlands noemen en 1 die zegt altijd Engelstalig studiemateriaal te hebben.

⁴⁸¹ $z = 2,154$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

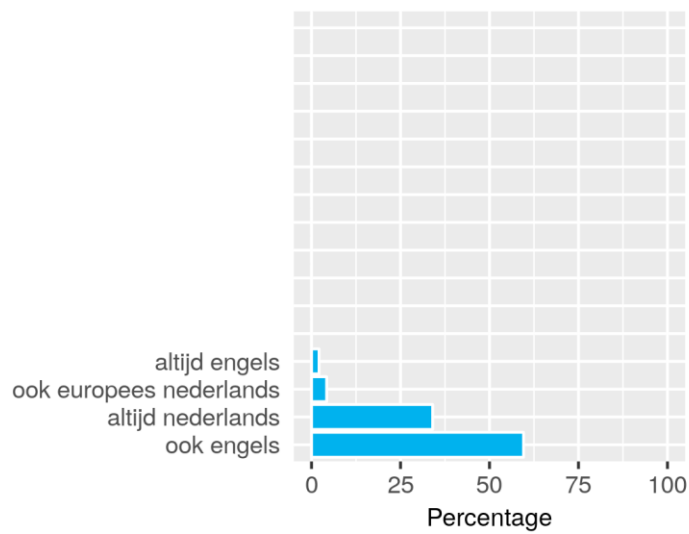
Nederland

Vlaanderen

Suriname

Figuur 284. Studiemateriaal is (ook) in het...

Van de Nederlandse panelleden geven de meesten, namelijk 54,6% aan dat ze behalve Nederlands ook Engels spreken **met studiegenoten tijdens de colleges** (figuur 285) en 38,5% antwoordt altijd Nederlands te praten. Bij de nulmeting lagen de verhoudingen nog omgekeerd: toen gaf het merendeel van de Nederlandse panelleden, namelijk 48,6% aan altijd Nederlands te praten met studiegenoten, terwijl 42,1% Nederlands en Engels combineerde. Het verschil in het gebruik van uitsluitend Nederlands is niet significant, maar **er wordt nu wel beduidend meer Nederlands én Engels gesproken met studiegenoten door Nederlandse universiteitsstudenten in vergelijking met de nulmeting.**⁴⁸²

In Vlaanderen geeft 60,0% van de deelnemende universiteitsstudenten aan altijd Nederlands te spreken met studiegenoten tijdens de colleges en 23,6% geeft aan behalve Nederlands ook Engels te spreken. Duits en Frans worden verder nog door een paar deelnemers genoemd. **Er zijn geen significante afwijkingen ten aanzien van de nulmeting. Er zijn wel significante verschillen tussen Vlaamse en Nederlandse studenten: de Vlaamse deelnemers kiezen beduidend meer voor uitsluitend Nederlands⁴⁸³ en beduidend minder voor Nederlands en Engels.**⁴⁸⁴

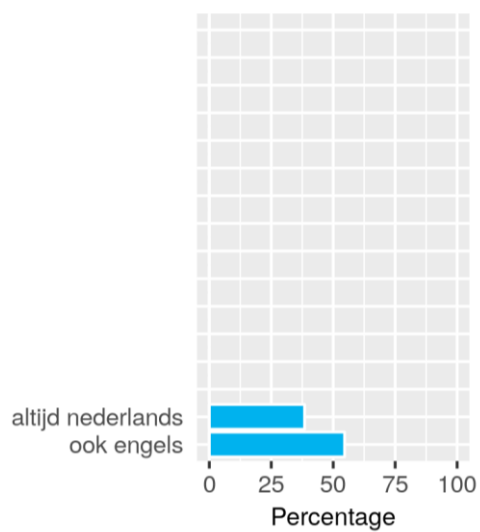
Van de Surinaamse deelnemers (foutenmarge = 14,0%) zijn er 22 (op een totaal van 49) die aangeven altijd Nederlands te spreken met studiegenoten tijdens colleges; 15 deelnemers geven aan behalve Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands te spreken; 6 deelnemers spreken Nederlands en Engels en 5 deelnemers Nederlands en Europees Nederlands.

⁴⁸² $z = 2,049$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

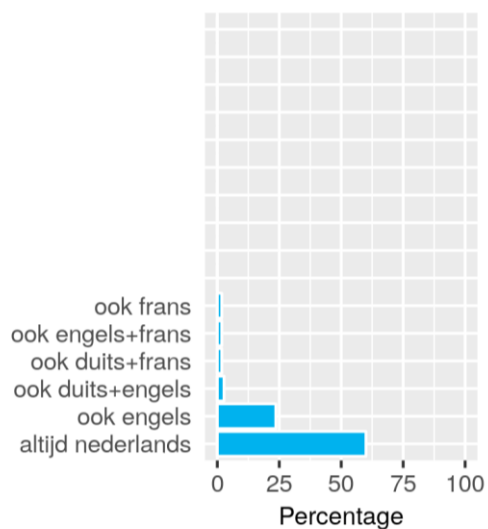
⁴⁸³ $z = 3,327$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁴⁸⁴ $z = -3,327$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

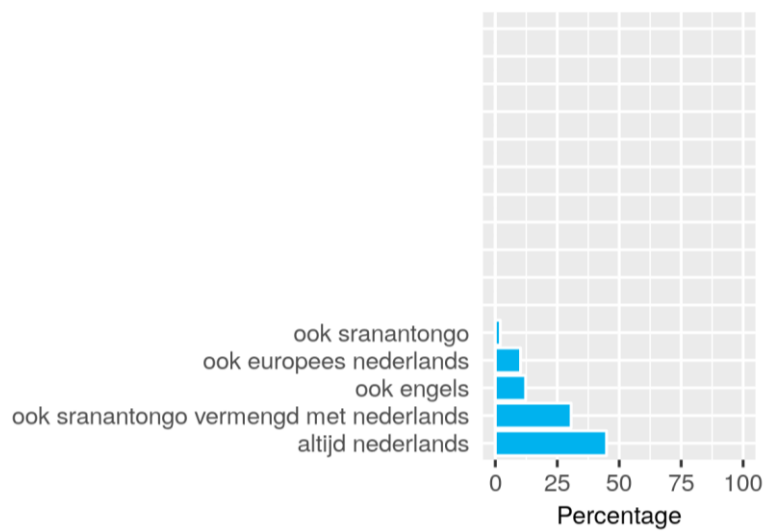
Nederland

Vlaanderen

Suriname

Figuur 285. In college praat ik met studiegenoten (ook)...

Net als tijdens de colleges, spreekt het grootste deel, namelijk 48,5%, van de Nederlandse panelleden behalve Nederlands ook Engels **met studiegenoten buiten de colleges** (figuur 286). Een iets kleiner deel, namelijk 44,6%, zegt altijd Nederlands te spreken. Ten slotte geven 2 deelnemers aan dat ze ook Fries spreken met studiegenoten. Bij de nulmeting lagen de verhoudingen anders: de keuze voor altijd Nederlands kwam toen vóór de keuze voor Nederlands en Engels, maar de verschillen zijn niet significant.

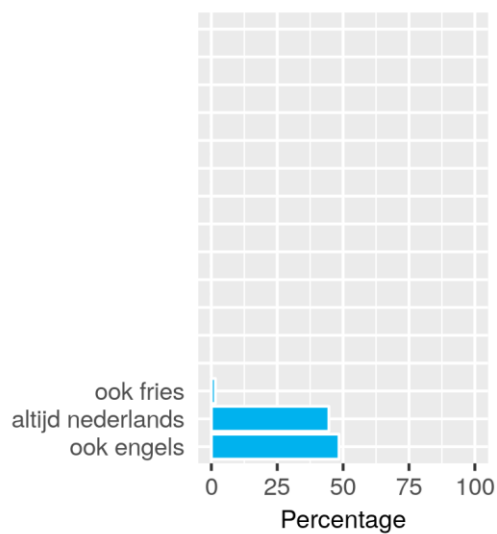
Van de Vlaamse deelnemers zegt 64,2% altijd Nederlands te spreken met studiegenoten buiten de colleges en 22,0% geeft aan Nederlands en Engels te spreken. **In vergelijking met de Nederlandse universiteitsstudenten wordt er beduidend meer uitsluitend Nederlands⁴⁸⁵ en beduidend minder Nederlands en Engels⁴⁸⁶ gesproken tussen Vlaamse studenten onderling buiten de colleges.** In vergelijking met de nulmeting zijn er geen significante veranderingen bij de Vlaamse deelnemers.

Van de Surinaamse deelnemers (foutenmarge = 14,0%) zijn er 22 (op een totaal van 49) die altijd Nederlands zeggen te spreken met studiegenoten buiten de colleges. 17 deelnemers zeggen behalve Nederlands ook Sranantongo vermengd met Nederlands te praten en 5 panelleden praten ook Europees Nederlands. Net als met studiegenoten tijdens colleges, wordt er ook buiten de colleges relatief veel Sranantongo gesproken.

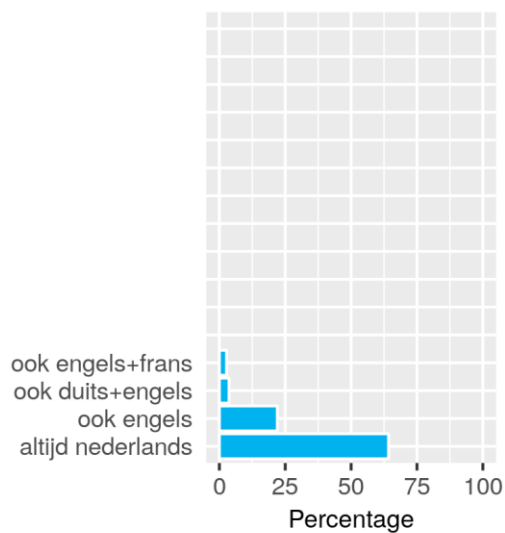
⁴⁸⁵ $z = 3,027$, $p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁴⁸⁶ $z = -4,232$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

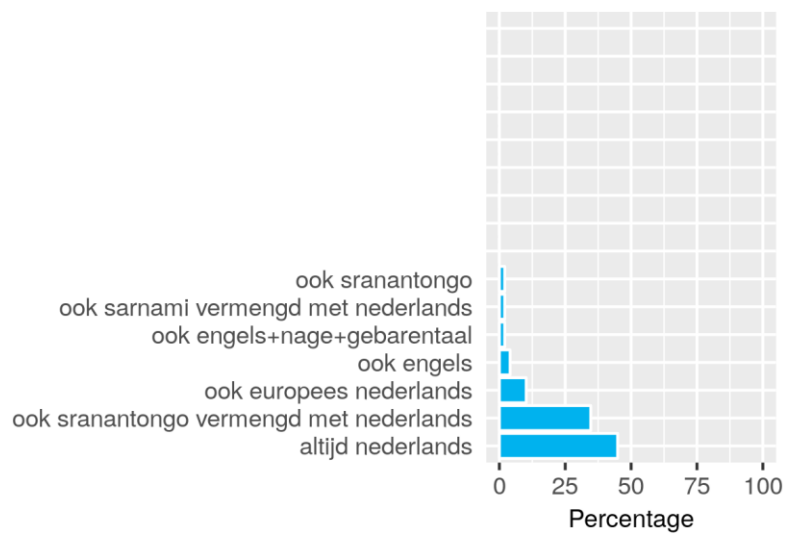
Nederland

Vlaanderen

Suriname

Figuur 286. Buiten college praat ik met studiegenoten (ook)...

De Nederlandse panelleden die universitair onderwijs volgen, schrijven hun **papers** (figuur 287) evenzeer in het Engels als in het Nederlands: 39,8% antwoordt dat ze hun papers in het Nederlands en Engels schrijven, 28,1% doet dat altijd in het Nederlands, maar ook 28,1% doet dat altijd in het Engels. **In vergelijking met de nulmeting wordt er significant meer voor altijd Engels gekozen bij het schrijven van papers** (nl. 15,2% in 2016)⁴⁸⁷ **en significant minder voor uitsluitend Nederlands** (nl. 40,6% in 2016).⁴⁸⁸

In tegenstelling tot de Nederlandse panelleden, schrijven de Vlaamse deelnemers hun papers grotendeels uitsluitend in het Nederlands, namelijk 58,3%. 31,1% van de Vlaamse deelnemers geeft aan papers in het Nederlands en Engels te schrijven en 4,9% schrijft alleen Engelstalige papers. **De Vlaamse panelleden gebruiken beduidend meer uitsluitend Nederlands⁴⁸⁹ en beduidend minder uitsluitend Engels⁴⁹⁰ dan de Nederlandse deelnemers wanneer ze papers schrijven.** In vergelijking met twee jaar geleden doen er zich geen significante ontwikkelingen voor.

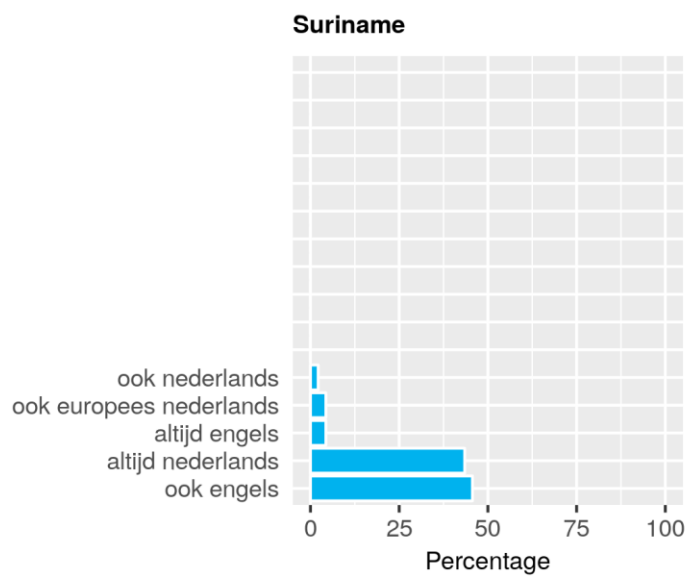
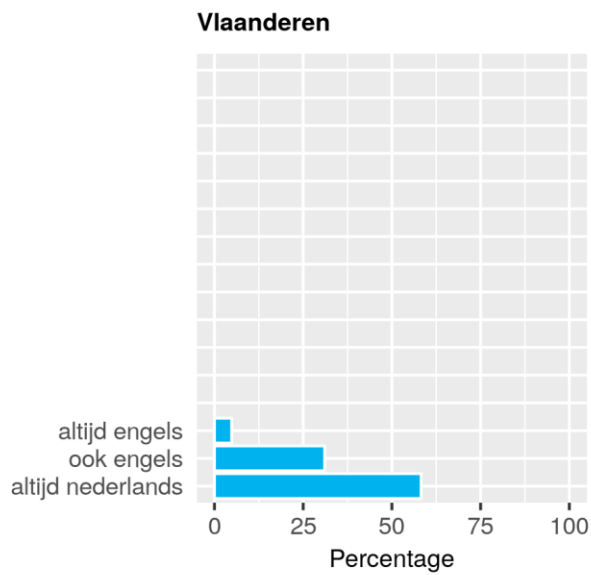
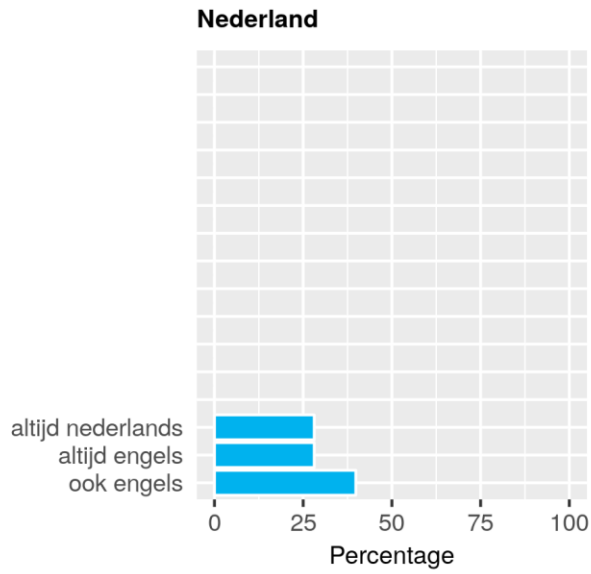
In Suriname (foutenmarge = 14,4%) geven 21 van de 46 deelnemers aan dat ze papers in het Nederlands en het Engels schrijven en 20 panelleden zeggen altijd Nederlandstalige papers te schrijven. Verder geven 2 deelnemers aan dat ze altijd Engels gebruiken en 2 deelnemers dat ze behalve Nederlands ook Europees Nederlands gebruiken in papers.

⁴⁸⁷ $z = 2,563$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

⁴⁸⁸ $z = -2,134$, $p(2\text{-tailed}) < 0,05$

⁴⁸⁹ $z = 4,618$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

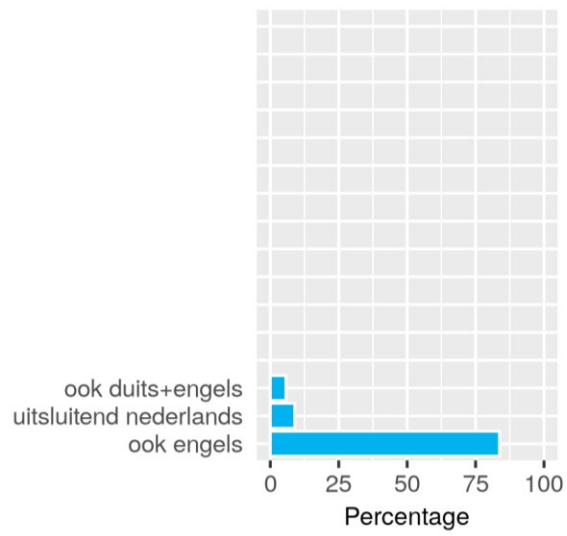
⁴⁹⁰ $z = -4,601$, $p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

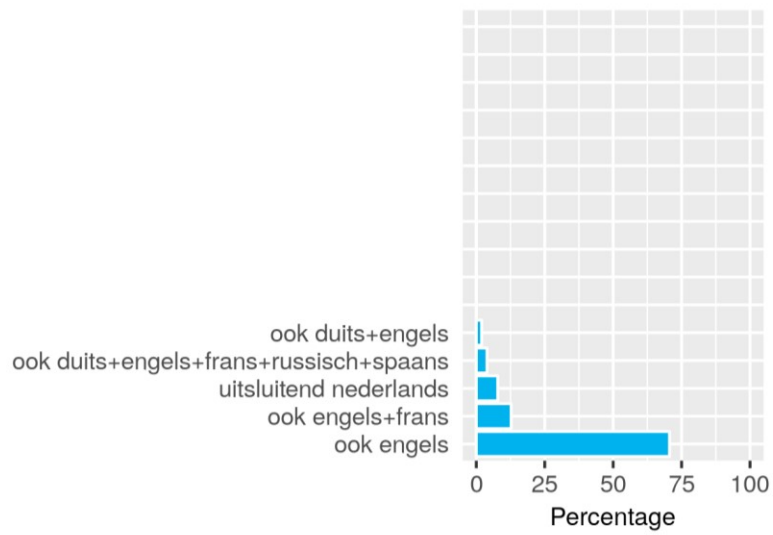
Figuur 287. Papers schrijf ik (ook) in het...

De **website van de universiteit** (figuur 288) is volgens 83,7% van het Nederlandse panel hoofdzakelijk opgesteld in het Nederlands en Engels. 8,9% geeft aan dat de website uitsluitend in het Nederlands is en 5,7% zegt dat er naast Nederlands ook Duits en Engels wordt gebruikt op de website. In Vlaanderen antwoordt het merendeel van het panel, namelijk 70,6%, dat de website van de universiteit in het Nederlands en Engels is opgesteld; 12,7% zegt dat er behalve Nederlands ook Engels en Frans wordt gebruikt; en 7,8% geeft aan dat er enkel Nederlands wordt gebruikt op de website. In Suriname (foutenmarge = 17,9%) zeggen 21 deelnemers dat de website van de universiteit uitsluitend Nederlandstalig is, en 9 deelnemers geven aan dat er naast Nederlands ook Engels wordt gebruikt.

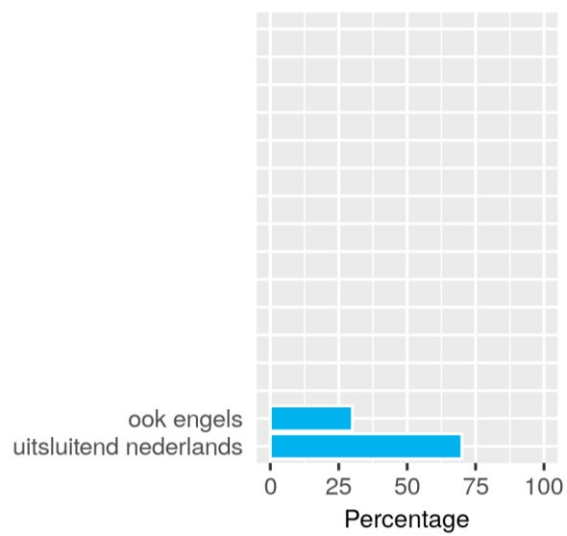
Nederland

Vlaanderen

Suriname

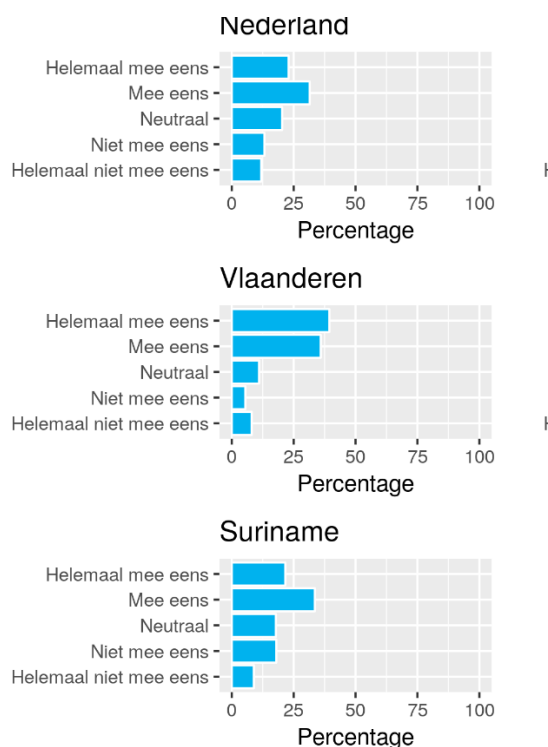

Figuur 288. De website van de universiteit is (ook) in het...

Ten slotte werden ook met betrekking tot het hoger onderwijs de **attitudes ten opzichte van meertalig onderwijs** bevraagd. Op de stelling ‘In het hoger onderwijs mogen een aantal niet-taalvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven’ (figuur 289) antwoordt 54,5% van de Nederlandse deelnemers dat ze het (helemaal) met de stelling eens zijn, 25,1% dat ze het er (helemaal) niet mee eens zijn en 20,4% staat er neutraal tegenover. Bij de nulmeting was dat respectievelijk 60,9%, 19,3% en 19,9%. **Ten opzichte van de nulmeting zijn er beduidend minder deelnemers⁴⁹¹ die het (helemaal) met de stelling eens zijn, en beduidend meer⁴⁹² die het (helemaal) niet eens zijn met deze stelling. De houding van de Nederlandse panelleden ten aanzien van het gebruik van andere talen dan het Nederlands in het hoger onderwijs is dus significant kritischer geworden in vergelijking met twee jaar geleden.**

Van de Vlaamse panelleden is maar liefst 75,3% het (helemaal) eens met deze stelling, terwijl slechts 13,6% het (helemaal) niet eens is met de stelling en 11,1% er neutraal tegenover staat. **Het aandeel Vlaamse panelleden dat het met deze stelling (helemaal) eens is, ligt significant hoger dan bij de Nederlandse deelnemers.⁴⁹³ Ook bij de nulmeting bleek dat men in Vlaanderen aanzienlijk positiever stond tegenover meertalig onderwijs dan in Nederland (Rys et al. 2017: 238). Bij de nulmeting was 61,1% van de Vlaamse panelleden het (helemaal) eens met deze stelling; dat is beduidend minder dan in deze ronde van StaatNed.⁴⁹⁴ De positieve houding van de Vlaamse panelleden ten aanzien van meertalig hoger onderwijs is dus nog beduidend gegroeid ten opzichte van 2016.**

Van de Surinaamse panelleden is het merendeel, namelijk 55,2%, het (helemaal) eens met de stelling dat er in het hoger onderwijs ook in andere talen dan het Nederlands gedoceerd mag worden; 26,9% is het daar (helemaal) niet mee eens en 17,8% staat neutraal tegenover deze stelling. **Het aandeel Surinaamse panelleden die het (helemaal) eens zijn met deze stelling is vergelijkbaar met de Nederlandse deelnemers (nl. 54,5%), maar ligt significant lager dan bij de Vlaamse deelnemers (nl. 75,3%).⁴⁹⁵**

Figuur 289. In het hoger onderwijs mogen een aantal niet-taalvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

⁴⁹¹ $z = -5,128, p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁹² $z = -5,611, p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁹³ $z = 15,742, p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

⁴⁹⁴ $z = -3,514, p(2\text{-tailed}) < 0,01$

⁴⁹⁵ $z = -9,207, p(2\text{-tailed}) < 0,0002$

Besluit

In het Surinaamse basisonderwijs, voj-onderwijs en middelbaar onderwijs is Nederlands veruit de belangrijkste taal. In het voortgezet onderwijs wordt er op kleine schaal ook Engels gebruikt in studiemateriaal en in door de leerlingen gemaakte werkstukken. Tussen de leerlingen onderling wordt in en vooral buiten de les vaak Sranantongo als omgangstaal gebruikt. Zowel wat betreft meertalig basisonderwijs als meertalig voortgezet onderwijs, zijn de attitudes ten aanzien van het gebruik van andere instructietalen dan het Nederlands overwegend positief.

Op de hogeschool wordt er door de Vlaamse studenten significant meer uitsluitend Nederlands gesproken met docenten dan door de Nederlandse studenten. Voor alle besproken regio's is het Nederlands de belangrijkste voertaal in alle vormen van communicatie op de hogeschool, afgezien van de website, waar de keuze voor Nederlands en Engels voorop staat. In Suriname wordt naast Nederlands en Engels ook Sranantongo gesproken, vooral als omgangstaal tussen studenten onderling.

Wat de taalkeuzes op de universiteit betreft, constateren we een aantal significante verschillen tussen Nederlandse en Vlaamse studenten enerzijds en tussen de resultaten van de nulmeting en de nieuwe resultaten anderzijds.

De belangrijkste verschillen tussen Nederland en Vlaanderen zijn:

- de Vlaamse deelnemers spreken significant meer uitsluitend Nederlands en significant minder Nederlands en Engels met hun docenten dan de Nederlandse deelnemers;
- in Vlaanderen wordt er aan de universiteit significant meer dan in Nederland uitsluitend in het Nederlands en significant minder uitsluitend in het Engels gedoceerd;
- de Vlaamse deelnemers kiezen significant meer voor uitsluitend Nederlands en significant minder voor Nederlands en Engels dan de Nederlandse studenten als ze met studiegenoten praten tijdens en ook buiten de colleges;
- de Vlaamse panelleden gebruiken significant meer uitsluitend Nederlands en significant minder uitsluitend Engels dan de Nederlandse deelnemers wanneer ze papers schrijven;
- het aandeel Vlaamse panelleden dat positief staat tegenover meertalig hoger onderwijs ligt significant hoger dan het aantal Nederlandse deelnemers dat positief is.

We kunnen de verschillen tussen Nederland en Vlaanderen als volgt samenvatten:

	Nederland	Vlaanderen
Gebruik van andere talen in het onderwijs	betrekkelijk hoog	betrekkelijk laag
Attitudes ten opzichte van het gebruik van andere talen in het onderwijs	betrekkelijk negatief	betrekkelijk positief

De belangrijkste verschillen ten aanzien van de nulmeting zijn:

- volgens de Nederlandse deelnemers die naar de universiteit gaan, worden er nu significant meer niet-taalvakken uitsluitend in het Engels gegeven dan ten tijde van de nulmeting;
- het aandeel studiemateriaal dat uitsluitend in het Engels wordt aangeboden, is significant toegenomen ten aanzien van de nulmeting volgens de Nederlandse studenten;
- er wordt nu significant meer Nederlands én Engels gesproken met studiegenoten door Nederlandse universiteitsstudenten in vergelijking met de nulmeting;

- in vergelijking met de nulmeting wordt er door de Nederlandse studenten significant meer aangegeven dat ze altijd Engels gebruiken bij het schrijven van papers en er zijn significant minder panelleden die uitsluitend Nederlands zeggen te gebruiken;
- de houding van de Nederlandse panelleden ten aanzien van het gebruik van andere talen dan het Nederlands in het hoger onderwijs is significant negatiever geworden in vergelijking met twee jaar geleden;
- de positieve houding van de Vlaamse panelleden ten aanzien van meertalig hoger onderwijs is nog significant toegenomen ten opzichte van 2016.

Samenvattend kunnen we dus stellen dat de ontwikkelingen ten aanzien van de nulmeting zich vooral hebben voorgedaan aan Nederlandse universiteiten en dat er in vergelijking met Vlaanderen een veel sterkere tendens is aan Nederlandse universiteiten om bij alle vormen van communicatie te kiezen voor de combinatie Nederlands én Engels of voor uitsluitend Engels. Aan Vlaamse universiteiten wordt in de verschillende situaties nog vaak gekozen voor uitsluitend Nederlands en er doen zich weinig significante veranderingen voor ten opzichte van 2016. In Vlaanderen staat men dan wel weer aanzienlijk positiever tegenover het gebruik van andere talen dan het Nederlands aan de universiteit dan in Nederland.

Bij de verschillende vormen van communicatie aan de Surinaamse universiteit staat de combinatie Nederlands en Engels meestal op de eerste plaats, gevolgd door de keuze voor uitsluitend Nederlands, behalve bij de taal die studenten onderling spreken in en buiten het college: daar neemt uitsluitend Nederlands de eerste plaats in en het Sranantongo de tweede plaats. Het aandeel Surinaamse panelleden dat positief staat tegenover meertalig hoger onderwijs is vergelijkbaar met het aantal Nederlandse deelnemers dat positief is, maar ligt significant lager dan het aantal Vlaamse deelnemers dat positief is.

2.4.7. Flankerende gegevens met betrekking tot de taalkeuze in hoger onderwijs en wetenschap

Achtergrond

Omdat uit de nulmeting bleek dat meer dan 90,0% van de artikelen en proefschriften in Nederland en Vlaanderen in het Engels wordt geschreven, en omdat uit de studiegidsen bleek dat ook het wetenschappelijk onderwijs in Nederland en Vlaanderen in sterke mate verengelst is, ontstond het beeld dat in de Nederlandstalige wetenschapswereld bijna uitsluitend in het Engels wordt gecommuniceerd. Aangezien we in 2016 het mondelinge talengebruik binnen de wetenschapswereld niet hebben onderzocht, werd beslist om een flankerend onderzoek uit te voeren waarin het onderwijs, de activiteiten en de interne werking (bijv. taal van vergaderstukken, taalkeuze bij deliberaties, taal die collega's onderling gebruiken in gesprekken en e-mail) van wetenschappelijke instellingen meer in samenhang werden bekeken. Omdat ook Suriname vanaf deze eerste actualisering aansluit bij de Staat van het Nederlands, werd dit flankerende onderzoek meteen ook in Suriname uitgevoerd. In bijlage bij dit rapport wordt uitgebreid verslag gedaan over dit onderzoek.⁴⁹⁶ In deze paragraaf schetsen we enkel bondig de methode van het onderzoek en bespreken we de belangrijkste bevindingen, met de nadruk op de bevindingen die vergeleken kunnen worden met onze enquêteresultaten.

⁴⁹⁶ Nijland, L., Moors, S., en Robert, O., *Staat van het Nederlands 2019. Flankerend onderzoek naar het talengebruik in de wetenschapswereld* (onder begeleiding en redactie van M. Smits, K. De Coninck en S. Doerga Misier). Nederlandse Taalunie, 2019.

Methode

Het onderzoek naar het mondelinge talengebruik aan universiteiten werd uitgevoerd binnen de vakgebieden Geschiedenis en Wiskunde aan de Universiteit Utrecht, de Universiteit Antwerpen en het Institute for Graduate Studies and Research van de Anton de Kom Universiteit in Paramaribo. Er werd telkens gekeken naar het onderwijs, de activiteiten en de interne werking van het lopende academiejaar.

Voor het talengebruik in het **onderwijs** is gekeken naar:

- algemene communicatie (websites en papieren studiegidsen en -brochures);
- specifieke communicatie (berichten aan studenten, ad valvas dan wel via e-mail);
- hoor- en werkcolleges (uitleg en interactie met studenten);
- studiemateriaal (aantekeningen, syllabi, artikelen en boeken);
- studiebegeleiding (buiten de lessen, voor opdrachten en tijdens stages);
- opdrachten en toetsen (scripties, tentamens, examens, ook mondeling);
- stages (in de praktijk, in feedback en verslagen e.d.);
- talige ondersteuning (binnen en buiten het curriculum en de instelling);
- studenten onderling (binnen en buiten de lessen, bij opdrachten en in de wandelgangen).

Voor het talengebruik bij (**publieke**) **activiteiten** is gekeken naar:

- algemene communicatie (aankondigingen, uitnodigingen, oproepen e.d.);
- specifieke communicatie (individuele correspondentie met sprekers, deelnemers e.d.);
- lezingen en presentaties (spreektijd en interactie met het publiek);
- debatten, panelgesprekken en workshops (gasten onderling en interactie met het publiek);
- proefschriften en verdedigingen (spreektijd en interactie met de jury);
- verslagen van en publicaties over lezingen, debatten en verdedigingen (vakblad, website e.d.);
- artikelen, boeken en publicaties (niet noodzakelijk gekoppeld aan presentaties e.d.).

Voor het talengebruik in de (**interne**) **werking** is gekeken naar:

- specifieke communicatie (tussen collega's, in de wandelgangen en per e-mail);
- algemene communicatie (interne nota's, vergaderstukken, personeelszaken e.d.)
- formele werking (deliberaties, hoorzittingen, medezeggingsraad e.d.);
- werkvergaderingen (binnen de vakgroep, de faculteit en de universiteit);
- werkoverleg (met collega's van binnen en buiten de eigen vakgroep);
- werkcontacten (met collega's uit het vakgebied, binnen en buiten de eigen kring);
- sociale contacten (nieuwjaarsdiner, werkuitjes, representaties buitenshuis e.d.).

Om alle hierboven genoemde aspecten van onderwijs en wetenschap in kaart te brengen, werden er teksten bekeken (zoals websites, aankondigingen en verslagen), interviews afgenomen (van docenten, studenten en medewerkers) en er vonden enkele observaties plaats (van colleges, lezingen en overlegmomenten).

Bevindingen

Uit een **vergelijking van de drie onderzochte universiteiten** blijkt – bijvoorbeeld uit de betreffende **websites** – dat de Universiteit Utrecht het sterkst verengelst is: deze universiteit communiceert consequent bijna volledig tweetalig in het Nederlands en het Engels, terwijl de Universiteit Antwerpen overwegend in het Nederlands communiceert, met geringere voorzieningen in het Engels, en de Anton de Kom Universiteit bijna uitsluitend in het Nederlands communiceert. De sterke verengelsing aan Nederlandse universiteiten bleek ook uit onze enquêtegegevens (zie par. 2.4.6, figuur 288): 83,7% van het Nederlandse panel gaf aan dat de website van hun universiteit in het Nederlands en Engels is opgesteld. Dat de website van de Universiteit Antwerpen in veel mindere mate Engelstalig is, is niet helemaal in lijn met onze Vlaamse resultaten: in Vlaanderen antwoordde immers het merendeel van het panel, namelijk 70,6%, dat de website van de universiteit in het Nederlands en Engels is opgesteld en 12,7% beweerde dat er behalve Nederlands ook Engels en Frans wordt gebruikt, terwijl slechts 7,8% aangaf dat er enkel Nederlands wordt gebruikt op de website. Nu is het natuurlijk wel zo dat de antwoorden in de enquête geen informatie geven over de mate waarin er Engels gebruikt wordt bij de combinatie van Nederlands en Engels of van Nederlands, Engels en Frans. Het kan in principe gaan over een gering aandeel voor het Engels. Op basis van de flankerende gegevens van de Universiteit Antwerpen, zou men dat ook verwachten.

Tekenend voor het verschil in verengelsing van Nederlandse tegenover Vlaamse universiteiten is bijvoorbeeld ook het feit dat bij **sociale gelegenheden** (bijv. recepties) de algemene delen (bijv. speeches) in het Engels plaatsvinden in Utrecht, terwijl die in Antwerpen in het Nederlands zijn.

Wat de **talige oriëntatie in het onderwijs** betreft, wordt zowel in Utrecht als in Antwerpen vereist dat docenten **de instructietaal** op C1-niveau beheersen. In Utrecht worden er aan studenten geen talige eisen gesteld voor wat hun kennis en beheersing van het Nederlands betreft, maar wel voor hun Engelse taalvaardigheid; in Antwerpen is het precies andersom. **Deze verschillende oriëntatie wat de instructietaal betreft, komt ook tot uiting in de hierboven besproken enquêteresultaten.** Uit paragraaf 2.4.6 bleek namelijk dat er in Vlaanderen op universitair niveau significant meer dan in Nederland uitsluitend in het Nederlands en significant minder uitsluitend in het Engels gedoceerd wordt (zie figuur 283).

Verder blijkt uit het flankerend onderzoek dat de Universiteit Utrecht meer uitwisselingsstudenten aantrekt dan de universiteit Antwerpen, maar dat deze studenten in Antwerpen dan weer beter ondersteund worden in het leren van Nederlands en academisch Engels. Ondanks de inspanningen van de Universiteit Antwerpen om internationale studenten talige ondersteuning te bieden, blijken de Antwerpse studenten minder contact te hebben met uitwisselingsstudenten dan de Utrechtse studenten, die sneller overschakelen op het Engels. **Deze bevindingen zijn in lijn met de enquêteresultaten omtrent de communicatie met studiegenoten in en buiten de colleges** (zie figuren 285 en 286, par. 2.4.6): uit de enquête bleek dat de Vlaamse studenten in vergelijking met de Nederlandse beduidend meer uitsluitend Nederlands en beduidend minder Nederlands en Engels spreken met studiegenoten, zowel tijdens als buiten de colleges. Uit het flankerend onderzoek van 2019 blijkt verder dat studenten van de Anton de Kom Universiteit rapporteren dat ze onderling vooral Nederlands spreken of één van de andere talen van Suriname en met buitenlandse docenten ook wel Engels. Uit onze enquêteresultaten voor Suriname (par. 2.4.6, figuren 285 en 286) bleek eveneens dat het merendeel van de panelleden altijd Nederlands spreekt met studiegenoten in en buiten de colleges, maar dat er daarnaast vooral veel Sranantongo gesproken wordt tussen de studenten onderling. Het Engels wordt ook in de enquête dus niet genoemd door de Surinaamse panelleden als een taal die met studiegenoten gesproken wordt.

Wat de **taal van het studiemateriaal** betreft, zien we ook **overeenkomsten** tussen de bevindingen van het flankerend onderzoek uit 2019 en de resultaten van de StaatNed-enquête uit 2018. Aan de Universiteit Utrecht blijken de studiematerialen voor zowel Geschiedenis en History⁴⁹⁷ als Wiskunde vaak Engelstalig te zijn, ongeacht de instructietaal van de cursus. Daarnaast wordt er ook literatuur in het Nederlands voorgeschreven. Uit onze StaatNed-enquête (zie par. 2.4.6, figuur 284) blijkt volgens 59,7% van de Nederlandse panelleden dat studiemateriaal in het Nederlands en Engels is en volgens 21,6% dat studiemateriaal altijd in het Engels is. **Uit beide onderzoeken blijkt er dus een groot aanbod van Engelstalig studiemateriaal in het Nederlandse universitaire onderwijs te zijn.** Uit de gegevens die werden verzameld aan de Universiteit Antwerpen blijkt dat het studiemateriaal niet noodzakelijk in dezelfde taal is als de instructietaal van de cursus: een student die enkel vakken in het Nederlands krijgt, meldt dat Engelstalige artikelen wel vaak deel uitmaken van de leerstof. **Dit is in lijn met onze enquêteresultaten** (zie par. 2.4.6, figuur 284)⁴⁹⁸: het merendeel, namelijk 56,8%, van de Vlaamse studenten geeft aan dat hun studiemateriaal in het Nederlands en het Engels is en 21,6% zegt uitsluitend Nederlandstalig studiemateriaal te hebben, terwijl maar 5 panelleden zeggen dat hun studiemateriaal altijd in het Engels is. Uit de gegevens van de Anton de Kom Universiteit blijkt dat bij Geschiedenis de studiematerialen vanaf de bacheloropleiding zowel in het Nederlands als in het Engels zijn, maar dat Nederlandstalige studieboeken een beperktere oplage hebben dan Engelstalige en vaak duurder zijn. Bij Wiskunde blijken de meeste studiematerialen vanaf de bacheloropleiding enkel in het Engels beschikbaar te zijn. **De voorkeur voor Engelstalig studiemateriaal in Suriname die uit het flankerend onderzoek naar voren komt, komt niet zo uit de verf in onze enquêtegegevens** (zie par. 2.4.6, figuur 284): meer dan de helft, namelijk 58,8%, van de Surinaamse panelleden geeft aan studiemateriaal in het Nederlands en Engels te hebben, maar 34,0% (16 van de 47 deelnemers) geeft aan uitsluitend Nederlandstalig studiemateriaal te hebben, terwijl er maar 1 deelnemer (= 2,1%) zegt altijd Engelstalig studiemateriaal te hebben. Het verschil tussen de flankerende gegevens en de enquêtegegevens valt waarschijnlijk gedeeltelijk te verklaren vanuit het feit dat het flankerend onderzoek enkel binnen twee vakgebieden is gedaan, namelijk Geschiedenis en Wiskunde, terwijl de enquêtegegevens afkomstig zijn van universiteitsstudenten van verschillende en willekeurige vakgebieden. Daarnaast speelt het feit dat de Surinaamse steekproef in dit geval niet zo groot was mogelijk ook een rol in het feit dat de bevindingen minder aansluiten bij die van het flankerend onderzoek.

Wat **opdrachten**, zoals bijvoorbeeld **papers** betreft, blijkt uit gegevens van de **Universiteit Utrecht** dat studenten die de Nederlandstalige bachelor Geschiedenis volgen verplicht zijn hun opdrachten in het Nederlands te maken, terwijl studenten van de Engelstalige opleiding History hun taken in het Engels moeten maken. Bij Wiskunde bepalen studenten in overleg met hun docent in welke taal ze opdrachten willen inleveren, maar regelmatig kiezen ze voor het Engels ter voorbereiding op de Engelstalige masteropleiding. In deze masteropleiding maken de studenten hun opdrachten vanzelfsprekend in het Engels. Voor **afstudeerscripties** binnen de betrokken opleidingen aan de Universiteit Utrecht zien we hetzelfde patroon als voor papers: in het vakgebied Geschiedenis schrijven studenten hun scriptie in de taal waarin ze de opleiding hebben gevolgd; bij wiskunde mogen de studenten de taal van hun scriptie kiezen, maar in voorbereiding op de Engelstalige master kiezen nogal wat studenten ervoor om hun scriptie in het Engels te schrijven. **Ook uit onze enquêteresultaten blijkt dat Nederlandse studenten bij het maken van papers in sterke mate ook of uitsluitend Engels gebruiken** (zie par. 2.4.6, figuur 287): 39,8% antwoordt dat ze hun papers in het Nederlands en Engels schrijven en telkens 28,1% doet dat altijd in het Engels of altijd in het Nederlands. Uit gegevens van de Universiteit Antwerpen blijkt dat studenten Geschiedenis meer papers moeten schrijven dan studenten Wiskunde en dat studenten in beide vakgebieden ook Engelstalige papers schrijven. Uit navraag bij de studenten blijkt dat de meeste Antwerpse studenten Geschiedenis wel een voorkeur hebben voor

⁴⁹⁷ History is de Engelstalige parallelopleiding van de Utrechtse bachelor Geschiedenis.

⁴⁹⁸ Het gaat hier telkens om de enquêteresultaten die afkomstig zijn van panelleden die zelf aan de universiteit studeerden toen de enquête werd ingevuld.

Nederlandstalige papers. Wat **afstudeerscripties** betreft, schrijven de **bachelorstudenten van beide opleidingen** aan de Universiteit Antwerpen hun **scriptie in het Nederlands**, en ook in de **masteropleidingen worden de scripties in principe in het Nederlands geschreven**, maar een klein aantal studenten kiest ervoor – vaak als voorbereiding op een wetenschappelijke carrière – om hun scriptie in het Engels te schrijven. **Uit de enquêteresultaten** (zie par. 2.4.6, figuur 287) **blijkt inderdaad dat bij Vlaamse studenten het Nederlands de meest gebruikte taal is voor het schrijven van papers**: 58,3% van de Vlaamse panelleden geeft aan altijd Nederlandstalige papers te schrijven, 31,1% geeft aan papers in het Nederlands en Engels te schrijven en slechts 4,9% schrijft altijd Engelstalige papers. Volgens studenten Geschiedenis van de **Anton de Kom Universiteit** worden **taken, examens en scripties** in de bacheloropleiding vooral in het Nederlands gemaakt, maar worden ze vanaf de masteropleiding aangemoedigd om meer in het Engels te werken. Bij Wiskunde worden taken, examens en scripties vanaf de bacheloropleiding al in het Engels gemaakt. **Uit de enquêtegegevens van het Surinaamse panel blijken papers vooral in het Nederlands gemaakt te worden** (zie par. 2.4.6, figuur 287): 21 van de 46 deelnemers zeggen dat ze papers in het Nederlands en het Engels schrijven en 20 panelleden zeggen altijd Nederlandstalige papers te schrijven, terwijl maar 2 deelnemers aangeven dat ze altijd Engels gebruiken in papers. Deze resultaten sluiten dus meer aan op de feitelijke bevindingen voor Geschiedenis dan voor Wiskunde.

Zowel aan de Universiteit Utrecht, de Universiteit Antwerpen als de Anton de Kom Universiteit vinden studenten het verrijkend en belangrijk voor hun latere carrières om in het Engels les te krijgen. Uit het flankerend onderzoek komt er – afgezien van enige onzekerheid over het eigen Engels en enige kritiek op het Engels (vooral het accent) van sommige docenten – **geen negatieve attitude ten aanzien van het gebruik van het Engels** naar voren **bij de studenten van de verschillende universiteiten**. Uit de StaatNed-enquête 2018 echter, blijken de Nederlandse panelleden ten aanzien van de nulmeting een minder positieve attitude gekregen te hebben omtrent het gebruik van andere talen dan het Nederlands als instructietaal en ze blijken hierover ook minder positief te zijn dan de Vlaamse panelleden (zie figuur 289, par. 2.4.6). Dit verschil tussen Nederland en Vlaanderen komt dus niet naar voren uit het flankerend onderzoek. Hierbij moet wel gewezen worden op het feit dat de attitudevraag in de enquête (nl. 'In het hoger onderwijs mogen een aantal niet-taalvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven') werd voorgelegd aan ALLE panelleden en dus niet alleen aan degenen die aan de universiteit studeren, terwijl het flankerend onderzoek enkel peilde naar de ervaringen van studenten en docenten. Het lijkt er dus op dat personen die zelf te maken hebben met het universitair onderwijs – ook in Nederland – minder negatief zijn over het gebruik van het Engels aan de universiteit dan buitenstaanders.

Uit een **vergelijking tussen de vakgebieden Geschiedenis en Wiskunde** komen weinig verschillen naar voren in het flankerend onderzoek. De **verschillen zijn eerder te situeren tussen de bachelor- en masteropleidingen**. Zowel in Utrecht, Antwerpen als Paramaribo zijn de **bacheloropleidingen** binnen deze twee vakgebieden **bijna volledig Nederlandstalig**, al wordt er in Utrecht bij Geschiedenis een volledig Engelstalige parallelopleiding aangeboden en wordt er in Paramaribo in de bacheloropleiding Wiskunde wel meer in het Engels gewerkt. Op masterniveau zien de onderzoekers echter een ander beeld: in Utrecht is het aandeel van **Engelstalige masterstudies** groter dan het aandeel Nederlandstalige bij Geschiedenis en is er enkel een Engelstalige master Wiskunde, in Antwerpen en Paramaribo blijven de masteropleidingen officieel Nederlandstalig maar is het aandeel van Engelstalige cursussen veel groter dan in de bacheloropleidingen. Omdat de deelnemers aan de StaatNed-enquête niet dienden aan te geven of zij op bachelor- of masterniveau studeerden, kunnen we op basis van de enquête geen conclusies trekken over het verschil in talengebruik tussen bachelors en masters. Bij de nulmeting hebben we echter wel op basis van **studiegidsen** het aantal Nederlandstalige en Engelstalige bachelor- en masteropleidingen in kaart gebracht (zie Rys et al. 2017: 241-242). Uit een vergelijking van bachelor- en masterniveau in Leiden en Eindhoven bleek dat respectievelijk 3,8% en 16,7% van de

bacheloropleidingen volledig Engelstalig was versus respectievelijk 73,0% en 93,9% van de masteropleidingen. Bovendien bleek Nederlands in 83,3% van de bacheloropleidingen aan beide universiteiten wel nog één van de instructietalen te zijn, terwijl dat voor slechts 7,3% van de masteropleidingen in Leiden en voor 0% van de masteropleidingen in Eindhoven gold. Het verschil in de verengelsing van bachelor- versus masteropleidingen, dat uit het flankerend onderzoek van 2019 naar voren komt, is dus in lijn met de extra verzamelde gegevens van StaatNed 2016.

In het StaatNed-onderzoek van 2016 werden ook extra gegevens verzameld omtrent de taalkeuzes in proefschriften en artikelen (Rys et al. 2017: 252-257). Daaruit bleek dat zowel aan de onderzochte Vlaamse universiteiten⁴⁹⁹ als aan de Nederlandse universiteiten⁵⁰⁰ meer dan 90% van de proefschriften en wetenschappelijke artikelen Engelstalig waren. Uit het flankerend onderzoek blijkt dat aan de Universiteit Utrecht bij zowel Geschiedenis als Wiskunde vooral in het Engels wordt gepubliceerd, op enkele populariserende boeken in het Nederlands bij Geschiedenis na. In beide vakgebieden worden proefschriften ook bijna alleen in het Engels geschreven en verdedigd. Aan de Universiteit Antwerpen melden de webpagina's van de onderzoeksgroepen binnen Geschiedenis en Wiskunde vooral Engelstalige publicaties, afgezien van alweer enkele Nederlandstalige boeken bij Geschiedenis. Bij Geschiedenis worden ook evenveel Nederlandstalige als Engelstalige proefschriften genoteerd, terwijl er bij Wiskunde enkel Engelstalige zijn. **Dat aan de Universiteit Antwerpen door de helft van de promovendi in Geschiedenis een proefschrift in het Nederlands wordt geschreven, is niet in lijn met de verzamelde gegevens uit 2016, waaruit bleek dat meer dan 90% van de Vlaamse proefschriften Engelstalig was. De gegevens voor Wiskunde komen daar echter wel mee overeen.** Aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname wordt er in zowel het Nederlands als het Engels gepubliceerd en gepromoveerd, niet specifiek voor Geschiedenis of Wiskunde, al worden er voor Geschiedenis ook studieboeken in het Nederlands vermeld. **Op het vlak van de publicaties en proefschriften tekent zich dus ook wel een verschil af tussen de vakgebieden. Bij Geschiedenis wordt wel nog in het Nederlands geschreven, in alle onderzochte gebieden, en ook nog in het Nederlands gepromoveerd, in elk geval in Vlaanderen. Bij Wiskunde is geen van beide nog het geval, in geen van de onderzochte gebieden.**

Uit het flankerend onderzoek naar **de interne werking** aan de Anton de Kom Universiteit blijkt dat Nederlands de belangrijkste taal is (bijv. vergaderstukken en -verslagen, alsook deliberaties zijn in het Nederlands), maar dat er met buitenlandse professoren ook wel in het Engels wordt gecommuniceerd. **Bij de schriftelijke communicatie tussen docenten onderling wordt er vooral voor het Nederlands en in mindere mate voor het Engels gekozen, terwijl het in de mondelinge communicatie ook wel eens voorkomt dat er voor andere Surinaamse talen wordt gekozen.** Bij informelere gelegenheden, zoals etentjes, kan het voorkomen dat er meer Sranantongo gesproken wordt dan in andere situaties. We kunnen deze bevindingen uit het flankerend onderzoek vergelijken met de resultaten die in hoofdstuk 2 'Taalkeuze op het werk' besproken werden. Uit paragraaf 2.2.1 bleek dat er in de schriftelijke communicatie tussen collega's vooral Nederlands en in mindere mate Engels wordt gebruikt, terwijl er in de mondelinge communicatie vooral Nederlands en in mindere mate Sranantongo wordt gebruikt. **De bevindingen uit het flankerend onderzoek laten zien dat deze taalkeuzes die kenmerkend zijn voor Surinaamse werknemers in het algemeen, ook typerend zijn voor medewerkers van de Anton de Kom Universiteit.**

⁴⁹⁹ Universiteit Gent, Kuleuven en Universiteit Antwerpen.

⁵⁰⁰ Op basis van NARCIS werden alle proefschriften van alle Nederlandse universiteiten van het academiejaar 2015-2016 gescreend.

3. Besluit

Twee jaar geleden werd de Staat van het Nederlands voor het eerst in kaart gebracht door een grootschalige enquête te verspreiden onder respondenten uit Nederland, Friesland, Vlaanderen en Brussel. De bedoeling van die eerste meting, de zogenaamde nulmeting, was inzicht te krijgen in de vraag wanneer en hoe vaak mensen in het Nederlandse taalgebied het Nederlands gebruiken en wanneer ze andere talen gebruiken. Twee jaar later, in 2018, werd een deel van de enquête opnieuw uitgevoerd bij dezelfde groep respondenten, het zogenaamde ‘StaatNed-panel’, aangevuld met een aantal nieuwe respondenten/panelleden. Bovendien werd de volledige enquête nu ook afgenomen bij respondenten uit Suriname.

Voor Nederland, Friesland, Vlaanderen en Brussel werden enkel de taalkeuzes in de naaste omgeving (met uitzondering van religie), in sociale media en in het hoger onderwijs opnieuw bevraagd. Het domein van de naaste omgeving werd in deze eerste herhaling van de meting bevraagd, omdat respondenten nu meer mogelijkheden kregen om in de enquête aan te geven of ze een niet-standaardtalige variëteit, zoals een dialect, regionale taal of iets tussen dialect en Nederlands, spreken en omdat de naaste omgeving nu eenmaal het domein is waar het meest dialect en regionale taal wordt gesproken. De domeinen sociale media en hoger onderwijs werden in deze ronde van StaatNed opnieuw bevraagd, omdat dit de twee domeinen zijn die bij de nulmeting de minst stabiele positie van het Nederlands lieten zien; het bleken de domeinen te zijn waar het Nederlands geen monopoliepositie innam en in zekere mate concurrentie ondervond van met name het Engels. In deze afrondende discussie bekijken we de voornaamste resultaten voor alles wat in 2018 is onderzocht en doen we enkele suggesties voor de volgende rondes van de Staat van het Nederlands.

3.1. Vergelijking met 2016: Engels bij Vlaamse en Nederlandse jeugd en meer Fries in Nederland

In Nederland zegt 85,2% van de panelleden altijd Nederlands te spreken in de naaste omgeving (zie paragraaf 2.1.1 vraag a). Dat is een significante afname in vergelijking met de nulmeting in 2016, toen het nog 88,8% was. Die afname wordt niet zozeer veroorzaakt door een veel grotere aanwezigheid van het Engels (van 3,9% in 2016 naar 4,2% in 2018) als wel door een significant hogere rapportering van het gebruik van het Fries (van 2,8% in 2016 naar 6,6% in 2018).

In Friesland zegt 37,3% van de respondenten altijd Nederlands te spreken in zijn naaste omgeving, 37,3% altijd Fries en 22,2% Nederlands en Fries. Dit was in 2016 nog respectievelijk 53,2%, 22,2% en 20,6%. Er is dus een sterke toename van het aantal Friese panelleden dat zegt in de naaste omgeving (altijd of ook) Fries te spreken. Zonder twijfel heeft hierbij de (manier van) werving van nieuwe panelleden een rol gespeeld: ten opzichte van de nulmeting namen er meer dan dubbel zoveel Friezen deel aan de enquête en deze werden hoofdzakelijk geworven via streektaalorganisaties, wat er hoogstwaarschijnlijk toe leidde dat er vooral mensen deelnamen die zich actief inzetten voor het Fries.

In Vlaanderen zegt 90,6% van de respondenten altijd Nederlands te spreken in de naaste omgeving, 2,8% zegt voor Nederlands en Frans te kiezen en 2,5% Nederlands en Engels. Die percentages zijn vergelijkbaar met de situatie in 2016; er zijn geen significante verschillen.

In Brussel zegt 54,8% van de respondenten altijd Nederlands te spreken in zijn naaste omgeving, 20,6% rapporteert een keuze voor Nederlands en Frans, 6,1% gebruikt Nederlands, Frans en Engels 5,1% altijd Frans en 3,8% Nederlands en Engels. De percentages zijn vergelijkbaar met de situatie in 2016, maar omdat het aantal respondenten voor Brussel relatief laag lag (al is de proportie ten opzichte van het relevante deel van de populatie zelfs hoger dan voor de overige delen van het taalgebied; zie tabel 1 in paragraaf 1.2) moeten ze met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden (door ze te vergelijken met de resultaten uit de vierde Brusselse taalbarometer, zoals in ons rapport gedaan is).

In Nederland en Vlaanderen is er een verband tussen het gebruik van Engels (al of niet naast Nederlands) en de leeftijdsgroep waartoe de panelleden behoren (zie paragraaf 2.1.1 vraag a). Samenvattend kenmerkt de communicatie in de naaste omgeving zich over de leeftijdsgroepen heen door een algemene afname in de keuze voor uitsluitend Nederlands. De keuzes voor Nederlands en Engels of zelfs altijd Engels laten een toename zien van oud naar jong. Jongeren gebruiken dus meer Engels dan ouderen, maar doen dat in 2018 niet significant meer dan in 2016.

In Friesland neemt de keuze voor uitsluitend Nederlands beduidend af van oud naar jong, terwijl de keuze voor Fries toeneemt. In dit geval bevestigen de bevindingen op basis van verschillen tussen leeftijdsgroepen en op basis van de vergelijking tussen 2016 en 2018 elkaar dus: in Friesland is er een duidelijke tendens om minder uitsluitend Nederlands en meer ook Fries te spreken.

Bij het talengebruik op sociale media stellen we een significante afname van het gebruik van Engels naast Nederlands vast, in zowel Nederland (van 27,0% naar 23,6%) als Vlaanderen (van 24,6% naar 22,7%). Die afname blijkt aan Nederlandse zijde vooral op Facebook plaats te vinden, meer dan op Twitter. Een verklaring kan zijn dat in Nederland veel jongeren afhaken op Facebook, terwijl het net de jongeren zijn die het meest Engels (naast Nederlands) gebruiken. In Vlaanderen doet de afname van het Engels zich niet specifiek op Facebook maar bij alle sociale media voor.

3.2. Gebruik van regionale talen: Limburgs (Nederland) en West-Vlaams (België) staan sterk

In Nederland zegt 29% van de respondenten een dialect of iets tussen dialect en Nederlands in te spreken (in Friesland 35%), terwijl dat in Vlaanderen 66% is en in Brussel 46% (zie paragraaf 2.1). In Vlaanderen spelen regionale variëteiten dus een grotere rol dan in Nederland.

In Nederland is het Limburgs de sterkste regionale taal; 15,5% van de respondenten zegt het te spreken, gevolgd door Nedersaksische variëteiten met 9,9% en Brabantse variëteiten met 6,8%. Het Zeeuws scoort in de online enquête slechts 1,9%. In Vlaanderen wordt het West-Vlaams door de respondenten het meest opgegeven, door 12,3%, gevolgd door het Antwerps met 9,0%. Daarna volgen het Gents met 3,1% en het Limburgs met 2,9%.

In Nederland zegt 12,4% van de respondenten een dialect of regionale taal te spreken met de ouders en 4,4% met de kinderen. In contacten met de eigen kinderen kiest men minder voor dialect of regionale taal dan in contacten met andere familieleden. Het zijn met voorsprong de Limburgers die rapporteren hun regionale taal met hun ouders te spreken (60,8%) en ook aan hun kinderen door te geven (28,5%). Voor het Nedersaksisch, dat ook erkend is als officiële 'regionale taal', liggen die percentages aanmerkelijk lager, waarbij slechts 6,2% met hun kinderen de regionale taal spreekt. In vergelijking met de Limburgers spreken de Nedersaksen minder de regionale taal, maar wel vaker een variëteit tussen Nedersaksisch en Nederlands in.

Ook in sociale situaties buitenshuis laten de Limburgse deelnemers opvallend hoge scores zien voor gebruik van de regionale taal, zoals zelfs 39,2% in het ziekenhuis (zie paragraaf 2.1.2, vraag a). Het Nedersaksisch kent in deze situatie bijvoorbeeld slechts 3,1% voor gebruik van dialect of regionale taal, en wijkt niet significant af van het Nederlandse gemiddelde. In elk geval staat het Limburgs als regionale taal verreweg het sterkst in het Nederlandse sociaal verkeer.

Op sociale media (paragraaf 2.3.2) worden lokale en regionale talen in Nederland vaker gebruikt op Facebook (6,0%) dan op Twitter (2,0%). Er zijn echter geen aparte resultaten beschikbaar voor het gebruik van het Limburgs en Nedersaksisch op sociale media omdat het aantal relevante antwoorden (d.w.z. afkomstig van sprekers van het Nedersaksisch/ Limburgs) op specifieke vragen over taalgebruik op sociale media te klein was om als representatief te gelden.

3.3. Suriname: een smeltkroes van talen met hoofdrollen voor het Nederlands, Sranantongo en Sarnami

In het veeltalige Suriname zegt 29,4% van de respondenten altijd Nederlands te spreken in de naaste omgeving (zie paragraaf 2.1.1, vraag a). Dat is beduidend minder dan in Nederland (85,2%) of Vlaanderen (90,6%), maar ligt vanzelfsprekend meer in de buurt van de eveneens meertalige regio's Friesland (37,3%) en Brussel (54,8%). Overigens geeft slechts 11,2% van de Surinaamse panelleden aan nooit Nederlands te spreken.

In familiale context worden in Suriname diverse talen naast elkaar gesproken, zoals Nederlands, Sranantongo, Sarnami, Saramakaans, Javaans en Aucaans. Opvallend is dat veel Surinaamse deelnemers (47,8%) melden met hun kinderen Nederlands te spreken, wat meer is dan elke andere familierelatie. Dat wijst er allicht op dat de Surinaamse deelnemers het belangrijk vinden dat hun kinderen het Nederlands goed beheersen, bijvoorbeeld om socio-economische motieven zoals succes in de loopbaan later.

Wat verschillen tussen leeftijdsgroepen betreft, is de opvallendste bevinding dat er in de communicatie met de naaste omgeving een toename is in de keuze voor het Nederlands van oud naar jong. Vooral de jonge generatie geeft aan meer Europees Nederlands te spreken.

Terwijl in Nederland en Vlaanderen door 93,0% resp. 96,3% altijd Nederlands wordt gesproken in sociale situaties buitenshuis, gebeurt dit in Suriname door slechts 53,2% (zie paragraaf 2.1.2, vraag a). Dat is echter wel opvallend meer dan in Friesland (37,3%) en Brussel (34,4%) bijvoorbeeld. Naast het Nederlands wordt in deze situaties door 38,8% (ook of altijd) Sranantongo gesproken. In sociale situaties buitenshuis is het Sranantongo naast het Nederlands dus de voornaamste taal.

Op sociale media wordt in Suriname meer Nederlands en meer Engels gebruikt dan in de sociale situaties buitenshuis. Op sociale media wordt Sranantongo ook door Engels voorbijgestoken, vooral op Facebook en ook op Twitter en WhatsApp.

In Suriname zegt 70,7% van de respondenten het nieuws altijd in het Nederlands te raadplegen en 22,8% raadpleegt het nieuws in het Nederlands en het Engels (paragraaf 2.3.1). Die percentages zijn behoorlijk goed vergelijkbaar met de resultaten van de Nederlandse en Vlaamse deelnemers in 2016.⁵⁰¹

In de Surinaamse cultuurbeleving, zoals het luisteren naar muziek en het kijken naar films, zet het gebruik van Engels zich door (paragraaf 2.3.3). De algemene bevinding is dat het Nederlands in het culturele domein naar de kroon gestoken wordt door het Engels (bijv. bij het luisteren naar muziek of het kiezen van ondertiteling bij films). De keuze voor uitsluitend Engels vinden we in andere delen van het onderzoek nergens zo sterk terug. Verder is ook het Sarnami in dit domein sterker vertegenwoordigd dan in de andere. Boeken lezen de Surinaamse respondenten ook in het Engels, maar in de meeste gevallen toch in het Nederlands.

Wat taalkeuze op het werk betreft, is het Nederlands als officiële taal van Suriname de belangrijkste taal in de interne communicatie tussen werknemers en werkgevers. In de mondelinge communicatie tussen collega's wordt relatief veel Sranantongo gebruikt (al of niet vermengd met Nederlands), maar in de schriftelijke communicatie en in communicatie met leidinggevenden komt die taal nauwelijks voor. Voorts is het Nederlands de belangrijkste taal in de externe communicatie van bedrijven, hoewel het Engels een groot aandeel heeft in jaarverslagen, vacatureberichten, reclameboodschappen en dergelijke genres.

In het Surinaamse onderwijs is het Nederlands op afstand de voornaamste instructietaal (paragraaf 2.4). In het binnenland wordt in het basisonderwijs soms ook gebruikgemaakt van Sranantongo als hulptaal en in heel Suriname komt het Engels vanaf het middelbaar onderwijs mee aan bod, niet alleen in lessen en voor studiematerialen, maar ook in werkstukken die leerlingen moeten maken.

3.4. Onderwijs en wetenschap: nog meer Engels in Nederland dan twee jaar geleden, meer Nederlands in Vlaanderen en Suriname dan in Nederland

Uit de online enquête blijkt dat het gebruik van Engels aan de Nederlandse universiteiten nog verder is toegenomen ten opzichte van 2016: er worden nog meer vakken in het Engels gedoceerd, het studiemateriaal is nog meer uitsluitend in het Engels beschikbaar en studenten gebruiken het Engels zelf nog meer in papers en voor onderling contact.

Aan de Vlaamse universiteiten doen er zich minder ontwikkelingen voor ten aanzien van de nulmeting. In vergelijking met de Nederlandse universiteiten wordt er significant meer uitsluitend in het Nederlands gedoceerd, is het studiemateriaal significant minder uitsluitend in het Engels beschikbaar en gebruiken studenten significant meer uitsluitend Nederlands in papers en voor onderling contact. Aangezien er aan de Nederlandse universiteiten meer en meer Engels wordt gebruikt, wordt het verschil tussen Nederland en Vlaanderen in dit opzicht dus groter.

In Suriname wordt aan de universiteit eveneens in zowel Nederlands als Engels gewerkt, maar voor hun onderling contact kiezen de studenten naast Nederlands ook voor Sranantongo of een andere Surinaamse taal.

⁵⁰¹ Dit werd in 2018 voor Nederland en Vlaanderen niet bevroegd.

Terwijl het gebruik van het Engels aan Nederlandse universiteiten toeneemt, neemt in Nederland het aantal deelnemers dat het (helemaal) eens is met hoger onderwijs in een andere taal dan het Nederlands af: van 60,9% in 2016 naar 54,5% in 2018. Omgekeerd neemt (zoals hierboven aangestipt) het gebruik van Engels aan Vlaamse universiteiten niet significant toe, maar stijgt in Vlaanderen het maatschappelijk draagvlak voor hoger onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wel: van 61,1% (helemaal) mee eens in 2016 naar 75,3% in 2018. In Suriname is 55,2% het (helemaal) eens met hoger onderwijs in een andere taal dan het Nederlands.

Uit het flankerend onderzoek naar het talengebruik in het hoger onderwijs en de wetenschapswereld blijken duidelijke verschillen in de externe en interne communicatie tussen de drie universiteiten. Terwijl de Universiteit Utrecht zichzelf bijna volledig tweetalig organiseert, ligt de klemtoon aan de Universiteit Antwerpen en de Anton de Kom Universiteit van Suriname op het Nederlands en worden voor het Engels beperktere voorzieningen getroffen.

Wat het universitaire onderwijs betreft, is er vooral veel verschil tussen het bachelor- en het masterniveau. In de bacheloropleidingen wordt ook of zelfs vooral in het Nederlands gedoceerd, in de masteropleidingen daarentegen wordt het aandeel van het Engels veel groter, in zowel Utrecht, Antwerpen als Paramaribo en bij zowel Geschiedenis als Wiskunde (als representanten van de geesteswetenschappen respectievelijk de exacte wetenschappen).

Aan alle betrokken universiteiten moeten docenten de instructietaal op C1- of academisch niveau beheersen. In Utrecht worden er aan studenten geen talige eisen gesteld voor hun Nederlands, maar wel voor hun Engels, terwijl dit in Antwerpen precies andersom is. In Antwerpen worden uitwisselingsstudenten beter ondersteund in het leren van Nederlands en Engels, maar Utrecht trekt meer uitwisselingsstudenten aan en deze studenten hebben meer contact met hun studiegenoten (die sneller op het Engels overschakelen) dan in Antwerpen.

Bij de studenten zelf overwegen positieve ervaringen met het onderwijs in het Engels, afgezien van enige mate van onzekerheid over het eigen Engels; vooral met het oog op hun latere loopbaan schatten zij het belang van het Engels hoog in. Een minpuntje dat genoemd wordt is het feit dat hun docenten soms een accent hebben, maar doorgaans omschrijven zij het niveau van het Engels van hun docenten als voldoende. De Nederlandse studenten zijn dus zelf positiever over hoger onderwijs in een andere taal dan de StaatNed-panelleden in het algemeen. Vooral in Paramaribo lijken studenten zich ook bewust van het belang van Nederlands voor hun latere carrières.

Het onderzoek aan de betrokken universiteiten heeft een sterke gerichtheid op het Engels. Onderzoeksgroepen in Utrecht, Antwerpen en Paramaribo organiseren zichzelf vooral in het Engels. Op het vlak van publicaties en promoties zien we een verschil tussen Geschiedenis en Wiskunde. Bij Geschiedenis worden nog boeken in het Nederlands gepubliceerd, in Utrecht, Antwerpen en Paramaribo, en wordt er ook nog in het Nederlands gepromoveerd, vooral in Antwerpen maar ook in Paramaribo. Voor Wiskunde is dit niet meer het geval.

3.5. Suggesties voor volgende rondes van Staat van het Nederlands

In deze eerste actualisering van het Staat van het Nederlands-onderzoek werden we geconfronteerd met enkele beperkingen. Ten eerste bleken de steekproeven bij individuele vragen soms te klein, vooral voor Suriname, Vlaanderen en zeker voor Brussel. Omdat de Brusselse resultaten vrij vaak een te hoge foutenmarge (wat wil zeggen een foutenmarge van 10% of meer) lieten zien, vergeleken we die ter controle met de resultaten van het meest recente BRIO-onderzoek. Met het oog op een volgende herhaling van de enquête moet er dan ook gestreefd worden naar grotere aantallen deelnemers in de genoemde regio's.

Ten tweede zorgde de manier waarop er in Nederland en vooral in Friesland extra panelleden geworven zijn ten opzichte van de nulmeting – namelijk door een oproep te doen bij streektaalorganisaties – ervoor dat de groep van nieuwe panelleden waarschijnlijk vooral bestond uit deelnemers die zich actief inzetten voor het Fries en regionale talen. Mede hierdoor blijkt er een forse toename in het gebruik van het Fries te zijn ten aanzien van de nulmeting. Om een beter inzicht te krijgen in de werkelijke toename (of afname) van het gebruik van het Fries (en andere talen) is het van belang dat de steekproef van 2018 min of meer stabiel blijft – al moeten er aan de onderkant van de leeftijdsverdeling wel gestaag nieuwe deelnemers bij blijven komen. Voor het werven van extra deelnemers in Suriname, Vlaanderen en Brussel kan er dan ook rekening gehouden worden met het feit dat dit beter niet enkel gebeurt via streektaalorganisaties, maar ook via andere kanalen.

Ten slotte kan de mogelijkheid om 'dialect of regionale taal' als vaste antwoordoptie aan te bieden in de enquête ook voor Vlaanderen en Brussel worden overwogen. Hoewel dit in Vlaanderen en Brussel waarschijnlijk moeilijker is, omdat dialecten zich hier vaker met de Vlaamse omgangstaal vermengen ('tussentaal'), waardoor het voor deelnemers lastiger is hierover te rapporteren, biedt een dergelijke antwoordoptie mogelijkheden om meer inzicht te krijgen in de mate waarin ook in Vlaanderen en Brussel dialect en regionale taal in specifieke situaties worden gebruikt.

Staat van het Nederlands 2019

Bijlage: Flankerend onderzoek naar het talengebruik in de wetenschapswereld

door Lieke Nijland (Universiteit Utrecht), Sofie Moors (Universiteit Antwerpen) en Orpheo Robert
(Anton de Kom Universiteit van Suriname)
onder begeleiding en redactie van Mieke Smits en Kevin De Coninck (Taalunie) en Sita Doerga Misier
(Instituut voor de Opleiding van Leraren in Suriname)

© Nederlandse Taalunie, 2019

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Uit de nulmeting van de Staat van het Nederlands in 2017 bleek dat het wetenschappelijk onderwijs in Nederland en Vlaanderen in sterke mate verengelst, vooral in Nederland, in de masteropleidingen en aan de meer technisch georiënteerde instellingen. Bovendien kon worden vastgesteld dat meer dan 90% van de wetenschappelijke artikelen en proefschriften in Nederland en Vlaanderen enkel nog in het Engels wordt geschreven. Hiermee werd dus een weinig bemoedigend beeld geschetst van het gebruik van het Nederlands in de wetenschapswereld.

Tegelijkertijd werd hierbij opgemerkt dat de wetenschappelijke praktijk hiermee nog niet volledig in beeld is gebracht. Naast de keuze van instructie- en publicatietaal, kan ook naar de talige inrichting en begeleiding en het talengebruik bij (publieke) activiteiten en in de (interne) werking worden gekeken. Daarom is voorafgaand aan de eerste vervolgmeting van de Staat van het Nederlands in 2019 beslist hiervoor een flankerend onderzoek op te zetten. Omdat ook Suriname vanaf deze editie aansluit, is dit flankerend onderzoek meteen ook daar uitgevoerd.

1.2. Opzet

Dit flankerend onderzoek heeft als voornaamste doel zicht te krijgen op het volledige talengebruik in de wetenschapswereld in Nederland, Vlaanderen en Suriname. Omdat het praktisch onmogelijk is het hele wetenschappelijke veld aan een breed en gedetailleerd onderzoek te onderwerpen, is ervoor gekozen de talige praktijk binnen twee inhoudelijk sterk verschillende vakgebieden aan telkens één algemene instelling voor onderwijs en onderzoek nader te bestuderen.

Als vakgebieden is gekozen voor Geschiedenis en Wiskunde, omdat hiermee naar zowel een alfa- als een bètarichting kan worden gekeken. Als instellingen is gekozen voor de Universiteit Utrecht in Nederland, de Universiteit Antwerpen in Vlaanderen en de Anton de Kom Universiteit van Suriname in Paramaribo, met name omdat zij alle drie algemene instellingen voor wetenschappelijk onderwijs en onderzoek zijn en de twee gekozen vakgebieden tot hun aanbod behoren.

Door het talengebruik binnen de gekozen vakgebieden aan de gekozen instellingen nader te bekijken en uitgebreid te beschrijven, kunnen de talige praktijken binnen enkele specifieke onderdelen van de Nederlandse, Vlaamse en Surinaamse wetenschapswereld zichtbaarder en inzichtelijker gemaakt. Door deze vervolgens met elkaar te vergelijken, kunnen ook enkele voorzichtige uitspraken worden gedaan over de vakgebieden, de instellingen en de landen en regio's zelf.

1.3. Werkwijze

Om de talige praktijk binnen de twee vakgebieden aan de drie instellingen zo volledig mogelijk in ogenschouw te nemen en zo uitgebreid mogelijk te beschrijven, zijn zowel **feitelijke vaststellingen** gedaan op basis van websites, brochures, berichten, aankondigingen, verslagen en dergelijke, als **interviews** afgenomen met direct betrokkenen bij het onderwijs, het onderzoek en de organisatie.

Voor het talengebruik in het **onderwijs** is gekeken naar:

- algemene communicatie (websites en papieren studiegidsen en -brochures);
- specifieke communicatie (berichten aan studenten, ad valvas dan wel via e-mail);
- hoor- en werkcolleges (uitleg en interactie met studenten);
- studiemateriaal (aantekeningen, syllabi, artikelen en boeken);
- studiebegeleiding (buiten de lessen, voor opdrachten en tijdens stages);
- opdrachten en toetsen (scripties, tentamens, examens, ook mondeling);
- stages (in de praktijk, in feedback en verslagen e.d.);
- talige ondersteuning (binnen en buiten het curriculum en de instelling);
- studenten onderling (binnen en buiten de lessen, bij opdrachten en in de wandelgangen).

Voor het talengebruik bij (publieke) activiteiten is gekeken naar:

- algemene communicatie (aankondigingen, uitnodigingen, oproepen e.d.);
- specifieke communicatie (individuele correspondentie met sprekers, deelnemers e.d.);
- lezingen en presentaties (spreektijd en interactie met het publiek);
- debatten, panelgesprekken en workshops (gasten onderling en interactie met het publiek);
- proefschriften en verdedigingen (spreektijd en interactie met de jury);
- verslagen van en publicaties over lezingen, debatten en verdedigingen (vakblad, website e.d.);
- artikelen, boeken en publicaties (niet noodzakelijk gekoppeld aan presentaties e.d.).

Voor het talengebruik in de (interne) werking is gekeken naar:

- algemene communicatie (interne nota's, vergaderstukken, personeelszaken e.d.)
- specifieke communicatie (tussen collega's, in de wandelgangen en per e-mail);
- formele werking (deliberaties, hoorzittingen, medezeggingsraad e.d.);
- werkvergaderingen (binnen de vakgroep, de faculteit en de universiteit);
- werkoverleg (met collega's van binnen en buiten de eigen vakgroep);
- werkcontacten (met collega's uit het vakgebied, binnen en buiten de eigen kring);
- sociale contacten (nieuwjaarsdiner, werkuitjes, representaties buitenshuis e.d.).

Bij dit alles is het academiejaar 2018-2019 als uitgangspunt genomen. Dit onderzoek is uitgevoerd tijdens het tweede semester van dit academiejaar, van januari tot en met mei 2019. Indien naar het verleden of de toekomst wordt verwezen, dan wordt dit telkens aangegeven.

1.4 Verslaggeving

In de verslagen voor elk van de drie instellingen, worden de twee vakgebieden meteen naast elkaar beschreven. Hierbij wordt telkens aangegeven op grond waarvan de informatie is vergaard, als een feitelijke vaststelling dan wel uit één van de interviews. Indien bepaalde informatie voor een vakgebied of een instelling niet terug is gevonden, dan wordt hierover ook niet gerapporteerd.

Na de verslagen voor elk van de drie instellingen, volgen samenvattingen en worden de vakgebieden, instellingen en landen en regio's met elkaar vergeleken. Het geheel wordt als bijlage toegevoegd aan het onderzoeksrapport over de eerste vervolgmeting van de Staat van het Nederlands in 2019, zodat de resultaten hiervan ook daarin kunnen worden meegenomen en geïnterpreteerd.

2. Verslag Universiteit Utrecht (door Lieke Nijland)

2.1. Organisatie

2.1.1. Universiteit Utrecht

De Universiteit Utrecht (UU) bestaat sinds 1634. De UU biedt 49 bacheloropleidingen en 146 masteropleidingen aan, waarvan 12 bachelor- en 112 masteropleidingen Engelstalig zijn¹. Aan de UU studeerden in 2017 30.945 studenten, waarvan 2510 internationale studenten². Dit is ruim 8% van de studenten. In 2013 studeerden er 1570 internationale studenten aan de UU. Dit betekent dat er in vier jaar een groei van een kleine duizend internationale studenten is geweest. Er wordt binnen de UU onderscheid gemaakt tussen twee typen internationale studenten: studenten die een volledige opleiding (bachelor, master of beide) aan de UU volgen en studenten die in het kader van het Europese Erasmusprogramma een semester op uitwisseling komen. Het is onduidelijk om wat voor soort internationale studenten het in bovenstaande cijfers gaat.

Afbeelding 1 geeft de organisatiestructuur van de UU weer. De universiteit kent zeven faculteiten. De opleidingen die in dit onderzoek zijn bekeken vallen onder de faculteiten Geesteswetenschappen en Bètawetenschappen. Van deze faculteiten zijn tevens de departementen weergegeven.

2.1.2. Faculteit Geesteswetenschappen

Aan de faculteit Geesteswetenschappen studeren een kleine 6000 studenten³. De faculteit bestaat uit vier departementen, waarbij de bacheloropleidingen Geschiedenis (volledig in het Nederlands) en History (volledig in het Engels) onder het departement Geschiedenis en Kunstgeschiedenis vallen. Na de twee bacheloropleidingen volgen er acht masteropleidingen Geschiedenis of History, waarvan er in principe drie Nederlandstalig zijn en vijf volledig Engelstalig. De bacheloropleidingen Geschiedenis en History beslaan elk 180 studiepunten, wat drie jaar voltijds studeren betekent. De masteropleidingen bij Geschiedenis en History beslaan meestal 60 studiepunten en duren doorgaans een jaar.

2.1.3. Faculteit Bètawetenschappen

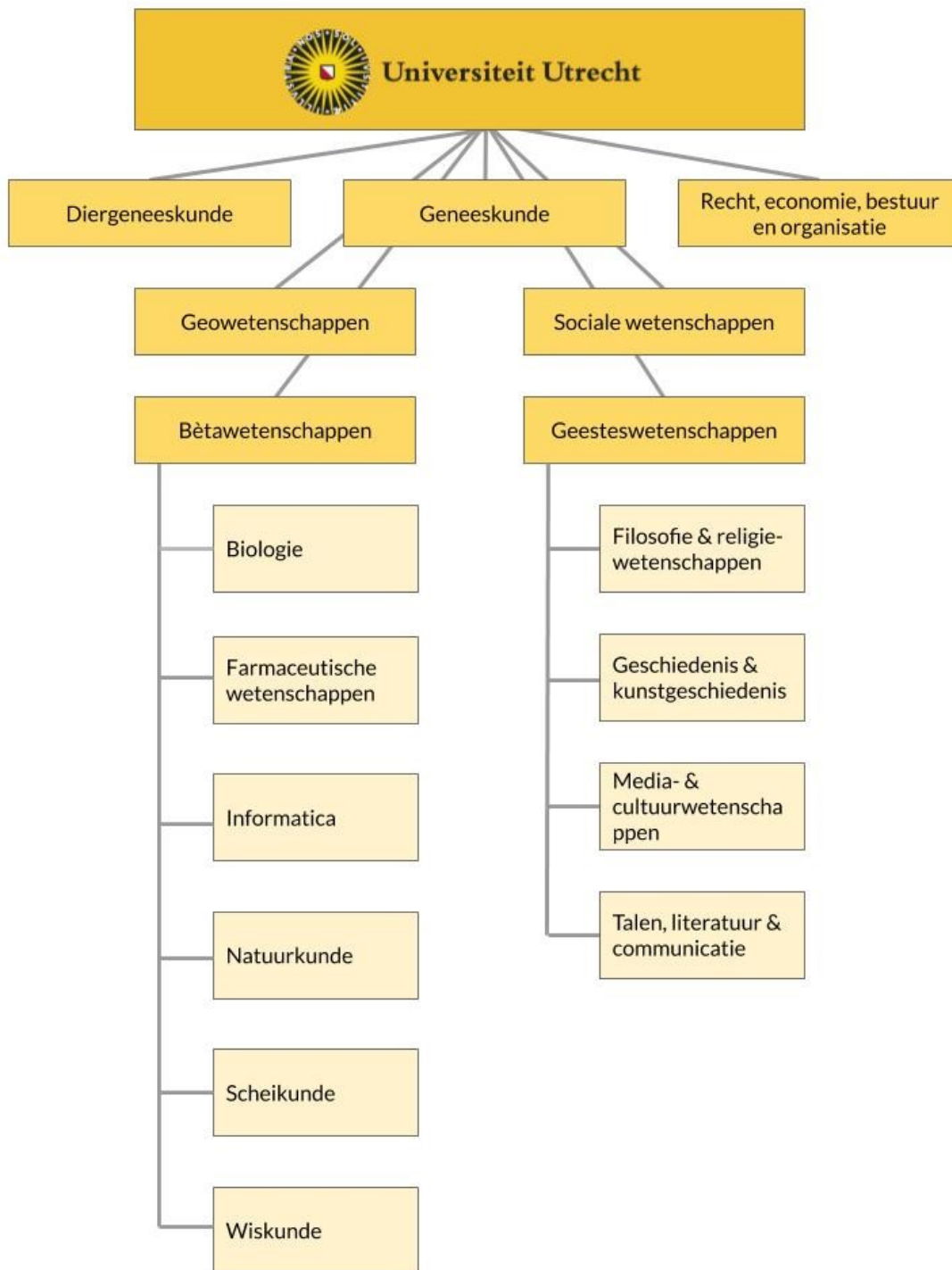
Aan de faculteit Bètawetenschappen studeerden in 2017 5683 studenten⁴. Zoals in het organogram wordt weergegeven, bestaat de faculteit uit zes departementen. De opleiding Wiskunde heeft haar eigen departement, dat de bacheloropleiding, de masteropleiding en een aantal onderzoeksgroepen omvat. De bachelor Wiskunde bestaat uit 180 studiepunten, wat drie jaar voltijds studeren betekent. De masteropleiding bestaat uit 120 studiepunten, wat gelijkstaat aan twee jaar voltijds studeren. In principe is de bacheloropleiding Nederlandstalig en de masteropleiding volledig Engelstalig.

¹ <https://students.uu.nl/opleidingen>

² Jaarverslag 2017, Universiteit Utrecht

³ <https://www.uu.nl/organisatie/faculteit-geesteswetenschappen/over-de-faculteit>

⁴ <https://www.uu.nl/organisatie/faculteit-betawetenschappen/over-ons/feiten-en-cijfers-2018>

Afbeelding 1. Organogram van de UU

2.2. Onderwijs

2.2.1. Opleidingsbrochures

Brochures zijn beschikbaar in de taal of talen waarin de betreffende opleiding wordt aangeboden. Opvallend is dat het aanvragen van de brochure History niet lukt, maar Geschiedenis en Wiskunde wel. Wellicht is deze brochure nog niet gereed. Brochures kunnen worden aangevraagd op de website van de UU⁵ en worden naar de aanvrager gemaild. Op open dagen zijn er papieren brochures beschikbaar. De UU neemt de term brochures ruim, in feite gaat het om een dubbelzijdig gedrukt papier. Er zijn geen brochures over de universiteit als geheel beschikbaar. Wel is hierover informatie te vinden op de studentenwebsite van de UU, in zowel Nederlands als Engels.

2.2.2. Websites

Het algemene deel van de UU-website is met een druk op de knop te veranderen van het Nederlands in het Engels. De corporate website⁶ wordt nagenoeg volledig in twee talen aangeboden. De pagina's met informatie voor buitenlandse academici die aan de UU willen werken, vallen wel enkel in het Engels te raadplegen. Hierop vindt men informatie over de organisatie en de onderzoeksgroepen. De studentenwebsite⁷ wordt aangeboden in de taal van de opleiding die de bezoeker bekijkt. Zo zijn er aparte voor Geschiedenis⁸ en History⁹, maar een enkele pagina voor Wiskunde¹⁰. Pagina's met algemene informatie¹¹, bijvoorbeeld over studentenhuisvesting, worden in beide talen aangeboden. De websites van het Skills Lab¹², waar studenten hun academische vaardigheden verder kunnen oefenen, en de Career Services¹³, waar studenten zich op hun verdere carrières kunnen oriënteren, kunnen allebei volledig in zowel het Nederlands als het Engels worden geraadpleegd.

Online systemen die de UU gebruikt, zoals Osiris voor cijfers en Blackboard als studie-omgeving, zijn in zowel het Nederlands als Engels in te stellen. Cursusmaterialen en berichten van docenten blijven uiteraard wel in de taal staan waarin deze zijn geüpload. Alle studentendesks, zoals het studiepunt Geesteswetenschappen en Bètawetenschappen, kunnen in principe in zowel het Nederlands als het Engels worden aangeschreven. Hun communicatie verloopt ook in beide talen: in e-mails staat doorgaans bovenaan de e-mail "For English, see below". Het International Office, dat voor inkomende en uitgaande studenten is, communiceert naar inkomende studenten in het Engels en naar uitgaande studenten (studenten van de UU die op Erasmusuitwisseling gaan) in principe tweetalig.

⁵ <https://start.uu.nl/form/brochures>

⁶ <https://www.uu.nl>

⁷ <https://students.uu.nl>

⁸ <https://students.uu.nl/gw/geschiedenis>

⁹ <https://students.uu.nl/en/hum/history-ba>

¹⁰ <https://students.uu.nl/beta/wiskunde/onderwijs/studieprogramma/wiskunde>

¹¹ <https://students.uu.nl/praktische-zaken> en <https://students.uu.nl/en/practical-information>

¹² <https://students.uu.nl/naast-de-studie/trainingen>

¹³ <https://students.uu.nl/careerservices>

2.2.3. Sociale media

De sociale media van de UU zijn in principe in het Engels (@UtrechtUniversity in plaats van @UniversiteitUtrecht bijvoorbeeld), hoewel relevante berichten ook in het Nederlands worden gepost. Op de facebookpagina wordt vaker in het Nederlands gepost dan op de instagrampagina. Veel studentenorganen, zoals de universiteitsraad, faculteitsraden en opleidingscommissies, hebben ook hun eigen socialemedia-accounts. Op deze accounts worden berichten doorgaans tweetalig gepost.

2.2.4. Magazines

Het online nieuwsblad van de UU, DUB, heeft een Nederlandstalige¹⁴ en Engelstalige¹⁵ site. De artikelen verschillen: op de Nederlandstalige site staan enkel Nederlandstalige artikelen en vice versa. De inhoud van de twee websites verschilt daarmee ook behoorlijk. De alumnipagina op de website is in twee talen beschikbaar, maar het alumnimagazine wordt enkel in het Nederlands uitgegeven.

2.2.5. Voorlichtingsdagen

Op de website is de informatie over de voorlichtingsdagen in beide talen beschikbaar. Tijdens de voorlichtingsdagen zelf worden sessies aangeboden in de taal waarin de opleiding wordt gegeven. Algemene sessies over inschrijvingen en studentenhuysvesting worden in zowel het Nederlands als het Engels aangeboden. Meeloopdagen worden in de taal van de opleiding zelf aangeboden.

2.2.6. Mededelingsschermen

Binnen de UU zijn er nagenoeg geen opleidingen die een pand voor zichzelf hebben. Zo zit Wiskunde in het pand van Bètawetenschappen en Geschiedenis in de panden van Geesteswetenschappen. Mededelingsschermen zijn daarom niet opleidings specifiek. Het verschilt in welke taal de informatie verschijnt: algemene informatie verschijnt doorgaans enkel in het Engels, meer specifieke informatie over bijvoorbeeld een bijeenkomst, in de taal waarin deze zal worden gehouden.

2.2.7. Aantal Nederlandstalige en Engelstalige opleidingen

Volgens de website van de UU¹⁶ worden in totaal 49 bacheloropleidingen en 146 masteropleidingen aangeboden. Van de bacheloropleidingen zijn er 45 Nederlandstalig en slechts 4 Engelstalig. Bij de masteropleidingen zijn er zeker 34 Nederlandstalig en 99 Engelstalig. Omdat er bij de overige 13 een meertaliger beeld bestaat, hebben we deze in tabel 1 hieronder niet opgenomen. In het algemeen kunnen we stellen dat de bacheloropleidingen aan de UU overwegend Nederlandstalig zijn (bijna 92 procent), terwijl de masteropleidingen veel vaker Engelstalig zijn (bijna 75 procent).

¹⁴ <https://www.dub.uu.nl/nl>

¹⁵ <https://www.dub.uu.nl/en>

¹⁶ <https://www.uu.nl/organisatie/profiel/cijfers-en-feiten>

Faculteit	Aantal BA	NE	EN	Aantal MA	NE	EN
Bètawetenschappen	7	7	0	16	2	14
Diergeneeskunde	1	1	0	3	3	0
Geesteswetenschappen	21	19	2	31	9	22
Geneeskunde	2	2	0	16	5	11
Geowetenschappen	4	3	1	16	2	14
Recht, bestuur en economie	4	3	1	25	13	12
Sociale wetenschappen	7	7	0	26	0	26
Totalen	49	45	4	133	34	99

Tabel 1. Nederlandstalige en Engelstalige opleidingen aan de UU

2.2.8. Instructietalen bij Geschiedenis en History

De bachelor Geschiedenis is zowel volledig in het Nederlands als volledig in het Engels te volgen. Dit betekent dat veel cursussen in twee talen worden aangeboden. In tabel 2 zijn alle cursussen van de bachelors Geschiedenis¹⁷ en History¹⁸ opgenomen die op de site staan. Omdat er ook nog andere keuzemogelijkheden zijn die niet op de site staan, ontbreken er enkele cursussen. Dat zijn er niet al te veel, dus de tabel geeft een vrij compleet beeld. Bijna alle cursussen worden in zowel het Nederlands als het Engels gegeven. Om de vergelijking te vergemakkelijken, zijn alle Nederlandstalige cursussen met een Engelstalige tegenhanger naast elkaar gezet en vice versa (hoewel dat volgens de site niet voorkomt). Er zijn 35 Nederlandstalige cursussen en 41 Engelstalige cursussen. Volgens de website zijn de cursussen ingedeeld in twee basispakketten, die iedereen verplicht moet volgen. Daarnaast zijn er zeven verdiepingspakketten waarvan iedere student er één kiest. Hiervan zijn zes pakketten in twee talen te volgen. Het zevende pakket kan enkel in het Engels worden gevolgd. Hierbij wordt aangegeven dat de hoorcolleges in het Engels zullen zijn, maar dat er naast de Engelstalige werkgroep ook een Nederlandstalige zal worden ingericht als het aantal inschrijvingen hoog genoeg is. Binnen de bachelors Geschiedenis en History krijgen de studenten 60 EC (een collegejaar) vrije ruimte. Hiervan moet 30 EC worden ingevuld met een extra verdiepingspakket, een minor of studeren in het buitenland. De overige 30 EC mag de student geheel naar eigen inzicht invullen.

¹⁷ <https://students.uu.nl/gw/geschiedenis/studieprogramma#ve>

¹⁸ <https://students.uu.nl/en/hum/history-ba/curriculum>

Nederlandstalige cursusnaam	Engelstalige cursusnaam
Inleiding geschiedwetenschap	Introduction to the Study of History
Introductie cursus moderne geschiedenis (1789-1914)	Introduction to the History of the Modern Period (1789-1914)
Introductie cursus eigentijdse geschiedenis (1914-heden)	An Introduction into Contemporary History (1914-present)
Introductie in de geschiedenis van de middeleeuwen	An Introduction into the History of the Middle Ages
Wereldgeschiedenis	World History
Introductie in de geschiedenis van de oudheid	Introduction in Ancient History
Grote vragen, big data. Onderzoek naar samenlevingen in transitie.	Big questions, big data. Researching societies in transition
Introductie cursus Vroegmoderne tijd (1400-1800)	Introduction Course Early Modern History (1400-1800)
Denken over Europa: macht, religie en identiteit	Thinking about Europe: Power, Religion and Identity
Politieke arena's: stad, staat, imperia	Political arenas: Cities, States, Empires
Beschaving, cultuur en samenleving: fundamenten van de cultuurgeschiedenis	Civilization, Culture and Society: Fundamentals of Cultural History
	The Great Divergence. Why Some Countries Prosper and Others Don't
Wat is Europa?	What is Europe?
Globalisering van 1500 tot nu	Globalisation from 1500 to the present
Geweld als politiek	The politics of violence
Wij en zij: Christenen, Joden en Moslims	Us and them: Christians, Jews and Muslims
	The Great Dictators. The Regimes of Hitler, Stalin and Mussolini
Publieke geschiedenis en cultureel erfgoed	Public History and Cultural Heritage
	Made in Holland: Global Dutch Enterprises from VOC to Shell
Europa als slagveld	Battlefield Europe
Mensenrechten en ontwikkeling	Human Rights and Development
Soldaten, guerillastrijders, terroristen	Soldiers, Guerillas, Terrorists
Steden en burgers	Cities and Citizens
Revoluties, staatsgrepen, regime change	Revolutions, Coups and Regime Changes
Media en de wording van de moderne wereld	Media and the Making of the Modern World
	Thinking about Capitalism: From Adam Smith to Thomas Piketty
	The City from the Earliest Civilizations to the Present
Geschiedenis van de Europese eenwording	History of European Unification

Nederlandstalige cursusnaam	Engelstalige cursusnaam
Instituten van wereldbestuur	Institutions of Global Governance
Genocide in vergelijkend perspectief	Genocide in a Comparative Perspective
Wereldheersers	World Rulers
Democratie onder vuur: van het Interbellum tot heden	Democracy under Attack: From the Interwar Era until the Present
Verbeelding van wereldrijken: van cultureel imperialisme tot globalisering	Visions of Empire: From Cultural Imperialism to Globalisation
	Collapse or Survival. What History Can Teach Us About the Resilience of Societies
Multilateralisme: Europa en de Koude Oorlog	Multilateralism: Europe and the Cold War
De postkoloniale wereldorde	The postcolonial World Order
De historisering van veiligheid	Historicizing Security
Schrijven voor wetenschap en samenleving	Writing Skills for Historians
Onderzoek voor wetenschap en samenleving	Research Skills for Historians
Grondslagen van de geschiedbeoefening	Theory of History, Historiography and Philosophy of History
Eindwerkstuk	Bachelor thesis

Tabel 2. Cursussen bachelor Geschiedenis en History

Na hun bachelor Geschiedenis of History kunnen studenten verschillende masteropleidingen volgen, in het Nederlands (zoals “Cultuurgeschiedenis van modern Europa”, “Geschiedenis van politiek en maatschappij” en “Geschiedenis: educatie en communicatie”) of het Engels (zoals “Cultural History of Modern Europe”, “Ancient, Medieval and Renaissance Studies”, “History”, “History and Philosophy of Science” en “History of Politics and Society”). Het zou ons te ver leiden al deze masteropleidingen hier apart te bespreken, maar in het algemeen kunnen we vaststellen dat er voor studenten meer vervolgmogelijkheden in het Engels dan in het Nederlands bestaan. Hierbij valt het ook nog op dat de Nederlandstalige masteropleidingen Engelstalige vakken bevatten, maar omgekeerd niet.

2.2.9. Instructietalen bij Wiskunde

Voor de bachelor Wiskunde staat wel de volledige lijst met cursussen online¹⁹. Opvallend is dat zowat alle cursussen Engelstalige namen hebben en in sommige gevallen ook Engelstalige omschrijvingen, maar ze volgens de website wel in het Nederlands worden gegeven. Bij sommige cursussen staat de opmerking dat gastcolleges in het Engels kunnen zijn. In totaal biedt de opleiding studenten de keuze uit 44 cursussen. Binnen de bachelor Wiskunde krijgen studenten 45 EC (driekwart collegejaar) vrije ruimte om zelf in te vullen²⁰. Dat kan met cursussen uit de eigen opleiding of uit andere opleidingen.

¹⁹ <https://students.uu.nl/beta/wiskunde/onderwijs/studieprogramma>

²⁰ <https://students.uu.nl/beta/wiskunde/onderwijs/studieprogramma/wiskunde>

Group theory	Analysis on manifolds	Basic number theory
Econometrics	Functions and series	Measure and integration
Security	Methods and Models in Complex Systems	Introduction probability theory and statistics
Foundations of mathematics	Introduction to topology	Mathematical modelling
Numerical analysis	Optimisation and complexity	Oriëntatie op de onderwijspraktijk
Philosophy of science	Analysis	Differential equations
Discrete mathematics	Distributions	History of mathematics
Introduction geometry	Introduction scientific computing	Rings and Galois theory
Topology and geometry	Climate change in context	Introduction to complex systems
Science communication	Science in Business and Policy	Communication in mathematics
Computer programming for Mathematics	Analysis in several variables	Complex analysis
Introduction to financial mathematics	Mathematical statistics	Stochastic processes
Climate and Society	Complex Systems Project	The scientific revolution
Toy models	Bachelor thesis	

Tabel 3. Cursussen bachelor Wiskunde

Uit de interviews blijkt dat er binnen de cursussen vaak naar het Engels wordt overgeschakeld, ook al is het Nederlands het uitgangspunt. In principe wordt aan het begin van elke cursus bepaald in welke taal deze zal worden gegeven. Als er masterstudenten of internationale studenten bij een cursus aanschuiven, dan wordt er vaak op het Engels overgegaan. Maar “mocht de student voor wie we het in het Engels doen er een keer niet zijn, dan stappen we eigenlijk altijd weer over op het Nederlands”, geeft een docent aan. Aan de bachelorstudenten wordt overigens altijd gevraagd of er bezwaar is dat er naar het Engels wordt overgeschakeld, maar dat is doorgaans niet het geval. Omdat de master Mathematical Sciences volledig Engelstalig is, zien de bachelorstudenten het overschakelen naar het Engels vooral als een goede oefenkans. Om dezelfde reden mogen ze taken in de bachelorjaren altijd in het Engels inleveren, ook als opdrachten in het Nederlands zijn verstrekt.

De vrije keuzeruimte binnen de bachelors Geschiedenis en History en in mindere mate binnen de bachelor Wiskunde, staat studenten toe een of meerdere vakken uit een andere opleiding of zelfs aan andere faculteit volgen. Hierbij wordt niet voorgeschreven in welke taal dat dient te gebeuren. De studenten zijn dus zelf vrij extra vakken in het Nederlands of het Engels te kiezen.

2.2.10. Studiemateriaal

Bij zowel Geschiedenis en History als Wiskunde is het studiemateriaal vaak Engelstalig, ongeacht in welke taal de cursus wordt gegeven. Er wordt ook wel literatuur in het Nederlands voorgeschreven, maar vrijwel niet in nog andere talen. Docenten Geschiedenis voelen zich hierdoor soms beperkt, blijkt uit de interviews: “als ik iets met Duits of Frans probeer, dan stuit dat op massale werkweigering van de studenten.” Bij Wiskunde begint men er niet eens aan: “er is wel Duitse of Franse literatuur beschikbaar, maar deze schrijven wij niet voor.” Docenten en studenten geven aan dat het soms verwarrend is om literatuur in een andere taal te lezen dan waarin het college wordt gegeven. Terugzoeken gaat dan minder gemakkelijk en het schakelen tussen termen is ingewikkeld.

2.2.11. Studiebegeleiding

Uit de interviews blijkt verschil in begeleiding bij Geschiedenis en Wiskunde. Bij Geschiedenis wordt het taalbeleid vrij strikt gevolgd en wordt de student begeleid in de taal van de cursus. Bij Wiskunde is de begeleiding vaker afhankelijk van de situatie en de taalvaardigheid van de student en docent. In de Nederlandstalige cursussen is de begeleiding vrijwel altijd in het Nederlands, in de Engelstalige hangt het vooral af van wat de student en docent het beste past. De begeleiding voor een Engelstalige opdracht kan dus ook in het Nederlands gebeuren. Dit geldt voor zowel de bachelor als de masters.

2.2.12. Opdrachten en toetsen

Bij Geschiedenis is men vrij strikt en moeten opdrachten en tentamens ook echt worden gemaakt in de taal waarin de student zijn/haar bachelor volgt, althans als deze cursus er ook onder valt. Als een bachelorstudent een andere cursus binnen de opleiding volgt, dan is hij/zij voor de opdrachten en tentamens ook aan de taal van deze cursus gebonden. Uit de interviews blijkt wel dat als een student uit de bachelor Geschiedenis een cursus binnen de bachelor History volgt of andersom, in overleg met de docent kan worden afgesproken dat de opdrachten en tentamens toch in de taal van de eigen bachelor mogen worden ingeleverd. De studenten geven zelf aan dat ze soms bewust een cursus in een andere taal dan hun eigen bachelor volgen om hun taalvaardigheid in deze taal te verbeteren. Zij willen het tentamen dan ook graag in de taal van de cursus maken.

Bij Wiskunde kunnen studenten in overleg met de docent zelf bepalen in welke taal zij hun opdrachten willen inleveren. Voor tentamens geldt in iets mindere mate hetzelfde. Het is dus niet afhankelijk van de taal van de cursus in welke taal iets moet worden ingeleverd. Een geïnterviewde docent geeft aan dat studenten er regelmatig voor kiezen om hun werk in het Engels in te leveren, omdat zij zich willen voorbereiden op hun Engelstalige masteropleiding.

2.2.13. Scripties en begeleiding

Bij Geschiedenis schrijven studenten hun scriptie in de taal waarin zij hun opleiding hebben gevolgd. Uit de interviews blijkt dat in de begeleiding in principe nog steeds wordt vastgehouden aan de taal van de opleiding, maar men hierin iets minder strikt is. Vooral de docenten geven aan dat het voor hen soms gemakkelijker is om hun feedback in het Nederlands te vinden en te geven.

Bij Wiskunde zijn bachelorstudenten vrij om te kiezen in welke taal zij hun scriptie schrijven:

“In voorbereiding op de Engelstalige master kiezen studenten er vaak voor om hun scriptie in het Engels te schrijven. Dan kunnen ze oefenen. Soms gebeurt het ook dat het onderzoek en het denken in het Nederlands gebeurt, maar het vertaald wordt voor de scriptie.”

De scriptiebegeleiding gebeurt in de taal die de docent en de student samen verkiezen. Dat kan dus ook Nederlands zijn, zelfs al wordt er in het Engels geschreven, of ook Engels, zelfs al wordt er in het Nederlands geschreven. Ook in de overwegend Engelstalige masters kan in de verdere begeleiding bij opdrachten en scripties naar Nederlands worden teruggegrepen.

2.2.14. Stages

Aan de UU is het niet gebruikelijk dat studenten stage lopen bij de universiteit zelf, blijkt uit de interviews. Als dit toch gebeurt, dan is het doorgaans een onderzoeksstage bij een van de eigen onderzoeksinstituten, in het kader van of zelfs als onderdeel van de scriptie. Het taalgebruik is dan afhankelijk van de onderzoeksgroep waar de student zich bij aansluit.

2.2.15. Taaleisen docenten

De UU hanteert een Basiskwalificatie Engels om het taalniveau van docenten te kunnen garanderen. Hieronder vallen ook interculturele vaardigheden. Van wetenschappelijk personeel wordt verwacht dat zij binnen twee jaar na hun aantreden de instructietaal op ERK-C1-niveau beheersen²¹. Eventuele cursussen die nodig zijn om dit niveau te behalen, worden door de werkgever niet zelf voorzien, maar wel gefinancierd. Taal is volgens de richtlijnen onderdeel van de functioneringsgesprekken, waarbij ontwikkelafspraken voor taalvaardigheid kunnen worden gemaakt. Wat de sancties zijn als docenten na twee jaar het Nederlands en/of Engels niet op C1-niveau beheersen, wordt in het document in het midden gelaten. Ook in de interviews kan hierop geen duidelijk antwoord worden gegeven. Beide opleidingen geven aan medewerkers te stimuleren om hun taalniveau op orde te krijgen. Met name voor het Nederlands gebeurt dit door collega's uit te dagen om het ook te gebruiken.

“Het is zonde om buitenlandse docenten steeds aan te moedigen om Nederlands te leren en hen daarin te faciliteren, als er in de wandelgangen steeds Engels wordt gepraat omdat dat gemakkelijker is. Dan moeten we ze ook stimuleren en uitnodigen om het echt te gebruiken.”

Beide opleidingen geven aan het belangrijk te vinden dat anderstalige docenten Nederlands leren. Bij Geschiedenis wordt dit verwacht omdat de docenten voor een Nederlandse organisatie werken. Bij Wiskunde wil men ervoor waken dat de Nederlandstalige docenten enkel de beginnerscursussen in het Nederlands in de eerste bachelorjaren zouden geven en de internationale docenten enkel de gevorderde in het Engels in het laatste bachelorjaar en de masterjaren.

2.2.16. Talige beoordeling docenten

Bij Geschiedenis geven de geïnterviewde studenten aan dat het taalniveau van de docenten over het algemeen goed is, al voelen sommigen zich beduidend minder op hun gemak in het Engels:

“...die docent is steengoed, maar zodra hij Engels gaat praten merk je dat hem dat verschrikkelijk afgaat. Hij kan woorden niet vinden, versimpelt de theorie, slaat dingen over..”

²¹ Utrecht University language policy, 2017

Docenten bij Geschiedenis geven ook zelf aan dat ze zich op minder manieren kunnen uitdrukken in het Engels of dat dit hen wat meer moeite kost:

“Als een student iets niet snapt, in het Nederlands kan ik iets wel op drie, vier manieren uitleggen. Maar ik merk dat dat in het Engels een stuk beperkter is.”

Verder stoort het de studenten vooral als een docent een zwaar accent heeft, zelfs al is zijn/haar Engels verder van goed niveau. Ze vinden dat dit afleidt.

Ook bij Wiskunde geeft een geïnterviewde student aan dat het taalniveau van sommige docenten beter kan. Het is “voor 80% goed”, de docent kan zich redden en de stof komt voldoende over, maar als een docent zich in een taal minder goed kan uitdrukken of een storend accent heeft, dan lukt dat minder goed. Bij de docenten Wiskunde zelf vallen geen negatieve geluiden te horen.

2.2.17. Taaleisen studenten

Op de webpagina's van de bacheloropleidingen Geschiedenis, History en Wiskunde zijn geen specifieke taaleisen voor beginnende Nederlandse studenten te vinden, ook niet voor de Engelstalige onderdelen. In principe beschikken beginnende Nederlandse studenten al over een vwo-diploma of een havo-diploma en een hbo-propedeuse (een volledig eerste jaar). In tabel 4 is uiteengezet welk niveau in het Engels bij welk diploma hoort. In principe kunnen Nederlandse studenten dus aan de bacheloropleidingen Geschiedenis, History en Wiskunde beginnen met ERK-B1-niveau in het Engels.

Onderdeel	Vwo ²²	Havo ²³
Leesvaardigheid	C1 (bij ruime voldoende)	B2
Luistervaardigheid	B2	B1
Spreekvaardigheid	B2	B1
Schrijfvaardigheid	B2	B1

Tabel 4. Eindexamenniveau Nederlands en Engels

Aan internationale bachelorstudenten worden wel expliciete eisen gesteld aan hun taalvaardigheid in het Engels. Ze moeten een toets afleggen en minstens ERK-B2-niveau behalen²⁴. Door de inrichting van de Engelstalige bachelor History is het aantal internationale studenten de laatste jaren behoorlijk toegenomen. Zo waren er in het collegejaar 2017-2018 33 internationale studenten, ten opzichte van 16 internationale studenten in het collegejaar daarvoor. Bij Wiskunde zijn er in de bachelor weinig tot geen internationale studenten terug te vinden omdat de opleiding vrijwel volledig Nederlandstalig is. In de masteropleiding zijn er gemiddeld zo'n 22 internationale studenten per academiejaar aanwezig.

²² <http://www.erk.nl/leerling/erkenvwo/>

²³ <http://www.erk.nl/leerling/erkenhavo/>

²⁴ <https://www.uu.nl/en/education/exchange-and-visiting-students/application/application-procedure>

Ook aan alle masterstudenten worden expliciete taaleisen gesteld, aan zowel de Nederlandse als de internationale studenten dus. Ze moeten hun taalvaardigheid in het Engels aantonen en hierbij wordt een ERK-C1-niveau verwacht. Op de websites van de masteropleidingen bij zowel Geschiedenis²⁵ als Wiskunde²⁶ worden hiervoor dezelfde universiteitsbrede eisen vermeld.

2.2.18. Talig zelfbewustzijn studenten

De meningen van de studenten over hun eigen taalvaardigheid zijn wisselend. Terwijl bij de studenten Geschiedenis geen vragen leven over hun taalvaardigheid in het Nederlands, merken de studenten History zelf op dat hun Nederlands niet altijd op niveau is: hun alledaagse Nederlands is nog goed, omdat ze dit buiten hun opleiding om nog vaak genoeg gebruiken, maar in hun vakgebied en op academisch niveau kunnen ze zich niet altijd even goed in het Nederlands uitdrukken. Sommige studenten kiezen er daarom bewust voor om toch ook enkele Nederlandstalige cursussen te volgen.

Over hun taalvaardigheid in het Engels geven de studenten Geschiedenis en History een gemêleerd beeld. Sommige geïnterviewden zeggen zelf helemaal geen problemen te hebben met het gebruik van het Engels, omdat ze altijd goed in Engels zijn geweest of eerder tweetalig voortgezet onderwijs hebben gevolgd, enkele anderen geven aan dat het toch niet vanaf de eerste dag vlekkeloos verliep en zij hiervoor toch wel inspanningen hebben moeten leveren. Ze voelen zich hierin wel ondersteund:

“Als je papers inlevert of zelfs op mailtjes, dan gaan ze je structuur, grammatica en dergelijke verbeteren. Dus ja ik heb het gevoel dat daardoor mijn schrijftaal voor Engels heel erg vooruit is gegaan. Spreektaal ook, ze letten heel erg op nuances en dergelijke.”

Bij Wiskunde zijn de geïnterviewde studenten positief over hun eigen taalvaardigheid in zowel het Nederlands als het Engels. Ze geven aan dat taal binnen hun opleiding slechts een achtergrondrol speelt, omdat het met name gaat om formules en bewijzen. Wel geven ze aan dat het cruciaal is dat studenten tijdens de lessen alles goed kunnen begrijpen:

“Als je een stelling moet bewijzen, ga je daar stapsgewijs doorheen. Als je een stap mist, kun je de rest ook niet meer begrijpen. Het is dus best wel belangrijk dat je de docent goed kan volgen, want aan de hand van wat er op het bord staat kun je het vaak niet meer herleiden.”

De meningen over het gebruik van het Engels verschillen. Sommige studenten zeggen zich in het Engels even gemakkelijk uit te kunnen drukken als in het Nederlands, andere zeggen toch wel even aan het Engels te hebben moeten wennen. Wel geven alle studenten aan dat het onhandig is als de taal van de leerstof en het college van elkaar verschillen. Het schakelen tussen termen is dan lastig.

Alle studenten, bij zowel Geschiedenis, History als Wiskunde, vinden het met het oog op de latere arbeidsmarkt belangrijk zowel hun Nederlands als hun Engels op peil te houden, al denken ze wel dat het belang van de ene of de andere taal sterk afhankelijk is van het werk dat ze willen gaan doen: “ik ambieer een baan in het buitenland dus ja, dan maak ik me wel wat minder druk om mijn Nederlands. Maar ik kan me voorstellen dat dat wel anders is als je docent wil worden.”

²⁵ <https://www.uu.nl/masters/en/conflict-studies-and-human-rights/admission-and-application/non-eu/ndu>

²⁶ <https://www.uu.nl/masters/en/mathematical-sciences/admission-and-application/non-eu/ndu#quicklinks>

2.2.19. Talige ondersteuning

In de bachelors Geschiedenis en History zitten in het eerste jaar enkele cursussen die naast de inhoud tevens focussen op de schrijfvaardigheid van de studenten. Op deze manier wordt dus enigszins aan de taalvaardigheid van de studenten gewerkt. Dit valt in de latere bachelorjaren en de masters minder vast te stellen en bij de opleiding Wiskunde eigenlijk niet.

De UU beschikt over een Skills Lab, waar studenten cursussen kunnen volgen in diverse academische vaardigheden. Dit gaat van papers schrijven over teksten analyseren tot academisch Nederlands en Engels. Omdat deze faciliteit universiteitsbreed is opgezet en het in principe de bedoeling is dat studenten hiernaar worden doorverwezen als ze ergens moeite mee hebben, wordt vanuit de opleidingen zelf geen verdere talige ondersteuning aan studenten geboden. Cursussen van het Skills Lab vallen niet binnen het curriculum. Studenten kunnen hiermee dus geen studiepunten verdienen. De cursussen van het Skills Lab zijn ook betalend, al krijgen eerstejaarsstudenten een voucher waarmee ze één cursus van het Skills Lab gratis kunnen volgen.²⁷

Tot een aantal jaar geleden had de UU een eigen taleninstituut, Babel. Intussen is dit geprivatiseerd en heeft het nog slechts losse banden met de UU. Studenten die een andere taal willen studeren, kunnen nog wel bij Babel terecht, maar dienen dit op eigen initiatief en kosten te doen.

Zowat alle geïnterviewden vinden het kwalijk dat internationale studenten geen cursus Nederlands wordt aangeboden. Er wordt veel moeite gedaan om hen aan te trekken, maar als ze hier eenmaal zijn, moeten ze het zelf uitzoeken. Binnen de opleiding Wiskunde wordt aan promovendi wél een cursus Nederlands aangeboden, met name omdat van hen wordt verwacht dat ze langere tijd zullen blijven. Deze cursus staat ook open voor andere internationale studenten binnen de opleiding, maar het is niet duidelijk in hoeverre zij hieraan deelnemen en hiertoe worden aangemoedigd.

2.2.20. Onderlinge communicatie studenten

De communicatie tussen studenten onderling verloopt in de taal die alle gesprekspartners beheersen. Als alle partners Nederlands beheersen, dan wordt doorgaans Nederlands gesproken. Zodra één partner geen Nederlands spreekt, schakelt iedereen over naar het Engels. Terwijl door docenten wordt gemeld dat er onderling ook wel luistertaal wordt gebruikt, bijvoorbeeld als een anderstalige docent wel al voldoende Nederlands begrijpt om het gesprek te volgen maar zelf nog liever Engels blijft spreken (zie verderop), is dit bij de studenten niet het geval.

Binnen de bachelor History, waar de internationale studenten een aanzienlijk aandeel vormen, lijkt de integratie tussen de twee groepen behoorlijk goed te verlopen:

“Volgens mij mengt dat behoorlijk goed. Wat ook helpt, is dat onze studievereniging vrijwel volledig is omgegaan naar het Engels. Er komt nu ook een internationale student in het bestuur, die hopelijk de belangen van internationale studenten kan vertegenwoordigen. Er zijn natuurlijk altijd mensen die eruit vallen, maar ja, dat houd je bij iedere opleiding.”

²⁷ <https://students.uu.nl/naast-de-studie/trainingen/vouchers-voor-eerstejaars>

Binnen de opleiding Wiskunde komen de internationale studenten er pas vanaf de masters bij en geeft een student aan: “in mijn bachelor heb ik niet echt met internationale studenten gesocialized. In mijn master wel, daar heb ik veel Engels gesproken met internationale studenten.”

2.3. Activiteiten

2.3.1. Lezingen, debatten en dergelijke

Door de opleiding Geschiedenis worden de meeste lezingen, debatten en dergelijke in het Engels aangekondigd en georganiseerd, met name om ook de internationale studenten en docenten erbij te betrekken. Ouderdagen van de opleiding worden wel vaker in het Nederlands georganiseerd. De studievereniging van de opleiding Geschiedenis organiseert veel tweetalige activiteiten, maar voor gelegenhedenbijekomsten wordt vooraf niet echt een taal afgesproken en spreekt iedereen gewoon de taal die gezien de situatie en de aanwezigen het beste uitkomt.

Binnen de opleiding Wiskunde hangt de taalkeuze voor lezingen, debatten en dergelijke vooral af van de doelgroep van studenten die wordt beoogd. Als het seminarie vooral voor bachelorstudenten is bedoeld, wordt voor Nederlands gekozen. Als het seminarie vooral voor masterstudenten is bedoeld, wordt voor Engels gekozen. De opleiding Wiskunde organiseert ook de Nationale Wiskundedagen voor docenten in het reguliere onderwijs, waar doorgaans zo'n duizend mensen op af komen. Deze zijn in het Nederlands. Een docent Wiskunde zegt hierover: “Het is uitzonderlijk om voor zo'n grote groep Nederlands te spreken, dat komt eigenlijk nooit voor.”

In de praktijk blijkt het gebruik van Nederlands en Engels bij lezingen, debatten en dergelijke nogal eens door elkaar te lopen, bij zowel Geschiedenis als Wiskunde. Zo geeft een geïnterviewde aan dat de taal van de uitnodiging niet altijd alles zegt over de taal van het evenement:

“Soms krijg ik een uitnodiging met een Engelse titel en een vraag naar een Engels abstract, maar blijkt dat ik mijn voordracht toch in het Nederlands moet houden. Ik heb geleerd dat ik het altijd maar eens moet vragen en niet op de uitnodiging moet vertrouwen. En ja, ik heb dus ook wel eens ineens geschakeld van taal.”

Soms wordt aan het begin van een bijeenkomst nog bepaald in welke taal deze zal verlopen: “Als er een kleine groep (anderstaligen) is, houden we er zeker rekening mee. Als er honderd Nederlanders zitten en één buitenlander, ja dan niet.” De interactie met de zaal gebeurt doorgaans in de taal die voor de bijeenkomst is afgesproken en dat kan dus Engels zijn, ook als de spreker en vraagsteller allebei Nederlands spreken: “Als ik op een Engelstalig evenement ben en een Nederlander stelt mij een vraag uit de zaal, dan is die vraag in het Engels en mijn antwoord ook.” Tot slot kan ook de taal van het ondersteunend materiaal nog afwijken van de taal van de bijeenkomst zelf: “soms is een voordracht Nederlands, maar de presentatie Engels. Op die manier kunnen we buitenlandse mensen in de zaal die het Nederlands nog niet helemaal machtig zijn toch wat ondersteuning bieden.”

2.3.2. Artikelen, boeken en publicaties

Geïnterviewden uit beide opleidingen geven aan dat het lastig is om een goede balans te vinden tussen publiceren in het Engels om aan te sluiten bij het internationale vakgebied en publiceren in het Nederlands om relevant te blijven voor de eigen samenleving.

Op basis van de websites van de diverse onderzoeksinstituten die onder Geschiedenis vallen, kan worden vastgesteld dat de meeste artikelen in het Engels worden gepubliceerd, maar dat er ook nog redelijk wat populair-wetenschappelijke boeken in het Nederlands worden geschreven, met name over cultuurgeschiedenis²⁸, politieke geschiedenis²⁹ en economische en sociale geschiedenis³⁰.

Op basis van de website van het onderzoeksinstituut van de opleiding Wiskunde, blijkt dat er vooral in het Engels wordt gepubliceerd³¹. Een geïnterviewde merkt hierbij op dat specialistisch onderzoek vaak wel in het Engels moet worden geschreven omdat er niet genoeg Nederlandse experts op dat gebied zijn om het onderzoek te beoordelen. Er is wel een Nederlandstalig vakblad voor Wiskunde waarin voornamelijke overzichtsartikelen worden gepubliceerd, zodat bijvoorbeeld docenten in het reguliere onderwijs op de hoogte kunnen blijven van ontwikkelingen in hun vakgebied.

2.3.3. Proefschriften en verdedigingen

Bij zowel Geschiedenis als Wiskunde worden proefschriften vrijwel enkel in het Engels gepubliceerd en doorgaans ook enkel in het Engels verdedigd. Volgens een geïnterviewde is daar een praktische verklaring voor: “er zijn in Nederland maar zoveel experts op hele specialistische onderwerpen. Het is daarom onmogelijk om voor promoties een volledig Nederlandstalige commissie samen te stellen.” De Nederlandstalige leden in de commissie stellen hun vragen ook soms wel in het Nederlands zodat de aanwezige vrienden en familie van de promovendus de verdediging beter kunnen volgen.

2.4. Werking

2.4.1. Vergaderingen binnen de opleiding

Vergaderingen bij zowel Geschiedenis als Wiskunde worden doorgaans in het Engels gevoerd, omdat er vrijwel altijd buitenlandse docenten aan deelnemen. Als deze docenten Nederlands verstaan, wordt er ook wel Nederlands gesproken. “Dan komt het wel voor dat we dan in het Engels antwoord krijgen.” Luistertaal is dus ook een principe dat binnen vergaderingen wordt toegepast.

²⁸ <https://www.uu.nl/onderzoek/cultuurgeschiedenis/publicaties>

²⁹ <https://www.uu.nl/onderzoek/politieke-geschiedenis/onderzoek/publicaties>

³⁰ <https://www.uu.nl/onderzoek/economische-en-sociale-geschiedenis/publicaties>

³¹ <https://www.uu.nl/onderzoek/freudenthal-instituut/onderzoek/onderzoekpublicaties>

2.4.2. Vergaderingen formele organen en interne nota's

Formele organen van de UU vergaderen in het Nederlands, tenzij de bijbehorende opleiding Engelstalig is. De verslaglegging is ook in het Nederlands, vergaderstukken zijn dat niet per definitie. Dit komt omdat de vergaderstukken niet altijd specifiek voor het formele orgaan zijn geschreven. Daarnaast kan van sommige stukken worden voorzien dat zij breder onder medewerkers/studenten zullen worden gedeeld en is het daarom praktischer ze meteen in het Engels op te stellen. Omdat de opleiding History sinds dit collegejaar een volwaardige, losstaande opleiding is, heeft de opleiding ook een eigen opleidingscommissie gekregen. Deze commissie vergadert in het Engels.

2.4.3. Communicatie tussen collega's

Geïnterviewden geven aan dat er in de wandelgangen allerlei talen rondgaan, maar dat Nederlands en Engels verreweg de meest gehoorde zijn. Het is erg afhankelijk van welke nationaliteiten er rondlopen: "we hebben nu toevallig een aardig groepje Duitse AIO's, dus dan valt op dat je ineens wat meer Duits hoort in de wandelgangen". E-mailverkeer en ander een-op-een contact tussen collega's gebeurt in principe in de taal die beide collega's machtig zijn.

2.4.4. Sociale gelegenheden

Bij sociale gelegenheden, zoals borrels en nieuwjaarsrecepties, wordt vaak een mengeling van talen gesproken. Geïnterviewden geven aan dat de speeches en de algemene delen doorgaans Engelstalig zijn, maar onderling wordt meestal de taal gesproken die alle gesprekspartners delen. Ook hier wordt tot slot weleens het principe van luistertaal toegepast.

2.5. Bibliografie

Aanmeldprocedure internationals [geraadpleegd op 20-04-2019]:

<https://www.uu.nl/en/education/exchange-and-visiting-students/application/application-procedure>

Aanvraagformulier brochures [geraadpleegd op 16-04-2019]: <https://start.uu.nl/form/brochures>

Brochure bacheloropleiding Geschiedenis, Universiteit Utrecht, uitgave maart 2019.

Aangevraagd via <https://start.uu.nl/form/brochures>

Brochure bacheloropleiding Wiskunde, Universiteit Utrecht, uitgave september 2017.

Aangevraagd via <https://start.uu.nl/form/brochures>

Career services [geraadpleegd op 20-04-2019]: <https://students.uu.nl/careerservices>

Corporate website UU [geraadpleegd op 20-04-2019]: <https://www.uu.nl>

DUB Engels [geraadpleegd op 20-04-2019]: <https://www.dub.uu.nl/en>

DUB Nederlands [geraadpleegd op 20-04-2019]: <https://www.dub.uu.nl/nl>

Feiten en cijfers faculteit Bètawetenschappen [geraadpleegd op 20-04-2019]:

<https://www.uu.nl/organisatie/faculteit-betawetenschappen/over-ons/feiten-en-cijfers-2018>

Feiten en cijfers faculteit Geesteswetenschappen [geraadpleegd op 20-04-2019]:
<https://www.uu.nl/organisatie/faculteit-geesteswetenschappen/over-de-faculteit>

Jaarverslag 2017, Universiteit Utrecht. [geraadpleegd op 20-04-2019]:
<https://www.uu.nl/organisatie/profiel/cijfers-en-feiten/jaarverslag>

Lijst met vakken Wiskunde [geraadpleegd op 20-04-2019]:
<https://students.uu.nl/beta/wiskunde/onderwijs/lijs-met-vakken-2018-2019>

Practical information [geraadpleegd op 19-05-2019]: <https://students.uu.nl/en/practical-information>

Praktische zaken [geraadpleegd op 19-05-2019]: <https://students.uu.nl/praktische-zaken>

Publicaties onderzoeksinstituut Geschiedenis [geraadpleegd op 20-04-2019]:
<https://www.uu.nl/onderzoek/cultuurgeschiedenis/publicaties>

Publicaties onderzoeksinstituut Geschiedenis [geraadpleegd op 20-04-2019]:
<https://www.uu.nl/onderzoek/politieke-geschiedenis/onderzoek/publicaties>

Publicaties onderzoeksinstituut Geschiedenis [geraadpleegd op 20-04-2019]:
<https://www.uu.nl/onderzoek/economische-en-sociale-geschiedenis/publicaties>

Publicaties onderzoeksinstituut Wiskunde [geraadpleegd op 20-04-2019]:
<https://www.uu.nl/onderzoek/freudenthal-instituut/onderzoek/onderzoekpublicaties>

Skills lab [geraadpleegd op 20-04-2019]: <https://students.uu.nl/naast-de-studie/trainingen>

Studentenwebsite UU [geraadpleegd op 20-04-2019]: <https://students.uu.nl/opleidingen>

Studieprogramma opleiding Geschiedenis [geraadpleegd op 21-05-19]:
<https://students.uu.nl/gw/geschiedenis/studieprogramma#ve>

Studieprogramma opleiding History [geraadpleegd op 21-05-19]:
<https://students.uu.nl/en/hum/history-ba/curriculum>

Studieprogramma opleiding Wiskunde [geraadpleegd op 21-05-19]:
<https://students.uu.nl/beta/wiskunde/onderwijs/studieprogramma>

Taalniveau eindexamen havo [geraadpleegd op 20-04-2019]: <http://www.erk.nl/leerling/erkenhavo/>

Taalniveau eindexamen vwo [geraadpleegd op 20-04-2019]: <http://www.erk.nl/leerling/erkenvwo/>

Utrecht University language policy, oktober 2017. Gedownload via het intranet van de UU.

Webpagina opleiding Geschiedenis [geraadpleegd op 20-04-2019]: <https://students.uu.nl/gw/geschiedenis>

Webpagina opleiding History [geraadpleegd op 20-04-2019]:

<https://students.uu.nl/en/hum/history-ba>

Webpagina opleiding Wiskunde [geraadpleegd op 20-04-2019]:

<https://students.uu.nl/beta/wiskunde/onderwijs/studieprogramma/wiskunde>

3. Verslag Universiteit Antwerpen

(door Sofie Moors)

3.1. Organisatie

De Universiteit Antwerpen (UA) is in 2003 ontstaan door het samengaan van de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius Antwerpen (UFSIA), het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen (RUCA) en de Universitaire Instelling Antwerpen (UIA). De UA heeft op dit moment zo'n 20.000 studenten, wat haar tot de derde grootste universiteit van Vlaanderen maakt. 16 procent van de studenten zijn internationale studenten en zij vertegenwoordigen samen zo'n 116 verschillende nationaliteiten³² (Goel 2018, 4).

Geschiedenis hoort binnen de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte thuis.³³ Binnen de faculteit zijn vijf departementen, waarvan Geschiedenis er één is. Het departement bevat twee onderzoeksgroepen: "Centre for Urban History"³⁴ en "Power in History – Centre for Political History".³⁵ De bacheloropleiding bestaat uit 180 studiepunten (3 jaar voltijds studeren), de master uit 60 (1 jaar voltijds studeren).

Wiskunde hoort binnen de Faculteit Wetenschappen en het Departement Wiskunde en Informatica thuis, één van de vijf departementen van de faculteit.³⁶ Tot de deelrichting Wiskunde behoren twee onderzoeksgroepen: "Fundamental Mathematics"³⁷ en "Applied Mathematics"³⁸. De bachelor Wiskunde bestaat uit 180 studiepunten (3 jaar voltijds studeren), de master uit 120 (2 jaar voltijds studeren).

³² <https://www.uantwerpen.be/images/online/uantwerpen/pre-arrival-guide/files/assets/basic-html/index.html#4> [gedownload op 09/04/19]

³³ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/geschiedenis-studeren/>

³⁴ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/centre-urban-history/>

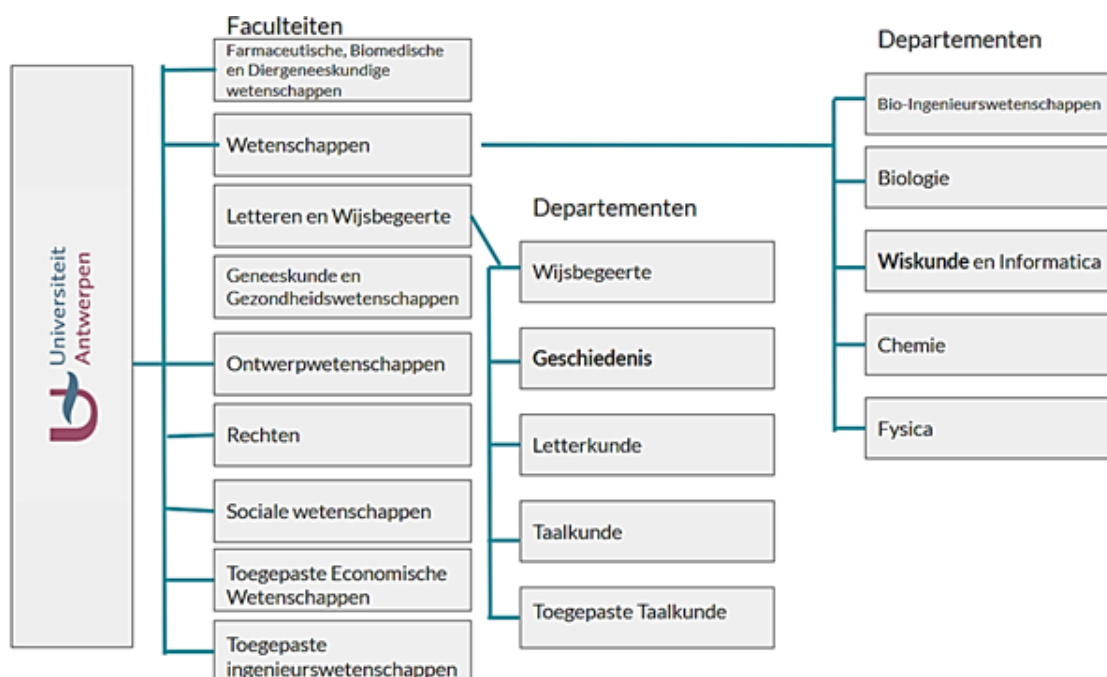
³⁵ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/power-in-history/>

³⁶ <https://www.uantwerpen.be/nl/>

<https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/wiskunde-studeren/bachelor/>

³⁷ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/fundamental-mathematics/>

³⁸ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/applied-mathematics/>

3.2. Onderwijs

Studiegidsen & brochures

Studiegidsen kunnen digitaal worden besteld op de website van de UA³⁹, maar enkel als de website op de optie Nederlands staat. De brochures worden dan via e-mail opgestuurd. Bij de bestelling wordt de optie Engels niet aangeboden. De brochures voor Geschiedenis⁴⁰ en Wiskunde⁴¹ (zowel de bachelors als de masters) vinden we via de website enkel in het Nederlands terug. Ook de brochure met een overzicht van alle bacheloropleidingen⁴² is online enkel in het Nederlands beschikbaar.

Uit een interview blijkt dat er voor de Nederlandstalige opleidingen inderdaad enkel brochures in het Nederlands worden gemaakt, maar dat er voor de Engelstalige (master)opleidingen niet zozeer met brochures, als wel met fiches wordt gewerkt. Deze worden niet door het Departement Communicatie opgesteld, maar binnen de faculteiten zelf.⁴³ Het *International Students Office*, dat de buitenlandse en Engelstalige marketing van de UA verzorgt, bundelt deze fiches en gebruikt ze in zijn communicatie.

³⁹ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/voorbereiding-advies-studiekeuze/opleidingsbrochures/>

⁴⁰ <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container1163/files/Opleidingsbrochures/Geschiedenis%20UAntwerpen.pdf> [gedownload op 7/03/19]

⁴¹ <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container1163/files/Opleidingsbrochures/Wiskunde%20UAntwerpen.pdf> [gedownload op 7/03/19]

⁴² <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container1163/files/Algemene%20brochures/Bacheloropleidingen%20UAntwerpen.pdf> [gedownload op 7/03/19]

⁴³ https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container2187/files/Brochure_AES_EP_2018.pdf [gedownload op 7/03/19]

Voor studenten uit Nederland is er via de website de specifieke brochure “Nederlandse studenten aan de Universiteit Antwerpen”⁴⁴ beschikbaar in het Nederlands, voor alle overige internationale studenten is er *A pre-arrival guide for international degree students at the University of Antwerp*⁴⁵ in het Engels. In het algemeen worden anderstalige studenten minder bijgestaan in het maken van een studiekeuze aan de UA dan Nederlandstalige. Op de webpagina over “Openlesdagen” staat in het Engels enkel: “Open Day. Do you want to discover our university and our study programmes?”⁴⁶ Op de website van de UA wordt in het Nederlands ook een studiekeuzetest aangeboden, die in het Engels ontbreekt.⁴⁷ Tot slot wordt op de website op het ‘Kijk op Kiezen’ Workbook⁴⁸ gewezen, dat studenten kan helpen bij hun studiekeuze, maar het werkboek zelf is enkel in het Nederlands verkrijgbaar.

Websites

De website van de UA kan in het Nederlands en het Engels worden ingesteld, maar de informatie die in het Engels wordt aangeboden is vaak een stuk beperkter. Dit geldt ook voor de websites van de opleidingen Geschiedenis en Wiskunde. Hierover staat op de website van de opleiding Geschiedenis te lezen: “This programme is taught in Dutch. On these pages, and for informational purposes only, we provide basic information about this programme in English. To find out more, we kindly refer you to the detailed information in Dutch: bachelor in de geschiedenis”.⁴⁹ Bepaalde pagina’s op de website, zoals “Stage bij Geschiedenis”⁵⁰, zijn zelfs enkel in het Nederlands beschikbaar. Ook op de website van de opleiding Wiskunde is in het Engels heel wat minder informatie beschikbaar dan in het Nederlands en kan je voor meer informatie naar een Nederlandstalige pagina worden doorverwezen.⁵¹

Hoewel de Engelstalige informatie op de website minder uitgebreid is en je door de opleidingen naar Nederlandstalige pagina’s kunt worden doorverwezen, blijkt uit een interview dat het in de praktijk wel kan voorkomen dat je vanop een Nederlandstalige pagina ‘per ongeluk’ op een Engelstalige belandt, terwijl het omgekeerde niet mag en kan gebeuren: “Het kan niet dat de informatie in het Engels wordt gegeven, maar dat je dan ‘per ongeluk’ in het Nederlands sukkel.” Met andere woorden: je kunt wel automatisch van het Nederlands in het Engels terecht komen, maar nooit van het Engels in het Nederlands. Hierbij wordt dus uitgegaan van de veronderstelling dat alle Nederlandstaligen ook wel een beetje Engels kennen, maar anderstaligen niet noodzakelijk een beetje Nederlands.

Het overwegend Nederlandstalige beeld van de websites van Geschiedenis en Wiskunde verandert wel als we naar de pagina’s van de onderzoeksgroepen surfen. Bij Geschiedenis blijken “Centre for Urban History”⁵² en “Power in History – Centre for Political History”⁵³ enkel Engelstalige webpagina’s te hebben en hetzelfde geldt voor “Fundamental Mathematics”⁵⁴ en “Applied Mathematics”⁵⁵ bij Wiskunde.

⁴⁴ <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container1163/files/Algemene%20brochures/Nederlandse%20studenten%20UAntwerpen.pdf> [gedownload op 7/03/19]

⁴⁵ <https://www.uantwerpen.be/images/online/uantwerpen/pre-arrival-guide/files/assets/basic-html/index.html#1>

⁴⁶ <https://www.uantwerpen.be/en/education/choosing-a-programme/meet-us/>

⁴⁷ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/voorbereiding-advies-studiekeuze/studiekeuzebegeleiding/>

⁴⁸ <https://www.uantwerpen.be/en/education/choosing-a-programme/kijk-op-kiezen/>

⁴⁹ <https://www.uantwerpen.be/nl/onderwijs/opleidingsaanbod/geschiedenis-studeren/>

⁵⁰ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/geschiedenis-studeren/stage/>

⁵¹ <https://www.uantwerpen.be/en/study/education-and-training/ba-mathematics/programme-info/>

⁵² <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/centre-urban-history/>

⁵³ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/power-in-history/>

⁵⁴ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/fundamental-mathematics/>

⁵⁵ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/applied-mathematics/>

Uit een interview met een communicatiemedewerker blijkt dat hier een beleid achter zit:

“Voor al wat onderwijs is, is de regel dat het in het Nederlands wordt weergegeven, en wat relevant is ook nog in het Engels. Voor al wat onderzoek is, is de regel dat communicatie primair in het Engels gebeurt, en daar waar het relevant is ook in het Nederlands.”

Tot slot kunnen ook *BlackBoard*⁵⁶ en *SiSa*⁵⁷, de studentenplatformen van de UA, in het Nederlands en het Engels worden ingesteld. Voor internationale studenten is er een aparte helpdesk in het Engels.⁵⁸ Het programma *Mobility Online*⁵⁹, waar studenten terecht kunnen met hun Erasmusaanvragen, is enkel in het Engels beschikbaar, ook voor de Nederlandstalige studenten. Uit een interview blijkt dat dit komt omdat hiervoor met een computerprogramma wordt gewerkt dat in Oostenrijk is ontwikkeld.

Sociale media

Naast de Facebookpagina “UAntwerpen”⁶⁰ in het Nederlands, is er de Facebookpagina “UAntwerp”⁶¹ in het Engels. Op *Instagram* heet de universiteit “uantwerpen”.⁶² Uit eigen observatie blijkt dat hierop vooral posts met een Nederlands onderschrift staan, al komt ook Engels vaak aan bod. De *LinkedIn*-pagina⁶³ van de universiteit is momenteel Nederlandstalig, maar uit een interview blijkt dat er plannen zijn om het Engels hieraan toe te voegen vanuit het perspectief van *employer branding*. Tot slot heeft de universiteit *Twitter*⁶⁴, als “UAntwerpen”. Ook hierop staan vooral Nederlandstalige berichten.

Magazines

De magazines van de UA, *Magazine UAntwerpen* en *PINTRA Magazine*, zijn Nederlandstalig met hier en daar abstracts in het Engels. Een geïnterviewde zegt hierover:

“Het is nu zo ver dat sommige onderwerpen, zeker in het interne PINTRA Magazine, ook in het Engels zouden kunnen worden aangeboden. Magazine UAntwerpen is eigenlijk een Alumni-tijdschrift, en eerlijk gezegd is het aantal Engelstalige Alumni klein, dus het is relevant dat dat in het Nederlands blijft. Maar voor het interne Pintra-Magazine, dat naar een publiek gaat waarvan 1/5 Engelstalig is, zouden Engelse artikels interessant zijn.”

⁵⁶ <https://blackboard.uantwerpen.be/>

⁵⁷ <https://sisastudent.uantwerpen.be>

⁵⁸ http://uahost.uantwerpen.be/helpdesk/ro_helpdesk/

⁵⁹ <https://mobilityonline.uantwerpen.be/mobility/login>

⁶⁰ <https://www.facebook.com/UAntwerpen/>

⁶¹ <https://www.facebook.com/UAntwerp>

⁶² https://www.instagram.com/uantwerpen/?fbclid=IwAR30_1suFqPJO7BFsaNiekEjhhNWC9HdYmX_OIWhV7n7fYymD309V_g0trw

⁶³ <https://www.linkedin.com/school/university-of-antwerp/?originalSubdomain=nl>

⁶⁴ <https://twitter.com/UAntwerpen>

Voorlichtingsdagen

Informatie over de voorlichtingsdagen, zoals over de infomarkt⁶⁵, openlesdagen⁶⁶ en infodagen⁶⁷, vinden we op de website voornamelijk in het Nederlands terug. De optie Engels is er wel, maar de informatie is er veel minder uitgebreid. Uit meerdere interviews blijkt dat de communicatie tijdens de voorlichtingsdagen vooral in het Nederlands verloopt. De openlesdagen vinden plaats in de taal van de opleidingen. Aangezien het meestal lessen uit bacheloropleidingen zijn, is de taal dan ook meestal Nederlands. Bij de taalopleidingen, zoals Taal- en Letterkunde en Toegepaste Taalkunde, kan dit wel verschillen. Ook de infodagen gaan voornamelijk over Nederlandstalige opleidingen en vinden dan ook voornamelijk in het Nederlands plaats. Er is wel een stand van het *International Students Office* over de Engelstalige opleidingen en daar komen ook anderstaligen langs.

Mededelingsborden

Geschiedenis is gevestigd aan de Stadscampus. Uit eigen bevindingen blijkt dat de boodschappen op de mededelingsborden in de Bibliotheek van de Stadscampus bijna uitsluitend in het Nederlands zijn, terwijl die in de Agora van de Stadscampus in het Nederlands en soms ook in het Engels verschijnen. Wiskunde is gevestigd aan Campus Middelheim. Een geïnterviewde student meldt dat boodschappen daar zo goed als altijd in beide talen worden weergegeven. Volgens de communicatiemedewerker die we hebben geïnterviewd, is dit laatste ook het beleid, altijd eerst in het Nederlands en vervolgens in het Engels, maar kan hiervan ook om diverse redenen worden afgeweken in de praktijk: “Als er een Nederlandstalig toneelstuk aangekondigd wordt, dan gaat dat niet in het Engels gebeuren”, of: “De bibliotheek heeft een eigen beheer, dus als iemand daar toevallig niet zo goed Engels spreekt of de Engelse vertaling niet zo belangrijk vindt, dan zou het kunnen dat de vertaling achterwege blijft”.

Aantal Nederlandstalige en Engelstalige opleidingen

De brochure over alle bacheloropleidingen aan de UA⁶⁸ bevat ook een overzicht van alle master- en master-na-masteropleidingen die aan de universiteit kunnen worden gevolgd. Als we alle opleidingen in een tabel plaatsen, zien we dat er 31 Nederlandstalige bacheloropleidingen en 0 Engelstalige zijn, 54 Nederlandstalige masteropleidingen en 16 Engelstalige en 12 Nederlandstalige master-na-masters en 6 Engelstalige. Op bachelorniveau zijn dus geen Engelstalige opleidingen, maar op masterniveau wel (van 23 procent bij de gewone masters tot 33 bij de masters-na-masters). De meeste Engelstalige masteropleidingen vinden we bij de Wetenschappen terug, maar Wiskunde hoort daar niet bij. Ook bij de Letteren en Wijsbegeerte kent Geschiedenis geen Engelstalige masteropleiding.

⁶⁵ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/infomomenten/infomarkt/>

⁶⁶ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/infomomenten/openlesdagen/>

⁶⁷ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/infomomenten/infodagen/>

⁶⁸ <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container1163/files/Algemene%20brochures/Bacheloropleidingen%20UAntwerpen.pdf> [gedownload op 7/03/19]

Faculteiten	Nederlandstalige opleidingen (inclusief taalopleidingen)	Engelstalige opleidingen
<i>Faculteit Letteren en Wijsbegeerte</i>	bachelor: 4 master: 8 master-na-master: 2	bachelor: 0 master: 1 (Philosophy)
Faculteit Rechten	bachelor: 1 master: 2 master-na-master: 1	bachelor: 0 master: 1 (Laws)
Faculteit Sociale Wetenschappen	bachelor: 4 master: 9	bachelor: 0 master: 1 (Political Science)
Faculteit Toegepaste Economische Wetenschappen	bachelor: 5 master: 9	bachelor: 0 master: 2 (Applied Economic Sciences: Business Economics & Applied Economic Sciences: Economic Policy) master-na-master: 1 (Maritime and AirTransport Management)
Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen	bachelor: 2 master: 5 master-na-master: 6	bachelor: 0 master: 3 (Epidemiology, Molecular Biology, Rehabilitation Sciences and Physiotherapy) master-na-master: 1 (Global Health)
Faculteit Toegepaste Ingenieurwetenschappen	bachelor: 1 master: 5	bachelor: 0 master: 1 (Sustainable Automotive Engineering)
Faculteit Ontwerpwetenschappen	bachelor: 4 master: 6	bachelor: 0 master: 0
<i>Faculteit Wetenschappen</i>	bachelor: 6 master: 5 master-na-master: 0	bachelor: 0 master: 5 (Biology, Chemistry, Computer Science, Marine and Lacustrine Science and Management, Physics) master-na-master: 1 (Technology for Integrated Water Management)
Faculteit Farmaceutische, Biomedische en Diergeneeskundige Wetenschappen	bachelor: 4 master: 4 master-na-master: 3	bachelor: 0 master: 2 (Biomedical Sciences, Leading International Vaccinology Education)
Instituut v. Ontwikkelingsbeleid en -Beheer	master-na-master: 0	master-na-master: 3 (Development Evaluation and Management, Globalisation and Development, Governance and Development)
School of Education	educatieve master: 1	
Totalen	bachelor: 31 master: 54 master-na-master: 12	bachelor: 0 master: 16 master-na-master: 6

Instructietalen bij Geschiedenis

Op de website van de UA staat een overzicht van alle vakken die binnen de opleiding Geschiedenis worden aangeboden, in zowel de bachelor-⁶⁹ als de masteropleiding⁷⁰. Op de webpagina's voor de internationale studenten staat ook nog een apart overzicht van alle vakken die in het Engels kunnen worden gevolgd⁷¹. Hieronder volgen tabellen met alle Nederlandstalige en Engelstalige vakken die binnen de bachelor- en masteropleiding Geschiedenis worden aangeboden.

Nederlandstalige bachelorvakken	Engelstalige bachelorvakken
1. Inleiding tot de economie	1. History of the Islamic World
2. Inleiding tot de wijsbegeerte	2. Debating development
3. Inleiding tot de sociale wetenschappen	3. The premodern Islamic World: 600-1600
4. Historische methode	4. The modern Islamic World: 1600-today
5. Oefeningen paleografie	
6. Historische oefeningen 1	
7. Geschiedenis van de oudheid	
8. Geschiedenis van de middeleeuwen	
9. Geschiedenis van de nieuwe tijd	
10. Geschiedenis van de nieuwste tijd	
11. Eigentijdse geschiedenis	
12. Inleiding tot de wereldgeschiedenis	
13. Kunstgeschiedenis	
14. Middelnederlands	
15. Middeleeuws Frans	
16. Inleiding tot het Latijn	
17. Engels: grammatica 1	
18. Geschiedenis van de literatuur	
19. Inleiding tot de christelijke cultuur	
20. Inleiding tot de joodse cultuur	
21. Geschiedenis van Centraal Europa	
22. Geschiedenis van Rusland en Sovjet-Unie	
23. Byzantijnse geschiedenis	
24. De Iberische wereld: Spanje en Latijns-Amerika, 1492-1992	
25. Studium Generale	
26. De geschiedenis van het gedrukte boek	
27. Inleiding tot de historiografie	
28. Erfgoed en publieksgeschiedenis	
29. Geschiedenis en beeld	
30. Geschiedenis en taal	
31. Geschiedenis en getal	
32. Historische oefeningen 2	
33. Heuristiek per historische periode: middeleeuwen en nieuwe tijd	
34. Heuristiek per historische periode: nieuwste tijd	
35. Heuristiek per historische periode: Islamwereld	
36. Ecologische geschiedenis	
37. Geschiedenis van de Nederlanden	
38. Geschiedenis van België	
39. Politicologie	

⁶⁹ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/geschiedenis-studeren/bachelor/studieprogramma/>

⁷⁰ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/geschiedenis-studeren/master/studieprogramma/>

⁷¹ <https://www.uantwerpen.be/en/about-uantwerp/faculties/faculty-of-arts/studying-and-education/exchange-students/non-dutch-courses/>

Nederlandstalige bachelorvakken	Engelstalige bachelorvakken
40. Samenleving, feiten en problemen	
41. Chinees: cultuur	
42. Interdisciplinaire perspectieven op migratie en integratie	
43. Publiekrecht	
44. Theatergeschiedenis	
45. Geschiedenis van de film 1: vroege cinema	
46. Geschiedenis Nederlandse Letterkunde 1: middeleeuwen en vroegmoderne tijd	
47. Geschiedenis Nederlandse Letterkunde 2: van Franse Revolutie tot Grote Oorlog	
48. Geschiedenis Nederlandse Letterkunde 3: van Grote Oorlog tot vandaag	
49. Levensbeschouwing en cultuur	
50. Bachelorscriptie	
51. Middeleeuwen: politiek en instellingen	
52. Middeleeuwen: cultuurgeschiedenis	
53. Middeleeuwen en nieuwe tijd: sociaal-economische geschiedenis	
54. Nieuwe tijd: politiek en instellingen	
55. Nieuwe tijd: cultuurgeschiedenis	
56. Nieuwste tijd: politiek en instellingen	
57. Nieuwste tijd: cultuurgeschiedenis	
58. Nieuwste tijd: sociaal-economische geschiedenis	
59. Inleiding tot de sociale geografie	

In dit overzicht van bachelorvakken zijn taalvakken (Middelnederlands, Middeleeuws Frans, Inleiding tot het Latijn en Engels: grammatica 1) allemaal bij de Nederlandstalige vakken geplaatst. Studenten hoeven niet alle vakken te volgen en kunnen hier en daar ook vakken uit andere opleidingen kiezen. Hierdoor kunnen ze hun curriculum zelf invullen met extra Nederlandstalige of Engelstalige vakken.

Nederlandstalige mastervakken	Engelstalige mastervakken
1. Theorie van de historische kennis	1. Urban History and Theory – an Introduction
2. Historisch atelier	2. History of the Body, Gender and Sexuality
3. Masterproef	3. Nations and Nationalisms in Modern European History
4. Politieke geschiedenis: thema's en debatten	4. Urban History Weeks
5. Stage publieksgeschiedenis	5. Insurgency and Revolution
6. Erfgoed en bibliotheken	6. The Silk Roads in the Middle Ages: Trade and Cultural Encounters
7. Media in de vroegmoderne periode: een communicatierevolutie?	7. History of Science and Society
8. Internship Wetenschappelijke Onderzoeksgroepen	

Ook voor de mastervakken geldt dat studenten niet alle vakken hoeven te volgen en hier en daar ook vakken uit andere opleidingen kunnen kiezen. Ook in het masterjaar kunnen studenten hun curriculum dus zelf invullen met extra Nederlandstalige of Engelstalige vakken.

Uit de bovenstaande tabellen blijkt dat het aantal vakken dat in het Engels wordt aangeboden, in de masteropleiding sterk toeneemt ten opzichte van de bacheloropleiding. In absolute cijfers gaat het bijna over een verdubbeling (van 4 vakken naar 7), in relatieve cijfers over een stijging van 7 procent (4 vakken op 59) naar 47 procent (7 vakken op 15). Als je hierbij indachtig bent dat de Engelstalige vakken in de bacheloropleiding over 3 jaar worden aangeboden, terwijl deze in de masteropleiding in 1 enkel jaar worden gebundeld, dan valt de toename natuurlijk nog meer op. Hoewel er officieel dus geen Engelstalige masteropleiding Geschiedenis bestaat, is deze wel sterk verengelst.

In interviews bevestigen de studenten het beeld van een meer Engelstalige masteropleiding, al geven ze ook aan dat de instructietaal soms wordt aangepast naargelang de omstandigheden:

“Er was eens een gastcollege van een Nederlandstalige professor. Die vroeg op voorhand of de les in het Engels of Nederlands moest doorgaan. Hierbij lag de keuze bij de studenten, die uiteindelijk voor het Nederlands kozen. Er zat in dat vak normaal ook een Erasmusstudent, maar die was toen niet aanwezig. Wel is er nagegaan of deze student aanwezig was, anders zou de les wel in het Engels zijn geweest.”

Tot slot moet hierbij worden opgemerkt dat het curriculum van de masteropleiding Geschiedenis vanaf het academiejaar 2019-220 wordt aangepast⁷². Er komt een pak Nederlandstalige (keuze)vakken bij, waardoor de masteropleiding weer een meer Nederlandstalig karakter zal krijgen.

Instructietalen bij Wiskunde

Op de website van de UA staat ook een overzicht van alle vakken die binnen de opleiding Wiskunde worden aangeboden, in zowel de bacheloropleiding⁷³ als de diverse masteropleidingen⁷⁴. Op de pagina's voor internationale studenten staat een apart overzicht van alle vakken die in het Engels kunnen worden gevolgd⁷⁵. Hieronder volgen tabellen van alle Nederlandstalige en Engelstalige vakken die binnen de bacheloropleiding en masteropleidingen Wiskunde worden aangeboden.

Nederlandstalige bachelorvakken	Engelstalige bachelorvakken
1. Algemene fysica I: kinematica, dynamica, gasttheorie	1. Linear Algebra and Geometry
2. Biofysica I	2. Computer Graphics
3. Calculus	3. Fields and Galois Theory
4. Computerpracticum	
5. Discrete wiskunde	
6. Getallen en verzamelingen	
7. Groepen en ringen	
8. Inleiding tot de financiële markten 1	
9. Inleiding tot programmeren	
10. Multivariatie calculus	
11. Numerieke analyse	
12. Algemene topologie	
13. Codetheorie	
14. Differentiaalmeetkunde	

⁷² <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/geschiedenis-studeren/master/studieprogramma/>

⁷³ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/wiskunde-studeren/bachelor/studieprogramma/>

⁷⁴ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/wiskunde-studeren/master/studieprogramma/>

⁷⁵ <https://www.uantwerpen.be/en/about-uantwerp/faculties/faculty-of-science/studying-and-education/incoming-exchange-st/courses-open-to-exch/>

Nederlandstalige bachelor vakken	Engelstalige bachelor vakken
15. Differentiaalvergelijkingen en dynamische systemen	
16. Getaltheorie	
17. Iteratieve methodes voor lineaire stelsels en eigenwaarden problemen	
18. Kanstheorie	
19. Numerieke methoden	
20. Projectwerk	
21. Biofysica II	
22. Inleiding analytische mechanica	
23. Inleiding tot computationele biologie	
24. Inleiding tot de algemene economie	
25. Ken- en wetenschapsleer	
26. Complexe analyse	
27. Globale analyse	
28. Hilbertruimten en Fourierreeksen	
29. Levensbeschouwing en wetenschap	
30. Maattheorie	
31. Numeriek oplossen van gewone differentiaalvergelijkingen	
32. Representatietheorie	
33. Ringen en modulen	
34. Wiskundige statistiek	
35. Algemene fysica III: elektromagnetisme	
36. Hedendaagse analytische wijsbegeerte	
37. Inleiding kwantummechanica	
38. Inleiding tot de financiële markten 2	
39. Machines en berekenbaarheid	
40. Wiskundige modellen in de economie	
41. Kaleidoscopisch projectwerk	

Ook voor de bachelorstudenten Wiskunde geldt dat ze niet alle vakken hoeven te volgen en hier en daar ook vakken uit andere opleidingen kunnen kiezen. Op die manier kunnen ze hun curriculum dus zelf invullen met extra Nederlandstalige of Engelstalige vakken.

Na hun bacheloropleiding kunnen de studenten kiezen tussen 3 afstudeerrichtingen: de master Fundamentele Wiskunde⁷⁶, de master Financiële en Toegepaste Wiskunde⁷⁷ en de master Wiskunde-Onderwijs⁷⁸. Omdat deze laatste deels uit vakken van de lerarenopleiding en deels uit vakken van de twee eerste opleidingen bestaat, wordt deze hier verder niet apart besproken. Vanaf het academiejaar 2019-2020 wordt de master Wiskunde-Onderwijs overigens omgevormd tot de “educatieve master in de wetenschappen en de technologie: wiskunde”⁷⁹.

⁷⁶ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/wiskunde-studeren/master/studieprogramma/fundamentele-wiskunde/>

⁷⁷ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/wiskunde-studeren/master/studieprogramma/financiele-en-toegepaste-wiskunde/>

⁷⁸ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/wiskunde-studeren/master/studieprogramma/wiskunde-onderwijs/>

⁷⁹ <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/educatieve-master/afstudeerrichtingen/wetenschappen-en-technologie/wiskunde/studieprogramma/>

Fundamentele Wiskunde

Nederlandstalige mastervakken	Engelstalige mastervakken
1. Gevorderde kansrekening	1. Algebraic Topology
2. Grondslagen van de wiskunde	2. Integrable Hamiltonian Systems
3. Associatieve algebra	3. Homological Methods
4. Functionaalanalyse	4. Field Arithmetic
5. Categoriëtheorie	5. Algebraic Number Theory
6. Knopentheorie	6. Algebra Seminar
7. Representatiëtheorie van algebra's	7. Algebras with Involution
8. Topics in getaltheorie	8. Antwerp Summer University ALGAR
9. Differentiaalvergelijkingen en operatoren	9. Hopf Algebras and Quantumgroups
10. Eindige differentiemethoden en financiële wiskunde	10. Non-commutative Algebra
11. Géométrie symplectique (in het Frans)	11. Quadratic Forms
12. Gevorderde numerieke methoden	12. Banach and C*-algebras
13. Numerieke optimalisatie	13. Selected topics in differential geometry and analysis
14. Seminarie analyse en meetkunde I	14. Advanced Algebraic Topology
15. Seminarie analyse en meetkunde II	15. Non-commutative Geometry
16. Capita selecta in de topologie	16. Time series analysis I
17. Categorische topologie	17. Academic literacies for scientists
18. Gevorderde topologie	18. History of science and society
19. Seminarie analyse en topologie	
20. Algebraïsche meetkunde	
21. Permutatiegroepen en incidentiemeetkunde	
22. Algemene theorie van empirische processen	
23. Gevorderde stochastische processen	
24. Lévy processen en hun toepassingen	
25. Wiskundige logica	
26. Masterproef fundamentele wiskunde	

Financiële en Toegepaste Wiskunde

Nederlandstalige mastervakken	Engelstalige mastervakken
1. Actuariële modellen	1. Banking
2. Eindige differentie methoden en financiële wiskunde	2. Financial Risk Management
3. Gevorderde kansrekening	3. Monte Carlo Methods and FX Derivatives Markets
4. Numerieke optimalisatie	4. Time series analysis I
5. Harmonische en wavelet analyse	5. Introduction to performance modelling
6. Financiële wiskunde (twee semesters)	6. Integrable Hamiltonian systems
7. Financiële modellering	7. Academic literacies for scientists
8. Padintegralen voor optieprijsen	8. History of science and society
9. Gevorderde numerieke methode	
10. Gevorderd programmeren	
11. Multirooster en multischaal oplossingen	
12. Seminarie numerieke analyse	
13. Theorie en praktijk van eindige elementen methoden	
14. Toepassingen van differentiaalvergelijkingen	
15. Algemene theorie van empirische processen	
16. Gevorderde stochastische processen	
17. Lévy processen en hun toepassingen	
18. Statistische methoden I	
19. Statistische methoden II	

Nederlandstalige mastervakken	Engelstalige mastervakken
20. Cryptografie	
21. Reconstructietechnieken in medische beeldvorming	
22. Masterproef financiële toegepaste wiskunde	

Ook de masterstudenten Wiskunde hoeven niet alle vakken te volgen, maar krijgen minder vrijheid om ook vakken uit andere opleidingen te kiezen. Bij de Fundamentele Wiskunde kan nog een beetje uit de vakken van de Financiële en Toegepaste Wiskunde worden gekozen, maar bij de Financiële en Toegepaste Wiskunde kan helemaal niet naar vakken uit andere opleidingen worden gegrepen. Bij de Fundamentele Wiskunde wordt één vak in het Frans gegeven, maar dat hebben we niet apart gezet.

Uit de bovenstaande tabellen blijkt dat het aantal vakken dat in het Engels wordt aangeboden, ook bij Wiskunde in de masteropleidingen sterk toeneemt ten opzichte van de bacheloropleiding. In absolute cijfers gaat het bij de Financiële en Toegepaste Wiskunde bijna om een verdrievoudiging (van 3 vakken naar 8) en bij de Fundamentele Wiskunde zelfs om een verzesvoudiging (van 3 vakken naar 18). In relatieve cijfers gaat het bij de Financiële en Toegepaste Wiskunde over een stijging van 7 procent (3 vakken op 44) naar 27 procent (8 vakken op 30) en bij de Fundamentele Wiskunde zelfs om een stijging van 7 procent (3 vakken op 44) naar 41 procent (18 vakken op 44). Hiermee komt dus vooral de master Fundamentele Wiskunde in de buurt van de master Geschiedenis (47 procent).

Voor de masteropleidingen Fundamentele Wiskunde en Financiële en Toegepaste Wiskunde wordt door de UA overigens nauw samengewerkt met de masteropleiding Fundamentele Wiskunde aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB). Hierbij valt het op dat de meeste Engelstalige vakken door de UA worden ingericht en dat de masteropleiding aan de VUB nog een stuk Nederlandstaliger oogt⁸⁰.

In interviews bevestigden studenten Wiskunde niet alleen het beeld dat de masteropleidingen sterker zijn verengelst, ze verstevigen het zelfs nog:

“Van de verplichte vakken zijn er nu al heel veel in het Engels. (...) Ik heb nu 10 vakken, waarvan zo’n 8 in het Engels. Vorig semester had ik maar 1 vak in het Nederlands.”

Net als bij Geschiedenis melden studenten Wiskunde verder ook nog dat de instructietaal soms wordt aangepast naargelang de omstandigheden, maar dan in de omgekeerde richting:

“Ooit hadden we een vak dat normaal altijd in het Nederlands was, maar omdat er een Erasmusstudent was, hebben ze gevraagd of iedereen het oké vond dat de instructietaal Engels werd. De studenten willen dan enerzijds liever het Nederlands, maar anderzijds willen ze ook dat die persoon kan volgen. Uiteindelijk hebben we de keuze voor Engels aanvaard.”

⁸⁰ <https://caliweb.cumulus.vub.ac.be/caliweb/?page=plan&id=00199&anchor=0000000516&target=pr&year=1819&language=nl&output=html>

Uit de interviews met de docenten blijkt dat zij in SiSa kunnen zien welke studenten uit het buitenland komen. Een docent Wiskunde vertelt hierover:

“In het geval dat er een Erasmusstudent is, zeg ik hem/haar dat ik de instructietaal zoals vastgelegd door de onderwijscommissie zal hanteren, maar dat ik voor hem/haar mijn schriftelijk materiaal in beide talen aanbied. (...) Bovendien is er een niet-officiële regel dat het eerste jaar volledig Nederlandstalig moet zijn.”

Studiemateriaal

Uit de interviews blijkt dat het studiemateriaal niet per se in dezelfde taal als de instructietaal wordt verstrekt. Zo vertelt een bachelorstudent Geschiedenis: “Al mijn vakken zijn op dit moment in het Nederlands, maar er zijn wel vaak Engelse artikels deel van de leerstof”. Volgens een masterstudent Geschiedenis komt het in de masteropleiding zelfs voor dat de cursus in het Engels is, terwijl er in het Nederlands wordt lesgegeven. Ook bij Wiskunde komt dit laatste volgens een student voor: “Ik heb zelfs al gehad dat een vak in het Nederlands werd gegeven, maar de cursus in het Engels was”. Een docent zegt hierover: “Zelf geef ik in het Nederlands les, maar mijn cursus is in het Engels. Het zou mij te veel inspanningen vragen om de cursus perfect in het Nederlands te formuleren”.

Studiebegeleiding

Volgens de geïnterviewde studenten gebeurt de studiebegeleiding door de docenten vrijwel altijd in het Nederlands, zelfs als ze in het Engels doceren. Een student Geschiedenis geeft wel aan met de Engelstalige professoren altijd Engels te spreken. Een docent Geschiedenis zegt dat hij zijn studenten vooral in het Nederlands en het Engels begeleidt, maar op vraag in het Frans: “Dit is vrij flexibel, op zich kan dit in alle westerse talen”. Een docent Wiskunde vertelt dat de studiebegeleiding officieel in het Nederlands gebeurt, “maar bij een Erasmusstudent pas ik mij wel aan”.

Examens en opdrachten

Officieel moeten examens worden afgelegd in de instructietaal van het vak, maar in de praktijk wordt hiervan afgeweken, niet alleen bij mondelinge examens, ook bij schriftelijke.

Bij Geschiedenis klinkt het: “Zelfs als een vak in het Engels wordt gedoceerd, hebben studenten de keuze om het toch in het Nederlands af te leggen.” Een student bevestigt dit:

“Ik heb ervoor gekozen het examen in het Nederlands te doen uit tijdsoverwegingen. In het Engels zou ik te veel moeten nadenken over zinsconstructies. Ik probeer liever na te denken over de inhoud van het examen zelf. Ik zou anders te veel met vertalen bezig zijn.”

Ook bij Wiskunde vertelt een student dat er bij examens in het Nederlands mag worden geantwoord op vragen die in het Engels zijn opgesteld.

Bij Geschiedenis blijken studenten meer papers te moeten schrijven dan bij Wiskunde, ook in het Engels, maar ook bij Wiskunde zijn opdrachten vaak in het Engels:

*“Vorig semester was het vak **Actuariële modellen** in het Engels en de PowerPoint die we moesten maken ook. De papers die we moesten lezen daarvoor waren ook in het Engels.”*

In het overzicht van vakken bij de master Financiële en Toegepaste Wiskunde hebben we “Actuariële modellen” als Nederlandstalig vak gekenmerkt op basis van de Nederlandstalige benaming, maar dat blijkt in de realiteit dus niet noodzakelijk het geval te zijn.

De meeste studenten Geschiedenis schrijven hun papers het liefst in het Nederlands, maar vinden het wel nuttig om ook papers in het Engels te moeten schrijven:

“Ik vind het een meerwaarde dat we papers in het Engels moeten schrijven en lessen in het Engels krijgen. Het is niet dat het mijn Engels echt verbetert, maar het helpt wel.”

De studenten Geschiedenis laten hun papers ook graag nalezen op taal, in zowel het Nederlands als het Engels. Bij papers in het Engels zijn ze hiertoe wel nog sneller geneigd.

Bij zowel Geschiedenis als Wiskunde geven de studenten aan dat de hulpmiddelen die ze gebruiken voor opdrachten, meestal Engelstalig zijn. Een van hen vertelt: “Ook Wikipedia stel ik in het Engels in, daar is altijd meer informatie terug te vinden dan op de Nederlandstalige pagina’s.”

Scripties en begeleiding

In de bacheloropleidingen worden de scripties in het Nederlands geschreven, bij zowel Geschiedenis als Wiskunde. Ook de begeleiding vindt dan in het Nederlands plaats. In de masteropleidingen worden de scripties in principe eveneens in het Nederlands geschreven, al willen sommige studenten zich volgens een geïnterviewde docent uitdagen en in het Engels schrijven: “Ze weten dat als ze later onderzoek willen doen, ze in het Engels moeten schrijven”. Een geïnterviewde student vertelt: “Een vriend van mij heeft zijn thesis in het Engels geschreven, maar de professor is Nederlandstalig, dus dan is de begeleiding ook gewoon in het Nederlands”.

Stages

In de masteropleiding Geschiedenis is een vak “Stage publieksgeschiedenis”. Op de website wordt hierbij vermeld dat de voertaal van de stage-instellingen doorgaans het Nederlands is. Verder wordt een passieve beheersing van Frans, Engels en mogelijk andere talen verwacht.⁸¹

In de masteropleidingen bij Wiskunde is er op dit moment geen sprake van een stage, dat wordt door de studenten ook bevestigd in de interviews, al zal dat vanaf het academiejaar 2019-2020 veranderen. Dan wordt de “Masterproef” vervangen door een “Masterproef met inbegrip van stage”.⁸²

⁸¹ <https://www.uantwerpen.be/popup/opleidingsonderdeel.aspx?catalognr=2046FLWGES&taal=nl&aj=2017>

⁸² <https://www.uantwerpen.be/nl/studeren/opleidingsaanbod/wiskunde-studeren/master/studieprogramma/>

Taaleisen docenten

Op de website van de UA vinden we de taalregelgeving terug.⁸³ Van docenten wordt verwacht dat ze de taal waarin ze doceren op ERK-niveau C1 beheersen. Voor het Engels dienen ze dit aan te tonen met een officieel erkend taalattest, zoals ITACE (“Interuniversity Test of Academic English”), IELTS (“International English Language Testing System”), TOEFL (“Test of English as a Foreign Language”) of ESOL (“English for Speakers of Other Languages”) van Cambridge University. De UA voorziet voor personeelsleden die aan de C1-voorwaarde moeten voldoen in een begeleidingstraject op maat, ook in het Nederlands. Met het oog op het behalen van het kwalificatiegetuigschrift, krijgen ze de kans om een taaltest af te leggen bij het aan de universiteit verbonden *Linguapolis* (zie verderop).

Van niet-Nederlandstalige docenten wordt verwacht dat ze, met behulp van een integratietraject, de bestuurstaal Nederlands na 2 jaar van hun aanstelling op ERK-niveau A2 beheersen en na 5 jaar van hun aanstelling en op het moment van hun vaste benoeming op ERK-niveau B2. Het doel van deze regel is dat de docent actief kan deelnemen aan het academisch leven en de bestuursvergaderingen aan de universiteit. Uit een interview blijkt dat hiervoor vaste gesprekken plaatsvinden:

“Als ze binnenkomen, hebben ze een doelgesprek over het totale pakket en de functiecriteria. Dit is dan in het Engels. Na vier jaar is er opnieuw zo’n gesprek, maar dan in het Nederlands.”

Talige beoordeling docenten

Uit een interview blijkt dat de meeste docenten aan de taaleisen van de universiteit voldoen en dat de slaagcijfers van de afgelegde taaltesten zeer hoog liggen. “Daarnaast zijn er wel docenten die net niet goed genoeg zijn. Daar is dan een aanbod voor.” Er volgt dan dus extra begeleiding.

De studenten Geschiedenis geven aan dat het taalniveau in het Engels niet altijd even goed is, al ligt dit dan vooral aan de uitspraak. Een student vindt: “Het Engels is van een lager niveau dan het Nederlands, maar zeker acceptabel om de les te kunnen volgen”. Een andere student heeft geen al te goede herinneringen aan de lessen in het Engels: “Het niveau was vaak niet al te hoog”.

Bij de studenten Wiskunde zijn minder kritische geluiden over het Engels van de docenten te horen. Een student denkt “dat ze allemaal tweetalig sterk zijn”, een andere is kritischer voor het Nederlands:

“Sommige mensen praten gewoon minder goed verstaanbaar, maar dat ligt niet per se aan het Engels. Het is niet zo dat het Engels van een minder niveau dan het Nederlands is. Soms heb ik zelfs meer moeite met lessen die in het Nederlands worden gegeven, als de professoren uit Wallonië komen bijvoorbeeld.”

⁸³ <https://www.uantwerpen.be/nl/jobs/international-staff-office/tijdens-je-verblijf/taal/>

Taaleisen studenten

Op de website van de UA vinden we de toelatingsvoorwaarden terug.⁸⁴

Voor *opleidingen met het Nederlands als onderwijstaal* geldt dat de inschrijving afhankelijk is van het bewijs dat je ofwel ten minste één volledig studiejaar in het Nederlandstalig secundair onderwijs met succes hebt afgelegd, ofwel geslaagd bent voor een opleiding of opleidingsonderdelen met een totale studieomvang van 60 studiepunten in het hoger onderwijs, met het Nederlands als onderwijstaal, of geslaagd bent voor een taaltoets in het Nederlands, georganiseerd door een door de universiteit erkende organisatie. Hierbij worden de volgende drie taaltoetsen vermeld: ITNA (“Interuniversitaire Taaltest Nederlands voor Anderstaligen”, niveau ERK-C1 voor alle taalgerelateerde opleidingen en sommige master-na-masters Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen, niveau ERK-B2 voor alle andere opleidingen), CNaVT (“Certificaat Nederlands als Vreemde Taal”, Educatief Startbekwaam) en het “Diploma Staatsexamen Nederlands als tweede taal (NT2): Programma II”.

Voor *opleidingen met andere talen dan het Nederlands als onderwijstaal* bepalen de faculteiten zelf op welke wijze moet worden aangetoond dat je beschikt over de noodzakelijke taalcompetentie om een opleiding aan te vatten. Voor taalgerelateerde opleidingen wordt steeds minimaal C1-niveau geëist, maar voor andere opleidingen kan dit dus verschillen. Indien Engelse taaltoetsen van toepassing zijn, dan komen onder meer ITACE for Students, IELTS en TOEFL in aanmerking.

Voor de opleidingen Geschiedenis en Wiskunde geldt dus in het algemeen dat de studenten ofwel eerder Nederlandstalig onderwijs moeten hebben genoten, ofwel het Nederlands op niveau ERK-B2 moeten beheersen om de studie aan te vatten. Voor de vakken die in het Engels worden gegeven, worden aan de studenten geen specifieke toelatingsvoorwaarden gesteld, maar op de webpagina voor binnenkomende uitwisselingsstudenten van de Faculteit Wetenschappen⁸⁵, waaronder de opleiding Wiskunde valt, wordt aan deze studenten wel het volgende meegegeven:

“It is essential for a successful stay as an Erasmus exchange student in the Faculty of Sciences that you have a good command of English, oral as well as written.

*The university’s language centre **Linguapolis** organises various intensive language courses at the beginning of each semester and during the academic year. Detailed information can be found at the **Linguapolis website**.*

If you wish to choose a course that is taught in Dutch, we request that you have a profound knowledge of the Dutch language, that allows you to follow Dutch courses on an academic level.”

⁸⁴ <https://www.uantwerpen.be/nl/onderwijs/inschrijven/bereid-je-voor/toelatingsvoorwaarden/>

⁸⁵ <https://www.uantwerpen.be/en/about-uantwerp/faculties/faculty-of-science/studying-and-education/incoming-exchange-st/>

Het aantal internationale studenten bij Geschiedenis verschilt van jaar tot jaar. In het academiejaar 2018-2019 waren in elk semester 3 internationale studenten. In het eerste semester kwamen er twee uit Nederland en één uit Duitsland, in het tweede één uit Nederland en twee uit Duitsland. Aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte zijn er vooral internationale studenten bij Taal- en Letterkunde. In het eerste semester waren dat er nog 13. Filosofie telt nauwelijks internationale studenten: “Filosofie heeft maar 1 of 2 vakken in het Engels, dat is niet zo aantrekkelijk”.

Bij Wiskunde zijn er gemiddeld 1 tot 2 internationale studenten per jaar:

“Dat heeft natuurlijk ook met de onderwijstaal te maken. Als we meer Engelstalige vakken hadden, zouden we meer studenten van het buitenland naar hier kunnen trekken. Een wiskundestudent binnen Europa zegt niet snel dat hij of zij Nederlands wil leren”.

Uit een interview blijkt dat de Antwerpse studenten Geschiedenis en Wiskunde zelf iets meer geneigd zijn om elders te gaan studeren. Dit jaar waren er 10 Erasmus-aanvragen vanuit Geschiedenis en vanuit Wiskunde zijn er jaarlijks een 3-tal verzoeken.

Talig zelfbewustzijn studenten

De studenten geven aan het Nederlands zeker voldoende te beheersen. De studenten Geschiedenis wijzen erop dat het hun moedertaal is en dat het dus gek zou zijn als ze die niet voldoende zouden beheersen. Een student Wiskunde vertelt bovendien:

“Ik probeer altijd correct te schrijven. Ook naar mijn vrienden ga ik nooit dt-fouten schrijven. Het is je eigen taal, dus je moet er juist mee omgaan. Ik vind het ongemakkelijk als je fouten maakt.”

Ook in het Engels voelt een student Geschiedenis zich voldoende onderlegd:

“Lessen op de middelbare school en mijn uitwisseling hebben daartoe bijgedragen. Ook de vele Engelse artikels die we voor onze vakken moeten lezen, zorgen ervoor dat de kennis van het Engels verbetert.”

Een andere student Geschiedenis is minder zeker van zijn stuk:

“Ik kan Engels wel goed begrijpen en lezen, maar spreken en schrijven is nog iets moeilijker. Een taal passief beheersen is gemakkelijker dan ze zelf actief te gebruiken.”

Ook een student Wiskunde vindt dat zijn Engels beter kan, al ziet hij hierin geen probleem:

“Qua praten beheers ik het Engels voldoende, maar qua schrijven niet echt. Ik schrijf meestal gewoon over van de professor. Toch mis ik geen begeleiding: ik zit in mijn master, ik vind dat je daar eerder wat zelfstudie voor moet doen. Je hebt natuurlijk ook je basis gelegd in het middelbaar. Daarbovenop zelf nog wat onderzoek doen, daar zijn we volwassen genoeg voor.”

Tegelijkertijd beïnvloedt het de studenten soms wel als ze les krijgen in het Engels:

“Je hebt er sowieso meer moeite mee. Je zit bij Wiskunde ook nog met veel heel specifieke termen bij elk vak. In het begin van de lessen is het altijd aanpassen.”

Een student Geschiedenis geeft aan gemakkelijker vragen te stellen in een Nederlandstalig college. “Ik beheers het beter. Zo kan ik ook gemakkelijker in debat gaan met de professor”. Ook het noteren wordt soms beïnvloed. Een student Wiskunde zegt: “Als de les in het Engels is, dan noteer ik in het Engels. Wel noteer ik soms Nederlandse dingen erbij als het snel gaat.” De aantekeningen blijven dan niet altijd van dezelfde kwaliteit: “Soms heb ik zoiets van ‘oh, wat is weer dat woord’, en dan heb ik een deel van de les gemist.” Een student Geschiedenis heeft het er minder moeilijk mee: “Als de les in het Engels wordt gegeven, probeer ik nog steeds in het Nederlands te noteren. Vaak worden mijn notities dan wel een mengeling van de twee talen. De kwaliteit blijft voor mij wel hetzelfde”.

In het algemeen vinden studenten een goede beheersing van het Engels belangrijk en hierbij denken ze zeker ook aan hun latere carrières. Een student Geschiedenis vertelt: “Ik wil graag in het buitenland werken en daarom ben ik blij dat het Engels aanwezig is in onze richting”. Een student Wiskunde zegt: “Ik denk dat het Engels bij Wiskunde heel belangrijk is. Zeker in de financiële wereld. Als je communicatie moet hebben met een ander bedrijf, is dat altijd in het Engels”. Tot slot denkt een student dat we een goede beheersing van het Nederlands ook niet al te belangrijk moeten vinden:

“Ik vind niet dat we mensen moeten afkeuren omdat ze Nederlands niet goed kunnen als ze wel kwaliteitsvol werk leveren. Natuurlijk moet je wel op een of andere manier kunnen communiceren, maar of dit nu in het Engels of het Nederlands gebeurt, maakt niet zoveel uit.”

Talige ondersteuning

Omdat de talige ondersteuning die aan de UA wordt geboden zeer uitgebreid is, wordt deze hieronder in vier aparte paragrafen besproken voor *docenten, doctorandi, studenten en internationale studenten*.

Talige ondersteuning docenten

Zoals gezegd, voorziet de UA voor personeelsleden die aan de C1-voorwaarde moeten voldoen in een begeleidingstraject op maat, ook in het Nederlands. De UA doet dit vooral via *Linguapolis*, dat deel uitmaakt van de universiteit zelf. Uit de nota “Deelname studenten en docenten aan *Linguapolis*-taalactiviteiten” uit 2019 die we in konden kijken, kunnen we de volgende gegevens aanhalen.

Als het om de *ondersteuning van docenten in het Nederlands* gaat, dan blijkt voor het academiejaar 2016-2017 bijvoorbeeld dat er 7 ZAP-leden (“Zelfstandig Academisch Personeel”) en 1 postdoctorale titularis van een opleidingsonderdeel, één of meerdere opleidingen Nederlands voor anderstaligen bij *Linguapolis* hebben gevolgd. 1 ZAP-lid slaagde in september 2017 ook voor de ITNA op B2-niveau. Voor deze ZAP-leden en postdoctorale titularis werd de deelname aan de opleidingen en het afleggen van de taaltest door de personeelsdienst volledig vergoed in het kader van hun begeleidingstraject op maat. Ook andere personeelsleden van de UA kunnen uit eigen beweging aan opleidingen deelnemen of taaltesten afleggen, maar voor hen is dat dan betalend, zij het tegen personeelstarief.

Hieronder volgt een overzicht van het totaal aantal inschrijvingen van personeelsleden aan de opleidingen Nederlands voor anderstaligen bij *Linguapolis* (let wel, soms volgt 1 persoon meerdere cursussen in 1 kalenderjaar, het gaat hierbij dus niet noodzakelijk om evenveel verschillende personen):

	# inschrijvingen personeelsleden UA voor Nederlands voor anderstaligen
2015	22
2016	25
2017	41
2018	24
2019 (t/m 15 maart)	14

Als het om *ondersteuning van docenten in het Engels* gaat, dan biedt de UA docenten een individueel vervolmakingstraject academisch Engels aan, dat door *Linguapolis* is ontwikkeld op basis van ITACE. Wanneer er een organisatiebrede vraag ontstaat of voldoende docenten geïnteresseerd zijn, dan kan er worden beslist om het vervolmakingstraject op te nemen in het centraal opleidingsaanbod. Het vervolmakingstraject bevat de onderdelen (1) “Academic vocabulary”, (2) “Grammar”, (3) “Coherence in writing: writing phrases and techniques”, (4) “Coherence in speaking: classroom and presentation phrases and techniques”, en (5) “Pronunciation”. Deelname door docenten is altijd kosteloos.

Als het om *ondersteuning van docenten in andere talen* gaat, dan kunnen zij aansluiten bij het open aanbod vreemde talen van *Linguapolis*, tegen personeelstarief of op kosten van de personeelsdienst of de eigen afdeling als het in het kader van hun job dient te gebeuren. Hieronder volgt een overzicht van het aantal inschrijvingen van personeelsleden van de UA voor verschillende taalcursussen (ook hierbij geldt dat het aantal inschrijvingen niet noodzakelijk om evenveel verschillende personen gaat). Hieruit blijkt dat vooral Engels, Frans, Spaans en Italiaans onder de personeelsleden populair zijn:

	# inschrijvingen personeelsleden UA open aanbod vreemde talen							
	Engels	Frans	Spaans	Italiaans	Duits	Portugees	Zweeds	Andere*
2015	9	2	1	2	1	2	0	2
2016	10	4	3	0	1	0	1	1
2017	8	9	8	4	1	0	2	2
2018	13	11	12	7	3	0	2	1
2019 (t/m 15 maart)	1	8	6	3	0	0	**	**

* Onder meer Chinees, Japans, Russisch, Arabisch en Noors. ** Nog geen startdatum in 2019.

Tot slot kunnen alle personeelsleden van de UA zich voor 10 euro per jaar inschrijven op het online talenleerplatform Altissia⁸⁶ om één van de vele talen te leren die er worden aangeboden.

⁸⁶ <https://altissia.org/nl/>

Talige ondersteuning doctorandi

De UA heeft redelijk wat internationale doctoraatsstudenten in haar rangen. Bij Linguapolis kunnen zij deelnemen aan het aanbod Nederlands voor anderstaligen. Net als voor de andere talenopleidingen moeten zij hiervoor betalen, maar ze kunnen deze kosten terugvorderen via hun opleidingskrediet. Uit de nota “Deelname studenten en docenten aan *Linguapolis*-taalactiviteiten” uit 2019 die we in konden kijken, kunnen we voor het aanbod Nederlands voor anderstaligen de volgende gegevens aanhalen:

	# inschrijvingen doctorandi UA voor Nederlands voor anderstaligen
2015	52
2016	74
2017	67
2018	76
2019 (t/m 15 maart)	34

Op de website van de “Antwerp Doctoral School”⁸⁷ van de UA wordt ook aangegeven dat doctorandi diverse cursussen academisch Nederlands en Engels kunnen volgen. Er zijn gratis cursussen, zoals “Basisvaardigheden Academisch Nederlands”, “Snellezen”, “Giving Presentations in English”, “Writing Academic Papers in English”, “Communicating effectively in an academic context”, en een aantal betalende cursussen, zoals “Academisch Engels”, “Individuele schrijfcoaching” en “Taaltesten”, maar deze zijn net als alle taalcursussen op het opleidingskrediet te boeken. Uit een interview blijkt dat de doctorandi meer intekenen voor de cursussen academisch Engels dan academisch Nederlands.

Uit de nota “Deelname studenten en docenten aan *Linguapolis*-taalactiviteiten” uit 2019, kennen we ook het aantal inschrijvingen van doctorandi aan de UA voor andere taalcursussen (ook hierbij geldt dat het aantal inschrijvingen niet noodzakelijk evenveel verschillende personen betekent). Net als bij de personeelsleden zijn Engels, Frans, Spaans en Italiaans de populairste talen, al komt Duits er bij de doctoraatsstudenten bij, voor Italiaans, en is Frans bij hen populairder dan Engels.

	# inschrijvingen doctorandi UA voor open aanbod vreemde talen							
	Frans	Engels	Spaans	Duits	Italiaans	Portugees	Zweeds	Andere*
2015	36	14	16	6	10	0	0	4
2016	33	16	12	11	0	0	0	4
2017	31	11	9	5	4	1	1	3
2018	29	17	14	4	2	1	2	2
2019 (t/m 15 maart)	15	4	6	0	2	0	**	**

* Onder meer Arabisch, Japans, Chinees, Russisch en Noors. ** Nog geen startdatum in 2019.

Tot slot kunnen ook de doctorandi aan de UA terecht bij de online taalcursussen van Altissia⁸⁸. De “Antwerp Doctoral School” heeft voor hen in totaal 100 licenties aangekocht.

⁸⁷ <https://www.uantwerpen.be/nl/onderzoek/doctereren-en-postdoc/antwerp-doctoral-school/training-opleidingskrediet/trainingsaanbod/taalopleidingen/>

⁸⁸ <https://altissia.org/nl/>

Talige ondersteuning studenten

Studenten worden aan de UA zowel *curriculaire*, *paracurriculaire* als *extracurriculaire* talig ondersteund.

In de nota "Taalbeleid" uit 2016 die we in konden kijken, is er sprake van "Schrijf- en leesassessments starttaalcompetentie geïntegreerd in bestaande studietaken" en ook van een "Leerlijn taalvaardigheid in specifieke opleidingsonderdelen". Het betreft hier met name academisch Nederlands. Zo is er bij Geschiedenis een schrijftaak voor het vak "Historische oefeningen 1" in het eerste bachelorjaar en wordt er verder aan de taalvaardigheid van de studenten gewerkt met het vak "Historische oefeningen 2" in het tweede en het vak "Geschiedenis en taal" in het derde bachelorjaar. Bij Wiskunde krijgen de studenten een schrijftaak voor het vak "Projectwerk" in het tweede bachelorjaar.

Voor dit *curriculaire* aanbod wordt door de opleidingen nauw samengewerkt met *Monitoraat op maat*⁸⁹ (Mom) van *Linguapolis*. Mom biedt ondersteuning bij het creëren van een taalkrachtige leeromgeving en helpt docenten onder meer bij de beoordeling van de taalvaardigheid van studenten. Studenten die op talig vlak zwakker scoren, wordt aangeraden deel te nemen aan het *paracurriculaire* aanbod van Mom. Zo worden diverse workshops aangeboden waarmee studenten hun academisch Nederlands bij kunnen spijkeren. Deze workshops zijn gratis, maar leveren doorgaans geen extra studiepunten op.

Bij Geschiedenis geeft Mom aan het begin van het academiejaar een presentatie over "Academische taalvaardigheid" aan alle eerstejaarsstudenten. Op basis van de beoordeling van hun schrijftaak voor het vak "Historische oefeningen 1" worden zij al dan niet doorverwezen naar workshops. Ook in latere jaren kunnen studenten op basis van beoordelingen van taken worden doorverwezen. Uit informatie die ons is bezorgd, blijkt voor Geschiedenis het volgende bereik in het academiejaar 2017-2018:

Faculteit en opleiding	In opleiding of open aanbod	Type sessie	# deelnemers Geschiedenis
L&W* - Geschiedenis	In opleiding Geschiedenis	Presentatie "Academische taalvaardigheid"	87 ba1 (allemaal)
L&W* - Geschiedenis	In opleiding Geschiedenis	Workshopreeks "Academische teksten schrijven" (3 sessies)	55 ba1
L&W* - Geschiedenis	In opleiding Geschiedenis	Workshop "Opvallende taalfouten voorkomen"	9 ba1
Universiteitsbreed	Open aanbod	Workshopreeks "Academische taalvaardigheid"	10 (5 ba1, 4 ba2, 1 ma)
Universiteitsbreed	Open aanbod	Individuele begeleiding (gemiddeld 4 sessies / student)	5 (3 ba1, 2 ba2)

* Faculteit L&W: Letteren en Wijsbegeerte.

⁸⁹ <https://www.uantwerpen.be/nl/centra/linguapolis/academisch-nederlands-engels/academisch-nederlands/>

Bij Wiskunde houdt Mom aan het begin van het eerste bachelorjaar een niet-verplichte introductie over “Academische taalvaardigheid” die openstaat voor alle studenten van de Faculteiten Wetenschappen (WET) en Farmaceutische, Biomedische en Diergeneeskundige Wetenschappen (FBD). Beginnende studenten aan de faculteiten WET en FBD krijgen tijdens de introductieweken ook instroomtoetsen. Mom bezorgt de studenten feedback op de test over “Correcte taal”, met een link naar het zelfstudie- en remediëringmateriaal “Basisvaardigheden academisch Nederlands” op *BlackBoard*. In het tweede bachelorjaar, ten slotte, krijgen de studenten Wiskunde een inleidende sessie over “Academische taalvaardigheid” voorafgaand aan de schrijfofdracht voor het vak “Projectwerk”. Uit informatie die ons is bezorgd, blijkt voor Wiskunde het volgende bereik in het academiejaar 2017-2018:

Faculteit en opleiding	In opleiding of open aanbod	Type sessie	# deelnemers Wiskunde
WET – Wiskunde	Alle studenten WET en FBD	Niet-verplichte introductie “Academische taalvaardigheid”	3 ba1
WET – Wiskunde	Alle studenten WET en FBD	Instroomtoets “Correcte taal”	ba1 (allemaal)
WET – Wiskunde	In opleiding Wiskunde	Inleidende sessie “Academische taalvaardigheid”	16 ba2 (allemaal)
Universiteitsbreed	Open aanbod	Workshopreeks “Academische taalvaardigheid”	niet gerapporteerd
Universiteitsbreed	Open aanbod	Individuele begeleiding (gemiddeld 4 sessies / student)	niet gerapporteerd

De online cursus “Basisvaardigheden academisch Nederlands” op *BlackBoard* is vanzelfsprekend ook door studenten uit andere faculteiten te gebruiken, dus ook door de studenten Geschiedenis. Aan toekomstige studenten aan de UA wordt via het digitaal ontmoetingsplatform “Aan de slag”⁹⁰ overigens ook al een zelfstudiepakket aangeboden om zich op academisch Nederlands voor te bereiden.

Opvallend is dat de UA haar studenten wel uitgebreid en gratis ondersteunt in de ontwikkeling van hun academisch Nederlands, maar niet in de ontwikkeling van hun academisch Engels. Studenten kunnen deelnemen aan de workshops academisch Engels die door *Linguapolis* worden georganiseerd, maar moeten hiervoor wel betalen, zij het tegen studententarief. Docenten kunnen deelnemen op kosten van de personeelsdienst of hun eigen afdeling, doctoraatsstudenten kunnen aan bepaalde cursussen gratis deelnemen en kosten van andere cursussen terugvorderen via hun opleidingskrediet.

Voor alle studenten aan de UA is er ook een *extracurriculair* aanbod taalcursussen bij *Linguapolis*. Deelname hieraan is betalend tegen studententarief. In de nota “Deelname van studenten en docenten aan *Linguapolis*-taalactiviteiten” uit 2019 die we in konden kijken, staat dat de UA tot eind 2015 voor uitgaande uitwisselingsstudenten in een gedeeltelijke subsidiëring voorzag om de taal van het gastland te leren. Begin 2016 bouwde de UA deze subsidiëring af omdat via Erasmus+ de *Online Linguistic Support*⁹¹ (OLS) beschikbaar werd gesteld. Uit onderstaand overzicht van inschrijvingen van studenten van de UA aan het open aanbod vreemde talen van *Linguapolis* (ook hierbij geldt dat het niet noodzakelijk om evenveel verschillende personen dient te gaan), lijkt deze beslissing mogelijk bij Engels en Duits tot een lichte daling te hebben geleid. Net als bij de doctorandi zijn Frans, Spaans, Engels, Duits en Italiaans bij de studenten de populairste talen, zij het met ook Spaans voor Engels.

⁹⁰ <https://www.uantwerpen.be/nl/onderwijs/studiekeuze/secundair-universiteit/aan-de-slag/>

⁹¹ https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/online-linguistic-support_nl

	# inschrijvingen studenten UA voor open aanbod vreemde talen							
	Frans	Spaans	Engels	Duits	Italiaans	Portugees	Zweeds	Andere*
2015	240	78	44	33	26	2	9	29
2016	169	78	40	41	16	10	2	21
2017	150	56	29	16	14	2	3	25
2018	139	87	34	21	19	5	8	24
2019 (t/m 15 maart)	60	35	5	1	13	1	**	**

* Onder meer Arabisch, Japans, Chinees, Russisch en Noors. ** Nog geen startdatum in 2019.

Tot slot kunnen ook alle studenten aan de UA zich voor 10 euro per jaar inschrijven op het online talenleerplatform Altissia⁹² om één van de vele talen te leren die er worden aangeboden.

Talige ondersteuning internationale studenten

Tot de internationale studenten behoren niet alleen de inkomende Erasmus-studenten, die mogelijk in het Nederlands komen studeren, maar ook “international degree students”, die in het Engels komen studeren. Internationale studenten die zich eerst willen voorbereiden op Nederlandstalige studies, kunnen het “Taaljaar Nederlands voor anderstaligen in een academische context”⁹³ volgen. Dit jaar wordt door *Linguapolis* verzorgd, omvat een voltijds studieprogramma (15 uur les per week, overdag) en bestaat uit een combinatie van taalverwerving en de verdiepende modules “Nederlandenkunde”, “Academische vaardigheden” en “Fonetiek”. Op het vlak van taalverwerving wordt gestart van een absoluut beginnersniveau en wordt toegewerkt naar het eindexamen van de ITNA. Wie slaagt, voldoet aan de talige toelatingsvoorwaarde om aan een opleiding aan de universiteit te beginnen. Tijdens het jaar worden ook diverse culturele activiteiten georganiseerd (musea- en theaterbezoek, kerstfeest, excursie naar Gent e.d.) om de studenten aan te moedigen hun Nederlands buiten de lessen om te oefenen en te ontwikkelen. De brochure over het “Taaljaar Nederlands” is volledig in het Engels.⁹⁴

Voor alle internationale studenten wordt voor aanvang van het academiejaar een *Welcome Week* in september georganiseerd. *Linguapolis* verzorgt tijdens deze week de mini-workshop “Nederlands, wat voor taal is dat?”. Voor de start van elk semester krijgen inkomende studenten van *Linguapolis* ook een “Introduction to Dutch. The very, very basics...”. Deze sessie duurt 1 uur en heeft op jaarbasis een bereik van zo’n 200 studenten. Als vervolg op deze introductie kunnen internationale studenten zich inschrijven voor een korte module Nederlands van 15 uur bij *Linguapolis*: “Survival on Arrival”. Op de website van de UA⁹⁵ vinden we over “Survival on Arrival” de volgende informatie in het Engels terug:

“Dutch is the official language of Flanders, the northern part of Belgium. In general local people in Antwerp have a good basic knowledge of English, however it is evidently clear that being able to speak basic Dutch when studying at the University of Antwerp, is an advantage.”

⁹² <https://altissia.org/nl/>

⁹³ <https://www.uantwerpen.be/nl/centra/linguapolis/academisch-nederlands-engels/taaljaar-nederlands/>

⁹⁴ <http://uahost.uantwerpen.be/linguapolis/doc/brochure%20Taaljaar%20Nederlands%20voor%20anderstaligen%202019-2020.pdf> [gedownload op 12/04/2019]

⁹⁵ <https://www.uantwerpen.be/en/education/international/international-students/exchange-students/placement-information/language-courses/>

That is why a “Survival on Arrival” course is organized. This is a Dutch introductory course especially for exchange students. During this course you will learn the basic Dutch you need for everyday situations, such as introducing yourself, ordering in pubs and restaurants, asking for information, communicating in shops and using public transport. Throughout the language course you will be introduced to Belgian and Antwerp culture.

This course is designed for all exchange students who have been accepted to study at the University of Antwerp. You will receive all necessary information by email and the procedure to sign up once you have been finally accepted.”

Tot het academiejaar 2015-2016 bestond “Survival on Arrival” uit 30 contacturen en voorzag de UA in een financiële tegemoetkoming, waardoor de eigen bijdrage van de studenten nog 60 euro bedroeg. Sinds het academiejaar 2016-2017 is deze financiële tegemoetkoming geschrapt en is het aantal contacturen gehalveerd van 30 naar 15 om de kostprijs voor de studenten beperkt te houden. Volgens een geïnterviewde moeten de studenten nu zelf 85 euro betalen voor de cursus van 15 uur.

Uit de nota “Deelname studenten en docenten aan *Linguapolis*-taalactiviteiten” uit 2019 die we in konden kijken, kunnen we de onderstaande deelnamecijfers aan “Survival on Arrival” citeren. Hieruit blijkt dat sinds 2016-2017 vooral de inschrijvingen in de tweede semesters zijn afgenomen.

“Survival on Arrival”	# studenten	# groepen
2015 – september (nog 30 uur)	63	3
2016 – januari (nog 30 uur)	28	2
2016 – september	54	3
2017 – januari	18	1
2017 – september	62	3
2018 – januari	15	1
2018 – september	77	4
2019 – januari	12	1

Naast de module “Survival on Arrival” worden door *Linguapolis* ook andere “Dutch Language Courses” aangeboden. Op de website van de UA⁹⁶ kunnen we hierover het volgende lezen:

“In case you can't participate in the “Survival on Arrival” course or you would like to study the Dutch language on a more advanced level, you can follow an intensive Dutch course (Dutch as a foreign language) at Linguapolis.”

Studenten kunnen kiezen tussen “Intensive trimester courses in Dutch (only at Stadscampus)”, 10 weken lang 3 lessen van 3 uur per week, 90 contacturen in totaal, en “Intensive semester courses in Dutch (only at Campus Drie Eiken in Wilrijk)”, 15 weken lang 1 les van 3 uur per week, 45 contacturen in totaal. Deze cursussen zijn betalend, tegen studententarief, maar kunnen wel extra studiepunten opleveren. De cursus van 90 contacturen is goed voor 6 studiepunten, die van 45 uur voor 4.

⁹⁶ <https://www.uantwerpen.be/en/study/international-mobility/erasmus-and-exchange-students/placement-information/language-courses/>

Verder kunnen de internationale studenten zich tegen studententarief inschrijven voor een talencursus bij *Linguapolis* of voor 10 euro per jaar op het online talenleerplatform Altissia⁹⁷. Bij dit laatste wordt studenten met name de grammatica- en taalvaardigheidskursus Nederlands aangeraden.

Tot slot hebben de internationale studenten net als alle andere studenten aan de UA toegang tot de BlackBoard-cursus “Basistaalvaardigheid academisch Nederlands: tips en oefeningen”⁹⁸:

“Deze cursus bevat ondersteunend leer-, oefen- en zelftestmateriaal rond diverse academische studietaken zoals papers schrijven en wetenschappelijke teksten lezen. Daarnaast bevat de cursus ook specifiek leer- en oefenmateriaal voor tweedetaalleerders over onder meer lidwoordgebruik en grammaticale struikelblokken in academische context.”

Internationale studenten die hun academisch Engels willen verbeteren, kunnen net als alle studenten tegen studententarief deelnemen aan de workshops die door *Linguapolis* worden georganiseerd.

Talengebruik Linguapolis

Omdat *Linguapolis* aan de UA zo’n belangrijke rol speelt op het vlak van talige ondersteuning, hebben we ook het talengebruik van en bij *Linguapolis* zelf nader bekeken. De meeste externe communicatie van *Linguapolis* vindt plaats in zowel het Nederlands als het Engels. Dit geldt voor de website⁹⁹, berichten op de Facebookpagina¹⁰⁰, nieuwsbrieven en e-mailberichten. Op dit moment zijn ook alle brochures van *Linguapolis* in het Nederlands en het Engels, al blijkt uit een interview dat ze 20 jaar geleden nog in vijf talen zijn verschenen: Nederlands, Engels, Frans, Duits en Spaans: “Spaans en Duits zijn snel afgevallen. Dan is er een website gekomen in Nederlands, Engels en Frans. Die is op een bepaald moment hervormd en toen was er geen plaats meer voor Frans”.

Infopolis, het interne informatieplatform van *Linguapolis* waarop de docenten allerlei informatie kunnen terugvinden over puntenverdeling, deliberaties e.d., is volledig in het Nederlands, “maar dit is natuurlijk receptieve informatie, wat heel wat gemakkelijker is dan zelf Nederlands produceren”. Ook de verdere interne communicatie verloopt bij *Linguapolis* voornamelijk in het Nederlands:

“We hebben een vijftiental nationaliteiten die vertegenwoordigd zijn bij onze taaldocenten, maar de afspraak is dat alle informatie over werken bij Linguapolis, zoals richtlijnen rond lesgeven en deliberaties, in het Nederlands is.”

⁹⁷ <https://altissia.org/nl/>

⁹⁸ <https://blackboard.uantwerpen.be/>

⁹⁹ <https://www.uantwerpen.be/nl/centra/linguapolis/>

¹⁰⁰ <https://www.facebook.com/linguapolis.uantwerpen>

Onderlinge communicatie studenten

De studenten geven aan dat ze aan de UA wel veel andere talen horen, maar ze het zelf vooral bij Nederlands houden. Een student stelt vast: “Ik hoor vaak andere studenten in een andere taal communiceren. Een etnisch diverse universiteit hebben we zeker”. Een andere student vertelt: “Ik merk wel dat mensen veel Engels tegen elkaar praten in de gangen, maar ikzelf kom daar niet mee in contact. Ik spreek altijd Nederlands”. Er blijkt dan ook weinig tot geen contact te zijn met de weinige inkomende internationale studenten: “Dat zijn bij ons per jaar 1 à 2 mensen die op Erasmus gaan, naar hier komt er meestal maar eentje en daar praat ik dan niet echt mee”.

3.3. Activiteiten

Uitnodigingen voor evenementen

Bij Geschiedenis worden uitnodigingen voor lezingen, debatten en andere evenementen steeds vaker in zowel het Nederlands als het Engels verstuurd. Vooral voor activiteiten die met onderzoek en/of internationalisering te maken hebben, bestaat de verwachting om het ook in het Engels te doen: “Binnen onderzoek is het Engels meer en meer de *common language* aan het worden”.

Als berichten centraal worden verstuurd, dan kunnen Engelstaligen automatisch worden gedetecteerd en enkel de Engelstalige tekst worden toegestuurd. Als berichten niet centraal worden verstuurd, dan worden er meestal teksten in twee talen opgesteld en “krijg je iets als ‘English version below’”.

Volgens een geïnterviewde blijft het al dan niet toevoegen van het Engels wel sterk afhankelijk van de context: “Een uitnodiging voor een Nederlandstalig toneelstuk versturen we niet in het Engels”. Voor een tentoonstelling over dramaturgie kan dat dan weer wel het geval zijn, zoals blijkt uit het volgende bericht op de Facebookpagina van de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte van de UA:¹⁰¹

“NEDERLANDS

De Faculteit Letteren en Wijsbegeerte van de Universiteit Antwerpen heeft haar intrek genomen in Het Brantijser. Om dit in de verf te zetten, organiseren we van 22 maart tot 22 mei 2019 de tentoonstelling Dramaturkia.

ENGLISH

The University of Antwerp's Faculty of Arts has moved into Het Brantijser. In order to put this into the picture, we organize the exhibition Dramaturkia from 22 March until 22 May 2019.”

Bij Wiskunde lijken uitnodigingen meestal in het Engels te worden verstuurd, met name omdat de evenementen ook in het Engels zijn. “Maar om studenten te lokken wordt dit soms wel aangepast naar het Nederlands, zelfs als de lezing in het Engels is”, zo vertelt een geïnterviewde ons.

¹⁰¹ <https://www.facebook.com/letteren.wijsbegeerte.uantwerpen/>

Lezingen, debatten en dergelijke

In het algemeen geldt dat evenementen voor een breder publiek eerder in het Nederlands zullen plaatsvinden, zoals de beleidsdagen voor onderwijs en avondlijke cultuurprogramma's, maar dat meer gespecialiseerde evenementen sneller in het Engels zullen worden gehouden.

Bij Geschiedenis worden de masterclasses vaak door Engelstalige studenten gegeven en deze zijn dan in het Engels. Door een student wordt gemeld: "Vanaf dat er een niet-Nederlandstalige aanwezig is, wordt er sowieso overgeschakeld naar het Engels". Bij Wiskunde zijn seminarievoordrachten en presentaties over onderzoek in het Engels, maar lezingen van studenten vaker in het Nederlands.

Tijdens de onderzoeksdagen waarop nieuwe professoren zichzelf en hun onderzoek voorstellen, wordt uitgegaan van Nederlands, maar "als de spreker Engels wil spreken, is dat geen probleem": "Aangezien er ook een internationale instroom is, mogen die nieuwe professoren ook in het Engels spreken als ze het Nederlands nog niet machtig zijn".

Bij publieke evenementen verloopt de interactie met het publiek in principe in dezelfde taal die tijdens het evenement zelf wordt gehanteerd. Dat blijft dan Nederlands als het Nederlands was of Engels als het Engels was. Toch wordt er ook gebruikgemaakt van luistertaal: "Het is soms ook dat ze het Nederlands wel begrijpen, maar zelf niet kunnen produceren. Dan is het elk in hun eigen taal". Om anderstalige aanwezigen bij verder Nederlandstalige evenementen te helpen, is het ondersteunend materiaal, zoals presentaties en hand-outs, vaak ook in het Engels beschikbaar.

Verslagen van evenementen

Verslagen van lezingen, debatten en dergelijke worden opgesteld in de taal waarin deze zijn verlopen.

Artikelen, boeken en publicaties

Binnen het departement Geschiedenis zijn er zoals gezegd twee onderzoeksgroepen: het "Centre for Urban History"¹⁰² en "Power in History – Centre for Political History"¹⁰³. Beide groepen hebben enkel Engelstalige webpagina's en de publicaties die we hierop terug kunnen vinden, blijken zo goed als allemaal Engelstalig te zijn, al worden bij "Power in History" enkele Nederlandstalige boeken getoond.

Ook bij Wiskunde zijn er zoals gezegd twee onderzoeksgroepen: "Fundamental Mathematics"¹⁰⁴ en "Applied Mathematics"¹⁰⁵. Ook deze groepen hebben enkel Engelstalige webpagina's en hierop vinden we alleen maar Engelstalige publicaties terug.

¹⁰² <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/centre-urban-history/>

¹⁰³ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/power-in-history/>

¹⁰⁴ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/fundamental-mathematics/research/publications/>

¹⁰⁵ <https://www.uantwerpen.be/en/research-groups/applied-mathematics/research/publications/>

Proefschriften en verdedigingen

Als we naar de afgeronde proefschriften bij Geschiedenis¹⁰⁶ en Wiskunde¹⁰⁷ kijken, dan vinden we bij Geschiedenis ongeveer evenveel Nederlandstalige als Engelstalige titels terug, maar bij Wiskunde enkel Engelstalige titels. Voor hun faculteiten geldt dat er bij de Letteren en Wijsbegeerte ongeveer twee keer zoveel proefschriften in het Engels worden geschreven als in het Nederlands en dat er bij de Wetenschappen nauwelijks nog enkele titels in het Nederlands terug te vinden zijn.

Bij Geschiedenis verlopen verdedigingen in het Nederlands als het proefschrift in het Nederlands is geschreven en in een mengeling van Nederlands en Engels als het in het Engels is geschreven. Zelfs als het proefschrift in het Engels is geschreven, wordt er bij de verdediging dus ook nog Nederlands gebruikt, niet alleen omdat de opening en proclamatie officieel in het Nederlands dienen te gebeuren, maar ook omdat de promovendus/-a graag wil dat zijn/haar familieleden en vrienden mee kunnen volgen. Uit een interview blijkt dat doctoraatsstudenten het bij de departementsraad officieel moeten aanvragen om hun proefschrift in het Engels te mogen verdedigen. Standaard wordt dus uitgegaan van het Nederlands, maar de vraag naar Engels “wordt wel bijna altijd goedgekeurd”.

Bij Wiskunde heeft een geïnterviewde de indruk “dat iedereen uit zichzelf in het Engels schrijft en presenteert. Niemand stelt zich de vraag om het in een andere taal te doen. Het doctoraatsproefschrift moet wel een Nederlandstalige samenvatting bevatten”.

3.4. Werking

Vergaderingen

In het algemeen blijken vergaderingen die te maken hebben met bestuur, beleid en onderwijs, bij zowel Geschiedenis als Wiskunde in het Nederlands plaats te vinden, terwijl vergaderingen die te maken hebben met het onderzoek, sneller in het Engels worden gevoerd.

Bij de vergaderingen over bestuur, beleid en onderwijs, wordt ervan uitgegaan dat de anderstalige docenten kunnen volgen omdat ze zelf Nederlands leren, al komt het ook voor dat de voorzitter of een andere deelnemer aan de vergadering af en toe in het Engels samenvat wat er in het Nederlands is gezegd, en dat er vragen in het Engels worden gesteld en antwoorden in het Engels worden gegeven.

Bij Geschiedenis vinden ook de deliberaties in het Nederlands plaats. Bij Wiskunde wordt niet echt aan beraadslaging over examenresultaten gedaan.

Vergaderstukken en -verslagen

De vergaderstukken en -verslagen volgen de taal van de vergadering, al kan het volgens een geïnterviewde bij Wiskunde gebeuren dat voorbereidende stukken in zowel Nederlands als Engels worden opgesteld. Onderzoeksgroepen moeten niet altijd officiële stukken en verslagen maken en genieten dus meer vrijheid om alles in het Engels te doen.

¹⁰⁶ <https://www.uantwerpen.be/nl/overuantwerpen/faculteiten/faculteit-letteren-en-wijsbegeerte/onderzoek-en-valorisatie/doctoraten/afgeronde-doctoraten/>

¹⁰⁷ <https://www.uantwerpen.be/nl/overuantwerpen/faculteiten/faculteit-wetenschappen/nieuws-en-activiteit/doctoraatsverdedigingen/>

Communicatie tussen collega's

Bij Geschiedenis blijkt de voertaal tussen Nederlandstalige collega's vooral Nederlands te zijn, zowel mondeling in de wandelgangen als schriftelijk via e-mail. Met anderstalige collega's zullen ze wel sneller overschakelen op het Engels. Een enkele geïnterviewde geeft aan heel veel verschillende talen met collega's te spreken, zoals Nederlands, Engels, Frans en Italiaans.

Bij Wiskunde worden e-mails aan alle collega's meteen in het Engels verstuurd, maar wordt er binnen de onderzoeksgroepen zelf ook bewust in het Nederlands gemaild. Hoewel het onderzoek zelf en alles wat met het onderzoek te maken heeft, snel in het Engels zal plaatsvinden, wordt het Nederlands binnen de onderzoeksgroepen dus wel levend gehouden op de werkvloer.

Sociale gelegenheden

Op sociale gelegenheden, zoals de nieuwjaarsreceptie, verschilt het van collega tot collega welke taal er wordt gesproken. "Hier staan meestal zo'n receptietafeltjes. Als rond die tafel alleen maar Vlaamse collega's staan, dan spreken we Nederlands. Maar zodra er één iemand bij komt die Engels spreekt, past iedereen zich aan", vertelt een geïnterviewde. Een andere bevroegde geeft aan dat mensen ook binnen één taalgroep gaan staan, een Nederlandstalige of een Engelstalige. Tot slot wordt gemeld dat toespraken en filmpjes bij sociale gelegenheden meestal in het Nederlands zijn, maar dat er ook wel een zinnetje in het Engels wordt gezegd en filmpjes vaak in het Engels worden ondertiteld.

3.5. Bibliografie

3.5.1. Websites

BlackBoard

<https://blackboard.uantwerpen.be/> [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

Facebook Uantwerpen (NL)

<https://www.facebook.com/UAntwerpen/> [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

Facebook UAntwerp (ENG)

<https://www.facebook.com/UAntwerp/> [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

Helpdesk for International Students

http://uahost.uantwerpen.be/helpdesk/ro_helpdesk/ [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

Instagram Uantwerpen

https://www.instagram.com/uantwerpen/?fbclid=IwAR30_1suFqPJO7BFsaNiekEjhhNWC9HdYmX_OIWhV7n7fYymD309V_g0trw [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

LinkedIn UAntwerpen

https://www.linkedin.com/company/university-of-antwerp?fbclid=IwAR3ckr9s3VG34kDN2dDT1qgARsxGzA5UCLzFAAzgBRWf9FNjxDUZiZV1_0I [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

Mobility Online

<https://mobilityonline.uantwerpen.be/mobility/login> [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

SiSa

<https://sisastudent.uantwerpen.be> [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

Twitter UAntwerpen

<https://twitter.com/UAntwerpen> [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

Universiteit Antwerpen

<https://www.uantwerpen.be/nl/> [online raadpleegbaar op 11/04/2019]

Vrije Universiteit Brussel

<https://www.vub.ac.be/> [online raadpleegbaar op 10/05/2019]

3.5.2. Teksten en brochures

Aanbod Monitoraat op Maat, LW Geschiedenis en WET Wiskunde 2017-2018. [persoonlijk toegestuurd gekregen]

Beleidsstok Omgaan met taalfouten van anderstalige studenten in studietaken (onderwijstaal Nederlands). Monitoraat op maat – Academisch Nederlands. Goedgekeurd Onderwijsraad 28.03.2017 [persoonlijk toegestuurd gekregen, voor docenten beschikbaar op PINTRA]

‘Deelname studenten en docenten aan *Linguapolis*-taalactiviteiten’, 20 maart 2019 [persoonlijk toegestuurd gekregen]

Brochure ‘Bacheloropleidingen aan de Universiteit Antwerpen’

<https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container1163/files/Algemene%20brochures/Bacheloropleidingen%20UAntwerpen.pdf> [gedownload op 7/03/19]

Brochure ‘Nederlandse studenten aan de Universiteit Antwerpen’ editie 2017

[Departement Onderwijs, International Students Office]

<https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container1163/files/Algemene%20brochures/Nederlandse%20studenten%20UAntwerpen.pdf> [gedownload op 7/03/19]

Brochure Geschiedenis Bachelor-Master 2019-2020

<https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container1163/files/Opleidingsbrochures/Geschiedenis%20UAntwerpen.pdf> [gedownload op 7/03/19]

Brochure Wiskunde Bachelor-Master 2019-2020

<https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container1163/files/Opleidingsbrochures/Wiskunde%20UAntwerpen.pdf> [gedownload op 7/03/19]

Brochure Taaljaar Nederlands 'Preparatory One-Year Programme Dutch as a Foreign Language in an Academic Context'

<http://uahost.uantwerpen.be/linguapolis/doc/brochure%20Taaljaar%20Nederlands%20voor%20anderstaligen%202019-2020.pdf> [gedownload op 12/04/2019]

Cuvelier, Pol, e.a., Rapport 2017-2018 MONITORAAT OP MAAT Academisch Nederlands Universiteit Antwerpen.

https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container2816/files/Jaarrapport_Monitoraat_op_maat_2017_2018.pdf [gedownload op 12/04/2019]

Goel, Parul, (ed.), Welcome to Antwerp. A pre-arrival guide for international degree students at the University of Antwerp. University of Antwerp, International Student Office, Department of Education, 2018.

[<https://www.uantwerpen.be/images/online/uantwerpen/pre-arrival-guide/files/assets/basic-html/index.html#4>] [online raadpleegbaar 8/04/2019]

Nota Taalbeleid Academisch Nederlands Universiteit Antwerpen 1 maart 2016, p.1-9. [persoonlijk toegestuurd gekregen, voor docenten beschikbaar op PINTRA]

Overzicht Engelstalige vakken Faculteit Wetenschappen

https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container2142/files/FWET_Courses%20in%20English_2018.pdf [gedownload op 11/04/2019]

4. Verslag Anton de Kom Universiteit van Suriname

(door Orpheo Robert)

4.1. Organisatie

De Universiteit van Suriname is officieel ingesteld in 1966 en opende in november 1968 haar deuren in Paramaribo. Sinds 1983 is ze naar de Surinaamse vrijheidsstrijder Anton de Kom (1889–1945) vernoemd en heet ze voluit de Anton de Kom Universiteit van Suriname (AdeKUS).¹⁰⁸ Volgens haar website is AdeKUS het hoogste wetenschappelijke opleidingsinstituut van Suriname.¹⁰⁹

AdeKUS telt zes faculteiten (Humaniora, Juridische Wetenschappen, Maatschappijwetenschappen, Medische Wetenschappen, Technologische Wetenschappen en Wis- en Natuurkundige Wetenschappen) en diverse onderzoeksinstituten. De meeste opleidingen worden binnen deze faculteiten aangeboden, de bacheloropleiding Geschiedenis binnen de Humaniora en de bacheloropleiding Wiskunde binnen de Wis- en Natuurkundige Wetenschappen, maar sommige masteropleidingen worden ook door één van de onderzoeksinstituten verzorgd. Zo bevinden de masteropleidingen Geschiedenis en Wiskunde zich aan het aan de universiteit verbonden “Institute for Graduate Studies and Research” (IGSR).¹¹⁰ Het IGSR is in 2006 opgericht met financiering van de accommodatie door de Staatsolie Maatschappij Suriname N.V. en dient als voorloper van een verder in te richten “Faculty of Graduate Studies”.¹¹¹

De meeste bachelor-¹¹² en masteropleidingen¹¹³ aan AdeKUS tellen 180 dan wel 120 ECTS-credits, wat 3 dan wel 2 jaar voltijds studeren betekent. Aan de onderzoeksinstituten worden de masteropleidingen vaak in deeltijd onderwijs aangeboden en op die manier over meerdere jaren gespreid. Dit geldt ook voor de masteropleidingen Geschiedenis en Wiskunde.¹¹⁴ Het is belangrijk om hierbij op te merken dat de bacheloropleiding Geschiedenis op dit moment niet op de website van AdeKUS wordt vermeld, omdat de studiecycclus van drie jaar volgend academiejaar niet van start gaat. Het komt aan AdeKUS wel vaker voor dat opleidingen niet elk jaar van start gaan, dus Geschiedenis is hierin niet uniek.

¹⁰⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Anton_de_Kom_Universiteit_van_Suriname

¹⁰⁹ <http://www.uvs.edu/>

¹¹⁰ <https://www.igrs.sr/onderwijs/masteropleidingen/>

¹¹¹ <https://www.igrs.sr/over-ons/>

¹¹² <http://www.uvs.edu/studie/aanbod/bacheloropleidingen/>

¹¹³ <http://www.uvs.edu/studie/aanbod/masteropleidingen/>

¹¹⁴ <https://www.igrs.sr/onderwijs/masteropleidingen/>

4.2. Onderwijs

De websites van AdeKUS¹¹⁵ en het IGSR¹¹⁶ zijn vooral in het Nederlands opgesteld en kennen niet de optie om naar het Engels te worden omgezet. Enkel op de projectenpagina over het onderzoek dat aan het IGSR wordt uitgevoerd, staat meer informatie in het Engels.¹¹⁷

De brochures en studiegidsen over de bachelor-¹¹⁸ en masteropleidingen¹¹⁹ aan AdeKUS zijn enkel in het Nederlands beschikbaar. Uit interviews blijkt dat de voorlichtingsdagen bij zowel Geschiedenis als Wiskunde in het Nederlands plaatsvinden en met observaties hebben we zelf kunnen vaststellen dat mededelingen aan de studenten, bijvoorbeeld in de bibliotheek, meestal in het Nederlands gebeuren.

Alle 19 bacheloropleidingen die op dit ogenblik op de website van AdeKUS worden vermeld, zijn Nederlandstalig, inclusief “Public Administration”, ook al heeft deze een Engelstalige naam.¹²⁰ Van de 7 masteropleidingen die op dit moment op de website van AdeKUS worden vermeld, zijn er in principe 5 Nederlandstalig en 2 Engelstalig.¹²¹ Van de 16 masteropleidingen die op dit moment op de website van het IGSR worden vermeld, zijn er 6 Nederlandstalig en 10 Engelstalig.¹²² Zowel Geschiedenis als Wiskunde wordt hierbij als Nederlandstalig voorgesteld. In het algemeen kunnen we stellen dat de bacheloropleidingen Nederlandstalig zijn en dat er enkel op masterniveau Engelstalige opleidingen worden aangeboden, meer dan Nederlandstalige, met name door de onderzoeksinstituten.

Uit interviews weten we dat er in de bacheloropleidingen Geschiedenis en Wiskunde hoofdzakelijk in het Nederlands wordt gedoceerd, op enkele modules in het Engels na. Bij Geschiedenis wordt hierbij verteld dat er onder meer voor het Nederlands wordt gekozen omdat niet alle Surinaamse docenten voldoende Engels beheersen om in deze taal les te kunnen geven. Bij Wiskunde wordt dit niet gemeld en wordt op het bachelorniveau vooral aan het Nederlands vastgehouden voor de studenten.

Hoewel de masteropleidingen Geschiedenis en Wiskunde als Nederlandstalig worden voorgesteld, blijkt uit interviews dat er in de praktijk in zowel het Nederlands als het Engels wordt gedoceerd. De instructietaal is vooral afhankelijk van de beschikbaarheid van (gast)docenten en de taal of talen die zij beheersen en/of wensen te gebruiken. Zo wordt in de praktijk tot meer dan de helft van de vakken volledig en enkel in het Engels gegeven, bij zowel Geschiedenis als Wiskunde.

Bij Geschiedenis is het studiemateriaal al vanaf de bacheloropleiding in zowel het Nederlands als het Engels. Hierbij wordt gemeld dat Surinaamse studieboeken in het Nederlands voor de studenten vaak een stuk duurder zijn, omdat ze een beperkte oplage hebben. Internationale werken die in het Engels zijn geschreven, hebben een grotere oplage en zijn een stuk goedkoper. Bij Wiskunde is het meeste studiemateriaal al vanaf de bacheloropleiding enkel in het Engels beschikbaar.

¹¹⁵ <http://www.uvs.edu/>

¹¹⁶ <https://www.igsr.sr/>

¹¹⁷ <https://www.igsr.sr/onderzoek/projecten/>

¹¹⁸ <http://www.uvs.edu/studie/aanbod/bacheloropleidingen/>

¹¹⁹ <http://www.uvs.edu/studie/aanbod/masteropleidingen/>

¹²⁰ <http://www.uvs.edu/studie/aanbod/bacheloropleidingen/>

¹²¹ <http://www.uvs.edu/studie/aanbod/masteropleidingen/>

¹²² <https://www.igsr.sr/onderwijs/masteropleidingen/>

Bij zowel Geschiedenis als Wiskunde verloopt de begeleiding van studenten in de bacheloropleiding in het Nederlands, zowel mondeling als schriftelijk. Hierbij wordt echter niet moeilijk gedaan over fouten en kunnen studenten zelf ook Engels gebruiken als ze dat verkiezen. In de masteropleiding van zowel Geschiedenis als Wiskunde vindt de begeleiding door buitenlandse professoren in het Engels plaats.

Bij Geschiedenis worden taken en examens in de bacheloropleiding in het Nederlands gemaakt. Voor hun bachelorscriptie mogen studenten ook voor het Engels kiezen, maar de meesten houden het toch bij het Nederlands. Met name studenten die zich richten op Archeologie, kiezen meer voor het Engels. In de masteropleiding worden alle studenten aangemoedigd hun papers en masterscripties (ook) in het Engels te schrijven, zodat ze alvast oefenen om later mee te kunnen draaien op internationale fora binnen hun vakgebied. Bij Wiskunde worden taken en examens al vanaf de bacheloropleiding ook in het Engels geschreven en afgelegd, vooral als literatuur enkel in het Engels beschikbaar is. Bijgevolg worden er bij Wiskunde ook op bachelorniveau al meer scripties in het Engels geschreven. Bij beide opleidingen zeggen de studenten zowel Nederlands- als Engelstalige bronnen te raadplegen, al ligt de klemtoon bij Wiskunde en op masterniveau veeleer op de laatste dan op de eerste.

Docenten moeten de taal waarin ze doceren, beheersen op academisch niveau. Als dat niet het geval is voor hun Nederlands, kunnen ze ook in het Engels doceren. Studenten moeten de instructietaal op vwo-niveau beheersen. Dit geldt in eerste instantie voor het Nederlands, maar wordt tevens voor het Engels verondersteld. Binnen de opleidingen wordt aan de studenten geen talige ondersteuning voor hun Nederlands geboden, maar ze worden bij Geschiedenis wel bewust begeleid in hun Engels.

Bij Geschiedenis geven de studenten aan dat ze liever les krijgen in het Nederlands. Bij Wiskunde maakt het de studenten niet uit of dit in het Nederlands of het Engels gebeurt. Bij zowel Geschiedenis als Wiskunde vinden de studenten het Engels van hun docenten van een hoog niveau. De studenten voelen zichzelf ook voldoende onderlegd om de lessen in het Engels te kunnen volgen, al zouden ze het bijvoorbeeld wel handig vinden, mochten colleges kunnen worden opgenomen en achteraf terug kunnen worden gekeken en beluisterd. Tot slot vinden de studenten het Nederlands en het Engels even belangrijk voor hun latere carrières. Daarom vinden ze het goed dat ze op masterniveau ook les krijgen in het Engels en worden aangemoedigd om ook zelf meer in het Engels te gaan werken.

De communicatie tussen de studenten onderling vindt vooral in het Nederlands plaats, al wordt er tijdens de pauzes ook wel in het Sranan of een andere Surinaamse taal geconverseerd. Er zijn aan de universiteit weinig internationale studenten aanwezig met wie Engels zou moeten worden gesproken.

4.3. Activiteiten

De meeste lezingen, debatten en dergelijke worden in het Nederlands aangekondigd en vinden ook in het Nederlands plaats. Eventuele verslagen worden in het Nederlands geschreven. Tegelijkertijd kunnen er bij Nederlandstalige activiteiten ook Engelstalige sprekers aanwezig zijn, waardoor lezingen ook in het Engels worden gegeven en vragen ook in het Engels worden gesteld en beantwoord. Op deze manier worden de Nederlandstalige activiteiten in de praktijk dan tweetalig Nederlands-Engels. Het ondersteunend materiaal van de sprekers is in het Nederlands en/of het Engels.

Bij zowel Geschiedenis als Wiskunde rapporteren de onderzoekers dat ze in zowel het Nederlands als het Engels publiceren. Uit de lijst van publicaties in de Universiteitsbibliotheek, voor heel AdeKUS en dus niet specifiek voor Geschiedenis en/of Wiskunde, blijkt dat er tijdens het academiejaar 2018-2019 twee keer in het Nederlands en één keer in het Engels is gepubliceerd. Tijdens de twee voorafgaande academiejaren houden de publicaties in het Nederlands en het Engels elkaar precies in evenwicht (drie om drie). Hiernaast worden binnen de opleiding Geschiedenis ook meer boeken geschreven, in het Nederlands voor de studenten en in het Engels voor een internationaler publiek.

Uit de lijst van promoties in de Universiteitsbibliotheek, alweer voor heel AdeKUS en dus niet specifiek voor Geschiedenis en/of Wiskunde, blijkt dat er tijdens het academiejaar 2018-2019 één keer in het Nederlands is gepromoveerd, terwijl dat tijdens de twee voorafgaande academiejaren juist drie keer in het Engels is gebeurd. Voor zowel Geschiedenis als Wiskunde wordt gemeld dat er in het Nederlands en het Engels kan worden gepromoveerd en dat dit de keuze van de promovendi en begeleiders is.

4.4. Werking

In het algemeen verloopt de interne communicatie aan de universiteit volledig in het Nederlands, maar met buitenlandse professoren wordt ook in het Engels gecommuniceerd. Tijdens deliberaties wordt strikt vastgehouden aan het Nederlands, ook als er niet-Nederlandstalige collega's bij betrokken zijn, maar bij vergaderingen binnen de opleiding kan de voertaal ook overgaan op het Engels om hen beter bij het gesprek te betrekken. De vergaderstukken en -verslagen blijven wel altijd in het Nederlands.

De communicatie tussen de docenten onderling vindt plaats in een taal die alle aangeschrevenen of gesprekspartners beheersen. Schriftelijk wordt meestal voor het Nederlands gekozen en in mindere mate voor het Engels, met name met buitenlandse gastdocenten. Ook mondeling wordt vooral voor het Nederlands en in mindere mate voor het Engels gekozen, maar bij informelere gelegenheden, zoals etentjes, schakelen Surinaamse docenten ook over op Sranan of een andere Surinaamse taal.

5. Samenvattingen en vergelijkingen

5.1. Samenvatting van de bevindingen voor de Universiteit Utrecht

De communicatie van de universiteit verloopt vrijwel altijd in zowel het Nederlands als het Engels, al is ze soms enkel Nederlandstalig (zoals in het alumnimagazine) en soms enkel Engelstalig (zoals op de mededelingborden en over onderzoeksangelegenheden).

Omdat bij Geschiedenis Nederlandstalige en Engelstalige opleidingen naast elkaar worden ingericht, op zowel bachelor- als masterniveau, wordt binnen de opleidingen zelf vrij strikt vastgehouden aan de vastgestelde instructietaal. Er zijn wel meer masteropleidingen in het Engels en het studiemateriaal is ook in de Nederlandstalige bacheloropleiding vaak al in het Engels.

Bij Wiskunde is de bacheloropleiding nog Nederlandstalig, maar de masteropleiding Engelstalig. In de bacheloropleiding worden de vakken wel al bijna allemaal in het Engels benoemd, is het studiemateriaal vaak ook al in het Engels en wordt tijdens de lessen zelf gemakkelijk overgeschakeld naar het Engels, bijvoorbeeld als er masterstudenten en/of internationale studenten bij aansluiten.

In navolging hiermee wordt bij Geschiedenis ook een stuk strikter vastgehouden aan de vastgestelde instructietaal voor het maken van opdrachten en examens, het schrijven van scripties en de verdere begeleiding hierbij. Bij Wiskunde is men hierin lossier en mogen studenten sneller overschakelen naar het Engels om zich alvast voor te bereiden op de Engelstalige masteropleiding. Omgekeerd wordt in de latere jaren ook weleens teruggeregpen naar Nederlandstalige begeleiding.

De taaleisen die aan docenten worden gesteld, zijn duidelijk: C1-niveau in de instructietaal. Docenten worden door de universiteit niet zelf begeleid in het behalen van dit niveau, maar krijgen er wel financiering voor. Wat de gevolgen zijn als een docent het niveau niet behaalt, is niet duidelijk. Studenten rapporteren dat het Engels van sommige docenten beter kan, vooral dan hun uitspraak. Docenten Geschiedenis zijn er zich van bewust dat ze in het Engels niet altijd alles even goed kunnen uitleggen als in het Nederlands. Bij docenten Wiskunde leeft dit idee minder.

Aan Nederlandse studenten worden geen taaleisen gesteld om aan de opleidingen te beginnen. In het Engels wordt bij hen minstens B1-niveau verondersteld. Van internationale studenten wordt verwacht dat ze via een taaltoets hun taalvaardigheid in het Engels op B2-niveau aantonen. Masterstudenten moeten in het Engels over C1-niveau beschikken. Bij Geschiedenis hebben studenten wel vertrouwen in hun Engelse taalvaardigheid, al geven sommigen aan dat ze hiervoor extra inspanningen hebben moeten leveren.

Bij Wiskunde speelt taal minder een rol, al zijn studenten er zich van bewust dat het lastig kan zijn om tussen termen in verschillende talen te wisselen. Opvallend is dat Nederlandse studenten bij History bij zichzelf tekortkomingen vaststellen in de ontwikkeling van hun academisch Nederlands. Tot slot vinden alle studenten het Engels belangrijk voor hun latere carrières.

Bij zowel Geschiedenis als History zijn er in het eerste bachelorjaar opdrachten waarmee binnen het curriculum enigszins aan de taalvaardigheid van de studenten wordt gewerkt, in het Nederlands dan wel het Engels. Bij Wiskunde ontbreekt deze aandacht helemaal. Studenten kunnen zelf terecht bij het Skills Lab om hun academische taalvaardigheid bij te schaven, maar krijgen slechts één voucher om één cursus gratis te volgen. Om andere talen te leren, kunnen ze op eigen kosten bij Babel terecht, het taleninstituut dat niet langer aan de universiteit zelf is verbonden. Internationale studenten krijgen geen ondersteuning in het leren van Nederlands. Nederlandse studenten spreken onderling vooral Nederlands, maar Engels met de internationale studenten. Vooral binnen de Engelstalige opleidingen bij Geschiedenis en de Engelstalige master bij Wiskunde, is er meer contact met hen.

Bij zowel Geschiedenis als Wiskunde worden veel publieke activiteiten in het Engels georganiseerd. Bij Geschiedenis vinden de ouderdagen nog in het Nederlands plaats en bij Wiskunde de Nationale Wiskundedagen. Verder wordt bij Geschiedenis snel voor Engels gekozen om ook de internationale studenten en docenten te bereiken, bij Wiskunde richt men zich soms nog bewust in het Nederlands op de bachelorstudenten. In de praktijk blijken bijeenkomsten ook nog van taal te kunnen veranderen, ook tijdens de bijeenkomst zelf. Tot slot kan ook het ondersteunend materiaal anderstalig zijn.

Op populariserende boeken bij Geschiedenis en een vakblad met overzichtsartikelen bij Wiskunde na, wordt er nauwelijks nog in het Nederlands gepubliceerd. Ook proefschriften worden voornamelijk in het Engels geschreven en verdedigd, al wordt er tijdens de publieke verdedigingen ook weleens een vraag in het Nederlands gesteld om aanwezige familieleden en vrienden erbij te betrekken.

Op universiteitsniveau wordt officieel nog wel in het Nederlands vergaderd, tenzij het een Engelstalige opleiding betreft, maar op opleidingsniveau wordt sneller voor het Engels gekozen omdat er altijd wel internationale collega's aan deelnemen. Als deze Nederlands aan het leren zijn, wordt soms ook wel luistertaal toegepast, waarbij de één Nederlands en de ander Engels spreekt. Verslagen zijn vaak in het Nederlands, vergaderstukken in het Nederlands en/of het Engels.

Tussen collega's verloopt de communicatie in een taal die alle aangeschrevenen of gesprekspartners machtig zijn. Dit wordt vaak het Engels, maar kan ook Nederlands zijn of een combinatie van de twee in de vorm van luistertaal. Bij sociale gelegenheden zijn de speeches en algemene delen vaak in het Engels, daarnaast wordt gekeken wat de diverse gesprekspartners het best uitkomt.

5.2. Samenvatting van de bevindingen voor de Universiteit Antwerpen

De communicatie van de universiteit verloopt primair in het Nederlands, met beperktere voorzieningen in het Engels. De website kan naar het Engels worden omgezet, maar de informatie op Engelstalige pagina's is beperkter. Mededelingen worden vaak, maar niet altijd in het Engels vertaald, ook niet online. Brochures en magazines zijn enkel in het Nederlands beschikbaar, soms met samenvattingen in het Engels. Dit beeld verandert wel bij onderzoeksangelegenheden: bij zowel Geschiedenis als Wiskunde hebben de onderzoeksgroepen enkel Engelstalige webpagina's. Internationale studenten, ten slotte, worden via hun eigen kanalen in het Engels benaderd en gefaciliteerd.

Bij zowel Geschiedenis als Wiskunde zijn de bacheloropleiding en de masteropleiding(en) officieel Nederlandstalig. Vooral de beide bacheloropleidingen zijn zowat volledig Nederlandstalig, op enkele vakken in het Engels en veel studiemateriaal in het Engels na. Bij de verschillende masteropleidingen zien we een sterke toename van Engelstalige vakken. Soms worden Nederlandstalige vakken toch in het Engels gegeven als er een anderstalige gastdocent is of als er internationale studenten aansluiten, maar omgekeerd wordt soms ook bij Engelstalige vakken teruggesproken naar het Nederlands als er geen internationale studenten aanwezig zijn. Hierin zien we dus enig pragmatisme.

Dat de opleidingen officieel Nederlandstalig zijn, zien we terug in de studiebegeleiding en het afleggen van examens. Hiervoor kan altijd worden teruggesproken naar het Nederlands, ook al wordt het vak in het Engels gegeven. Studenten moeten wel papers schrijven en presentaties houden in het Engels, maar vinden dit zelf een meerwaarde. Als ze zelf iets opzoeken, doen ze dat vooral in het Engels. Scripties worden in principe in het Nederlands geschreven, maar soms ook in het Engels, met name ter voorbereiding op later onderzoek. De masteropleiding Geschiedenis kent een publieksstage. Bij de masteropleidingen Wiskunde komt er pas vanaf 2019-2020 een stage-element bij de masterproef bij.

Docenten moeten de taal waarin ze lesgeven op C1-niveau beheersen. Van anderstalige docenten wordt daarnaast verwacht dat ze twee jaar na hun aanstelling Nederlands op A2-niveau beheersen en vijf jaar na hun aanstelling op B2-niveau. Het doel van deze bepaling is dat ze in het Nederlands deel kunnen nemen aan het academisch leven en de bestuursvergaderingen aan de universiteit. Voor alle docenten die aan taaleisen moeten voldoen, voorziet de universiteit in begeleidingstrajecten, via het eigen taleninstituut *Linguapolis*. Kosten worden terugbetaald door de personeelsdienst of de afdeling waaraan de docent verbonden is. Tegen personeelstarief kunnen docenten ook andere talen leren bij *Linguapolis* of via een online talenleerplatform. Ook voor doctoraatsstudenten bestaat ondersteuning voor het leren van Nederlands en het vervolmaken van academische taalvaardigheid in Nederlands en Engels. Zij kunnen hiervoor gebruikmaken van hun opleidingskrediet. Net als de docenten kunnen ze ook andere talen leren bij *Linguapolis* en online. De slaagpercentages van de docenten op de taaltoetsen blijken hoog te liggen. Wie het niveau net niet haalt, krijgt extra begeleiding. Onder de studenten zijn bij Geschiedenis kritischer geluiden over het Engels van hun docenten te horen dan bij Wiskunde, al betreft het ook hier veeleer de uitspraak dan de beheersing op zich.

Om aan de opleidingen Geschiedenis en Wiskunde te beginnen, moeten studenten eerder met succes Nederlandstalig onderwijs hebben genoten of het Nederlands op B2-niveau beheersen. Voor Engels worden dan weer geen specifieke eisen gesteld, al wordt van internationale studenten wel een goede mondelinge en schriftelijke beheersing gevraagd. Studenten twijfelen niet over hun eigen beheersing van het Nederlands, maar zijn niet allemaal even zeker over hun Engels. Sommigen geven aan meer moeite te hebben met volgen en noteren, en ook het wisselen tussen termen in verschillende talen, kan lastig zijn. Studenten vinden het Engels wel allemaal belangrijk voor hun latere carrières.

Bij zowel Geschiedenis als Wiskunde worden studenten curriculair ondersteund in de ontwikkeling van hun academisch Nederlands. Bij Geschiedenis gebeurt dit in de eerste drie bachelorjaren, bij Wiskunde in het tweede bachelorjaar. Hierbij worden door *Monitoraat* op maat inleidende presentaties gegeven en bijkomende gratis workshops aangeboden. Verder is er ook online zelfstudiemateriaal beschikbaar. Aan internationale studenten wordt een gratis introductie in het Nederlands gegeven en wordt een “Survival on Arrival”-cursus aangeboden die 85 euro kost voor 15 uur. Tegen studententarief kunnen ze daarna deelnemen aan verdiepende cursussen en hiermee kunnen ze ook studiepunten verdienen. Verder hebben de internationale studenten ook toegang tot de online voorzieningen. Tot slot kunnen alle studenten tegen studententarief deelnemen aan de cursussen academisch Engels bij *Linguapolis* en aan diverse taalcursussen bij *Linguapolis* of via het online talenleerplatform.

Noch bij Geschiedenis, noch bij Wiskunde zijn veel internationale studenten. Bij Geschiedenis waren er dit academiejaar zes, drie uit Nederland en drie uit Duitsland, bij Wiskunde zijn het er één of twee per jaar. De Vlaamse studenten hebben weinig tot geen contact met deze internationale studenten. Bij Wiskunde wordt het wel als een gemis ervaren dat er weinig internationale studenten kunnen worden aangetrokken en dit wordt met name aan het Nederlands als instructietaal geweten.

Bij Geschiedenis worden uitnodigingen steeds meer in zowel Nederlands als Engels verstuurd en zijn activiteiten steeds vaker in het Engels, met name als ze onderzoeksgerelateerd zijn. Bij Wiskunde zijn de uitnodigingen en activiteiten vaak meteen in het Engels, maar wordt er soms ook een uitnodiging in het Nederlands verstuurd om Nederlandstalig publiek naar een Engelstalige bijeenkomst te trekken. Evenementen voor een breder publiek zijn vaker nog in het Nederlands. De interactie met het publiek verloopt in de vooraf bepaalde taal, al kan het ook voorkomen dat er luistertaal wordt toegepast en dat het ondersteunend materiaal bij Nederlandstalige evenementen in het Engels wordt voorzien.

Bij Geschiedenis zijn nog Nederlandstalige boeken terug te vinden en worden proefschriften nog in het Nederlands geschreven en verdedigd, maar bij Wiskunde zijn alle publicaties, proefschriften en verdedigingen in het Engels. Binnen de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte worden twee op de drie proefschriften in het Engels geschreven. Deze worden dan ook in het Engels verdedigd, al wordt er ook dan nog altijd in het Nederlands gesproken naast het Engels, tijdens de formele onderdelen en om familieleden en vrienden bij het geheel te betrekken. Binnen de Faculteit Wetenschappen worden slechts hier en daar nog proefschriften in het Nederlands geschreven en verdedigd.

Officiële vergaderingen over beleid, bestuur en onderwijs vinden aan de Universiteit Antwerpen in het Nederlands plaats. Internationale medewerkers worden geacht na verloop van tijd in het Nederlands deel te kunnen nemen, al komt het ook voor dat er in het Engels samenvattingen worden gegeven of dat er in het Engels een vraag wordt gesteld en beantwoord. Vergaderstukken en -verslagen zijn in de regel in het Nederlands, al kan het voorkomen dat er ook voorbereidende stukken in het Engels zijn. Vergaderingen over onderzoekszaken vinden sneller volledig in het Engels plaats.

Communicatie tussen docenten verloopt bij Geschiedenis vooral in het Nederlands, al wordt er met de internationale collega's snel overgeschakeld naar het Engels. Bij Wiskunde wordt sneller voor Engels gekozen, al wordt binnen onderzoeksgroepen bewust in het Nederlands gemaïld om de taal levend te houden op de werkvloer. Bij sociale gelegenheden zijn de officiële delen in het Nederlands, maar wordt ook wel iets in het Engels gezegd of worden filmpjes in het Engels ondertiteld.

5.3. Samenvatting van de bevindingen voor de Anton de Kom Universiteit van Suriname

De communicatie van de universiteit verloopt bijna uitsluitend in het Nederlands, enkel over specifieke projecten wordt op de websites van de onderzoeksinstituten voornamelijk in het Engels geschreven.

De opleidingen Geschiedenis en Wiskunde zijn officieel Nederlandstalig, op zowel bachelorniveau aan de eigen faculteiten als masterniveau aan het IGSR. Op bachelorniveau strookt dat ook in grote mate met de werkelijkheid, al is er bij Geschiedenis zowel Nederlands- als Engelstalig studiemateriaal en bij Wiskunde zelfs enkel Engelstalig. Bij Geschiedenis worden taken en examens in de bachelorjaren in het Nederlands gemaakt, bij Wiskunde kan dat ook al in het Engels gebeuren. Hiervoor wordt vooral naar het studiemateriaal gewezen. Op masterniveau verandert het beeld sterk: bij zowel Geschiedenis als Wiskunde wordt tot meer dan de helft van de vakken in het Engels gedoceerd. Studenten worden aangemoedigd in het Engels te werken om later mee te draaien op internationale fora en ze vinden dit zelf een goed idee met het oog op hun latere carrières. Toch blijven ze ook het Nederlands hiervoor belangrijk vinden en wetenschappelijke informatie zoeken ze in zowel Nederlands als Engels op.

Docenten moeten de instructietaal beheersen op academisch niveau, van studenten wordt hierin vwo-niveau verwacht. Het betreft hierbij telkens in eerste instantie het Nederlands, maar voor het Engels wordt hetzelfde verondersteld. Studenten krijgen geen specifieke ondersteuning voor hun Nederlands, maar worden binnen de opleiding Geschiedenis wel bewust begeleid in hun Engels. Studenten vinden het Engels van hun docenten van een hoog niveau en voelen zichzelf ook voldoende onderlegd om lessen in het Engels te volgen. Buiten de les spreken studenten met hun docenten vooral Nederlands, maar met buitenlandse (gast)docenten ook Engels. Onderling spreken studenten vooral Nederlands, al wordt er tijdens de pauzes ook wel in het Sranan of een andere Surinaamse taal geconverseerd.

Voor activiteiten geldt het Nederlands als eerste taal, maar het Engels komt er wel snel bij, met name door gastsprekers, het publiek en het ondersteunend materiaal. Publicaties en proefschriften worden aan de universiteit in zowel het Nederlands als het Engels geschreven, gepubliceerd en verdedigd. Binnen de opleiding Geschiedenis worden ook boeken in het Nederlands en het Engels uitgegeven.

In het algemeen verloopt de interne communicatie aan de universiteit volledig in het Nederlands, maar met buitenlandse professoren wordt ook in het Engels gecommuniceerd. Bij vergaderingen binnen de opleidingen kan de voertaal overgaan op het Engels als er anderstalige docenten aan deelnemen, maar de vergaderstukken en -verslagen blijven wel steeds in het Nederlands. Onderling gebruiken de Surinaamse docenten meestal het Nederlands, maar met buitenlandse (gast)docenten kan dat ook het Engels worden. Bij informelere gelegenheden, zoals etentjes, schakelen Surinaamse docenten ook over op Sranan of een andere Surinaamse taal.

5.4. Vergelijking van de bevindingen voor de vakgebieden

In het onderwijs zien we niet zozeer verschillen tussen Geschiedenis en Wiskunde, als wel tussen de bachelor- en masteropleidingen. In Utrecht wordt voor zowel Geschiedenis als Wiskunde een volledig Nederlandstalig bachelortraject aangeboden, al is er voor Geschiedenis ook een volledig Engelstalig bachelortraject. In Antwerpen zijn de bacheloropleidingen Geschiedenis en Wiskunde hoofdzakelijk Nederlandstalig, net zoals de bacheloropleidingen Geschiedenis en Wiskunde in Paramaribo dat zijn, al wordt daar bij Wiskunde ook wel in het Engels gewerkt. Op masterniveau verandert dit beeld sterk. In Utrecht zijn er bij Geschiedenis meer Engelstalige vervolgstudies dan Nederlandstalige en is er bij Wiskunde enkel een volledig Engelstalige masteropleiding. In Antwerpen blijven de masteropleidingen officieel Nederlandstalig, maar wordt een aanzienlijk deel van de cursussen volledig en enkel in het Engels gegeven, net zoals dat bij de masteropleidingen in Paramaribo het geval is.

Met name op masterniveau blijkt de drang naar het Engels groot. Dit hangt ongetwijfeld samen met de nadruk die ook voor onderzoek op het Engels wordt gelegd. Informatie over onderzoek wordt enkel in het Engels verstrekt en onderzoeksactiviteiten worden sneller in het Engels georganiseerd. Alleen evenementen voor een breder publiek vinden nog echt in het Nederlands plaats. Bovendien wordt in Utrecht nauwelijks nog in het Nederlands gepromoveerd en gepubliceerd, op enkele populariserende boeken bij Geschiedenis na. In Antwerpen en Paramaribo wordt wel nog vaker in het Nederlands gepromoveerd en gepubliceerd, vooral dan bij Geschiedenis. Hierin tekent zich dus wel een verschil tussen beide vakgebieden af. Bij Geschiedenis lijkt er in het algemeen nog een grotere gerichtheid op de Nederlandstalige samenleving te bestaan. De talrijkere schrijf- en presentatieopdrachten en ook de publieksstage binnen de opleiding Geschiedenis in Antwerpen liggen hiermee in lijn.

5.5. Vergelijking van de bevindingen voor de universiteiten

Terwijl de Universiteit Utrecht bijna volledig tweetalig communiceert in het Nederlands en het Engels, ligt het primaat aan de Universiteit Antwerpen bij het Nederlands, met beperktere voorzieningen in het Engels, en houdt de Anton de Kom Universiteit van Suriname het vooral bij het Nederlands. Dit beeld zien we ook terugkomen in de interne werking van de universiteiten. In Utrecht wordt veel in het Nederlands georganiseerd, maar wordt het Engels in de praktijk overal gefaciliteerd. In Antwerpen is de werking Nederlandstalig en worden internationale medewerkers begeleid om in het Nederlands te participeren. In Paramaribo is de werking eveneens Nederlandstalig en wordt vooral voor gastcolleges en onderzoekszaken naar het Engels overgeschakeld. Dat de algemene onderdelen bij sociale gelegenheden in Utrecht plaatsvinden in het Engels, terwijl deze in Antwerpen in het Nederlands zijn, zegt iets over het verschil in talige oriëntatie in de werkingen. In Utrecht vinden medewerkers dat ze internationale collega's meer kunnen uitdagen om het Nederlands te gebruiken, in Antwerpen wordt het Nederlands binnen de onderzoeksgroepen bewust levend gehouden op de werkvloer.

In zowel Utrecht als Antwerpen moeten de docenten de instructietaal op C1-niveau beheersen, in Paramaribo op academisch niveau. In Utrecht en Paramaribo worden de docenten hiervoor niet door de universiteit zelf bediend, in Antwerpen wel. Ook doctorandi worden in Antwerpen ondersteund in het vervolmaken van hun academisch Nederlands en Engels, en docenten, doctorandi en studenten worden aan de Universiteit Antwerpen tegelijkertijd aangemoedigd om andere talen te leren, bij het eigen taleninstituut Linguapolis of online via een platform. In Utrecht is het eigen taleninstituut Babel geprivatiseerd en zijn deze meertalige stimuli nog minder aanwezig. Dat er in Utrecht aan studenten geen talige eisen worden gesteld voor

Nederlands, maar wel voor Engels, terwijl er in Antwerpen aan studenten wel talige eisen worden gesteld voor Nederlands, maar niet voor Engels, lijkt ook te duiden op een verschil in talige oriëntatie in het onderwijs. In Paramaribo wordt van studenten vwo-niveau voor Nederlands en Engels verwacht. In Antwerpen zit de talige ondersteuning van studenten meer in het curriculum vervat dan in Utrecht of Paramaribo, zelfs bij de opleiding Wiskunde. In Antwerpen kunnen de studenten voor hun academisch Nederlands ook gratis gebruikmaken van de diensten van Monitoraat op maat en tegen een gunstig tarief hun academisch Engels bijspijkeren en andere talen leren. In Utrecht krijgen de studenten één voucher voor een gratis cursus aan het Skills Lab om hun academisch Nederlands of Engels te verbeteren. In Paramaribo richt de talige ondersteuning van de studenten zich binnen de opleiding Geschiedenis meer op het Engels dan op het Nederlands.

De Universiteit Utrecht trekt meer internationale studenten dan de Universiteit Antwerpen aan, maar biedt hen minder ondersteuning in het leren van Nederlands, academisch Engels of andere talen. Bij Wiskunde wordt aan anderstalige promovendi wel een cursus Nederlands aangeboden, maar dit is geen centrale voorziening vanuit de universiteit. In Antwerpen kunnen alle internationale studenten na een gratis introductie intekenen op een “Survival on Arrival”-cursus Nederlands van 15 uur, tegen een kostprijs van 85 euro. Daarna kunnen ze tegen studententarieven intekenen op verdiepingscursussen waarmee ze ook studiepunten kunnen verdienen. Tot slot genieten de internationale studenten alle talige voordelen die de studenten aan de Universiteit Antwerpen genieten. Tegelijkertijd leiden al deze inspanningen niet noodzakelijk tot meer sociaal contact tussen de Nederlandstalige en internationale studenten. Op dit vlak lijkt de integratie in Utrecht in het Engels voorspoediger te verlopen. Aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname zijn weinig internationale studenten aanwezig.

In Utrecht en Antwerpen voelen niet alle studenten zich even comfortabel bij het Engelstalig onderwijs, in Paramaribo is dit niet vastgesteld. In Utrecht en Antwerpen zeggen studenten dat het niveau van hun docenten in het Engels vaak wel voldoende is, maar hun accent storend kan zijn. Bij Wiskunde kan het wisselen tussen termen in verschillende talen ook lastig zijn. En voor sommige studenten zal het Engels altijd een extra inspanning blijven vragen. Desondanks vinden alle studenten het verrijkend dat ze ook in het Engels les krijgen. Ze achten het allemaal van groot belang voor hun latere carrières. Opvallend is wel dat de Nederlandse studenten die in Utrecht de bacheloropleiding History volgen, bij zichzelf tekortkomingen vaststellen in de ontwikkeling van hun academisch Nederlands.

5.6. Vergelijking van de bevindingen voor de landen en regio's

In Vlaanderen zijn de universiteiten aan meer regels gebonden dan in Nederland. Decretaal moet de Universiteit Antwerpen zowel het aantal opleidingen als het aantal vakken in het Engels beperken en moet ze als Vlaamse werkgever ook haar Nederlandstalig karakter blijven bewaren.

In Nederland worden universiteiten meer en meer tweetalig ingericht, in het Nederlands en het Engels, en dat is ook aan de Universiteit Utrecht het geval. Bij Wiskunde is de bacheloropleiding officieel nog Nederlandstalig, maar de masteropleiding volledig Engelstalig. Bij Geschiedenis worden gescheiden bachelor- en mastertrajecten aangeboden in het Nederlands en het Engels. Op deze manier probeert de universiteit de maatschappelijke wens om in de eigen taal te kunnen studeren te verzoenen met de wetenschappelijke wens om in het Engels verder te internationaliseren. Aan een volledig Engelstalige opleiding zijn wel risico's verbonden voor de taalvaardigheid Nederlands van studenten.

In Suriname wordt net als in Vlaanderen strikter vastgehouden aan de Nederlandstalige inrichting van de universiteit en Nederlandstalig onderwijs, maar hiervoor gelden wel minder regels. Hierdoor kunnen opleidingen ook sneller verengelsen, bijvoorbeeld omwille van praktische zaken zoals de beperktere beschikbaarheid en/of mindere betaalbaarheid van studiemateriaal in het Nederlands. In Paramaribo ontbreekt ook verdere talige ondersteuning aan docenten en studenten. Deze is in Utrecht in beperkte mate en tegen markttarief beschikbaar, in Antwerpen bijzonder uitgebreid en laagdrempelig.

Tot slot valt het voor alle landen en regio's op hoe weinig andere talen naast het Nederlands en het Engels nog een rol lijken te spelen in de wetenschapswereld. Zoals blijkt uit de uitgebreide verslagen, worden wetenschappelijke artikelen in het Frans of het Duits niet meer als studiemateriaal gebruikt, brochures over opleidingen niet meer in het Frans, het Duits of het Spaans uitgegeven en studenten niet meer zoals vroeger aangemoedigd om op eigen houtje ook nog andere talen te leren.

Onderzoeksrapport

Staat van het Nederlands

© 2019 Nederlandse Taalunie, Meertens Instituut,
Universiteit Gent en Instituut voor de Opleiding
van Leraren

Alle figuren in dit rapport © Wilbert Heeringa
(Meertens Instituut)

